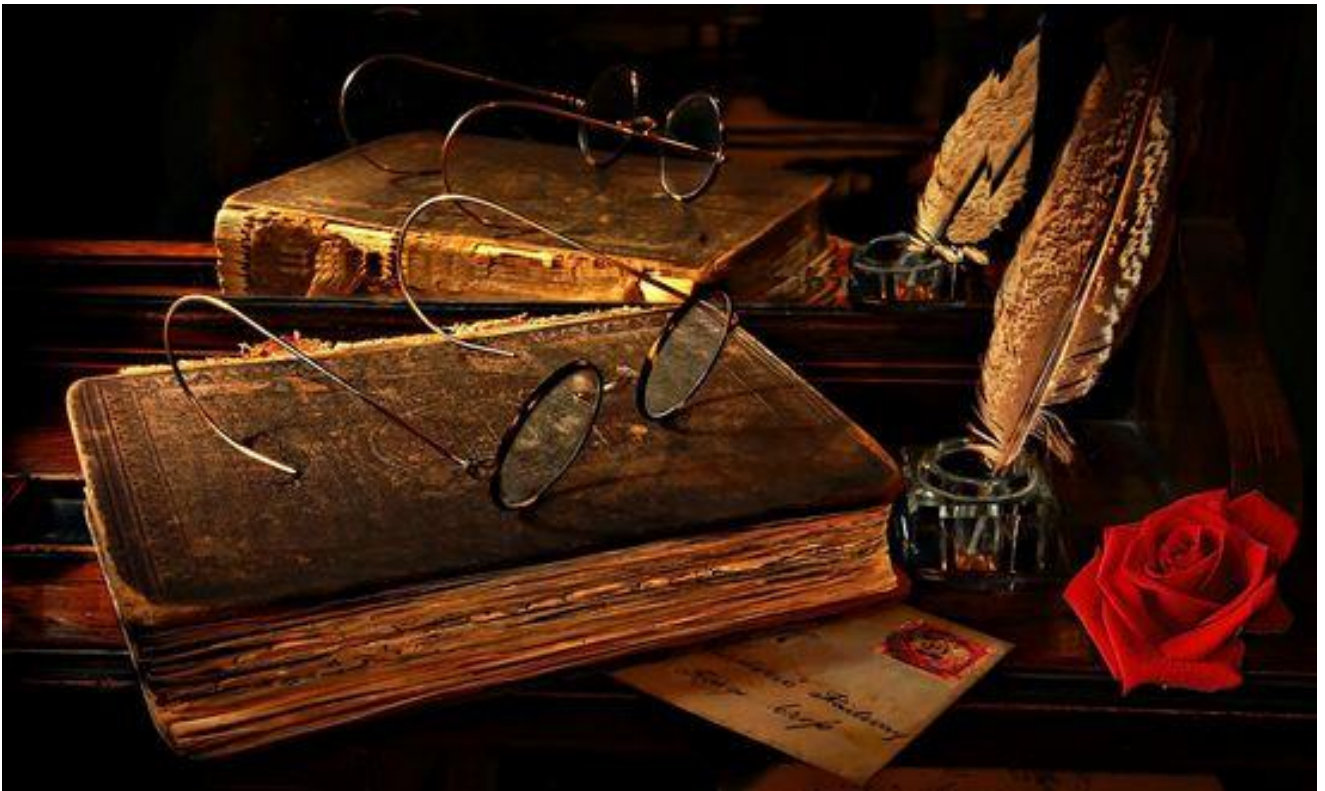

***ЖИТТЄПИС ПРОФЕСОРА ПЕТРА
ЛИЗАНЦЯ***

УДК 81(092)Лизанець: 378.4(477.87)

ББК Ш 10 д

Ф 12

У книзі йдеться про життєвий і науковий шлях заслуженого професора Ужгородського національного університету, доктора філологічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, директора Центру гунгарології, володаря Ордена «Лицарський хрест» Угорської Республіки.

Книга містить біографічні дані, матеріали про сім'ю, дитинство Петра Лизанця, його навчання у Мукачівській горожанській школі та Берегівській гімназії, УжДУ, аспірантурі, роботу на посаді директора підготовчих курсів університету, викладацьку й громадську роботу, керівні посади, науково-дослідну діяльність, захист кандидатської та докторської дисертацій, видання наукових праць у 32 томах, підготовку аспірантів, організацію та проведення наукових конференцій, нагороди, закордонні поїздки тощо. До цього видання увійшли також персоналії про професора Петра Лизанця в українських та зарубіжних енциклопедіях та засобах масової інформації.

Ф 12 Фабіан М.П. Життєпис професора Петра Лизанця.-Ужгород:Спектраль, 2021. 514 с.

ISBN

© Лизанець П.М.
© Фабіан М.П.
© Центр гунгарології
© Спектраль

Зміст

Невтомний трудівник на мовознавчій ниві	5
Lizanec Péter 90 éves	9
Інтерв'ю Петра Лизанця засобам масової інформації	12
Основні віхи життя й наукової діяльності Петра Лизанця	33
Наша сім'я	35
Спогади Петра Лизанця	42
Членство у міжнародних, всесоюзних та республіканських наукових радах, комітетах, комісіях	68
Персоналії про професора Петра Лизанця	70
Навчальні та наукові підрозділи УжНУ, якими керував професор Петро Лизанець	94
Нагороди професора Петра Лизанця	98
Хронологія публікацій про Петра Лизанця	104
Трішки лірики	503
Подорожі як хобі (у світлинах)	506

Невтомний трудівник на мовознавчій ниві. До 90-ліття професора Петра Лизанця

Кожна людина – творець своєї долі. І це повністю стосується життя Петра Лизанця, професора кафедри угорської філології, якою він понад 50 літ завідував, директора Центру гунгарології УжНУ, доктора філологічних наук, заслуженого діяча науки й техніки України, мовознавця, добре знаного далеко за межами нашої держави, автора кількох сотень праць.

Петро Миколайович якось у приватній бесіді зізнався, що змалку він і не думав, що буде коли-небудь ученим чи навіть інтелігентом. Народившись у працелюбній селянській родині, і сам любив фізичну працю, поратися в господарстві, знав сільську роботу й готувався стати господарем на власній землі. Але прийшла радянська влада, забрала від батьків майже всю власність, що становила основу життя селянина, і батько сказав своїм дітям, що в селі їм уже нічого робити, хай ідуть до міста вчитися. Отже, можна сказати: радянська влада зіграла вирішальну роль у житті сільського хлопчини. Але далі багато залежало й від нього самого.

Майбутній мовознавець народився 2 липня 1930 р. в селі Ізвор на Свалявщині. Коли виповнилося 6 років, сім'я переїхала на Берегівщину. Закінчивши 1948-ого Берегівську середню школу, вступає до Ужгородського державного університету, який закінчує з відзнакою, і того ж 1953 р. продовжує навчання в аспірантурі під керівництвом відомого українського мовознавця Степана Бевзенка. Працює над кандидатською дисертацією «Українські південнокарпатські говірки Затися Виноградівського району Закарпатської області», яку успішно захистив 1959 року. У ній на багатому фактичному матеріалі, зібраному особисто автором від носіїв говірок, уперше дослідив специфічні особливості фонетики, морфології, синтаксису, словотвору українських говірок Виноградівщини, що розташовані на лівому березі Тиси. На підставі здійснених спостережень молодий науковець робить висновок: ці говірки, безумовно, належать до закарпатського діалекту, і уточнює думки своїх попередників стосовно групування говірок у межах закарпатського діалекту й, зокрема, місця затисянських говірок у системі інших говірок зазначеного ареалу. За результатами дисертації П.Лизанець опублікував ряд статей. Вона з'явилася також окремою книжкою 2008 року.

Молодий науковець досить швидко визначається з наступною власною науковою працею, зокрема виявляє серйозне зацікавлення українсько-угорськими міжмовними зв'язками, що на той час були недостатньо вивчені, і вже в 1963 р. на відповідну тему публікує першу статтю. Із кожним роком кількість таких праць зростає. Цей процес стимулюється також подією, яка сталася 1966 року в особистому житті: доцента П.Лизанця обирають завідувачем кафедри

угорської філології. Географія публікацій результатів дослідження з нової теми швидко розширюється. Вони з'являються друком не тільки в Ужгороді, а й у Києві, Чернівцях, Дніпропетровську, Москві, Будапешті, Дебрецені, Таллінні, Йошкар-Орлі та інших наукових центрах, причому їх публікують також в академічних наукових збірниках і журналах, у збірниках праць республіканських діалектологічних нарад тощо. П.Лизанець у такий спосіб досить швидко стає відомим у мовознавчих колах як україністів, так і фінноугрознавців. 1971 року у Львівському університеті успішно захистив докторську дисертацію «Українсько-угорські міжмовні контакти (мадяризми в українській мові)». Результати цієї роботи відображені, крім кількох десятків статей, також у монографії «Українськоугорські міжмовні контакти. На матеріалі українських говорів Закарпаття» (Ужгород, 1970). У докторській дисертації П.Лизанця на багатому лексичному матеріалі, зібраному за спеціально підготовленою програмою в українських говірках 62 населених пунктів Закарпатської області, досліджено велике коло питань, а саме: деякі теоретичні питання мовних контактів, міжмовні стосунки угорських племен із руськими племенами періоду Київської Русі, історія дослідження українсько-угорських міжмовних зв'язків, шляхи проникнення мадяризмів до української мови та їх класифікація, фонетичне засвоєння, морфологічне оформлення угорських запозичень в українській мові, питання походження мадяризмів, лінгвогеографічний аспект у дослідженні міжмовних контактів тощо.

Особливу наукову вартість становлять додані до дисертації «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР» і «Словник мадяризмів української мови». Значну частину фактичного матеріалу, що міститься в цих додатках, уведено в науковий обіг уперше. Слід підкреслити: зазначений Атлас, належачи до типу проблемних, – один із перших такого типу в радянському мовознавстві. Увесь Атлас нинішнього ювіляра опублікований у трьох книгах – у вже названій вище (1970 р.) та в надрукованих одного-таки (1976) року у видавництві Угорської академії наук («Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья», Будапешт) і в Ужгороді («Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР»). Значення цієї праці важко переоцінити, тому що сьогодні кожний серйозний дослідник лексики української мови, поряд із національним «Атласом української мови» у трьох томах, тритомним атласом українських говорів Закарпаття Йосипа Дзензелівського та рядом інших лінгвістичних атласів, використовує також дані професора П.Лизанця. Праця останнього дістала схвальну оцінку в багатьох рецензіях відомих мовознавців-україністів, славістів, фінно-угрознавців.

Учений постійно перебуває у творчому процесі. У поле наукових зацікавлень потрапили споконвічно українські пінські говірки Берестейщини, що волею радянської влади опинилися в складі Білорусі. На цю тему науковець

опублікував протягом 1962–1963 рр. кілька статей, що базуються на фактичному матеріалі, який зібрав 1960 року особисто в цих говірках.

Ще навчаючись в університеті, зацікавився граматиною М.Лучкая («Grammatica SlavoRuthena» – «Грамматика слов'яно-українська»), надрукованою латинською мовою 1830 року в Буді. Перевидана з ініціативи нашого ювіляра 1989-ого фототипічним способом порівняно значним накладом (2600 примірників) видавництвом «Наукова думка» у Києві разом із перекладом українською мовою, зробленим П.Лизанцем і Ю.Саком. Зазначена праця Лучкая стала доступною для широкого кола дослідників. У мовознавчому середовищі 70-их років ХХ ст. виникла ідея створити «Загальнокарпатський діалектологічний атлас». Ініціатором роботи над ним став Інститут слов'янознавства і балканістики АН СРСР, але до роботи залучили мовознавців різних країн, зокрема й професора П.Лизанця. Уже вийшло друком у кількох державах 7 випусків, що містять великий за обсягом і цінний для науки фактаж.

Вагомими є досягнення ювіляра в галузі гунгарології. Протягом 1992–2003 рр. в Ужгороді, Будапешті, Дебрецені виходять друком три томи «Атласу угорських говорів Закарпаття», мережа якого охоплює 36 населених пунктів нашої області, де компактно проживають угорці. У всіх томах Атласу налічується 1215 лінгвістичних карт. Це видання отримало чимало схвальних відгуків у вигляді рецензій як відомих фінно-угрознавців, так і славістів.

Згодом виник ще один важливий проєкт – підготовка й видання «Словника угорських говорів Закарпаття», над яким П.Лизанець працював разом із двома колегами – доцентами К.Горват та С.Ковтюком. Словник налічує близько 50 тис. словникових статей. Матеріал для нього зібрано в 95 населених пунктах Закарпаття, зокрема з 88 сіл із переважно угорським населенням і з 7 населених пунктів, де угорці проживають разом з українцями чи румунами у відсотковому відношенні приблизно 50 на 50, це, зокрема, із Вишкова, Солотвина, Ракошина тощо.

Як лексикограф, професор П.Лизанець працює над угорсько-українським та українсько-угорським словниками. Перший вийшов у співавторстві друком 2001 р. в Ужгороді. У його реєстрі (тобто в угорській частині) налічується близько 20 тис. слів, а в перекладній (українській) – близько 40 тис. Пізніше вийшов у світ більшого обсягу «Українсько-угорський словник».

Петро Миколайович надає важливого значення фіксації й публікації зразків усної народної творчості угорського населення Закарпаття. Так була вперше видана в співавторстві збірка угорських народних казок нашого краю «Три золоті стріли» (1973) та збірка «Народні балади угорського населення Закарпаття» (1974). Цінною є публікація антології угорської літератури в Закарпатті (1945–1985) «Дорогою щастя» (1985).

11 монографій і понад 150 наукових статей професора вийшли з друку за кордоном і не були доступні для науковців, особливо славістів. Виходячи з цього Петро Миколайович протягом 2008–2015 років видає свої праці у 30

томах з покажчиком (31 том). Ці томи у 46 упаковках були розіслані як подарунком у країн Європи, у США і Канаду. Звідки отримали щирі подяки. Окремими книжками вийшли з друку «Рецензії, відгуки та посилання» на його наукові праці обсягом 473 с. та «Листування з Петром Лизанцем» обсягом 570 сторінок.

Професор П.Лизанець – умілий організатор науки і навчально-виховного процесу вищої школи. Тривалий час був деканом філологічного факультету, організував роботу єдиного в Україні Центру гунгарології (відкритий 1988 року), що під керівництвом ювіляра досягнув значних успіхів. Завдяки Петру Миколайовичу сформувався повноцінний колектив кафедри угорської філології. П.Лизанець – засновник і головний редактор журналу «Acta Hungarica» (виходить із 1990 р. до нині), член багатьох міжнародних комітетів і комісій, редколегій різних журналів, наукових збірників, упродовж тривалого часу керував спеціалізованими радами з присудження наукових ступенів доктора й кандидата філологічних наук, організатор багатьох всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій. Під керівництвом П.Лизанця підготовлено майже півтора десятка кандидатів філологічних наук.

Значними є успіхи Петра Миколайовича в навчально-методичній роботі. Протягом свого життя читав чималу кількість основних і спеціальних курсів з українського та угорського мовознавства, підготував і видав масу навчально-методичних посібників для студентів, зокрема й підручник угорською мовою «Вступ до мовознавства» (у співавторстві; 1986). Для тих, хто бажає самостійно вивчати угорську та українську мови, підготував у співавторстві посібники «Венгерский язык для начинающих» (1991), «Угорська мова для початківців», «Українська мова для початківців» (1992), «Учим украинский язык» (1999) та ін. Читав лекції в університетах та наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Російської Федерації, Словаччини, Угорщини.

Говорити про досягнення П.Лизанця можна ще дуже багато, але всього не перелічити. Інформацію про життя та діяльність науковця розміщено в численних енциклопедіях, виданих в Україні й за її межами, у персональному бібліографічному покажчику та інших джерелах.

Петро Миколайович – принципова й водночас доброзичлива, доступна людина. Він радо ділиться досвідом, порадами з колегами, зокрема молодшими викладачами, аспірантами, студентами, зі всіма, хто цього потребує. Приваблює також те, що П.Лизанець завжди в русі, сповнений ідей. Сам активно працює та до цього спонукає інших.

Насамкінець хочеться побажати ювілярові міцного здоров'я, великого людського щастя, творчої наснаги, незгасної енергії, працездатності, здійснення всіх задумів.

Погляд 7 (236) 29. 07. 2020.

Іван Сабадош,
професор кафедри
української мови УжНУ

Lizanec Péter 90 éves

Komoly feladat ünnepeltünk pályájának bemutatására vállalkozni. Kulcsszavakként így jellemezném: hűség az alma materhez, megfontolt tudományszervezés, folyamatos kutatás, lelkiismeretes, kitartó munka. Élete 1948-tól napjainkig elválaszthatatlan az ungvári egyetemtől.

Tanítványai, kollégái nagy tisztelettel és munkásságának elismerésével köszöntik Petro Lizanecet, Lizanec Pétert e jeles jubileum alkalmából. Nevének e két alakja nem véletlen, ukrán/ruszin nemzetiségüként ukrán filológusként kezdte tudományos pályáját aspiránsként 1953-ban az ungvári egyetemen. 1966-tól pályája szorosan egybeforrt az ungvári egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének, a Magyar Filológiai Tanszék történetével, melyet tanszékvezetőként irányított 1966-tól 2015-ig. Ezek az évek a nagy feladatok kitűzésének, vállalásának és teljesítésének az időszaka. Harmadéves magyar szakos hallgató voltam, amikor 1966-ban frissen kinevezett tanszékvezetőként célként tűzte ki tanárok és diákok elé A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának tervét, az Ukrán–magyar, Magyar–ukrán szótár stb. elkészítésének gondolatát, kidolgozta a szerkesztési elveket, vázolta a gyűjtési módszereket. Alkotói tevékenységét a mai napig eredményesen folytatja az ungvári egyetem Magyar Filológiai Tanszékének professzoraként, a Hungarológiai Központ igazgatójaként.

1930. július 2-án született a szolyvai járási Izvor (Beregforrás, Rodnyikovka) nevű községben erdőmunkás családjában. Elemi iskolai tanulmányait 1936-ban szülőfalujában kezdte, családja még ez év decemberében átköltözött a beregszászi járási Som község melletti tanyára, itt fejezte be az elemi iskolát. 1941-től 1944-ig Munkácson tanult a polgári iskolában, 1944-ben átiratkozott a beregszászi gimnáziumba, itt érettségizett 1948-ban. Beregszászban kezd elmélyültebben ismerkedni a magyar nyelvvel. Ugyanebben az évben sikeres felvételi vizsgát tett az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának ukrán nyelv és irodalom szakára. 1953-tól 1956-ig az ukrán nyelvi tanszék aspiránsa, majd asszisztense, adjunktusa, docense. Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg a lembergi egyetemen. A Nagyszőlősi járás ukrán nyelvjárásait tanulmányozta hangtani, alaktani, szókincstani szempontból. Nagydoktori értekezésének témája (amelyet 1971-ben védett meg, 1972-től professzor): Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárásokban. E témakörből 1970 és 1976 között háromkötetes monográfiát jelentetett meg több mint 120 ív terjedelemben, amely nagy elismerést váltott ki a kutatók körében. Ehhez a monográfiához több mint 25 éven át gyűjtötte az anyagot kérdőív alapján. Kiemelkedő műve három kötetben A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza (1992–2003), az atlaszban 1215 nyelvészeti térképlap van. Tudományos munkásságának sokrétűségét tükrözik azok a publikációk, amelyeket pályája során közzétett, számuk féleznél is több.

A magyar tanszék vezetőjeként nagy figyelmet fordított a tanszéki oktatók tudományos tevékenységének kiteljesítésére, mindenkit arra ösztönzött, hogy tudományos fokozatot szerezzen, tanulmányozza a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat, a nyelvi kontaktusokat, a kárpátaljai és az összmagyar irodalmat. Perspektívában gondolkodó tevékenységének köszönhetően a tanszék több oktatója az ungvári egyetemen védhette meg kandidátusi értekezését. Lizanec Péter professzor hozta létre az ukrán nyelvtudományi, valamint a finnugor, szamojéd és magyar nyelvtudományi Tudományos Szaktanácsot az UNE Filológiai Karán kandidátusi értekezések védésére (2000–2007).

Tudományszervező tevékenységének példaértékű és páratlan eredményeként emelhetjük ki szerteágazó és perspektívában gondolkodó szervező munkáját. Tíz kandidátusi értekezés tudományos témavezetője volt, 16 kandidátusi, egy nagydoktori értekezés írásának volt hathatós segítője. Ezekkel nemcsak lerakta a magyarságtudományi intézmények, kutatások és szervezetek alapjait, hanem ki is teljesítette az ungvári egyetemen a hungarológiai oktatást és kutatást egyaránt.

Tevékenysége sokrétű, főbb kutatási témakörei: ukrán–magyar nyelvi és nyelvjárási kapcsolatok, ukrán és magyar dialektológia, lexikológia, frazeológia, nyelvföldrajz, népköltészet. Társ szerzőként a kárpátaljai népballadák és népmesék egyik első rendszerezője, szerkesztője. Szerkesztőbizottsági tagja és szerzője volt az Összkárpáti dialektológiai atlasz nemzetközi munkaközösségének. Alapító szerkesztője az *Acta Hungarica*, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei című, Ungváron megjelenő folyóiratoknak, a *Linguistica Uralica* Tallinnban megjelenő folyóiratnak. Tudományos írásai számos országban láttak napvilágot: a volt Szovjetunió köztársaságaiban, Magyarországon, Macedóniában, Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában, Bulgáriában, Franciaországban, Olaszországban, Kanadában stb. Tizenegy monográfiát és 150 cikket külföldön publikált. Életrajzi adatai különböző országok lexikonjaiban olvashatók.

Tudományos tevékenységének, oktatói munkájának elismerésül több alkalommal is kitüntette a Felsőoktatási Minisztérium. 1976-ban a magyarországi Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta, 1986-ban a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatásáért Csüry Bálint-emlékéremmel tüntették ki. 1989-ben a magyar kormány Pro Cultura Hungarica éremmel és Emléklappal tüntette ki a magyar kultúra ápolása és fejlesztése terén kifejtett munkásságáért. 1995-ben Ukrajna elnöke az Ukrajna érdemes tudósa megtisztelő kitüntetést adományozta neki.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem magyarságtudományi és oktatási alapegységeinek munkáját nagy körültekintéssel szervezte tanszékvezetői kinevezésének első perceitől: 1968-ban aspirantúra jött létre, 1988-ban kezdte el működését a Hungarológiai Központ a tanszék bázisán, 1990-ben megalapította a Központ folyóiratát, az *Acta Hungaricát*. 1993-ban az ő elnöklétével jött létre a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, 1994-ben ennek folyóirata, a KMTT Tudományos Közleményei. 1998-ban a KMTT patronálásával megalakult a Kárpátaljai Diákok és Fiatalkutatók Szövetsége. Ezeknek a magyarságtudományi alapegységeknek Lizanec Péter

professzor, a filológiai tudományok doktora, az MTA doktora, az UNE érdemes professzora, Ukrajna érdemes tudósa, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje tulajdonosa a lelke. Ez utóbbi kitüntetést a kárpátaljai magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése érdekében végzett több évtizedes munkássága elismeréseként kapta meg. 1993-tól a KMTT elnöke. 2008-ban létrehozta az ungvári egyetemen a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kart, ennek első dékánja volt, ezt a tiszteletet 2012-ig töltötte be, 2013-tól tiszteletbeli dékán. 1986-tól 1996-ig a Nemzetközi Filológiai (ma: Magyarságtudományi) Társaság alelnöke volt.

A Hungarológiai Központ igazgatójaként ő alapozta meg tudományosan és terjesztette az Ukrán Legfelső Tanács elé a kárpátaljai magyar lakta települések történelmi nevének visszaállítását. Ennek érdekében tárgyalásokat folytatott Ivan Pljuscscsal, az Ukrán Legfelső Tanács elnökével, aki 1991-ben Göncz Árpáddal, a Magyar Köztársaság elnökével látogatást tett a Hungarológiai Központba. Tudományos pályájának eredményességét érzékelteti az a tény, hogy írásait 33 kötetben jelentette meg, ezeket 22 európai ország, valamint Kanada és Amerika egyetemeinek, könyvtárainak juttatta el. A legtekintélyesebb monográfiákat emeljük ki: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (Lizanec 1970); Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття (Lizanec 1976a); Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР (Lizanec 1976b); A kárpátaljai magyar 246 Társasági ügyek nyelvjárások atlasza (KárpA.). Tudományos írásaira több mint 100 recenzió jelent meg, több mint 1700 hivatkozás található műveire hazai és külföldi tudósok tollából.

Tisztelt Tanár Úr, kedves Professzor Úr! E jeles jubileum kapcsán további energikus munkát, eredményes tevékenységet, erőt, egészséget kívánunk mindannyiunk örömére.

Hivatkozott irodalom

KárpA. = Lizanec, P. N., A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza / Атлас угорських говорів Закарпаття 1–3. [1.] Szerk. Balogh Lajos. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. [2.] Szerk. Horváth Katalin. Patent Nyomdaipari Vállalat, Ungvár, 1996. [3.] Szerk. Lizanec, P. N. Ethnica Alapítvány, Ungvár–Debrecen, 2003.

Lizanec Péter 1970. Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátaljai ukrán nyelvjárások alapján). Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatásügyi Minisztériuma – Ungvári Állami Egyetem, Ungvár, 1970.

Lizanec, Péter [Лизанец, Пётр Николаевич] 1976a. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття. Изд-во Акад. наук Венгрии, Будапешт, 1976.

Lizanec, Péter [Лизанец, Петро Миколайович] 1976b. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Місто, Ужгород, 1976.

Magyar Nyelv 116. évfolyam
2020. 2. szám

Horváth Katalin
Ungvári Nemzeti Egyetem

Інтерв'ю Петра Лизанця засобам масової інформації

ПЕТРО ЛИЗАНЕЦЬ: «Наука – це мій відпочинок»

Багаторічний завідувач кафедри угорської філології Ужгородського національного університету, декан Гуманітарно-природничого факультету УжНУ, професор Петро Лизанець минулого тижня перетнув 80-літній життєвий рубіж, проте й не полишає науку, якій віддав понад 60 років свого життя. Талановитий мовознавець, заслужений діяч науки і техніки України, доктор філологічних наук, директор Центру гунгарології часто повторює, що головне в його роботі – не зраджувати науці, адже вона не пробачає зовнішнього втручання.

– Петре Миколайовичу, ви походите з родини лісоруба. Як сталося, що присвятили життя науці?

– Знаєте, справді я планував усе життя працювати в домашньому господарстві, адже для того, щоб батько міг прогодувати сім'ю з 5 дітьми, нам довелося переїхати з рідного сваявського села Ізвор у прилісок Шом-Колонія Берегівського району, де ми мали можливість обробляти землю та вирощувати сільськогосподарські продукти та придбати домашню худобу. В ті роки нашої родині жилося добре, і батько був задоволений, бо прагнув, аби всі його діти були забезпеченими й мали можливість навчатися. Так і ми виховувалися: вдосвіта виводили худобу пастися, потім бігли до школи, опісля продовжували допомагати батькам по господарству. Вчитися я не надто старався, бо думав, що мені наука ні до чого. Але після того, як всю нашу землю й худобу забрали до колгоспу, зрозумів, що на своїй землі мені вже працювати не дадуть.

– Як батько пережив колективізацію?

– Дуже важко. Робота на землі давала йому впевненість у завтрашньому дні, а тут, уявіть, його позбавили всього, над чим він тяжко працював довгі роки. Причому зробили це в доволі грубій формі: закрили батька в коморі, аби не кричав і не перешкоджав цьому добровільно-примусовому обкраданню. Слід сказати, що він і так не примирився з цим фактом, невдовзі після того переїхав жити у Берегово до своєї доньки Марії.

– А ви вирішили вступати до університету?

– Так. Це рішення далось мені непросто, бо, як уже казав, не готував себе до вступу, не вчився так добре, як слід було. Врешті вирішив обрати філологічний факультет і радий, що не прогадав. Саме в Ужгородському державному університеті в мені зародилася любов до науки: тут я доклав до навчання всіх зусиль і зумів у 1953 році закінчити виш із червоним дипломом. Оскільки знав угорську мову, одразу мені запропонували продовжити навчання в аспірантурі в Естонії, де працювала фінно-угорська кафедра. Але я відмовився, бо мав можливість вступити до аспірантури на кафедрі української мови Ужгородського університету.

– Не жалкували потім, що відмовилися?

– У жодному разі. Для чого було їхати до Естонії, вчити мову, шукати там теми для наукових праць, якщо в мене тут, у рідному Закарпатті, була величезна кількість робочого матеріалу, невивчений пласт фольклору, діалектів тощо?! Я вирішив повністю присвятити себе цій темі. У 1959 році захистив кандидатську дисертацію, але знання угорської знову відкоригувало мої життєві плани. У 1963 році мені запропонували очолити кафедру угорської мови та літератури, але я відмовився, бо не вважав себе готовим до такої роботи. Та в 1966 році таки змусили піти на цю посаду, і зараз я зовсім про це не жалкую, бо нова робота мені справді сподобалася. Спочатку я читав лекції зі «Вступу до мовознавства», «Вступу до фінно-угрознавства» українською, але бачив, що студенти-угорці мало що з них розуміють. Тому вже через рік повністю перейшов на угорську мову викладання, а незабаром у співавторстві видав підручник «Вступ до мовознавства» угорською мовою.

– **Чи важко давався вам перехід із розмовного рівня угорської на науковий?**

– Важко, адже угорська сама по собі дуже непроста мова, та й знав я її лише завдяки навчанню в Берегівській гімназії. Але поступово, завдяки прискіпливому вивченню фонетики та граматики угорської мови, а також тому, що дуже багато читав, мені вдалося вивести свої знання на якісно вищий рівень.

– **А не пропонували свій лінгвістичний талант застосувати для вивчення інших іноземних мов?**

– Ні, я не ставив перед собою таку мету.

– **Розкажіть про долю ваших братів та сестер.**

– Вони всі виправдали мрію нашого батька – отримали освіту і гідну роботу. Старший брат Василь працював директором сваявського лісокомбінату, був почесним працівником промисловості УРСР, шанованою людиною. Другий брат Микола довгий час директорував у 4-й школі в Берегові, сестра викладала у Берегівській ЗОШ №5, а наймолодший брат Михайло був військовим хірургом, служив у Німеччині та Афганістані, а на пенсії організував у Москві Центр здоров'я, директором якого тепер є його син Юрій, кандидат медичних наук. Тобто усіма батько міг би гордитися.

– **Яким пригадуєте початок викладацької роботи? Чи важко далось знайти спільну мову зі студентами?**

– Ні, викладати мені сподобалося ще тоді, коли півроку вчителював у школі. Зі студентами також швидко знаходив спільну мову, інакше, мабуть, і не затримався би в університеті на довгих 62 роки.

– **Як розбудовувалася кафедра угорської філології?**

– Спершу вона була кафедрою угорської мови і літератури і підпорядковувалася факультету іноземних мов. Але студентам було незручно, адже їм потрібно було вивчати рідну угорську як іноземну. Тоді було вирішено перевести цю кафедру на філологічний факультет, і коли в 1966 році я очолив її, то перш за все склав навчальну програму за тим же принципом, який був у

студентів-україністів: змінив предмет «Українська мова» на «Угорську мову», а там, де в українців була, до прикладу, давньоруська мова, я поставив «Вступ до фінно-угрознавства». Програма вийшла насичена, тож можна було сміливо запускати навчальний процес. Нині я безмежно щасливий, що за ці роки 16 наших випускників-угорців захистили кандидатські дисертації, ще 2 кандидатські були захищені в Центрі гунгарології, який я створив у 1988 році.

– **Для чого університету був потрібен окремий Центр гунгарології?**

– От уявіть: ми відкрили нову кафедру, яка повинна давати студентам знання, але не маємо ані фахівців, ані навчальних матеріалів. Центр гунгарології повинен був займатися виключно науковою роботою, що значно допомогло би нам у тому, аби підвищити якість викладання, та стало б фундаментом у вивченні гунгарології. За відповідним дозволом я їздив аж до вищого керівництва в Москву, а допомагав мені у всьому міністр освіти і науки Угорської Республіки Кипеці Бейла, з яким ми неодноразово бачилися на міжнародних конференціях та зустрічах, а подружилися, коли обоє були в складі Міжнародного товариства з угорської філології. Врешті, коли Центр гунгарології відкрився, у нас працювало 15 наукових працівників, серед яких було 5 професорів, зокрема Іван Гранчак, Едуард Балагурі та інші. Наш педагогічний, науково-дослідний, інформаційний та організаційний центр із основних гунгарологічних дисциплін і найважливіших наукових проблем з гунгарології та фінно-угрознавства швидко став відомим на увесь Радянський Союз. Незабаром ми вже створили радянський комітет гунгарологів, видали книжки «Бібліографічний покажчик гунгарологів Арменії, Грузії, Естонії, Росії, України» та «Гунгарологія в Ужгородському університеті», де зібрано праці, що мали відношення до угорської мови, літератури, етнографії, починаючи з 1900 року. Це був початок. А далі разом зі студентами приступили до збору фольклорного матеріалу: казок, легенд, пісень, обрядів. За результатами цих робіт була видана книжка закарпатських угорських казок «Три золоті стріли», «Баллади угорського населення Закарпаття». Потім вийшла друком збірка «Антологія угорської літератури Закарпаття 1945-1985 років», почався випуск журналу «Acta Hungarica».

– **Ви задоволені тим, як розвивався Центр гунгарології?**

– Безперечно. Нам із колегами багато чого вдалося досягти, бо поступово переходили до наукових розвідок вищого ґатунку, почали видавати монографії, словники, наприклад, тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття», який виходив друком упродовж 1992–2003 років.

– **За таке поглиблене вивчення угорського сліду в Закарпатті ніколи не було проблем з радянським режимом?**

– Особливих якихось не було, але неприємні дрібниці траплялися. До прикладу, в процесі підготовки моєї докторської дисертації «Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття. Угорсько-українські міжмовні контакти», яка у 1970–1976 роках вийшла друком у 3-х томах, виникли певні проблеми, адже зміст

монографії передбачав використання карти Закарпаття, а це не дозволялося з міркувань державної безпеки. Як я не намагався пояснити цензорам, що це не військова карта, а, швидше, приблизна схема, потрібна мені для того, щоб передати лінгвістичні особливості регіонів Закарпаття, це нічого не давало. Тож я змушений був поїхати до Москви і звернутися за відповідним дозволом у Комітет головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів СРСР. Там мені через деякий час поставили під оригінальною картою печатку «Публикация разрешается», і лише вона змогла пробити броню цензорів.

– **Ваш багаж наукових праць вражає. Як знаходите час та сили для їхнього написання?**

– За своє життя я спромігся написати та видати 450 наукових праць, 19 монографій, 25 підручників, посібників, словників, інших вагомих видань. Тільки подумайте, скільки часу, розумових та фізичних зусиль потрібно, аби зібрати хоча б для одного фундаментального видання матеріал, написати рукопис, зробити його коректуру тощо! Це дуже важка праця, але без неї вже не уявляю свого життя. Коли трапляються організаційні негаразди в деканаті, я завжди їду додому і сідаю за написання статті чи іншої праці. Повірте, будь-який стрес проходить миттєво.

– **Тобто науку ви вважаєте не роботою, а відпочинком?**

– Саме так. Я люблю говорити, що наука мене ніколи не зрадить, бо я завжди був їй вірним. Це значить, що не можна до науки приплітати брехню або фальш, не можна змінювати її відповідно до бажань політики, бо остання не сміє керувати наукою. Звісно, зараз із політикою в науці стало легше. Принаймні науковці не мусять, як за радянських часів, цитувати класиків марксизму-ленінізму, а можуть присвячувати свої роботи виключно науці. Пригадую, одного разу дозволив собі «авантюру»: в дисертації: не включив до переліку використаних матеріалів жодної марксистсько-ленінської праці. У той час така помилка на захисті дисертації могла стати для науковця фатальною, але мені поталанило, бо ніхто моєї принциповості не помітив. На жаль, потому мені не завжди вдавалося так само відстоювати свої життєві погляди, але я щиро намагався відмежовувати свої праці від зайвого.

– **У вас добрі відносини з угорськими колегами і Угорщиною взагалі?**

– Так, чудові. В Угорщині я буваю досить часто, адже там у мене живе син із родиною. Крім того, приїжджаю на різні конференції, наради. Свого часу я взагалі добряче поїздив по світу, подивився на звичаї інших країн Японії, США, Канади, майже усіх Європейських держав. Але завжди мене тягло на рідне Закарпаття.

– **До речі, про родину. Розкажіть нам про неї.**

– Моя дружина Надія Василівна – медик, за її стопами пішов і син Петро. Він за фахом гінеколог, але тепер працює головним лікарем-гінекологом. Моя донька тепер декан факультету роано-германської філології Мирослава Петрівна Фабіан. Вона більше схожа на мене: на відміну від сина, котрий бажав стати практичним лікарем, донька обрала науку.

– Як декан Гуманітарно-природничого угорськомовного факультету бачите потребу змін у підході до навчання закарпатських угорців?

– Сам процес навчання ми протягом років довели до належного рівня, тому зараз студенти нашого факультету мають змогу отримувати якісну освіту. Певні проблеми виникли на етапі набору студентів, адже нова система ЗНО значно скоротила можливості вступу дітей з угорських сіл, де викладання української мови досі перебуває на дуже низькому рівні. Якщо до 2008 року ми мали конкурс 70 осіб на 15 місць, то тепер не змогли набрати навіть потрібних 15. Вважаю, влада повинна піти назустріч представникам нацменшин, адже вони просто не готові складати ті ж тести, що й діти з українських шкіл. Звісно, протягом 5 років навчання в УжНУ студенти-угорці опановують українську, але потрібно розуміти, що спершу їм дуже важко.

– Минулого тижня ви відсвяткували 80-літній ювілей. Відчуваєте тягар років?

– Майже не відчуваю, бо намагаюся завжди бути оптимістом. Крім того, у мене ще дуже багато робочих планів – мабуть, завдяки їм тримаюся за життя і почуваюся так добре. Зараз працюю над виданням словника угорських говорів Закарпаття, продовжую викладати в університеті та мрію зібрати в багатотомне видання всі свої праці, що розкидані по збірниках у всьому світі. Коли б мені вдалося все встигнути, то я був би вдячний долі за такий подарунок.

– Ми бажаємо, аби у вас усе вийшло.

– Дякую.

«Ужгород», 2010.07.10.

Тетяна Літераті

Таланти сина срібної землі

Ювілейний діалог з професором-працелюбом Петром ЛИЗАНЦЕМ від відомий письменник і публіцист Юрій Шип.

Вартістю своїх наукових здобутків доктор філологічних наук, професор Петро Миколайович ЛИЗАНЕЦЬ, долаючи перевали високого світу людського духу, звеличив Срібну Землю в Європі та широкому світі. Його ім'я сьогодні стоїть поряд з такими нашими крайовими світочами, як Венелін-Гуца, Балудянський, Зейкан, Кукольник та Орлай. Особливо – Михайло Лучкай, котрого він ґрунтовно вивчив і подбав про збереження та увіковічення його дорогоцінної духовної та наукової спадщини для моралі, любові до людини та рідного краю. Петро Лизанець – воістину достойний сучасний подвижник Михайла Лучкая.

У 29 років захистив кандидатську дисертацію, а в 41 став професором і доктором філологічних наук. Його перу належать 343 наукові праці, 19 монографій, 25 підручників, посібників, словників та інших вагових видань про ук-

раїнсько-угорські міжмовні контакти, місцеві діалекти, фразеологію, лексику, лінгвогеографію тощо в 14 країнах близького і далекого зарубіжжя. У Європі та Америці він знайомий і пошанований. Там написано про нього і видано близько 120 статей і 8 монографій з актуальних мовних питань.

Славетний ужгородський мовознавець і славіст-енциклопедист, завідувач кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології Ужгородського національного університету 2 липня цього року зустрічає своє 80-ліття. Із цієї нагоди ювіляр ділиться спогадами про себе, думками, роздумами і враженнями про суть людського життя у формі відповідей на запитання.

Петре Миколайовичу! Як це трапилося, що ви, родом з невеличкого гірського лемківського села Ізвор, що на Свалявщині, стали науковим велетнем? Яким був ваш шлях у велику науку?

– Село Ізвор, де я народився, споконвіків – слов'янський топонім, але його за радянських часів спалюжили і назвали Родниківка (від слова «родник» – криниця). Це зробив один з істориків-русофілів. Попри те що на Закарпатті ніхто не скаже на криницю «роднік». А той чоловік зробив Родниковку, хоч таку форму ніхто з російських академіків не міг би утворити, бо граматики цього не дозволяє. Однак, незважаючи на це, така неграмотна назва існує і дотепер, хоч я багато писав у обласних та районних газетах, у наукових статтях про недопустимість такого невігластва. Коли я брав у відділі загсу копію свідоцтва про народження, де чорним по білому написано, що я народився у селі Ізвор, мені написали «Родниковка». Скільки інстанцій треба було обходити, щоби врешті-решт написали так, як є в оригіналі. Вдалося домогтись цього тільки завдяки одному з вищих посадовців облдержадміністрації. Так мені, нарешті, видали довідку, що я народився в селі Ізвор. А скільки таких прикроців донині є по всьому Закарпаттю не тільки з назвами населених пунктів, але й з прізвищами, іменами, топонімічними та іншими назвами. Це наслідок того, що ми не цінимо належним чином рідну культуру, мову, нехтуємо достовірними документами. Бачите, угорці Закарпаття повернули своїм селам історичні назви, а українці – ні. Тому й надалі у нас залишаються Родниковка, Лопухове, Ділове замість милозвучних історичних Ізвор, Брустури, Требушани. Може, хоч зараз хтось із високого керівництва допоможе повернути справжнє ім'я селу Ізвор та іншим і направить помилкові назви в грамотне русло.

А щодо мене, то я – звичайна людина, четверта дитина у простій працьовитій сім'ї лісорубів, у якій було п'ятеро дітей. Коли ми підросли, то з ранку до вечора заробляли собі на хліб. Коли мені було 6 років, батьки переселилися на Берегівщину в присілок Шом-Колонія (Бийкийшітоньо), де вже з 1928 року були поселенці з гірських районів області, щоб одержати від поміщика Бийкеші клатик землі та працювати на ньому. Тут ми, діти, зранку виганяли корови на пасовище, поверталися додому і йшли до школи. Життя було важке. Але наполеглива і цілеспрямована, в поті лиця робота давала свої плоди, допомагала долати труднощі. Я хотів наслідувати батька, бути газдою як і він, уміти

все по господарству, бути, як кажуть угорці, «езермештером». Однак у 1948 році, коли я отримав у Берегові свідоцтво за середню школу, почалася страшна «добровільно-примусова» колективізація. Від нашої «куркульської» родини забрали в колгосп всіх домашніх тварин, господарське знаряддя та відібрали ораницю. Це для батька і для нашої сім'ї було великою трагедією, бо земля нас годувала, давала впевненість у собі. Я втратив надію на газдування. Після нелегких роздумів, за порадою батьків, з атестатом подався шукати кращої долі. Вступив на філологічний факультет Ужгородського державного університету, який з відзнакою закінчив у 1953 році. Потім були аспірантура на кафедрі української мови, захисти кандидатської (1959 р.), докторської (1971 р.) дисертацій, дипломи доцента (1961 р.) та професора (1972 р.). Так почалося моє входження в світ науки, яка є смыслом життя для мене по сьогодні.

А щоб стати відомим у науці, треба вельми попотіти. Тут усе залежить від того, хто прагне цього. Перекоаний, що для успіхів у науці, крім наполегливості, треба її дуже любити. Справжня наука не терпить фальші. Вона є універсальною, покликана об'єктивно розкривати закономірності розвитку тієї чи іншої галузі людського життя. А ще я впевнений, що політика не повинна керувати наукою, бо якщо підемо таким шляхом, то нам буде лихо і соромно перед суспільством, що ми зрадили науку. Вона – поєднання серця, розуму й душі.

У вас не траплялося, як у декого, головокружіння від успіхів?

– Головокружінням від успіхів я ніколи не хворів. А радість була. І не раз – наприклад, коли з'явилася друком моя перша наукова стаття (1957 р.), перша монографія (1970 р.), а потім – коли я отримав наукові ступені кандидата та доктора філологічних наук, вчені звання доцента і професора. Радісним я почувався і коли мені було присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» Президентом України та вручено орден Угорської Республіки «Лицарський Хрест» Президентом Угорщини.

Та все-таки були в мене і головокружіння, але не від успіхів, а навпаки – тоді, коли я чогось в науці своєчасно не зробив, як хотілося. Скажімо, не міг видати вчасно (1968 р.) першу свою монографію, бо в ній були схеми карт Закарпаття, на яких нанесені мовні особливості (цензура області заборонила публікувати їх, вбачаючи на картах крамолу, що нібито пахне зрадою державних інтересів, що становлять таємницю). Через це я змушений був їхати до Москви в Комітет головного управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів СРСР, щоб отримати дозвіл на публікацію цих лінгвістичних карт. На це пішло повних два роки. Дозвіл отримав і монографію опублікував у 1970 році. Від таких та подібних випадків у мене буває головокружіння, бо підвищується кров'яний тиск.

А щодо талантів, які мені Бог дав, то усвідомлюю, що Господь допоміг мені полюбити науку й подбав, щоб моя наполеглива щоденна праця дала результати, які можна б назвати й талантами. Їх я не закопав у землю, як

Євангельський слуга нікчемний з одним талантом, а щиро віддаю людям на хосен для їхніх набутків.

Чи є у вас друзі і вороги, доброзичливці й заздрісники? Котрих більше? Як до них ставитеся?

— У мене є дуже багато гарних друзів, однодумців, помічників і доброзичливців серед високосадовців, науковців, студентів і простих людей, яких навзаєм дуже люблю. Але є і недоброзичливці. Це ті, котрі майже нічого корисного в науці не зробили і не зроблять, але моїм успіхам заздять. Мабуть, є у мене і вороги. То є нормальним явищем, бо така діалектика розвитку людства. Вважаю, що все треба сприймати спокійно і по-філософськи. Критику сприймаю нормально, навіть з вдячністю, коли вона об'єктивна. Якщо ні – не звертаю на неї уваги. Вийти зі стресової ситуації мені допомагає наукова праця. У таких випадках я беруся за написання якоїсь важливої статті чи монографії – і все недобре відразу забуваю, стрес проходить щодо ворогів, кажуть: хто їх немає, той нічого не робить і нічого не вартий, не є особистістю. Мені саме вороги допомогли нею стати. Вважаю, що треба постійно бути працьовитим, наполегливим, упевненим у собі та бачити в людях добро. Це єдино правильний життєвий шлях.

Що більше любите: сім'ю чи науку? Відносно чуття єдиної міжнародної родини: ближче вам Україна чи Угорщина?

Сім'я і наука – це різні речі. Родина – то є найближчі родичі по крові – біологічне поняття, а наука – філософське, одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивне відображення світу. Тобто родина сприймається більше серцем, а наука – розумом. Мої серце і розум сповна належать їм обом.

Щодо України та Угорщини, то я – інтернаціоналіст, люблю обидві країни, але рідна земля – найдорожча. Більше того, уперше я цей світ побачив на Свалбарті, яка в той час входила до складу Чехословацької Республіки, тому люблю і цю країну, але найбільше – своє рідне Закарпаття, де народився, виріс, де мої рідні і де я став науковцем.

Знаю, Петре Миколайовичу, про несприйняття вами політиканів і політиканства. Чи влаштовує вас політика українського чиновницького бомонду стосовно нинішнього стану та перспектив розвитку науки й освіти?

Якщо стануться зміни на краще і професіонали, а не випадкові люди займуть керівні пости і позиції, – то так. Однак, на моє переконання, Україна своєю прекрасною, милозвучною мовою та розмаїтою культурою значно скоріше може завоювати авторитет у світі, ніж її провідництво. Тому нам треба більше рідну мову та культуру любити, активно їх пропагувати, бо вони багатогранні, самобутні і в той же час специфічні. Це треба розуміти і постійно дбати про них усім, а деяким науковцям, державним діячам та політикам позбутися «галушкового патріотизму».

Чим ви найбільше пишаєтеся і чого найбільше соромитеся?

– Найбільше пишаюся своєю родиною, своїми здобутками на користь науки і в повсякденній роботі. Найбільше соромлюся, якщо кого-небудь образив. Особливо соромно мені за неосвічених брехунів, зрадників і користолобців.

Якими, на вашу думку, повинні бути сучасна людина, взаємини батьків та дітей? Що можете сказати про сучасну молодь?

– Справжня людина і, насамперед, інтелігент, має бути прикладом для інших повсюдно – як у родинному житті, так і на роботі: чесною, доброзичливою, відповідальною, культурною в повному розумінні цих слів. Щодо взаємовідносин батьків і дітей, то думаю перші повинні не ставати на заваді дітям реалізувати розумні мрії. Сучасна молодь хай дерзає і стає кращою, ніж її попередники.

Скільки і як працюєте та відпочиваєте? Що розумієте під здоровим способом життя в гармонії з природою в умовах нашого краю?

– Роботі віддаю багато часу, але цього не обліковую. Поки що працюю на відповідальних посадах, і це забирає в мене чимало часу. Поза щоденною керівною роботою займаюся науковою та викладацькою діяльністю. Суботи й неділі та інші вихідні, як правило, присвячую написанню монографій, словників, наукових статей тощо. Тішуся Карпатськими горами, лісами, потічками і тривожуся, коли вони пограбовані і недоглянуті. Останні 15-20 років, на жаль, рідко до них навідуюсь. Причина одна – не вистачає часу. Тепер мій наймиліший відпочинок і моя насолода – це праця, яку я люблю, яка мене любить, оберігає від стресів і ніколи не зраджує.

Щоб ви ще найбільше хотіли встигнути зробити й подарувати людям? Яке головне правило вашого життя?

– Дуже хотів би видати новий «Словник угорських говорів Закарпаття» у двох томах, зібрати всі свої роботи, опубліковані в нашій країні, колишньому Радянському Союзі та в різних країнах Європи й Америки і видати їх у вигляді багатотомного зібрання наукових праць. Хотів би також якнайповніше передати свій науково-педагогічний досвід студентам та молодим викладачам. Я – великий оптиміст і палко люблю чесних працьовитих людей та вірю в них. Мій девіз: «не тому працюю, щоб жити, а тому живу, щоб працювати». Це правило мене супроводжує все життя, береже і дає мені велику наснагу.

Дякую.

Розмовляв з ювіляром Юрій Шип.

Редакція «ФЕСТ» щиро здоровить ювіляра і зичить йому прожити багато літ у доброму здоров'ї і подарувати загалу нові наукові розвідки.

„Срібна Земля. ФЕСТ”, 1-7 липня 2010 № 26 (729)

Юрій Шип

Слова Рильського про Лизанця стали пророчими

**Відомий професор-гунгаролог, якому минуло 88 років,
70 з них віддав Ужгородському університету**

Петро Лизанець – завідувач кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології Ужгородського національного університету, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, кавалер ордена Угорської Республіки «Лицарський хрест». Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія і лінгвогеографія. Опублікував понад 550 наукових праць (крім газетних), більше півсотні монографій у Європі, США; вийшло понад 100 рецензій і здійснено більше 1700 посилань на праці П. Лизанця; його ім'я вміщено у багатьох енциклопедіях світу. Докторська дисертація «Угорсько-українські міжмовні контакти» вийшла у 3-х томах обсягом 120 друкованих аркушів. Тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття» побачив світ обсягом 330 друкованих аркушів. Засновник і редактор двох наукових журналів «Acta Hungarica» і «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства». Автор цілої низки словників.

Три десятки літ разом з відомими вченими Європи присвятив роботі над 7-томним «Загальнокарпатським діалектологічним атласом». Створив свою наукову школу, в якій виховав плеяду перспективних учених. Був і залишається першим на багатьох напрямках мовознавчої науки.

Труди вченого у 31 томі

Петре Миколайовичу, як людина надто скромна, не сприйміть за похвалу такі слова: кожен, хто знайомий з цілою бібліотекою ваших книг, у яких уміщено весь доробок, відмічає, що ви здійснили у науці титанічний труд! Хіба така наполегливість, зібраність, навіть одержимість бере початок не відтоді, коли ви спередсердя кинули, що складаєте не кандмаксимум, а лише мінімум – вас фактично не впускали до храму науки, але тим самим несамохіть прищепили не злість, а потребу безкінечного труда?..

Безумовно, в науковому плані я зробив чимало, хоча не збирався стати науковцем. Мені дуже подобалося господарювати: любив коней, сільгоспзнаряддя, землю... Прагнув стати газдою. Але коли закінчив у далекому вже 1948 році гімназію, розпочалася так звана колективізація. То була трагедія не тільки для моїх батьків, а й для всього населення Закарпаття. Виганяли з двору нашу худобу, забирали всю землю, увесь реманент – і п'ятеро дітей з батьками залишилися без нічого.

Я змушений був забути про свою мрію і вперше піти до Ужгорода, де того ж року вступив на філологічний факультет університету, який 53-го закінчив з відзнакою. Потім аспірантура на кафедрі української мови, до якої три рази перескладав іспит з рідної мови, поки не вигукнув отому «доброзичливцю» наведені вами слова, оскільки я як відмінник чудово володів матеріалом, але, мабуть, уже в мені вбачав чомусь конкурента... Потім захист кандидатської (1959 рік), докторської (1971 рік) дисертацій, і фактично я став науковцем.

Зробленого я зміг досягнути лише титанічною щоденною працею. І гадаю, мені, мабуть, Бог прищепив любов до науки, яка врешті принесла мені значний результат: 550 наукових праць, серед яких 25 монографій, 3 вузівські та навчальні посібники; 12 монографій і понад 130 наукових статей надруковано за кордоном. На наукові праці з'явилося більше сотні рецензій учених різних країн і більш як 1700 посилань на мої праці – а це основне для оцінки вченого. Я заснував і редагую два журнали «Acta Hungarica» (з 1990 року ВАКівське видання, вже вийшло 23 томи, в яких опубліковано статті німецькою, французькою, англійською, українською, російською мовами) та «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства» (з 1994 року) – побачили світ п'ять томів.

Без щоденної наполегливої роботи все це здійснити було би неможливо. Мій розпорядок дня? Різний. Я був деканом філологічного факультету (1977–1984) і завідувачем кафедри угорської філології з 1966-го по 2015 рік та директором Центру гунгарології. Весь час віддаю науці – суботу, неділю, літню відпустку. Ще раз скажу: якби я не любив науку – не міг би стільки зробити. Коли мені важко, зіпсували настрої, гнітить якийсь стрес – тільки-но сідаю за стіл, усе минає.

Вважаю, що в науку повинна йти людина, яка її дуже любить і готова присвятити їй усе життя. Наука, на відміну від людей, мене ніколи не зраджувала; наука не терпить фальші; наука – це мій відпочинок!

Протягом 2008-2015 років усі свої наукові праці я видав у 31 томі і окремих книгами: рецензії, відгуки та посилання на мої праці (450 стор.) і листування зі мною (570 стор.). Видання цих праць зумовлено тим, що 11 монографій і 160 статей вийшли за кордоном – у 19 країнах Європи й Америці. Вони не були доступними для науковців України і славістів. Ці праці в подарунок я надіслав в європейські та бібліотеки Північної Америки. 16 із них подаровано університетським бібліотекам і Академії наук Угорщини.

І все-таки повернімося до витоків... Хіба це не знак долі, що хлопчик, який народився і ріс фактично в українському, верховинському оточенні, – через родинні обставини досконало вивчив у долині угорську і свідомо чи ні поєднував обидві мови, аби науково обґрунтувати їхні взаємини і відмінності?

Справді: народився я на Верховині у гірському селі Ізвор (по-старослов'янському «криниця», «джерельна вода»). Щоправда, після 1945-го один відомий русофіл перейменував це село на Родниківку, взявши за основу вже російське сучасне значення «родник». Жоден науковець не може пояснити появу такої форми, оскільки граматики подібного не допускає. Міг бути «родниковий», але так штучно «приоселити» на радянський фасон – це абсурд! І я скільки не домагався, повернути стару назву – неможливо!.. Писав про село Ізвор у різних наукових статтях у центральних і обласних газетах, у наукових монографіях, адже це та сама ідеологія, й її слід розглядати як декомунізацію. Проте мені відповідають: їдь у село і переконуй людей, хай вони напишуть з підтвердженням даних паспортів і вимагають повернути стару назву, а не сурогат. Але людині мого віку таке дуже важко зробити...

Спогад. 1936-го батьки переселилися з Ізвора у Берегівський район біля села Шом, де вже з 28 року поміщик Бейкеші пропонував осушувати заболочені місцевості й третину окультурених земель віддавав родинам переселенців, а дві третини залишав собі. Так з'явилося нове поселення Шом-Колонія. Ми всією родиною дуже тяжко трудилися. Ніч-день. Ми всі, п'ятеро дітей, також працювали з самого світанку, а зранку, доки ще не йшли до школи, – виганяли корови на пашу. Тоді прив'язували – і до школи. Дисципліна, ощадливість, турбота були газдівські... Ми прагнули всією душею жити краще, мати свій хліб і до хліба. Оскільки батьки дуже хотіли, аби ми стали хоча б письменними... Однак у сорокові роки ми нічого не могли вдіяти, бо все робилося незаконно, і тому навести лад стало неможливо. 1948-го все забрали. Я ніколи не бачив батька заплаканим. А тоді сльози текли по його обличчю одним поливом... Я там закінчив шість класів. Мова угорська мені стала хоч і нерідною, але природно, органічно сприймалася. Мені стало однаково, як розмовляти – по-українськи чи по-угорськи. Хоча то була суто кухонна мова. Потім я перевівся

у горожанську (неповну середню) школу до Мукачева, де вчився з 1941-го року. В 1945-му перевели нас у Берегівську гімназію, яку я закінчив 1948 року вже як середню школу № 1.

Правда, відкриття в 1945-го Ужгородського державного університету стало великою подією у моєму житті, і так я поступово забував попередню образу з колгоспом і дуже відповідально поставився до навчання.

Дипломну роботу видала «Наукова думка»

Знання угорської, а також латинської мови, яку вивчав у гімназії, – продовжує професор, – мені дуже допомогли. Забігаючи наперед, скажу, що в 1989 році у видавництві Академії Наук України «Наукова думка» побачило світ накладом 2500 примірників фототипне видання «Граматика слов'яно-руська» Михайла Лучкая (видрукуване латинською в 1830 році в Буді) в моєму перекладі і з моєю вступною статтею. Це був єдиний в Європі переклад Лучкаєвої праці українською мовою, що зробило книжку доступною для широкого кола читачів. Увесь наклад миттєво розійшовся. А це була моя дипломна робота!

Цікавою видалася й кандидатська дисертація «Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області» (1959 р.), де поряд з теоретичною частиною я подав словник діалектизмів, тексти розмовної мови сіл Затисся, казки, приповідки. Що нині вражає? У списку використаної літератури немає посилань на класиків марксизму-ленінізму! Це унікальний випадок! Я тоді вважав, що пізніше буду ганьбитися штучним «протягуванням» цитат до такої суто мовної проблематики. Горжуся, що зумів відстояти власну позицію.

Мабуть, мало в кого під час захисту кандидатської присутній академік. Та ще й поет-живий класик, та ще й Рильський. І онук Василя Стефаника – ректор Львівського університету...

Максим Рильський сказав, що мій виступ був аргументованим, що в роботу вкладено душу й любов до рідного слова. «Я глибоко переконаний, що це тільки добрий початок, – сказав тоді Максим Тадейович. – Перед нашим дисертантом прекрасне майбутнє». Він висловив упевненість, що захищу докторську дисертацію і стану «одним з провідних учених нашої країни. Я впевнений, Петре Миколайовичу, що ваше ім'я як ученого з'явиться як у наших, так і в зарубіжних енциклопедіях». Звичайно, почути такі слова мені було дуже приємно. Максим Тадейович Рильський був першим опонентом у львівській аспірантки Міщенко Леонілі, з якою ми разом захищали кандидатські дисертації. Були добрі відгуки про цю та інші мої наукові роботи Дмитра Павличка.

Протягом більш як шістдесятилітньої наукової діяльності вам щастило на взаємини, дружбу з цілою когортою відомих у Європі й світі людей...

Як науковцеві, мені довелося їздити на міжнародні конференції в різні країни Європи і там зустрічатися з відомими вченими світового рівня. Назву одних тільки академіків: Борис Серебренников, Юліан Бромлей, Василь Литкін із Москви, угорці Пийтер Гайду, Бийла Калман, Бийла Ортутої, Гейза Барці, Лоранд Бенків, македонець Бодижар Відоескі, фін Гейкі Лескінен та багато інших. З переважною більшістю цих світочів науки у мене склалися дуже близькі, навіть дружні стосунки. Це і підтверджує видання окремим томом до моїх наукових праць «Листування з Петром Лизанцем» (570 стор.).

До нас в Ужгород на кафедру угорської філології і в Центр гунгарології приїжджали Президенти України Леонід Кравчук та Угорщини Арпад Ґьонц, Голова Верховної Ради України Іван Плющ, Президент НАНУ Євген Патон, відомий академік Ігор Юхновський, послы, вчені з Європи і Америки, Канади.

Прийом у папи Івана Павла II

Отже, ви брали участь у наукових конференціях, симпозіумах, читаннях у десятках країн ще і в радянські часи. А що і де найбільше запам'яталося?

З 1962 року беру активну участь у наукових конгресах, конференціях, симпозіумах, які проходили у Кракові, Брюсселі, Римі, Ювяскюлі (Фінляндія), Братиславі, Берліні, Нітрі, Парижі, Гамбурзі, Берліні, Токіо та республіках колишнього СРСР. Найбільше запам'яталася конференція з гунгарології у Римі, де я мав змогу разом з дружиною ознайомитися з прекрасними пам'ятками вічного міста, а потім нас приймав папа Іван Павло II у своїй літній резиденції, то було 1996 року. Це справило на мене і Надію Василівну незабутнє враження.

Петре Миколайовичу, вас, зокрема, письменники, величають сучасним Лучкаєм... Ви справді такий передбачливий або цілеспрямований у науці з юних літ, що все, над чим працюєте, – виходить у світ окремими книжками. Навіть дипломна робота!

Приємно чути, що мене називають Лучкаєм, бо він справді був дуже працьовитим. Перебуваючи в Італії в місті Лукка протягом 1829-1831 років, куди його запросив місцевий граф правити службу Божу за греко-католицьким обрядом, – за два роки зумів написати дві праці (які вписали ім'я Михайла Лучкає в історію європейської науки назавжди) – «Граматику слов'яно-руську» та «Історію карпатських русинів».

Що із багатогранності зробленого вважаєте найбільш ціннісним?

У науковому плані таким вважаю тритомну монографію про угорсько-українські міжмовні контакти, яка побачила світ під егідою Угорської академії наук обсягом 684 сторінок (Будапешт). Перший 1970-го (430 с.) і третій томи 1976 року (326 с.) віддруковані в Ужгороді. На ці монографії з'явилося понад 25 рецензій у різних країнах. Цей тритомник зробив мене відомим не тільки в межах колишнього СРСР, а й у Європі й світі. Він зберігається і в бібліотеці Ватикану.

А такі потрібні для щоденного користування словники?

Великої уваги я надавав лексикографії. Зокрема, написанню двомовних словників, які вкрай потрібні редакціям газет, радіо, телебачення, видавництвам, письменникам та науковцям. У 1961 році вийшов угорсько-український словник, але за 40 літ застарів. Тому в 2001-му ми видали новий, осучаснений, а через чотири роки – другий, українсько-угорський. Таким чином ми, науковці, забезпечили всіх добротними і великоформатними словниками.

Досить важко, а подекуди й неможливо перекласти фразеологічні звороти, оскільки треба шукати відповідники як в одній, так і другій мовах. Тому ми також тут добряче попрацювали, аби світ побачили написані мною два «Українсько-угорський і угорсько-український словники сталих словосполучень і виразів». Чому не фразеологізмів? Крім останніх, тут вміщено і сталі словосполучення, які ще сьогодні не стали фразеологізмами, але вони з часом «доростуть» до них. А нині це дуже потрібний матеріал для роботи журналістів, науковців, перекладачів, які знайдуть на сторінках цих видань багато відповідників.

У 2012-2013 роках видруковано «Словник угорських говорів Закарпаття» у двох томах обсягом 960 сторінок. Співавтор – доцент Катерина Горват.

Атласи вважаються модерним напрямом у лінгвістиці...

Так. Лінгвістичні атласи належать до наукового напрямку лінгвогеографія. Ми пишаємося, що змогли видати у трьох томах великого формату «Атлас угорських говорів Закарпаття», перший том вийшов 1992-го в Будапешті в Угорській академії наук, другий – 1996-го, а третій – 2003 років. Обсяг – 350 друкованих аркушів. Сюди ввійшли також багато лексичних і 219 семантичних карт, якими я пишаюся, бо в європейській лінгвогеографії цих карт не було, оскільки у питальниках для збору лексичного матеріалу не ставили семантичні запитання. Тут ми вперше в українському і угорському мовознавстві подали класифікацію угорських говорів на території нашої області. Поділяємо їх на три основні діалектні групи: ужансько-латорицькі, боржавські та марамороські.

Приємно, що на ці три томи опубліковано багато рецензій різних учених.

Разом з цілою плеядою вчених Європи ви понад тридцять років працювали над 7-томним «Загальнокарпатським діалектологічним атласом», який побачив світ російською і французькою мовами...

То справді великий науковий труд!

З 1973 року відомі діалектологи Карпато-балканського регіону розпочали працювати над «Общекарпатским диалектологическим атласом», який вийшов у сімох величезних томах. Перший – 1989-го, а останній – 2003 року. «Атлас» виходив у різних країнах. Приміром, 1-й том у Кишиневі, 2-й у Москві, 3-й у Варшаві й Кракові, далі – у Львові, Братиславі, Будапешті, а останній – у Новому Саді й Белграді. У всі ці країни вчені їздили й працювали там від-

повідний час. А загалом над цією працею трудилися науковці Боснії і Герцеговини, Угорщини, Македонії, Молдови, Польщі, Росії, Словаччини, Сербії, Словенії, України, Чехії, Хорватії.

Петре Миколайовичу, рівно 49 років (1966-2015) очолювали кафедру угорської філології...

Час летить швидко... Очолити кафедру мене змусили після двох років її існування – влітку 1966 року. Аргумент, що я не угорець, – до уваги не взяли. Тепер, уже з відстані років, не шкодую, що перейшов туди працювати. Тоді на кафедрі було... двоє чоловік. Зараз – тринадцять, 85 відсотків з них мають наукові ступені і вчені звання. Кафедра за цей час: видала першу збірку угорських народних казок Закарпаття «Три золоті стріли», першу збірку угорських балад краю, першу антологію угорської літератури Закарпаття (з 1945-го по 1985 рік); випустила 1030 спеціалістів-філологів, викладачів угорської мови й літератури, які працюють у 111 угорськомовних школах Закарпаття. На базі кафедри в 1988 році відкрито Центр гунгарології, а потім кафедру історії Угорщини і євроінтеграції й кафедру математики та фізики новоствореного гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання. Цей факультет як декан я очолював з 2008-го по 2012 рік, з 2013-го – почесний декан. Маю особливо наголосити: це перший угорськомовний факультет відкритий мною у Східній і Центральній Європі, який діє при Ужгородському національному університеті. Такого немає ні в Словаччині, ні в Румунії, ані в Сербії.

Ви, як мало хто навіть з добре відомих учених, – створили свою наукову школу.

В УжНУ гунгарологія як наука почала активно розвиватися з утворенням угорського відділення (1963 р.), потім у 2000 році – кафедри угорської філології і, звичайно ж, Центру гунгарології (1988 р.). Безперечно, я виховував молодь у тому плані, що кваліфікованим університетським викладачем може вважатися лише той, хто активно займається і науковою роботою. Тому на цій основі й створив школу науковців-гунгарологів, кандидатів наук, котрі пізніше стали доцентами, мають свої публікації і читають цілий ряд спецкурсів, які тематично впливають з їхніх наукових дисертацій – тут вони найбільші фахівці. Багато наших студентів закінчили PhD і здобули звання доктора філософії – їхні дипломи кваліфікуються як кандидатські дисертації. Отже, в нас захистилися 16 кандидатів наук і один PhD. Повинен наголосити ще на одному факті: наша кафедра забезпечена науковими кадрами краще, аніж навколишні країни, де компактно проживають угорці!

Загальновідомо: якби не наявність такого авторитетного ученого, яким є Петро Лизанець, – Центр гунгарології в Ужгороді би не відкрили. Ви підняли Ужгород до рівня Рима, Парижа, Гамбурга – лише в цих трьох містах діють подібні осередки науки...

Задум створити Центр визрівав, оскільки покликання кафедри – читати лекції, тож сповна віддатися науковій роботі викладачі не могли. І постало питання про створення наукового підрозділу. Вперше цю ідею ми обговорювали з академіком, тодішнім міністром освіти і культури Угорщини Бийлою Кипеці в 1986 році. Майже два роки, 1987-й і 1988-й, – я їздив до Москви в ЦК КПРС і Раду Міністрів СРСР, аби створити цей підрозділ. Вдалося врешті-решт «пробити» задум, але з умовою: в Ужгороді відкриється Центр гунгарології, а паралельно в Будапешті – Центр русистики. При Союзі фінансування було непоганим, у нас працювало 13 наукових співробітників. А після 91-го і в подальші кризові роки з коштами стало суцужно, як наслідок – зараз працюємо четверо. І досить плідно.

12-14 січня нинішнього року ми провели міжнародну наукову конференцію «Взаємовплив мов, літератур та культур в епоху глобалізації», присвячену 30-річчю Центру гунгарології. На ній з доповідями виступили 45 науковців з України, Угорщини та Німеччини. Усі ці доповіді вже до конференції були видані у фаховому журналі «Acta Hungarica» № 23.

Вами дуже пишаються учні, котрих ви підтримали й накреслили їм дорогу у велику науку...

Це приємно. Я виховав плеяду науковців і цим дуже горжуся. Доцентами, зокрема, стали Катерина Горват, Єлизавета Гортвай, Степан Ковтюк, Ангеліна Гедеш, Галина Герасимова, Діана Гульпа, Магдалина Дерке, Інгрід Туріс, Христина Зийкань, Лайош Ур, Наталія Нодь. Всі працюють і стали перспективними науковцями.

Ви людина віруюча?

Без віри жити дуже важко... Колись з батьками я ходив до церкви, сім'я вдома читала молитви. Дорослим храм не відвідував і зараз не ходжу. Але вірю, що існує надприродна сила, яка нам допомагає. Релігію ніколи не заперечую. Я був обурений так званим атеїстичним вихованням, яке вкрай негативно вплинуло на розвиток нашого суспільства і окремих людей. Переконаний: більшість наших людей – чудові, доброзичливі, привітні. Завжди шукаю в людині добре начало. Правда, маєш друзів, маєш і ворогів. Заздрісників – і що більше працюєш, то більше їхнє число; це якийсь парадокс! Але я – оптиміст. Для більшості людей віра в Бога – це щастя і радість. Тому це треба цінувати.

Про що інколи мріється, Петре Миколайовичу?

Щоб Україна стала багатою, красивою, щоб ми нею гордилися. Аби Україною керували справжні патріоти. Аби ставало легше жити кожному. І велику роль має відігравати сприймання нашої держави світом. Своєю милозвучною мовою, розмаїтою культурою, високою духовністю якнайскоріше маємо завоювати авторитет у світі. Мова й культура в нас повинні розвиватися, і маємо пропагувати їх. А потім ітиме економіка і технології.

ДОВІДКА

Микола Лизанець дав усім п'ятьом дітям великий дар – прищепив любов до щоденного труда. Всі четверо хлопців та їхня сестра здобули вищу освіту. Двоє – Петро і Михайло – стали докторами наук, професорами; Василь довгі роки керував Свалявським лісохімкомбінатом, збудував санаторій «Кришталеве джерело»; Марія була відомою вчителькою; Микола директорував у четвертій Берегівській школі.

Вів інтерв'ю Василь НИТКА. Фото автора...

Голос України №171 (6926), 13 вересня 2018 р.
С. 4–5

Василь Нитка

70 років в альма-матер Професор Петро Лизанець згадує...

Він багато в чому є унікальним. Але чи не найбільша особливість – 70 років пов'язаний з УжНУ. Притому за два місяці матиме свої 88. Але активно працює. Читає без окулярів. І з хорошою пам'яттю. Багато кому це ім'я знайоме. Ще б пак! Петро Миколайович має 520 наукових публікацій різних «мастей». Зокрема, видав 33 авторські томи. Із них 30 – власне праці, 1 том – їх покажчик, ще 1 – рецензії, відгуки й покликання, а 1 – листування. Усі вони розіслані в 22 країни Європи, США й Канаду. До того, скажімо, побачили світ (переклад із доцентом-латиністом з університету Юрієм Саком) «Граматика слов'яно-руська» Михайла Лучкая (1989), «Загальнокарпатський діалектологічний атлас» у 7 томах (1989 – 2003), тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття» (1992 – 2003), 23 томи фахового журналу Центру гунгарології Аста Hungarica. На праці вченого є понад 1700 покликань. Через два роки після заснування (у 1966-му) очолив кафедру угорської філології й принаймні в Європі єдиний, хто 49 літ (майже півстоліття!) завідував таким підрозділом. У 1977 – 1984 рр. був деканом філфаку, у 2008-ому першим очолив тодішній гуманітарно-природничий факультет з угорською мовою навчання. Також працював головою спеціалізованих учених рад із захисту докторських зі спеціальності «Українська мова» (1977 – 1984) та кандидатських дисертацій зі спеціальності «Українська мова та фіно-угорські мови (угорська мова)» (2000 – 2005).

30 років (від заснування) керує Центром гунгарології при УжНУ. Розпочинали з кімнати на філологічному факультеті, а нині розташовані в затишній старовинній будівлі поруч із юридичним. Іще П.Лизанець читав лекції майже в 10 країнах Європи, є заслуженим діячем науки і техніки України, почесним членом Угорського мовознавчого товариства, нагороджений медаллю Чюрі Балінта, орденом Угорської Республіки «Лицарський хрест»... Цей послужний список можна продовжувати й продовжувати. Невипадково навіть британська

бібліотека розмістила про П.Лизанця інформацію в Інтернеті. Найцікавіше ж, що вищесказаного в життєвій біографії могло й... не бути!

«Я не думав вступати до університету – «заважали» корови, коні, земля... Та й хотів сам стати газдою. Народився в селі Ізвор Свалявського району. Там 1936 року пішов у перший клас початкової школи, та вже в грудні батьки зі мною та ще чотирма дітьми – моїми братами й сестрою (усі здобули вищу освіту, а я та молодший брат Михайло стали професорами: відповідно філологічних і медичних наук) – переїхали до Берегівського району у присілок Шом-Колонію. Там один поміщик запропонував освоювати землі» – згадує Петро Миколайович.

Зрештою, після навчання в Мукачівській горожанській школі й Берегівській гімназії в 1948 році вступив на українське відділення філологічного факультету тодішнього Ужгородського державного університету. «Саме нашу сім'ю зарахували до заможної. Чекало розкуркулення з усіма його негативними наслідками. Та пощастило: заступився родич, котрий працював у Берегівському міськомі партії. Однак почалися колгоспні будні з їх нелегкими трудов днями. Батько казав: «Діти, щось робіть, кудись ідіть, бо не виживете». Я тоді й дізнався про Ужгородський університет», – розповідає П.Лизанець. – Приїхав вступати. Поселили там, де нині хімічний факультет. Осіб із 40 назбиралося. Спали на матрацах у фіззалі. Прийшов один викладач з української кафедри. Запитав, чи знаємо мову. Запропонував провідміняти слово «теля». Я відповідав правильно до орудного відмінка, а тоді й сказав «телятьом» замість «телям», бо вдома розмовляли місцевою говіркою. Правда, у гімназії почали викладати українську, але через рік я вже закінчив навчання, тому достатньо часу на опанування мови не мав».

Утім, на вступних іспитах майбутньому професорові пощастило, хоч спочатку їх і «завалив». «Писали роботи. Із десь двадцяти осіб тільки декілька отримали «3» й «4», а решта, зокрема і я, – «двійки», – знову вдається до спогадів ветеран. – Виникла загроза не набрати групу, тому нам дозволили скласти іспит повторно. Тоді з нами працювала хороша людина, – Зінаїда Пономарьова. Усі отримали позитивні оцінки. Так я й став студентом».

Перші роки в новому статусі видалися важкими – тільки закінчилася війна. Усюди біднота. Були приїжджі, хоч в основному навчалися закарпатці (поверталися додому на вихідні й потім привозили із собою продукти – хліб, сир, сметану). Коли мали гроші, обідали в їдальні – де тепер біологічний факультет. У ній стояли бочки із чорною ікрою. Її чомусь давали безкоштовно. Клади на хліб і їли. А взагалі важко доводилося. Навіть у гуртожитку на набережній по 20 осіб у кімнаті жили. Про духом стала робота в бібліотеці, куди пощастило влаштуватися. До обіду навчався, відтак – до книгозбірні на другий поверх, де нині Закарпатський обласний художній музей ім. Йосипа Бокшая. Поки навчався, був (із 1950 р.) секретарем профкому. Ходив на вчені ради, знав відомих науковців, педагогів. Від

них почерпнув чимало корисного. А в 1953-му закінчив університет із відзнакою, хоч середню школу – з однією «трійкою».

Далі постала проблема нового життєвого вибору. Пропонували їхати до Естонії, у Тарту, – туди просили випускника зі знанням угорської, та батьки виступили проти: «Лишайся на Закарпатті!» Саме відкрили аспірантуру на філологічному факультеті, і Петро Миколайович став першим аспірантом (1953). Згодом трудився на заочному відділенні, мав години на кафедрі української мови. Рішення свого часу про працевлаштування приймав навіть партком університету. Так і «вріс» в альма-матер. У 1959 році захистив кандидатську, у 1971 – докторську («Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття. Угорсько-українські міжмовні контакти»), яку високо оцінили в 7 країнах.

А ще, крім першого, Степа на Добоша, знав усіх керівників вишу. «Найбільше – Дмитра Чепура. «Його чомусь боялися, та насправді був добросовісним, компетентним. Утім, я відверто говорив в очі всім керманичам закладу, що думав. І якщо вони мене поважали чи поважають, гадаю, за це теж», – каже професор.

Щодо нинішнього очільника УжНУ, то П.Лизанець насамперед згадує його батька Івана, який став свідком під час одруження, а власне Володимира Смоланку вважає «спокійною людиною, яка має потрібні для університету зв'язки». Загалом Петро Миколайович думає, що кожен ректор альма-матер робив для неї, що міг, а всі з них – культурні та грамотні. Водночас тепло згадує про багатьох колег, наставників, як, скажімо, про подружжя Пономарьових. Утім, даючи в одній із газет інтерв'ю, зізнався: «Наука, на відміну від людей, мене ніколи не зраджувала». На моє прохання прокоментувати це, відповів коротко: «Не так часто зраджували, але іноді поводитися зі мною недостойно». Та зла ні на кого не тримає. Як і на минуле загалом. Скажімо, «братів зі Сходу» не злюбив, бо забрали в його родини господарство, але заслугою вважає те, що радянська влада відкрила в Ужгороді університет. І радий: тут усе життя пропрацював, хоч і не думав на такому серйозному рівні вивчати угорську. Адже не закінчував відповідного відділення, а мовою володів лише на «кухонному» рівні. Навіть коли велися дискусії про відкриття угорського відділення й таки прийняли позитивне рішення, то не хотів стати керівником. Погодився тільки тоді, коли пригрозили виключити з партії: «Я ніде в очільники не «пхався». Мене фактично всюди примусово призначали».

Стосовно української мови й угорського питання сьогодні, то в цій дилемі бачить забагато політики. Мовить: угорців потрібно підтримувати як частину корінного населення Закарпаття, але водночас воно має свої обов'язки, зокрема щодо володіння державною мовою: «Українська мова поширилася в угорських школах, коли в 1989 році з'явився Закон УРСР «Про мови в Українській РСР». Доти існував вибір: українська чи російська. Природно, батьки переважно віддавали на російську, оскільки вона тоді мала пріоритетність. Звідси беруть своє коріння мовні проблеми. Щоб їх вирішити тепер, пропонують угорських студентів поселяти в гуртожитки разом з українськими. Але є право людини на

проживання. Його не можна порушувати. Необхідно йти іншим шляхом. І розпочинати змалку. Скажімо, в угорськомовних районах області в дитсадку повинні працювати угорськомовна та українськомовна виховательки. Перша хай трудиться до обіду, а інша – після. Чи навпаки. А так: українські діти, котрі навчалися в угорськомовних закладах, мову сусідньої країни опанували, а угорці українську – ні. Бо педагоги були угорськомовними. Десь, щоправда, і методика викладання «пробуксовувала», – резюмував П.Лизанець.

Сьогодні Петро Миколайович в університеті бачить якісні зміни, які відбуваються в унісон інноваціям, що спостерігаються в Україні та світі загалом. УжНУ, на думку ветерана, іде в розвитку правильним шляхом. Особливо радує: за нелегких умов нині розвивається наука. Притому діяч міркує: «Університет існує для того, аби здобувати знання. Добре, що тепер є можливість студентам ознайомлюватися з різними країнами. Однак цим не потрібно зловживати. Для того існують канікули». А ще П.Лизанець переконує: «Ніяка техніка не замінить університетського вишколу. Потрібно тільки повноцінно використовувати наданий час для здобуття фаху, не робити «шпаргалки» зі смартфона, тягнутися до книжки, любити її, читати твори. І українські, і угорські, і іншими мовами...»

Сам же ветеран іще відчуває порох у своїй життєвій порохівниці й працює далі. Так, готує понад 500-сторінкове видання, яке про нього, відомого не лише в Україні мовознавця, міститиме статті з газет, журналів, енциклопедій... Професор П.Лизанець трудиться. І вважає: ще не час відпочивати.

«Погляд», 25 квітня 2018.

Володимир Тарасюк

ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ Й НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА ПЕТРА ЛИЗАНЦЯ

2 липня 1930 р.	Петро Лизанець народився в с. Ізвор Свалявського району Закарпатської області в родині Миколи та Марії Лизанців
грудень 1936 р.	Сім'я Лизанців переселилася у Берегівський район с. Шом-Колонія (нині Каштанове)
1936–1942 рр.	Навчання в початковій школі с. Ізвор та Шом-Колонії
1942–1945 рр.	Навчання у Мукачівській горожанській школі
1945–1948 рр.	Навчання у Берегівський державній реальній гімназії
1948–1953 рр.	Навчання на українському відділенні філологічного факультету Ужгородського державного університету
серпень–листопад 1953 р.	Викладач української мови та літератури в Берегівській СШ №1
листопад 1953 – жовтень 1956 р.	Перший аспірант кафедри української мови філологічного факультету Ужгородського державного університету
1956–1959 рр.	Директор підготовчих курсів Ужгородського державного університету
квітень 1959 р.	Захист кандидатської дисертації «Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області»
1959 р.	Викладач кафедри української мови УжДУ

1960 р.	Старший викладач кафедри української мови
1963 р	Доцент кафедри української мови УжДУ
1966 по 2015 рр.	Завідувач кафедри угорської філології УжДУ
1971 р.	Захист докторської дисертації «Українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти»
1972 р.	Професор кафедри угорської філології Ужгородського державного університету
1977–1984 рр.	Декан філологічного факультету Ужгородського державного університету
1977–1984 рр.	Голова спеціалізованої Вченої ради по захисту кандидатських та докторських дисертацій з української мови та літератури
1988 р. по сьогодні	Директор Центру гунгарології
1993 р. по сьогодні	Голова Закарпатського угорськомовного наукового товариства
2000–2005 рр.	Голова спеціалізованої Вченої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності – фінно-угорські і самодійські мови (угорська мова)
2008–2012 рр.	Засновник і перший декан новоствореного Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання
з квітня 2012 р.	почесний декан Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання УжНУ
травень 2015 по сьогодні	Професор кафедри угорської філології Ужгородського національного університету

Наша сім'я

Наша сім'я складалася з семи осіб: батько, мати та п'ятеро дітей: Василь, Микола, Марія, Петро й Михайло. І батьки, і всі діти народилися в с. Ізвор Свалявського району Закарпатської області.

Батько – **Микола Лизанець** народився в грудні 1899 року у простій селянській сім'ї. Уже з дитячих років треба було заробляти гроші, щоб підтримати бідних і хворих батьків, тому він у школі не навчався. Здебільшого працював на лісорозробках: рубав дерева і доправляв їх на окраїну ліса. Був майстром на всі руки.

Мама – **Марія Пічкарь** (за чоловіком Лизанець) народилася у листопаді 1903 року в сім'ї Юрія Пічкаря та Стегури Полані. Усі греко-католики. Батьки одружилися у 1922 році. Мама закінчила чотири класи початкової школи в с. Ізвор.

У 1972 році діти відзначили 50-річний ювілей своїх батьків, на якому надзвичайно проста селянка, тобто моя дорога мама, тримала в руках дамську сумочку, яка мов би виверталася з рук і мама мізинцем правої руки підтримувала її, як це вдало написав відомий письменник Закарпаття Володимир Фединишин у книзі «Феномен професора Лизанця», що вийшла з друку у видавництві «Патент» в Ужгороді у 1996 році обсягом 200 сторінок.

Мати – Лизанець (Пічкарь) Марія. Батько – Лизанець Микола

Найстарший брат **Василь** народився у листопаді 1923 року. Від простого робітника фірми «Сольва», закінчивши Львівський лісотехнічний інститут, він доріс до директора Свалявського лісохімічного заводу. Василь не тільки повністю відбудував старий завод, реконструював його і модернізував виробництво, а й доклав багато зусиль і коштів підприємства, щоб збудувати прекрасну

здравницю для робітників – «Кришталеве джерело», бо дбав про людей, їхнє здоров'я, настрій, лікування і відпочинок. Робітники віддячили директорові за увагу і турботу й відкрили на здравниці в його честь меморіальну дошку, таким чином увіковічуючи за давньою традицією ім'я добротворця. У 1983 році він отримав почесне звання «Заслужений працівник промисловості України», був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора та ювілейною медаллю «За відмінну працю». Дружина Мігаль (за чоловіком Лизанець) Єлизавета. Діти – Василь і Єлизавета здобули вищу освіту в УжДУ.

Брат **Микола** народився у жовтні 1925 року. Спершу трохи вчився ремеслу у Виноградові (Севлюш). У 1946 році закінчив Мукачівський кооперативний технікум (колишня Торгівельна академія). З 1948 по 1954 роки навчався заочно на історичному факультеті УжДУ. Працював учителем історії середньої школи №1, а згодом директором СШ №4. Був великим життєлюбом, мав веселу вдачу і привносив у родину іскри щирого гумору, жарту. Дуже шкода, що у 47 років непередбачена смерть забрала його від нас, залишивши молоду дружину Софію з трьома дітьми: Миколою, Олександром і Мартою. Пізніше усі троє закінчили Ужгородський державний університет: Микола – медичний факультет, Олександр – фізичний факультет та Київський національний торгово-економічний університет, з 1992 по 2015 роки – директор Закарпатського регіонального відділення Фольксбанку, Марта – біологічний факультет УжДУ.

Сестра **Марія** народилася в березні 1928 року (за чоловіком Варга), закінчила Мукачівське педагогічне училище і заочно УжДУ за спеціальністю українська мова та література. Все своє життя працювала вчителькою української мови та літератури у Берегівській СШ №2. Протягом багатьох років була головою Берегівського районного методичного об'єднання вчителів. Чоловік – Варга Юлій – учитель історії. Діти: Людмила і Юлій, які закінчили Ужгородський університет. Людмила була директором СШ №3 з угорською мовою навчання м. Берегово, головою Берегівського райвно, проректором ЗакДУ. Її чоловік – Гульпа Андрій – за спеціальністю біолог, директор школи-інтернату у м. Берегово. Син Юлій був депутатом Ужгородської міськради, але дуже молодим трагічно загинув.

Наймолодший брат **Михайло** народився в листопаді 1932 р. Після закінчення Берегівської середньої школи у 1949 році вступив в УжДУ на медичний факультет. Після закінчення четвертого курсу Комісією Міністерства охорони здоров'я України його разом з іншими трьома студентами (як кращих студентів) було направлено на подальше навчання до військово-медичного факультету Харківського медичного інституту, який закінчив з відзнакою у 1956 р. Пізніше Державною комісією його направили працювати у гарнизонний шпиталь в Узбекистан, потім у Рівне Волинської області, Ужгород Закарпатської області, а з 1959 по 1963 р. служив у групі радянських військ у Німеччині, у 1985-1986 роках був головним хірургом радянських військ в Афганістані. У

1969 році захистив кандидатську, а у 1975 р. докторську дисертації. З 1976 року працював професором військово-польової хірургії Центрального інституту вдосконалення лікарів у Москві. У 1992 році призначений генеральним директором ТОВ Медико-оздоровчого центру «Южный». Він – автор понад двісті наукових статей та 4 монографій, провів понад 6 тисяч складних операцій, врятувавши від смерті багатьох людей. Нагороджений 15 орденами і медалями. Полковник медичної служби.

Дружина Алла Іванівна – медичний працівник, дочка Наташа – керівник міжнародного туристичного агентства, син Юрій – кандидат медичних наук, директор двох оздоровчих центрів у Москві, продовжує справу батька.

Родина наша була дуже дружною, батьки виховували дітей на селянській етиці і моралі: бути чесними, правдивими, добрими до людей і працелюбними. Великою радістю для всіх нас були релігійні свята, коли ми зі своїми сім'ями приїздили до батьків і ділилися своїми думками з різних питань.

Сім'я Лизанців: сидять батьки Лизанець (Пічкарь) Марія та Лизанець Микола, за ними стоять їхні діти зліва на право: Михайло, Петро, Марія, Микола, Василь

Зліва направо: Петро Лизанець і його дружина Надія, брат Микола та його дружина Софія, брат Михайло та його дружина Алла, сестра Варга (Лизанець) Марія та її чоловік Варга Юлій

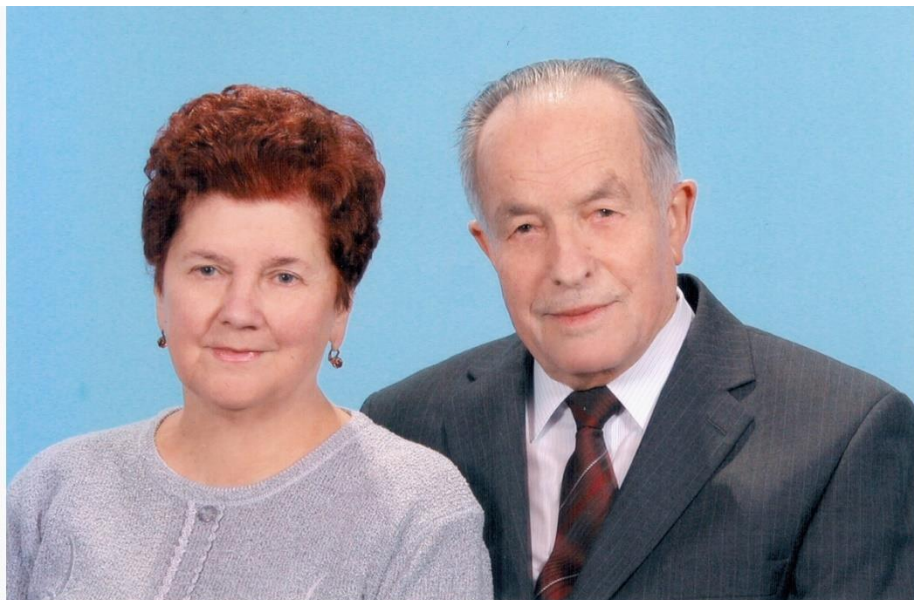
Сім'я Миколи Лизанця: дружина Софія, діти зліва направо: Микола, Марта, Олександр

Моя сім'я: дружина Надія, син Петро і донька Мирослава

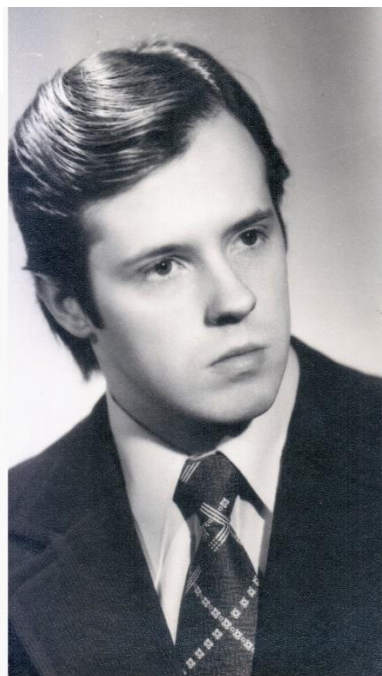
Сім'я брата Михайла: дружина Алла, діти Юрій і Наташа

Петро Лизанець з дружиною Надією відзначили золоте весілля

Донька Мирослава

Син Петро

Сім'я внучки Андрії: зліва направо її чоловік Габор, діти Доріан та Камелія (наші правнуки)

Донька сина Петра – Марта

Спогади Петра Лизанця

1. Дитинство

Я був четвертою дитиною в сім'ї.

Народився на Свалявщині в с. Ізвор і тут провів повні шість років, поступивши в перший клас початкової школи. Моє рідне село і Свалявщина в цілому – неповторне своєю чарівністю природи, прекрасними високими горами, лісами, своєрідністю звичаїв і обрядів, щедрістю і щирістю людської душі. Це чудовий край з цілющими джерелами, санаторіями, полонинами.

Відома поетеса Лариса Андрела присвятила цьому краю свою монографію «Свалявщина у переказах та легендах» (2013 р.):

Сваляво, Сваляво, маленька державо,
Зі мною ти в серці, відколи живу.
З тобою росту я, в тобі – утверждаюсь,
Тебе найвірніше плекаю, люблю.

Такими ж стрімкими горами, річками оточено й моє рідне село Ізвор. Це його історична назва, яка зафіксована у писемних пам'ятках з 1610 року, що означало криницю. Цю праслов'янську історичну назву один із русофілів, який займав посаду заступника голови Закарпатської обласної ради у 1946 році, замінив штучною російською назвою Родниковка, потім в українському варіанті Родниківка та Родникова Гута (сусіднє село). Російське слово “родник” у значенні “криниця” вживається тільки з кінця XVII ст., тобто пізніше на 200 років. Мною опубліковано ряд статей про цю невідповідність, однак у керівництва області не вистачає волі зайнятися цим питанням. Закарпатці, скажіть, будь ласка, чи називав або чи називає хтось із вас криницю родником? Ще раз звертаюсь до керівництва області виправити цю історичну помилку і відновити історичні назви двом прекрасним селам Свалявського району: селу Ізвор замість Родниківка та Ізвор Гута замість Родникова Гута.

Добре пам'ятаю нашу невелику дерев'яну хату, теплу піч у кухні, де зимою часто сидів і грівся. Перед хатою був потічок і я насолоджувався його журчанням і чистою водою. Зліва протікала річка «Пеня», у якій ми, діти, ловили під камінцями маленькі риби і купалися в ній. З великою захопленістю дивився на ліси і гори, які були окрасою села. У дитинстві ходили в ліс за грибами, чорницями, полуницями, свербиусками, лісовими горіхами. Дитинство було радісним, однак з харчуванням для п'ятьох дітей і батьків було не легко, не було білої муки. Хліб мама пекла з кукурудзяної муки та натертої картоплі. Була корова, яка годувала нас молоком, а свині і кури – м'ясом. Білий хліб та булочки можна було купити тільки у Сваляві, але не завжди були для цього гроші. Всі діти, крім наймолодшого Михайла, навчалися у початковій школі у с. Ізвор. У кінці грудня 1936 року наша сім'я переселилася у Берегівський

район недалеко від села Шом, де проживало населення угорської національності. Від цього села на віддалі двох кілометрів було поселення Шом-Колонія або Колонія пана Бийкеші, який у 20-30-х роках ХХ ст. запрошував сюди русинів з гірської місцевості, щоб осушити мочаристу територію, освоїти ці землі й використати їх під сільськогосподарські угіддя. Біда застала нашу родину перебратися сюди. 1936-1937 роки були для всієї сім'ї великим випробуванням. Більше року сім душ жили в непристосованому для проживання приміщенні, доки не побудували свою хату з кухнею, коморою і двома кімнатами. Тут я закінчив перший клас. Зараз це село має назву Каштаново, в якому було всього 20 хат.

У Шом-Колонії такої природної краси, як на Ізворі, не було – це рівнинна територія з ґрунтовими дорогами, які після дощу перетворювалися на болото. Але тут був рибник, проте риб у ньому не було, чому його так називали – не знаю. Купалися там гуси, качки і ми, діти, з ними. Церкви не було, а тільки дзвінниця, біля якої щонеділі проходила служба божа, проводили її самі люди села, бо попа не було. Якщо був дощ, то службу кожна сім'я проводила вдома. Наприклад, батьки і ми сиділи довкола стола, хтось із дітей, які вже вчилися у школі, читали молитвенники і всі молилися, співали релігійні пісні, читали вголос святі тексти.

Ми часто навідувалися у село Шом, де зустрічалися з дітьми угорської національності. Гралися разом і потрохи засвоювали угорську мову.

У 30-ті роки ХХ століття єдина родина Лизанців переїхала з рідного села Ізвор на Берегівщину. З одного боку це був дуже болючий період у нашому житті, бо залишили своє рідне село, але на сьогодні це був дуже вдалий крок, бо, живучи в центрі Закарпаття – Берегівському районі, наша сім'я мала більшу можливість здобувати освіту. Батьки підтримували всіх нас, щоб ми навчалися у Мукачівській горожанській школі, у Берегівській гімназії та в інших навчальних закладах. Усі діти здобули вищу освіту, двоє з них – Михайло і Петро захистили докторські дисертації і стали професорами. Микола і Василь здобули освіту і зайняли керівні посади за своєю спеціальністю. Дочка сестри Марії Людмила та син Михайла Юрій захистили кандидатські дисертації. Без сумніву, що такі досягнення не могли б бути, якщо б ми залишились у далекому селі Ізвор.

2. Навчання в горожанській школі м. Мукачево

Після закінчення початкової школи у селі Шом-Колонія у 1942 році мене записали на навчання у перший клас горожанської школи м. Мукачево, яке захоплювало мене своєю архітектурою, асфальтованими дорогами, магазинами, великою кількістю людей на вулицях, де поряд з кінським транспортом були й автомашини, в першу чергу вантажні, гарні церкви різного віросповідання, була одна вулиця заселена євреями, яким я згодом кожному

суботу допомагав по господарству, за що вони давали мені гроші чи їжу. Учителі горожанської школи просили нас ходити до церкви на службу божу. Я ходив у греко-католицьку церкву в центрі міста. Мене помітили священики і пізніше попросили допомогти їм у проведенні божої служби, а саме: дали мені в руки дзвіночок, щоб у певний період служби подзвонити. Мене називали «мініштрантом», це – молода людина, яка допомагає священику в церкві.

Батько раз по раз приносив мені їсти у гатижаку – це полотняний мішечок з двома пасмами на плечах. Батько заходив до школи, у кімнату вчителів і питав їх, як я вчуся, як веду себе в школі і казав: «Пане учителю, кить син не учиться добре, або погано поводитьсь, то бийте його». Ось такий був час.

Учень горожанської школи м. Мукачево (1943)

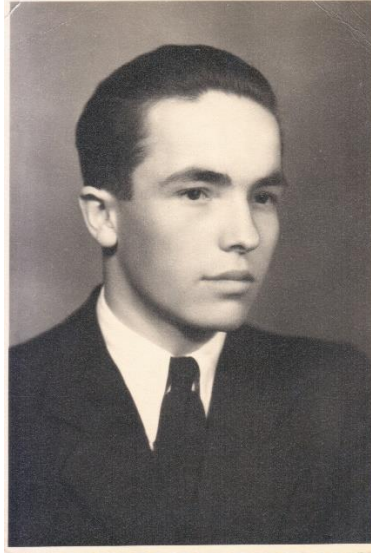
3. Навчання у Берегівській реальній гімназії

У лютому 1945 році мене перевели у Берегівську реальну гімназію, де навчання проводилося угорською й українською (русинською) мовами. Тут ми вивчали й інші дисципліни: латинську мову, релігію, рукоділля. У класі нас було всього 17 учнів, які в 1948 році закінчували гімназію: Бігорій Н.Н., Гісем О.І., Гніденко В.Д., Грабар Т.Ю., Густі О.Й., Зотова Т.М., Касарда Є. В., Касарда Ю.В., Лизанець П.М., Максим О.В., Микита М.А., Молнар Є.Й., Спаський В.М., Тодавчич А.М., Фельцан В.М., Шпак С.І., Янович В.Г.

Свідоцтво про закінчення гімназії видавали двома мовами: угорською та українською (русинською).

Я успішно закінчив гімназію в 1948 році. Тоді її називали Берегівська середня школа №1. У 1972 році ми відзначали 25-річчя від дня її закінчення. Я згадую дуже ввічливого, доброго і людину високої культури директора школи Мартиня І.І., вчителів Симулика М.В. (у 1980-1984 рр. був моїм заступником на філологічному факультеті УжДУ), Стрілецьку Д.С., Худанича В.І., Чечельницьку

Л.О., Чіку А.А., Чудакі Л.І., Шиффер М.О., Луковича та інших. Після закінчення гімназії я поступив в УжДУ, дехто в інші навчальні заклади.

Випускник Берегівської гімназії (1948)

1948 рік для мене особисто був дуже важким. До цього року вся наша сім'я працювала на своїй власній землі. Це було десь 5 гектарів або 12 голдів чи угрів: сільськогосподарське ремесло, корови, коні, свині, кури, на горищі зерно, пшениця, жито, кукурудза, а також копчене сало, ковбаси тощо. Я активно займався сільським господарством: орав кіньми землю, вальцював, боронив, збирав достигле збіжжя і вирішив залишитися газдою, тобто працювати на своєму власному господарстві. І ось почалася насильна колективізація. Так

звані радянські «визволителі» у 1947-1948 рр. стали нашими поневолювачами: забрали від нас усе й ми стали бідняками. Всі ми плакали, що це таке, ми чекали визволителів, а це вороги, які обідрали нас, оголили, отже мова не могла йти про те, щоб я залишився газдою. Завели так звані трудодні, за які майже нічого не давали. Батьки мені сказали, щоб я йшов далі вчитися. Вчителі сказали, що в Ужгороді відкрили університет. Це був єдиний позитив на той час. Я уперше приїхав до Ужгороду і просив людей, яких зустрічав, щоб сказали мені, де знаходиться університет. Багато з них позитивну відповідь дати не змогли, і один інтелігент підійшов до мене і спитав, що ти хочеш? Я відповів, що шукаю університет. Він сказав, що немає єдиного корпусу для університету, бо всі корпуси факультетів розкидані по Ужгороду. Раджу тобі звернутися до хімічного факультету. Ось іди цією вулицею з площі Корятовича і побачиш цей факультет, колись це була гімназія.

4. Навчання в Ужгородському університеті

Перед вступними іспитами нас зібрали у фіззалі хімічного факультету і сказали, які іспити будуть для філологів.

На вступний іспит з'явилося 18 чоловік, які вирішили поступати на українське відділення філфаку, із них 7 дівчат і 11 хлопців: Балега Ю.І., Васько Е.С., Декет В.В., Дорій Г.Е., Дорій Л.А., Запорожець К.М., Заяць Ю.В., Ходанич Л.С., Кут В.В., Кучерява В.В., Лизанець П.М., Липчей І.О., Лончинський В.В., Пещак М.М., Пугач П.П., Сидоран М.М., Туряниця Ю.Д., Фекета М.С. Вступний іспит проводила Зінаїда Пономарьова. Майже всі закарпатці, які вивчали в школах граматику русинської мови, отримали незадовільні оцінки з письмової роботи. Викладач пішла до ректора і просила його, щоб з цими вступниками ще раз провести іспит. Це сталося і нас зарахували на перший курс. Лекції з різних дисциплін читали переважно приїжджі викладачі з Києва, Одеси та інших міст. Так, наприклад, вступ до мовознавства викладала Алтайська М.І., російську літературу – Воскресенський М.С. та Дуденкова Д.Х., українську літературу – Пономарьов П.П. і його

дружина Пономарьова З.Л., світову літературу – Плісецький М.М., українську мову – Бевзенко С.П. та Дзензелівський Й.О., німецьку мову – Штефуровський С.С., філософію – Голдовський М.Й., російську мову – Антошин М.С., історію КПРС – Аркадов Я.В. та Теряєв М.В., латинську мову – Сак Ю.М. та інші. Я дуже сумлінно ставився до занять, відвідував їх і готувався до семінарів. У гуртожитку по Київській набережній в Ужгороді в одній кімнаті нас було 17 студентів. Ходили обідати в столову біля філармонії, де зараз біологічний факультет. З третього курсу я влаштувався на роботу у бібліотеку Ужгородського міськкому партії. Там спочатку працював наш студент Сидоран М.М., найстарший серед нас, він прийшов з армії. Побачивши, що я добре навчаюсь, він порекомендував мене на цю посаду. У бібліотеці я працював тільки в післяобідній час, після занять. Коли закінчував роботу, закривав бібліотеку і залишався там готуватися до занять.

Студентські роки не були легкими. Треба було пристосовуватися до вимог часу. Закінчилася 2-а світова війна, запроваджувалися нові норми поведінки, до яких важко було звикнути. Насильна колективізація призвела до зубожіння: ті, що мали землю і її обробляли, стали бідними, не могли допомагати своїм дітям, які поступили в університет. Навчання у школах було зовсім інше, ніж в університеті, бо там більший був контроль і з боку школи, і з боку батьків. В університеті такого контролю не було, кожен повинен був сам вирішувати свої проблеми щодо навчання і харчування. Не було необхідних підручників з цілого ряду дисциплін, потрібно було бути дуже уважним, щоб записати лекції викладачів, які також були різними і треба було пристосовуватися до них. Я вже й не говорю про умови підготовки до практичних занять, бо готуватися до них у кімнаті, де 17 чоловік, було неможливо. Я обрав єдиний шлях – готуватись до занять у бібліотеці. Там теж не було всіх підручників, але в тишині можна було працювати.

Відсутність потрібних підручників з певних дисциплін змушували нас акуратно відвідувати заняття і конспектувати лекції викладачів. Це не було легко, бо кожен викладач мав свою методику проведення занять. Один викладач дуже швидко говорив і важко було записувати, але всі студенти як могли, так і записували ці лекції і готувалися до занять. Ми поборолі ці труднощі, подружились, відвідували кінотеатри, брали участь у художній самодіяльності, залучали нас також на так звані суботники, коли треба було прибирати аудиторії, організовували цікаві вечори, навчали нас грати на музичних інструментах. Я, наприклад, навчився грати на мандолині. В цілому студентські роки були цікавими, і ми здобули непогану освіту, яка дала змогу поступати в аспірантуру.

Після університету я вирішив влаштуватися вчителем у Берегівську СШ №1, яку і закінчив у 1948 р. У Берегові працювала моя сестра Марія в СШ №2 та брат Микола був директором СШ №4 з угорською мовою навчання. Тим-

часово я жив у сестри. Пішов на початку вересня 1953 р. в СШ №1 до директорки школи Ситник М.В., щоб улаштуватися на роботу викладачем. Вона сказала, що у них місця, на жаль, немає. Я подякував за розмову і хотів вийти з її кабінету, а в цей час до неї з плачем прибігла викладачка 5 класу і сказала, що 2 учні її вдарили і вона до них на урок не піде. Весь п'ятий клас під час уроку вийшов з криком на коридор і тоді директорка попросила мене забрати учнів з коридору на урок і провести з ними заняття. Лише завдяки щасливому випадку, коли мені вдалося налагодити дисципліну в 5 класі і встановити довірливі стосунки з учнями та зацікавити їх навчанням, мене взяли на роботу. Одним словом, ми з п'ятим класом подружились і директор школи зробила мене їхнім класним керівником. Я був обраний секретарем учительської комсомольської організації, керівником драматичного гуртка. У кінці жовтня мені подзвонив завідувач кафедри української мови УжДУ і сказав, що на кафедрі відкрилася аспірантура і він запрошує мене стати першим аспірантом, бо я закінчив університет з відзнакою. Вступні іспити були в листопаді. Коли я сказав учням, що залишаю їх, бо поступаю в аспірантуру, був великий плач. Я їх заспокоїв, що буду з ними листуватись. Весь клас мене проводжав до поїзда. Я знаходив час приїздити до них, зустрічатися і листуватися з ними. Вони мені на мої листи відповідали, що мене дуже радувало. Писали мені, як навчаються, яка поведінка їх у класі, хто вчиться на відмінно, хто отримує двійки. Частину їхніх листів я зберігаю й по сьогодні.

Випускник Ужгородського університету (1953)

Випускники українського відділення УжДУ (1953). Посередині наш керівник, професор Петро Пономарьов

Святкування 50-ти річчя нашого випуску (2003)

6. Аспірантура

У листопаді 1953 року, успішно склавши вступні іспити з української мови, філософії та іноземної мови, я став першим аспірантом філологічного факультету УжДУ. Була можливість піти в аспірантуру в Тартуський університет (Естонія) до академіка Пауль Арісте, який звернувся з листом до ректора УжДУ з проханням направити кого-небудь з університету, хто володіє угорською мовою. Ректорат мене з цим листом ознайомив, але батьки просили не їхати так далеко, а залишитися в Ужгороді. Через рік до Тарту направили нашого випускника Моканя Олександра. Він поїхав у Тарту, закінчив аспірантуру і захистив кандидатську дисертацію. Спочатку працював у Ленін-градському університеті, а згодом переселився до Угорщини у м. Сегед. На різних міжнародних конференціях я зустрічався з академіком Пауль Арісте, у нас склалися дружні відносини, ми листувались.

Проблеми виникли з кандидатським іспитом, бо я поряд з аспірантурою перекладав з латинської мови на українську працю Михайла Лучкая «Грамматика слов'янонурська». Мій переклад хотів узяти голова комісії зі складання кандидатського іспиту, але я сказав, що не можу дати, бо готую цю працю до видання. Через це тричі прийшлося перескладати кандидатський іспит з української мови. Переклад цієї граматики вийшов з друку у видавництві НАН України в 1989 р. до 200-річчя від дня народження Михайла Лучкая. Це на сьогодні єдиний переклад, яким користувалися і зараз користуються науковці. Грамматика М. Лучкая була опублікована у 1830 році у М. Буда (Угорщина). Це була перша у західній Україні грамматика щодо дослідження говорів Закарпаття.

Будучи аспірантом на останньому році навчання, я одружився зі студенткою четвертого курсу медичного факультету Надією Машкаринець. Її батьки працювали вчителями. Дружина Надія закінчила медичний факультет УжДУ і працювала педіатром. Зараз на пенсії. У 2006 році ми відзначили у сімейному колі золоте весілля, а у 2016 – діамантове. У 1957 році у нас народився син Петро, який закінчив медичний факультет УжДУ і працює акушер-гінекологом. Донька Мирослава народилася у 1961 році, закінчила англійське відділення УжДУ, аспірантуру в Києві, захистила кандидатську і докторську дисертації і працює професором кафедри англійської філології УжНУ. Маю дві внучки Андрею і Марту та двох правнуків – Доріана 8 років і Камелію – 1,8 років.

7. Підготовчі курси УжДУ

При Ужгородському держаному університеті працювали підготовчі курси для надання допомоги вступникам до вузів.

Заняття на підготовчих курсах проводилися за програмою середньої школи з урахуванням тих вимог, які ставляться перед вступниками під час вступних іспитів. Заняття проводилися за стабільним розкладом занять, і цікаво, що за 8 місяців не було жодного випадку їхнього зриву.

Склад викладачів підготовчих курсів був виділений відповідними кафедрами. Всього на підготовчих курсах працювало 11 викладачів, із них 10 викладачів університету і 1 викладач Ужгородської СШ №3. З самого початку перед викладачами було поставлено завдання – ознайомити слухачів з програмами вступних іспитів і допомогти їм придбати необхідну літературу з тих дисциплін, які вимагаються при вступних іспитах. Усі викладачі серйозно поставилися до цієї справи, і, безперечно, добилися певних результатів. Особлива увага приділялася профільним дисциплінам, а також мові. Так, з української мови слухачі підготовчих курсів написали понад 20 диктантів. Крім того, було написано роботи по ряду творів з української та російської літератур. 4 рази було проведено загальні збори слухачів підготовчих курсів разом з викладачами і 5 нарад педколективу, де розглядались підсумки роботи за кожні два місяці, вказувалося на існуючі недоліки, і намічались конкретні заходи їхнього усунення. На цих зборах слухачі висловлювали свої побажання: задоволені були слухачі, наприклад, викладанням хімії (викладач Цмур Ю. Ю.), української літератури (викладач Балега Ю. І.), російської мови (викладач Богуславська З. М.) та історії СРСР (викладач Повхан І. Г.). В той же час слухачами підготовчих курсів висловлювалися побажання, щоб у доступнішій формі для них викладалася фізика.

Переважна більшість слухачів успішно склала вступні іспити.

Після закінчення аспірантури ректорат УжДУ призначив мене директором підготовчих курсів і викладачем–погодинником кафедри української мови. На цій посаді я працював з 1956 по 1960 роки.

Слухачі підготовчих курсів. Сидять зліва: Петро Лизанець, справа Юрій Цмур

Лизанець Петро зі своїм другом Іваном Смолянкою.

Колектив був дружній, працювали сумлінно і потоваришувались. Дуже гарні стосунки у мене склалися з викладачами Іваном Повханом, Іваном Смолянкою, Петром Фельцаном, Юрієм Цмуром та іншими. Особливо дружні

стосунки були у мене з Іваном Смоланкою. Ми часто зустрічалися і в позанавчальний час. Він хоч і хімік, а я філолог, але свідком на моєму весіллі у 1956 році був Іван Смоланка, надзвичайно спокійна і врівноважена людина.

Викладачі підготовчого відділення (1956–1959)
Справа наліво: Повхан І.Г., директор курсів Лизанець П.М. за
кафедрою виступає Фельцан П.

8. Захист кандидатської дисертації

Кандидатську дисертацію підготував до захисту в 1957 році, але на Україні в той час не було доктора філологічних наук, який би міг бути першим опонентом. У 1957 році Гумецька Лукія Лук'янівна, завідувачка відділом мовознавства Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові захистила докторську дисертацію, але диплом доктора отримала уже після мого захисту у 1959 році. Вона мені порекомендувала звернутися до професора Латвійського університету Яна Лої, щоб він був першим опонентом, а вона буде другим. Захист відбувся у Львівському університеті ім. І. Франка у квітні 1959 році, на якому був присутній і відомий письменник Максим Рильський. Я захищав дисертацію разом з аспіранткою Львівського університету Леонілою Міщенко, першим опонентом якої був Максим Рильський. Після захисту на урочистому засіданні Максим Тадейович Рильський щиро привітав Леонілу Міщенко, а потім підійшов до мене і моєї дружини, щоб привітати мене із захистом. Цей виступ відомого академіка застенографовано і в друкованому вигляді передано мені, з чим і хочу поділитися.

Привітання М.Т. Рильського – Петрові Лизанцю

Львів, 20. IV. 1959 р.

Дорогі друзі! У цьому прекрасному залі за білим столом ми вже сказали чимало гарних слів на адресу одному з наших сьогоднішніх ювілярів – Леонілі Міщенко, а зараз я хотів би з цим келихом в руках підійти ще до одного нашого ювіляра, який сьогодні також захистив успішно кандидатську дисертацію, Петра Лизанця. Як бачите, у цьому залі сьогодні багато гостей – відомі прозаїки, поети, вчені. Тут присутній і ректор Львівського університету і голова Львівської обласної ради, мій давній друг Стефаник, внук відомого українського письменника, а також інші гості, але всі вони є добрими друзями, вчителями і просто добре знайомими Леонілі Іванівни. Це й зрозуміло. Захист проходив у Львові, вона сама львів'янка і всі гості, крім мене, також зі Львова. Єдиним гостем нашого другого ювіляра є тільки його чарівна дружина. Я щиро вітаю цих двох скромних закарпатців і хочу кілька слів сказати ювіляру. Шановний Петре Миколайовичу! Я сьогодні мав нагоду слухати Ваш аргументований захист і скажу відверто, що він мені дуже сподобався, бо я відчуваю, що у свою дисертаційну роботу ви вклали не тільки труд, але й душу і серце, любов до рідного краю, до його народу, його мови. По іншому й бути не могло, бо ваш край дійсно прекрасний, мальовничий, квітучий. Я теж цей край побачив і навіки полюбив. Тому дозвольте сьогодні, дорогий ювіляре, щиро привітати вас із успішним захистом кандидатської дисертації і вступом вас у науку. Це, дорогі мої друзі, значна подія, адже ж кандидатом наук став представник наймолодшої області нашої України, уродженець, як ми сьогодні почули на захисті, з гірського села на Свалявщині. Я глибоко переконаний, що це тільки добрий початок. Перед нашим ювіляром прекрасне майбутнє. Його скромність, з одного боку, і сумлінність та наполегливість у досягненні мети, з другого боку, дають підставу надіятися, що наш ювіляр захистить докторську дисертацію і стане одним із провідних вчених нашої країни. Я впевнений, Петре Миколайовичу, що Ваше ім'я як вченого з'явиться як у наших, так і в зарубіжних енциклопедіях.

Давайте, дорогі друзі, піднімемо свої келихи за здоров'я і щастя цих молодих людей із Карпатської України.

За ваше здоров'я й успіх!

9. Викладацька та адміністративна робота в Ужгородському університеті

Після закінчення аспірантури (жовтень 1956 р.) мене зарахували старшим методистом факультету заочного відділення (директор І.Безручко) і старшим викладачем з погодинною оплатою. Все це було пов'язано з тим, що викладач, якому я не дав переклад граматики Лучкая з латинської мови на українську,

став завідувачем кафедри української мови. Тільки в 1959 році посаду на кафедрі української мови я зміг отримати за сприяння доцента кафедри, секретаря парторганізації університету Григорія Удовиченка. На засіданні парткому він попросив ректора підписати наказ про зарахування мене на посаду викладача кафедри української мови з вересня 1959 року на своє місце, оскільки він виїжджав на роботу до Києва. Загалом 72 роки мого життя пов'язано з університетом.

На кафедрі української мови я викладав наступні дисципліни: Вступ до мовознавства, Українська мова, Історична граматики, Українська діалектологія, Староруська мова, Старослов'янська мова, спецкурси та ряд інших дисциплін. Разом з доцентом Галасом К.Й. видали «Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови» (Ужгород, 1966. 132 с.)

На філологічному факультеті я пропрацював 60 років: 10 років був головою профспілки, 12 років секретарем партбюро, 8 років деканом. Був головою спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських і докторських дисертацій та виконував громадську роботу: 20 років був головою обласного товариства радянсько-угорської дружби, на кафедрі та в Центрі гунгарології приймав багато відомих людей – Президента Угорщини Гинца Арпада, голову Верховної ради України Івана Плюща, Прем'єр міністра Угорщини Гроса Кароля, міністрів, послів та консулів, академіків різних країн, почесних гостей кафедри угорської філології, які читали для студентів спецкурси та лекції з різних дисциплін. Створив на угорському відділенні студентську художню самодіяльність, з якою їздили по області з концертами, не кажучи вже про проведення суботників зі студентами. Було проведено 16 міжнародних наукових конференцій як на філологічному факультеті, так і гуманітарно-природничому факультеті з угорською мовою початку та в Центрі гунгарології.

Зліва направо: голова Верховної Ради України Іван Плющ, професор Петро Лизанець, Президент Угорщини Генц Арпад, голова обласної ради Юрій Волощук

У 1966 році вчена рада університету обрала мене завідувачем кафедри угорської мови та літератури (з 2000 року – кафедра угорської філології). На цій посаді я пропрацював 49 років (1966–2015). За цей час створив і очолив спеціалізовану вчену раду в 2000 році по захисту кандидатських дисертацій з угорської мови (2000–2005 рр.). Під моїм безпосереднім керівництвом 10 аспірантів захистили свої кандидатські дисертації: Герасимова Галина; Горват Катерина; Гульпа Діана; Дерке Магдаліна; Зикань Христина; Кидибиц Наталія; Ковтюк Степан; Туріс Інґрід; Ур Людвиг; Фединець Ірина. Вони були моїми аспірантами, а зараз кандидати філологічних наук, доценти.

На кафедрі угорської філології викладав і викладаю багато дисциплін: Вступ до мовознавства, Вступ до фінно-угрознавства, Вступ до спеціальності, Східнослов'янсько-угорські міжмовні контакти, Естонська мова, Угорська діалектна фразеологія, Угорська діалектологія, Лінгвогеографія, Професійна етика, Актуальні питання сучасної гунгарології, Топонімія як наука, Українсько–

угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, Українська та угорська лінгвогеографія на сучасному етапі, Слов'янізми в угорських говорах Закарпаття, Основи текстології, Науково-дослідна практика студентів у вузі тощо.

У 1966 році в Інституті мовознавства Угорської академії наук. Зліва направо: професор Лизанець Петро, академік Імре Шому, секретарка інституту, академіки Бенке Лоранд та Томаш Лойош

У 1972 році мене запросили очолити кафедру фінно-угрознавства в Будапештському університеті, на якій не було доктора наук, професора. На це я не погодився, оскільки потрібно було переселитися до Угорщини, а це зачіпало всю сім'ю. Дружина працювала лікарем, а син і донька навчалися в Ужгородській СШ №1. Я подякував за запрошення, але відмовився.

У січні 1977 року за рекомендацією ректорату УжДУ вчена рада обрала мене деканом філологічного факультету, посадові функції якого виконував до 1984 року.

У 1998 році нами на базі Центру гунгарології було створено «Угорськомовне наукове товариство студентів та молодих дослідників», яке відзначило своє 20-річчя і видало 14 номерів журналу «Sciencio denique». Мене студенти

сердечно запросили на це урочисте засідання і щиро дякували, що я його створив і допомагав їм.

Петро Лизанець читає лекцію студентам першого курсу (1987)

Декан філологічного факультету професор Петро Лизанець проводить нараду старост студентських груп

Державний іспит студентів угорського відділення. Головою державної комісії був доцент Ленінградського університету (1973)

10. Науково-дослідна робота

Науковою роботою активно займаюся з 1957 року. Мої основні наукові інтереси: українсько–угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська лексикографія, фразеологія, діалектологія, ономастика, лінгвогеографія. Перші наукові статті з'явилися у різних виданнях з 1957 по 1959 р. та пов'язані з темою кандидатської дисертації «Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області УРСР», яку я захистив у квітні 1959 року на спеціалізованій Вченій раді Львівського державного університету ім. Івана Франка. У 1962 році з'являються наукові статті про Граматику Михайла Лучкая «Slavo ruthena», одна з яких опублікована в журналі «Українська мова в школі» №1, С. 67–73. Це нова тема і підрозділ моєї дипломної роботи. У 1963 році почали друкуватися статті про угорські запозичення в українських (русинських) говорах Закарпаття. Далі з'явилися 43 наукові статті про угорсько–українські міждіалектні контакти, що згодом увійшли до моєї першої монографії угорською мовою «Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok», яка вийшла з друку в Ужгороді в 1970 році обсягом 430 сторінок, де крім теоретичної частини, вміщено 180 лінгвістичних карт, з яких 143 лексичні, 32 семантичні і 5 карт-ізогос. На кожній карті є легенда українською

та угорською мовами, коментарі до карт та відповідні рисунки картографованих реалій.

У цій тритомній монографії детально і глибоко проаналізовано важливі теоретичні і практичні питання міжмовного (міждіалектного) контактування української та угорської мов на базі говорів Закарпаття, зокрема лексичні запозичення та їхні типи, двомовність (білінгвізм), фонетичне засвоєння і морфологічне оформлення засвоєних слів (лексем), принципи етимологізування і семантика запозичень, лінгвогеографічний аспект у дослідженні угорських запозичень в українських говорах Закарпаття тощо.

Крім теоретичної частини, в тритомній монографії вміщено 530 лінгвістичних карт з легендами та коментарями. Серед цих карт 410 лексичних, 77 семантичних, 27 карт-ізоглос та 16 зведених (синтетичних) карт. Подано також 459 рисунків картографованих реалій.

Протягом 1992-2003 років мною видано тритомний “Атлас угорських говорів Закарпаття” обсягом понад 250 друкованих аркушів.

Лексичний та семантичний матеріал до цієї тритомної монографії я збирав понад 25 років за укладеною мною Програмою-питальником (1976, 1985) у двох частинах, що охоплює 29 тематичних груп і включає 1737 запитань та близько 500 рисунків. В Атласі, крім теоретичної частини, фонетичної транскрипції, списку населених пунктів та експлораторів, подано 1215 лінгвістичних карт, серед яких 1061 – лексична, 142 – семантичні, 12 – зведених (синтетичних). Тут уперше в угорській лінгвогеографії подано 7 карт стійких словосполучень (фразеологізмів), 7 карт, на яких подано територію поширення повір’їв, а також 49 ономастичних (власні імена людей). На зведеній 1215 лінгвістичній карті вперше подано поділ угорських говорів Закарпаття на три основні говіркові групи: 1. Ужансько-латорицькі; 2. Боржавські та 3. Марамороські.

У кінці третього тому подається зведений покажчик лексем і семем лінгвістичних карт і некартографованих матеріалів усіх трьох томів у алфавітному порядку та за нумерацією. Усі стійкі словосполучення (865) та повір’я (152) теж подано в алфавітному порядку.

Мною на сьогодні опубліковано понад 550 наукових праць, 11 монографій та понад 160 наукових статей з’явилися за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, США, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія), які не були доступні не тільки для українських вчених, але й славістів в цілому. Тому я вирішив всі наукові праці видати окремими томами у хронологічному порядку їхнього виходу у світ. Кожен том містить передмову щодо його побудови.

Протягом 2008-2013 рр. опублікував свої наукові праці у тридцяти томах форматом 70x100/16, кожен з них нараховує від 430 до 480 сторінок. До цих томів подано окремою книжкою покажчик їхнього змісту (31-ий том). Окремими томами у 2015 році опубліковані: 1. Рецензії, відгуки та посилання

на наукові праці Петра Лизанця. – Ужгород 2015, 437 сторінок та 2. Листування з Петром Лизанцем. – Ужгород 2015, 573 сторінки. Всі ці томи розіслано в подарунок бібліотекам Європи, Америки і Канади. Від національних академій, університетів та бібліотек цих країн отримав щирі слова подяки. Так, наприклад, Британська бібліотека, крім висловлення вдячності, підготувала ще на своєму сайті блог за такою адресою: <http://blogs.bl.uk/european/2017/05/petrolyzanets-and-his-love-for-linguistics>.

Директор Центральної бібліотеки Болгарської академії наук доктор Силвия Найденова надіслала мені 25.04.2017 р. з Софії такого листа: «Уважаемый проф. Лизанец. Руководство Центральной библиотеки Академии наук Болгарии выражает Вам глубокую благодарность за представленное дарение. Ваше комплексное исследование украинско-венгерских межъязыковых контактов и венгерской диалектологии, благодаря Вашему жесту дарения, станет достоянием и болгарской научной общности.

Дарёные книги мы представили библиотечным фондам и специалистам Института болгарского языка Болгарской академии наук.

Мы уверяем Вас в том, что для нас очень важен акт внимания к библиотеке Болгарской академии.

Примите наши сердечные и самые лучшие пожелания вам здоровья, благополучия и дальнейших творческих успехов».

Аналогічні подяки і поздоровлення отримав від різних академій, інститутів, університетів цих країн.

Створив гунгарологічні вищі наукові та навчальні заклади і наукові товариства при Ужгородському університеті: Центр гунгарології, Закарпатське угорськомовне наукове товариство, Закарпатське угорськомовне наукове товариство студентів та молодих дослідників та Гуманітарно-природничий факультет з угорською мовою навчання. Повернено історичні назви населеним пунктам, в яких проживає населення угорської національності Закарпаття.

**Професор Петро Лизанець відкриває новий Гуманітарно-природничий факультет з угорською мовою навчання (2008).
Зліва направо: генеральний консул Угорщини в Ужгороді Сіклавари Вільмош та відповідальні працівники Міністерства освіти і культури Угорщини Варга Аттіла, Зілахі Ласло, народний депутат ВР України Гайдош Іштван**

Присутні на відкритті викладачі та студенти нового факультету

Відомий дослідник назв населених пунктів Угорщини та навколишніх сусідніх країн Лелкеш Дєрдь писав: «Відновлення сучасних офіційних назв угорських населених пунктів Закарпаття відбулося по-іншому – а саме, дякуючи допомозі пана професора Петра Лизанця, точніше надісланий ним електронною поштою список відновлених історичних назв, пропонував «живі народні назви» передати й українською мовою кириличними літерами. Над цим питанням співробітники Центру гунгарології активно працювали і, починаючи з 1991 по 2004 роки, поступово відновляли назви населених пунктів. Переважна більшість цих назв затверджена й Верховною Радою України: так ці відновлені назви стали офіційними українськими назвами. де вказано рік, місяць і день їх затвердження. Отже, ми їх також вважаємо офіційними» (Lelkes György. Magyar helységnevé-azonosító szótár. Argumentum. – Budapest, 2011. – 40 с.)

Мною впорядковано і в співавторстві опубліковано першу збірку угорських народних балад Закарпаття (1974), збірку угорських казок Закарпаття «Три золоті стріли» (1973, 1975), «Угорські народні казки Закарпаття» (2019), першу антологію угорськомовної літератури Закарпаття (1985). Виконував функції заступника голови і члена міжнародної редколегії і є співавтором “Загальнокарпатського діалектологічного атласу” (ЗКДА), який уже вийшов у семи томах (1989-2003). Заснував і редагую два журнали “Acta Hungarica” (з 1990 р.– фаховий ж. ВАК), 23 номери якого уже побачили світ, а з 1994 року – журнал “Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства”, 5 номерів якого теж опубліковані. Був головним редактором понад 60 всесоюзних, республіканських, міжвузівських та внутрішньоуніверситетських наукових збірників, підручників, навчальних посібників, у тому числі співавтором і відповідальним редактором “Угорсько–українського” (2001) та “Українсько-угорського” (2005) словників, “Словника угорських говорів Закарпаття”, що вийшов у двох томах у співавторстві з доцентом К. Горват (2012-2013 рр.) та автором “Українсько-угорського і Угорсько-українського словника сталих словосполучень та виразів” (2009 р.). Член редколегії понад 100 монографій, наукових вісників, науково-тематичних збірників, підручників, періодичних видань міжнародного, всесоюзного, республіканського та університетського рівнів. Співавтор і відповідальний редактор вузівського підручника „Вступ до мовознавства” (угорською мовою), що вийшов з грифом Мінвузу України у 1986 р., член різних Міжнародних комітетів та комісій з мовознавства. Організував і провів 16 Міжнародних конференцій та симпозіумів в УжНУ.

**Колектив авторів, які працювали протягом 1973–2003 р. над
Загальнокарпатським діалектологічним атласом**

Був керівником держбюджетних тем, що виконувалися науковими працівниками Центру гунгарології та викладачами кафедри угорської філології, а також керував згідно договору з МОН України проектом 20.5 /001 „Етнолінгвістичне дослідження українсько-угорських взаємозв’язків” по тематично-цільовому конкурсу „Транскордонні українсько-угорські фундаментальні дослідження” Ф–20/3 – 2006–2007, що виконувалися спільно Центром гунгарології і кафедрами філологічного факультету і факультету романо-германської філології та вченими гуманітарного факультету Дебреценського університету.

Читав лекції в університетах та наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини.

11. Участь у міжнародних конгресах, конференціях, симпозіумах

Систематично виступав і виступаю з доповідями на міжнародних та загальноукраїнських наукових конференціях, конгресах, симпозіумах та нарадах: III – VIII, X Міжнародні конгреси фінно-угрознавців (Таллінн, 1970; Будапешт, 1975, Турку, Фінляндія, 1980; Сиктивкар, 1985; Дебрецен, 1990; Ювіскуле, Фінляндія 1995; Йошкар-Ола 2005); IX і XI Міжнародні конгреси славістів (Київ, 1983, Братіслава, 1993); Міжнародний конгрес діалектологів

(Бамберг, Німеччина, 1990), міжнародні конгреси і наради з гунгарології (Брюсель, 1988, Будапешт, 1989, Париж 1990, Нітра, Словаччина, 1991; Сегед, 1993, Рим, 1996), міжнародні конференції і наради по Загальнокарпатському діалектологічному Атласу (Москва, Краків, Варшава, Львів, Ужгород, Братіслава, Пряшів, Будапешт, Охрид (Македонія), Скоп'є, Белград, Кишинів), VII Міжнародний конгрес антропологічних та етнографічних наук (Москва, 1964), Міжнародні конференції з ономастики (Будапешт, 1970); фонології (Будапешт, 1973); етимології (Будапешт, 1976). Міжнародний симпозіум з діалектології (Сомботгей, 2015), Міжнародна конференція з питань ономастики (Ужгород, 2016), Міжнародна конференція з питань гунгарології (Ужгород, 2017), Міжнародна конференція з питань взаємовпливів мов і літератур в епоху глобалізації (Ужгород, 2018), Міжнародна конференція з питань діалектології (Будапешт, 2019) та інші. Мною виголошено 146 наукових доповідей на міжнародних наукових конгресах, конференціях, симпозіумах, 24 на всесоюзних, 27 на республіканських та 30 на міжвузівських наукових конференціях. Щорічно виступаю з науковими доповідями на наукових конференціях професорсько-викладацького складу УжНУ.

Професор Лизанець Петро відкриває Республіканську наукову конференцію до 150-річчя Шандора Петефі (Ужгород, 1973)

Професор Петро Лизанець відкриває Всесоюзну наукову конференцію з міжмовних контактів (Ужгород, 1977)

Професор Петро Лизанець виступає на Міжнародній нараді директорів Гунгарологічних центрів у Сорбонському університеті (Париж, 1990)

VI-ий Міжнародний конгрес антропологічних та етнографічних досліджень (Москва, 1964)

Третій міжнародний конгрес фінно-угрознавців (Таллінн–Тарту, 1970)

Членство у міжнародних, всесоюзних та республіканських наукових радах, комітетах, комісіях

Починаючи з 1973 року, проф. Лизанець П.М. обирається до складу різних Міжнародних, всесоюзних, республіканських комітетів та комісій з мовознавства:

1. Член Радянського комітету фінно-угрознавців (постанова Президіуму АН СРСР від 12 липня 1973 р. за № 580).
2. Почесний член Загальноугорського мовознавчого наукового товариства (1976).
3. Член Радянського комітету Лінгвістичного атласу Європи (Постанова Бюро Відділення літератури і мови АН СРСР від 5 квітня 1977 р. за № 14 400 – 611 та Постанова Президії АН СРСР від 7 червня 1979 р. за № 24).
4. Член редколегії ж. Советское финно-угроведение (Постанова Президії Академії наук Естонії від 5 грудня 1973 за № 475/296).
5. Член Виконавчого комітету міжнародного товариства з угорської філології (1976–1986).
6. Заступник голови Міжнародної редколегії Загальнокарпатського діалектологічного атласу (Постанова Президії АН СРСР від 30 березня 1978 р. за № 14400/611).
7. Член Науково-методичної Ради при Мінвузі УРСР по секції “Рідні мови” (Наказ Міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР від 14 травня 1979 р. за № 631).
8. Член Наукової ради з проблеми “Закономірності розвитку мов соціалістичних націй” (Постанова Президії АН УРСР від 29 грудня 1982 р. за № 558).
9. Член Міжнародної комісії з мовних контактів при Міжнародному комітеті славістів (Постанова Президії АН СРСР від 20 липня 1983 р.).
10. Заступник голови Міжнародної комісії з цільової програми країн РЕВ “Інтерференція мов і діалектів Карпатського арсеналу (з 1986 р.).
11. Заступник голови Міжнародного товариства з угорської філології (1986 – 1996).
12. Член українського комітету славістів (Постанова Президії АН УРСР від грудня 1982 за № 529 та від 4 грудня 1987 р. за № 399).
13. Член Радянського комітету фінно-угрознавців (Постанова бюро Відділення літератури і мови Академії наук СРСР від 7 червня 1989, № 24).
14. Член експертної Ради Мінвуз УРСР (Наказ Міністра вищої освіти УРСР від 15 грудня 1989 р. за № 301).
15. Член Науково-методичної Ради з вищої філологічної освіти при навчально-методичному об’єднанні філологічних факультетів університетів країни (Наказ Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР від березня 1990р.).
16. Член редколегії міжнародного ж. Linguistica Uralica (постанова Президії Естонії від 1990 року).

17. Головний редактор фахового журналу «Acta Hungarica» (з 1990)
18. Член Міжнародного товариства “Uralica Altaica” (з 1992 р.).
19. Голова Закарпатського угорськомовного наукового товариства (з 1993 р. по сьогодні).
20. Член світового об’єднання професорів при Угорській Академії наук (з 1997 р.).
21. Член Наукового товариства області Соболч-Сотмар-Берег Угорської Академії наук (з 1999).
22. Член асоціації угрознавців за кордоном при Угорській Академії наук (з 2003 року).
23. Доктор Угорської Академії наук (з 2000)
24. Член атестаційної комісії УжНУ
25. Почесний член Всеукраїнського мовознавчого товариства (1976).
24. Член редколегій мовознавчих журналів Ужгородського національного університету (від 2000 р.).

Персоналії про професора Петра Лизанця

Енциклопедії України

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович (2.VII 1930, с. Ізвор Свалявського р-ну Закарп. обл.) – укр. мовознавець, літературознавець, фольклорист, доктор філол. наук з 1971, професор з 1972. Закін. 1953 Ужгор. ун-т, працює в ньому з 1956, з 1966 – зав. кафедрою угор. філології. Віце-президент Міжнар. т-ва угор. філології з 1975, директор Українського центру гунгарології при Ужгородському ун-ті з 1988. Автор праць з україністики і унгаристики: «Функції старослов'янizmів у поемі Т. Г. Шевченка „Марія"» (1961), «Використання Т.Г. Шевченком іншомовної лексики» (1964), монографії «Українсько-угорські міжмовні контакти» (т. 1 – 3, 1970–76) та ін. Л. належить нарис про Ш. Петефі «Співець угорської революції» (1973). Брав участь у створенні «Короткого огляду угорської літератури на Закарпатті» (1985). Вивчає мадяризми у творах О. Духновича та ін. укр. письменників. Досліджує фольклор Закарпаття, окр. записи вміщені у зб. «Казки Верховини» (1960), уклав зб. угор. нар. казок «Три золоті стріли» (1973), один з укладачів і ред. «Народних балад угорського населення Закарпаття» (1974), антології «Дорогою щастя» – творів поетів і прозаїків Закарпаття, які пишуть угор. мовою (1985).

Лит.: Гедеш А. А., Дебрецені О. О., Кіш Є. Я. Лизанець Петро Миколайович. Бібліографічний покажчик. Ужгород.

Українська літературна

В. С. Поп

енциклопедія, том 3 К–Н,

Київ: «Українська енциклопедія

імені М. П. Бажана», 1992. с. 172

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович (2.X/II 1930, с. Ізвор, тепер Родниківка Свалявського р-ну Закарп. обл.) – укр. мовознавець, доктор філол. наук з 1971, професор з 1972. Закін. 1953 Ужгор. ун-т. Працює в ньому з 1956: асистент, викладач, доцент кафедри укр. мови, з 1966 – зав. кафедри угор. філології, протягом 1977–84 – декан філол. ф-ту. Віце-президент Міжнар. т-ва угор. філології, директор Укр. центру гунгарології при Ужгор. ун-ті з 1988. Фахівець з укр. та угор. діалектології, лінгвогеографії, зокрема угор.-слов'ян. мовних зв'язків. Осн. праці: «Українсько-угорські міжмовні контакти» (1970), «Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття», «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідники в українських говорах Закарпатської області УРСР» (обидві – 1976), «Вступ до мовознавства. Фонетика і фонологія» (1983), «Атлас венгерських говорів Закарпаття» (т. 1, 1992) та ін. Співавтор і член редколегії «Общезакарпатского диалектологического атласа» (в. 1, 1989; в. 2,

1994; в. 3, 1991; в. 4, 1993). *Літ.*: Гедеш А. А., Дебрецені О. О., Кіш Є. Я. Лизанець Петро Миколайович. Бібліогр. покажчик. Ужгород, 1990.

Українська мова. Енциклопедія.

Я. В. Закревська

Видання перше. Київ: Видавництво

«Українська енциклопедія

ім. М. П. Бажана». С. 289

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович (2.VII. 1930, с. Извор, тепер Родниківка Свалявського р-ну Закарп. обл.) — укр. мовознавець, доктор філол. наук з 1971, професор з 1972, з. д. н. і т. України з 1995. Закін. 1953 Ужгор. ун-т. Працює в ньому з 1956: асистент, викладач, доцент кафедри укр. мови, з 1966 - зав. кафедри угар, філології, протягом 1977–84 – декан філол. ф-ту. Віце-президент Між- нар. т-ва угор, філології, директор Укр. центру гунгарології при Ужгор. ун-ті з 1988. Фахівець з укр. та угор. діалектології, лінгвогеографії, зокрема угор.-слов'ян. мовних зв'язків. Д 1. П. Лизанець. Осн. праці: «Угорсько-українські міжмовні контакти» (ч. 1–3, 1970–1976), «Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття», «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідники в українських говорах Закарпатської області УРСР» (обидві – 1976), «Вступ до мовознавства. Фонетика і фонологія» (1983), «Атлас венгерських говорів Закарпаття» (т. 1–3, 1992–2003), «Угорсько-український словник» (2001, у співавт.) та ін. Співавтор і член редколегії «Общезакарпатского диалектологического атласа» (в. 1–6, 1989–2001).

Літ.: Фабіан М. П. Бібліогр. покажчик праць проф. Петра Лизанця. До 70-річчя від дня нар. Ужгород, 2001.

Українська мова. Енциклопедія,

Я. В. Закревська

видання друге, виправлене

П. Ю. Гриценко

і доповнене. Київ: Видавництво

«Українська енциклопедія

ім. М. П. Бажана». с. 289

ЛИЗАНЕЦ П.Н.

(1930)

Лизанец Петр Николаевич – доктор филологических наук, профессор, зав. кафедрой венгерской филологии УжГУ, директор Центра хунгарологии, заслуженный деятель науки и техники Украины, вице-президент Международного общества по венгерской филологии, заместитель председателя международного комитета по целевой программе "Интерференция языков и диалектов Карпатского ареала".

Родился в с. Извор Свалявского района Закарпатской области в семье лесоруба. Украинец. В 1953 г. окончил с отличием украинское отделение филологического факультета Ужгородского государственного университета, потом – аспирантуру при кафедре украинского языка УжГУ.

В 1959 г. Лизанец П.Н. защитил кандидатскую диссертацию на тему: "Украинские говоры Затисья Виноградовского района Закарпатской области УССР", в 1971 г. – докторскую "Украинско-венгерские межъязыковые контакты".

С 1972 г. - профессор.

ОСНОВНЫЕ ТРУДЫ:

1. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján): Egyetemi jegyzet. - Uzshorod, 1970.
2. Украинско-венгерские межъязыковые контакты (Мадьяризмы в украинском языке): Автореф. дис. докт. фил. наук.-Львов, 1971.
3. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. - Ужгород, 1976.
4. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи. - Будапешт: Изд. АН Венгрии, 1976.
5. Фонетичне засвоєння та морфологічне оформлення мадяризмів в українській мові//Studia Slavica. - Вр., 1977.-Т. XXIII, f. 1-2.
6. Лингвогеографический аспект изучения межъязыковых контактов// Acta Linguistica. - Вр., 1978. - Т. XXVIII.
7. Magyar néprajzi kutatások Kárpát Ukrajnában // A Határainkon kívüli magyar néprajzi kutatások. II. Вр. - 1989.
8. Принципы построения атласа венгерских говоров Закарпатья// Вопросы лексикологии финно-угорских языков. - Саранск, 1989.
9. Славяно-венгерские межъязыковые связи // Hungarian Studies, № 3, - Вр., 1989.

Библиографический указатель

(Хунгарологи Армении, Грузии, России, Украины, Эстонии)

Ужгород: «Патент», 1997. с. 41–42.

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович

Завідувач кафедри угорської філології Ужгородського національного університету. Доктор філологічних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України.

Народився 2 липня 1930 року в Закарпатській області. У 1953 р. закінчив з відзнакою фізіологічний факультет Ужгородського державного університету. Аспірант кафедри української мови, старший викладач, доцент, завідувач

кафедри угорської філології університету. Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія та лінгвогеографія.

Професором П.М. Лизанцем опубліковано 343 наукові праці, серед них -19 монографій, 25 підручників, навчальних посібників та інших окремих видань. У 1986 р. за значні досягнення у дослідженні угорської діалектології нагороджений медаллю ім. Чюрі Балінта.

Закарпаття. Хто Є Хто, випуск перший, Київ: Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу, 2004. С. 61.

Лизанець Петро Миколайович

Народився в с. Ізвор Свалявського району Закарпатської області 2 липня 1930 р. У 1936 р. батьки переселилися в Берегівський район у присілок Шом-Колонія. Тут закінчив початкову школу і з 1941 по 1944 рр. навчався в Мукачівській горожанській школі. З лютого 1945 р. був переведений у II клас гімназії м. Берегово, яку закінчив у 1948 р. У цьому ж році поступив на українське відділення філологічного факультету УжДУ, яке закінчив з відзнакою у 1953 р. З 1953 по 1956 рр. – аспірант кафедри української мови, викладач, ст. викладач, доцент. У 1966 р. обраний завідувачем кафедри угорської філології, де працює й по сьогодні. Кандидатську дисертацію на тему: "Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області" захистив у 1959 р. на спеціалізованій Вченій раді Львівського державного університету. Тут же захистив у 1971 р. докторську дисертацію на тему: "Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття. Угорсько-українські міжмовні контакти", яка протягом 1970–1976 рр. вийшла друком у трьох томах обсягом 120 друкованих аркушів і отримала високу оцінку як в СРСР, так і за кордоном (Канада, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Югославія). Протягом 1992–2003 рр. опублікував "Атлас угорських говорів Закарпаття" у трьох томах загальним обсягом 350 друк, аркушів. З січня 1988 р. П. М. Лизанець очолив новостворений Центр гунгарології при УжДУ, де працює і тепер. Із 1977 по 1984 рр. був деканом філологічного факультету УжДУ.

Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія та лінгвогеографія. Професором Лизанцем П. М. опубліковано 355 наукових праць, серед них 20 монографій (6 одноосібних), 30 підручників, навчальних посібників (12 одноосібних) та інших окремих видань. Понад 120 наукових статей та 9 монографій (3 одноосібні) з'явилися за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина,

Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія). На його наукові праці з'явилося 80 рецензій та є понад 500 посилань як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Персоналії про Лизанця П. М. надруковані в енциклопедіях та лексиконах різних країн світу.

Лизанець П. М. – упорядник і співавтор першої збірки угорських народних балад Закарпаття, збірки угорських казок Закарпаття "Три золоті стріли", першої антології угорськомовної літератури Закарпаття. Він є членом Міжнародної редколегії і співавтором "Загальнокарпатського діалектологічного атласу" (ЗКДА), який уже вийшов у семи томах. Заснував і редагує журнали "Acta Hungarica" (з 1990 р.), 15 номерів якого уже побачили світ, а з 1994 р. – журнал "Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства", 5 номерів якого теж опубліковані. Він член редколегії міжнародного ж. "Linguistica Uralica" (Таллінн), головний редактор понад 30 різних видань, у тому числі Угорсько-українського (2001) та Українсько-угорського (2005) словників, "Словника угорських говорів Закарпаття", член різних Міжнародних комітетів та комісій з мовознавства. З 1986 р. по 1996 рр. – віце-президент Виконавчого комітету Міжнародного товариства з угорської філології (Будапешт), з 2000 р. член асоціації угрознавців за кордоном при Угорській Академії наук, голова і засновник "Вісника Закарпатського угорськомовного наукового товариства" з 1993 р. Читав лекції в університетах та наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини. З 1962 р. бере активну участь у міжнародних наукових конгресах, конференціях, симпозіумах. Під його керівництвом та сприянні захищена одна докторська дисертація та 12 кандидатських дисертацій. Професор Лизанець П. М. систематично виступає офіційним опонентом на захисті докторських та кандидатських дисертацій. З 1977 по 1984 рр. - голова спецради по захисту докторських і кандидатських дисертацій, а з 2000 по 2005 рр.- голова Вченої спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю українська мова та самодійські і фінно-угорські мови (угорська мова).

Визнанням його наукових досягнень є премії та дипломи, якими його нагородило Міністерство вищої освіти колишнього Радянського Союзу (1980, 1984, 1988, 1990). У 1976 р. його обрано почесним членом Угорського мовознавчого товариства, у 1986 р. за досягнення у дослідженні угорської діалектології його нагороджено медаллю ім. Чюрі Балінта, а в 1989 р. за значний внесок у розвиток угорської культури угорський уряд нагородив його дипломом та медаллю "Pro Cultura Hungarica". У 1995 р. йому присвоєно президентом України почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

Одноосібні монографії: 1. Угорсько-українські міжмовні контакти (на матеріалі українських говорів Закарпаття). – Ужгород, 1970. - 430 с.; 2. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи: Издательство АН Венгрии. – Будапешт, 1976. - 683 с.; 3.

Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. – Ужгород, 1976. - 327 с.; 4. Атлас венгерських говорів Закарпаття, т. I: Издательство АН Венгрии. – Будапешт, 1992. - 884 с.; 5. Атлас венгерських говорів Закарпаття, т. II. – Ужгород, 1996. - 952 с.; 6. Атлас венгерських говорів Закарпаття, т. III: – Ужгород - Дебрецен, 2003. - 827 с. та інші окремі видання, на які з'явилося понад 30 рецензій в різних журналах як нашої країни, так і за кордоном. *Див. детальніше:* Бібліографічний покажчик наукових праць професора Петра Лизанця. До 70-річчя від дня народження (Упорядник - Фабіан Мирослава). - Ужгород, 2001. - 237 с.

Наукова еліта Закарпаття.

Ужгород: Видавництво «Гражда», 2005. с. 66–67.

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович (02.07.1930) - завідувач кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології Ужгородського національного університету, доктор філологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Народився в с. Извор Свалявського р-ну у сім'ї лісоруба. У 1936 році поступив тут у перший клас початкової школи, у грудні цього ж року батьки переселилися в Берегівський район у присілок Шом- Колонія. Тут закінчив початкову школу і з 1941 по 1945 рік навчався в Мукачівській горожанській школі. З жовтня 1945 р. був переведений у II клас гімназії м. Берегова, яку і закінчив у 1948 році. У цьому ж році поступив на українське відділення філологічного факультету УжДУ, яке закінчив з відзнакою у 1953 році. З 1953 по 1956 рр. - аспірант кафедри української мови, викладач, ст. викладач, доцент. У 1966 р. обраний завідувачем кафедри угорської філології.

Кандидатську дисертацію на тему: «*Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області*» захистив у 1959 році на спеціалізованій Вченій раді Львівського національного університету (наук. кер. проф. Бевзенко С.П.). Тут же захистив у 1971 році докторську дисертацію на тему: «*Угорсько- українські міжмовні контакти*».

З січня 1988 р. Лизанець П.М. очолив новостворений Центр гунгарології при УжДУ, де працює і тепер. Із 1977 по 1984 рр. був деканом філологічного факультету УжДУ.

Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія та лінгвогеографія. Професором Лизанцем П.М. опубліковано 355 наукових праць, серед них 20 монографій (6 одноосібних), 30 підручників, навчальних посібників (12 одноосібних) та інших окремих видань. Понад 120 наукових статей та 9 монографій (3 одноосібні) з'явилися за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія). На його наукові праці з'явилося 80

рецензій та є понад 500 посилань як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Персоналії про Лизанця П.М. надруковані в енциклопедіях та лексиконах різних країн світу.

Лизанець П.М. - упорядник і співавтор першої збірки угорських народних балад Закарпаття, збірки угорських казок Закарпаття "Три золоті стріли", першої антології угорськомовної літератури Закарпаття. Він є членом Міжнародної редколегії і співавтором "Загальнокарпатського діалектологічного атласу" (ЗКДА), який уже вийшов у семи томах. Заснував і редагує журнали «Asta Hungarica» (з 1990 р.), 11 номерів якого вже побачили світ, а з 1994 року – журнал «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства», 4 номери якого теж опубліковані. Він член редколегії ж. «Linguistica Uralica» (Таллінн), головний редактор понад 30 різних видань в тому числі «Угорсько-українського словника», «Українсько-угорського словника» та «Словника угорських говорів Закарпаття», член різних Міжнародних комітетів та комісій з мовознавства. З 1986 р. по 1996 р. - віце-президент Виконавчого комітету Міжнародного товариства з угорської філології (Будапешт), з 2000 року член асоціації угрознавців за кордоном при Угорській Академії наук, голова і засновник Закарпатського угорськомовного наукового товариства з 1993 року.

Читав лекції в університетах та наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини; з 1962 року бере активну участь у Міжнародних наукових конгресах, конференціях, симпозіумах, де виголосив понад 100 доповідей. Серед них основні: III-VIII Міжнародні конгреси фінно-угрознавців (Таллін, 1970; Будапешт, 1975; Турку (Фінляндія), 1980; Сиктивкар, 1985; Дебрецен, 1990; Рим, 1995), IX і XI славістичні конгреси (Київ, 1983; Братіслава, 1993), Конгреси з гунгарології (Брюссель, 1988; Париж, 1990; Нітра, 1991; Сегед, 1993; Ювяскюля (Фінляндія), 1996; Йошкар-Ола, 2005) та інших форумах.

Під його керівництвом захищено вісім кандидатських дисертацій. Професор Лизанець П.М. з 1977 по 1984 рр. – голова спецради по захисту докторських і кандидатських дисертацій, а з 2000 року по сьогодні голова спецради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності українська мова та самодійські і фінно-угорські мови (угорська мова).

Визнанням його наукових досягнень є премії та дипломи, якими його нагородило Міністерство вищої освіти колишнього Радянського Союзу (1980, 1984, 1988, 1990). У 1976р. його обрано почесним членом Угорського мовознавчого товариства, у 1986 р. за значні досягнення у дослідженні угорської діалектології нагороджено медаллю ім. Чюрі Балінта, а в 1989 р. за значний внесок у розвиток угорської культури угорський уряд нагородив його дипломом та медаллю "Pro Cultura Hungarica". У 1995 р. йому присвоєно Президентом України почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

Закарпатське угорськомовне наукове товариство. Бібліографічний довідник. Ужгород, 2006. с. 97–101.

LIZANEC Péter (1930. 07. 02.) az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője, Hungarológiai Központjának igazgatója, a filológiai tudományok doktora, professzor, Ukrajna érdemes tudósa.

1930. július 2-án született Kárpátalján a szolyvai járási Izvor nevű községben erdőmunkás családjában. 1936-ban itt kezdte meg elemi iskolai tanulmányait, ez év decemberében szülei öt gyermekükkel áttelepültek a beregszászi járási Somi tanyára, itt fejezte be az elemi osztályokat, 1941-től 1944-ig Munkácson járt polgáriba, 1944. október 3-án átiratkozott a beregszászi gimnáziumba, itt érettségizett 1948-ban. Ugyanebben az évben az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának ukrán tagozatára tett sikeres felvételi vizsgákat, 1953-tól 1956-ig az ukrán nyelvi tanszék aspiránsa, majd később asszisztense, adjunktusa, docense. 1966-ban a Magyar Filológiai Tanszék vezetőjévé nevezték ki.

Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg a Lvivi Állami Egyetem Tudományos Szaktanácsa előtt, témája: *Kárpátalja Nagyszőlősi járásának tiszántúli ukrán nyelvjárásai* (Tudományos vezetője Bevzenko Sz.P.) *Ugyanitt védte meg nagydoktori értekezését, témája: Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok.*

1988 januárjában az Ungvári Állami Egyetemen létrejött a Hungarológiai Központ, ennek igazgatója mind a mai napig. 1977-től 1984-ig az egyetem filológiai karának dékánja is volt.

Főbb kutatási területei: ukránmagyar nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatok, ukrán és magyar dialektológia, lexikográfia, frazeológia és nyelvföldrajz. 355 tudományos munkát publikált, közülük 20 monográfiát (6 monográfiát egyedül, társszerző nélkül), 30 tankönyvet és oktatási segédanyagot (12 egyedül, társszerző nélkül) stb.; 120 tudományos cikk és 9 monográfia (3 egyedül, társszerző nélkül) külföldi kiadványként jelent meg (Bulgáriában, Csehországban, Finnországban, Franciaországban, a volt Jugoszláviában, Kanadában, Lengyelországban, Macedóniában, Magyarországon, Moldáviában, Németországban, Olaszországban, Oroszországban, Szlovákiában). Tudományos munkáira 80 recenziót írtak hazai és külföldi kiadványokban, több mint 500 hivatkozás található műveire. Lizanec Péter életrajzi adatai különböző országok enciklopédiáiban, lexikonjaiban olvashatók.

Társszerzőként a kárpátaljai magyar népballadák egyik első rendszerezője társszerzője és szerkesztője a Három arany nyílvevő c. kárpátaljai magyar mesegyűjteménynek és a kárpátaljai magyar irodalmi antológiának.

Szerkesztőbizottsági tagja és szerzője az Összkárpáti dialektológiai atlasz (3K/DA) nemzetközi munkaközösségnek, ez az atlasz 7 kötetben jelent meg. Alapító szerkesztője az Acta Hungarica (1990-től) c. folyóiratnak, melynek eddig 10 száma jelent meg, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei (1994-től) c. folyóiratnak, melynek 5 száma látott napvilágot. Szerkesztőbizottsági tagja a Linguistica Uralica (Tallinn) c. folyóiratnak. Több mint 30 kiadvány, pl. az Ukrán-magyar, Magyar-ukrán szótár, A kárpátaljai magyar nyelvjárási szótár főszerkesztője, több nemzetközi nyelvtudományi bizottság tagja. 1986-tól 1996-ig a Nemzetközi

Magyar Filológiai Társaság (Budapest) alelnöke volt, 2000-től a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, 1993-tól a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnöke (s egyben alapítója is).

Több külföldi (Ausztria, Belgium, Észtország, Németország, Oroszország, Szlovákia, Magyarország) egyetemen és tudományos intézményben tartott előadásokat, 1962-től nemzetközi tudományos kongresszusok, konferenciák, szimpóziumok rendszeres résztvevője.

Vezetésével és aktív közreműködésével egy nagydoktori és 12 kandidátusi disszertációt védtek meg. Rendszeresen ír opponensi véleményeket nagydoktori és kandidátusi értekezésekre. 1977-től 1984-ig nagydoktori és kandidátusi értekezések Tudományos Szaktanácsának az elnöke volt, 2000-től mind a mai napig a kandidátusi értekezések védelmére alakított tudományos szaktanács (ukrán nyelv, valamint finnugor és szamojéd nyelvekből) elnöke.

Tudományos tevékenységének elismerésül több alkalommal is kitüntette a volt Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma (1980, 1984, 1988, 1990) különböző oklevelekkel, érmekkel, 1976-ban a Magyarországi Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választották, 1986-ban a magyar nyelvjárások kutatásáért Csűry Bálint-érmével tüntették ki. 1989-ben a magyar kormány „Pro Cultura Hungarica” éremmel és Emléklappal tüntette ki a magyar kultúra fejlesztéséért. 1995-ben Ukrajna elnöke az Ukrajna érdemes tudósa megtisztelő kitüntetést adományozta neki.

P.: Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátaljai ukrán nyelvjárások alapján). – Ungvár, 1970 430 o., Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття Венгерско-украинские межъязыковые связи Издательство АН Венгрии Будапешт, 1976 683 с ; Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР Ужгород, 1976 327 с.; A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I kötet Akadémiai Kiadó Budapest, 1992. 884 o ; A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. II. kötet Ungvár, 1996. 952 o . Magyar-ukrán szótár Ungvár, 2001; A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza atlasza III kötet: Ungvár-Debrecen, 2003. 827 o. Ukrán-magyar szótár. Ungvár. 2005 - 960 o

Részletesebben l Lizanec Péter professzor Bibliográfiai mutató (70 születésnapjára). (Összeállította és szerkesztette: Fábíán Miroslava). - Ungvár, 2001. 237. o.

Kárpátaljai Magyar Tudós Társaság.

Életrajzi lexikon. V. évfolyam, 2003.

Ungvár, 2006.

97–101. o.

ЛИЗАНЕЦЬ Петро Миколайович

Народився 2 липня 1930 р. в с. Ізвор Свалявського району. У 1936 р. батьки переселилися в присілок Шом-Колонія Берегівського району. Навчався в Му-

качівській горожанській школі. Закінчив Берегівську середню школу і гімназію та філологічний факультет УжДУ (1948- 1953). Аспірант кафедри української мови (1953-1956), викладач, старший викладач, доцент. У 1966 р. обраний завідувачем кафедри угорської філології, де працює й нині. Крім цього, з січня 1988 р. очолив новостворений Центр гунгарології, де трудиться й тепер. Був деканом філологічного факультету УжДУ (1977-1984).

Захистив кандидатську дисертацію «Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області» (1959) і докторську дисертацію «Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття. Угорсько-українські міжмовні контакти» (1971). Протягом 1970- 1976 рр. вона вийшла друком у трьох томах (120 друк, арк.) і отримала високу оцінку як в СРСР, так і за кордоном (Канада, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Югославія). Опублікував «Атлас угорських говорів Закарпаття» у трьох томах (1992-2003). Основні інтереси наукової діяльності: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія та лінгвогеографія. Опублікував понад 350 наукових праць, серед них 20 монографій (6 одноосібних), 30 підручників, навчальних посібників (12 одноосібних) та ін. окремих видань. Понад 120 наукових статей та 9 монографій (3 одноосібні) з'явилися за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія).

Монографії П. М. Лизанця: «Угорсько-українські міжмовні контакти (на матеріалі українських говорів Закарпаття)» (1970), «Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття. Венгерско-украинские межъязыковые связи» (Будапешт, 1976), «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР» (1976), «Атлас венгерських говорів Закарпаття», т. I (1992), т. II (1996), т. III (2003) та ін.

Лизанець П. М. - член Міжнародної редколегії і співавтор «Загальнокарпатського діалектологічного атласу» (ЗКДА), який уже вийшов у семи томах. Заснував і редагує журнали «Acta Hungarica» (з 1990 р.), 15 номерів якого вже побачили світ, а з 1994 р. журнал «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства», 5 номерів якого теж опубліковані. Він головний редактор понад 30 різних видань, у т. ч. «Угорського-українського» (2001) та „Українсько-угорського” (2005) словників, «Словника угорських говорів Закарпаття». Голова і засновник Закарпатського угорськомовного наукового товариства з 1993 р. Читав лекції в університетах та наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини. З 1977 р. до 1984 р. - голова спецради по захисту докторських і кандидатських дисертацій, а з 2000 до 2005 рр. - голова вченої спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Українська мова та самодійські і фінно-угорські мови». У 1986 р. за досягнення у дослідженні угорської діалектології П. М. Лизанця нагороджено медаллю

Літ.: Фединишинець В. Феномен професора Лизанця. 1996; 2000; Бібліографічний показник праць професора Петра Лизанця: До 70-річчя від дня народж. 2001; Показник наукових праць професора Петра Лизанця у багатотомному виданні (1957–2010). 2010 (усі – Ужгород).

Енциклопедія Сучасної України.

К. І. Горват

Т. 17: «Лег» – «Лощ» / Гол. редкол.:

Дзюба І.М., Жуковський А.І.,

Железняк М.Г. та ін.;

Ін-т енциклопедичних досліджень

НАН України. Київ, 2016. С. 173.

Петро Лизанець,

доктор філологічних наук, професор, директор Центру гунгарології, заслужений діяч науки і техніки України, заслужений професор УжНУ

Народився 2 липня 1930 року. Закінчив у 1953 р. з відзнакою українське відділення філологічного факультету. Перший аспірант кафедри української мови УжДУ, викладач, старший викладач, доцент кафедри української мови УжДУ. У 1966 р. Вчена рада УжДУ обирає його завідувачем єдиної в Україні кафедри угорської мови та літератури на нововідкритому угорському відділенні філологічного факультету. Ставши завідувачем кафедри угорської філології, присвятив своє життя питанням угрознавства: по-перше, як організатор науки і навчальної роботи на кафедрі, запрошуючи відомих наукових авторитетів з Угорщини, України, Росії та інших країн для читання спецкурсів для студентів угорського відділення; по-друге, як науковець активно взявся за підготовку аспірантів з угорської філології, а також масштабні дослідження українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, лексики, семантики та лінгвогеографії і взагалі матеріальної і духовної культури угорського населення Закарпаття. З травня 2015 р. П.М. Лизанець професор кафедри. У 1988 р. на базі кафедри угорської філології було створено Центр гунгарології, який він очолив за сумісництвом і є його директором і нині. Центр гунгарології був єдиним у колишньому Радянському Союзі із чотирьох схожих центрів у Європі (у Парижі, Римі та Гамбурзі), а зараз він єдиний у Європі. Професором П.М. Лизанцем на сьогодні опубліковано понад 550 наукових праць. Протягом 2008–2013 років видав свої наукові праці у 30 томах, кожен з яких налічує від 430 до 470 сторінок. Багатотомним виданням представлено 60-річний науковий доробок у галузі української та угорської мов і їхніх говорів, українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, української та угорської лексикографії, фразеології, лінгвогеографії, ономастики, а також питань української та угорської літератури і усної народної творчості.

Читав лекції для студентів та науковців в університетах і наукових установах Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини, Франції.

Визнанням наукових досягнень Петра Лизанця є включення його до складу міжнародних комітетів та комісій з мовознавства, обрання віце-президентом Міжнародного товариства з угорської філології. Виконавча і видавнича ради директорів Американського бібліографічного інституту обрала і затвердила проф. Лизанця почесним членом Наукової ради керівництва інституту. Його обрано доктором Угорської академії наук (2002). Вченого нагороджено високою урядовою відзнакою Угорщини – орденом «Лицарський хрест» за заслуги по підготовці спеціалістів з угорської мови та літератури на Закарпатті протягом багатьох десятиріч.

***Вісник Міжнародної
асоціації випускників
Ужгородського національного
університету, 2018/2, с. 25.***

Артьомов І.В.

Лизанець Петро Миколайович

Професор кафедри угорської філології, Директор центру гунгарології Ужгородського національного університету

Доктор філологічних наук, професор, доктор Угорської академії наук, заслужений діяч науки і техніки України

Визначні досягнення П.М. Лизанця в науковій, навчально-організаційній роботі в галузях українознавства та угрознавства високо оцінено українською та зарубіжною науковою спільнотою. Учений уперше почав досліджувати українсько-угорські міжмовні й міждіалектні нонтаки, яким присвячені численні праці науковця. Народився 2 липня 1930 р. в с. Извор Свалявського району Закарпатської області. У 1948 р. закінчив Берегівську гімназію й вступив на українське відділення філологічного факультету, яке закінчив із відзнакою в 1953 р. Після цього навчався в аспірантурі на кафедрі української мови. У 1959 р. захистив кандидатську дисертацію, а в 1971 р. – докторську. У 1963 р. йому присвоєно звання доцента, а в 1972 р. – професора.

Протягом 1966-2015 рр. Петро Миколайович незмінно завідував кафедрою угорської філології, а з 1977 до 1984 рр. був деканом філологічного факультету УжНУ. У 2008-2012 рр. – перший декан новоствореного ним Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання. З 1988 р. – директор Центру гунгарології. Він заснував і є головним редактором фахового журналу «Acta Hungarica», 23 томи якого вийшли друком, і «Вісника Закарпатського угорськомовного наукового товариства».

Професор П.М. Лизанець видав понад 500 наукових праць, зокрема 11 його монографій та 150 статей вийшло за кордоном. Ці праці не були доступні для широкого кола українських учених і славістів, тому професор видав їх протягом 2008-2013 рр. у 33-х томах і розіслав у 26 країн Європи, Канади і США. У фокусі дослідницьких інтересів Петра Миколайовича – українсько-угорські

міжмовні й міждіалектні контакти, українська та угорська лексикографія, діалектологія, лінгвогеографія, фразеологія і ономастика. Серед найважливіших праць ученого – тритомні монографії «Українсько-угорські міжмовні контакти» (1970-1976) та «Атлас угорських говорів Закарпаття» (1992-2003]. Також професор є співавтором і заступником голови міжнародної редколегії 7-томного «Общекарпатского диалектологического атласа» (1983–2003). Крім того, має низку публікацій із питань українського й угорського літературознавства. Він упорядкував і видав угорські народні балади та казки Закарпаття.

Учений читав лекції для студентів та науковців університетів і наукових інститутів багатьох країн. Є членом спеціалізованих учених рад, а також міжнародних комітетів і комісій та Біографічних інститутів Америки та Великої Британії.

Як директор Центру гунгарології керував держбюджетними темами, зокрема й міжнародним проектом з Дебреценським університетом. Під його керівництвом в Центрі гунгарології організовано й проведено 16 міжнародних конференцій і симпозіумів та захищено 16 кандидатських дисертацій.

Визнанням наукових досягнень Петра Лизанця є премії та медалі «За заслуги у розвитку вищої освіти СРСР» (1980, 1984, 1988 та 1990), почесні грамоти Міністерства освіти і культури Угорщини та Міністерства освіти України в різні періоди. Його обрано почесним членом Всеугорського мовознавчого наукового товариства та нагороджено дипломом імені Чюрі Балінта. У 1989 р відзначений почесною грамотою та медаллю «Pro Cultura Hungarica». У 2005 р. президент Угорщини нагородив його орденом «Лицарський хрест».

Література про професора П. М Лизанця містить понад 300 позицій, серед яких і його літературний портрет, написаний відомим письменником Закарпаття – Володимиром Фединишинцем «Феномен професора Лизанця» (1996) Статті про Петра Лизанця надруковано як у вітчизняних, так і закордонних енциклопедіях і лексиконах, зокрема тритомному лексиконі Анатолія Юдакіна «Виднейшие учёные мира» (2000).

PETRO M. LYZANETS

Professor of the Department of Hungarian Philology, Director of the Hungarology Centre, Uzhhorod National University, DrSc (Philology), Prof., Doctor of the Hungarian Academy of Sciences, Honoured Scientist of Ukraine.

Fields of research: Ukrainian and Hungarian interlingual (interdialectal) contacts and lexicography, dialectology, linguogeography, phraseology, onomastics.

Науковці України – Еліта держави с. 184.

Енциклопедії Росії

ЛИЗАНЕЦ ПЁТР НИКОЛАЕВИЧ (Lizanec P. N.) [02.07.1930, с. Извор Свалявского района Закарпатской области] – украинский языковед; специалист в области общего языкознания, славистики, хунгарологии, диалектологии и лингвогеографии. Доктор филологических наук (1971), профессор кафедры венгерской филологии Ужгородского национального университета (1972). Председатель Украинского комитета хунгарологов, вице-президент Международного общества по венгерской филологии, почётный член Венгерского языковедческого общества.

Родился в семье лесоруба. Окончил Береговскую гимназию (1948) и с отличием – украинское отделение филологического факультета Ужгородского университета (1953), а также аспирантуру (1956) того же университета. Кандидатская диссертация «Украинские говоры Затисья Виноградовского района Закарпатской области УССР» защищена во Львовском университете в 1959 г. Работал на кафедре украинского языка Ужгородского университета (1956–1966). Был избран заведующим единственной в Советском Союзе кафедры венгерской филологии (с 1966). Занимался сбором материала духовного и культурного наследия родного края, руководил фольклорной и диалектологической практикой студентов венгерского отделения. Благодаря его организаторской работе, на базе кафедры венгерской филологии был создан Советский центр хунгарологии (январь, 1988), а с 1991 г. Украинский Центр хунгарологии. Докторскую диссертацию «Венгерско-украинские межъязыковые контакты. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья» защитил также во Львовском университете в 1971 г., а в 1972 г. ему присуждено учёное звание профессора кафедры венгерской филологии.

На базе докторской диссертации и собранных диалектологических материалов издал 3-томную монографию об украинско-венгерских межъязыковых контактах (1970-1976). В ней рассмотрены теоретические и практические вопросы междиалектного контактирования: лексические заимствования и их типы, двуязычие, фонетическое усвоение и морфологическое оформление заимствованных слов, лингвогеографический аспект в исследовании венгерских заимствований в украинских говорах Закарпатья и другие вопросы. К монографии прилагаются 530 лингвистических карт с легендами и комментариями. Руководил шестью госбюджетными и общекафедральными темами: 1. Лингвистическое обеспечение автоматизированных систем. Исследование междиалектных контактов с помощью ЭВМ; 2. Изучение венгерских говоров Закарпатья. Лингвистический атлас Европы. 3. Общекарпатский диалектологический атлас; 4. Восточнославянско-венгерские межъязыковые и литературные связи; 5. Комплексное исследования ономастики и этнической истории

славянского и неславянского населения Закарпатья в их взаимосвязях с соседним венгерским населением; 6. Интерференция языков (диалектов) Карпатского ареала. Венгерская литература Закарпатья.

Под руководством Л. на кафедре подготовлен к печати двухтомный «Словарь венгерских говоров Закарпатья», включающий около 40 тысяч заглавных слов и их вариантов. Первая книга «Словаря» издана в 2000 г. (литеры А–С) объёмом 148 с. в ж. *Acta Hungarica*, IX-ый год издания. Ужгород 2000. С. 95–142. Им издана в двух частях «Программа:– вопросник для сбора материалов к диалектологическому атласу венгерских говоров Закарпатской области УССР». Результаты опросов оформлены в виде трёх томов. Первый том «Атласа» издан в издательстве Венгерской Академии наук в 1992 г. объёмом 884 с. большого формата, включающий теоретическую часть и 407 лингвистических карт (1–407) с комментариями. Второй том «Атласа» издан в Ужгороде в издательстве «Патент» в 1996 г. объёмом 952 с. большого формата, включающий 460 лингвистических карт (408–867) с комментариями. Третий том «Атласа», включающий 340 лингвистических карт (868–1207) с комментариями и 105 некартографированных материалов общим объёмом 810 с. издан в издательстве «Патент» в Ужгороде в 2002 г.

Л. один из авторов «Общекарпатского диалектологического атласа», пять томов и вступительный выпуск уже вышли в свет, член его международной редколлегии, учредитель и ответственный редактор двух журналов «*Acta Hungarica*» (с 1990г.), вышло из печати 9 номеров и «Вестника Закарпатского венгероязычного наукового общества» (с 1993г.), вышло из печати 4 номера. Является заместителем председателя Международной комиссии по целевой программе «Интерференция языков и диалектов карпатского ареала». Л. был деканом филологического факультета УжДУ (1977–1984), председателем Специализированного совета по защите докторских и кандидатских диссертаций (1977–1984 и 2000–2002), член украинского комитета славистов, член международного общества «*Uralo-Altaica*» (Германия), редактор «Венгерско-украинского словаря». Более 20 лет являлся председателем президиума областного Общества советско-венгерской дружбы. За достижения в исследовании венгерских диалектов и межъязыковых контактов награждён медалью имени известного венгерского учёного Чюри Балинта (1986). Венгерское правительство наградило Л. почётной грамотой *Pro Cultura Hungarica* (1989). Член редколлегии журнала «*Linguistica Uralica*». Входил в состав Советского комитета финно-угроведов. Выступает с докладами на международных, всесоюзных и республиканских научных конгрессах, симпозиумах, конференциях и совещаниях.

Опубликовано более 450 научных работ, среди которых более 50 отдельных изданий (монографии, учебники, методические пособия, фольклорные сборники, брошюры). На его научные работы опубликовано более 80 рецензий, имеется почти 500 ссылок на его работы в различных монографиях, словарях,

лингвистических атласах и научных статьях как украинских, так и зарубежных учёных. В 1995 г. Л. указом Президента Украины присуждено почётное звание «Заслуженный деятель науки и техники Украины».

Основные работы:

Атлас венгерских говоров Закарпатья. Том I: Издательство Академии наук Венгрии. Будапешт 1992. 884 с.; Том II. Ужгород 1996. 952 с.; Т. III. Ужгород, 2002. 810 с.

Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Ужгород, 1976. 327 с.

Библиографический указатель (Хунгарологи Армении, Грузии, России, Украины, Эстонии) (Соавтор: Гедеш А. А.). Ужгород, 1997. 85 с.

Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи. Будапешт, 1976. 683 с.

Венгерский язык для начинающих (Учебное пособие). Ужгород, 1991. 272 с. (Соавтор *Горват К. И.*).

Вопросник общекарпатского диалектологического атласа // Общекарпатский диалектологический атлас. Вопросник. М. 1981. С. 35–100. (Соавторы: *Закревская Я.В., Клетикова Г.П.*)

Изучаем венгерский язык. Ужгород, 1999. 307 с. (Соавтор *Горват К. И.*)

Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Угорщини. Київ, 2001. 36 с.

Михайло Лучкай. Граматика слов'яно-руська (Переклад з латинської мови Лизанця П.М. та Сака Ю. М.. Передмова та словник діалектних слів Лизанця П.М.). - Наукова думка. Київ, 1989. 192 с.

Общекарпатский диалектологический атлас (в соавторстве). Вступительный выпуск. Szekesfehervar 1987. 184 с.; вып. I. Кишинев 1989. 198 с.; вып. II. М. 1988. 241 с.; вып. III. Warszawa 1991. 184 с.; вып. IV. Львов 1993. 183 с.; вып. V. Bratislava 1997. 200 с.

Угорська мова для початківців. Ужгород, 1992. 291 с. (Співавтор *Горват К. І.*).

Угорська національна меншина на Закарпатті. Ужгород, 1998. 23 с.

Українська мова для початківців. Ужгород, 1992. 367 с. (Співавтор *Горват К. І.*).

Учим украинский язык. Ужгород, 1999. 376 с. (Соавтор *Юрчук Т. Г.*)

Фонетичне засвоєння та морфологічне оформлення мадяризмів в українській мові. // *Studia Slavica*, Tomus XXIII, fasc. 1–2. Budapest, 1977. С. 29–68.

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára I. rész A-C // *Acta Hungarica*, IX. évfolyam, 1998. – Ungvár, 2000. С 95-242.

Anyaggyűjtési program: Kérdőív az USZSZK Kárpátontúli területe magyar nyelvjárásainak dialektológiai atlaszához. Szókincs, I. rész. – Uzshorod, 1976. 200 old.; II. rész. – Uzshorod, 1985. 211 old.

Az Ungvári járás 14 településének helynevei. - Magyar Névtani Dolgozatok, 108. sz. (Társszerzők: Horváth Katalin és Szabó Erzsébet). Bp. 1992. 123 o.

Bevezetés a nyelvtudományba (Társszerzők: Horváth K. I., Tokár G. Sz.). Viscsa Skola. - Kijev, 1986. 294 old.

Bevezetés a nyelvtudományba: Egyetemi jegyzet levelező tagozatos filológusok számára. Uzshorod, 1986. 95 old.

Bevezetés a nyelvtudományba. Fonetika és fonológia. Tankönyv. - Uzshorod, 1983.-128 old.

Hungarológiai Intézet Ungváron. // Debreceni Szemle, 3. sz. - Debrecen, 1999. 435-146 o.

Hungarológiai kutatások Ukrajnában. Eszt Hungarológia 75. Bibliotheca Studiorum Hungaricorum in Estonia. - Tartu. 1997.78-95. o.

Hungarológiai oktatás és kutatás az ezredfordulón az Ungvári Állami Egyetemen // Acta Hungarica, IX. évfolyam. 1998 - Ungvár. 2000. 19-37. o.

Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Életrajzi Lexikon // Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei.. I. évf. - Ungvár, 1995. 200 o.

Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján. – Uzshorod, 1976. 430 o.

Magyar-ukrán szótár. Szerkesztette: Lizanec Péter. – Ungvár, Iva Kiadó, 2001. – 792 o.

The main principles of compiling the „Atlas of the Hungárián dialekts of Transcarpathia". Acta Hungarica 1991. 2. évf. – Ungvár, 1992. 33- 53. o.

Литература о жизни и трудах:

Бібліографічний покажчик наукових праць професора Петра Лизанця. До 70-річчя від дня народження. Ужгород, 2001. 237 с. (Составитель: Фабиан М. П.).

Фединишинець Володимир. Феномен професора Лизанця. - Ужгород, 1996. 200 с.

Фабиан М. П. Славіст, гунгаролог, діалектолог // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. Ужгород, 2000. С. 28-34.

Horváth Katalin. Fél évszázad a tudomány és a kultúra szolgálatában // Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 70. születésnapjára. Ungvár, 2000. 19 -25 o.

Ведущие языковеды мира.

Анатолий Юдакин

Энциклопедия. Москва:

Советский писатель, 2000.

Енциклопедії Угорщини

LIZANEC, Petro Mikolajovics (Izvor, 1930. júl. 2.): nyelvész, folklorista, hungarológus. 1948-ban érettségizett Beregszászon. 1953-ban az ungvári egyetem filológia szakán végzett. 1956-tól az egyetem tanársegéde, 1962-től docense, 1966-tól a m. filológiai tanszék vezetője, 1972-től egyetemi tanár. 1988-tól az ungvári hungarológiai intézet igazgatója. 1986-ban Csüry Bálint emlékérmét, 1988-ban Pro Cultura Hungarica kitüntetést kapott. Ukrajna érdemes tudósa (1995). 1986-1996 között a nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alelnöke. Az ungvári Acta Hungaricának (1991) és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményeinek (1993) alapítója és főszerkesztője.

M. *Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok, 1-3, Bp.-Ungvár, 1970-76; Petőfi Sándor, Ungvár, 1973; Három arany nyilvessző, népmesék, vál., Ungvár-Bp., 1973; A Kárpátontúli magyar lakosság népballadái, Ungvár, 1974 (Vaszócsik Verával); Sugaras utakon, Kárpátaljai magyar irodalmi antológia, szerk., Ungvár, 1985 (Gortvay Erzsébettel, Vaszócsik Verával); A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza, szerk., 1, 1992, 2, Ungvár, 1996.*

Új Magyar Irodalmi Lexikon

II. Kötet, H–Ö. Budapest: Akadémiai

Kiadó, 2000. 1335. o.

Lizanec, Petro Nyikolajevics; L. Péter (*1930. júl. 2. Izvor, Kárpátalja): nyelvész. Az ungvári egy.-en szerzett ukrán nyelv és irodalom szakos diplomát (1953). 1966-tól a Magyar Filológiai Tanszék tszv.-je, 1988-tól a tanszék bázisán létrejött Hungarológiai Int. ig.-ja. Az Acta Hungarica (1990) és A kárpátaljai magyar tudományos társaság közleményei (1994) c. folyóiratok alapító-szerkesztője. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társ. alelnöke (1986-96), a Kárpátaljai Magyar Tud.-os Társ. elnöke. Fő kutatási területei: nyelvjárás, magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok, nyelv-földrajz, toponímia. F.M. *Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok* (1-3., 1970-76); *Bevezetés a nyelvtudományba* (1986); *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza* (társ-szerk., 1-2., 1992-96).

Magyar Nagylexikon, XII. kötet

Len–Mep, Budapest: Magyar

Nagylexikon Kiadó, 2001. 195 o.

LIZANEC Péter (Petro Mikolajovics) nyelvész. Izvor, Csehszlovákia (ma: Ukrajna), 1930. júl.2. Sz.: Lizanec Miklós, Picskár Mária. Nos, 1956, Maskariniec Nagyija. Gy.: Péter, 1957, Miroszlava, 1961. T.: Ungvári Egy., 1948-53. É.: 1953-56 aspiráns, 1956-59 az Ungvári Áll. Egy. előadója, 1959- 1 63 főelőadója, 1963-72 docense, 1972- prof., 1966- magy. filológiai tszv., 1977-84 a Filológiai Kar dékánja. 1988- az ungvári Hungarológiai Közp. ig. , 1986-96 a Nkői Magyar Filológiai Társ.

aleln. Ukrán-magy. nyelvi kapcsolatokkal, dialektológiával, lexikográfiával és nyelvföldrajzzal foglalkozik. Részt vesz az *Összkárpáti nyelvjárások atlasza* kiadásában (eddig 6 k. jelent meg). 1990- az *Acta Hungarica* (eddig 9 k.), 1994- a *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei* (eddig 4 k.) alapító szerk. Csúry Bálint- emlékérem (1986), Pro Cultura Hungarica (1989). Az ungvári Hungarológiai Közp. vez. 1993- a Kárpátaljai Magy. Tud. Társ. eln. **F.m.:** *Magyar jövevényszavak a kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárásokban I–III.* (1970-76), *Petőfi Sándor* (1973), *A kárpánton túli magyar lakosság népballadái* (Vaszőcsik Verával, 1974), *Bevezetés a nyelvtudományba* (1983-86), *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I-III.* (1992–2003), *Ukrán nyelv kezdőknek* (Horváth Katalinnal, 1992), *Az ungvári járás 14 településének helynevei* (társszerző, 1992), *A magyar kisebbség Kárpátalján* (1998), *Magyar-ukrán szótár* (társszerző, 2001). *H.:* természetjárás. *C:* Ungvári Nemzeti Egyetem Hungarológiai Központ, Vár u. 12., 88000 Uzhorod, Ukrajna. *Tel:* (3122) 341-15, *tel és fax:* (3122)342-77. *E-mail* lizanec@hung.univ.uzhgorod.ua

Magyar és Nemzetközi Ki Kicsoda.
Budapest: Biográf Kaidó, II. kötet,
2004. – 109. o.

Lizanec Péter, Prof., Dr.

F.: tanszékvez. egy-i tanár C.: Ungvári Nemzeti Egyetem HC.: 8800 Ungvár, Vár u. 12. LC.: 8800 Ungvár, Drugeth u. 57/1. SzH.: Izvor (Szolyva), 1930. júl. 02. CS.: Maskarinec Nagyija GY.: Péter (1957), Miroszlava (1961) Sz.: Lizanec Miklós, Picskár Mária IV.: 1936-41 elemi isk., Izvor, Som, 1941-44 polgári isk., Munkács, 1944-48 Beregszászi Gimn., 1948-53 Ungvári Állami Egy., Filológia Kar, ukrán tag., 1959 kandidál, 1971 egy-i Dr. SzE.: 1953- Ungvári Állami Egyetem, Filológia Kar, Ukrán nyelvi Tansz., aspiráns, asszisztens, adjunktus, docens, 1966- Magyar Filológia Tansz. vezetője, 1977-84 Filológiai Kar dékánja, 1988- Hungarológiai Kp., igazgató, 2008 - Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar dékánja, 400 tud. munkát publikált, 22 monográfia, 23 tankönyv, több mint 130 tud. cikk külföldön jelent meg. P.: Magyar-Ukrán (2001), Ukrán-Magyar (2005) szótár társszerzője és szerkesztője. A kárpátaljai magyar nyelvjárás szótár, társszerző és főszerkesztő. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok, 1-3. kötet (1970-1977), A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza, 1-3. kötet (1992-2003); elkészült és 2009 elején megjelenik a kétkötetes Ukrán-magyar és Magyarukrán állandósult szókapcsolatok szótára KI.: Magy. Közt. Érdemrend Lovagkeresztje, Ukrán Nemzeti Egy. érdemes professzora, Ukrajna Érdemes Tudósa TA.: Az *Acta Hungarica* és a Kárpátaljai Magyar Tud. Társ. Közleményei c. folyóirat, alapító, szerkesztő, A *Linguistica Uralica* (Tallin) nemzetközi folyóirat szerk.biz.. MTA Közt. Testület, Nemzetközi Magyar Filológiai Társ., Bp., alelnök (1986-96) HO.: család, 2 unoka, utazás Email: lizanec@univ.uzhgorod.ua.

Who is who Magyarországon. Magyarország vezető személyiségeinek életrajzi enciklopédiája. Kiegészítő kötet. 2009. 1275 o.

Petro Mikolajovics Lizanec (ukrán betűkkel: Петро Миколайович Лизанець; Beregforrás, 1930. július 2.), magyar forrásokban gyakran magyaros névalakban **Lizanec Péter** ruszin–ukrán nyelvész, egyetemi tanár, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar nyelvi tanszékének tanszékvezetője, az egyetem Humán- és Természettudományi Magyar Kara dékánja. Kutatási területe a kárpátaljai magyar és ukrán nyelvjárások, a magyar és ukrán nyelvi kapcsolatok.

Kárpátalján, a Szolyvai járásban fekvő Beregforrás (*Izvor*, később *Rodnikivka*) faluban született. Apja favágó volt. 1936-ban kezdte el tanulmányait szülőfaluja elemi iskolájában. 1936 decemberében a család átköltözött a mai Beregszászi járás területén lévő egyik munkástelepre, így Peto Lizanec ott fejezte be elemi iskolai tanulmányait. 1941-től 1944-ig Munkácson járt polgári iskolába, majd 1944-ben a beregszászi gimnázium második osztályában iratkozott be. Gimnáziumi tanulmányait 1948-ban fejezte be. Még abban az évben felvették az Ungvári Állami Egyetem (ma: *Ungvári Nemzeti Egyetem*) nyelvi karának ukrán nyelvi szakára. Egyetemi tanulmányait 1953-ban fejezte be.

Oktatói és tudományos munkássága

1953-tól 1956-ig az Ungvári Állami Egyetem Ukrán nyelvi tanszékének aspiránsa, majd oktatója volt. Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg a lvivi Ivan Franko Egyetemen, melyet a Nagyszőlősi járás tiszántúli része ukrán nyelvjárásai témakörben készített. 1966-ban kinevezték az Ungvári Állami Egyetem Magyar nyelvi tanszékének vezetőjévé, mely posztot azóta is betölti. 1971-ben szerzett doktori fokozatot. A szintén a lvivi egyetemen megvédett doktori disszertációját a kárpátaljai ukrán nyelvjárások magyar nyelvi befolyásai és az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok témakörében írt. Doktori disszertációját bővített formában 1970–1976 között három kötetben könyv formájában is kiadták, az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok témakörében napjainkban is alapműnek számít.

1977–1984 között az egyetem Filológiai Karának dékáni tisztségét is betöltötte.

1988-ban Petro Lizanec aktív közreműködésével megalapították az Ungvári Állami Egyetem mellett működő Hungarológiai Központot, melynek igazgatójává nevezték ki, ezt a posztot azóta is betölti.

Tudományos munkásságának egyik jelentős eredménye a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza, melyet 1992–2003 között állított össze és jelentetett meg három kötetben. Szerkesztőként fontos szerepet játszott a 2000-es évek elején kiadott magyar–ukrán és ukrán–magyar szótárak létrejöttében.

1993-ban kezdeményezésére alakult meg a *Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság*, melynek tagjai minden hónap első szerdáján gyűlnek össze és aktuális tudományos kérdéseket vitatnak meg.

Jelentős szerepe volt az Ungvári Nemzeti Egyetem 2008 szeptemberében megnyílt Humán- és Természettudományi Magyar Karának megszervezésében, melynek létrejötté óta dékánja.

Kitüntetései

- a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csűry Bálint-émlékérme (1986)
- Pro Cultura Hungarica érem és emléklap (1988)
- A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2005)

Források

• Fábíán Miroszláva, Horváth Katalin (szerk.): *Juvilejnij zbirnik na cseszty 70-riccsja vid dnya narodzsennya profeszora Petra Lizancja*, Ungvári Állami Egyetem, Ungvár, ISBN 966-7781-00-3

Külső hivatkozások

- Nagy Natália: *Lizanec Péter 80 éves*, in: Kárpáti Igaz Szó, 2010. július 2. ^[halott link]
- Életrajza az Ungvári Nemzeti Egyetem honlapján (ukránul) ^[halott link]
https://hu.wikipedia.org/wiki/Petro_Mikolajovics_Lizanec

Lyzanets, Petro / Lizanec, Péter (b. July 2, 1930, Izvor [Czechoslovakia], Ukraine) - linguist and professor in Subcarpathian Rus'. At the age of six, Lyzanets' moved with his family from the Rusyn-inhabited mountainous region where he was born to the lowland plain of southwestern * Subcarpathian Rus'inhabited primarily by * Magyars. There he learned Hungarian and developed a deep appreciation for the culture of the local Magyar inhabitants. After junior high school (*horozhanka*) in Mukachevo (1942-1944) and high school (*jymnasium*) in Berehovo (1945-1948), Lyzanets studied at the University of Uzhorod's Department of Ukrainian Language (1948-1953) and then taught Ukrainian there (1956-1966); since 1966 he heads the Department of Hungarian Philology. His advanced degrees are from the University of L'viv (*kandidat nauk*, 1966; PhD., 1971). At the University of Uzhhorod he was named full professor (1972) and founding director (1988) of the Center for Hungarian Studies/Tsentr hunharolohi'i.

Lyzanets is a prolific scholar best known for his work on Hungarian influences on the Rusyn dialects of Subcarpathian Rus' published in three volumes under various titles: *Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok* (1970), *Atlas leksychnykh madiaryzmiv ta ikhs vidpovidnykiv v ukrains 'kykh hororakh Zakarpats'ko'i oblasti URSR* (1976), and *Vengerskie caimstvovaniia v ukrainskikh govorakh Zakarpattia* (1976). He has also published a monumental three-volume atlas of Hungarian dialects in Sub-

carpathian Rus', *A Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza / Atlas vengerskikh govorov Zakarpat'ia* (1992–2003), an analysis (1982) of the nineteenth-century Carpatho-Rusyn grammar of Mykhail *Luchkai, and he has served as founding editor (1990–) of *Acta Hungarica*, a scholarly journal published by the Hungarian Center that deals with Subcarpathian Rus' and Hungarian studies in general.

Furter reading: Kateryna Horvat, comp., *Lyzanets ' Petro Mykolaiovych: bibliohrafichnyi pokazhchyk/petro Lizanec professzor: bibliográfiái mutatója* (Uzhhorod, 1990); Volodymyr Fedynshynets', *Fenomen-profesora Lyzantsia* (Uzhhorod, 1996); Kateryna Horvat and Myroslava Fabian, eds., *Iuvileinyi zbirnyk na chest' 70-richchia vid dnia narodzhennia profesora Petra Lyzantsia* (Uzhhorod, 1996), esp. pp. 7-34 and 579-621.

**Encyclopedia of Rusyn History
and Culture Toronto-Buffalo-London,
2005. - P. 311**

Paul Robert Magocsi

Лизанець Петро (Lizanec Péter) (нар. **02.07.1930** Родниківка (Ізвор). [Чехословаччина], Україна) мовознавець та професор університету на Підкарпатській Русі. У віці шести років переїхав з батьками з населеного русинами гірського регіону на рівнини нівденно-західної *Підкарпатської Русі, населені переважно *мадярами. Тут він вивчив угорську мову і відчув інтерес до культури місцевого мадярською населення. Після закінчення Горожанської школи в Мукачеві (1942–1945) та гімназії в Берегові (1945–1948) П. Лизанець навчався на відділенні української мови та літератури філологічного факультету Ужгородського державного університету (1948–1953), згодом викладав українську мову у цій інституції (1956–1966), а з 1966 р. очолює кафедру угорської філології. Дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата (1959) та доктора філологічних наук (1971) здобув у Львівському університеті. Є професором Ужгородського національного університету (1972) та директором-засновником (1988–) Центру гунгарології.

П. Лизанець відомий завдяки своїм працям про угорські впливи на русинські діалекти Підкарпатської Русі, що були опубліковані в трьох томах під різними назвами: «Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok» (1970), «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР» (1976) та «Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья» (1976). Науковець також опублікував монументальний тритомний атлас угорських діалектів Закарпаття «A Kárpátaljai Magyar nyelvjárások atlasza = Атлас венгерских говоров Закарпатья» (1992-2003) та аналіз граматики карпато-русинського вченого 19 ст. Михайла Лучкая (1982), був засновником та редактором наукового журналу «Acta Hungarica» (1990–), що видавався Центром гунгарології.

Література: Катерина Горват, укл., Лизанець Петро Миколайович: бібліографічний покажчик / Petro Lizanec professzor: bibliográfiai mutatója (Ужгород, 1990); Володимир Фединишинець, Феномен професора Лизанця (Ужгород, 1996); Катерина Горват, Мирослава Фабіан, ред., Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця (Ужгород, 1996), особл. С. 7-34 та 579-621.

Павло Роберт Магочій, Іван Поп

***Енциклопедія історії
та культури Карпатських
русинів. Ужгород, 2010. С. 409–410.***

Навчальні та наукові підрозділи УжНУ, якими керував професор Петро Лизанець

Філологічний факультет (1977 – 1984)

Філологічний факультет належить до першої «четвірки» найстаріших підрозділів-ровесників Ужгородського національного університету. За понад 70 років на кафедрі пройшли становлення кілька десятків фахівців. Самобутніми педагогами і наставниками молоді в минулому були доценти А.Г. Бевзенко, Т.П. Заворотна, Л.І. Коломієць, Г.М. Удовиченко, І.І. Фекета, Т.М. Розумик, професори П.М. Лизанець, П.П. Чучка, В.І. Статєєва та ін. З 1977 по 1984 рр. деканом філологічного факультету Ужгородського державного університету був доктор філологічних наук, професор Лизанець Петро Миколайович. Філфак нині – це десять спеціалізацій (освітніх програм), майже тисячний студентсько-викладацький колектив, це сімдесятирічна історія становлення й розвитку мовознавчих, літературознавчих, журналістикознавчих шкіл, це тисячі випускників, які є інтелектуальною елітою країни.

Гуманітарно - природничий факультет з угорською мовою навчання (2008 – 2012)

Факультет створено у вересні 2008 року згідно з міжурядовою угодою, яка була прийнята на засіданні українсько-угорської змішаної комісії, відповідних наказів ректора УжНУ проф. Вегеша М.М. та за сприяння громадського фонду Угорщини "Рідний край". Засновником і першим деканом новоствореного факультету був доктор філологічних наук, заслужений професор УжНУ, заслужений діяч науки і техніки України Лизанець Петро Миколайович. З квітня 2012 р. він є почесним деканом Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання УжНУ (зараз це Українсько-угорський навчально-науковий інститут).

Кафедра угорської філології (1966 – 2015)

Підготовка висококваліфікованих кадрів із угорської мови та літератури розпочалася в Ужгородському державному університеті на філологічному факультеті з вересня 1963 року. Першим основним завданням керівництва

університету та колективу факультету було створення угорського відділення з підготовки кадрів для шкіл області з угорською мовою навчання та науковців і викладачів цієї спеціальності.

Спочатку постало питання, до якого факультету віднести це відділення. Вчена рада вузу прийняла рішення проводити підготовку цих фахівців на факультеті іноземних мов. Протягом 1963–1964 навчального року угорське відділення прикріпили до кафедри англійської філології, у 1964–1965 н. р. – до кафедри французької мови, якою завідував кандидат філологічних наук, доцент Ю.Сак. У 1965–1966 н. р. на факультеті іноземних мов уже почала діяти кафедра угорської мови та літератури, яку очолив декан цього факультету, кандидат філологічних наук, доцент М. Симулик.

Згідно з наказом ректора від 2 липня 1966 року на вченій раді університету П. Лизанця за конкурсом було обрано завідувачем кафедри угорської мови та літератури, яку він очолював до 2015 р.

Центр гунгарології (1988 – по сьогодні)

У 1988 році Державний комітет з освіти і науки СРСР за рекомендацією ректорату призначив проф. Лизанця П.М. директором новоствореного Центру гунгарології. Було докладено чимало зусиль по відбудові приміщення, яке колись належало прем'єр-міністру русинів Закарпаття та депутату угорського парламенту Андрію Бровдію. Велику допомогу в цьому надало Міністерство освіти та культури Угорщини, зокрема його міністр, академік Кипеці Бийла. У 2018 р. Центру гунгарології виповнилося 30 років. Цій даті було присвячено міжнародну наукову конференцію на тему: «Взаємовплив мов, літератур та культур в епоху глобалізації», яку провели 12–14 січня 2018 року.

На базі Центру гунгарології у 1993 році було створено Закарпатське угорськомовне наукове товариство, до якого входять доктори наук, професори, кандидати наук, доценти. У товариства є свій журнал «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства», п'ять номерів якого побачили світ.

Мета Центру гунгарології - підтримувати і координувати наукову, педагогічну роботу, а також іншу діяльність у галузі досліджень угорської мови, літератури, історії, етнографії і культури, сприяти згуртуванню і співробітництву дослідників, викладачів та спеціалістів, які працюють в цих галузях наук у вузах, наукових установах, школах, видавництвах та редакціях на території України, а також поживлявати всебічне дослідження культури угорського населення Закарпаття.

З 1988 року по сьогодні директором Центру гунгарології є професор Лизанець П. М.

Професор Лизанець П.М. відкриває Центр гунгарології (1989)

На відкритті Центру гунгарології

Присутні на відкритті Центрі гунгарології зліва направо: міністр освіти і культури Угорщини Глоц Ференц, ректор УжДУ Сливка В.Ю., міністр вищої і середньої спеціальної освіти Пархоменко В.Д., Петро Лизанець інформує їх про завдання наукового закладу

Закарпатське угорськомовне наукове товариство (1993 – по сьогодні)

Закарпатське угорськомовне наукове товариство створено за ініціативою Ужгородського Центру гунгарології 16 квітня 1993 року. Членами товариства є доктори та кандидати наук, які розмовляють угорською мовою та пишуть нею свої наукові праці.

Сьогодні ЗУНТ нарахує 79 членів: 36 докторів та 43 кандидатів наук. Метою ЗУНТ є, серед іншого, організація і проведення наукової роботи з метою розширення міжнародних наукових зв'язків між Україною, Угорщиною та іншими країнами, організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, нарад та наукових поїздок, а також видавнича діяльність. Щомісяця, у першу середу, засідає наукове товариство, на якому один-два його члени виступають з доповіддю про досягнуті результати в галузі відповідної науки. Після цих доповідей проходять дискусії. Доповіді та дискусії ведуться угорською мовою.

Офіційним органом ЗУНТ є “Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства”, чотири номери якого уже вийшли друком.

Нагороди професора Петра Лизанця (за роками)

1. Медаль ім. Чюрі Балінта за значний внесок у розвиток угорської діалектології (1986)
2. Угорський уряд нагородив його дипломом та медаллю „Pro Cultura Hungarica” за значний внесок у розвиток угорської культури (1989)
3. Державний комітет з народної освіти СРСР нагородив його медалями “За заслуги у розвитку вищої освіти СРСР” (1980, 1984, 1988, 1990)
4. Почесні грамоти Міністерства вищої і середньої освіти УРСР та Міністерства освіти і культури Угорщини (в різні роки).
5. Президент України нагородив його дипломом з почесним званням «Заслужений діяч науки і техніки України» (1995)
6. Грамота облдержадміністрації «За розвиток регіону»
7. Кращий Закарпатець 2001 року в номінації «Кращий вчений».
8. Відзнака переможця конкурсу акцій «Ужгородський книжковий Миколай» за наукове видання «Угорсько–український словник» (2003)
9. Грамота облдержадміністрації «За розвиток регіонів» (2003)
10. Почесна грамота та подяка Міжнародного товариства угорської мови та культури за розвиток та поширення угорської культури на Закарпатті та за самовіддану працю у розвитку і викладанні гунгарологічних дисциплін (2003)
11. Почесна грамота Відомства закордонних угорців за заслуги перед закордонними угорцями (2003)
12. Пам’ятна срібна медаль і почесна грамота загальних зборів Соболч-Сотмар-Берег області за визначні досягнення у науковій і навчально-виховній та організаційній роботі протягом багатьох десятиліть у галузі гунгарології (2003)
13. Почесна грамота Державного комітету України у справах національностей та міграції (2003)
14. Відзнака Закарпатської обласної адміністрації – нагрудний знак «За розвиток регіону» (2003)
15. Президент Угорщини нагородив його Орденом Угорської Республіки «Лицарський хрест» за підготовку спеціалістів з угорської мови та літератури на Закарпатті протягом багатьох десятиліть (2005)
16. Почесна грамота Заслужений професор Ужгородського національного університету (2005).
17. Міжнародна нагорода-визнання «5000 особистостей світу» Американським бібліографічним інститутом. Девіз «Життя і робота – невіддільні»
18. Відзнака Закарпатської обласної ради та Закарпатської обласної адміністрації «За розвиток регіону» (2010)

19. Почесна грамота і срібна медаль Дебреценського університету «Lizanez Péter Pro Universitate Debreceniensis» (2018)

20. Почесна відзнака «За заслуги перед Закарпаттям» Закарпатської обласної адміністрації (Золотий ведмедик) (2018)

21. Почесна грамота Закарпатської обласної ради (2018)

22. Багато почесних грамот отримав від ректорів Ужгородського університету.

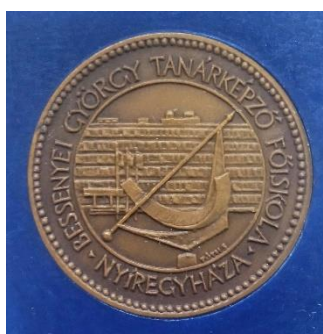
23. 18 медалей від різних наукових і державних установ України та Угорщини.

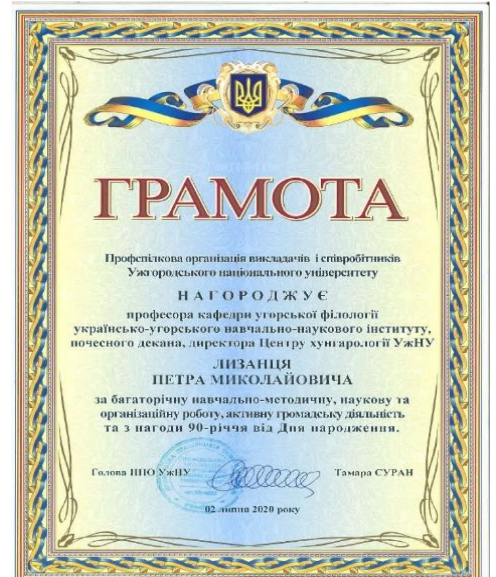
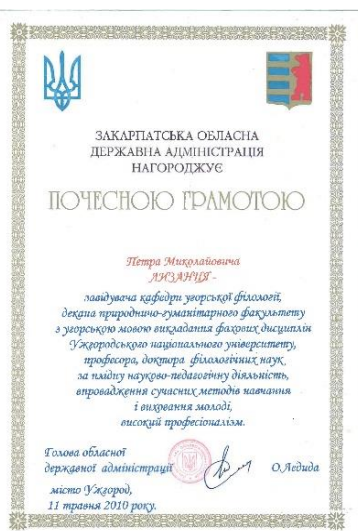
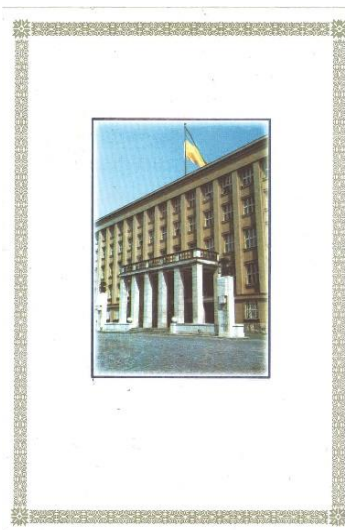
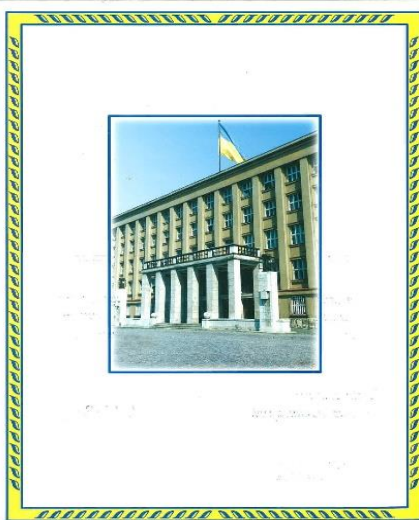
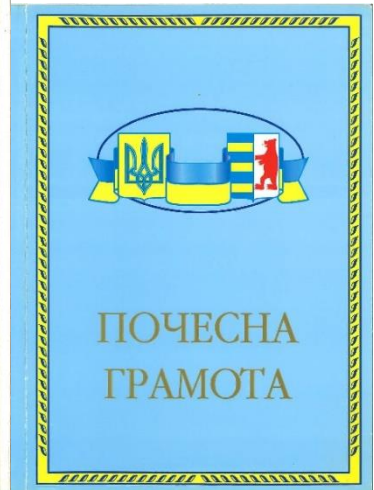
Своїми науковими працями П.М. Лизанець здобув повагу і авторитет серед славістів, фінно-угрознавців та гунгарологів як України, так і інших країн.

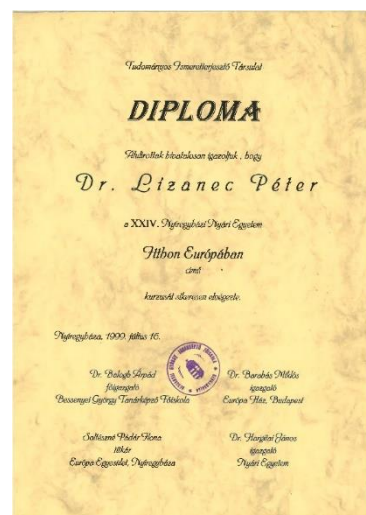
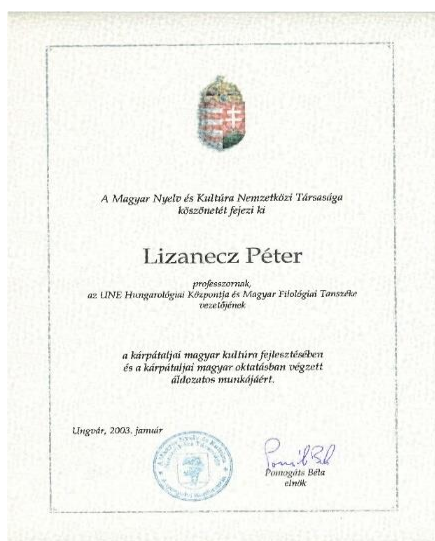
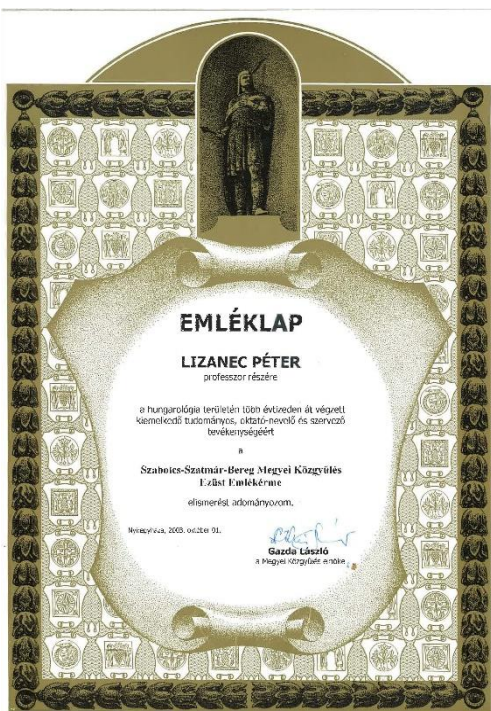
Література про проф. Петра Лизанця займає понад 300 позицій, серед них і його літературний портрет, написаний письменником Володимиром Фединишином «Феномен професора Лизанця», вид-во «Патент», – Ужгород, 1996. – 197 с.

Хронологія публікацій про життя та наукову діяльність професора Петра Лизанця

1968

Mit tett a magyar nyelvtudomány az elmúlt húsz évben?

Debreceni vendég

Mielőtt a címben fölített kérdésre felelnék, egy visszapillantással kezdeném. A magyar nyelvtudomány gyökerei igen messzire nyúlnak vissza. Az első fontos megállapításokat a magyar nyelvtanra vonatkozólag már Sylvester János tudós humanista megtette a XVI. században megjelent latin nyelvtanában. Az első magyar nyelvtan és latin–magyar szótár szerzője Szenczi Molnár Albert, a XVII. század első évtizedéből. A magyar nyelvtudomány – mint mindenütt Európában – a XVIII. század második felében elsősorban szótárak és nyelvtanok írására korlátozódott. A XVIII. század végén magyar tudósoké az érdem, hogy a szóegyeztéseken túl a nyelvtani rendszer alapján bizonyították be a finnugor nyelvek rokonságát. E század végén egy évtized alatt számos magas színvonalú tudományos nyelvtan került kiadásra. A nyelvtörténet első művelője a magyar Révai Miklós, aki elsőnek hívja fel a nyelvészek figyelmét a nyelvemlékek tanulmányozására (1803).

Európai szintre a nyelvtudomány csak a múlt század második felében emelkedik Hunfalvy Pál, Budenz József, Simonyi Zsigmond és tanítványaik érdeméből. A XX. század elején ez a fellendülés folytatódik, megalakul a Magyar Nyelvtudományi Társaság (1904), újabb folyóirat indul, jelentős kiadványok sorozata folytatódik.

A felszabadulás utáni első években a háborút követő anyagi pusztulás, a gazdasági nehézségek miatt természetesen, nem indulhatott meg azonnal a tudományos munka, de mégis bámulatos gyorsasággal szökkent szárba a magyar nyelvtudomány 1949 óta, mióta a Magyar Tudományos Akadémia újjáalakult. Egyre inkább fejlődött a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.

Az ötvenéves évek a csendes munka évei voltak. Megindultak a nagy kollektív munkák a hiányok pótlására. Az ötvenes évek legkiemelkedőbb alkotásai Bárczi Géza és Kniezsa István nevéhez fűződnek. Bárczi mintaszerű elemzését adta az 1055-ből származó első latin betűs nyelvemlékünknek, a Tihanyi apátság alapítólevelének, egyetemi tankönyvként számos összefoglalást, kézikönyvet jelentetett meg, Kniezsa pedig megírta a magyar helyesírás történetét, valamint a szlávisták számára nélkülözhetetlen, de sajnos, befejezetlenül maradt nagy művet, a Magyar nyelv szláv jövevényszavait (1955).

1. A leíró nyelvészet a XIX. sz. végén és a XX. század elején elég mostoha elbánnásban részesült nálunk. Hozzánk a korai strukturalizmus a 30-as években jutott el Gombocz Zoltán és Laziczius Gyula útján.

A leíró vizsgálatokhoz azonban jó vizsgálati anyag is kell. Így jelentős eredménynek kell elkönyvelnünk, hogy megjelent hét vaskos kötetben a Magyar nyelv Értelmező Szótára, (1959–62), száz évvel az első egynyelvű magyar nagyszótár után.

A nyelv leíró vizsgálatához számíthatjuk még a nyelvművelést is. Számos folyóirat és újságcikk, sok önálló kiadvány foglalkozott a nyelvművelés és a korszerűsített helyesírás kérdéseivel. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete közönségszolgálatot tart fenn.

2. A nyelvtörténet területén is több értékes, nagy munkát említhetünk meg. Bárczi Géza több egyetemi tankönyv után megjelentette 1963-ban A magyar nyelv életrajza c. kitűnő nyelvtörténetét, amely teljes tudományos vértetben, de népszerű formában tárja elénk a magyar nyelv történetét. Megemlíthetjük Tolnai Lajosnak, a román nyelv jövevényszavairól írt nagyszabású tanulmányát (1966), valamint a nemzetközi viszonylatban is jelentős a Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai szótárát.

3. A nyelvjárástudományt nálunk már a XIX. században kezdték művelni. Első nyelvjárási tanulmányunk 1819-ben látott napvilágot a Tudományos Gyűjtemény című folyóirat hasábjain. Egy kisebb magyar tájszótár 1838-ban jelent meg a nagy költő, Vörösmarty Mihály szerkesztésében. Számos tájszógyűjtést és kisebb nyelvjárási tanulmányt találunk folyóiratainkban. Több sikertelen vállalkozás után végre 1949-ben megindult a végleges gyűjtés.

Mintegy 350 kutatócsoport 1 500 kérdésre kapott válaszok alapján készült el a nagy magyar nyelvatlasz.

A magyar nyelvjárásokról az egyik összefoglalás 1896-ban jelent meg Balassa Józseftől. Hosszú idő után, 1936-ban követte Laziczius fonológiai szempontú feldolgozása. Már a nyelvatlasz-gyűjtés eredményeit értékesíti 1966-ban megjelent Nyelvjárásaink c. kézikönyvem.

4. A magyar névtudomány kezdeteit a múlt század közepére helyezhetjük. Kisebb helyszíni és történeti gyűjtéseken kívül meg kell említenünk Pesty Frigyesnek az egész akkori Magyarországra kiterjedő helyszíni gyűjtését 1863–64-ből. Ez a hatalmas anyag nagyrészt kéziratban maradt. A magyar névtudományban többek közt igen jelentős szerepe van Kniezsa Istvánnak, aki számos kisebb-nagyobb tanulmányban foglalkozott Magyarország helyneveivel, főleg a szláv eredetűekkel.

A szinkronkutatások is megindultak Magyarországon. Örölnénk, ha a határokon túl is követnék a példát. Igen tanulságos volna számunkra egy hasonló kiadvány a Kárpátontúli területről is.

Végül megemlíthetem saját könyvecskémet (1967), amely A nevek világa címen jelent meg és összefoglalja a magyar névkutatás legfontosabb eredményeit.

Örömmel fogadtam az uzshorodi egyetem meghívását, hogy két hétig szakkollégiumot tartsak a harmadéves magyar szakosok számára. Ez a meghívás egy újabb

lépés volt országaink kulturális együttműködésének megszilárdítására. Megismerkedhettem a tanszék oktatóival és hallgatóinak egy részével. Helyzeténél fogva ennek a tanszéknek fontos oktatási feladatai mellett önként kínálkozik a tudományos profilja is: 1. Az ukrán–magyar nyelvi kölcsönhatások tanulmányozása. 2. Kárpánton túli magyar nyelvjárások leírása. 3. Kárpánton túli helynevek és személynevek összegyűjtése és rendszerezése.

Bármilyen fiatal is a tanszék, máris jelentős eredményeket könyvelhet el, különösen, ami az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatokat és kölcsönös hatásokat illeti. A tanszék vezetője, Lizanec Petro docens hosszú évek munkájával és a helyszínen végzett kutatásaival óriási anyagot gyűjtött össze a kárpánton túli ukrán nyelvjárások magyar elemeiről. E hatalmas, mintegy négyezer szóra és nyelvi jelenségre kiterjedő és 62 kutatócsoporton végzett gyűjtése eredményeit most rendezzi. A keleti szláv–magyar nyelvi kölcsönhatásokkal foglalkozik Rot Sándor docens. A tanszék fiatalabb munkatársai és hallgatói hasonló témákkal foglalkoznak.

A tanszék kidolgozta egy kárpánton túli magyar tájszótár összegyűjtésének és kiadásának tervét, összeállította a gyűjtési szempontokat, valamint a fonetikus átírást. A két nagy kötetre tervezett mű első kötete tartalmazná a tájszóanyagot, a második pedig a magyar lakosságú községek hely- és személynévanyagát. Noha a szükséges előmunkálatok még csak nemrég fejeződtek be, máris vannak gyűjtések, elsősorban a szakdolgozatok anyagában. Hasznos volna egy magnetofonszalag-archívum, amelyben minden magyar lakosságú faluból volna egy tekercs szöveg több férfi és női adatközlőtől, hogy az eddig általában világszerte elhanyagolt dialektológiai ágból, a nyelvjárási mondattan tanulmányozásából példát mutasson más bel- és külföldi tanszékeknek.

Remélem, hogy rövid látogatásom is hozzájárul ahhoz, hogy a tanszék, amelynek már vannak kapcsolatai a nyíregyházi és a szegedi pedagógiai főiskolával, most majd a debreceni egyetemmel is szorosabbra fűzhesse az együttműködést. Reméljük, hogy a tanszék vezetőjének és oktatóinak módjuk lesz hosszabb-rövidebb időt Magyarországon, többek közt Debrecenben is eltölteni. Tudomásom szerint ez év nyarán egy oktató és néhány hallgató néhány hetet tölt majd a debreceni nyári egyetemen. Mindezek a kapcsolatok nagyon hasznosak mindkét félre oktatói és tudományos szempontból egyaránt, és egyben hozzájárulnak a két szomszédos testvéri ország barátságának elmélyüléséhez.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1968. IV. 30.

Kálmán Béla,
a nyelvtudományok doktora,
a Debreceni Kossuth Lajos
Tudományegyetem finnugor
tanszékének vezetője.

Гість із Дебрецена

На філологічному факультеті біля кафедри угорської мови та літератури – пошавлення. Завідуючий кафедрою фінно-угорських мов Дебреценського університету професор Бейла Калман веде розмову з студентами угорського відділення. Шановний гість прочитав для них спецкурс з своєї монографії “Світ імен”, яка користується широкою популярністю в УНР.

Між нашим університетом і вузами братньої нам Угорщини вже давно установлені дружні наукові контакти. Приїзд до нас професора Б. Калмана – ще один вияв ділових контактів науковців двох соціалістичних країн.

Ми взяли інтерв’ю у Бейли Калмана. Ось що повідомив гість із Дебрецена: “Мій приїзд переконливо свідчить про те, що ми можемо допомагати одне одному при вивченні студентами спецкурсів. Багато можна зробити і в розширенні наукових контактів. Мовознавці Угорщини виявляють великий інтерес до українсько-угорських мовних зв’язків. Для нас великий інтерес представляє та робота, яку ведуть науковці і студенти вашого університету по вивченню угорських діалектів на Закарпатті.”

Завідувач кафедри доцент Петро Лизанець повідомив, що минулого року група наших філологів (19 чоловік) побувала в Сегедському педінституті, де прослухала курс лекцій, була на семінарських заняттях. Одночасно до нас в гості приїздили угорські студенти – майбутні вчителі російської мови.

В цьому році група наших студентів і викладачів угорського відділення візьме участь в заняттях літнього університету м. Дебрецен, куди прибудуть спеціалісти з 20 країн.

Наведені факти є свідченням того, що наш філологічний факультет взагалі і кафедра угорської мови та літератури роблять велику справу, вносячи свій вклад у зміцнення дружби радянського і угорського народів.

“Радянський студент”, 30. IV. 1968.

А. Едлан

Прощання з університетом

У цьому році угорське відділення філологічного факультету вперше проведе випуск молодих спеціалістів, які підуть працювати в школи Закарпаття. Вихованці угорської філології виявили бажання в урочистій обстановці попрощатись з університетом.

На свято вони запросили своїх батьків, викладачів факультету, колег з молодших курсів. Урочистий ритуал відкрив декан філологічного факультету Й.О. Дзендзелівський. Від імені батьків студентів виступив колгоспник с. Гомок О.Д. Тарці, від викладачів Є.Ф. Гортвай, від випускників М. Нодь, від першокурсників М. Яноті. Проректор університету М. П. Лакиза поздоровив

іменинників з успішним закінченням вузу, запросив гостей оглянути кімнату бойової слави університету.

Першокурсники піднесли випускникам символічні подарунки, букети квітів.

П'ятикурсників привітали секретар партбюро філфаку В. І. Ариповський, заступник секретаря комітету комсомолу І. Сабодош, який вручив кращим з них – Е. Тарці, Й. Балаж грамоти комітету комсомолу за активну громадську роботу та відмінне навчання.

Випускники з піснями пройшли вулицями рідного міста, поклали квіти біля пам'ятника В.І. Леніна. Свято залишило найкращі враження в учасників. Ця добра традиція повністю заслуговує наслідування.

“Радянський студент”, 1968. VI. 17.

В. Волочай.

Kezükben friss diplomával

Amikor vizsgákról hallunk, nyomban a velük járó elkerülhetetlen sok izgalomra, az ünnepélyes légkörre gondolunk, amelyben folynak, s az asztalokat elborító hatalmas virágcsokrokra. A magyar szakos nyelv- és irodalomtanárok első végvizsgája kapcsán mégis nem ezt szeretném hangsúlyozni. Noha ünnepélyesség is volt, izgalom is nem kevés, és természetesen, a virágok sem maradtak el. Ez a vizsga ennél sokkal, de sokkal többet mondott nekünk.

Azzal kezdeném, hogy aki ide betoppant, azt megkapta az a barátságos légkör, amely itt uralkodott, és amelyet az elmúlt ötévi fáradságos, örömmel és bosszúságokkal, szüntelen kereséssel és kutatással, fejlődéssel járó munka alakított ki. Út-törőmunkát végeztek itt mindannyian. A fiatal tanárokat is ideértve, akik a vizsgabizottságban ültek és szinte együtt nőttek, fejlődtek a hallgatókkal. Ebben az öt évben születtek meg, illetve alakultak ki a tantervek, az előadások, a munkaprogram. S hogy milyen jelentőséget tulajdonított ennek a vizsgának az egyetem, ennek bizonyosságául hadd említsem meg, hogy az állami vizsgabizottság elnökéül meghívták Majtyinszkaja Klárát, a filológiai tudományok doktorát, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának főmunkatársát Moszkvából. A bizottság asztalán ott feküdtek a vaskos kötetek, a diplomások komoly, könyvnek is beillő, tudományos igényű megírt munkái. Elsőnek Balázs Jolán védi diplomamunkáját: “A fölösleges ember problémája a XIX. század második felének irodalmában”. A tanárok már ismerik a diplomadolgozatot. Eredeti, feltétlenül elismerést érdemlő munka.

Most a diplomás lép az emelvény elé. Nem is könnyű a feladata. A mintegy 80 oldalnyi dolgozat témáját kell ismertetnie tömören a vizsgabizottság előtt. Balázs Jolán minden szaván látszik, hogy alaposan fontolóra vette, mit is mondjon el munkájáról. A XIX. századi Oroszország és Magyarország társadalmi korrajza közt von párhuzamot. Temérdek ide vonatkozó irodalmat tanulmányozott át. Szinte szemem-

ként szedte össze dolgozata mondanivalóját. De megállapításaiban ott van már a szerző ítélete, szemlélete, állásfoglalása is. Nemcsak irodalmi ízlése, ismeretei jutnak érvényre benne, hanem a szovjet ember világszemlélete is, kommunista meggyőződése.

Balázs Jolán, aki mindig kitűnően tanult, ezúttal is jelesre védte meg diplomamunkáját. Melegen gratulál neki a bizottság elnöke.

Brovják Éva is önálló, tudományos igénnyel írt munkával jelentkezett a vizsgabizottság előtt. Mikszáth-hagyomány és forradalmi tematika Illés Béla műveiben – ezt a címet adta dolgozatának. Két nagy író munkásságát tanulmányozta át, az irodalomtörténészek, a kortársak nyilatkozatát is számba vette, mielőtt megírta tanulmányát. Természetszerűen nem lehet a két író összehasonlítani, hiszen más-más a kor, a korszellem, amelyben Mikszáth élt és amelyben ma Illés Béla munkálkodik.

S bár Brovják Éva úgy érzi, mindazt, ami fontos, lényeges, dolgozatában kifejtette, itt még komoly erőpróbát kell kiállnia. A vizsgabizottság tagjai elhalmozzák a kérdéseikkel.

Mi a hasonlóság a két író között? Mikszáth Kálmán kritikai realista-e? Milyen szerepe van az anekdotának Illés Béla műveiben?

Brovják Éva sorra feljegyzi a kérdéseket és igyekszik nyomban megadni rájuk a feleletet. A vizsgabizottság jónak minősíti a diplomamunkát.

Bús Ilona témája is érdeklődést vált ki. A klasszikus lírai hagyományról írt a mai magyar költészetben. A dolgozatot jelesnek minősítik.

Tárczy Etelka a következőképpen kezdte diplomamunkájának ismertetését.

Kevesen foglalkoztak eddig a hungarizmusokkal az ukrán nyelvben. ezért választottam ezt a témát. 164 hungarizmust dolgoztam fel. Nagy segítséget nyújtott diplomamunkámhoz Dezső László, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Milyen fogalomkörbe tartoznak azok a hungarizmusok, amelyek eltűntek az ukrán nyelvből? – kérdi Majtyinszkaja Klára professzor, a vizsgabizottság elnöke.

Tárczy Etelka nyugodtan, szinte kimérten válaszol. Elmondja, hogy a vallás köréből származó szavak tűntek el a leghamarabb, majd több kifejezést sorol fel, amelyek használatosak ugyan, de más lett az értelmük.

Pösze Csaba dolgozatára is felfigyel a bizottság. Az építkezés szakszavai Csoma község nyelvjárásában – diplomadolgozatának ez a címe. Ebben a munkában bemutatta a község fejlődését, főképpen a szovjet időkben. Lám, milyen széles skálájú a végzősök érdeklődési köre! Noha még nem került megvédésre, máris felfigyeltek Nagy Mária Jókai-tanulmányára, Csehi Viktória ugyancsak a hungarizmusokat taglaló munkájára, Locker László mai magyar nyelvi problémákat taglaló dolgozatára, Kósa Erzsébet Juhász Gyula patriotizmusa c. diplomamunkájára.

Minden egyes diplomamunka, a leendő nyelv- és irodalomtanárok rövid referátumai, minden egyes kérdés és felelet bizonyítja: Kárpáton túl magyar ajkú értelmisége szervesen bekapcsolódott nagy szocialista államunk szellemi életébe, s ugyanakkor a nemzeti hagyományokat is szeretettel ápolja.

Összesen 16 végzős diplomamunkájának megvédésére kerül sor e napokban. A végzősök között vannak berehovóiak, nagypaládiak, vihoradovóiak... Városiak és falusiak. Szüleik munkások, kolhozisták, szovhozi dolgozók, értelmiségiek. Nekik nemigen volt lehetőségük a régi tőkésvilágban, egynéhány kivételtől eltekintve, még arra sem, hogy középiskolai végzettségre szert tegyenek. Most pedig gyerekük egyetemi diplomával a kezében hagyja el területünk székvárosát. Ennek jelentőségét és súlyát, gondoljuk, mindenki leméri önmagában.

S a diplomamunkák megvédése azt is bizonyítja: ezek a fiatalok, akik máris középiskolai tanároknak tekinthetők, igen komoly alapot kaptak az egyetem falai között, így bizonyára friss vérkeringést visznek pedagógusaink népes seregének életébe. Kívánunk nekik sok sikert cseppet sem könnyű, de nemes munkájukhoz.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1968. VI. 22.

Kroh László

Kárpátaljai útijegyzetek

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskolának együttműködési szerződése van az Ungvári Állami Egyetemmel, így az utóbbi időben mind gyakoribbak az egymásnál tett látogatások. Természetesen vetődött fel annak a lehetősége is, hogy az itteni magyar tanszékek oktatói előadásokat tartsanak az ungvári egyetem magyar szakos hallgatóinak. Odaérkezésemnek is ez volt célja: a IV. éves hallgatók számára kellett szakszemináriumot (speciális kollégiumot) tartani Móricz Zsigmond életéről és művészetéről, összesen 18 órában.

Ez alatt a két hét alatt sokfelé járhattam, s megismerhettem ennek a területnek kulturális életét is: elsősorban erről szeretnék az alábbiakban röviden beszámolni.

Szinte természetesen adódik, hogy a magyar nyelvű kulturális élet központja Ungvár. Itt működik az önálló magyar napilap, a Kárpáti Igaz Szó, a magyar nyelvű kiadó és az egyetem filológiai fakultásán a magyar nyelv és irodalmi tanszék.

Egy-egy ünnepi szám esetében a Kelet-Magyarországban is olvashatjuk az ungvári testvérlap egy-egy oldalát, a munkatársak cikkeit, területük életéről írt beszámolóit. Kevésbé ismerős azonban, hogy a *Balla László* szerkesztette újságnak van egy vasárnapi kulturális melléklete, a NEON. Ebben általános kulturális tájékoztatók is jelennek meg, például riportok művészek műterméből, beszámolók vetélkedőkről és seregszemlékről; de többnyire eredeti szépirodalmi műveknek adnak helyet. *Kovács Vilmos* most sajtó alatt álló verseskötetéből épp úgy kaphatunk ízelítőt, mint *Szenes László* prózájából, *Balla László* esztétikai eszmefuttatásaiból. Főleg az egyetem magyar szakosai között akad sok fiatal költő, novellista: írásaiknak készséggel ad helyet a szerkesztőség.

Egyébként is érezhető, hogy tervek szerint működő, szervezett irodalmi élet folyik. Az írószövetség és a kiadó alapos és tartalmas vitákban bírálja meg a beérkező kéziratokat; ebben a lektori munkában a tanszék tagjai is részt vesznek. Az irodalmi klubban gyakran vitatnak meg egy-egy irodalompolitikai kérdést. Magam is részese

lehettem egy ilyen összejövételnek: a mai magyar próza kérdéseiről beszéltem és hosszúra nyúlt beszélgetésben vitatkoztunk írókról, művekről, irányzatokról. Örömmel vették tudomásul, hogy a mi megyénkben számon tartják a kárpátaljai írók műveit, tevékenységét, hiszen ismerik azokat a recenziókat és összefoglalókat, amelyek a Szabolcs-Szatmári Szemlében megjelentek. Sajnálatosnak tartják azonban, hogy a nagy kiadóknál megjelent hazai antológiákban általában nem szerepelnek a határon túl élő, magyar nyelven írók művei, így a Szovjetunióban működő magyar nyelvű irodalom képviselői is kimaradnak.

A Kárpáti Igaz Szó gyakran közöl hazai írókat, a szegedi Tiszatájjal, a debreceni Alfölddel szorosabb kapcsolatban állnak, de megjelent itt *Sipkay Barnának* is több írása, *Vikár Sándor* néhány dala kottamellékletben, stb. Azt lehet tehát tapasztalni, hogy mindenképpen helyes és jó az a szerkesztési elv, amelyet ungvári elvtársaink követnek. Feltétlenül célszerű lenne azonban a személyes kapcsolatok kiépítése is: helyes lenne, ha mi meghívhatnánk az ott élő és működő írókat, s ott is szívesen látnák – és várják is – a mi megyénk íróit is. Az ungvári Filharmónia impozáns hangversenyertermében Dobos Attila és Mary Zsuzsa éppen akkor szerepelt, amikor ott járt; azt mondták, hogy ha írók, költők lépnének fel, ugyanúgy lenne érdeklődő közönségük. Azt hiszem, nekünk kellene megtennünk az első lépéseket.

Az egyetem magyar tanszékén intenzív élet folyik. *Lizanec Péter*, a tanszék vezetője: többször járt Nyíregyházán, előadásokat is tartott Magyarországon, nyelvészeti életünk közismert alakja. Ő maga elsősorban az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatokkal foglalkozik és tanszékének nyelvész tagjai is részt vesznek ebben a munkában. A nyíregyházi főiskola nyelvészeti tanszékén folyó földrajzi névgyűjtő munka sokat segíthet nekik, s így kézen-fekvő együttműködésre van lehetőség a két intézmény nyelvészei között. De van lehetőség irodalmi témák kidolgozására és közös felhasználására is. *Vasócsik Vera* Sevcsenkó és a magyar irodalom kapcsolatait dolgozta fel, *Gortvay Erzsébet* pedig Lenin alakját vizsgálta a magyar irodalomban s ebből a dolgozathoz egy fejezetet hamarosan a Szemlében is olvashatnak az érdeklődők. A mi tanszékünkön két idevágó témát dolgozunk fel: *A század végi orosz irodalom hatása Krúdy Gyula művészetére és Móricz Zsigmond és az orosz ember* címmel. Bízunk abban, hogy a teljesen elkészített dolgozatok megvitatására közös gyűlésen, tudományos ülészekon kerülhet majd sor, s a született eredményeket vagy közös tudományos közleményben tehetjük majd közzé, vagy egymás nyelvére lefordítva jelentethetjük meg az intézmények hivatalos kiadványaiban.

Jelentős az a munka is, amelyet a tanszék hallgatói kulturális téren végeznek. Irodalmi színpaduk gyakran ad önálló műsort, vagy vállal szereplést nagyobb műsorokban. Van a tanszéknek énekkara is, ahol nehezebb Kodály-művek megtanulására is vállalkoznak (pl. az Ady versére írt Felszállott a páva előadására).

A tanszéknek évfolyamonként 20–20 hallgatója van, tehát az öt évben 100 magyar szakos tanul az egyetemen. Jó érzés látni azt, hogy végzett és jelenlegi hallgatók dolgoznak a rádió magyar adásában, a kiadónál, a televízióban, vagyis a kulturális élet minden területén helytállnak az itt tanuló növendékek.

Kárpátalja művészeti élete egyébként is eléggé pezsgő. Talán a képzőművészeknél lehet látni a legszebb eredményeiket, s ezekkel a jelzésekkel találkozunk leg hamarabb az ember, ha erre a területre lép. Mindenekelőtt a sgraffito-technika eluralkodását vehetjük észre. Nálunk csak az utóbbi években lehet találkozni ilyennel, mint *Huszár István* sokat emlegetett rakamazi templom-homlokzatával, vagy *Margittai Jenőnek* a Zrínyi gimnázium előcsarnokát díszítő nagy tablójával. A Kárpátalján most úton-útfélen találkozunk szép, dekoratív sgraffitókkal. Ezt a szó szoros értelmében kell venni, mert pl. az országutak szélén álló ízléses autóbuszvárók belső falain is ilyenek láthatók, de a legtöbb nagyobb áruház, középület falain is vannak sgraffitók. A képzőművészeti középiskola növendékeinek egyik fő munkaterületük ez a technika, s legszebb jelentkezései az ungvári katonatemetőben éppúgy megtalálhatók, mint a Jánosi község új művelődési házában.

S ha már eljöttünk a terület székhelyéről, külön kell megemlékezni *Horváth Anna* népművész munkásságáról. Tavaly, a melbournei világkiállítás szovjet pavilonjában vetítettek egy filmet, amelyben bemutatták egy népművész munkáját: ez az összeállítás Horváth Anna életéről és munkásságáról készült. Igen ritka az olyan szerencsés találkozás, amikor a mélységes gyökerű népi ihletés együtt jelentkezik a modern kor művészeti igényével. Ha hasonló példákat keresek, akkor szobraiban Medgyessy erőteljes alakjaira kell gondolnom és Borsos Miklós finomra simított felületeire; festményeiben éppúgy fellelhetjük a Tornyai örökséget, mint Holló pasztózus színtechnikáját; rézdomborításai ügyes elhelyezésben rendkívül mozgékonyak; monumentális hegesztett, gömbvas kompozíciói erőt, hatalmat, nagyságot ábrázolnak (pl. az új beregszászi színház most készülő nagy területű homlokzatán); akvarelljei, grafikái bensőséges melegséggel árasztanak intim érzéseket. Művészetében az a nagyszerű, hogy bármelyik formát választja: saját belső művészi törvényei szerint fejezi ki magát, ahogy az anyag, az eszköz lehetővé teszi – ezért válnak alkotásai természetessé és egyszerűkké. Művészetének titka az őszinte egyszerűség, mint ahogy egész élete, egyénisége a művészet szolgálatának igazsága: egyszerűen és őszintén. Pedig ez nem valami naturalista igénytelenség nála, hanem elmélyült és harc árán szerzett tudatosság: minden alkotását a legegyszerűbb szavakkal magyarázhatja, kommentálhatja – de ilyenre aligha van szüksége, beszélnek művei maguktól. A Szabolcs-Szatmári Szemle néhány reprodukciót közölt már alkotásairól, de ezek csak halvány elképzelést nyújthatnak művészetéről; plasztikáinak térbeli kiképzését, festményeinek színeit a fekete-fehér kép nem tudja kellőképpen visszaadni. Feltétlenül ideje lenne már, hogy hazánkban, talán először itt a megyében, kellőképpen megismerjék Horváth Anna művészetét egy-egy alkalmi vagy gyűjteményes kiállítás formájában.

Az egyetem ötödéves hallgatói tanítási gyakorlataikat a terület magyar nyelvű iskoláiban végzik. Száznál több a magyar általános iskolák száma és húszon felül van a magyar középiskolák száma is. Ungváron a Zalka Mátéről elnevezett 10 osztályos iskolában jártunk. Az igazgatónő elmondta, hogy már többször kezdeményezték kapcsolatok felvételét a mátészalkai Zalka Máté általános iskolával, de eddig

sikertelenül. Pedig sokoldalú kapcsolat kialakítására lehetne lehetőséget találni. Beregszászon a Kossuth Lajos általános középiskola vendégei voltunk. Igen alapos és részletes tankönyvekből tanulnak: nagyrészt *Drávai Gizella* könyveiből. Ez a tanár, író, műfordító asszony rendkívüli gondossággal állította össze irodalomtörténeteit, amelyekben az általános irodalmi anyagon túl eléggé széles körű művelődéstörténeti tájékoztatást is kellett adnia, hiszen az ottani iskolákban ezek nélkül szinte érthetetlen a közéleti ihletettségű magyar irodalmi múlt megértése. Nyelvtan könyvei írásakor pedig az ukrán és az orosz nyelv hasonlóságai és különbségeinek koncentrációja ad gondot neki, hiszen ezen a téren is járatlan utakon kell ösvényt törnie Drávay kántársnőnek.

Az egyetem tanszékvezetője, az iskolák igazgatói, vezető tanárai nagy gonddal figyelik ezeket a gyakorló tanításokat: a hallgatott órákat a többi jelölttel és a kollégákkal alaposan megbeszélik, a szakmai és módszertani kérdéseket megvitatják, hogy a kezdetben már helyes irányítást kaphassanak a leendő tanárok, kollégák.

Lépten-nyomon, amerre csak jártam a Kárpátalján, mindenütt tapasztalhattam, hogy eljárásainkban, módszereinkben igen sok a közös vonás, s mindkettőnk munkájára a hasonlóság a jellemző, nem pedig az az eltérés, amely a gyakorlati munkában fel-felbukkan. Ezen persze nem is lehet csodálkozni, mert itt is, ott is teljesen azonos célok elérése érdekében végezzük oktató-nevelő, kulturális munkánkat. Most már csak az lenne még kíváncsi, hogy egymás munkáját szélesebb körben még jobban megismerhessük, hiszen így még jobb, még szebb eredmények elérésére lehetnénk képesek valamennyien.

„Kelet Magyarország”, 1968. XI. 17

Margócsy József

Закарпатські дорожні замітки

Йожеф Марговчі на початку цього навчального року відвідав наш університет і прочитав для студентів угорського відділення спецкурс “Російська література у творчості угорського класика Жігмонда Морица”. Повернувшись на батьківщину, він опублікував у газеті “Келет Модьорорсаг” статтю «Закарпатські дорожні замітки», в якій ділиться враженнями про поїздку на Закарпаття, зокрема про наш університет.

Пропонуємо нашим читачам скорочений переклад цієї статті.

Ніредьгазький педінститут з Ужгородським держуніверситетом мають договір про співробітництво, тому в останній час наші відвідини стають частішими. Зрозуміло, що стало можливим і те, щоб викладачі нашої кафедри прочитали ряд лекцій для студентів угорського відділення Ужгородського держуніверситету. Це було метою і моєї поїздки: я прочитав спецкурс про життєвий і творчий шлях Морица Жигмонда для студентів IV курсу.

Перебуваючи протягом двох тижнів в Ужгородському університеті, я багато їздив і мав можливість познайомитися з культурним життям цього краю. Про це в першу чергу я б хотів коротко розповісти.

Цілком природно, що для угорців даної території центром культурного життя є Ужгород. Тут виходить угорською мовою газета “Карпаті ігоз сов”, в обласному видавництві працює редакція на угорській мові, а в УжДУ – на філологічному факультеті є кафедра угорської мови та літератури.

На кафедрі угорської мови та літератури бурлить інтенсивне життя. Петро Миколайович Лизанець, завідуючий кафедрою, побував кілька разів у Ніредьгазі, читав лекції. Він плідно працює на нашій мовознавчій ниві, досліджуючи українсько-угорські мовні контакти. В цій роботі беруть участь й інші викладачі. У пригоді їм може стати той матеріал з лінгвогеографії, який збирають мовники Ніредьгазького педінституту, тому є можливість для спільної роботи мовознавців обох вузів. Але є можливість для спільного опрацювання і літературознавчих тем. Віра Юліївна Васовчик дослідила тему “Шевченко й Угорщина”, Єлизавета Федорівна Гортвай працює над темою “Образ Леніна в угорській літературі”. В найближчий час в журналі “Семле” буде надруковано статтю Гортвай, пов’язану з цією темою. Подібні теми по російсько-угорських літературних зв’язках опрацьовуються і на кафедрі Ніредьгазького педінституту: “Вплив російської літератури на творчість Круді Дюли” та “Моріц Жігмонд і російська людина”. Сподіваємося, що обговорення завершених досліджень відбудеться на спільному засіданні і результати будуть опубліковані в спільних виданнях.

Кафедра угорської мови УжДУ проводить значну культурну роботу. Студенти угорського відділення часто організовують літературні вечори, беруть участь у літературному житті факультету. Відділення має також власний хор, який має в своєму репертуарі серйозні класичні твори. Наприклад, вірші Аді, перекладені на музику Золтаном Кодаєм.

Відділення набирає щороку 20 слухачів, отже на п’яти курсах угорського відділення навчається біля 100 студентів. Приємно бачити, що випускники, а також студенти угорського відділення працюють в угорському радіомовленні, видавництві, телебаченні, тобто на всіх ділянках культурного життя області і скрізь справляються з своїм завданням.

П’ятикурсники угорського відділення проходять практику стажування в школах області з угорською мовою навчання. В області є понад 90 восьмирічних шкіл і біля 20 середніх шкіл з угорською мовою навчання.

Завідуючий кафедрою угорської мови та літератури, директори шкіл та керівники педпрактики приділяють велику увагу стажуванню. Вони обговорюють проведені уроки, з’ясовують фахові та методичні питання, що вже з самого початку сприяє поглибленню знань студентів і правильному спрямуванню у їх майбутній педагогічній роботі.

Всюди, де я побував на Закарпатті, бачив, що є дуже багато спільного у нашій роботі, методах роботи. Наше життя характеризується більше спільними рисами, ніж відмінними. Це цілком зрозуміло, адже наша навчально-виховна і культосвітня робота має одну мету. Залишається побажати тільки того, щоб ми глибше і ширше пізнали один одного в роботі, що, безумовно, сприяло б кращим досягненням в нашій повсякденній діяльності.

Переклад зроблено з газети «Келет Модьорорсаг» («Східна Угорщина»)

“Радянський студент”,

12. XII. 1968.

Й. Марговчі

доцент, завідуючий кафедрою
угорської мови і літератури
Ніредьгазького педінституту.

1972

A kutatóknál

Ma már egyre nehezebb megszámolnunk, hány laboratórium, kabinet, tudományos intézet, könyvtár áll az Uzshorodi Állami Egyetem rendelkezésére. Mind arra hivatott, hogy előbbre vigye a karok tudományos tevékenységét.

Ezúttal a filológiai kar magyar nyelv- és irodalom tanszékére, valamint a matematikusok fellelővárába, a kiszámító központba látogattunk el, hogy tájékozódjunk az ott folyó tudományos munkákról.

* * *

A magyar nyelv és irodalom tanszéken Lizanec Petro tanszékvezető professzor, a filológiai tudományok doktora így tájékoztat:

Tanszékünk még fiatal, de máris tekintélye van az országban, sőt külföldön is. Az elismerést csakis munkánkkal értük el. Több értekezésünk jelentős visszhangra talált a szakemberek körében. Bizonyos értelemben úttörőmunkát végeztünk. Kótyuk István fő előadótanár most készült el ukrán jövevényszavak az Uzs völgyi magyar nyelvjárásokban című kandidátusi disszertációjával. Érdeklődést váltott ki Vaszócsik Vera docens Sevcsenko Magyarországon című kandidátusi disszertációja is. Gortvay Erzsébet docens tudományos munkáit is megemlítenénk: Lenin alakja a magyar irodalomban címmel írt kandidátusi disszertációját, valamint Juhász Gyula és az orosz irodalom c. cikkét.

E tudományos munkák megírásához kétségtelenül hozzájárul Kárpátontúl sajtósági néprajzi jellege, fekvése, lakosságának soknemzetiségű összetétele.

Ezt a gondolatot fejti ki Lizanec elvtárs, amikor így folytatja:

Területünknek ezek az adottságai serkentenek a kutatómunkára. Erre, úgy gondoljuk, szüksége van a nyelvtudománynak. Igen érdekes témakört tanulmányoz például Zékány Imre docens: a magyar-román nyelvi kapcsolatokat és a magyar frazeológiát. Komoly munkát végez Horváth Katalin fő előadótanár is, aki most A Kárpátontúli terület magyar

nyelvjárásainak hangtana című kandidátusi disszertációján dolgozik. Megjegyzem, hogy ez ideig a nyelvjárás-kutatásunk nem terjedt ki egész területünkre, csupán négy községre, s ez utóbbi munka most ezt a hiányt is pótolja.

Lizanec elvtárs nem említi viszont saját munkáját A magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok című doktori disszertációját, amely valóban úttörő munka, éppen ezért tanulmánya keresett a nyelvészek körében.

Legközelebbi feladataikról hallhatnánk valamit?

Jelenleg egy lingvisztikai atlasz összeállításán dolgozunk. Eddig már mintegy 70 ezer szót gyűjtöttünk össze.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1972. XI. 26.

Erdélyi Gábor

1975

Uzshorodi professzor előadásai Magyarországon

A jövő népgazdasági szakembereinek képzése mellett az Uzshorodi Állami Egyetemen elmélyült tudományos kutatómunka is folyik. Részben az itt kivívott elismerés eredményének tekinthetjük hazánk és a szocialista baráti országok egyetemeivel, főiskolaival és tudományos intézeteivel létrejött, s mindjobban bővülő kapcsolatokat. A gyümölcsöző együttműködés kiépítésében része van az egyetem magyar filológiai tanszékének is, amely kapcsolatot tart fenn többek között a Leningrádi Állami Egyetemmel, a Moszkvai Nyelvtudományi Intézet finnugor osztályával, a Tartui Állami Egyetemmel, a Tallinni Nyelvtudományi Intézettel. Számos ismert tudós, akadémikus és professzor kereste már fel a tanszéket, ami ugyancsak az ott folyó kutatómunka jelentőségét és annak széles körű elismerését bizonyítja. A tanszék tanárait szintén gyakran kéri fel előadásokra a különböző egyetemek, oktatási intézmények. Legutóbb Lizanec Petro tanszékvezető professzor, a Magyar Népköztársaság felsőoktatási Minisztériuma és a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem meghívásának eleget téve, a tudományegyetemen tartott előadásokat. Magyarországon nagy az érdeklődés a keleti szláv és a magyar nyelvi kapcsolatok iránt, mivel a keleti szláv jövevényszavak mintegy 70 százalékának mindmáig tisztázatlan az eredete. Az Uzshorodi Állami Egyetem magyar filológiai tanszékének munkájában viszont éppen ez a problémakör az egyik legfontosabb kutatási terület, így érthető az érdeklődés, amely a szovjet vendég-professzor előadásait kísérte. Lizanec elvtárs, akit néhány éve tiszteletbeli tagjává választott a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a tudományegyetemen kívül előadást tartott a nyelvtudományi társaság tagjai részére is. A későbbiekben egy szegedi meghívásnak tett eleget, ahol többek között részt vett a társaság szegedi fiókja megalakulásának 25. évfordulójára rendezett ünnepi konferencián.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1975. III. 23.

Erdélyi Gábor

1976

Tudományos tanácskozás Uzshorodon

Az SZSZKSZ Tudományos Akadémiája Szlávisztikai és Balkanisztikai Intézetének kezdeményezésére alakult nemzetközi bizottság, amely a Kárpátok vidéke dialektológiai atlaszának összeállításával foglalkozik, Moszkva, Bratislava és Kisinyov után ezekben a napokban Uzshorodon tartja negyedik tanácskozását. Munkájáról Lizanec Petrótól, az Uzshorodi Állami Egyetem tanszékvezető professzorától, a bizottság tagjától kértünk tájékoztatást.

Milyen kérdések megvitatása szerepel a mostani tanácskozás napirendjén, és miért éppen az Uzshorodi Állami Egyetemen kerül erre sor?

Hogy egyetemünk ad otthont a jeles tudósokból álló nemzetközi bizottság soron következő értekezletének, ennek az az oka, hogy mi szintén részt veszünk a dialektológiai atlasz elkészítésében. A magyar nyelvjárások feltérképezésével tanszékünk foglalkozik. Mostani tanácskozásunkon a területünkre vonatkozó kutatómunkához szükséges kérdőívek összeállítását beszéljük meg. Ez jelenti ugyanis további munkánk kiindulópontját, mivel a kérdőíveken mintegy 2000–2500 kérdés szerepel majd, s azok mindegyike külön megvitatást igényel.

Ki irányítja a bizottság munkáját, és kik vesznek benne részt?

A kutatásokat Bernstein Szamuil professzor, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája dialektológiai szektorának vezetője irányítja. A munkában csehszlovák, lengyel, bolgár, román és természetesen szovjet tudósok vesznek részt.

Milyen alapelvek szerint állítják össze a kérdőíveket?

A kérdések egységes elvét kell kihangsúlyoznom, hisz ebben nyilvánul meg a közös munka elsődrendű jelentősége. A nyelvjárásokat több szempontból vizsgáljuk meg. Területünkön előreláthatólag 20–25 ukrán és 8–9 magyar gyűjtőpontot hozunk létre.

Az uzshorodi tanácskozást követően mi lesz a következő lépés?

Még ez év novemberében Krakkóban megtartják a bizottság ötödik értekezletét. A munka jelentős. Előreláthatólag mintegy öt éven át fogjuk végezni, s csak ezután következik az atlasz végleges összeállítása, amelyet több nyelven adnak ki. Végeredményben választ kapunk a Kárpátok vidékén élő népek nyelve történetének és fejlődésének tisztázatlan kérdéseire. Képet alkothatunk úgyszintén anyagi és szellemi kultúrájuk több évszázados történetéről, kölcsönös kapcsolataikról. De nem kevésbé fontos tevékenységünk az archeológiai és a néprajzi kutatások szempontjából sem. A tudományos kutatómunka bővíteni és szilárdítani fogja a népek barátságát.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1976. VI. 17.

Міжнародна нарада мовознавців

Сьогодні в Ужгороді завершує роботу четверта міжнародна нарада по укладанню Загальнокарпатського діалектологічного атласу.

Дослідження говорів народів, які заселяють Карпатський ареал, останнім часом набуло великого значення. Академією наук Радянського Союзу спільно з академіями соціалістичних країн та деякими вузами було створено міжнародну комісію, в обов'язки якої входила організація кваліфікованого колективу спеціалістів, який конкретно зайнявся б карпатською науковою проблематикою на різних рівнях. Інституту слов'янознавства і балканістики Академії наук Союзу РСР було доручено зайнятись лінгвогеографічним дослідженням говорів Карпатського ареалу.

У симпозіумі, який проходив в Ужгородському університеті, взяли участь відомі мовознавці нашої країни, Болгарії, Польщі, Чехословаччини. Основне завдання наради – обговорення програм до майбутнього питальника, а також сформулювання самих запитань і затвердження мережі населених пунктів до майбутнього Атласу – виконано.

“Молодь Закарпаття”, 19. VI. 1976.

Kiből lesz magyar tanár?

Petro Mikolájevics Lizanecet, a magyar filológiai tanszék vezetőjét idős professornak képzeltem, s meglepődtem, amikor egy csaknem fiatal emberrel találkoztam. A filológiai tudományok doktora 46 éves, ukrán nemzetiségű.

Hogyan lett ukrán ember létemre a magyar nyelv professzora?

Ukrán szakos hallgatóként végeztem itt az egyetemen, majd mint aspiráns a tiszántúli ukrán nyelvjárások sajátosságait választottam kandidátusi dolgozatom témájául. Anyaggyűjtés közben észrevettem, hogy az ukrán nyelvjárásokban sok a magyar szó. Ekkor kezdtem – először összehasonlítással, majd – a magyar nyelvvel foglalkozni.

1965-ben kettévált az addigi közös magyar–francia tanszék. A magyar vezetésére engem kértek fel, de még gyengének tartottam magam, úgy éreztem, nem vállalhatom el. Egy évig folyt a rábeszélés, végül mint párttagot bíztak meg a munkával. Így 1966-ban átvettem a tanszéket. Az időben írtam doktori disszertációmat „Magyar jövevényszavak a Kárpáton túli ukrán nyelvjárásokban” címmel. De nem erre vagyok a legbüszkébb. Inkább arra, hogy tanszékemen, mikor ide jöttem, csak egy kandidátus volt, most pedig három: Gortvay Erzsébet, Vaszócsik Vera és Kótyuk István, s már Horváth adjunktus is készül disszertációja megvédésére.

Szeretnék beszélni egy ukrán vagy orosz diákkal, aki magyar tanárnak készül.

Pillanatnyilag ilyen hallgatónk nincs. Hangsúlyozom, hogy csak nálunk, mert például a moszkvai és a többi idegen nyelvű főiskolán vannak ilyenek.

Hogyhogy?

Elég sok a magyar jelentkező, s mi őket részesítjük előnyben. A magyar nyelv nagyon nehéz egy ukrán vagy orosz számára, s teljes mélységében soha nem tudná úgy megtanulni, mint a magyar.

Megdöbbenve nézhettem a professzorra. Leolvasta a szememről a kérdést: „És Ön?”. Elmosolyodott, s bár magáról nem beszélt, mégis válaszolt.

A mi területünkön igen sok a magyar iskola, szinte minden kis faluban van egy. Ezenkívül húsz középiskola működik. Az egyik, itt Ungváron, Zalka Máté nevét viseli, a beregszászi Kossuth Lajosét. Aztán ott van a munkácsi Magyar Tanítóképző. Ezek mind tőlünk várják a tanárokat. S ugyanígy a rádió, a televízió magyar adásai, a magyar lapok szerkesztőségei az újságírókat, akiknek kitűnően kell ismerniük a nyelvet. A Tankönyvkiadóba, amely a magyar iskolák részére készít tananyagot, ugyancsak jó szakemberek kellenek. Ez az oka tehát, hogy nálunk a tanszéken minden helyet magyar nemzetiségű diákokkal töltünk be. Ötven hallgatónk van a nappali és kilencven a levelezőn.

„Fáklya”, 4. sz. VII. 1976.

A nyelv világában

Az Uzshorodi Állami Egyetemen 1963 szeptemberében nyílt meg a magyar tagozat, két év múlva pedig megalakult a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. A tanszék munkájáról, múltjáról, jövőjéről Lizanec Petro tanszékvezető professzorral, a filológiai tudományok doktorával beszélgetett Bornemissza Eszter, lapunk munkatársa.

Egy évtized nem nagy idő. Ez alatt 163 hallgató kapott magyar nyelv és irodalom tanári főiskolai képzettséget a tanszéken. Ha jól meggondoljuk, egy oktatási intézmény eredményessége az egykori végzősök sikerével mérhető le a legjobban. Mit tud egykori tanítványairól?

Tanszékünknek az a feladata, hogy a területünkön működő magyar tannyelvű iskolák számára képezzen ki tanárokat. Diákjaink zömével tehát az iskolákban találkozhatunk, amikor módszertani tanácsok adása végett kiutazunk a tanintézetekbe. Mivel ez gyakran történik, így szemmel kísérhetjük egykori végzőseink munkáját. Nagyon szép eredményeket érnek el: Keresztyén Balázs a vinohradovói 3. sz., Fábián Magda solomonovói, Punyko Mária a berehi, Szanyi Katalin a viski iskola magyar nyelv és irodalom tanárai. Egykori diákjaink közül sokan más intézményeknél kamatoztatják tudásukat: Benyák Nándor a Kárpáti Kiadónál, Gajdos Mária a Ragyanszka Skola tankönyvkiadónál, Rohály Gyula a Területi TV-stúdiónál, Horváth Katalin, tanszékünk főelőadója, szintén diákunk volt.

A tanszékhez két tagozat tartozik – levelezői és nappali. Tudom, hogy a levelezői csak 1969-ben kezdte meg működését. Mi tette szükségessé e tagozat megnyitását?

Sok olyan magyar nyelv és irodalom tanár dolgozott területünkön, akik a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék megnyitása előtt szerezték meg diplomájukat. Legtöbbjük az orosz filológián fejezte be tanulmányait. Szükséges volt tehát, hogy ezek a tanárok átképzést nyerjenek. A levelezői tagozat ezzel a céllal nyílt meg és működik ma is. Már két kibocsátásunk volt. Természetesen, levelezői diákjaink között akad olyan is, aki a munkaviszony megszakítása nélkül kívánja befejezni az egyetemet, tehát rögtön érettségi után, vagy néhány, munkával eltöltött év után kerül hozzánk és még nem tanítóként dolgozik.

A tanszék széles körű tudományos munkát is végez. A magyar–orosz és magyar–ukrán irodalmi kapcsolatok és a nyelvjárások témakörében végzett tevékenysége nemcsak hazánkban, hanem annak határain túl is nagy elismerésnek örvend. Hogyan végzik, kinek az irányításával e munkát?

Az USZSZK Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézetet a magyar–szláv irodalmi kapcsolatok terén végzett kutatómunkát a tanszék egyik legfontosabb témájaként hagyta jóvá. Először is el kell mondanom, hogy a tudományos kutatómunka két részben folyik. Vannak egyéni és kollektív munkák. Az egyéni munkát az jellemzi, hogy egy-egy tanár foglalkozik egy témakörrel. Így például Zékány Imre docens a nyelvjárási frazeológiai egységekkel, Vaszócsik Vera docens pedig a magyar–ukrán irodalmi kapcsolatokkal és disszertációjának témája, melyet 1968-ban védett meg, „Sevcsenko és Magyarország” volt. Gortvay Erzsébet 1973-ban a „Lenin alakja a magyar irodalomban” c. munkáját. Kótyuk István „Ukrán jövevényszók az ungi magyar nyelvjárásokban” című munkáját 1974-ben védte meg. Most készült el Horváth Katalin „A kárpátontúli Tisza melléki magyar nyelvjárások hangtana” című munkája. Kollektív tevékenységünket két dologra összpontosítjuk. Az egyik a Kárpátontúli Magyar Nyelvatlasz elkészítése.

Nem szeretném megtörni beszélgetésünk vonalát, de a kívülállóak szánmára talán érthetetlen, hogy mi a nyelvatlasz és hogyan készül?

Korunkban az emberek igyekeznek megszabadulni nyelvjárási jellegzetességeiktől. Mindenki arra törekszik, hogy irodalmi nyelven beszéljen, és ez természetesen veszéllyel fenyegeti a nyelvjárásokat. Kárpátontúl nyelvészetiileg még feltáratlan. Ezért igyekszünk feltérképezni a nyelvjárási szavakat lexikális és szemantikai szempontból. Ehhez kérdőívet készítettünk el, ennek alapján folyik a gyűjtés. Azt derítjük ki, milyen vidéken, különböző helységeekben, hogyan nevezik egy és ugyanazt a tárgyat. Ez lexikai szempontú osztályozás. A szemantikai osztályozásnál azt vesszük figyelembe, milyen jelentéssel él egy-egy szó. Készül a fonetikai és a morfológiai jelenségek osztályozásának programja. Mint említettem, az anyaggyűjtési program egy sajátos tájékoztató, amely felöleli az életvitel, a mezőgazdasági szókincs, az emberi sajátságok, tulajdonságok, leggyakoribb cselekedetek témakörét. A kérdőívben nemcsak kérdéseket találhatunk, hanem illusztrációkat is, amelyek

nagyban elősegítik az eredeti, az adott területen használatos szó felkutatását. A nyelvatlaszhoz szükséges gyűjtést 1980-ra szeretnénk befejezni.

Említette, hogy két nagy kollektív munkán dolgoznak. Az egyikről már hallottunk. Mi a másik és milyen jelentősége lesz, ha elkészül?

1966-tól dolgozunk a Kárpátontúli Magyar Nyelvjárások Szótárának összeállításán. Feladata, hogy a lehető legbővebben bemutassa a kárpátontúli magyar nyelvjárások tájnyelvi szókincsét. Eddig több mint százezer szót gyűjtöttünk össze. Ezeket részben már kicéduláztuk és megszerkesztettük. 1985-re tervezzük a kétkötetes szótár kiadását. Jelentősége abban áll, hogy feljegyezzük mindazt a régiséget, ami jellemző a magyar lakosságra, és azokat a szavakat, amelyeket a magyarok az ukrán, román és az orosz lakossággal történő kapcsolataik révén szereztek, és más magyarlakta vidéken nem találhatók meg. Eredményeit nemcsak a nyelvtudomány, hanem a néprajz és a történettudomány is hasznosíthatja majd.

Szinte minden évben hallunk egy-egy nagyszabású rendezvényről, amit a tanszék szervez. Ezeken a rendezvényeken vagy előadásokon rendszerint hazánk különböző városaiból, sőt a szomszédos országokból meghívott vendégtanárok is szerepelnek. Szóljon néhány szót a tanszék kapcsolatairól is.

Már maga az a tény, hogy hazánkban ez az egyetlen magyar filológiai tanszék, felkeltette a nyelvészek és tudósok érdeklődését. Van ugyan Leningrádban és Tartuban finnugor tanszék, de a magyar nyelvvel nem olyan behatóan foglalkoznak, mint mi, és ezek nem tanárokat képeznek a magyar iskolák részére, hanem csak tolmácsokat. Nem csupán az említett egyetemekről érkeznek hozzánk tanárok, s nemcsak tanárok. Már hagyomány nálunk az ún. diákcseré. Van egy- két- és hároméves csere. Legtöbbször az Udmurt és Mari Autonóm Köztársaságokból érkeznek hozzánk. Megtörténik úgy, hogy nálunk írják a disszertációjukat is. A grúz nemzetiségű Nunu Davijantyi a magyar és a grúz nyelv kontrasztív grammatikából írja nálunk a disszertációját. Kijevből Geraszimova Galina "Jókai és Oroszország" c. munkáját készíti. Rendszeres vendégünk Geraszimova Klára professzor, aki Moszkvából érkezik hozzánk. Palmeos Paula, a Tartui Egyetem tanára is gyakran megfordul Uzshorodon. Rendszeresen fogadjuk a magyarországi tudósokat, egyetemi tanárokat – így Ortutay Gyula, Hajdu Péter, Benkő Loránd, Bárczi Géza, Imre Samu, Kálmán Béla akademikusat, Margócsy József, Lőrincze Lajos, Bachát László, Szathmári István, Sebesztyén Árpád professzorokat, hogy csak néhány nevet említsek. Természetesen, mi is viszonzozzuk ezeket a látogatásokat. Magyarországi kollégáinkkal fenntartott kapcsolatunk a könyvcserében is megnyilvánul. Több kiadványunk látott már napvilágot a magyarországi kiadóknál. Ez év júniusában a Tanszékünk rendezett egy IV. nemzetközi tudományos konferenciát az általános kárpáti nyelvatlasz összeállításáról.

A tanszék tudományos munkájáról így már valamilyen képet alkothatunk. Személy szerint önről azonban igen keveset tudunk. Ön ukrán nemzetiségű. Hogyan lett mégis a magyar nyelv professzora?

Kandidátusi dolgozatom témájaként a Tiszántúli magyar–ukrán nyelvjárások sajátosságait választottam. Felfigyeltem arra, mennyi magyar szó található az ukrán nyelvjárásokban és megkezdtem ezeknek a szavaknak a gyűjtését. Amikor 1966-ban a rektorátus engem bízott meg az új tanszék vezetésével, már szükségessé vált a magyar nyelvvel való mélyebb, tudományos alapon való megismerkedés. Doktori disszertációm a “Magyar jövevényszavak a kárpátontúli ukrán nyelvjárásokban” címmel 1971-ben védtem meg.

Az egyetemi oktatómunka, a tudományos munka lefoglalja idejét. Ezen kívül sok a társadalmi megbízatása is. A fakultás pártszervezeti titkára, elnöke a városi szovjet–magyar baráti társaságnak, a TIT magyar irodalom és művészeti szekciójának, hogy csak néhányat említsünk. Hogyan sikerül összhangba hozni a tudományos munkát a társadalmi tevékenységgel?

Ezek a dolgok összefüggnek egymással, mintegy kiegészítik egymást. A társadalmi munka segítségemre van abban, hogy mindig az emberek körében éljek, megismerjem jellemüket és pszichológiájukat és egy előadó számára – véleményem szerint – ez nagyon is szükséges. A több síkon történő helytállást pedig annak tudom be, hogy tanszékünk kollektívája igen jó. Ezt igazolja az általuk elért siker. Amikor idejöttem, csak egy kandidátus volt. Most pedig négy: Zékány Imre, Gortvay Erzsébet, Vaszócsik Vera és Kótyuk István. Egy fiatal kollektíva számára szerintem ez jelentős siker. Ezt szeretnénk a jövőben gyarapítani.

Köszönöm a beszélgetést.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1976. VIII. 29.

Bornemissza Eszter

1977

Книга науковця

У Будапештському видавництві Академії наук Угорської Народної Республіки побачила світ монографія завідуючого кафедрою угорської філології нашого університету П.М. Лизанця “Угорські запозичення в українських говірках Закарпаття. Угорсько-українські міжмовні зв’язки”.

Автор поставив за мету всебічно дослідити фронтальні українсько-угорські міждіалектні контакти та території Закарпаття. Велику увагу приділено лексичним запозиченням.

Праця складається з теоретичного розділу і лінгвістичного атласу, який є продовженням першої частини “Атласу лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР”. (Ужгород, 1970).

Книга П. Лизанця викличе інтерес у філологів.

“Радянський студент”, 19. XI. 1977.

С. Коваленко

Előtérben a tudás minősége

Befejeződtek a felvételi vizsgák, elültek az izgalmak. A lázas napokat a megkönnyebbülést jelentő fellélegzés követte. Vagy pedig... Hát igen, mindenkinek ezúttal sem sikerülhetett. Az utóbbiért ki magát, ki a szerencsét okolja, de van, aki könnyen napirendre tér a történetek fölött, mégpedig azzal, hogy jövőre talán jobban sikerül majd. De ebben a reményben már benne van a fokozottabb és átgondoltabb felkészülés elszánása is. Mert arra előbb-utóbb mindnyájan rádöbbenek, hogy nem annyira a szerencsével álltak hadilábon, hanem inkább arról van szó, hogy nem mindent sajátítottak el kellően. De vajon mi erről a véleménye Lizanec Petro tanszékvezető professzornak, a filológiai tudományok doktorának, az Uzshorodi Állami egyetem filológiai kara dékánjának, aki munkatársunk felkérésére összegezte a felvételi vizsgák általános tanulságait.

A filológiai kar mindig az egyik legnépszerűbb, s ezáltal az egyik legvonzóbb is a felvételizők körében. Ennek nyilván több oka van. Feltehetően a legfontosabbak egyike a humán tantárgyak szerepének és jelentőségének megnövekedése társadalmunkban, de döntő jelentősége lehet a középiskolai oktatásnak is, ami a továbbtanuláshoz szükséges alapot megteremti, és nem utolsó sorban a tanulók érdeklődését is felkelti. De valószínű, hogy a számok ezt beszédesebben tükrözik.

A filológiai kar iránti érdeklődés valóban az egyik legnagyobb méretű egyetemünkön, amit az idejelenként jelentkezők száma is bizonyít. A nappali tagozat 87 helyére 219-en pályáztak, míg a levelezők által betölthető 110 helyre 174-en jelentkeztek. A nyilvános tagozatosokhoz csatlakozik még az a 18 diák, akik a nyolchónapos előkészítő tanfolyamot fejezték be sikeresen. A felvételizők 73 százaléka munkások, illetve kolhoztagok gyermekei, s ez az arány megmaradt a bejutás után is. Az érmesek aránya hasonló volt a tavalyihoz. A nyilvános tagozatra 12-en, közülük 8-an az ukrán nyelv és irodalom szakra jelentkeztek, míg a levelezőin 10-en pályáztak. Ez utóbbiaknak már legalább egyéves munkaviszonyuk volt, de sokaknak kettő is. Ők természetesen előnnyel indultak a többiekkel szemben.

Ha már az előnyben részesültek kerültek szóba, egy-két mondat erejéig talán érdemes egy kissé bővebben is szólnunk arról, hogy tulajdonképpen miként is lehet ezt az előnyt megszerezni?

Erre nagyon röviden válaszolhatok: munkával. Odaadó és hasznos munkával, mert nemcsak azt nézzük meg, ki mennyi ideje dolgozik, hanem azt is, hogy hogyan. Persze, erről nehezebb véleményt formálni, de a jellemrajzok, amelyeket minden alkalommal, tüzetesen áttanulmányozunk, azért sok mindent elárulnak. Tévedés lenne azonban arra gondolni, hogy aki többéves munkaviszonnyal rendelkezik, az eleve páholyban érezheti magát. Erről szó sincs. Tudni mindenkinek kell, és nem is akármilyen szinten. A munkaidőből származó előny csak az azonos pontszám esetén válhat döntő jelentőségűvé. Addig eljutni azonban nem könnyű, mivel a vizsgáztató

tanárok egyedül csak a tudást, a felkészülést osztályozzák. S még itt kell megemlítenem azt is, hogy azonos pontszám esetén figyelembe vesszük, ki hol dolgozik. A filológiai karon elsősorban a pedagógusok, úttörővezetők, óvodai nevelők, könyvtárosok kerülnek előnybe.

Bár tudom, hogy a felvételi vizsgák általános tapasztalatairól oldalakat lehetne írni, mivel az mindenkor középiskolai oktatásunk színvonalának a tükre is egyben, arra kérem mégis, hogy tömören foglalja össze a legfontosabb észrevételeket.

Első helyre kívánczik annak említése, hogy a korábbi évekhez viszonyítva az idén felvételizők lényegesen jobb érdemjegyekkel érkeztek a vizsgákhoz, mint korábban. Értem ezalatt azokat a tantárgyakat, amelyekből az erőpróbákat tették. Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, s ebben a véleményünkben megerősítenek bennünket a felvételi vizsgák tapasztalatai is, hogy a tanulók zöme már eleve készül a továbbtanulásra, s a számításba jövő tantárgyakban igyekeznek alaposabb tudásra szert tenni. Hiányosságok azonban még így is akadnak. A legszembetűnőbb a lemaradás még mindig a nyelvtudás terén. Különösen nehezen birkóznak meg a felvételizők a mondatelemzéssel. A dolgozatírásnál pedig szinte képtelenek röviden és tömören fogalmazni. Irodalmi felkészültségük viszont összehasonlíthatatlanul magasabb. Legalábbis, ami a lexikai tudásukat illeti. Nehezebben megy a korok jellemzése, egymástól való elhatárolása, valamint a művek, ezen belül is elsősorban a versek elemzése. Ez arra hívja fel a figyelmét mindazoknak, akiknek gondja és felelőssége a középiskolai oktatás tökéletesítése, hogy a tanulók önálló gondolkodását, értékképzését és szelektáló képességük kialakulását, önművelésre való nevelésüket tekintsek legfontosabb teendőjüknek. ezt hangsúlyozta ki Brezsnyev L. I. elvtárs, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára az SZKPXXV: kongresszusán tartott beszámolójában is, amelyen többek között megállapította, hogy “a jelenlegi körülmények között, amikor az ember számára szükséges ismeretek mértéke hirtelen és gyorsan nő, már nem lehet a fő figyelmet csak bizonyos tények összességének elsajátítására fordítani. Fontos elsajátítani azt a képességet, hogy az emberek önállóan bővítsék tudásukat, eligazodjanak a tudományos és politikai információk növekvő áradatában.”

Köszönöm szépen a beszélgetést.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1979. VIII. 24.

Erdélyi Gábor

1980

Ember az emberért

Kedvem lett volna latinul vagy valami más klasszikus nyelven írni ezt a címet, hogy ünnepélyesebben hangozzék, de akkor bizonyára nem lenne ilyen közvetlenül érthető és főképp nem illene az egyéniségéhez annak, akire vonatkoztatni akarom.

Mert a hangzatos nagy szavak – legyenek bár szépek és igazak – kicsit mindig gyanús csengésűek azok fülének, akiknek életeleme a tett. a most ötvenéves Lizanec Petro professzor pedig a tettek embere, még hozzá a javából. Valami csodálatos tenniakarás sarkallja-ösztönzi felkutatni, elvégezni, kidolgozni, megcsinálni, bepótolni, amit az előtte volt nemzedékek elmulasztottak – no nem a saját hibájuk, hanem a bűnösen kedvezőtlenül alakult történelmi körülmények miatt –, és ez a tettvágy bámulatos munkabírással párosult. Hogy honnan van hozzá ereje és energiája? Onnan, hogy egész lényével és valójával átérzi és átéli szülőföldje és népe történelmi sorsát, amelynek példátlan helyzeti energiát adott a fejlődéshez a felszabadulás, feloldozva a kárpátontúli dolgozók századokon át megbéklyózott alkotó erőit. Ez a népet-megfiatalító nagy ifjúkori élmény határozta meg Lizanec Petro sorsát, akit a nehéz és sokszor igazságtalan gyermekkor korán fogékonyra tett a szociális kérdések iránt. Így lett belője olyan tudós, aki egyben aktív közéleti ember is. A tudomány, amit művel, minden szálával a társadalmi valóságban gyökerezik, a legnemesebb társadalmi célokat szolgálja: egy nép nyelvi és kulturális önismeretét, a századok óta egymás mellett élő, együtt sanyargatott – és sokszor és sokféleképp egymás ellen uszított – két nép közeledését, egymás megismerését és egymás megbecsülését – nyelvi fejlődésük tükrében mutatva meg őket önmaguknak és egymásnak.

Lizanec professzor fő kutatási területe az ukrán nyelvjárástan és ezen belül is főként az ukrán–magyar nyelvi kölcsönhatás, amelyet alig másfél évtized alatt nemzetközileg is ismert és elismert tudománnyá fejlesztett igen intenzív munkásságával. Eddig – itthon és külföldön – publikált mintegy 140 munkája közül négy vaskos monográfiája és számtalan cikke dolgozza fel ezt a problémát olyan szinten, hogy arról Kálmán Béla és Imre Samu akadémikusok, Balogh Lajos professzor (Magyarország), Penavin Olga professzor (Jugoszlávia), Frantisek Sima professzor (Csehszlovákia), Janusz Rieger professzor (Lengyelország), Majtyinszkája Klára professzor (Moszkva) és még sorolhatnám a neveket – a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott. Másik kedvenc kutatási területe a nyelvföldrajz, amelyen hasonló eredményes elméleti és gyakorlati tevékenységet fejt ki. De foglalkozik lexikográfiával, névtannal és a nyelvtudomány elméletének és módszertanának még számos ágával is. Ő a vezetője az egyetemünk magyar filológiai tanszéke számára az USZSZK Tudományos Akadémiája és az USZSZK Főiskolaügyi Minisztériuma által jóváhagyott két alapvető fontosságú témának, a „Szláv–magyar nyelvi és irodalmi kapcsolatok”-nak és „A Kárpát-övezet nyelvei és nyelvjárásai kölcsönhatása”-nak. Emellett igen aktív szerepe van és megtisztelő funkciókat lát el a hazai és a nemzetközi tudományos közéletben: rendszeresen tart előadásokat nemzetközi, országos, köztársasági és egyetemi, tudományos kongresszusokon és konferenciákon, sőt maga is kezdeményez és szervez ilyeneket, például 1976-ban az összkárpáti nyelvjárási atlasz kérdéseivel foglalkozó nemzetközi konferenciát, 1977-ben az országos finnugor konferenciát stb; elnöke a doktori disszertációkat védő szakosított tanácsnak, felelős szerkesztője több országos és egyetemi tudományos gyűjtemény-

nek, szerkesztőségi tagja a „Szovjetszkoje Finno-ugrovelyenyije” országos folyóiratnak, tagja a Finnugor Nyelvészek Szovjet Bizottságának, az Európai Nyelvtan Szovjet Bizottságának, tagja a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság végrehajtó bizottságának, az SZSZKSZ Főiskolaügyi Minisztériuma tudományos és módszertani tanácsának – de talán elég is lesz ennyi a megtisztelő, igen munkaigényes, fáradságos és felelősségteljes tisztségek felsorolásából.

Igen aktív és lelkiismeretes munkát fejt ki Lizanec professzor a tudósképzés, a kádernevelés terén. Vezetésével négy előadó védte meg kandidátusi disszertációját (köztük e sorok írója is), rendszeresen foglalkozik az aspiránsokkal, gyakran vállalja az opponens szerepét doktori és kandidátusi értekezések védésénél. De ugyanilyen tudományos komolysággal s igényességgel kezeli a diákok dolgozatait, referátumait, tudományos próbálkozásait is – és mondanom sem kell, hogy diákkörökben is igen népszerű. Nem tudunk esetet, hogy bokros teendőire hivatkozva tanácsért, konzultációért hozzá forduló diákot nemhogy elutasított, de csak meg is várakoztatott volna. Nincs fogadónapja vagy fogadóórája: dékáni és tanári irodája mindig nyitva áll a látogatók előtt. Aminthogy nincs megszabott munkaideje sem, akkor telik le, amikor minden ügyes-bajos dolgot elintézett.

Mert, mint említettem, Lizanec professzor nem kabinettudós, hanem aktív társadalmi tényezője a filológiai fakultásnak, az egyetemnek, de a városnak és a területnek is. Többször volt elnöke a fakultás szakszervezeti bizottságának, tagja az egyetemi szakszervezeti bizottságnak, elnöke a különböző képviselő-választási bizottságoknak. A fakultás kommunistái 15 esetben választották meg pártszervezetük titkárává. Ma is tagja a fakultás pártvezetőségének, állományon kívüli előadója az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátontúli területi bizottságának, elnöke a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi tagozata vezetőségének, a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság területi szervezete magyar irodalmi és kulturális szakosztályának – de osztályfőnöki megbízatást is kioszt önmagának, a filológiai kar társadalmi életére vonatkozó megbízatásokkal együtt, s immáron másfél évtizede ő a magyar filológiai tanszék vezetője, 1977 januárjától pedig ő a fakultás választott és újraválasztott dékánja is.

Töretlenül felfelé ívelő pályája a szűkszavú életrajzi adatokkal is szemléletesen felvázolható. 1930-ban született a szvaljavai kerületi Rodnyikivkában egy sokgyermekes fakitermelő családjában. A Berehová 1. sz. Középiskola elvégzése után 1948-ban beiratkozik a fiatal Uzshorodi Állami Egyetem történelmi-filológiai karára. Ezt elvégezve, 1953-ban aspiráns lesz az ukrán nyelv tanszéken. 1955-ben felveszik a kommunista párt tagjai közé. 1959-ben kandidátusi fokozatot, 1963-ban docensi címet kap. 1966-ban megválasztják a nemrég alakult magyar filológiai tanszék vezetőjévé, ahol a szervezett oktató-nevelő és távlati tudományos munka tervének kidolgozásában meghatározó vezető szerepe volt. 1971-ben megvédi doktori értekezését. 1972-ben a Legfelsőbb Minősítő Bizottságtól megkapja a filológiai tudományok doktora tudosi fokozatot és a professzori címet. 1977-ben a fakultás dékánjává választják. 1980-ban újraválasztják.

Az évszámok persze csupán a pálya merész ívelését mutatják, az időközöket kitöltő pedagógiai és tudományos munka intenzitását csak eredményeiben, s nem a mindennap megvalósuló tartalmában láttatják az olvasóval. (Óriási arányairól csak annak lehet fogalma, aki maga is hasonló munkát végez). De ez a látvány már ön maga is felemelő, példaadó, követésre ösztönző. Lizanec Petro tudósi, pedagógusi és emberi egyéniségének kisugárzó ereje legintenzívebben talán a legszűkebb munkakörnyezetében, a magyar filológiát tanszéken hat. A fiatal tanszék tagjai, egy kivételével, valamennyien megszerezték a kandidátusi rendfokozatot, s a két legfiatalabb kivételével a docensi címet. Tanszéke 1973 óta rendszeresen első a szocialista versenyben a fakultás hét tanszéke között, az utóbbi három évben pedig első az egyetem humán tanszékei között, ő maga 1977-ben első lett az egyetem professzori és tanári testületének és tudományos munkatársainak a tudományos munkában szervezeti szocialista versenyében. Lizanec professzor több kitüntetésnek a birtokosa: a Lenin V. I. születésének 100. évfordulója alkalmából alapított jubileumi éremnek, „A szocialista verseny győztese” jelvénynek, a „Főiskola. A kitűnő munkasikerekért” jelvénynek, több díszoklevélnek; sokszor felkerült a fakultás és az egyetem dicsérettáblájára, kapott köszönetet rektori parancsban stb. Mi, közvetlen munkatársai és beosztottjai, akik igényességét és szigorát naponta tapasztaljuk – emberek lévén – talán nem vagyunk mindig igazságosan elismerők vele szemben. Egyesek elsősorban kellemes mosolyát veszik észre. Nem az önelégültség mosolya ez, hanem a kiegyensúlyozottságé, olyan emberé, aki szereti a szakmáját, a munkáját, a kollégáit, a világot, amelyben él, az embereket, akikért él és dolgozik. Mert – ismétlem – Lizanec professzor nem „magának való” tudós: az emberekért dolgozik, a népért, amelynek fia, és amelynek magát elkötelezte.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1980. VI. 29.

Kótyuk István,
a filológiai tudományok
kandidátusa

Шлях до науки

35 радянських літ – то віхи звитяжного поступу, величезні зміни в усіх сферах матеріального й духовного життя. Століттями поневолений і відсталий у минулому край перетворено за невеликий історичний відрізок часу в квітучий сад. Волею партії Леніна. Вільною працею трудового люду в єдиній родині. Колишня “земля без імені” стала краєм оновлених міст і сіл, землею нових, щасливих людських доль.

Яскравим підтвердженням цього може бути й доля Петра Миколайовича Лизанця, вихідця з багатодітної лісорубської сім’ї верховинського села Извор на Свалявщині, а нині – відомого радянського лінгвіста, доктора філологічних наук, професора Ужгородського державного університету. До речі, з родини

Лизанців вийшов ще один вчений – доктор медичних наук, професор Московського центрального інституту вдосконалення кваліфікації лікарів – Лизанець Михайло.

Народження щасливої мети – сходження до вершин науки – стало можливим тільки при радянській владі, одним із щедрих дарунків якої одразу ж після визволення краю Радянського Армією було відкриття Ужгородського державного університету. Батьківське піклування Комуністичної партії і Радянського уряду, братерська допомога науково-дослідних інститутів АН СРСР, АН УРСР, вузів Москви, Києва, Ленінграда, Казані, Харкова, Тбілісі, Саратова та багатьох інших міст країни забезпечили злет і розвиток УЖДУ, літопис якого розпочався золотобагряного жовтня 1945 року. Двері першого в історії Закарпаття вищого навчального закладу відчинились перед тисячами синів і дочок трудящих краю. Список студентів історико-філологічного факультету поповнив у 1948 році випускник-відмінник Берегівської гімназії, пізніше середньої школи Петро Лизанець. П'ять років відмінного навчання – наполегливої праці над словом – заврожаїлися втішними плодами: диплом з відзнакою, рекомендація в аспірантуру. Знову навчання в щойно відкритій при університеті аспірантурі (1953), а незабаром – успішний захист кандидатської дисертації на тему “Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області УРСР” (1959). відтоді двадцять п'ять років трудиться П.М. Лизанець у рідному вузі. Разом з університетом росли-зростали і його вихованці. Методист, викладач, старший викладач, доцент, професор, завідувачий кафедрою угорської філології, декан філологічного факультету – такі етапи на шляху трудової біографії П.М. Лизанця. Його виробнича діяльність завжди невіддільна від громадської праці. Виконуваним ним доручення багатопланові: член партійного бюро філологічного факультету, член профкому університету, Радянського комітету фіно-угрознавців і виконавчого комітету Міжнародного товариства по угорській філології, науково-методичної ради Мінвузу УРСР, позаштатний лектор Закарпатського обкому Компартії України, голова обласного правління радянсько-угорської дружби, голова угорської секції літератури й мистецтва обласного товариства “Знання”.

Комуністи філологічного факультету п'ять разів обирали П.М. Лизанця секретарем партійної організації. Його ім'я сьогодні широко відоме в наукових колах радянського Союзу та за рубежом. Перу П. М. Лизанця належать 140 дослідницьких праць, у тому числі 10 книжок і брошур, що побачили світ у найрізноманітніших виданнях і удостоїлись високої оцінки з боку провідних вітчизняних спеціалістів та мовознавців багатьох країн соціалістичної співдружності.

Логічним завершенням наукових пошуків П.М. Лизанця була докторська дисертація на тему “Українсько-угорські міжмовні зв'язки”, яку він успішно захистив у 1971 році. Монографії, статті вихованця Ужгородського університету здобули позитивні відгуки відомих вчених. Про авторитет ужгородського

науковця говорить і його активне членство в редколегії всесоюзного журналу “Советское финно-угроведение” (Таллінн).

Багаторічна праця професора П.М. Лизанця відзначена нагородами, зокрема, Ленінською ювілейною медаллю, нагрудними значками “Переможець соціалістичного змагання” (за 1973, 1978, 1979 роки) та “Высшая школа. За отличные успехи в работе” (1975), а також численними грамотами й подяками.

Полудень віку для вченого – то пора професійної зрілості. П.М. Лизанець зустрів своє 50-річчя у розквіті творчих сил і енергії, скеровуючи всі зусилля на подальше поліпшення підготовки висококваліфікованих спеціалістів, на благо радянської освіти й науки.

«Молодь Закарпаття», 19. VII. 1980.

М. Зимомря,
кандидат філологічних наук,
доцент Ужгородського
держуніверситету.

A tudomány felé vezető úton

Az eltelt harmincöt esztendőt az eredményes előrehaladás mérföldkövei, óriási változások jelzik az anyagi és szellemi élet valamennyi síkján. Az évszázadok óta elnyomott és a múltban elmaradott vidék történelmileg aránylag rövid időn belül virágzó gyümölcsössé vált, mégpedig Lenin pártjának akaratára és a dolgozó emberek szabad munkája révén, a testvérepek egységes családjában. Az egykori „névtelen föld” a megújhodott városok és falvak az új, boldog emberi sorsok vidéke lett.

Ennek ragyogó bizonyítékeként szolgálhat Petro Mikolajovics Lizanec, egy sokgyermekes favágócsalád sarjának sorsa is, aki a szvaljavai kerületi Rodnyikivka verhovinai faluban látta meg a napvilágot, ma pedig neves szovjet nyelvész, a filológiai tudományok doktora, az Uzshorodi Állami Egyetem professzora.

A boldog cél megszületése, a tudomány magaslatainak meghódítása, csak a szovjethatalom idején vált lehetővé, melynek egyik legbőkezűbb ajándéka mindjárt vidékünknek a szovjet hadsereg általi felszabadítását követően az Uzshorodi Állami Egyetem megnyitása volt. A kommunista párt és a szovjet kormány atyai gondoskodása, az SZSZKSZ TA, az USZSZKSZ TA, Moszkva, Kijev, Leningrád, Kazany, Harkov, Tbiliszi, Szaratov és az ország számos más városa főiskoláinak testvéri segítsége biztosította az Uzshorodi Állami Egyetem fejlődését, melynek krónikája 1945 nyarán aranyló októberével kezdődött. Kárpátontúl első főiskolájának ajtajai vidékünk dolgozói fiainak és lányainak ezrei előtt tárultak ki.

A történelmi–filológiai kar diákjainak névsorába 1948-ban bekerült Petro Lizanec, a Berehovói Középiskola kitűnő előmenetelű végzőse is. Az ötévi kitűnő tanulás, a kitartó munka meghozta gyümölcsét: kitüntetéssel végezte el az egyetemet és ajánlást kapott az aspirantúrára, mely éppen abban az évben (1953) nyílt meg az

egyetemen. „Ukrajinszki govirki Zatisszja Vinográgyivszkogo rajonu Zakarpatszkoji oblasztyi URSZR” címmel 1959-ben megvédte kandidátusi disszertációját. Az azóta eltelt 25 év alatt P.M. Lizanec az Uzshorodi Állami Egyetemen tevékenykedik, amely elválaszthatatlanul összeforrt életével. Hiszen az egyetemmel párhuzamosan fejlődtek és izmosodtak volt végzősei is. P.M. Lizanec pályafutásának szakaszait a következő állomások jelzik: módszerész, docens, professzor, a magyar filológiai tanszék vezetője, a filológiai kar dékánja. Tipikusnak mondható életút ez szovjet valóságunk viszonyai között. Munkája mindig szerves kapcsolatban állt társadalmi tevékenységével. Sokrétű megbízatásoknak tesz eleget: tagja a filológiai kar pártvezetőségének, az egyetem szakszervezeti bizottságának, a szovjet finnugristák bizottságának, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság végrehajtó bizottságának, az USZSZK Főiskolaügyi Minisztériuma Tudományos-Módszertani Tanácsának, az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátontúli területi bizottságának állományon kívüli lektora, a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi tagozata vezetőségének, valamint a területi TIT magyar irodalmi és művészeti szakosztályának elnöke.

A filológiai kar kommunistái tizenötször választották pártszervezeti titkárukká P.M. Lizanecet. Neve közismert a szovjet és külföldi tudományos közökben. Tollából 140 tudományos munka látott napvilágot, többek között 10 könyv és broszúra, melyek kiérdemelték a vezető hazai szakemberek, valamint a szocialista együttműködés országai nyelvészeinek nagy elismerését.

P.M. Lizanec tudományos kutatásainak logikus betetőzése volt „Ukrajinszko-ugorszki mizsmovnyi zvjazki” témájú doktori disszertációja, amelyet 1971-ben védett meg. Az Uzshorodi Állami Egyetem egykori végzősének monográfiái, cikkei, tanulmányai kedvező visszhangra találtak az ismert tudósok részéről. Az uzshorodi tudós tekintélye kifejezésre jut a Szovjetszkoje finno-ugrивегуenyije (Tallinn) c. országos folyóirat szerkesztőbizottsága aktív tagjaként kifejtett munkájában is. Itt jegyezzük meg, hogy P.M. Lizanecet nemrég a doktori disszertációk védelmével foglalkozó különtanács elnökévé nevezték ki.

P.M. Lizanec professzor sokéves munkáját kitüntetésekkel, többek között Lenini Jubileum-éremmel, „A szocialista verseny győztese” (1973, 1978, 1979), valamint a „Főiskola. A munkában elért kimagasló sikerekért” (1975) jelvényekkel, úgyszintén számos oklevéllel és köszönetnyilvánítással méltatták.

Az élet dele a tudós számára a szakmai érettség időszaka. P.M. Lizanec alkotó erejének teljében a közelmúltban ünnepelte 50. születésnapját.

Minden erőfeszítését továbbra is a nagyképzettségű szakemberek felkészítésének javítására, a szovjet közoktatás és tudomány javára fordítja.

„Kárpátontúli Ifjúság”, 1980. VII. 19.

M. Zimomrja,
a filológiai tudományok kandidátusa,
az Uzshorodi Állami Egyetem docense

1981

Tanácskoznak a filológusok

AZ USZSZK TA Irodalmi, Nyelvészeti és Művészettörténeti Tagozata Uzshorodon tartott kiszállásos közgyűlése megvitatta a filológiai tudományok időszerű feladatait az SZKP XXVI. kongresszusának határozatainak tükrében. A közgyűlés munkájában részt vettek a köztársaság ismert tudósai, az Uzshorodi Állami Egyetem filológiai karának tanárai és diákjai, tanítók, valamint a TIT lektorai. Előadást tartott V. M. Ruszanyivszkij, N. J. Krutyikova, D. V. Zatonszkij, M. V. Goncsarenko, az USZSZK TA levelező tagjai, valamint L. Sz. Palamarcsuk és P. M. Lizanec, a filológiai tudományok doktorai.

A kiszállásos közgyűlésen megvitatott kérdésekről az alábbiakban V.M. Ruszanyivszkij, az USZSZK TA Irodalmi, Nyelvészeti és Művészettörténeti Tagozatának akadémikus-titkára számol be:

A köztársaság filológusai elhivatottságukat nem abban látják, hogy felfedezzék a már felfedezett, hanem új irányokat jelöljenek ki ebben a tudományágban, megbeszéljék az új áramlatokat és jelenségeket, és szorosabb kapcsolatokat teremtsenek a kommunista építés gyakorlatával. Egyébként az SZKP XXVI. kongresszusának határozatai erre ösztönzik a társadalomtudományok képviselőit. E szempontból tanácskozzunk jelenlegi ülésünkön is, melynek résztvevői kijelölték a filológiai tudományoknak a szociális kultúra fejlesztésében, az új ember nevelésében, a szovjet életmód meghonosodásában játszott szerepét, megvitaták a művészet és a kor kapcsolatának, valamint az SZSZK SZ népeinek irodalmi kölcsönös gazdagodásának kérdéseit.

Milyen célt tűzött maga elé a jelenlegi ülés, s miért éppen Uzshorodon rendezték azt meg?

A tudományos kutatások konszolidálására törekszünk, igyekszünk elkerülni az elaprózódást, a kutatott témák szétszóródását és a munkánkban előforduló más, nem kívánatos jelenségeket.

Nem véletlen, hogy Uzshorodon rendeztük meg az ülésünket. Az önök egyeteme közismert filológiai kutatásairól.

Vitalij Makarovics, milyen pozitív jelenséget említene Ukrajna filológiai tudományának fejlődéséből?

Köztársaságunk filológusai öröndetes eredményeket értek el sok tekintetben, és érezhetően elmélyült a kutatások elméleti bázisa. Megkezdődött az új problémák tanulmányozása, mint például: a szocialista realizmus mint esztétikai világrendszer; az ukrán irodalom helye a nemzetközi kapcsolatokban; nyelvközi kapcsolatok stb. Befejezéséhez közelednek az olyan alapvető munkák, mint az ukrán folklór alapjai, az ukrán film története, a háromkötetes oroszukrán szakkifejezések szótára stb. Észrevehetően nőtt a filológusok érdeklődése a szociológiai tudományok, a nyelv és a gondolkodás kapcsolatának tanulmányozása iránt stb.

A kiszállásos ülészekon megfelelő határozatokat hoztak. A tudósok részt vettek a filológiai tudományok területszerte megrendezett napjain is.

„Kárpátontúli Ifjúság” 1981. XI. 3.

J. Roszlavszkij

Радяться філологи

Актуальні завдання філологічної науки у світлі рішень XXVI з'їзду КПРС розглянуто на виїзній сесії загальних зборів Відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР, що відбулася в Ужгороді. У її роботі взяли участь відомі вчені республіки, а також викладачі і студенти філологічного факультету Ужгородського держуніверситету, вчителі, лектори товариства "Знання". З доповідями виступили члени-кореспонденти АН УРСР В. М. Русанівський, Н. Є. Крутикова, Д. В. Затонський, М. В. Гончаренко, доктори філологічних наук Л. С. Паламарчук, П. М. Лизанець.

Про питання, розглянуті на виїзній сесії, розповідає академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР В. М. Русанівський:

Не відкривати вже відкрите, а прокладати нові напрями в науці, осмислювати свіжі віяння і явища, встановлювати більш тісні зв'язки з практикою комуністичного будівництва - у цьому вбачають своє покликання філологи республік. На це, до речі, націлював представників усіх суспільних наук XXVI з'їзд КПРС. Цьому аспектові немало уваги приділялось і на нашій сесії, учасники якої визначили роль філологічних наук у розвитку соціалістичної культури, вихованні нової людини, утвердженні радянського способу життя, обговорили питання про зв'язок мистецтва і часу, про взаємозбагачення літератур народів СРСР тощо.

Яку мету переслідувала дана сесія і чому її проведено саме в Ужгороді?

Ми добиваємося консолідації наукового пошуку, стараємось запобігти дрібнотем'ю, розпорошенню тематики та іншим небажаним явищам у нашій роботі.

А в Ужгороді зустрілися не випадково. Ваш університет відомий своїми дослідженнями на поприщі філології, особливо ж у галузі діалектології, міжмовних контактів, ономастики, антропоніміки.

Віталію Макаровичу, що позитивне можна б відзначати у розвитку філологічної науки на Україні?

Філологи нашої республіки досягли відрадних результатів на багатьох напрямках, відчутно поглибилась теоретична база їх досліджень. Почалося вивчення нових проблем: соціалістичний реалізм як світова естетична система; місце української літератури у міжнародному контексті; міжмовні контакти ті інші. Завершуються такі фундаментальні роботи, як укладання корпусу українського фольклору, історії українського кіно, тритомного російсько-

українського термінологічного словника тощо. Помітно зріс інтерес філологів до соціологічних досліджень, вивчення зв'язку мови і мислення та ін.

На виїзній сесії була сприйнята відповідна резолюція. Вчені також взяли участь у днях філологічної науки, що відбулися в нашій області.

«Молодь Закарпаття» 3. XI. 1981.

Я. Рославський

1982

Odessából hazatérőben Magyar szellemi műhely Ungvárott

Sok minden emlékezteti Odesszában is az ottjáró magyart a tágabb és a szűkebb pátriájára; megpillantja a félsasos-napsugaras szegedi címert a testvérvárosok tablóján, sokszor hallja emlegetni a két város operaházának közös építőit. Egy-egy régi ottani újságlapon föltűnnek a *Délmagyarország* és a *Csongrád megyei Hírlap* ismerős fejlécei. Itt járt egyetemi és újságbéli odesszaiak kérdezősködni közös ismerősökről. A *Szegedszkaja* utcán elmegy a szegedi Vedres utcai Odessza-kövünkhöz hasonló kétnyelvű obeliszk előtt. Filosz, tehát itt sem kerülheti el az antikváriumot, s a tucatnyi magyar könyv között ott látja sárgállani a *Kistelek történetét*, aztán rábukkan a *Teknyőkaparóra* meg a *Gyaluforgácsokra*...

A hazafelé tartó úton sem kevés a magyar emlék és emlékeztető. Lvovtól errefelé egyre gyakrabban hall magyar szót a vonatra fölszállók meg a kocsifolyosón elhaladók ajkáról. Munkács, Zrínyi Ilona vára, az állomás és környéke kétnyelvű föliratai, a magyar írónevek az utcatáblákon, az ungvári *Barátság* könyvesbolt, amelyet hazai üzletnek nézne az ember a magyar kiadások bő választéka után – nos, mindez az errefelé élő magyarokat idézi.

Néhánynapos tartózkodásunk Ungvárott – a Szovjetunió legnyugatibb megyeszékhelyén – újra meggyőz bennünket Kárpátalja másfél-százezer magyar lakosa nem egyszerűen csak nemzetiségi kisebbség (az abszolút többségben lévő helyi ukránság szempontjából) vagy jelentős etnikai tömb (felőlünk nézve), hanem komoly bázisa egy intenzív magyarságkutató, illetve a magyar kultúrát a hatalmas ország egésze felé közvetítő szellemi műhelynek is.

E műhely résztvevői zömmel az immár harminchét éve működő, s jelenleg mintegy 10 ezer hallgató képzését ellátó Ungvári Állami Egyetem tanszékein dolgoznak. Főként a szegedi testvérintézmény, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tudományos rendezvényei révén ismerjük az egyetem humán tanszékeinek munkáját. Helyi és központi kiadványokban eljutnak hozzánk a nyelvész, M. Szimulik, a

nyelvjáráskutató I. Dzendzelivszkij, a folklorista, P. Lintur meg a prózapoétika rangos művelője, V. Aripovszkij új munkái.

A legközelebb – természetesen – a magyar nyelv és irodalom, a magyar–orosz és magyar–ukrán művelődési kapcsolatok történetének tudományos művelése, valamint irodalmunk itt élő ukrán közvetítőinek munkássága áll hozzánk: mindez az egyetemes magyar tudományt és kultúrát is gazdagítja.

Jövőre már húsz éve lesz, hogy az egyetemen magyar szakos tanárképzés is folyik. A Petro Lizanec vezette magyar tanszéken hét oktató foglalkozik a közel 130 hallgatóval. (Nyelvészeink jól ismerik a tanszékvezető kétkötetes könyvét, mely a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokba a századok során behatolt magyar jövevényszavakat vizsgálja.) A tantervbe szervesen illeszkednek az olyan, helyi körülmények diktálta szakkollégiumi témák, mint például a keleti szláv–magyar nyelvi kapcsolatok, az ukrán–magyar és orosz–magyar irodalmi kapcsolatok, a kárpátaljai magyar nyelvjárások stb. Annál is inkább, hiszen az idevaló hallgatók szinte mindnyájan bekapcsolódnak valamilyen formában a tanszék sajátos arcélú tudományos munkájába is: az ő gyűjtőmunkájuk is benne van a *Kárpátaljai magyar népballadák*-ban, bedolgoznak az *Összkárpáti* nyelvatlasz köteteibe stb.

Az egyetem elvégzése után természetesen főleg a magyar tannyelvű iskolák várják őket, de sokan helyezkednek el a lapok és a könyvkiadó magyar szerkesztőségeiben, az Inturisztnál stb.

Jók a tanszék kapcsolatai a magyar egyetemekkel és főiskolákkal. A folyosón látható képes híradón a nemrég ott járt Szathmári István budapesti professzor mosolyog le ránk. Kiadványaik eljutnak a világ valamennyi hungarológiai központjába.

Szovjet–magyar közös kiadásban megjelent könyvei révén széles körben ismert Magyarországon Váradi-Sternberg János neve. Az egyetemes történeti tanszék professzora még leningrádi diákéveiből, a világhírű Tarle akadémikus óráiról hozta közép-kelet-európai érdeklődését a magyar–orosz és magyar–ukrán kapcsolatok iránt pedig a már több mint negyedszázada megvédett kandidátusi disszertációja témájával kötelezte el magát. Ebben a Rákóczi-kor magyar–orosz viszonyait elemezte, s ha ma viszonylagos teljességgel előttünk áll az a korábban nem is sejtett intenzív diplomáciai tevékenység, mely Nagy Péter és a Nagyságos Fejedelem kontaktusait jellemezte, ez szinte kizárólag az ungvári professzor érdeme. Hogy a háromkötetes moszkvai *Magyarország történeté*-ben őt bízták meg a 18. századi históriánk megírásával, az csak természetes. Nagydoktori fokozatát a 19. sz. második fele – 20. sz. eleji orosz–magyar társadalmi és művelődési kapcsolatok történeti szintéziséért nyerte el.

Amiben igazán izgalmasan újat nyújt a magyarországi kutatásnak is, az a régi orosz levéltárakban megbúvó adatok, értékelések fáradhatatlan föltárása. Már korábbi könyveiben is fontos adalékkal gyarapította például Petőfi, Madách, Jókai és Eötvös József orosz utóéletéről, valamint Puskin és Ivan Franko, Plehanov és Lenin magyarságképéről szóló ismereteinket, nem véletlen tehát, hogy ezeket a könyveket a szakma és a nagyközönség egyaránt szétkapkodta.

Ungvári találkozásunkon igazi csemegével: legújabb, immár harmadik szovjet–magyar könyve még friss nyomdaillatú példányával lep meg. Ebben, amennyire az első belekóstolás látni engedi, mindhárom, általa eddig vizsgált nagy témakörben ismét sok újat nyújt.

A *Századok öröksége* első harmadát Rákóczi-tanulmányok alkotják. A diplomáciai tárgyalásokat ismertető írások mellett e helyen főként arra a háromra hívom föl a (nemsokára a magyarországi könyvesboltokban is megjelenő könyv) olvasóinak figyelmét, amely Forgách Simon kuruc tábornagy Kijevben Várad által megtalált emlékiratait ismerteti, bemutatja egy ukrán festő eddig ismeretlen arcképét Rákócziról, illetve a szabadságharcnak az orosz történetírásban kialakult képét vázolja.

A második rész az 1848–49-es szabadságharc és Oroszország viszonyához közöl érdekes, mindeddig sehol másutt föl nem lelt adatokat. Csaknem félszáz oldalon tárgyalja például a cári hadsereg beavatkozásának oroszországi visszhangját. Ebből sok egyéb mellett megtudjuk, hogy a költő-diplomata Tyutcsjev követelte elsőként az intervenciót, hogy a hadsereg soraiban a legkülönbözőbb formákat öltötte a beavatkozás elleni tiltakozás (itt jutunk el a híres Guszev-ügy tulajdonképpeni gyökereihez), s milyen élénk visszhangot váltottak ki az események a haladó értelmiség körében. (A vizsgálódásba Herzen és Csernisevszkij számos, eddig még nem elemzett megnyilvánulását is bevonja.)

A harmadik rész címe: Írók, költők, tudósok nyomában. Egyaránt érdekesek itt mind a hazánkba elkerült neves oroszok és ukránok (mint a filozófus Szkovoroda, a dekabristává lett Muravjov apja), mind az Oroszországba kivándorolt magyarok (például a jakobinus Zsiday Mátyás, az első oroszországi magyar nyelvtant közreadó Deskó András) kapcsolatainak első ízben megejtett vizsgálatai. Magvas esszében jár utána: honnan ered a Sevcsenko–Petőfi párhuzam. Tolsztoj magyar irodalmi ismereteiről a már ismert Tömörkény-mozzanaton túl most Petőfi kapcsán is többet megtudunk. Fölszínre hozza Jókai Pugacsov-novellájának francia forrásait, s kimutatja azt is, hogy *Az új földesúr* első orosz fordítója a dekabrista fölkelésben való részvételért szibériai kényszermunkára ítélt Pjotr Szvisztunov Marija nevű leánya volt.

Előadásmódja rendkívül rokonszenves: egyszerre tárgyyszerű és olvasmányos, s kielégíti a szaktudós tény- és koncepcióigényét csakúgy, mint az intelligens „csak” olvasó általános érdeklődését.

Az ungvári magyar műhely fontos részét képezi az a tizenegynéhány szak- és műfordító, aki gyakorlatilag anyanyelvi szintű magyartudása révén avatott ukrán továbbítója szellemi értékeinknek. Teljesítményéről nagynéha tudomást szerez a hazai olvasó is, ám ez alig van arányban azzal a jelentős kulturális misszióval, amit munkájuk jelent.

Ennek a fordítógárdának *Jurij Skrobinec* (ez az alig ötvenéves, fiatal nagypapa) a korelnöke. Nevét már az odesszai és szegedi költők közös kötetéről írva is kiemelttem: ő fordította az odesszai könyv jó háromnegyed részét. Itt pedig ideje leírni: a Kárpátokon sem innen, sem túl nem tett senki nála többet azért, hogy irodalmunk,

amennyire ez fordításnál lehetséges, az eredetivel azonos színvonalon szólaljon meg Tarasz Sevcenko nyelvén.

Ő is az Ung-parti alma mater neveltje. Már hallgató korában, 1848 centenáriuma megjelent első nyomtatott fordítása, a *Nemzeti dal*. Azóta több száz fordítása lát napvilágot. Könyvespolcán négy jókora kötet: kizárólag magyar versek az ő ukrán tolmácsolásában, köztük a *János vitéz*, a *Toldi*, *Az Apostol*, az Arany-balladák, a *Jónás könyve*. „*Magyar hárfa*” – ezt a címet adta Gyöngyösitől Somlyóig egész költészetünket átívelő antológiájának. Prózánk két tucatnyi műve is az ő nyelvén szólalt meg ukránul: a *Légy jó mindhalálig* például épp e napokban jött ki második kiadásban Kijevben. Az ő révén jelent meg először a Szovjetunióban a *Puszták népe* is – ukránul, jóval megelőzve az orosz fordítást. Illyés Petőfi-könyve Skrobinecnek a nagy költőforradalmárról, s talán egész népünkéről kialakított fölfogására is kihatott.

Az ungvári ukrán színház, ahol jelenleg Jurij főállásban dramaturg, az ő fordításában mutatta be a *János vitézt*, Farkas Ferenc *Zeng az erdőjét* és Karinthy Frigyes két egyfelvonásosát. Bartók kórusműveit is az ő szavaival éneklik ukránul.

A vaskos regények ellenpontjaként egy filigrán kötetként, szinte minikönyvet nyújt mosolyogva: *Magyar közmondások*. Szakmai hobbija a közmondások gyűjtése. Éppen harminc könyvecske sorakozik előttünk az ő fordításában a Szovjetunió és a világ népeinek bölcsességéből.

A reá, átköltő tollára váró verstenger láttán ritkábban engedi szabadjára saját személyes műsáját. Ez annál sajnálhatóbb, mivel – jófajta Huszt melléki vörös bor mellett beszélgetve – belepillanthattunk újabb magyarul írt verseibe is (köztük a még mindig frissen benne lüktető szigligeti találkozás ihlette Nagy László- emlékekbe), s ezek saját hangú poétát láttatnak benne – nyelvünkön is.

Én sem lelek pontosabb szavakat a „Skrobinec-jelenségre” a Rab Zsuzsánál: „az a műfordító, akiről álmodozni szoktunk: magyarul és költőiül egyaránt tud”.

„*Csongrádmegyei hírlap*” (Szeged)

Fenyvesi István

1982. március 17.

1983

Vizsgalesen

Kitűnő! – mondja szinte harsogva a tanterem ajtaján kilépő megnyerő külsejű fiatal nő. Tekintete örömtől csillog, de látjuk rajta, az izgalom vaspántjai még mindig nem lazultak fel benne teljesen.

Társai szoros gyűrűt alkotnak körülötte. „Hogy volt? Sokat faggatott? Milyen pótkérdéseket kaptál?” – hangzik el gyors egymásutánban. S ő türelmesen mindent töviről hegyire elmesél. Azt, hogy mit érzett, amikor kihúzta a tételét, hány percig készült feleletére stb. S már éppen idézni akarja nemrég elmondott szavait, amikor

ismét nyílik az ajtó. A kint várakozók, cserbenhagyva a mesélőt, a kilépőhöz sietnek, akinek arca korántsem árulkodik elégedettségről.

Levizsgáztam – válaszolja a kérdezősködőknek. S mint aki szégyelli magát, gyorsan táskájába teszi indexét és köszönés nélkül elsiet.

Az Uzshorodi Állami Egyetem betonkolosszusában, ahol a locspocsos január derekán jártunk vizsgalesen, voltunk szemtanúi a fentebb leírt jelenetnek. S mintha csak egy és ugyanazon film kockáit vetítették volna elénk, ugyanilyen látvány vagy legalábbis ehhez hasonló fogadott bennünket az ide-oda tekergő folyosókon. A nagy nyüzsgés, a járás-kelés, a könyveket, jegyzetfüzeteket lapozgató diákok feszültségtől vibráló vizsgahangulatot teremtettek. Ezekben a napokban több ezer fiatal ad számot fél év alatt komoly munkával szerzett ismereteiről, arról, mennyire sajátították el azt a tudásanyagot, melyre fel-tétlenül szükségük van jövőendő szakmájukhoz.

Nemcsak növendékeink, de mi, előadók, tanárok is rendszerint nagy várakozással tekintünk a január elé – tájékoztat bennünket Lizanec Petro professzor, a filológiai fakultás dékánja, akivel dolgozószobájában beszélgetünk. – Nálunk háromszor van „szüret”: a téli, a tavaszi és a nyári vizsgázások idején. A sok türelmet, odafigyelést és nem utolsósorban árnyalt tudást igénylő munka gyümölcseit ilyenkor szedjük le. Minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy ne csalódjunk sem önmagunkban, sem pedig a gondjainkra bízott lányokban, fiúkban.

Lizanec Petro, aki egyben a magyar filológiai tanszék vezetője is, elmondta, hogy elégedettek az e hónap ötödikén kezdődött vizsgaidőszak tapasztalataival. A diákok összlétszámának 95 százaléka van jelen. Nem kell szégyenkezniük a jegyek miatt sem. A postás nemsokára sok-sok kollektíva és szülő címére visz olyan köszönőlevelet, melyben a hallgatók jó előmenetelért, társadalmi aktivitásukért fejezik ki elismerésüket a fakultás dolgozóinak. Azt is megtudtuk, hogy a jobb eredmények eléréséért az idén először individuális és tematikai konzultációkat is tartanak. Míg az előbbi az egyéni megbeszéléseken alapul, addig az utóbbi olyan áttekintő előadásokat foglal magába, melyekbe egész évfolyamokat vonnak be.

Beszélgetésünket félbe kellett szakítanunk. Lizanec Petro vizsgára igyekezett. Az ötödik évfolyamos magyar filológusok a nyelvföldrajzban tett jártasságukról adnak számot. A csupa ablak auditóriumban fegyelmezetten várakoznak a diákok. Rövid előkészület után megkezdődik a vizsga.

Nyelvföldrajzi aspektus a kárpátontúli ukrán nyelvjárások hungarizmusainak vizsgálatában – kezdi feleletét kérdésének felolvasásával Révész Katalin egyetemista.

S mi nem akarunk jelenlétünkkel zavarni. A benti csend után a folyosón újra a jól ismert duruzsolás üti meg fülünket. Még benézünk a jövőendő közgazdászokhoz is. Korotkova Natália módszerész szívesen áll a rendelkezésünkre. Elmondja, hogy a levelező tagozat első évfolyamosai éppen ezekben az órákban vizsgáznak a Szovjetunió és a külföldi országok gazdaságtörténetéből. Irány a 211-es terem! De ott már csak egy kislány várakozik.

A nevem Dzjamko Marianna - suttogja, miközben tekintete a szemközti ajtóra szegeződik. – Mukacsevo egyik üzemében dolgozom... Látszik rajtam, hogy izgulok?

Nem mondtuk, hogy igen. Talán nem neheztel meg érte. Ez volt első egyetemi vizsgája.

...Gépkocsink a város fölé magasodó dombról gombolyagként aláfutó úton kanyarog. A hirtelen leszálló köd puhán körülölelte az egyetem épületét. Az ablakokból áradó makacs fénysugarak azonban áttörték a fehér szemcsefüggönyt. Úgy, mintha irányt akarnának mutatni mindazoknak, akik lépteiket a tudás birodalma felé szaporázzák.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1983. I. 16.

Bornemissza Eszter

Külhoni alma materek Ungvár

Az Ung folyó parti szép fekvésű város a Szovjetunió kárpátontúli területének legnagyobb települése, 1946 januárjától székhelye. Az első világháború előtt magyar, a két háború között a polgári Csehszlovákia területéhez tartozott, a bécsi döntés alapján Horthy hadseregének uralma alá került 1944. október 27-ig, a város felszabadulásáig. Ősi várának a legenda szerint egy ideig Árpád vezér is lakója volt. Jövőre kétszáz esztendőes gimnáziumának jeles tanára volt Dayka Gábor, a neves költő.

Az ungvári egyetem igen fiatal, 1945. október 18-án alapították, nem sokkal azt követően, hogy a Kárpátontúl csatlakozott az USZSZK-hoz. Az intézmény hivatalosan 1946 januárjában kezdte meg működését. Azt a folyamatot gyarapítva, amelynek révén Ukrajnában ötven év alatt 27-ről 138-ra nőtt a felsőoktatási intézmények száma (ezek között nyolc nagy egyetem van).

Az egyetem beiskolázási körzetében élő lakosságnak körülbelül tizenhat százaléka magyar anyanyelvű. Ez az arány tükröződik az intézmény több mint tizenegyezer hallgatójának összetételében is. Az univerzitásnak négy kara van: filológiai, idegen nyelvi, természettudományi és orvostudományi. Hallgatóinak létszámát tekintve ez utóbbi a legkisebb: az Ung folyó mentén kiépített Leningrád-rakpart sarkán álló épülettömbben mindössze kétszáz orvos tanuló. Az orvosi fakultás mégis kuriózum: az ungvári egyetemen kívül az egész Szovjetunióban, csak az észtországi Tartuban folyik tudományegyetemi fakultáson orvosképzés.

A filológiai kar „jó kezekben” van. Dékánja Pjotr Nyikolajevics Lizanec professzor, a filológiai tudományok doktora. Ukrán létére kiválóan megtanult magyarul, és hosszú idők óta ő tölti be a Szovjet – Magyar Baráti Társaság Kárpátontúli Területi Tagozatának elnöki tisztét. A kar így a magyar kultúra ápolásának és terjesztésének fontos műhelye. Magyar tagozata az idén húszesztendőes: nappalis hallgatói 1963 óta anyanyelvükön tanulnak és vizsgáznak, jelenleg ötvenhatan vannak. Csaknem száz

magyar anyanyelvű fiatal az 1969-ben létesült levelező tagozaton folytat filológiai tanulmányokat.

Termékeny kapcsolat van több ukrán és magyar felsőoktatási intézmény között. Az odesszai egyetem a szegedivel, a kijevi Sevcsenko a debrecenivel, a harkovi a miskolcival, az ungvári a szegedi, a munkácsi pedagógiai főiskola pedig a nyíregyházi tanárképző főiskolával tart fent rendszeres és sokoldalú kapcsolatot.

„*Debrecen*”, 1983. III. 31.

J. N. J.

1985

Híd Kárpát-Ukrajnában

Az élet parancsa az is, amiről *Petro Lizanec*cel, az ungvári egyetem magyar tanszékének vezetőjével beszélgetünk. Lizanec nyelvész, több vaskos könyve jelent meg Kijevben, Ungvárott és Budapesten. Főleg az ukrán és a magyar nyelv kölcsönhatását kutatja, de fontos eredményeket ért el a magyar nyelv kárpát-ukrajnai sajátosságainak feltérképezésében is. Ez a műve éppen kiadót keres. Lizanec elmondja, hogy a Szovjetunióban az ő tanszéke az egyetlen anyanyelvi magyar tanszék, ahol kifejezetten a magyar tananyelvű iskolák oktatóit képezik. (Magyar tanszékek, ahol nyelvünket idegen nyelvként oktatják, működnek másutt is, például Moszkvában, Leningrádban és az észtországi Tartuban.) Felelős tevékenység ez, s hogy minél hiánytalanabban eleget tehessenek feladatuknak - szorosan együttműködnek a magyarországi megfelelő intézményekkel.

„*Népszabadság*” 1985. VII. 6.

E. Fehér Pál

1986

A helyzetnek megfelelően

Kijevben a napokban fejeződött be a Szovjet–Magyar Baráti Társaság ukrainai tagozatának beszámoló–választó konferenciája, melyen jelen volt és felszólalt Lizanec Petro, e szervezet vezetőségének tagja, az SZMBT kárpátontúli tagozata vezetőségének elnöke, az Uzshorodi Állami Egyetem tanszékvezető professzora. E fórumon vitatták meg a szervezetnek az SZKP XXVII. kongresszusa követelményeiből eredő feladatait. Az ezzel kapcsolatos teendők, s az addig elvégzettek iránt érdeklődtünk, amikor beszélgetésre invitáltuk Lizanec elvtársat.

Megtudtuk, hogy a köztársasági konferencián nyolc más aktivistával együtt küldötként választották meg önt az SZMBT soron levő ötödik, Moszkvában tartandó fórumára. Ez részben a területi tagozat munkája elismerésének tekinthető. Kérdésünk tehát, hogy mi az, ami az eddigi tevékenységét méltóvá tette erre az elismerésre, mit vitt "tarsolyában" a Dnyeper-parti városba, miről adhatott számot, milyen problémákat vetett fel?

Nos, területünk sajátos helyzetéből adódóan, a kárpátontúli tagozatnak jellegzetes feladatai adódnak, és merem állítani, több munkája is van, mint számos más ilyen hatáskörű, rendeltetésű szervezetnek. Köztudott, hogy Kárpátontúl és Szabolcs-Szatmár megye testvérvárosai, munkaegyetesei igen sokrétű, s gyümölcsöző kapcsolatokat ápolnak. Sok tekintetben már sikerrel teljesített és teljesítendő feladatunk tehát, hogy elmélyítsük, tartalmasabbá, gazdagabbá tegyük ezt az együttműködést. A másik – s különösen az utóbbi esztendőben igen időszerűvé vált – tennivalónk, hogy a magyarországi dolgozókkal, s az ide látogató turistákkal megismertessük vívmányainkat, propagáljuk az SZKP politikáját, melynek célja a szociális-gazdasági fejlődés meggyorsítása, nemzetközi téren pedig a béke megőrzése, miként azt a XXVII. pártkongresszus határozatai megkövetelik. Mindezek érdekében rendszeresen küldünk tájékoztató anyagokat a szomszédos megyébe, tagozatunk aktivistái részt vesznek a testvérterületek napjainak a rendezvényein, a barátság-esteken, találkozókat rendeznek a hozzánk látogató turisták számára, felkeresik velük iparvállalatainkat és mezőgazdasági nagyüzemeinket stb. Ugyancsak az utóbbi hónapok eredménye, hogy megélénkült társaságunk kollektív tagjainak, vagyis az alapszervezeteknek a munkája, mely elsősorban azt szolgálja, hogy az internacionalista szocialista versenyben levő kollektívák együttműködése a kölcsönös tapasztalatcsere révén konkrét gyakorlati tettekben öltön testet. Gyakran esik szó – többek között e lap hasábjain is – a kárpátontúli és a szabolcs-szatmári vasutasok, a berehovói és a nyíregyházi konzervgyártók, az uzshorodi és a rakamazi cipőgyártók, a Perecsenyi Favegyikombinát és a Nyírbogdányi Kőolajfinomító és sok más kollektíva kapcsolatainak eredményéről, a szovjet és a magyarországi gyümölcsészeknek a Barátság-kertben végzett munkája eredményeiről. Ezen együttműködés formáinak, módszereinek, tapasztalatainak a népszerűsítése szintén aktivistáink dolga. S ha már erre terelődött a szó, munkánk formái és módszerei között említendő még a nemzeti ünnepek közös méltatása, a barátsági nagygyűlések a szovjet–magyar határon, a műkedvelő együttesek, a különböző szakmai delegációk csere-látogatásai. Vagyis mindent egybevetve, volt miről számot adnom, amikor felhívtam a köztársasági szervezet tisztújító fórumán.

Maradjunk még egy kérdés erejéig e konferenciánál. Miben hozott ez újat a baráti társaság tevékenységében?

Strukturális, tehát lényeges szervezési újítások, változtatások egyelőre nem kerültek napirendre. Viszont annál nagyobb hangsúlyt kapott az a szándék, törekvés, hogy valóban a pártfórum követelményeinek szellemében, az eddigi keretek között javítsuk munkánk hatékonyságát. Több felszólaló is, kongresszusi szóhasználat

élve, rámutatott, hogy együttműködésünk intenzitásának növelésére van szükség. Persze, ennek érdekében területi tagozatunk munkájában is sok tekintetben számottevő előrelépést kell elérnünk.

Vagyis elérkeztünk azokhoz a hiányosságokhoz, problémákhoz, amelyek a kárpátontúli szervezet tevékenységében megoldásra várnak.

Hát igen. Sajnos, problémák is akadnak. Ezek egyik része orvosolható a most meglevő szervezeti keretek és anyagi feltételek közepette is. Így például, célkitűzéseink szempontjából nem eléggé eredményesek a tapasztalatcsere jellegű látogatások. Aktívabb tapasztalatcsereére kell ösztönözni a testvérmegyébe látogató Barátság-autóbuszok utasait. Sok a javítani való a hozzánk érkező turisták folyó felvilágosító munkában is. Önbírálóan meg kell jegyeznem azt is, hogy területi szervezetünk 40 tagú elnökségében a munka rendkívül egyenlőtlenül oszlik meg az aktivisták között.

Feltételesem a másik csoportba sorolt problémák csakis külső segítséggel számolhatók fel. Köztudott, hogy az SZMBT, s persze annak kárpátontúli tagozata is, kizárólag társadalmi alapokon tevékenykedő szervezet, melyben nem gyűjtünk tagdíjakat, nincsenek csakis ezzel foglalkozó funkcionáriusai. Így tehát anyagi lehetőségeink korlátozottak. A mostaninál lényegesen több propagandaanyagra, szemléltetőre, s minden más mellett, arra is szükség lenne, hogy ne csak erkölcsileg, hanem anyagilag is ösztönözni tudjuk a legtöbb megbízatást teljesítő aktivistáinkat. Mondjuk, ajándékokkal, társasutazásokban való részvétellel.

Nagy szükség lenne legalább egy helyiségre, amelyben többek között egy állandó tárlaton mutatnánk be területünk felszabadulás utáni fejlődését, Kárpátontúl és Szabolcs-Szatmár megye együttműködését.

Arról a felismerésről, hogy szükség van szocialista vívmányaink, kapcsolataink népszerűsítésének a formájára, tanúskodik egyebek között az is, hogy Budapesten a Szovjet Tudomány és Kutúra Házában már tavaly november óta a látogatók rendelkezésére áll egy ilyen kiállítás.

Ez a helyiség, terem, kiállítóterem – nevezzük, ahogy akarjuk – a szervezetünk égisze alatt végzett munka központja, sok érdekes rendezvény színhelye lehetne. Sőt, tovább megyek: tekintettel Kárpátontúl sajátos helyzetére, uzshorodon már létre kellene hozni egy barátságházat. E kis intézményben több más társadalmi szervezethez hasonlóan elképzeléseim szerint egy felelős titkár dolgozna, akinek a kezében összpontosulna a szovjet–magyar, a szovjet–csehszlovák, a szovjet–román baráti társaságok tevékenységével kapcsolatos mindennapi munka. Ha egy ilyen házunk vagy legalább helyiségünk lenne, ott lehetne tartani azokat a találkozókat, rendezvényeket, amilyen például nemrég a Kun Béla születésének 100. évfordulója tiszteletére tartott jól sikerült tematikus est volt a területi könyvtárban, s konferencia az egyetemen. Főként a távolságok, s a gyér autóbuszjáratok miatt az egyetemi rendezvényeken többnyire csak a diákok és tanárok vannak jelen. E helyiségben vagy házban vállalnának nagyobb munkát azok az aktivisták, akiknek a mostani viszonylagos szétszórtság miatt nem mindig tudunk testreszabott feladatokat adni. Gondolok

itt elsősorban a Magyarország felszabadításában részt vett veteránokra, akiknek idejük is van, s mindig nagyon készségesen vállalnak el megbízatásokat.

Ezeket a kívánalmakat, javaslatokat nem most és nem itt vetem fel először. Egyelőre nem sok sikerrel. Azonban a jelenlegi törekvésünk, hogy a kongresszus szellemében építsük át a társadalmi szervezetek tevékenységét, merőben új helyzetet teremtsünk, s új megvilágításba helyezzünk e javaslatokat. Meggyőződésem, hogy ezek és az ehhez hasonló problémák megoldódnak. Ennek egyik biztosítéka az az állandó határozott támogatás, amit az Ukrajnai Kommunista Párt kárpátontúli területi bizottsága nyújt tagozatunknak.

Lizanec Petro még hosszasan sorolta a további előrelépésre vonatkozó terveit és elképzeléseit. A beszélgetést annak a reményében fejeztük be, hogy előbb-utóbb ezek az elképzelések, tervek megvalósulnak, s a területi pártbizottság vezetésével az SZMBT kárpátontúli tagozata a korábbinál nagyobb mértékben fog hozzájárulni népeink barátságának erősítéséhez, gyümölcsöző együttműködéséhez.

“Kárpáti Igaz Szó”, 1986. V. 6.

Turányi József

Magyar szó a Kárpátok lábánál

Valóságos nyelvzavarral találkozunk az ember itt, az egyetemen. Ukrán és magyar szavak keverednek a szlovákokkal meg a románokkal. Kárpátalján az emberek túlnyomó többsége három nyelven: ukránul, magyarul, oroszul beszél. Mit lehet tenni, hogy az itteni magyarság ebben a nyelvi környezetben megőrizze anyanyelvét?

Egy nyelvész ebben a helyzetben csak azt mondhatja, hogy gyakran zavaró kölcsönhatásban vannak egymással nyelvek. Igen nehéz bármelyiket is a maga tisztaságában megőrizni. Jómagam például doktori értekezésemet a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokról, mégpedig szókölcsonzésekéről, a jövevényszavakról írtam, s most főleg nyelvjáráskutatással foglalkozom. De, amikor az ember a tantárgyát tanítja, egyben alkalmazott nyelvtudományt is tanít, és arra törekszik, hogy az itteni nyelvhasználat ne térjen el a magyar nyelv általános szabályaitól, formáitól. Hogy ez mennyire sikerül? Bizony, ha nem lenne ennyire gyors az élettempó, talán sikeresebb volna erőfeszítésünk. Jelenleg azonban a legtöbb esetben nem a kifejezések mikéntje a fontos, hanem a célszerűség, emiatt aztán idegenszerűségek kerülnek a beszédbe. Hozzáteszem, ez nem sajátosan magyar vetületű probléma, ugyanez a helyzet más, többnyelvű községben is, hiszen természetes, hogy egyik nyelv hat a másikra.

Ennek a kölcsönhatásnak járnak utána a magyar tanszék megalakulásának első percétől a tanszék oktatói és hallgatói. A kutatómunka irányítója Petro Lizanec professzor, a magyar tanszék vezetője.

Úgy tűnik, igencsak merész ember. Nem magyar anyanyelvű léte magyar filológiai tanszéket vezet...

Ruszin vagyok, a szüleim a harmincas évek közepén költöztek a beregszászi járásba, és bár nem magyar iskolába jártam, a környezet hatására megtanultam magyarul. Ma már veszem magamnak azt a bátorságot, hogy magyar nyelvű előadásokat is tartok... Amikor a kandidátusi disszertációmhoz gyűjtöttem anyagot, rájöttem, hogy elég sok magyar jövevényszó van a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban. Ebből a témakörből írtam meg doktori disszertációm, s adtam ki három kötetben. De maga a kutató munka tovább folyik.

Néhány éve Lizanec professzor Szombathelyen előadást is tartott a magyar nyelvészek nemzetközi kongresszusán, és beszámolt arról, hogy a Kárpátalján élő magyarok általában az északkeleti nyelvjárástípus valamelyik változatát beszélik, de egyes községekben a palóc vagy a mezőszéki sajátosságokat is megőrizték a hajdani telepések mai leszármazottai. Az is egyértelműen kitűnt az eddigi kutatásokból, hogy a társadalmi fejlődés, illetőleg a nyelvi környezet hatására Kárpátalján is megkezdődött a nyelvjárások felbontása, összemosódása. Ma már az ukrán, a szlovák, a román nyelvi környezet is kimutatható a magyar nyelvközösségek hangtanán és szókészletén.

Tanszékünk jelenleg három fő kutatási témán dolgozik – tér vissza beszélgetésünk alap gondolatához Lizanec Péter professzor. – Készül a kárpáti nyelv atlasz, s ebben a munkában rajtunk kívül magyarországi, valamint lengyel, csehszlovák, bolgár és jugoszláv kutatók is részt vesznek. Másik igen fontos feladatunk a kárpátontúli, vagyis magyarországi megfogalmazás szerint a kárpátaljai magyar nyelvjárás kutatása. A szótár készítése befejezéséhez közeledik, negyvenezer szócikket tartalmaz majd. Ezzel párhuzamosan dolgozunk a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszán is. Kész az első kötet kézírata, kétszázötven térképet tartalmaz, az életvitel szókincsét dolgoztuk föl benne, pontosabban a falusi életből merített szavakat. Látható, hogy nagyon sok a párhuzam a magyar nyelvjárások atlaszával, a mi példáink, amiket harminchat faluból gyűjtöttünk, jól kiegészítik a magyarországi nyelv atlaszt. most már csak az a nagy kérdés, hogy találunk-e kiadót a harminc éves kötet megjelentetésére...

Az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének hallgatói nagyon sokat segítenek tanáraiknak a kutatómunkában, hiszen tanár és diák még így is csak igen kis csapatot alkot az egyetemen. Maga a tanszék mindössze hét főből áll: Lizanec professzoron kívül *Gortvay Erzsébet*, *Vaszócsik Vera*, *Horváth Katalin*, *Kótyuk István*, *Zékány Imre* és *Fodó Sándor* oktatja az 50 nappali és 80 levelező tagozatos hallgatót.

Nyilvánvaló, hogy a magyar szakon végzett tanár – egy-két kivételtől eltekintve – csak Kárpátalján helyezkedhet el, bár nem mindig tanárként. Húsz év alatt tizenhat évfolyam hallgatói – több mint háromszázan – ugyan a magyar nyelv és irodalom tanítására nyertek képesítést, de ez a tanítás nemcsak az iskolákban folyhat, hanem az élet más területein is: a magyar nyelvű újságok és a tankönyvkiadó magyar nyelvű szerkesztőségében, az ungvári rádió és a televízió rendszeres magyar nyelvű műsoraiban.

Természetesen a legfontosabb az iskola. A tanártovábbképző intézet adatai szerint 1984-ben 94 magyar tannyelvű iskola működött a Szovjetunió Kárpátontúli Területén, köztük 31 tízosztályos (ami megfelel a mi középiskolánknak), 45 nyolcosztályos és 18 elemi. Ezekben az iskolákban 24 ezer gyerek tanulhatta anyanyelvén az összes tantárgyat. Összehasonlítva ezt a számot néhány korábbi adattal, kitűnik, hogy növekszik mind a magyar tannyelvű iskolák, mind az ott tanulók száma. A beregszászi Kossuth Lajos középiskolában például évente mintegy 150-200 gyerek érettségizik – természetesen magyarul.

„Magyar Hírlap” 1986. november 16.

Polesz György

A Magyar Nyelvtudományi Társaság közgyűlése

A Magyar Nyelvtudományi Társaság idei közgyűlését kedden tartották meg a Magyar Tudományos Akadémia felolvasótermében. Benkő Loránd akadémikus elnöki megnyitója után Rácz Endre egyetemi tanár tartott előadást Redundáns formák a magyar nyelv grammatikai rendszerében címmel. Ezután Mollay Károly professzor főtitkári beszámolójában áttekintette és értékelte a társaság idei tevékenységét.

A közgyűlésen Benkő Loránd átnyújtotta a Magyar Nyelvtudományi Társaság érmeit és díjait. A Csűry-émlékérmeket a nyelvjáráskutatásban kitűnő eredményeket elért kutatók közül hárnam kapták: Lizanec Péter professzor Ungvárról, Kálnási Árpád adjunktus a debreceni egyetemről és Farkas Ferenc főiskolai tanár Jászberényből. A Fokos-díjat a debreceni Keresztes László docens vehette át.

„Népszabadság” és „Magyar Nemzet” 1986. december 3.

Magyar elismerés a kárpátontúli nyelvjáráskutatásnak

Mint az MTI hírül adta, a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1986. évi közgyűlésén Benkő Lóránd akadémikus átnyújtotta a társaság idei érmeit és díjait. Bejelentette, hogy a három Csűry-émlékérmek egyikét az idén Lizanec Petro professzornak, az Uzshorodi Állami Egyetem tanszékvezető tanárának ítelték oda.

Az emlékérmek névadója Csűry Bálint, a magyar nyelvtudomány jeles alakja, a modern magyar nyelvjáráskutatás „atyja”. A 30-as évektől kezdve személyes példamutatással, szívós, célratörő munkával nemcsak felvirágoztatta a magyar nyelvjáráskutatást, hanem jelentős tanítványi gárdát is nevelt, iskolát teremtett a debreceni egyetemen, amely a nyelvjáráskutatás központjává vált. Ő teremtette meg az elméleti alapjait azoknak a kutatásoknak, amelyekbe más egyetemek, főként a budapesti és a kolozsvári is bekapcsolódtak.

A Csűry- emlékérmét, amely a nyelvjáráskutatásban a magyar nyelvész-társadalom legnagyobb elismerését jelzi, 1971 óta ítélik oda évente egy-két kutatónak. A magyar nyelvészeti tudományos élet látóhatárának kiszélesedését és együttműködési készségének öröndetes bővülését, de egyúttal a határon túli kutatások jelentős fellendülését is mutatja, hogy 1979 óta rendszeresen jut az elismerésből egy-egy kiemelkedő eredményeket felmutató külföldi kutatónak is.

A Nyelvtudományi Társaság ülésén mindenki egyetértett Benkő Lóránddal, amikor azt hangoztatta, hogy nem szükséges Lizanec professzor érdemeit hosszasan fejtegetni, hiszen a magyar nyelvészek között jól ismert dialektológiai munkássága, számtalan kisebb-nagyobb publikációja, s mindenekelőtt a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokról szóló könyve és a kárpátontúli ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavairól szóló monográfiája, amely a budapesti Akadémiai Kiadónál látott napvilágot. Ezek mellett a munkák mellett nagy figyelemmel kísérik azt a fáradhatatlan alkotó és szervezőmunkát, amelyet Lizanec professzor az Európai Nyelvatlasz és az Összkárpáti Nyelvjárás Atlasz szerkesztőbizottságának tagjaként végez. Mindkét munka – jellegénél fogva – nemzetközi jelentőségű, amely nemcsak a kitüntetett alkotónak hoz elismerést, hanem Uzshorodi Állami Egyetemnek és magyar filológiai tanszékének a tudományos rangját, tekintélyét is nemzetközi méretűvé szélesíti.

Túl az elmondottakon, Csűry Bálint tudománytörténeti érdemeit idézi Lizanec professzor nagy jelentőségű tudományszervezői és pedagógiai munkássága is., amellyel évtizedek óta egyaránt szolgálja a szovjet nyelvtudományt, a magyar nyelvjáráskutatást és a kárpátontúli magyar nyelvű művelődést, pedagógus- és tudósképzést.

Hiszen Lizanec professzor érdeme, hogy napjainkra az uzshorodi magyar tanszék a szovjetunióbeli magyar nyelvjáráskutatás központi műhelyévé vált, ahol diákok, oktatók, aspiránsok együttesen és külön-külön is részesei annak az egyre terebélyesedő alkotó munkának, amelynek eredményeit nemcsak a nyelvtudomány, hanem a néprajz és történettudomány is hasznosítja. E munka kézzelfogható eredménye lesz két nagy jelentőségű, tanszéki kollektív alkotás, a készülő „Kárpátontúli magyar nyelvjárások atlasza” és a „Kárpátontúli magyar nyelvjárások szótára”. Kandidátusi disszertációkban öltött testet Horváth Katalin, Kótyuk István és Zékány Imre kutatómunkája. A tanszék mindhárom docense nyelvjárás témákat feldolgozva kapott rangot a tudományos életben, és Lizanec professzor, serkentő, nevelő támogatásával váltak újabb pedagógus- és tudósnemzedékek köztisztvisletben álló nevelőivé maguk is. Az ő munkájuk folytatását ígérik a most készülő disszertációk (a tanszék nyelvész aspiránsai Györke Magdolna és Perduk János) és a hallgatók munkái az évről évre születő számtalan évfolyam-dolgozat, diplomamunka, a nyári nyelvjárás-gyűjtő gyakorlatok felhalmozódó anyaga.

A Csűry- emlékérmét a névadóhoz méltó módon tekinthetjük e nevelő-, irányító, ihlető tevékenység elismerésének is. tehát mindazok elismerésének, akik a kitüntetett mellett hosszú évek óta, vagy diákként éppen csak bekapcsolódva a nyelvjárás

визsgálatokba, folytatják az itteni magyar és összehasonlító nyelvjáráskutató-munkát.

Kétszeres tisztelettel köszöntjük tehát Lizanec Petro professzort a kitüntető érem elnyerése alkalmából, s köszöntjük vele együtt tanítványait, munkatársait is, akiket szintén megillet az elismerés.

Kárpáti Igaz Szó 1986. XII. 24.

Kozma Endre,
az Uzshorodi Állami Egyetem
budapesti vendégtanára

1987

Відзнака науковцю

Доктор філологічних наук, завідуючий кафедрою угорської філології Ужгородського державного університету П. М. Лизанець – відомий своїми працями в галузі мовознавства в нашій країні та за рубежем.

Днями з Будапешта в Ужгород надійшло повідомлення від правління Угорського мовознавчого товариства про те, що на його загальних зборах професору П. М. Лизанцю присуджено пам'ятну медаль, яка носить ім'я видатного угорського мовознавця Чюрі Балінта. Ужгородський вчений удостоєний її за досягнення у дослідженні проблем діалектології. Високо оцінено також його доробок у вивченні процесів українсько-угорських міжмовних контактів.

Закарпатська Правда, 1.ІІ.1987.

П. Урам

Меридіанами дружби Ужгород – Будапешт – Відень

Ім'я доктора філологічних наук, професора, завідуючого кафедрою угорської філології Ужгородського державного університету Петра Миколайовича Лизанця як дослідника в галузі мовознавства добре відоме і у нас в країні, і за рубежом.

Вихованець першого в історії Закарпаття вищого учбового закладу, автор більш ніж двохсот наукових праць, серед яких тридцять окремих публікацій. П. М. Лизанець є членом редколегії всесоюзного журналу „Советское финно-угроведение”, членом міжнародної редколегії «Загальнокарпатського діалектологічного Атласу», членом міжнародної комісії «Лінгвістичного Атласу Європи».

Минулі тижні стали новим етапом у творчій біографії вченого. На другому Конгресі Міжнародного товариства угорської філології, що проходив у столиці

Австрії Відні, професора Лизанця, як представника Радянського Союзу, одностайно обрано одним з віце-президентів цього солідного органу.

В ці ж дні з Будапешта в Ужгород надійшло повідомлення від правління угорського мовознавчого товариства про те, що на його загальних зборах професору Лизанцю присуджено пам'ятну медаль, яка носить ім'я відомого угорського мовознавця Чюрі Балінта. Радянський лінгвіст удостоєний цієї нагороди за значні досягнення у дослідженні проблем діалектології. Високо оцінена також його робота по вивченню процесів українсько-угорських міжмовних контактів.

„Молодь Закарпаття”, 7.IV.87.

АПК

A barátság hullámhosszain Uzshorod – Budapest – Bécs

Petro Mikolajovics Lizanec professzor, a filológiai tudományok doktora, az Uzshorodi Állami Egyetem magyar filológiai tanszéke vezetőjének a neve jól ismert a hazai és a külföldi nyelvtudományban egyaránt.

P. M. Lizanec, aki Kárpátontúl első felsőfokú tanintézetében szerzett főiskolai végzettséget, több mint 200 tudományos munka, köztük 30 önálló publikáció szerzője, a Szovetszkoje Finnougrovegyenyije c. folyóirat, az Összkárpáti Nyelvjárási Atlasz, valamint az Európai Nyelvatlasz szerkesztő bizottságának a tagja.

A közelmúltban a tudós alkotói életrajzának egy újabb fontos szakaszához érkezett: a Nemzetközi Filológiai Társaság az osztrák fővárosban, Bécsben, megrendezett második kongresszusán Lizanec professzort a Szovjetunió képviselőjeként egyhangúlag megválasztották e tekintélyes szervezet alelnökévé.

A napokban pedig arról érkezett hír Budapestről, a Magyar Nyelvtudományi Társaság vezetőségétől Uzshorodra, hogy közgyűlésén Lizanec professzornak odaítélték a Csúry Bálint emlékérmét. A kitüntetésben a szovjet nyelvészt a dialektológiai problémák kutatásában elért jelentős eredményeiért részesítették. Ugyancsak nagyra értékelték az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok folyamatai tanulmányozása terén kifejtett munkáját is.

„Kárpátontúli Ifjúság”, 1987.IV.7.

АПК

Від Карпат до Мордовії

Мордовський державний університет імені Огарьова – один з вузів нашої країни, з яким дружить колектив УжДУ. На кафедрі угорської філології побувала група студентів із м. Саранська. Майбутні фахівці обмінялися досвідом роботи. Традиційним став також обмін інформаціями вчених – мовознавців.

На запрошення ректорату спорідненого університету професор, доктор філологічних наук П. М. Лизанець у вузі, а також педагогічному інституті прочитав спецкурс лекцій з актуальних тем, які представляють особливий інтерес для друзів. У них висвітлюються найновіші досягнення світової лінгвогеографії, зокрема радянської.

„Закарпатська Правда”, 14.VI.1987.

П. Урам

A lényeg: maga a munka

Lizanec Petro professzort, a filológiai tudományok doktorát, egyetemünk magyar filológiai tanszékének vezetőjét szakmai közökben hazánk határain túl is jól ismerik. A Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok, a kárpáton túli magyar nyelvjárások szakavatott kutatójaként tartják számon. Eddigi munkásságának eredménye: mintegy 250 tudományos munka, ezen belül 26 könyv, monográfia. Immár 21 éve tanszékvezető, s emellett 8 esztendeig a filológiai kar dékáni tisztét is viselte.

Mostani beszélgetésünk apropója, hogy a professzor nemrég tért haza Magyarországról, ahol átvette a Csúry Bálint-emlékérmét. A Magyar Nyelvtudományi Társaság ezt a kitüntetést a nyelvkutatásban végzett kiemelkedő teljesítményért három évenként ítéli oda két magyar és egy külföldi tudósnek.

Gratulálunk az elismeréshez, és kérjük, szóljon néhány szót magyarországi útjáról.

Az emlékérem átvétele utazásomnak csupán egyik, bár be kell vallanom, igen kellemes része volt. A Magyar Nyelvtudományi Társaság ünnepi gyűlésén túl részt vettem a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság X. ülésén, az Önkéntes Néprajz és Nyelvjárás Gyűjtők XIII. országos találkozóin is. Hosszabb eszmecserét folytattam Sudár Ivánnal, a Magyar–Szovjet Baráti Társaság titkárával, illetve Benkő Loránd akadémikussal, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvész Tanszék-csoportjának vezetőjével.

Örömmel tölt el, hogy munkámat azzal a kitüntetéssel jutalmazták, melyet arról a kiemelkedő kutatóról neveztek el, aki egész életét a nyelvjárások tanulmányozásának szentelte, s aki a “Szamossháti szótár” összeállításával jelentős mértékben elősegítette annak a tudománynak a fejlődését, melyben magam is tevékenykedem.

Igen hasznosnak tartom az Önkéntes Néprajz és Nyelvjárás Gyűjtők országos találkozóján szerzett tapasztalatokat. A találkozón, melyet Veszprémben rendeztek meg, Vári Fábián László és én vettünk részt területünkről. Az egybegyűltek igen érdekes és a kárpátontúli magyarságot is érintő kérdést vitattak meg. Balassa János, az ELTE etnográfiai tanszékének vezetője a Magyarország határain túli gyűjtőmunkáról számolt be. Értekezéséből kitűnt, hogy a területünkön folyó népköltészeti és nyelvjárási gyűjtésekről, tanszékünk ez irányú tevékenységéről keveset tudnak. Nos, ezt a hiányosságot most némileg pótoltuk. Jómagam a nyelvi síkon folyó munkáról szóltam, Vári Fábián László pedig a népköltészeti kutatásokról, többek között a készülő balladagyűjteményről tájékoztatta a találkozó nagyszámú résztvevőjét.

A magyar filológiai tanszéknek igen jók a kapcsolatai a szegedi és a nyíregyházi főiskolával. Az ELTE-hez azonban csak lazább szálak fűzik. Várható-e változás e téren?

Igen, Benkő Loránd akadémikussal most egy olyan tervezetet írtunk alá, mely a jövőben elő fogja segíteni a szorosabb együttműködést. Az első lépések már meg is történtek. Az idén mi láttunk vendégül egy 45 fős, tanárokból és diákokból álló csoportot. Jövőre, a tervek szerint, a mi egyetemistáink és előadónk lesznek a tudományegyetem vendégei. Rendszeresebbé kívánjuk tenni a vendégtanárok cseréjét, s valószínűleg mód nyílik arra is, hogy néhány hallgatónk huzamosabb ideig Budapesten bővítsé ismereteit. Az együttműködés bővülésének bizonyítékait még tovább sorolhatnám.

Ön a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi szervezetének elnöke. Mint említette, magyarországi útja során találkozott Sudár Ivánnal, az MSZBT titkárával. Beszélgetésük során milyen kérdéseket vitattak meg?

Természetesen a két szervezet további együttműködésének kérdéseit. Örömmel állapíthattam meg, Magyarországon egyre nagyobb az érdeklődés területünk iránt. Az is tény, hogy mindkét részről megvan az igény a kapcsolatok további bővítésére. A konkrét tervek között szerepel barátság-buszok indítása, illetve fogadása. Előreláthatólag a korábbinál több aktivista jön majd területünkre, illetve látogat el Magyarországra. Ez nagymértékben elősegíti majd a népeink közötti baráti kapcsolatok további szilárdítását. A művelődési élet kérdései mellett szó esett másirányú együttműködésekről is. Így például TIT-lektorok cseréjéről. Megegyeztünk abban is, hogy rendszeresen tájékoztatjuk egymást a munkaegyesületekben folyó szocialista versenyről, megosztjuk e téren szerzett tapasztalatainkat. Biztos vagyok benne, hogy közösen végzett munkánk a jövőben az eddiginél is eredményesebb lesz.

Ön megalakulásától tagja a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság végrehajtó bizottságának. Milyen tapasztalatokat szerzett a mostani ülésen?

Talán nem mindenki tudja, ezért érdemesnek tartom elmondani: a társaság 1977-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar nyelvi, irodalmi és etnográfiai kutatásokat, támogassa az e területen tevékenykedő pedagógusokat és más szakembereket. A szervezet munkáját egy elnök, hat elnökhelyettes és 42 tagú végrehajtó bizottság irányítja. Végrehajtó bizottsági üléseket évente tartanak. Konferenciát

pedig, mely egybeesik a szervezet nemzetközi kongresszusával, ötvenként. A társaság több kiadványt ad közre. Így például a Hungarológiai Értekezések-et és a Hungarien Studies-t. Jelenleg mintegy 30 országban vannak tagjai. 1986-ban Bécsben a Nemzetközi Filológiai Társaság II. kongresszusán megválasztották a szervezet egyik alelnökévé. A mostani ülésen azt vitattuk meg, hogyan folyik, milyen színvonalon van a magyar nyelv- és irodalomoktatás Magyarország határain túl.

Ön is felszólalt?

Igen. A számos országból egybegyűlt végrehajtó bizottsági tagokat arról tájékoztattam, hogy milyen munka folyik tanszékünkön, illetve területünk magyar tannyelvű iskoláiban. Beszámolómnak igen jó visszhangja volt, s a jelenlévők egyetértettek abban, hogy e téren Jugoszláviában és nálunk a legpozitívabb a helyzet.

Az elismerés természetesen nem alaptalan. Ennek ellenére hiba lenne megfeledkezni arról, hogy főként az iskolákban a nyelv- és irodalomoktatásban akadnak gondok is. Mi erről az ön véleménye?

Valóban vannak problémák. Az első számú ezek közül: kevés a nyelv- és irodalomórák száma. Azt kell mondanom, hogy a köztársasági közoktatási minisztériumnak nincsenek megfelelő adatai a valós helyzetről. De a hibát ez esetben nem is ott kell keresni. A helyzet azért alakulhatott így, mert a felső fórum semmilyen jelzést nem kapott. Tanszékünk most levélben tájékoztatta a minisztériumot. Írásunkban néhány más kérdést is felvetettünk. Így azt, hogy a középiskolákban válasszák külön a magyar és ukrán irodalom tanítását. Legyen meg a meghatározott – felemelt – óraszám a magyar nyelvre és irodalomra, az ukrán irodalmat pedig tanítsák külön diszciplína keretében. Véleményem szerint minden remény megvan arra, hogy a kérdés megfelelő rendezést nyer.

A magyar tannyelvű iskolákban ez ideig a gyerekek csupán az irodalomórákon szereztek – igen szegényes – ismereteket a magyar történelemből. Ez sok szempontból, így az irodalom mélyebb megértése szempontjából is hátrányos.

Egyetértek. A felsőbb osztályokban az irodalomtanítás nem lehet eredményes történelmi ismeretek nélkül. De egyébként is fontos, hogy a magyar anyanyelvű gyerekek megismerjék a magyar történelmet. Mindenképpen hasznos és szükséges, hogy az orosz és ukrán nép történelme mellett betekintést nyerjenek annak a nemzetnek a múltjába is, melynek nyelvét beszélik. Erről a problémáról is tájékoztattuk a minisztériumot. Szerintem az új diszciplína bevezetésének nem lesz különösebb akadálya. Természetesen szükség lenne megfelelő tankönyvre is. Úgy gondolom, hogy területünk szakavatott történészeinek nem okozna nehézséget e segédeszköz megszerkesztése.

A tanszék már ez ideig is sokat tett a magyar nyelv és irodalom ápolása, kutatása terén. Melyek a legközelebbi tervek, elképzelések?

Elsődleges feladatunk, hogy jól felkészült tanárokat képezzünk. Emellett azonban nem téveszthető szem elől a tanszéken folyó tudományos munka további javítása sem. Az Uzshorodi Állami Egyetem magyar tagozata jövőre ünnepli fennállásának 25. évfordulóját, a tanszék pedig 1989-ben lesz negyedévszázados. Nos, ennek az

időszaknak legkomolyabb munkája most készült el. Összeállítottuk a “Kárpátontúli magyar nyelvjárások atlaszá”-t. Az 1 500 térképet és kommentárt tartalmazó munka a magyarországi Akadémiai és a Kárpáti Kiadó közös gondozásában előreláthatólag 1989-1990-ben lát majd napvilágot. Ez az ötkötetes mű nemcsak területünk nyelvjáráskutatása, de az egész magyar nyelvtudomány szempontjából is figyelemreméltó, s mintegy kiegészíti a “Magyar nyelvjárások atlaszá”-t. Nyomdakész állapotban van a kárpátontúli magyar nyelvjárások kétkötetes szótára is. 1988–1989-ben várható a kárpátontúli magyar népballadák gyűjteményének megjelenése. Készül a magyar népmesék eddigénél gazdagabb, teljesebb anyaga is.

A professzor elvtárs mindeddig főként szakmai dolgokról beszélt, befejezésül kérem szóljon néhány szót önmagáról is.

Az embernek mindig nehéz önmagáról beszélni. Nos, szeretem hivatásomat. Szívesen írok tankönyveket és tartok előadásokat. Több társadalmi megbízatásom is van. A tudományos, társadalmi és pedagógiai munka számomra szerves egységet alkot. Ezeket egymástól elválasztani, vagy egyiket a másik fölé helyezni nem tudom, úgy érzem, nem is szabad, hisz mind egyaránt fontos. Gyakorta megkérdik, hogyan tudom mindezt összeegyeztetni? A válasz csak egy lehet: céltudatos munkával. Pályafutásom alatt bizony előfordult, hogy megpróbáltak gáncsot vetni, hogy nem minden sikerült úgy, ahogy elterveztem. Az ilyen esetek, ahelyett, hogy kedvemet szegték volna, inkább arra ösztönöztek, hogy még nagyobb erőbedobással dolgozzam. Aki a tudomány területén eredményesen akar tevékenykedni, annak komolyan el kell mélyednie a témában. A felszínesség itt megengedhetetlen. Én mindig igyekeztem csak a megoldandó feladatra koncentrálni. Ha leülök íróasztalomhoz, megszűnik számomra a világ. Nem marad egyéb, csak a lényeg, ami nem más, mint maga a munka.

Köszönöm a beszélgetést.

“Kárpáti Igaz Szó” 1987. augusztus 8.

Horváth Sándor

1988

Hungarológiai Központ Uzshorodon

Bátran állíthatjuk, egyetemünk magyar filológiai tanszéke a magyarsággal foglalkozó szerteágazó kutatások szovjetunóbeli centruma. Ezért volt indokolt az a döntés, hogy hazánk hungarológiai központját Uzshorodon, a tanszék mellett alakítsák meg.

Szóljunk röviden az előzményekről. 1986-ban kormányközi szerződést kötöttek a szovjet–magyar kulturális együttműködés további fejlesztéséről. Ennek alapján 1987 októberében a Szovjetunió Felső- és Középfokú Szakoktatási, illetve Közoktatási Minisztériuma, valamint a Magyar Népköztársaság Művelődési Minisztériuma

határozatot hozott arról, hogy Budapesten ruszisztikai, országunkban pedig hungarológiai központot hoznak létre. Uzshorodon az intézmény ez év januárjában alakult meg hivatalosan.

Eddig nyolc országban, többek között az USA-ban, Kanadában, Finnországban, Olaszországban stb. működött hasonló intézet.

A szovjetunióbeli központ irányításával Petro Lizanec professzort, egyetemünk magyar filológiai tanszékének vezetőjét bízták meg. Tőle kértünk információt arról, mi lesz az intézet funkciója, milyen tervek, elképzelések vannak a gyakorlati munkát illetően.

Első lépésben megalakítják az országos hungarológiai bizottságot. A központ fő feladata a Szovjetunióban folyó hungarológiai kutatások koordinálása lesz. Azt szeretnénk, ha munkánkba bekapcsolódnának hazánk finnugrisztikával foglalkozó tudósai is. Fontos feladatunknak tekinthetjük a közös kiadványok, monográfiák gondozását. A központ a jövőben gyakorlati segítséget fog nyújtani azon egyetemeknek, ahol magyar vagy más finnugor nyelv oktatása, illetve ilyen irányú kutatás folyik. Gyakorlati támogatást fogunk nyújtani területünk magyar tannyelvű iskoláinak is. Teendőink közé tartozik tanárok felkészítése is, akik országunk különböző főiskoláin tevékenykednek majd, illetve e témakör kutatóinak támogatása, továbbképzése. A jövőben a tanszék előadói vendégtanárként más főiskolákon fogják oktatni a magyar nyelvet és irodalmat, az ottani tanárok pedig egyetemünkön tartanak szak-kollégiumokat. Rendezünk majd országos és nemzetközi tanácskozásokat, felvesszük a kapcsolatot a többi hungarológiai központtal.

Köszönjük a tájékoztatást, s az új központnak eredményes munkát kívánunk.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1988. I. 26.

Beregszászi Sándor

Загальнокарпатський атлас

Під керівництвом та за координацією Академії наук СРСР мовознавці та інші фахівці нашої країни, Чехословаччини, Угорщини, Польщі та Югославії створюють капітальну працю “Загальнокарпатський діалектологічний атлас”. У ньому картографуються спільні для народів цього регіону назви різних понять, предметів у вигляді описів, рисунків, фотографій, подаються відповідні етнографічні матеріали – одяг, побутові та інші предмети, характерні для цих країн.

У цій широкомасштабній роботі бере участь також доктор філологічних наук, професор Ужгородського державного університету, завідувачий кафедрою угорської мови П.М. Лизанець. Він член міжнародної редакційної колегії

Атласу. Лінгвістичні карти, що вміщуватиме цей збірник, подаються і розробляються згідно принципів, запропонованих ним. Сім томів Атласу вийдуть протягом 1989–2002 років російською і французькою мовами у відповідних країнах. Перші два вже підготовлені до друку. Цікаво зазначити, що 4-й том буде спільно випущений в Ужгороді – Львові, а вступний випуск цими днями побачить світ в місті Скоп'є [Югославія].

Комплексом досліджень у нашій області охоплено 15 сіл з українським населенням, 5 – з угорським, 2 – з румунським. “Загальнокарпатський діалектологічний атлас” – це ще одне свідчення розвитку багатогранного співробітництва вчених братніх соціалістичних країн. Він стане важливим посібником для мовознавців, істориків, етнографів, археологів при вивченні духовної і матеріальної культури народів цієї обширної зони Європи.

«Закарпатська Правда», 11 лютого 1988

У. Павлович

Budapesti meghívásra

A Hungarológiai Központ szabályzatának egyeztetése, valamint az Uzsgorodi Állami Egyetem magyar filológiai tanszéke és a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem lingvisztikai tanszéke együttműködési tervének összehangolása céljából a Magyar Népköztársaság Művelődési Minisztériumának meghívására Budapestre utazott Petro Lizanec professzor, az Uzsgorodi Állami Egyetem tanszékvezető professzora, a Hungarológiai Központ vezetője.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1988. III. 3.

Hídépitők

Március 18-án Páldi András, a Magyar Népköztársaság kijeви főkonzulja fogadta a kárpátontúli alkotók küldöttségét, s hosszasan elbeszélgetett velük az ukrán–magyar művelődési kapcsolatok további fejlesztésének, a népeinket összekötő internacionalista barátság elmélyítésének kérdéseiről. A felvetett kérdésekhez hozzászóltak: Balla László, a kárpátontúli írószervezet vezetőségi tagja, Petro Lizanec professzor, az Uzsgorodi Állami Egyetem tanszékvezetője, a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi tagozatának elnöke, Horváth Katalin, az Uzsgorodi Állami Egyetem docense, Márkus Csaba, lapunk helyettes szerkesztője, Dupka György, a Kárpáti Könyvkiadó szerkesztője és mások.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1988. III. 22.

Az új tanév kezdetén megnyílhat az Uzsgorodi Hungarológiai Központ – nyilatkozott budapesti vendégünk

Az elmúlt héten területi székvárosunk vendége volt Pusztay János, a Magyar Népköztársaság Művelődési Minisztériumának osztályvezetője, aki az Uzsgorodi Hungarológiai Központ létrehozásával kapcsolatos kérdésekről tárgyalt egyetemünk vezetőivel, a Magyar Filológiai Tanszék tanáraival. Vendégünk előadást tartott a terület magyar nyelv- és irodalomtanárai, a Pedagógus Továbbképző Intézet tanfolyama hallgatói számára.

Márkus Csaba, lapunk helyettes szerkesztője elutazása előtt kereste fel Pusztay Jánost és beszélgetett el vele.

Olvasóink már értesültek a tudományos központ létesítéséről hozott magas szintű döntésről. Arra kérnénk, hogy szóljon magáról a hungarológiáról és az első, szocialista országban alakuló intézetről.

A hungarológia több tudománynak az együttese. Olyan tudományágakról van szó, melyek Magyarországgal, a magyarsággal függnek szorosan össze. A legklasszikusabb hungarológiai tudományok természetesen a magyar nyelv és az irodalom. Mi a hungarológiát ennél fogva a filológus értelmezésnél szélesebben kezeljük, és ide soroljuk a magyar néppel foglalkozó történelemtudományt, a néprajz-, és folklórtudományt, a politológiát, szociológiát, a társadalomtudományokat. A világ különböző részein tevékenykedő hungarológiai központok ennek megfelelően olyan tudományos intézmények, amelyek az eddigi gyakorlat alapján egy egyetemi tanszék keretein belül működnek és az adott fogadó ország hungarológiai és finnugor nyelvészeti oktatói és kutatói tevékenységet koordinálják. Azért utaltam a finnugor vonatkozásra, mert a Magyarországon kívüli hungarológiai központok több esetben a finnugor tanszékek keretében működnek. Legutóbb 1987. október 1-jén alakult ilyen központ Hamburgban.

Az uzsgorodi intézet megalakításának előkészületei már jóval korábban megkezdődtek. Elkészült a tudományos-oktatási program. Petro Lizanec professzor nagy hozzáértéssel állította össze azt a programot, amelyet a magyar fél is jóváhagyott. Hozzá kell tennem, hogy ez nem egy adminisztratív jóváhagyás. A magyar fél a hungarológiai központ profiljának kialakításába nem szólt bele. Valamennyi országban a hungarológiai központok a fogadó ország kezdeményezésére jöttek létre, s ez utóbbi határozza meg az intézmény profilját, tevékenységi körét. is. Eddigi tapasztalataink szerint a hungarológiai központok az őket befogadó tanszékekkel együtt szervez kapcsolatban levő oktatási feladatokat látnak el, programjavaslatokat dolgoznak ki, dokumentációs bázist építenek ki a szakemberek számára, kutatási pályázatokat kezdeményeznek. Mi nagyon szeretnénk azt is, hogyha az uzsgorodi központ nemcsak a Szovjetunióban folyó hungarológiai tevékenységet fogná össze, koordinálná, hanem szoros kapcsolatot építene ki más hasonló intézményekkel.

Itt speciális helyzetről van szó. Uzsgorodon régóta és jól működő magyar tanszék van, melynek eredményei jól ismertek a határokon túl is. Az itt létrehozandó intézet specifikuma az lehet, hogy egyedülként a világon itt működhet a hungarológiai központ magyar nemzetiségű háttérrel.

Az utóbbi időben már kétszer jártam önöknél. A központ szervezési, elméleti és gyakorlati kérdéseiről konzultáltam, s felmértem, milyen segítséget kell nyújtania a magyarországi félnek. A szakirodalom biztosításán kívül vendégtanárokat, kutatókat küldhetünk, amennyiben erre igény lesz. Az utóbbiak módszertani, szakmai segítséget adhatnak majd nemcsak a tanároknak, hanem azoknak is, akik a magyar nemzetiségű dolgozók kulturális életét szervezik.

Pillanatnyilag ott tartunk, hogy megállapodás született az itteni központ létrehozásáról és a ruszisztika magyarországi fejlesztéséről. Nálunk ruszisztikai központ alakul. Kétoldalú vegyes bizottságokat szervezünk. Hogy hol tartunk jelenleg?

Bizonyára a szovjet minisztériumok átszervezése miatt az utóbbi időben valamelyest lelassult a szervezési munka. A közeljövőben azonban itt is gyökeres fordulat várható, s a következő tanév kezdetén megnyílhat a hungarológiai központ Uzsgorodon.

Ön szerint milyen szerepet játszhatnak a tömegtájékoztatási eszközök, s elsősorban lapunk munkatársai a hungarológiai központ feladatainak megvalósításában?

A kérdésnek nagyon örülök. Ebből eleve a segítő szándékot olvasom ki. A megfelelő és rendszeres publicitás jelentené bizonyára a legnagyobb segítséget a központ számára. Ez utóbbinak a tudomány szempontjából ugyanaz a szerepe lesz, mint ami a sajtónak már most is megvan a társadalmi igények kielégítése terén.

A Hungarológiai Központ különben jelentős szerepet játszhat majd a terület közművelődésében.

A másik lehetőség az, hogy a központ körül egy baráti kör – amolyan szellemi központ – alakulhatna, melynek szervezésébe bekapcsolhatnának az újságírók is.

Köszönjük a beszélgetést!

„Kárpáti Igaz Szó”, 1988. IV. 17.

Márkus Csaba

Huszonöt esztendeje kezdődött Az ungvári magyar tanszék

Kisebbsajta ünnepet ül ma a tizenkét fakultásán, hatvankilenc tanszékén kilencezer hallgatót és az oktatásukon-nevelésükön tevékenykedő több mint ezer tanárt és más munkatársat számláló *Ungvári Állami Egyetem*: a filológiai karon éppen negyedszázaddal ezelőtt kezdődött meg a magyar nyelvű oktatás. Az érintettek, a közvetlenül ünneplők természetesen sokkal kevesebben vannak: egy nagydoktor, négy kandidátus és két fiatal előadó fáradozik azon, hogy magyar nyelv és irodalom szakos váljon félszáz nappali és másfélszer annyi levelező tagozatos hallgatóból.

Ötször ötszáz óra

Amikor először hallottam Lizanec professzorról, a magyar filológiai tanszék vezetőjéről, Petrónak mondták a keresztnévét; ám amikor először találkoztunk, a névjegye egyik oldalán Pjotr, a másikon Pétert olvashattam. Az ukrán-orosz-magyar

keresztnevé tudással a tanszéknek az egyetemen belüli helyzetéről, annak változásairól beszélgettünk.

Az ungvári tanítóképző főiskolán már 1948-ban volt magyar nyelvű oktatás. Később ez az intézmény összeolvadt az egyetemmel. Itt 1963-ban kezdtünk magyarul tanítani. De akkor még nem volt önálló tanszékünk. Még a következő évben is a francia és a klasszikus nyelvek, 1965-től pedig az idegen nyelvek tanszék keretei között tevékenykedtünk. Csak 1966-ban – előbb magyar nyelv és irodalom, utóbb magyar filológiai tanszék néven – váltunk önállóvá.

Milyen tárgyakat tanulnak ma a hallgatók?

Öt év alatt körülbelül ötszáz órában foglalkonak az általános és a magyar nyelv-tudomány kérdéseivel, hangtannal, nyelvjárásokkal, finnugrisztikával stb. Ugyannyi időt szánunk magyar irodalomra. Az ukrán és orosz nyelvi és irodalmi órák száma kevesebb. A teljes anyag ötödét teszik ki a társadalomtudományi, ideológiai tárgyak, a párttörténet, a lélektan, a filozófia, a pedagógia stb. A történelmi kartól harminchat órányi magyar históriát is kapnak a leendő magyar szakosok. Hozzáteszem: a Szovjetunióban egyszakos tanárképzés folyik.

Honnan verbuválódnak a leendő pedagógusok?

Főképpen a magyarok lakta településekről. A jövőben – amikor megkezdődik a tolmácsolás – nyilvánvalóan az ország más részeiből is jönnek majd hozzánk fiatalok.

Milyen lehetőségeik vannak a végzeteknek?

Elsősorban az iskolák várják őket. És a magyar nyelvű újságok, a rádió. A televízió, a könyvtárak. Ám az igazsághoz hozzátartozik: nem mindenki kap azonnal a kedvére való állást. A kereslet kisebb, mint a kínálat.

Mit ígér e tekintetben a jövő?

A nappali tagozat életképes, a magukat magyarnak vallók száma – szerintem – növekszik. (*Az 1979. évi népszámláláskor 171 000 magyar nemzetiségű lakost tartottak nyilván.* – A szerk.) A levelező tagozattal más a helyzet: mind kevesebb az olyan gyakorló pedagógus, aki még nem végezte el az egyetemet. Az ebből következő gondjainkat a tolmácsolás látszik megoldani.

Anyanyelvű felvételik

Az említett harminchat órányi magyar történelmet Váradi-Sternberg János professzor tanítja a magyar szakosoknak. Ő egyszersmind annak a triumvirátusnak az egyik tagja, amelyiket megbízták a magyar nyelvű iskolákban bevezetendő *Magyarország története* tantárgy szerkesztésével. A nálunk főképpen a kapcsolattörténeti és a Rákóczi-korral foglalkozó tanulmányairól ismert kutató a könyvről és az új tantárgyról szólván a közelmúlt más kedvező fejleményeiről is beszélt:

A Kárpáti Igaz Szó című napilapunk nemrégiben arra hívta – hívhatta – föl a szülők figyelmét, hogy a többnyelvű tízosztályos iskolákban a magyar nyelvű osztályba írássák be a gyermeküket. Ez az eddiginél kevesebb gondot jelent majd a továbbtanulásban, mert ez évtől kezdve – nyolcesztendei szünet után – ismét felvé-

telizhetnek magyarul is a leendő hallgatók. Nemcsak a magyar szakosnak jelentkezők, hanem azok is, akik fizikusnak, biológusnak, történésznek vagy orvosnak készülnek. Hasonlóképpen öröndetes, hogy a készülő könyvünk kéziratát kell oroszra fordítva küldenünk a lektoroknak. Ellenben reményünk van arra, hogy a könyv a magyar kiadás után oroszul is megjelenik; azok kedvéért, akik magyarok, de orosz tanítási nyelvű osztályba járnak.

Kik tanítanak majd belőle?

Úgy gondolom, hogy azok a történelemtanárok, akik beszélnek magyarul. Mint ahogyan a tízosztályos iskolában a matematikával, a kémiával és a többi tárggyal is a nyelvünket tudó – bár az egyetemet ukránul vagy oroszul elvégző – tanárok ismeretik meg a gyerekeket.

Az új tankönyv legjobb esetben is csak 1989 őszén áll majd az iskolák rendelkezésére. De ez is szinte hihetetlen öröm! Hiszen csak az idén tavasszal nyílt meg igazán e régi tervünk előtt az út. Kísérletképpen pedig tíz helyütt máris a készülő tankönyv szerkezete szerint tanítják a felsősöket. Az érintett tanárok munkáját azzal próbáljuk megkönnyíteni, hogy szeptember elején a kezükbe adjuk a magyarországi gimnáziumok elsős és másodikos történelemkönyvét.

Mindezekhez hadd tegyek hozzá még valamit! A magyarul és magyar könyvből tanult történelem hasznát nemcsak a tízosztályos iskola diákjai érzik majd, hanem a későbbi magyar szakos tanárjelöltek, tanárok is. Hiszen nyilvánvaló, hogy az irodalom és nyelv fejlődésének megértésében sokat segít a történelem alaposabb, nyelviileg is átéltebb ismerete. Azon belül a helytörténeté, amelynek a könyvünkben viszonylag nagy teret szentelünk. És – gondoljunk csak Zrínyi Ilonára, Rákóczi Zsuzsánára és a Magyar Tanácsköztársaságra – lesz is miről írunk a szerzőknek. Köztük sok a fiatal, friss szemléletű tanár és kutató.

A szülőföld vonzásában

Három rokonszenves magyar szakos: a rangidős, Szarka Anna ötödéves, a társai, Gulácsi Éva és Gazda Albert egy esztendővel utána fognak végezni. Mintha összebeszéltek volna, olyan egyformán válaszolnak minden kérdésre – végül is ez nem olyan nagy csoda, egy tízhallgatós évfolyamban sokszor kicserélődhetnek s közben egymáshoz csiszolódtak a gondolatok. Azt feszegettem, hogy milyen okok váltalattatják velük a magyar szakossággal járó „röghöz kötődést”, azt, hogy diplomájukkal aligha találhatnak maguknak munkát a hatalmas ország más vidékein, a Tecsónél, Beregszásznál vagy akár Ungvárnál is sokszorta több kulturálódási, szórakozási lehetőséget ígérő nagyvárosokban. Azt mondták: jól érzik magukat a szülőföldjükön, semmilyen más tájra nem cserélnék föl a megszokott környezetüket. Megbántam a kérdéseimet. Igazuk volt, ha magukban értetlennek, tapintatlannak tartották őket.

Azt sem hallgatták el, hogy sajnálják, amiért sokan áttelepülnek a szülőföldjükről Magyarországra. Mert így mind kevesebben maradnak otthon, sok-sok feladatra

mind nehezebb magyar szakembert találni. Egyik kedves tanárunknak – noha nyelvésznek készült – ezért is kell a fő tárgyán kívül magyar irodalmat, néprajzt, orosz meg észt nyelvet tanítania.

Észtet?

Rokona a magyarnak! – magyarázza az érintett, Fodó Sándor. – És annak idején észtekkel tanultam a tartui egyetemen. Hát persze, hogy rám bízták a tanítását. Egy finnugor nyelvvel minden hallgatónak meg kell ismerkednie valamennyire... Egyébiránt nemcsak terhei, hanem örömei is vannak az embernek. Nemcsak az, hogy mintha növekedőben volna a tanári pálya presztízse. Hanem például az, hogy a legutóbbi esztendőben romániai, jugoszláviai és csehszlovákiai magyar írók, költők munkásságának elemzését is diplomatárgyuknak választhatják a hallgatóink. Ez nemcsak szakmailag, hanem hangulatilag, közérzetileg is roppant fontos.

A három tanítvány megint „összebeszélve”, a szót egymás szájából szinte kikapva mondja: hozzájuk a szintén nemzetiségi kisebbségként élő, dolgozó alkotók állnak a legközelebb. Ők adják nekik a legjobb példát önnön életükhöz ... És most szinte egyszerre hallgat el a három fiatal ember – mintha megrettennének, hogy pátosza fordul a szavuk.

„Népszabadság” 1988. szeptember 1.

Daniss Győző

Huszonöt éves az ungvári magyar tanszék

Napjainkban sok szó esik határokon innen és túl a hatvanas-hetvenes évek szovjet pangásjelenségeiről. Az alábbiakban a szerző nem szándékozik megkérdőjelezni e kor tárgyszerű, igaz, még ma sem egyértelmű értelmezését... De nem árt feleleveníteni a huszonöt évvel ezelőtti szovjet valóság háttérképét és említést tenni egy feltétlenül pozitív folyamatról, már szűkítve visszatekintésünket az ország határvidékére, Kárpátaljára.

A szovjet pártvezetés a hatvanas évek elején követte el emlékezetes hibáit a szovjet népgazdaság, a párt és az államigazgatásszerkezeti felépítése és átszervezése terén. Ekkor tetőzött a megalapozatlan „Utolérjük Amerikát!” jelszavú kampány, ekkor természetették (próbálták természeteni?) a legtöbb kukoricát... De tény az is: az ország nemzeti kisebbségeinek öntudatra ébredése is azokban az esztendőben vált visszafordíthatatlanná. S a pártszervek, az állami vezetés egész sor intézkedést hoztak. Ha csak Kárpátalja magyar nemzetiségű lakosságának vívmányait vesszük most számba, erre az időszakra tehetjük a magyar tanítási nyelvű iskolarendszer megerősödését (közel 100 általános és középiskolában mintegy 24 000 fiatal kapott lehetőséget arra, hogy anyanyelvén tanuljon). A hatvanas évek derekán született újjá a helyi magyar könyvkiadás. Ekkor emelkedett műkedvelői mozgalomból már-már

hivatásos szintre a későbbi Beregszászi Magyar Népszínház. Döntés született hamarosan a területi magyar napilap – a *Kárpáti Igaz Szó* – szerkesztőségének újjászervezéséről, a lap önállósításáról is. S végül, de nem utolsósorban, a hatvanas években (egészen pontosan 1963. szeptember 1-jén) kezdődött meg a magyar nyelv- és irodalomtanárok, leendő műfordítók és újságírók, nyelvészkutatók és irodalomtörténészek oktatása az Ungvári Állami Egyetemen...

Felvételi – anyanyelven

Kerek évfordulóról lévén szó a hosszú bevezető után az azóta terebélyesedett és a Magyar Hungarológiai Központnak is otthont adó tagozat 25 éves történetéből villantunk fel néhány mozzanatot.

Petro Nyikolajevics Lizanec tanszékvezető professzort, a Nemzetközi Magyar Filológia Társaság alelnökét aligha szükséges bemutatni a magyarországi olvasónak. Legfeljebb annyival egészíteném ki a Lizanec-portrét, hogy volt időszak az elmúlt két évtized alatt, amikor ezt az ukrán nemzetiségű, de a magyart anyanyelvi szinten ismerő kutatót már-már magyar nacionalistának is hajlandók lettek volna kikiáltani egyesek.

– *1963-ban a néhai Szimulik professzor állt a magyar nyelv- és irodalomtagozat élén. De a filológiai karon dolgoztam én is, s így nemcsak figyelemmel kísérhettem az indulást, hanem segíthettem is tanártársaimat* – emlékezik vissza Petro Lizanec, aki 1965-ben az akkor éppen önállóvá vált magyar nyelv és irodalom tanszék vezetője lett.

– *Az első évfolyamon húszan tanultak 1963-ban. Az idén már a 381. végzősünk kapott diplomát... 1969-ben nyílt a levelező tagozatunk, s ebben az esztendőben indult az aspirantúra is...*

Ha nem hangsúlyoznám Lizanec professzor, akkor is megemlíteném, milyen jelentős segítséget nyújtottak a helyi párt- és állami szervek az egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének. Ekkor különben a lenini nemzetiségi politika számos más konkrét megnyilvánulásának is szemtanúi és részesei lehettek az egyetemre jelentkező fiatalok. Engedélyezték például más karokon is, hogy a magyar tannyelvű középiskolák végzősei anyanyelvükön vizsgázzanak a felvételi idején. (A pangás időszakában megszüntették ezt a kedvezményt, az idén viszont visszaállították.)

De maradjunk a jubiláló magyar nyelv és irodalom tanszéknél...

Szinte felmérhetetlen az a segítség, amit a Magyar Népköztársaságtól kaptunk és kapunk – jegyzi meg a tanszékvezető, aki különben a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi szervezetének az elnöke is.

Eseményszámba ment annak idején Ortutay Gyula akadémikus ungvári látogatása, aki a magyar népköltészetéről tartott több előadást, s ellátogatott a magyar nemzetiségi kisebbség kultúráját ápoló más intézményekbe is. Bárczi Géza, Benkő Loránd, Hajdú Péter, Imre Samu, Kálmán Béla akadémikusok előadásai a magyar irodalmi nyelv történetével, a magyar nyelv történeti grammatikájával, az uráli nyelvcsaláddal, a magyar nyelvjárásokkal és a magyar személynevekkel foglalkoztak. Nemcsak a tanszék, a kárpátaljai magyar értelmiség szertettel fogadott vendégei

voltak még: Lőrincze Lajos, Hegedűs András, Mező András, Sebestyén Árpád, Szathmáry István, Deme László, valamint sokan mások.

Igen szorosak és egyre gyümölcsözőbbek azok a kapcsolatok, melyek az ungvári egyetem, valamint a Nyíregyházi és Szegedi Tanárképző Főiskolák, a Kossuth Lajos Tudományegyetem és az eötvös Loránd Tudományegyetem között jöttek létre.

A tudomány műhelye

A hazai kapcsolatok még szerteágazóbbak. Említsünk csak néhányat: a tanszék tanárai, sőt a kutatómunkába bevont hallgatók is gyakran megfordulnak nyelvrokonainknál. Karéliában, az észtországi Tartuban...

Az első hallgatókra, a tanszék eredményeire, a távlati tervekre terelődik a szó. Petro Lizanec egy megsárgult borítójú nyilvántartókönyvet vesz elő az asztalfiókból és máris sorolja, kik voltak azok, akik 1963. szeptember elsején elsőként kezdhették meg az ismerkedést egyetemi szinten az anyanyelvvel, a magyar irodalommal. S ami számomra is természetes, a tanszékvezető azt is rögtön mondja – ki hol dolgozik jelenleg, ki hol kamatoztatja az egyetemen szerzett ismereteit:

– *Tárczy Etelka az Ungvári Rádió magyar osztályának szerkesztője, Pösze Csaba iskolaigazgató a beregszászi járási Papiban, Imre Éve a Pedagógus Továbbképző Intézet vezető munkatársa...*

A közel négyszáz, eddig diplomát kapott végzős közül többen itt dolgoznak a tanszéken. Horváth katalin docens például 1977-ben védte meg kandidátusi disszertációját, mely a kárpátaljai magyar nyelvjárások hangtanrendszerét dolgozta fel. A tagozat végzőse Györke Magdolna laboráns is, aki éppen most fejezte be az aspirantúráját. A felvidéki magyar népballadákról írt tudományos értekezést Vári Fábrián László, magyarországon is ismert beregszászi költő. Már korábban kandidátusi fokozatot szereztek: Zékány Imre, Gortvay Erzsébet, Kótyuk István és Hegyes Angéla. Ötven monográfia és tankönyv szerzője maga Petro Lizanec professzor, a nyelvtudományok doktora is.

– *Legfontosabb feladatunk továbbra is a magyar nyelv- és irodalomtanárok képzése* – jegyzi meg Petro Lizanec, aki az 1988. január 14-én alakult Ungvári Hungarológiai Központ ügyes-bajos dolgainak is fáradhatatlan intézője. – *Ugyanakkor a tudományos kutatómunka folytatása sem lehet másodrendű teendő. Már megjelent az európai Nyelvatlasz két kötete. Az anyaggyűjtés, a következő kötetek sajtó alá rendezése most folyik.*

Szótár, atlasz

Megjelent két kötet az Összkárpáti Nyelvatlaszból. Folytatódik a nyelvjárási-köznyelvi kutatás anyagainak számítógépes feldolgozása.

Huszonkét éve gyűjtik a tanszék munkásrai és az egyetemi hallgatók az anyagokat a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza számára. Háromkötetnyi, 170 ív terjedelmű lesz az atlasz. Az első kötet 407 térképpel már az Akadémiai Kiadó szerkesztőinek asztalán hever.

Készen áll a kézirat, de egyelőre kiadóra vár egy másik kiadvány is – a 401 ezer címszót tartalmazó, 140–150 ív terjedelmű magyar nyelvjárások szótára is...

– Tudjuk, hogy anyagi nehézségek, papírhány gátolja a könyvkiadást – fűzi az elmondottakhoz Petro Lizanec. – Reméljük azonban, hogy a határ mindkét oldalán megtaláljuk-megtalálják a lehetőségeket...

A tanévkezdés, a magyar nyelv- és irodalomtagozat (ma már tanszék) negyedszázados jubileum előtt néhány nappal jártam az Ungvári Állami Egyetemen.

Nem készülnek nagy ünnepségre.

Az új tanév első évfolyamos hallgatóit még megvárják, hogy elfoglalják helyüket az előadótermekben, s akkor méltatjuk majd az évfordulót.

„Magyar Nemzet”, 1988. 09. 1.

Márkus Csaba

Kárpátaljai hungarológia

1963 szeptemberében kezdődött meg a magyar nyelv- és irodalomtanárok, a legendás újságírók, műfordítók, irodalomtörténészek és nyelvészek oktatása az Ungvári Állami Egyetemen. Az első évfolyamon húsz magyar szakos hallgató tanult, idén már 381 végzős vehette át a diplomát. Negyedszázados fennállása alkalmából köszöntjük az ungvári magyar tanszéket.

Ungvár Zakarpatje modern szállodájában – amit a Szabolcs Megyei Állami Építőipari Vállalat épített – találkoztam Lizanec Petróval, az Ungvári Állami Egyetem magyar tagozatának vezetőjével, a filológiai tudományok doktorával, a közelmúltban Ungváron alakult Hungarológiai Központ igazgatójával.

Témánk a hungarológia. Tulajdonképpen mit értünk ezen?

A hungarológia latin-görög szóösszetétel. Jelentése: magyarságtudomány. A magyarságra, Magyarországra vonatkozó összes ismereteket magában foglaló tudomány.

Hogyan lett a Hungarológiai Központ vezetője?

Az Ungvári Állami Egyetemen 1963-ban alakult a magyar tagozat. Csaknem azóta itt tanítok, és a legmagasabb – akadémiai doktori – tudományos fokozattal rendelkezem a magyartanárok között. Valószínű, így esett rám a választás.

Mi a feladata a Hungarológiai Központnak?

Elemzi, koordinálja a szovjetunióbeli magyarságtudományt, elősegíti a magyar kultúra fejlődését, elmélyíti a magyar nemzeti önismeretet, tartalmasabbá teszi a magyarságról kialakított képet. Gondoskodik a magyar írók műveinek, valamint az ukrán, szovjet irodalom alkotásainak magyar nyelven való megjelentetéséről. Hungarológiai folyóiratot adunk ki, amelyben magyar nyelvészeti, irodalmi, etnográfiai cikkeket jelentetünk meg. Munkatársaink kijárnak a magyar falvakba népdalokat, legendákat, népi balladákat gyűjteni.

Mik voltak e munka előzményei?

Az ungvári egyetem magyar tanszékének tanárai már eddig is sok kárpátaljai népmesét, népballadát gyűjtöttek össze és adtak ki, valamint összeállították a Kárpátaljai Terület

magyar nyelvjárási atlaszát. A közelmúltban kiadott *Sugaras utakon* című antológia az egyik legátfogóbb összefoglalás e vidék magyar íróinak és költőinek műveiből.

Azt hallottuk, hogy a Hungarológiai Központnak sok segítséget nyújtanak a magyar városok, falvak iskolái, a magyar klubok.

Igen. Ungvár, Beregszász, Munkács, Újfalu, Huszt, Gyula, Verbőc, Vári, Helmec mind olyan település, ahol még élnek a régi népi hagyományok. Beregszászon például tábla őrzi Petőfi emlékét, Újfalu múzeumában csodás magyar hímzéseket, néprajzi emlékeket láthatunk. Munkács vára – amelynek rendbehozatala megkezdődött, s amely már szerepel a Szovjetunióban a nemzetközi turistahelyek listáján – a magyar és kárpátaljai történelem kőbe zárt, szép emléke. Ungváron van magyar skanzen is, amely bemutatja, hogyan éltek a magyarok évszázadokon át békében együtt ezen a vadregényes vidéken a többi nemzetiséggel.

Mikor alakult ki az önálló kárpátaljai magyar irodalom?

A kezdetben kisebb, majd egyre nagyobb számban jelentkező, magyar nyelven író költők, írók, publicisták az 50-es évek derekán tűntek fel.

Mi a jellegzetessége ennek az irodalomnak?

Az alkotások legfőbb vonása: szoros kapcsolat a többi nemzetiséggel. A terület soknemzetiségű. Nem véletlen tehát, hogy a kárpátaljai irodalom is sokszínű minden vonatkozásában. Ukránok, magyarok, oroszok, szlovákok, románok szerepelnek egy-egy írásban úgy, ahogy ezt már Illés Béla is bemutatta a *Kárpáti rapszódia*ban. A helyszínek, a szereplők sem egyhangúak, hiszen munkások, parasztok, katonák, tanítók, diákok, faúsztatók életéről, gondjairól szólnak az írók. A ma írónemzedéke a terület hétköznapijait, fejlődésünk sikereit és buktatóit mutatja be. Az emberi gyengeség, a munkakerülés, a társadalmi passzivitás, az önzés mindenféle megnyilvánulásával szemben igyekeznek fellépni műveikben. Sokan közülük a sajtó, a rádió, a televízió munkatársai, s jelentős részük a közoktatásban dolgozik.

Hány magyar nyelvű iskola van ma a Kárpátontúli Területen?

Nyolcvanhat magyar nyelvű iskola van, ahol párhuzamosan oktatnak ukrán, orosz, cseh és magyar nyelven.

Hogyan juthat be az ungvári egyetem magyar tagozatára egy diák?

•A középiskola elvégzése után felvételi vizsgával. És természetesen tudnia kell magyarul.

•Milyen képesítést nyújt a magyar tagozat?

•A hallgatók magyar nyelv és irodalom szakos tanárok lesznek. De a végzettek közül többen dolgoznak a magyar nyelvű hírközlő szerveknél is.

•Hogyan befolyásolják a kárpátaljai hungarológiai munkát az itt megjelenő magyar nyelvű lapok?

•A magyar nyelvű kerületi és területi lapok: a Vörös Zászló, a Kárpátontúli Ifjúság, a Kárpáti Igaz Szó, a magyar nyelvű tévé- és rádióadások ösztönzőleg hatnak természetesen a magyar nyelvű kultúrára, a magyarságtudomány fejlődésére. Az először 1920-ban megjelent Kárpáti Igaz Szó, ez a 40 000-es példányszámot is elérő

lap már Magyarországon is megvehető. Így még közelebb hozza a Kárpátontúli Területet az anyaországhoz.

Működik itt József Attila Irodalmi Stúdió, s a magyar nyelvű Kárpáti Kiadó a megmondhatója: az ungvári egyetem magyar filológiai tanszéke is olyan fórum, amely elősegíti a műfordítást, a fordítást, de az önálló magyar alkotásokat is.

•Milyen problémáik vannak?

A magyar nyelvű iskolákba kerülő tankönyvek minősége nem teljesen kielégítő. Ennek több oka is van. Előfordul, hogy a lektor nem tud jól magyarul, de az is, hogy több tankönyvi anyagot ukránból, oroszból fordítanak, és az eredeti tankönyvek akadémikus szárazságát, elméleti túltengését is átveszik. Adatok, számok, szak kifejezések tömkelegében vész el az átlagosnál jobb képességű, szorgalmas tanuló is. A többség pedig képtelen a sok részlet miatt a lényeget megtanulni.

•Vannak-e ezen a tájon nemzetiségi gondok?

•Meggyőződéseim szerint nincsenek. Századok óta élnek együtt itt magyar, ukrán, orosz, szlávok, román, német anyanyelvűek a legnagyobb békében, egymás iránti tiszteletben, barátságban, sőt rokonságban, az egymásra utaltság tudatában. Örömmel tapasztalható, hogy az utóbbi években jelentősen megélénkült az itt lakó magyarok érdeklődése a saját nemzeti kultúrájuk iránt, hogy felelevenítsék a szülők, nagyszülők nyelvi és népszokási örökségét. S ebben messzemenően segítjük őket, mert aki a saját nyelvét, kultúráját szereti, az tiszteli a másét is.

„Ország-Világ”, 1988. IX. 14. №37.

Petro Lizanyec professzor, az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének vezetője, az ungvári Hungarológiai Központ igazgatója december 14. és 16. között a Művelődési Minisztérium vendégeként Budapesten tartózkodott.

„Népszabadság”, 1988. XII. 17.

Czibere Tibor művelődési miniszter december 16-án a minisztériumban Pro Cultura kitüntetést adott át Petro Lizanyec professzornak, az ungvári Hungarológiai Intézet igazgatójának.

„Kelet-Magyarország”, 1988. XII. 17.

Hungarológiai Központ Ungváron

Két nép együtt. Beszélgetés Lizanec Péter professzorral

A professzor dolgozószobájában könyvespolcán Ady Endre, Lukács György, Il-
lés Béla, Móricz Zsigmond kötetek sorakoznak. Ott van a magyar irodalom, valamint Erdély története, klasszikus orosz és ukrán költők magyarul, a bibliai kislexikon,

különböző magyar folyóiratok, s még számtalan más könyv, újság. Ez a dolgozószoba pedig Ungváron, az Állami Egyetemen található. A professzor Lizanec Péter, az egyetem magyar filológiai tanszékének vezetője, s egyben a Hungarológiai Központ igazgatója.

Ungvár Nyíregyházához alig kilencven kilométerre fekszik. Magyarlakta vidék központja. Számszerűleg Kárpátalja egymillió kétszázezer lakosából százhatvanezer magyar anyanyelvű. Nem éppen véletlen tehát, hogy éppen ebben a városban hozták létre ezt a központot. A céljáról, a feladatokról így vall Lizanec Péter.

- Elsődlegesen olyan céllal alakult meg a Hungarológiai Központ, hogy támogassa és összehangolja a tudományos és közérdekű munkát, a magyar nyelv és irodalom, történelem tanítását. Feladatunknak tekintjük létrehozni a Szovjetunióban azokat a mikroközpontokat, ahol valamilyen formában foglalkoznak a magyar nyelvvel, vagy egyéb más magyar vonatkozású dolgokkal.

Az érdeklődés óriási, hiszen a Szovjetunió több egyetemén található finnugor tanszék, Ungváron kívül Moszkvában is tanítanak magyar nyelvet. Az ungvári magyar tanszék ez év őszén ünnepelte negyedszázados jubileumát, s az idén ősztől datálódik a Hungarológiai Központ.

Büszkék vagyunk rá, hogy a világon az öt hungarológiai központ után nálunk alakult meg a hatodik – folytatta a professzor. – Sőt, úgy érzem, a miénknek minden előzőtől nagyobb szerepe van, mivel itt nagyon sok magyar anyanyelvű lakik. Az MTA és a Kárpáti Kiadó gondozásában jelentetjük meg a Kárpánton túli nyelvjárások atlasza című tanulmányt, amely huszonöt év munkája nyomán készült el. Tervezzük a nyelvjárások szótárának kiadását is, valamint a Három arany nyílvessző című kárpánton túli magyar népmesék harmadik kiadását. Azután szeretnénk összegyűjteni a legendákat, mondákat, kutatni a magyar–ukrán nyelvi és irodalmi kapcsolatokat, a két nép kultúráját, hiszen ezt nem lehet különválasztani. Itt a két nép együtt él.

Van min dolgozniuk, behozni az évtizedes lemaradást, ezen a téren. Így az is érthető, ha a központ munkatársai egy etnográfiai múzeum létrehozásán törik a fejüket. Itt, a Kárpátok és a Tisza közötti apró, magyarok lakta falvakban még nagyon sok érdekes, a régmúltból származó tárgyi emlék található. Csak fel kell menni a padlásokra és összeszedni. Újfalu, Huszt, Gyula, Verbőc, Vári, Újlak, Kaszony, Halmec és a többiek mind olyan települések, ahol még élnek a régi népi hagyományok. Beregszászon és Ungváron tábla őrzi Petőfi emlékét, Újfalu múzeumában csodás magyar skanzen is, amely bemutatja, hogyan éltek a magyarok évszázadokon keresztül békében együtt ezen a vidéken a többi nemzetiséggel.

- A központunk nagymértékben támaszkodik a Kárpátalján megjelenő magyar nyelvű újságokra – mondta Lizanec Péter. – Ez egyszersmind a nyelv ápolásának legszélesebb körű fóruma. Működik itt József Attila Irodalmi Stúdió, s a magyar nyelvű Kárpáti Kiadó a megmondhatója: az ungvári egyetem magyar filológiai tanszéke is olyan fórum, amely elősegíti a műfordítást, s szabad utat enged az önálló magyar alkotásoknak is. Nagyon szeretnénk, ha a Hungarológiai Központnak saját folyóirata lenne. Ebben publikálhatnánk a legújabb kutatási eredményeket.

Végezetül elmondta az ungvári egyetem magyar tanszékének professzora, hogy a központ működését élénk érdeklődés kíséri szerte a megyében, sőt az országban is. Úgy tapasztalták, a magyar nemzetiségiek örülnek, ha foglalkoznak velük. A Hungarológiai Központ pedig éppen erre alapozza jövőbeni munkáját.

„Kelet-Magyarország”, 1988. XII. 24.

Sipos Béla

1989

Lizanec professzor

Petro Lizanec Péter. Akadnak olyanok, akik furcsának, sőt meghökkentőnek találják az ukrán és magyar utónevet ugyanannak az embernek a családneve mellett. Nálunk, Kárpátalján, a magyarok és ukránok több évszázados együttélésének, sorsközösségének földjén ez az élő valóság. Gyakori eset, hogy valaki, egyik vagy másik néphez tartozván, két népet szolgál, kettőnek a felemelkedésén munkálkodik. Mindez lassan a nevében is kifejezésre jut.

Lizanec professzor tősgyökeres ukrán. Hivatalosan Petro a keresztnéve, de kárpátaljai magyar barátai csak Péternek szólítják. Nagyon tisztelik, amiért évtizedeken keresztül oly sokat tett nyelvünk és kultúránk ápolásáért. Péternek ismeri az egész magyar tudományos élet. Így hívják részben magyar családjának egyes tagjai is.

Tudományos munkássága igen gazdag, sok nehéz feladatot vállalt, s gyakran járta az úttörők nehéz útját. Napjai most ismét lázas szervezőmunkával telnek. Lizanec professzor, az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelvészeti tanszékének vezetője új megbízást kapott: kinevezték az Ungváron alakuló Hungarológiai Központ igazgatójának. Vezető már van, de központ még nincs. Éppen ennek a létrehozása lesz a professzor első feladata. Szakembereket kell keresni ... Helyiségről kell gondoskodni ... Már sikerült ugyan egy romos épületet megszerezni a Hungarológiai Központnak, ám amíg azt használhatóvá teszik ... A tudós igazgatónak egy ideig anyagbeszerzéssel is kell foglalkoznia. De Lizanec professzor nem szabadkozott, amikor felkérték ennek az új, nehéz feladatnak az elvégzésére. Természetesen tanszékét is megtartotta. Nem ez az első eset, amikor olyasmire vállalkozik, aminek a nehézségét kezdetben még felmérni se tudja.

Igaz, 1966-ban, amikor fölkerítették, hogy vállalja el az egyetemen nemrég alakult magyar nyelv és irodalom tanszék vezetését, először ugyancsak ellenkezett. Nem a szervezéstől, a kezdeti nehézségektől tartott, félelmei más természetűek voltak. Ilyen aggályai voltak: „Helyt tudok-e állni ezen a poszton? Hiszen a magyart nem beszélem tökéletesen, ukrán nyelvszakos vagyok. Szerintem tudok-e tenni kellő tekintélyre? Megmosolyognak-e a magyar nyelvészetben való tájékozatlanságomért?” Végül elfogadta a megbízást, annál is inkább, mivel rajta kívül más alkalmas személy nemigen volt. Feladata kellő szakismerettel és tudományos fokozattal rendelkező

magyar filológusok képzése és nevelése. Amitől tartott, nem következett be, ugyanis tekintélye a tanszéken és a közvéleményben nem csökkent. Ezt azzal érte el, hogy új helyén szerényen viselkedett, gyakran kikérte mások véleményét. Tanulni kezdett. Szorgalmasan gyarapította tudását, elmélyedt a magyar nyelvészet kérdéseiben. Később arra is vállalkozott, hogy előadásait magyarul tartsa, sőt a neves ukrán nyelvész fokozatosan a magyar nyelvtudomány kiemelkedő művelője lett. Emellett nyolc éven át ellátta a nyelvtudományi kar dékánjának teendőit is. Kandidátusi disszertációja, melyet 1959-ben írt, még ukrán témájú: A nagyszöllősi járás tiszántúli területének ukrán nyelvjárásai. Az 1971-ben megvédett doktori értekezése azonban már az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatokat elemzi olyan mélységgel, amire csak a két nyelvet azonos fokon ismerő tudós képes.

Pedig Petro Lizanec a magyar etnikumtól meglehetősen távol, a szolyvai járás Izvor nevű kis községben született 1930-ban. Családjában és környezetében senki sem beszélt magyarul. Apja sokgyermekes erdőmunkás volt. Négy testvére van, valamennyien egyetemet végeztek. Mihajlo nevű fivére szintén egyetemi tanár.

Nagy változást jelentett a család életében – s ezzel vett fordulatot Petro–Péter sorsa is –, hogy apja 1936-ban magyar vidéken kapott munkát, s átköltöztek a beregszászi járásba. A későbbi tudós itt kezdett megismerkedni a magyar nyelvvel, itt szövődtek azok a gyermekkori barátságok, amelyek kialakították és megerősítették a másik nép iránti rokonszenvét. Egy kis, magyarok közé beékelődött ukrán településen éltek. Petro anyanyelvén végezhetette tanulmányait, a magyar nyelvvel való szoros kapcsolat azonban továbbra is megmaradt. 1953-ban kitüntetéssel végezte el az Ungvári Állami Egyetem ukrán nyelv és irodalom szakát. Majd aspiránsként az egyetemen maradt, s ez lett első és egyetlen munkahelye. Végigjárta az oktatói ranglétrát (óraadó, előadó tanár, docens, professzor), különböző tisztségeket tölt be (dékán-helyettes, dékán, a kar szakszervezeti bizottságának elnöke, párttitkár).

Most már több mint két éve évtizedes távlatból tekint vissza a magyar tanszék élén végzett munkájára, s úgy ítéli meg: nem sajnálja, hogy aggodalmait legyőzve vállalta ezt a számára akkor igencsak szokatlan megbízást. Előző szakterületén egyike lett volna (ha még kimagasló eredményekkel is) az ungvári ukrán filológusoknak, itt azonban maradandót alkotott. Tanszékének oktatói először középiskolai tanárokból kerültek ki. Amikor elkezdett dolgozni, rajta kívül csak egy tanárnak volt tudományos fokozata. Lizanec nagy érdeme, hogy beosztottjait disszertáció írására buzdította, tudományos pályájukat egyengette. Ezzel elérte, hogy ma már vannak magyar szakos kandidátusaink. A tanszék minden oktatója kellő tudományos fokozattal, legtöbbjük docensként látja el teendőit. Nevéhez fűződik annak az élénk tudományos munkának a szervezése, amelyet a tanszék végez főként a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozása, a helyi folklórkincs gyűjtése, a magyar irodalmi hagyományok kutatása és a jelenkori ukrainai magyar írók munkásságának elemzése terén.

Lizanec professzornak jelentős tudományos munkássága van. Első helyen említhetjük meg az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatokról írt háromkötetes monográfiáját

(1970–1976), amely elméleti anyaga mellett 530, magyarázatokkal ellátott nyelvészeti térképet is tartalmaz. A magyar és a szovjet szakkiadványokon kívül német, lengyel, jugoszláv és finn folyóiratok is méltatják ezt a hézagpótló művet.

Lizanec az elmúlt években csaknem 300 tudományos művet alkotott, közülük 25 könyv alakban jelent meg budapesti, moszkvai, kijevi és ungvári kiadók gondozásában. Nyilván nagy tudományos érdeklődéssel fogadják majd azt az új, nagy vállalkozását, amely most már nem a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok, hanem a magyar nyelvjáráskutatás köréből meríti anyagát. Kárpátalja magyar nyelvjárásainak atlaszát és a Kárpátaljai magyar nyelvi tájszótárt (mindkettő többkötetes mű lesz) tanszékének oktatóival együtt írja.

Lizanec Péter alelnöke a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak, számos más nemzetközi szovjet és magyar szakmai egyesület vezetőségének tagja, gyakran vesz részt nemzetközi szimpóziumokon (legutóbb Brüsszelben tartott referátumot az Európai kultúra – magyar kultúra elnevezésű tudományos értekezleten). Érdeklődéssel hallgatták előadásait a budapesti, a szegedi, a debreceni, a tartui és a kirovo-grádi egyetemen, valamint a nyíregyházi, a szegedi és az egri tanárképző főiskolán. A magyar nyelv és a kultúra ápolása terén végzett munkáját Magyarországon is jól ismerik és nagyra is becsülik. Ezt fémjelzi az is, hogy kitüntették a Csúri Bálint-emlékéremmel és a Pro Cultura Hungarica éremmel. Ezt az elismerést azzal a tevékeny munkájával is kiérdemelte, amelyet hosszú évek óta a Szovjet-Magyar Baráti Társaság kárpátaljai szervezetének elnökeként végez.

Petro Lizanec Péter sokat tesz a magyar kultúra támogatásáért. Bátran síkraszáll a magyarok ügyéért. Nem titok, hogy a kárpátaljai magyarságot a sztálini önkény és a pangás időszakában méltánytalanságok érték, kultúrája nem mindig kapta meg a szükséges támogatást. Most, a nyíltság és a demokratizálás időszakában a mulasztásokat be kell pótolni. Lizanec professzor egyike azoknak, akik ezeket a problémákat fölvetik, megoldásukat sürgetik. A köztársasági vezetéshez intézett beadványának nem kis szerepe volt abban, hogy Kárpátalja magyar iskoláiban bevezették a magyar történelem oktatását (ezzel Ukrajna megelőzte mindazokat az európai országokat, amelyekben magyar kisebbség él). Szívósan szorgalmazza a magyar nyelv és irodalom középiskolai óraszámának fölemelését, e tárgy oktatása színvonalának lényeges javítását. Kezdeményezte, hogy adják ki az ukrainai magyar irodalom képviselőinek negyvenévi munkásságát összefoglaló Sugaras utakon című nagy sikerű antológiát.

Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy vannak olyan ukránok, akik ezt a tevékenységét nem jó szemmel nézik. Hiszen ma még nem mindenki érti meg a népek együttélésének kézenfekvő igazságát: azzal, hogy a másik nemzet gondjainak megoldásán segítünk, a sajátunktól semmit sem veszünk el, sőt azt is gazdagabbá tesszük azzal az élménnyel, amelyet mindig érez az, aki barátilag kinyújtja a kezét.

Lizanec professzor jól tudja ezt. Már régen ez az életelve.

Szovjetunió, № 4, 1989

Balla László

Приклад подає Закарпаття

Під час відрядження мені порадили обов'язково зустрітися ще з одним лектором – завідувачим кафедрою угорської філології Ужгородського державного університету, головою комісії по лекційній пропаганді серед угорського і румунського населення, доктором філологічних наук П. М. Лизанцем. До речі, він також очолює обласне відділення Товариства радянсько-угорської дружби, а нещодавно став директором Радянського центру хунгарології, який займається питаннями розвитку угорської мови, літератури, культури на Закарпатті, надає методичну допомогу учителям середніх шкіл з угорською мовою навчання, сприяє зміцненню дружби між населенням угорської та інших національностей, що мешкають в області. Українець за національністю, інтернаціоналіст за переконаннями, він користується незаперечним авторитетом серед угорського населення області, людей інших національностей. Далеко за межами республіки знають його наукові праці, а тритомна монографія вченого про українсько-угорські мовні контакти дістали високу оцінку фахівців, у тому числі й в Угорщині. Члени очолюваної ним комісії часто виїжджають в села, у колгоспи і радгоспи, де живе й трудиться угорське та румунське населення. Для виступів румунською мовою часто запрошують лекторів з Чернівецької області та сусідньої Молдавії. Сам Петро Миколайович віддає перевагу активним формам – бесідам, діалогам. Суто лекція триває не більше 30 хвилин, але вона побудована так, що неодмінно викликає запитання присутніх на ній. Ось тоді й починається для лектора справжня робота. Він так і не навчився кривити душею, уникати гострих запитань. Все – прямо, чесно, відверто. Коли в Ужгородському університеті свого часу заборонили складати вступні екзамени угорською мовою, що, природно, викликало невдоволення частини вступників, П. М. Лизанець довго доводив абсурдність прийнятого рішення. А зараз йому болить, що в багатьох угорських школах немає змоги вивчати українську мову, хоча батьки самі цього прагнуть.

Трапляється, йому інколи дорікають, мовляв, твого батька під час війни угорці в табір вислали, а ти за них горою стоїш.

Відповідь тут може бути одна, – каже Петро Миколайович. – Треба виходити з сучасних реалій. Угорське населення – це хороші і трудолюбиві люди, справжні інтернаціоналісти. Хто до них ставиться з повагою – відповідають тим же. А національне чванство ще ніколи не приносило користі, від нього одна шкода. Батька справді забрали хортисти, тоді багато людей постраждало. Та ми знаємо, що й серед інших національностей знайшлися запродавці, і ставлення до них у народу однозначне.

«Трибуна лектора», № 4 за 1989.

В. М. Сало

Создан Центр хунгарологии

В Ужгороде начал работу Советский центр хунгарологии.

О задачах, стоящих перед ним, корреспондент „Известий” попросил рассказать директора центра, заведующего кафедрой венгерской филологии Ужгородского государственного университета П. Лизанца.

– Наш центр, пожалуй, первый в стране, который будет заниматься такой малой национальной группой, не выделенной к тому же в отдельную автономию, как советские венгры. Исторически сложилось так, что большинство из них – несколько десятков тысяч человек – проживает на территории нашей Закарпатской области. Сложившиеся за десятилетия условия – близость к Венгрии, компактное расселение – позволили советским венграм сохранить свой язык, свою национальную культуру.

Одна из главных задач центра – изучение особенностей языка, фольклора советских венгров. Мы подготовили к печати первый сборник произведений советских поэтов и прозаиков, пишущих на венгерском языке. Собираемся изучать и поддерживать национальные и культурные традиции советских венгров. С этой целью уже в ближайшее время намереваемся провести симпозиум по хунгарологии, на который пригласим как советских, так и венгерских ученых.

Однако было бы неверным считать, что вся деятельность нашего центра сводится к чисто научной работе. Несмотря на то, что в целом положение советских венгров как особой национальной группы можно считать достаточно благополучным, у них накопились довольно много проблем, которые серьезно мешают развитию национальной культуры и языка.

Прежде всего, это вопросы преподавания венгерского языка в средней школе и ряд других. Будем стараться изменить ситуацию, добиться строительства новых школьных зданий, увеличить и укрепить штат учителей венгерского языка.

«Известия», 6. V. 1989.

Ф. Иванов.

Що таке „гунгарологія”?

Із вересня 1988 року в Ужгороді діє Радянський центр гунгарології. 29 травня відбудеться його офіційне відкриття, і одночасно буде проведено міжнародний симпозіум на тему „Радянська гунгарологія: дослідження, проблеми, перспективи розвитку”. Кореспондент „Закарпатської правди” зустрівся з директором Радянського центру гунгарології, доктором філологічних наук, завідуючим кафедрою угорської філології УжДУ професором П. М. Лизанцем і попросив відповісти на ряд запитань.

Петре Миколайовичу, багатьом нашим читачам вперше доводиться стикатися з терміном „гунгарологія”. Що слід розуміти під ним?

Гунгарологія – галузь науки, яка займається вивченням угорської мови і літератури, історії, етнографії, усної народної творчості і в цілому культури й творчості угорського народу на різних етапах його формування і розвитку. Вона стала міжнародною науковою дисципліною (подібно славистиці, германистиці, тюркології тощо) і ставить своєю метою розвивати різні дослідження, які аналізують наші знання про минуле й сьогодення угорського народу, його контакти з іншими народами.

Чому центр відкрито саме в Ужгороді, при держуніверситеті?

Причин кілька: по-перше, при УжДУ в 1963 році було відкрито угорське відділення при філологічному факультеті, а в 1964 р. створено єдину в Радянському Союзі кафедру угорської філології, яка готує висококваліфікованих спеціалістів з угорської мови та літератури, журналістські кадри для двох обласних і трьох районних газет, що виходять угорською мовою, працівників видавництв „Карпати” та „Радянська школа”, які видають художню, суспільно-політичну та учбову літературу угорською мовою. По-друге, на Закарпатті проживає понад 160 тисяч угорців, що становить 8 процентів від загальної кількості осіб національності, які проживають на території СРСР.

Ще до створення центру на кафедрі угорської філології активно проводились гунгарологічні дослідження. Розкажіть, будь ласка, про головні з них.

Наша кафедра видала 60 монографій і навчальних посібників, понад 600 наукових статей, підготовлено до видання тритомний „Атлас угорських говорів Закарпаття” та двотомний „Словник угорських говорів Закарпаття”. Побачили світ також збірка казок „Три золоті стріли”, збірка балад угорського населення Закарпаття, видано Антологію угорської літератури Закарпаття, тобто кафедра угорської філології УжНУ і до цього вже була ядром гунгарологічних досліджень у країні. Крім цього, в університеті питаннями гунгарології займаються історики, етнографи, археологи, що дає можливість розвивати ці дослідження в широкому аспекті.

Яка структура центру?

Для ефективної наукової роботи Мінвуз УРСР виділив нам десять штатних одиниць. Маємо можливість підключити до дослідження докторів і кандидатів наук з інших факультетів та кафедр за сумісництвом. Кількість співробітників центру постійно збільшуватиметься, думаємо довести її до 25–30 чоловік, і тоді Радянський центр гунгарології може бути перетворений у самостійний науковий заклад – Інститут гунгарології. Ми з ентузіазмом взяли за нову справу, відчували всебічну допомогу партійних і радянських органів, підтримку громадськості і, звичайно, наших угорських друзів. Міністерство культури й освіти УНР, будівельна організація із Саболч-Сатмарської області, наприклад, вирішили подати допомогу в реконструкції приміщення, виділеного для центру. За це їм щиро вдячні.

Давайте заглянемо в майбутнє центру. Які його основні завдання і цілі?

Гадаю, що він буде хорошою науковою базою не лише для гунгарологів Закарпаття. Сподіваємося на тісне співробітництво з фінно-угрознавцями Радянського Союзу, вченими УНР та інших країн. Важливим завданням вважаємо складання бібліографії з радянської гунгарології, починаючи з 1917 року і по сьогодні, яка буде потім введена в „пам'ять” ЕОМ. Вже розроблено наукову проблематику, створено вчену раду Центру, обрано редколегію збірника „Питання радянської гунгарології”, який виходитиме двічі на рік. У цілому наші завдання і цілі відображено в положенні центру, розробленому і затвердженому радою університету.

А яка наукова програма наступного міжнародного симпозіуму?

На симпозіумі, в роботі якого візьмуть участь як радянські, так і зарубіжні вчені, передбачається робота чотирьох секцій: філологія, історія, етнографія та археологія, культура і освіта. Планується також провести установчі збори, на яких буде затверджено статут Всесоюзного товариства з гунгарології та обрано Радянський комітет гунгарологів і його керівництво. До складу комітету ввійдуть відомі вчені (гунгарологи, фінно-угрознавці) різних вузів і наукових закладів країни.

„Закарпатська Правда”, 28. V. 1989.

С. Дрюченко

Több mint 80 előadás

Már több mint egy év telt el azóta, hogy hírt adtunk róla: Ungváron (Uzsgorod) Hungarológiai Központ alakult. Most pedig három napon át nemzetközi szimpóziумot is tartanak e központ bázisán. Ebből az alkalomból készítettünk interjút Petro Lizanec professzorral, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatójával.

Milyen munkát végeztek az elmúlt időszakban, és mik a további terveik?

Már több mint egy év telt el azóta, hogy Ungváron megalakult a Szovjet Hungarológiai Központ, amit a Szovjetunió Közoktatási Állami Bizottsága a múlt év májusában hagyott jóvá. Az azóta eltelt időszak főként szervezőmunkával telt el. Ennek eredményeként ma már megfelelő káderállománnyal rendelkezünk. Hatan főfoglalkozásban, tízen másodállásban dolgoznak nálunk, köztük négyen doktori, nyolcan pedig kandidátusi tudományos fokozattal rendelkeznek.

Most ugyan még csak a kezdet kezdeténél tartunk, de már megemlíthetjük, hogy eddig két nemzetközi konferenciát tartottunk: az egyiket a KMP megalakulásának 70. évfordulójára, a másikat pedig a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának jubileuma alkalmából.

Nyelvészek és történészek dolgoznak nálunk, s most mindenekelőtt a múlt és a jelen problémái foglalkoztatnak bennünket. Egyebek közt az, hogyan tudnánk leginkább koordinálni a Szovjetunióban végbemenő kutatásokat, ápolni a magyar kultúrát,

még hozzá szoros kapcsolatban más népek kultúrájával. Kutatómunkát végzünk más nyelvjárások terén, gyűjtjük a népköltészet kincseit, a szellemi értékeket. Még mindig sok a fehér folt a szlávok és a magyarok történelmi kapcsolata terén, de szűkebb szülőföldünk, a Kárpát-medence történelmét sem ismerjük kellően. Sok anyag vár feldolgozásra e tekintetben a budapesti, prágai, nagyvárad, sárospataki levéltárakban.

Ugyancsak behatóan kell tanulmányoznunk Kárpáton túl településeinek a történetét is, hogy választ adhassunk mai elnevezésük helyességét illetően is.

Ungváron, illetve területünkön első ízben tartanak ilyen szimpóziumot. Kik vesznek ezen részt?

Valóban nemzetközi szimpóziumról van szó, hiszen mind magyarországi – mintegy huszonöt – , mind országunk szakemberei részt vesznek ennek munkájában. A Magyar Tudományos Akadémia például 15 főnyi tudósgárdával képviselteti magát, de lesznek itt szakemberek Moszkvából, Kijevből, Jerevánból, Tallinnból, Gorkijból, Izsevszkből, Kemerovából, Száránszkból, Sziktivkáról, Tartuból, Tomszkból, Ufából, Csebokszariból és hazánk más városaiból is. A három nap alatt a fórumon több mint 80 előadás, referátum hangzik el...

Sok sikert kívánunk a fórum munkájához, és köszönjük a tájékoztatást!

„Kárpáti Igaz Szó”, 28. V. 1989.

Szalóki Bálint

Підсумки наукового форуму

Завершився міжнародний симпозіум „Радянська гунгарологія: дослідження, проблеми і перспективи розвитку”, який відбувся в обласному центрі у зв’язку з офіційним відкриттям при Ужгородському держуніверситеті радянського центру гунгарології.

У ході його роботи вчені – гунгарологи з наукових центрів Радянського Союзу і УНР прослухали доповіді в п’яти діючих секціях: мовознавства, літературознавства, історії, етнографії, археології та народної освіти і культури. В центрі уваги учасників знаходилися проблеми сучасного стану угорського мовознавства, українсько-угорського взаємовпливу у сфері зоонімії, угорських говорів Закарпаття, перспектив дослідження українсько-угорських літературних зв’язків, історії Закарпаття в угорській історіографії.

Розглядалися також питання викладання історії Угорщини в школах з угорською мовою навчання Закарпатської області та інтернаціонального складу місцевих Рад народних депутатів Закарпаття. Відбулися плodотворні дискусії про час заселення угорцями Верхнього Потисся, деякі аспекти просування древніх угрів у Східну Європу. Особливий інтерес викликали доповіді про патріотичне та інтернаціональне виховання учнів шкіл УРСР з угорською мовою навчання, радянсько-угорське прикордонне молодіжне співробітництво як

важливий фактор зміцнення інтернаціональної взаємодії народів братніх країн. Всього заслухано 75 доповідей.

На заключному пленарному засіданні відбулися звіти керівників секцій. Учасники симпозіуму прийняли рішення про створення Радянського комітету гунгарологів, головою якого обраний директор Радянського центру гунгарології професор УЖДУ П. М. Лизанець, заступниками – доктор історичних наук, співробітник Інституту слов'янознавства і балканістики АН СРСР Б. Й. Желіцкі, співробітник Інституту слов'янської літератури АН СРСР Ю. П. Гусев і директор Інституту мовознавства АН Естонської РСР Тену Сейлентал.

У рішенні міжнародного симпозіуму зазначено, що він був корисний як з наукової, так і з політичної точок зору. Надаючи великого значення активізації гунгарологічним дослідженням в СРСР, розвитку і поглибленню співробітництва з вченими зарубіжних країн і в першу чергу з вченими УНР, визнано вважати доцільним проведення наукових конференцій з гунгарології кожні три роки, а засідання Радянського комітету гунгарологів щороку в містах нашої країни.

Наступне засідання Радянського комітету гунгарологів відбудеться в 1990 році в Москві, а черговий міжнародний симпозіум з проблематики, що розглядається в 1992 році – в Таллінні.

Учасники симпозіуму ознайомилися з Ужгородом, відвідали обласний краєзнавчий музей народної архітектури та побуту Закарпаття.

«Закарпатська правда», 1. VI. 1989.

С. Дрюченко

Közös tudományos programot dolgoztak ki

Tegnap területi székvárosunkban a „Szovjet hungarológia: tanulmányok, problémák, a fejlődés irányai” témakörben megtartott háromnapos nemzetközi tudományos szimpozion befejezte munkáját. Mint arról már korábban hírt adtunk, az SZSZKSZ Közoktatási Állami Bizottsága által kezdeményezett tanácskozás a hungarológia tárgyában hazánkban az első ilyen jellegű rendezvény volt.

A szimpozionon országunk tudományos központjainak, illetve Budapest és Nyíregyháza tudósainak képviselőit 146-an vettek részt. A tanácskozás során a nyitónap, valamint a szekcióülések alkalmával a szakemberek 75 előadást tartottak, nyelv- és irodalomtudományi, történelmi, etnográfiai, archeológiai, közoktatási és kulturális kérdésekkel foglalkoztak. A szimpozion záróakkordját képező plenáris ülésen egyrészt a szekciókban folytatott munka mérlegét vonták meg, másrészt pedig összegezték azokat az eredményeket, amelyeket a szovjet hungarológiai kutatások, a finnugrisztikai tanulmányok ez idáig feltártak.

A nemzetközi tanácskozás tapasztalatainak összesítését követően a tudományágak ismert képviselői megalakították a Szovjet Hungarológiai Bizottságot. A bizottság elnöke Petro Lizanec professzor, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója

lett, elnökhelyettesekké pedig Zseliczky Béla és Jurij Guszev moszkvai, valamint Seilenthal Tönu tallinni nyelvtudóst választották. A résztvevők kidolgozták a Szovjet Hungarológiai Központ alapokmányát, amely meghatározza a centrum szervezői, pedagógiai, tudományos és kutatói, informatikai tevékenységének fő irányait. A szimpozionon hozott határozat ugyanakkor rámutatott, hogy a központ legfontosabb feladatai közé jelenleg a magyar nyelv és irodalom, a folklór, a történelem, a néprajz, a magyar–oroszl, a magyar–ukrán és a szovjet–magyar kapcsolatok, területünk közoktatási és kulturális kérdéseinek kutatása tartozik.

Az ülés során megalakították a hungarológiai központ tudományos tanácsát, illetve a „Szovjet hungarológia kérdései” című kiadvány szerkesztőbizottságát.

A plenáris ülésen részt vevő szovjet és magyarországi tudósok annak a meggyőződésüknek is hangot adtak, hogy a most lebonyolított I. Nemzetközi Hungarológiai Szimpozion jelentős mértékben szolgálta a hungarológia és a finn–ugrisztika tárgykörében felmerülő problémák megoldását, új impulzust kölcsönzött a Kárpátontúlon folyó magyarságkutatásnak, elősegítette az itt élők tevékenységének sokoldalú tanulmányozását. A szakemberek nagy fontosságot tulajdonítottak a más országokban található hungarológiai intézetekkel, így a Magyar Népköztársaság tudósaival való együttműködésnek, s célszerűnek ítélték a hasonló tanácskozások háromévenkénti összehívását. Döntöttek arról is, hogy a következő nemzetközi szimpozionra 1992-ben Tallinnban kerítenek sort, a Szovjet Hungarológiai Bizottság soros ülését pedig 1990-ben Moszkvában tartják meg.

A tanácskozás záróülésén a magyarországi résztvevők, tudósok, egyetemi oktatók nevében Benkő Loránd akadémikus mondott köszönetet a szervezőknek és tudomány–történeti szempontból is korszakosnak nevezte e mostani nemzetközi szimpoziont. Az ülésen felszólaló Petro Lizanec professzor szintén nagyra értékelte a közös munkálkodás eredményeit, az itt kidolgozott tudományos programot. Szólt azokról az új gondolatokról és javaslatokról, amelyek a Szovjet Hungarológiai Központ távlati tevékenységét illették.

A nemzetközi tudományos tanácskozás munkáját rövid beszéddel Volodimir Szlivka, az Ungvári Állami Egyetem rektora rekesztette be. Ezt követően az országunk különböző vidékeiről érkezett vendégek városnézésen vettek részt, megtekintették a hungarológiai központ rekonstrukció alatt álló épületét, Ungvár és területünk nevezetességeivel ismerkedtek. A nemzetközi hungarológiai szimpozion résztvevői hazautaztak.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. VI. 2.

Fülöp Tekla

Ми – інтернаціоналісти

29–31 травня 1989 року при Ужгородському держуніверситеті на базі кафедри угорської філології відбувся перший міжнародний симпозіум „Радянська гунгарологія: дослідження, проблеми і перспективи розвитку”, приурочений до офіційного відкриття Радянського центру гунгарології.

У роботі симпозіуму взяло участь 146 чоловік з Радянського Союзу та Угорської Народної Республіки. Від нашої країни з доповідями на симпозіумі виступили вчені з Москви, Києва, Таллінна, Горького, Іжевська, Кемерово, Саранська, Сиктивкара, Тарту, Томська, Уфи, Чебоксар, Ужгорода, Мукачєва, Берегова. Від УНР – вчені Будапешта і Ніредьгази. Серед них відомі вчені-доктори наук Лизанець П. М., Желіцкі Б. Й., Тараканов І. В., Беккер Е. І., Гранчак І. М., Балагурі Е. А., Штернберг Я. І., Гусєв Ю. П., академік з УНР Бенке Лоранд, професори Помагач Бийла, Ціне Мигаль, Варконі Р. Агнеш, Нідергаузер Еміль, кандидати наук Шушарин В. П., Клинченко Т. В., Мегела І. П., Майер К. І. Сейлентал Тыну Р., Сюсько М. І., Поп В. С., Туряниця Ю. Д., Вигодованець Н. І., Горват К. І., Васовчик В. Ю., Гортвай Є. Ф., Ковтюк С. І., Виноградов А. А., Фабіан М. П., Фуєр Лойош, Седлмайєр Янош, Борвендийг Бийла, Джай Бийла та багато інших.

Пленарне засідання відкрив вступним словом ректор нашого університету професор Сливка В. Ю., з словами привітання виступив перший секретар Закарпатського обкому Компартії України Бандровський Г. Й. У роботі симпозіуму взяли участь секретар Закарпатського обкому Компартії України Туряниця С. М., заступник міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР Сокол В. В., консультант сектору ідеології ЦК Компартії України Федотов О. М. Свої доповіді на пленарному засіданні виголосили професори Лизанець П. М., Желіцкі Б. Й., Балагурі Е. А. та заступник директора Інституту венерології УНР Ромшич Ігнац.

29 травня розпочали роботу п'ять секцій: мовознавства, літературознавства, історії, етнографії та археології, народної освіти та культури. В центрі уваги учасників симпозіуму були проблеми досягнень і перспектив розвитку радянської гунгарології, сучасного стану угорського мовознавства, українсько-угорських та російсько-угорських літературних взаємин, історії Закарпаття, історії заселення угорцями Верхнього Потисся. Певна увага була приділена питанням викладання історії Угорщини та іноземних мов у школах Закарпаття з угорською мовою навчання, патріотичному та інтернаціональному вихованню учнів угорських шкіл. Всього на пленарному та секційних засіданнях було заслухано 79 доповідей вчених нашої країни та УНР.

На заключному пленарному засіданні були заслухані звіти керівників секцій, підведено підсумок симпозіуму. Учасники наукового форуму висловили впевненість у тому, що проведений симпозіум послужить всебічному дослідженню історії, матеріальної та духовної культури угорського народу в цілому, і в першу чергу угорців Закарпаття, їх минулого і сучасного життя, в контексті

культури українців та інших національностей краю. Симпозіум буде сприяти розвитку плідного діалогу між вченими-унгаристами різних наукових напрямків багатьох країн.

Було відзначено учасниками симпозіуму, що перший міжнародний форум з питань гунгарології проведено організовано, цікаво. Він був корисним не лише з наукової, але й політичної точки зору. Тут було проаналізовано стан радянської гунгарології, намічено основні напрямки поглибленого і всебічного дослідження проблем в цій сфері зусиллями лінгвістів, літературознавців, істориків, фольклористів, етнографів, соціологів, працівників культури і народної освіти.

На заключному пленарному засіданні було прийнято рішення 1-го міжнародного симпозіуму гунгарологів, затверджено Положення про Радянський центр гунгарології, обрано редколегію періодичного наукового збірника „Питання радянської гунгарології”. Рішенням симпозіуму було обрано також Радянський Комітет гунгарологів, головою якого став директор Радянського центру гунгарології, доктор філологічних наук, професор Лизанець П. М., заступниками – доктор історичних наук, співробітник Інституту слов’янознавства та балканістики АН СРСР Желіцкі Б. Й., ст. співробітник Інституту світової літератури АН СРСР Гусєв Ю. П., директор Інституту мовознавства АН Естонської РСР Сейлентал Т. Р., відповідальним секретарем – кандидат філологічних наук, ст.. науковий співробітник Радянського центру гунгарології Гедеш А. А.

Надаючи великого значення активізації гунгарологічних досліджень в нашій країні, розвитку і поглибленню співробітництва з вченими зарубіжних країн і зокрема з вченими УНР, учасники симпозіуму висловили побажання, яке було прийнято одноголосно, щоб подібні наукові форуми проводилися раз у три роки, а засідання Радянського комітету гунгарологів – щорічно. Наступний міжнародний симпозіум з питань гунгарології планується провести в 1992 році у Таллінні, а засідання Радянського комітету гунгарологів – в 1990 році у Москві.

Учасники симпозіуму ознайомилися з м. Ужгородом, з музеєм народної архітектури та побуту Закарпаття, побували в інших музеях, на пагорбі Слави, взяли участь у екскурсії по Закарпаттю.

1-й міжнародний симпозіум з питань гунгарології став свідченням зростаючої ролі гунгарології як галузі науки, що стала міжнародною науковою дисципліною.

**„Ужгородський університет”,
30. VI. 1989.**

А. Гедеш,
ст. науковий співробітник
Центру гунгарології
М. Дерке,
ст. викладач кафедри
угорської філології

И язык, и фольклор, и культура...

В Ужгороде, столице Советского Закарпатья, официально открылся Советский центр хунгарологии – науки, занимающейся изучением венгерского языка, литературы, фольклора, культуры и истории.

Директором центра стал заведующий кафедрой венгерской филологии Ужгородского государственного университета, вице-президент Международного общества венгерской филологии профессор П. Н. Лизанец. С ним встретился наш корреспондент.

– Пётр Николаевич, договорённость о создании в Венгрии центра русистики, а у нас – Центра хунгарологии достигнута несколько лет назад на межправительственном уровне. Почему выбор пал именно на Ужгородский университет?

– С 1964 года в УжГУ существует единственная в Советском Союзе кафедра венгерской филологии. Дело в том, что в Закарпатской области насчитывается около 170 тысяч венгров, то есть примерно 98 процентов всех венгров, проживающих на территории Советского Союза. Кафедра была ядром хунгарологических исследований и до создания центра: нами издано более 60 монографий и учебных пособий, свыше 600 научных статей, подготовлен двухтомный „Словарь венгерских говоров Закарпатья”, выпущена антология местной венгерской литературы. Наконец, у учёных нашего университета сложились давние связи с венгерскими коллегами. Ведь мы находимся на самой границе с ВНР.

– Есть ли хунгарологические центры в других странах?

– Да, есть – в Риме, Париже, Гамбурге, Блумингтоне (США) и Торонто (Канада). Наш – шестой по счёту, но первый в социалистической стране. Безусловно, создание центра – ещё один шаг в углублении советско-венгерского сотрудничества, в духовном сближении наших народов.

– Каковы основные задачи центра?

– Вечная беда хунгарологов – разобщённость. Поэтому одним из самых важных направлений мне видится координация их усилий. В конце мая мы провели международный симпозиум, в котором приняли участие почти все крупные в этой сфере специалисты СССР. В результате был избран Советский комитет хунгарологов. Это 39 человек из самых разных городов СССР, где ведутся исследования, – от Тарту до Еревана, от Ужгорода до Кемерово. Два раза в год будем издавать сборник „Вопросы советской хунгарологии”. Составим полную библиографию советских научных исследований по нашей тематике и введём её в память ЭВМ. Естественно, будем заниматься и самостоятельными научными исследованиями.

– Кто будет обеспечивать работу Советского центра хунгарологии материально?

– В соответствии с обоюдной договорённостью, Госкомитет СССР по народному образованию, Минвуз УССР, а также министерство культуры и образования ВНР. В нашем штате уже четыре доктора и восемь кандидатов наук. Известных специалистов, не желающих оставить основное место работы, привлекаем по совместительству. К слову, и сам я получаю только полставки. В перспективе надеемся довести количество сотрудников до 25–30, тогда можно будет поставить вопрос о преобразовании Центра в самостоятельное научное учреждение – Институт хунгарологии.

– Ваши планы на ближайшее время?

– Пока много времени отнимают организационные и хозяйственные хлопоты: Центру был выделен находившийся в очень плохом состоянии особняк, и сейчас полным ходом идёт его восстановление. Работы ведёт строительная бригада из венгерского города Ниредьхаза, причём венгерская сторона предоставила безвозмездно 7,5 миллиона форинтов. В августе проведём в Ужгороде очередное ежегодное заседание исполкома Международного общества венгерской филологии. Надеюсь, что представителей исполкома мы примем уже в собственном здании.

«Правда», 1989. VII. 4.

А. Руденко

Вийшов у видавництві Академії Наук НАН України переклад граматики Лучкая та її фототипне перевидання

Мовознавців і фольклористів, викладачів, аспірантів і студентів філологічних факультетів зацікавить праця Михайла Лучкая (1789–1843) „ГРАМАТИКА СЛОВ’ЯНО-РУСЬКА” (упоряд. П. Лизанця; перекл. П. Лизанця та Ю. Сака; „Наукова думка”, 189 с., ц. комплекту 3 крб. 10 коп.). Вона поповнила засновану 1961 р. серію „Пам’ятки української мови”.

Це перший підручник літературної мови на західноукраїнських землях, де подано опис живої розмовної мови Закарпаття і нові відомості про закарпатські говори кінця XVIII – початку XIX ст. Складається видання з двох частин: фототипної – публікації 1830 р. і українського перекладу граматики з коментарями, біографією автора.

«Друг Читача», 7.VII.1989.

Міжнародний науковий форум

У неділю, 13 серпня, в Ужгороді відбулося робоче засідання виконавчого комітету Міжнародного товариства з угорської філології, в якому взяли участь вчені - гунгарологи з одинадцяти країн світу. Серед гостей були професор центру гунгарології в Блумінгтоні (США) Жінор Денеш, професор, директор центру гунгарології у ФРН Вольфганг Зенкер, академік із Швеції, президент Міжнародного товариства з угорської філології Бо Вікман, голова ревізійної комісії Товариства, професор Антал Сівірські (Голландія), професор гунгарології Адамес ді Франческо (Італія). У конференц-залі готелю „Закарпаття” зібралися також представники наукових центрів СРСР, УНР, ПНР, СФРЮ, Швейцарії і Франції.

Порядок денний включав такі питання, як підготовка до проведення III Міжнародного конгресу з гунгарології (м. Сегед, 1991 рік); інформацію учасників про різні видання Міжнародного товариства з угорської філології; підготовка до IV Міжнародного конгресу з фінно-угрознавства (м. Дебрецен, 1990 рік), а також звіт ревізійної комісії Товариства і вибори комісії по присудженню медалі Лотца, яка раз у три роки присуджується за видатний вклад у розвиток гунгарологічної науки.

Відбулося урочисте засідання, присвячене 25-річному ювілею кафедри угорської філології Ужгородського державного університету, в якому взяли участь студенти вузу. Проректор УжДУ, доцент В. І. Опіярі ознайомив присутніх з історією і перспективами розвитку університету, а віце-президент Міжнародного товариства з угорської філології, директор Радянського центру гунгарології, професор УжДУ П. М. Лизанець розповів про роботу очолюваної ним кафедри.

Того ж дня відбулася перша нарада директорів центрів гунгарології, які вже діють в Ужгороді, Гамбурзі, Блумінгтоні, Парижі та Римі.

Вчора наші гості здійснили екскурсію за маршрутом Ужгород - Мукачево - Берегово - Виноградovo - Петрово, ознайомилися з трудовими досягненнями і побутом жителів вказаних районів.

Проведення робочого засідання виконавчого комітету Міжнародного товариства з угорської філології в Ужгороді свідчить про зміцнення міжнародного авторитету Радянського центру гунгарології, створеного недавно при Ужгородському держуніверситеті.

„Закарпатська правда”, 15. VIII. 1989.

С. Дрюченко

О хунгарологии в Ужгороде Символично уже само существование

Примерно год назад, когда в газетах появилось сообщение об основании в Ужгороде Центра хунгарологии, многие с сомнением качали головами. Это сомнение было абсолютно оправданным, ведь за последние десятилетия стало совершенно привычным, что в Закарпатье ни жизнь, ни политика не особенно баловала проживающих там венгров...

Ещё совсем недавно при упоминании судьбы живущих за границей венгров многим даже в голову не приходило, что вдоль рек Латорица и Уж, в районе Ужгорода, Мукачево и Берегово их живёт около двухсот тысяч. Но пару лет назад лёд тронулся. Всё чаще начинает упоминаться этот край, с наступлением эпохи Горбачёва контакты между Венгрией и венгерским населением Закарпатья заметно крепнут.

Символы и сроки.

Формально центр хунгарологии был основан при Ужгородском государственном университете в сентябре прошлого года на основании межправительственного соглашения, согласно которому при кафедре русского языка Будапештского университета им. Лоранда Этвёша должен быть создан центр русистики, а в Закарпатье – институт, обобщающий советские научные исследования по финно-угроведению и хунгарологии. Сначала для Центра хунгарологии предполагалось выделить одну из аудиторий Ужгородского университета, но профессор Петро Лизанец, назначенный директором, справедливо был недоволен таким размещением вверенного ему учреждения. Он стал искать отдельное здание и нашёл подходящее: расположенную возле стен ужгородской крепости так называемую виллу Броди, которая когда-то принадлежала венгерскому наместнику этой территории.

По планам, реконструкция здания должна была закончиться к маю нынешнего года, однако этого не произошло. Более того, несколько месяцев назад казалось, что из-за местных материальных и технических затруднений здание не будет готово ещё долгое время. Однако Министерство культуры и просвещения ВНР поспешило на помощь ужгородцам и выделило для этой цели почти 7,5 миллиона форинтов, что может расцениваться как щедрый жест. Работы по ремонту здания взяла на себя одна венгерская фирма. Несмотря на всё это, до назначенного на 29 и 30 мая совещания здание готово не было. Поэтому, прибывшие из разных учреждений Советского Союза и Венгрии, гости проводили совещание по вопросам советской хунгарологии в другом месте.

Советский центр хунгарологии, научная программа и рабочие рамки которого уже – по крайней мере частично – разработаны, будет функционировать как организационный и педагогический центр, научно-исследовательский институт и информационная база. Символично уже само его существование,

что свидетельствует о происходящих в Советском Союзе изменениях. Один только факт существования такого центра, без учёта его работы, очень много значит для здешних венгров. Однако принявшие участие в совещании специалисты вряд ли могут быть удовлетворены только подобной функцией Центра.

Сложность ситуации.

Было бы ошибкой не упомянуть сейчас о том, что окружение с некоторым сомнением относится к факту основания Центра хунгарологии. И это вряд ли должно вызывать удивление. В условиях, сложившихся в Советском Союзе сложных межнациональных отношений, когда, например, на всей Украине назрела необходимость в новом определении и толковании принципов использования национального языка, когда необходимо создать такие учреждения, которые смогли бы обеспечить обучение на родном языке 40 миллионов украинцев, – сразу понятнее и одновременно сложнее становится вопрос о Центре хунгарологии. Бесспорно, что в данном случае от руководства Центра требуются большая осмотрительность, такт и немалая дипломатическая гибкость.

Нераскрытое прошлое.

Нельзя умолчать и о необходимости привлечения на свою сторону значительной части закарпатской интеллигенции. Многие полагают, что вместо научно-исследовательского центра большая необходимость имеется в активных организациях, защищающих интересы венгерского национального меньшинства, так как именно таковых недостаёт. Нельзя, например, забывать, что закарпатские венгры, подобно многим другим народам Советского Союза, после второй мировой войны стали жертвой сталинизма. Основавшемуся недавно Венгерскому культурному союзу Закарпатья необходимо исходить из того неопровержимого факта, что местное венгерское население до сих пор не оправилось от травм периода после 1944 года, когда по безумному принципу коллективной вины десятки тысяч венгров оказались в лагерях, большинство из них так и не вернулись домой. Эта страница истории Закарпатья до сих пор остаётся нераскрытой, суровая правда о прошлом должна увидеть свет. Эту неотложную задачу непременно должен взять на себя или недавно образованный Центр хунгарологии или другая организация.

**„Венгерские Новости” ,
№ 10, X. 1989.**

Иштван Д. Денеш

Ungváron létrejött a Hungarológiai Központ

A Szovjetunió és Magyarország közötti kormányközi egyezmény értelmében az Ungvári Állami Egyetemen a magyar filológiai tanszék bázisán megalakult a Szovjet Hungarológiai Központ. A Központ 1988. január 14-től működik. Külön épületet

jelöltek ki számára a Vár utca 12. szám alatt, melynek rekonstrukciós munkálatait a Szabolcs-Szatmári SZÁÉV vállalta fel. A felújítási költségeket a Magyarországi Művelődésügyi Minisztérium és az Ukrajnai Felsőoktatási Minisztérium közösen fedezte. Az épületet a napokban adták át rendeltetésének.

Értesítjük az érdeklődőket, hogy az avató ünnepséget 1989. november 10-én, 12 órakor (moszkvai idő szerint) tartjuk a fenti cím alatt. Bejárat az Olbracht utca felől.

**„Kárpáti Igaz Szó”,
1989. X. 8**

A Szovjet Hungarológiai Központ
igazgatósága

Новосілля Центру Гунгарології

Учора в Ужгороді по вулиці Замковій урочисто відкрито Радянський Центр гунгарології. Він діє згідно з договором, підписаним між урядами Радянського Союзу та Угорщини, і протоколом про співробітництво між Держкомітетом СРСР по народній освіті та Міністерством культури і освіти Угорщини.

“Той факт, що він відкритий при Ужгородському держуніверситеті, відзначив у своєму виступі ректор УжДУ В. Ю. Сливка, аж ніяк не випадковий. Ще в 1963 році у вузі було створено угорське відділення при філологічному факультеті, а в 1964 році – єдину в нашій країні кафедру угорської філології, яка готує висококваліфікованих спеціалістів з угорської мови і літератури. Співробітники кафедри видали ряд монографій, навчальних посібників, наукових статей, підготували до видання тритомник „Атлас угорських говорів Закарпаття” і двотомний „Словник угорських говорів Закарпаття”, ряд інших видань. Крім цього, питаннями гунгарології займаються історики, етнографи й археологи, які також опублікували чимало наукових робіт гунгарологічного характеру. Це створює широкі можливості розвитку гунгарологічних досліджень”.

Від імені студентів, викладачів та вчених УжДУ В. Ю. Сливка щиро подякував Державному комітету СРСР по народній освіті, Міністерству культури та освіти Угорщини і будівельникам із Соболч-Сотмарської області УР, які доклали чимало зусиль для того, щоб подарувати університету красиву, сучасно обладнану споруду Центру гунгарології. Він тепло привітав міністра культури і освіти Угорської Республіки Ференца Глоца, заступника голови Держкомітету СРСР по народній освіті В. Д. Шадрикова, міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР В. Д. Пархоменка, Надзвичайного і Повноважного посла СРСР в Угорській Республіці Б. І. Стукаліна, першого секретаря Закарпатського обкому Компартії України Г. Й. Бандровського, голову обласної Ради народних депутатів М. М. Мальованика, секретаря обкому партії С. М. Туряницю, Генерального консула Угорської Республіки в Києві Ондраша Палді, Генерального консула СРСР у Дебрецені М. І. Дарчієва та інших

відповідальних працівників посольства СРСР в Угорщині, Радянського Будинку науки і культури в Будапешті, представників різних міністерств, які взяли участь у церемонії відкриття Центру.

Про завдання і перспективи розвитку наукової установи розповів присутнім директор Радянського центру гунгарології, професор УжДУ П. М. Лизанець.

“Відкриття в Ужгороді Радянського центру гунгарології, підкреслив у своєму виступі міністр культури та освіти Угорської Республіки Ференц Глоц, стало можливим завдяки тим революційним, демократичним перетворенням, які відбуваються сьогодні в Радянському Союзі”. Він висловив вдячність урядам СРСР і УРСР, місцевим партійним і радянським органам за можливість більш глибокого вивчення мови, літератури, культури та етнографії угорського народу.

Перший заступник голови Держкомітету СРСР по народній освіті В. Д. Шадриков відзначив у своєму виступі, що “відкриття на Закарпатті Радянського Центру гунгарології є конкретним вкладом у будівництво загальноєвропейського дому, зміцнення дружби і взаєморозуміння між народами двох країн”.

На тій ролі, яку покликаний відіграти Центр у справі вдосконалення міжнаціональних відносин в області, його наукових і методичних завданнях? акцентував увагу присутніх міністр вищої і середньої спеціальної освіти Української РСР В. Д. Пархоменко.

Перший секретар обкому Компартії України Г. Й. Бандровський зазначив у своєму виступі, що “від змісту і практичної спрямованості роботи співробітників Центру гунгарології багато в чому залежатиме розвиток загальної ситуації в регіоні, характер міжнаціональних відносин”. Від імені жителів Закарпаття він подякував усім гостям, що прибули на церемонію відкриття нового наукового закладу.

Під оплески учасників урочистого мітингу міністр культури й освіти Угорської Республіки Ференц Глоц і міністр вищої та середньої спеціальної освіти Української РСР В. Д. Пархоменко перерізають стрічку. Радянський Центр гунгарології в Ужгороді почав діяти.

Присутні ознайомилися з приміщеннями центру, встановленою в них сучасною електронною апаратурою і розмножувальною технікою, подарованою угорськими друзями, науковими працями і книгами, виданими співробітниками Радянського Центру гунгарології.

„Закарпатська Правда”, 11. XI. 1989.

С. Дрюченко

Új, rangos intézmény Megnyílt a Hungarológiai Központ

Mint már lapunkban többször is írtunk róla, a szovjet–magyar kormányközi egyezmény értelmében az Ungvári Állami Egyetem bázisán megalakult a Szovjet

Hungarológiai Központ. Ennek ideiglenesen az egyetem magyar tanszéke adott szállást, tegnapról pedig beköltözött végleges otthonába, a Vár utcai egykori Bródy-vilába. A felújítási költségeket a Magyar Köztársaság Művelődési Minisztériuma, valamint az USZSZK Felsőfokú és Szakközépiskolai Oktatási Minisztériuma, valamint az USZSZK Felsőfokú és Szakközépiskolai Oktatási Minisztériuma fedezte, a munkálatokat pedig a Szabolcsi Állami Építővállalat végezte el.

A Hungarológiai Központ avatására tegnap délelőtt került sor. Az ünnepséget megnyitó Volodimir Szlivka, az egyetem rektora méltatta az esemény jelentőségét, szívélyesen üdvözölte a jelenlévőket s a meghívott vendégeket, majd átadta a szót Lizanec Péter tanszékvezető professzornak, a Hungarológiai Központ igazgatójának.

Lizanec Péter meleg szavakkal köszöntötte az egybegyűlteket a Szovjet Hungarológiai Központ megnyitása alkalmából, amely az országban folyó hungarológiai és finnugor kutatásokat hivatott elősegíteni, új perspektívákat biztosítva a szovjet–magyar tudományok együttműködéséhez.

A Szovjet Hungarológiai Központ az első a szocialista országok területén a világ hungarológiai központjainak sorában – hangsúlyozta a szónok.

Lizanec Péter elmondotta, milyen feladatok teljesítésére vállalkozik a központ. Elsősorban a hazai hungarológus szakemberek tudományos bázisaként kívánnak munkálkodni. Ugyanakkor számítanak a Magyar Köztársaság és más, hungarológiai központokkal már rendelkező országok tudósainak az együttműködésére. Kulcsfontosságú feladatnak tartja a szónok a Szovjetunióban folyó hungarológiai kutatások koordinálását. E célból megalakult a 39 tagú szovjet hungarológiai bizottság, melynek Tartutól Jerevánig, Ungvártól Kemerovóig minden olyan városban vannak tagjai, ahol hungarológia jellegű tudományos kutatómunka folyik.

Feladataink közé tartozik azoknak a kapcsolatoknak a sokoldalú tanulmányozása – mondotta Lizanec Péter professzor –, amelyek a történelem során a területünkön élő magyarok, ukránok és más nemzetiségek anyagi és szellemi kultúrája között alakultak ki. Ismeretes, hogy a terület magyar lakosságának a szláv és más nemzetiségekkel való kapcsolata évezredes történelmi múltba nyúlik vissza. S e kapcsolatok feltárására nem mindig volt jellemző a tudományos objektivitás. Ezért tartjuk kötelességünknek a józan, tárgyilagos, tudományos hozzáállást a kapcsolatok kutatásához mind a nyelv, az irodalom, a népköltészet és a néprajz, mind pedig a történelem területén. S a ránk váró munkának megvannak a tárgyi feltételei: gazdag népköltészeti és néprajzi anyaggal, irodalmi és művelődési hagyományokkal, ősymtatványokkal, régi kéziratokkal és levéltári okmányokkal rendelkezünk.

Lizanec Péter hangsúlyozta, hogy a központ szoros kapcsolatot kíván kiépíteni a közép- és szakközépiskolai oktatásban tevékenykedő tanárokkal, a tömegtájékoztatási eszközökkel, a tanügyi szervekkel, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel, valamint más társadalmi szervezetekkel és intézményekkel.

Mély meggyőződésem, mondotta végezetül Lizanec professzor, hogy a Szovjet Hungarológiai Központ, a soknemzetiségű Kárpátontúli terület népeinek barátságát

fogja szolgálni. És hogy ez a barátság tovább erősödjék, mindannyiunknak tennünk kell érte, s nem szavakban, hanem érzékelhető, valós tettekben.

Ott voltak a megnyitóünnepségen a Magyar Köztársaságból ez alkalomra érkezett vendégek, köztük Glatz Ferenc művelődési miniszter is.

A miniszter felszólalásában méltatta azokat a forradalmi változásokat, amelyek napjainkban mennek végbe életünkben. Az emberek nem érzékelik kellően e változások jelentőségét, mutatott rá Glatz Ferenc, mert bennünket, akik a sztálinista marxizmus szellemében nevelkedtünk, úgy tanítottak, hogy a forradalom puskaropogással, csatarohanással jár. Eközben lebecsüljük az apró lépéseket, melyek azonban meghatározzák a népek sorsát. S e változások a népek barátságát is új tartalommal telítik.

Az én nemzedékem lelkesen tapsol a Szovjetunióban végbemenő forradalmi átalakulásoknak – mondotta a továbbiakban a szónok. – Ezek elősegítik, hogy ne csak a plakátokon és jelmondatokon deklaráljuk, könyvekben emlegessük a népek barátságát, hanem az életben honosítsuk azt meg. S mint történész, azt is kifejtette, hogyan látja ő e barátság megvalósulását: nem az álmok diktátuma, hanem a népek akaratának érvényesülése tette ezt lehetővé.

Glatz Ferenc köszönetet mondott a szovjet kormánynak, az Ukrán SZSZK és a Kárpátontúli terület vezetőinek azért, hogy segítették e nagy esemény eljöttét, a Hungarológiai Központ megnyitását.

Ezután Vlagyimir Sadrikov, a Szovjetunió oktatásügyi állami bizottságának elnökhelyettese lépett a mikrofonhoz.

Nem véletlen a mai esemény – kezdte felszólalását –, hanem évtizedeken át végzett munka törvényszerű eredménye.

A szónok örvendetesnek nevezte, hogy Ungváron éppen akkor nyílik meg a Hungarológiai Központ, amikor a Szovjetunió is a népek európai otthonának létrehozását szorgalmazza. S külön öröm az, hogy éppen az egyetem bázisán jött létre ez az intézmény. Azt is megindokolta, hogy miért véli így. Az egyetemekről, főiskolákról két évszázadon át úgy vélték: ezek dolga csupán az, hogy a tudománnyal foglalkozzanak, a kultúrához viszont semmi közük sincs. A tudomány és a kultúra egymástól való elszakítása ahhoz vezetett, hogy az emberek fontos erkölcsi értékeket vesztek el. Ma a főiskola is méríteni akar a kultúrából. Rájöttünk, hogy a tudomány halott dolog kultúra nélkül. Ezért is jó, hogy a Hungarológiai Központ egy tanintézmény bázisán jött létre, s így a diákok is részesülhetnek az ebben folyó kutatások gyümölcseiből. Politikai jelentősége is van azonban eme eseménynek, hiszen a központ segíti a nemzetek közti kapcsolatok fejlődését, ami ma pártunk politikájának egyik sarkalatos kérdése. S az sem mellékes, mondotta befejezésül a szónok, hogy a központ Európa középpontjában nyílt meg, ahol sok nemzet képviselői élnek együtt, s így a gyakorlatban is mód van rá megfigyelni, hogyan gazdagítják egymás nemzeti kultúráját.

Volodimir Parhomenko, az USZSZK felsőfokú és szakközépiskolai oktatási minisztere a tárca és a maga nevében üdvözölte az egybegyűlteket, köszönetet mondott a központ létrehozásában nyújtott gyakorlati segítségért. Kiemelte, hogy vidékünkön

sajátos kulturális, történelmi-etnográfiai és nyelvi csoportok alakultak ki, hiszen több tucat nemzet és nemzetiség képviselői élnek itt, de a legnagyobb lélekszámúak a szlávok és a magyarok. A miniszter a továbbiakban méltatta az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének oktató-, nevelő- és tudományos munkáját, s ismertette, milyen elvárásoknak kell eleget tennie az új Hungarológiai Központnak, amelynek komoly szerepet kell betöltenie a különböző országok tudósai közötti tudományos információcserében, a hungarológia legújabb vívmányainak terjesztésében, a hungarológiai kérdésekkel foglalkozó szovjet tanintézetek és tudományos intézmények munkájának koordinálásában és irányításában.

Biztosak vagyunk benne – hangsúlyozta Volodimir Parhomenko –, hogy a továbbiakban is szilárdítani és terjeszteni fogjuk mindazt, ami egyesít bennünket, s ebben aktívan közreműködik majd a Szovjet Hungarológiai Központ csakúgy, mint a Budapesti Ruszisztikai Központ. Végül sok sikert kívánt a központ dolgozóinak.

Üdvözölte a jelenlevőket s méltatta az esemény fontosságát Henrih Bandrovszkij, az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátontúli Területi bizottságának első titkára is.

Az országban végbemenő átépítési folyamat nemcsak a gazdasági, a politikai, a kulturális szférát, hanem a nemzetek közötti kapcsolatokat is befolyásolja – kezdte felszólalását Bandrovszkij elvtárs. – Tudjuk, hogy adósai vagyunk a területünkön élő nemzetiségi kisebbségeknek igényeik kielégítésében, de most változik a helyzet. Persze, egy csapásra nem lehet mindent megoldani.

A párt, a kormány irántunk tanúsított figyelmét is látjuk a Hungarológiai Központ megnyitásában. S bízunk benne, hogy a központ segít még jobban eligazodni a nemzetek közötti kapcsolatokban, tudományos választ kapni a felmerülő kérdésekre. A Hungarológiai Központ létrehozásában együttműködtünk magyarországi barátainkkal. Bízunk benne, hogy ez az együttműködés a jövőben még eredményesebb lesz, barátságunk még inkább elmélyül.

A nemzetek közötti kapcsolatokról, a nemzetiségi kisebbségek igényeinek kielégítéséről beszélve, a szónok kihangsúlyozta: az emberek számára lehetővé kell tenni, hogy egyedül döntsenek az őket érintő kérdésekben, s nem szabad rájuk erőszakolni senkinek sem a saját véleményét.

Az ünnepi gyűlés berekesztése után Glatz Ferenc és Volodimir Parhomenko átvágta a bejárat ajtón a vörös, illetve a piros-fehér-zöld színű szalagot, felavatva ezzel a Hungarológiai Központ székházát. A jelenlevők végigvonultak a termeken, megtekintették az eddigi hungarológiai és finnugor tárgyú kutatások eredményeit tükröző könyveket, folyóiratokat, elbeszélgettek a központ munkatársaival.

A megnyitóünnepségen a már említett vendégeken kívül jelen volt Borisz Sztukalin, a Szovjetunió magyarországi nagykövete, Nyikita Darcsijev, a Szovjetunió debreceni főkonzulja, Páldi András, a Magyar Köztársaság kijevi főkonzulja, valamint a budapesti szovjet nagykövetség, a Szovjet Tudomány és Kultúra Házának felelős munkatársai. Ugyancsak jelen volt az ünnepségen Volodimir Taranenko, az USZSZK oktatásügyi miniszterének első helyettese, Mihajlo Maljovanik, a népképviselők területi tanácsa végrehajtó bizottságának elnöke, Sztepan Turjanica, a területi

pártbizottság titkára, valamint Bíró Gyula, a Magyar–Szovjet Baráti Társaság főtitkára is, aki könyveket ajándékozott a Szovjet Hungarológiai Központnak.

Tudósításunk elején említettük: az épület helyreállítását a SZÁÉV végezte. Emelést érdemel itt még a Videoton is, amely egy ajándékba adott VT–160 típusú számítógéppel és egy tévékészülékkel segíti a központ eredményesebb munkáját.

Mi is eredményes munkát kívánunk az új, rangos intézmény valamennyi munkatársának.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. XI. 11.

Tudósítónk

Hungarológiai Központ nyílt Ungváron **Európai jövő előtt áll**

A legrendetlenebb demokrácia is jobb, mint a legrendezettebb diktatúra – hangsúlyozta Glatz Ferenc művelődési miniszter pénteken Ungváron, a Szovjet Hungarológiai Központot avató beszédében, miközben legyőzte a reggeli ködöt a Nap, sugaraival bátorítván a hallgatóságot: higgyen az ünnepi szónokoknak: *új korszaka kezdődik a népek barátságának Kárpátalján, és határain innen és túl*. A tudományok, kultúra, a mindennapi munka síkjára terelődnek a kapcsolatok, megszüntetve az *apparatszikok* mindenhatóságát, hogy a népek mindenféle hivatalos egyezményektől, eseményektől függetlenül kerülhessenek közel egymáshoz.

A sokféle nép a legnagyobb energiaforrást jelentheti egy-egy országnak – hallhattuk Glatz Ferencről –, hiszen a termelésben elfoglalt helyüket, szokásaikat, szakértelmüket a fakitermeléstől a földművelésig évszázadok során alakították, tökéletesítették. Rövidlátó az a politika, amelyik nem használja fel ezt a gazdaságot. Magyarországnak, a Szovjetunióknak, minden országnak érdeke, hogy a tudomány és a kultúra útjai nyitva álljanak a kisebbségek előtt...

A Szovjet Hungarológiai Intézetnek a létrehozása bizonyosság arra: a Szovjetunió és az Ukrán SZSZK vezetői tisztában vannak azzal, hogy a kárpátaljai magyarság kulturális színvonalának fejlesztése a Szovjetunió, közelebbről Ukrajna kultúráját is gazdagítja.

V. D. Parhomenko, az Ukrán SZSZK kutatási, valamint felsőfokú és középfokú szakoktatási minisztere egyebek közt arról beszélt, hogy a Szovjet Hungarológiai Központ államközi egyezmény alapján jött létre, sok magyar intézet eddigi és további segítségével. Feladatai közt lesz minden más tudományos intézet hungarológiai kutatásainak koordinálása, egyidejűleg a köztársaságok tudósainak kapcsolatépítése is, hogy jobban megismerjék saját és egymás történetét.

G. Bandrovskij, a Kárpátontúli Terület első titkára elismerte: sok mindenben adósok a Kárpátalján élő magyaroknak és más népeknek, de – hangsúlyozta – az SZKP a nemzetiségi politika új platformját dolgozta ki, s a Hungarológiai Központ is kiemelkedő szerepet játszhat abban, hogy tudományos szempontok is segítsenek a

nemzetiségek érdekeinek megítélésében. De – és alighanem ezt hallgatták a helybeliek a legnagyobb örömmel –, az embereknek maguknak kell kézbe venniük saját ügyeiket, egészen az utcanévek, névtáblák feltüntetéséig, s mindennapi dolgaikba nem szabad *adminisztratív* módon beavatkozni.

A déli órákban elvágta a két miniszter az Ungvári Állami Egyetemhez tartozó Szovjet Hungarológiai Központ bejárata előtt feszülő szalagot, s a meghívottak belülről is megcsodálhatták a Szabolcs-Szatmár Megyei Állami Építőipari Vállalat által átalakított-felújított épületet. Arról a hegyoldali Bródy-villáról van szó, amely Ungvár háború előtti első emberének volt a tulajdona, s aki, mert nem áttartott együttműködni a magyar kormánnyal, együtt pusztult azzal a 40 ezer emberrel, akiket „háromnapos” *málenkij robotra* hurcoltak 1944-ben... Nem lehet, nem is szabad „a múltat végképp eltörölni”. Tanulni kell belőle.

Elvi megállapodás született ugyanis Ungváron arról, hogy egy hónap múlva szentesítik a miniszterek Kijevben a Magyar Köztársaság Művelődési Minisztériuma és az Ukrán SZSZK Kutatási, valamint Felső és Középfokú Szakoktatási Minisztériuma közötti együttműködési jegyzőkönyvet, amely az 1990-es évre szóló kárpátjai és magyarországi iskolák, intézmények közti közvetlen kapcsolatok létesítését határozza meg.

Akaratlanul is eszembe jutott Ungváron, hogy előző nap a bajor kulturális miniszterrel folytatott tárgyalásokat Glatz Ferenc arról: milyen segítséget kapunk Bajorországtól a nyelvtanítás színvonalának javítása érdekében. S alig egy nappal később mi ajánlhattuk fel, hogy segítünk a kárpátjai tanárok, ovónők képzésében, mintegy ez meg a mi kötelességünk. A megállapodás értelmében képzünk és továbbképzünk felsőfokon óvónőket, tanítókat; nyári továbbképzésre hívunk meg magyar történelem- és matematikatanárokat, az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos évfolyama féléves részképzésen vesz részt valamelyik magyar egyetemen, és 10-15 fiatal Magyarországon kezd meg – *önköltséges alapon* – felsőfokú tanulmányait.

Ugyanakkor az ELTE Szláv Filológiai Tanszékén megindult ukrán nyelvoktatásban az ukrán partnerminisztérium ad segítséget, a debreceni egyetemen pedig hozzájárul az ukrainológiai kutatások beindításához.

Spontán módon ugyan, de az ebéd is munkaebéddé alakult, amennyiben a Szovjet Hungarológiai Intézet igazgatója, Lizanec Péter – ő egyben a magyar tanszék vezetője is az egyetemen – „tósztok” címén további biztatásokat kapott (európai jövője van intézetének!) többek között a tulajdonképpeni „alapító atya”, Köpeczi Béla akadémikus részéről.

Délután az egyetemen Glatz Ferenc a környék kisebbségeinek történelmi és aktuális kérdésekről tartott előadást.

„Magyar Hírlap”, 1989. XI. 13.

Medve Imola

Magyartanárképzés Ungváron

Beszélgetés dr. Petro Lizanecel, az ungvári Magyar Filológiai Tanszék vezetőjével és a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatójával

Ungvár (Uzsgorod) az Ukrán SZSZK Kárpátontúli Területének székvárosa, de egyszersmind az itteni mintegy kétszázezernyi magyar lakos szellemi központja, annak ellenére, hogy a város 110 000 főnyi lakosságának csupán tíz százaléka magyar. Tehát a szellemi központnak jóvak inkább a túlnyomórészt magyarlakta Beregszászon vagy Munkácson lenne a helye. Ungváron jelenik meg az itteni magyarság napilapja, a Kárpáti Igaz Szó, itt tevékenykedik a Kárpáti Kiadó, itt alakult meg ez év januárjában a kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, s az ungvári Állami Egyetemen működik immár huszonöt esztendeje a Magyar Filológiai Tanszék, mellette pedig a tavaly januárban létrehozott Szovjet Hungarológiai Központ. Ennek a két intézménynek a munkájáról beszélgettünk el dr. Petro Lizanec professzorral, a magyar tanszék vezetőjével, aki egyszersmind a hungarológiai központ igazgatói tisztségét is betölti.

Hány hallgatója van a magyar tanszéknek?

Évente tíz hallgatót veszünk fel a nappali és ugyancsak tízet a levelező tagozatra. Amikor 1964-ben megalakult a tanszék, húsz hallgatót vettünk fel, de akkor a pedagógusok kérték, hogy levelező tagozaton folytathassák a tanulmányaikat, így kétfelé osztottuk az évfolyam tanulóit. Különbözően a nappali tagozaton, amely ötéves, 51 hallgatónk van, a hat évig tartó levelező tagozaton viszont 73-an tanulnak, tehát most összesen 127 tanulója van tanszékünknek.

Tervezik-e a hallgatók számának növelését?

A tanárképzőn nem, de készülünk egy új tanszék megnyitására, amely szintén ötéves nappali tagozat lesz. Jövő szeptembertől kezdve ugyanis a Szovjetunió különböző köztársaságaiból felveszünk tíz magyarul egyáltalán nem tudó hallgatót, s egy teljesen új program szerint képezzük ki őket. Az utóbbi időben ugyanis mind nagyobb az igény a magyarul tudó szakemberek iránt, hiszen mind több a közös vállalat. Tulajdonképpen ezek a vállalatok kérték a segítségünket, ők ösztöndíjazzák majd ezeket a hallgatókat.

Hányan dolgoznak a tanszéken, hányan a hungarológiai központban, és milyen munka folyik most?

A tanszéken kilencen, a központban tízen, tehát összesen tizenkilencen, mind magyar, csak én vagyok ukrán (de jól beszélek magyarul). Filológiai, néprajzi, irodalom- és kultúrtörténeti kutatásokat végzünk. De mint a nevéből is kitetszik – Szovjet Hungarológiai Központ –, ez országos jellegű intézet, kutatási területe kiterjed az egész Szovjetunió területére. Májusban tartottunk egy szimpóziumot, amelyen alakítottunk egy 35 tagú hungarológiai bizottságot azzal a feladattal, hogy koordinálja az ország területén levő hungarológiai kutatási központok munkáját. Ennek központja Ungváron van, azért tartom fontosnak megemlíteni, mert korábban voltak olyan elképzelések, hogy országos jellege miatt Moszkvában székeljen, aztán mégis úgy

döntöttünk, hogy Ungváron legyen a székhely, mert a Kárpátalján él a Szovjetunió magyar lakosságának a 98 százaléka, meg aztán itt van a magyar tanszék is. Ez már csak azért is fontos, mert az említett bizottságnak és központunknak a munkája nem korlátozódik csupán az országszerte folytatott hungarológiai kutatások koordinálására, hanem segítséget nyújt az itteni magyarságnak kultúrája fejlesztésében. A mi érdekünk is, hogy ősz óta magyar történelmet is tanítanak az itteni magyar tannyelvű iskolákban, most adtuk ki a nyolcadikosok számára írt tankönyv első részét, s készül a második rész is. Igény van továbbá a magyar nyelvi és irodalmi órák számának növelésére. Azután szeretnénk a magyar környezetben levő kétnyelvű iskolákat visszaállítani egynyelvűekre –, tehát magyarra. Ha a szülők mégis ukrán, illetve orosz iskolába szeretnék járatni a gyerekeiket, akkor számukra megszervezzük a magyar nyelv tanulását is. Sőt az ukrán, illetve orosz tanulók számára is be akarják vezetni a magyar nyelv tanítását...

És igény mutatkozik erre?

Hogyne, az utóbbi időben mind kifejezettebben...

Fakultatívan vagy kötelezően?

Ez megbeszélés dolga. Például itt Ungváron a tiszta orosz, illetve ukrán tannyelvű iskolákban fakultatív vezetjük be a magyar nyelv oktatását, de már a túlnyomórészt magyarul beszélő Beregszászon kötelező lesz a magyar nyelv tanulása az ukrán, illetve orosz tannyelvű osztályokban is.

És mikorra tervezik mindezt?

Jövő őszre. Már folytattam ilyen irányú konzultációkat a területi pártbizottságban. November végén lesz a pártpléniumunk, azon fogok felszólalni ebben az ügyben, tehát ismertetem majd ezeket a kezdeményezéseket.

További terveik?

Javában dolgozunk a város és a falunévek visszaállításán. Ez persze nemcsak a magyar helységnevekre vonatkozik, hanem az ukránokra is, hiszen azokat is eloroszosították. Ez annak idején nagy ostobaság volt, hiszen minden falu nevének története van, kultúrája, s ezt csak úgy eldobni, s mást tenni a helyébe, nem szabad...

Ezt a munkát a Hungarológiai Központ végzi, vagy besegít a tanszék is?

•Mind a kettő. Van még Magyar Kulturális Szövetségünk is. Januárban alakult, tagjai fiatalok és igen aktívak, de ők egyelőre még többet hangolnak, mint dolgoznak, így nekünk kell mindig határozni, a javaslatokat előterjeszteni a pártbizottságba. De azért sokat segítenek, hiszen ők is kultúrával, anyanyelvápolással foglalkoznak.

Milyen kiadványokat jelentett meg a Hungarológiai Központ, illetve a tanszék?

•Egyetemünknek nincsen kiadói joga, de mi Kijeven, Moszkván és Budapesten keresztül kiadunk különböző monográfiákat. Például most adtunk nyomdába a Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Atlaszát, ez egy kétkötetes mű, továbbá elkészült és kiadásra vár a Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Szótára, amely szintén kétkötetes. Ha jogunk lenne kiadni, akkor mindezek a könyvek hamarabb napvilágot látnának.

•Kilátásban van-e a kutatók számának növelése?

•Igen, szeretnénk ha legalább harmincan lennénk. Akkor talán külön is válhatnánk, mint önálló intézet, mert most, mint már mondtam, országos jellegű központ vagyunk...

„*Magyar Szó*” Újvidék. 1989. XI. 12.

Serer Lenke

Kárpátaljai kultúrakóستولó

Berzsenyi nevével

Az ungvári egyetem szemnek szokatlanul tágas aulájában hirdetmény marasztalja a pillantást: „Figyelem, újra kezd a magyar nyelvű színjátszó csoport! Várjuk a jelentkezőket.” Ez az „újrakezdés” kulcsszó ott, a Szovjetunió ukrainai területén. Valami ismét megindult errefelé, Kárpátalján. Tétován, talán botladozva, de mégiscsak elkezdődött. S talán leginkább a kulturális élet felparázslása bizonyítja ezt néhány kétnyelvű településjelző táblán kívül. Meg íme, a szőlőhegy tövébe épült ún. Vár-uzsgorodi egyetem hirdetőtábláján s színi egyéniségeket toborzó felhívás mellett ott volt egy másik. Ez meg a megalakult Magyar Kulturális Szövetségbe invitált.

A Berzsenyi Dániel Irodalmi Művészeti Társaság néhány írótagjával – Fodor Andrással, Tamás Menyhérttel, Kósa Csabával – kerekedtünk útra, hogy itthoni ígét hintsünk, de még inkább: hírt hozunk haza róluk, nem is olyan távoli testvérünkről. Ebből a magyarországon legnépesebb irodalmi-művészeti társaságból mások is elkísértek bennünket, „szereplőket”, így Király Zoltánné ügyvezető titkár is.

Olyan jó hangulatú kis eszmecsere alakult ki az ungvári egyetem magyar tanszékén! Horváth Katalin, a helyes – rövid, fekete hajú, természetes mosolyú – docens mutatta be nekünk a készséges tanszékvezetőt, Petro Lizanecet. Üldögtünk a Petőfi-teremben a névadó és Kazinczy, Kölcsey, Ady, Radnóti arcásai alatt és észre sem vettük, hogy röpül az idő. A professzor, aki a filológiai tudományok doktora és a Hungarológiai Központ igazgatója: ukrán. De tökéletesen beszél a magyart, s mintha egyszerre két szív dobogna benne, ukrán és magyar.

A magyar filológiai tanszék 1964-ben alapult – idézte fel a negyedszázados történet kezdetét. – Húsz emberrel nyílt meg a magyar tagozat. A negyedszázad alatt az intézmény 400 végzöst bocsátott ki a nappali és levelező tagozatáról. Én 1966-ban lettem a tanszék vezetője. Örülök, hogy így történt: jó emberekkel, jó diákokkal hozott össze a jósors. Többen közülük azóta a doktori értekezésüket is megvédték itt.

Kilencen dolgoznak a magyar tanszéken. Több településtörténeti, népmese- és ballada-gyűjteményt adtak ki. Megjelentettek irodalmi antológiát kárpátaljai szerzőktől, és küldtek nyomdába magyar nyelvű tankönyveket is. Minden évben kéthetes néprajzi-nyelvjárási gyakorlatra viszik a hallgatókat; ez komoly gyűjtőmunkát jelent. Most 51 magyar fiatal tanul a nappali szakon; 48 a levelezőn.

Az oldott hangulatban ismerős szavak hangzanak el; az ukrán átvette ezeket a magyartól: létra-lajtorja; gerenda, téglá...

A népi építészettel is foglalkozni kívánunk; falvainkban szeretnénk tájházakat létesíteni – veszi át a szót a fiatal docensnő. – A tanszékünknek nagy szerepe van a kulturális élet megpezsztülésében. Október közepén például szobrot állítottunk Beregszászon: Illyés Gyulát ábrázolja...

Azóta Szűrös Mátyás már fel is avatta ukrán kollégája társaságában. A közadakozásra szólító plakátot azonban mi is láttuk Beregszászon.

Hetente érkeznek hozzánk Magyarországról mostanában küldöttségek, művészek. Felfedeztek bennünket – mondta ki a nemcsak derűt tartalmazó mondatokat kalauzunk, Balla D. Károly fiatal költő. – Egyik művelődési központunk vezetője éppen tegnap mutatott nekem egy tucat levelet: magyar művészek ajánlkoznak bennünk, fellépti díj nélkül is. Igaz, a kulturális szövetségünknek egyelőre nincs is pénze honoráriumra.

Szavai Jánosiban (Ivanovka) hangzottak el a helyi vendéglőben, ebéd alatt. Oda-kint – az itteni szokás szerint – pohárból fagyiztak a magyar iskolásgyererek: csivitelésük (de szépen megőrizték itt a nyelvet!) behallatszott. Éppen mezei gyakorlatból érkeztek, hogy délután a magyar nyelvű iskolában folytassák a napot.

Beregszász csak egy „macskaugrás”. Levett kalappal tisztelegtünk Petőfi Sándor emléktáblája előtt. „Ebben az épületben szállt meg Petőfi Sándor 1847. július 12–13-án.”

De vissza az időben! A beregszászi tér: településközpont üzletekkel, alkalmi áru-sokkal. S itt haladnak el utolsó útjukon az elhunytak is; viszik Anatol Pribitkov koporsóját teherautón, fegyveres díszőrség kíséretében. Élő gyászszalag a fekete tömeg a lassan haladó jármű mögött.

Ez az ünnepélyesség fogadott bennünket Nagyszöllősen is a felújított Perényi -kastély környékén. Ott, ahol Gorkij szigorú arcú mellszobra várja az érkezőket. A nagyszöllősiek a miskolci rezesbanda hangjai mellett emléktáblát avattak a világoskék és fehér színű, zsindeyes tetejű, háromosztatú kastély falánál, évszázados fák tövében. A tábla báró Perényi Zsigmondnak (1873–1849), a szabadságharc mártírjának emlékét örökíti az utókorra, idézve Kossuth Lajos elismeréstől fűtött szavait: „Neked, te kimagasló alak, ki abból az időből oly páratlan egyedül állasz, neked leborulok emléked emléked előtt... Mesterem.” A táblát a Bartók Béla az itteni Bartók-emlékeket is idézte, felolvassa a nagy zeneszerzőhöz írott versét.

Otthonosságérzet uralkodott el bennem, amikor az ünnepség utáni találkozón több nagyszöllősi (Vinogradovó) emberről kiderült, két évtizede hűséges olvasója a Szabad Földnek. Azonos hullámhosszon voltak a „szomszédos” Bukovinából származó Tamás Menyhérttel, de Kósa Csabával is. Ajándékot kaptunk tőlük: a hét-köznapi peresztrojkájának gondjait-bajait osztották meg velünk. Tudják, csak az első lépést tették meg az egyenjogúsodás útján. S az az út olyan, mint a közforgalmi útjaik: kátyús, rögös. De a végén ott vár a bizonyosság: valódi egyenrangúság ukránokkal, oroszokkal.

A beszámoló vége lehetne ez is. De még hátra volt egy írószövetségi találkozó Ungváron. Ismerkedés, kölcsönös barátkozás, melyen részt vett a nemrég magas

magyar kitüntetésben részesült Váradi Sternberg János professzor és Gortvay Erzsébet docens is. Fodor András ajándékot hozott: a Kárpátalja folyóiratát, a Hatodik sípot. Nemsokára Magyarországon is forgalomba kerül ez a Kárpátalján írt, szerkesztett, de ideát segített, nyomtatott folyóirat.

„Szabad Föld”, 1989. november 14.

Leskó László

Az ajtó nyitva áll

Tanácskozás a Szovjet Hungarológiai Központban

Ha felépül egy új ház, még nem biztos. Hogy azonnal meleg otthont is jelent a lakók számára. Sok hónapnak kell eltelnie addig, míg belakják, amíg a friss vakolat és a festékszag helyett bensőséges, kellemes hangulat fészkel be magát a falak közé. Amíg az ott élők megszokják, megszeretik új környezetüket. Így vannak ezzel valószínűleg az Ungváron (Uzsgorod) nemrég átadott Szovjet Hungarológiai központ munkatársai is, akik talán álmodni sem mertek szebb és kényelmesebb munkakörülményekről. Még alig értek véget az átadási ünnepség felemelő pillanatai, ők máris hozzáláttak az otthoneremtés feladataihoz. Tévedés ne essék, a központ dolgozói ezt nem a szobák lakályosabbá tételeként értelmezik. Ezekben a napokban az intézet életének megszervezésére, a kapcsolatok kialakítására helyezik a hangsúlyt, arra, hogy megfelelő közeget teremtsenek terveik megvalósításához.

A múlt hét végén őszinte hamgú, kötetlen beszélgetésre invitálták azon intézmények képviselőit, amelyeknek segítséget szándékoznak nyújtani teendőik megvalósításához, illetve amelyektől a központ munkatársai támogatást várnak tudományos, közművelődési elképzeléseik realizálásához. A tanácskozó jellegű rendezvényen jelen voltak a két területi lap, a Területi Rádió- és tévébizottság, valamint a Kárpáti Kiadó magyar szerkesztősége, a Vohnyi Kommunizmu c. ungvári járási, illetve a Mology Zakarpatyja c. ifjúsági területi újság magyar kiadásának, a Területi pedagógus-Továbbképző Intézet nemzetiségi kabinetjének, a területi könyvtár idegen nyelvű osztályának, a magyar tannyelvű Ungvári 10. Sz. Zalka Máté Középiskola kollektívájának képviselői, felelős beosztású dolgozói, Balla D. Károly költő és mások. Lizanec Péter tanszékvezető professzor, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója köszöntötte a megjelenteket, majd vázolta azokat a feladatokat, melyek megoldásában a nevezett intézmények közös, összehangolt munkájára számítanak. Elsőrendű célként említette a kárpátontúli magyar kultúra fejlesztését, s elmondta, hogy nagy adósságunk van területünk történetének alapos feltárásában, tanulmányozásában. Fontos tennivalók várnak ránk az anyanyelvi törvény elfogadása, az ukrán és a magyar kapcsolatok elmélyítése, a kárpátontúli magyar irodalmi hagyományok, a népszokások felélesztése és megőrzése, a tárgyi és szellemi néprajz kincseinek megmentése terén. Lizanec Péter ismertette legközelebbi tennivalóikat is. Azon lesznek, hogy mihamarabb elkészüljön az ukrán–magyar, illetve magyar–ukrán nagyszótár. Fontolgtadják egy Munkácsy Mihály múzeum létrehozását Munkácson,

amelynek ötletét Magyarországon is támogatják. Vers- és prózamondó versenyeket szándékoznak hirdetni a szép magyar beszédért. Lizanec elvtárs tájékoztatójában elmondta, hogy jelenleg a központnak hat tudományos munkatársa van, négyen pedig különböző technikai feladatokat látnak el. De mivel az intézmény az Ungvári Állami Egyetem kötelékébe tartozik, a magyar filológiai tanszék egységeként működik, tevékenységét az előadótanárok és a diákok is segítik majd.

A kötetlen diskurzus alatt különböző javaslatok és kívánságok is elhangzottak. Rohály Gyula, a Területi Rádió- és Tévébizottság magyar nyelvű műsorai szerkesztőségének vezetője felajánlotta, hogy a magyar iskolák között szervezett és havonta vetítésre kerülő néprajzi vetélkedő videofelvételeit átadják a központnak. A jövőben szívesen vennék, ha a Kárpáti Igaz Szóval közösen rendezett vetélkedőkbe a magyarságkutató intézet is bekapcsolódna. Mihalkó Márta, a Zalka Máté Középiskola igazgatóhelyettese kifejtette, örömmel vállalnák a központ bázisiskolájának a szerepét. Rögtön elhangzott a válasz is, a javaslatot fontolóra veszik és döntenek a kérdésben. Mihalkó Márta, valamint Imre Éva, a Területi Pedagógus-Továbbképző Intézet nemzetiségi kabinetjének módszerésze a magyar iskolák tanítóinak átképzését sürgette. E tanintézmények tanárainak nagy többsége ugyanis ukrán, illetve orosz nyelven sajátította el ismereteit az egyetemen, számukra tehát nem kis erőfeszítést jelent a tananyag átadása. A központ munkatársai ígéretet tettek, hogy konkrét tervet dolgoznak ki a gondok megoldására.

A megbeszélésen érdemi vita bontakozott ki a magyar tannyelvű iskolák programjaival, a tankönyvek és módszertani, illetve didaktikai anyagok biztosításával kapcsolatban. A jelenlevők véleménye megegyezett abban is, hogy a problémákat csak úgy szüntethetjük meg, ha nem várunk felülről jövő parancsokra, hanem élve az önállóság lehetőségeivel, mindenki a maga területén fog tenni a felnövekvő nemzedék színvonalasabb oktatásáért.

Hadar Piroska, a területi könyvtár idegen nyelvű osztályának vezetője elmondta, a KÖJÁL hivatalos végzése ellenére tevékenységük nem szünetel, az osztály ugyanúgy ellátja közművelődési funkcióit, mint azelőtt, tehát továbbra is várják a látogatókat. Ezentúl is segítségükre lesznek mindazoknak, akiknek munkájukhoz különböző, területünkön nehezen hozzáférhető kiadványokra van szükségük. És készségesen felajánlják szolgálataikat a Szovjet Hungarológiai Központnak is.

Többen szóvá tették, így Lizanec Péter és Balla D. Károly is, hogy korántsem elégedettek a Kárpáti Kiadó magyar szerkesztőségének a kárpátontúli alkotók műveinek népszerűsítése terén kifejtett munkájával. Nem értettek egyet azzal sem, hogy a kiadó az ukrán–magyar, illetve a magyar–ukrán nagyszótár megjelentetése helyett az 1961-ben, illetve 1963-ban készült szótárt szándékdzik újra kiadni, mely hiányos és nem felel meg a mai igényeknek. Fejes János, a kiadó magyar szerkesztőségének vezetője a bajok okait szűkös anyagi helyzetükkel magyarázta. Mint azt Balla D. Károly is kifejtette, s ezzel a véleményével nem volt egyedül, hosszú távon a kiadónak nem szabad a „kifizetődő vagy ráfizeteses” elv szerint dolgozni. Szó mi szó, az intézmény, amely eddig a magyarországi kiadókkal való közös kiadványok

révén jelentős jövedelemre tett szert, az új, megváltozott körülmények között, mikor a közös gondozásban megjelenő alkotások száma fokozatosan visszaesik, nincs könnyű helyzetben. Ám semmi sem mentesítheti kötelességei alól. Kárpánton túl magyar ajkú tollforgatói, akik az utóbbi időben mind számbelileg, mind műveik színvonalát tekintve jelentősen megerősödtek, a kelleténél eddig is ritkábban kaptak zöld utat a kiadónál. S akkor még nem beszéltünk a kiadónak területünk különböző nemzetiségei népszokásainak, hagyományinak népszerűsítése terén elkövetett mulasztásairól!

A közel kétórás összefüggés a fentebb említetteken kívül még sok más téma terítékre került. Annak ellenére, hogy a résztvevők nem fogadtak el semmilyen határozatot, sőt még csak nem is vállaltak kötelezettségeket ennek vagy annak a feladatnak a teljesítésére, biztosak vagyunk benne, hogy a tanácskozáson vázolt célkitűzések fokozatosan megvalósulnak. Garancia rá, hogy már van hungarológiai központunk, melynek ajtaja, mint azt Lizanec Péter professzor többször is hangsúlyozta, mindenki előtt nyitva áll.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. november 21.

Bornemissza Eszter

Зустріч у Центрі Гунгарології

В Ужгороді, в Радянському Центрі гунгарології, який діє при УЖДУ, відбулася зустріч за „круглим столом” з представниками обласних газет, телебачення і радіо, республіканського книжкового видавництва „Карпати”, працівниками бібліотек, викладачами шкіл з угорською мовою навчання з питань вироблення спільної програми дій на широку перспективу.

Директор Центру професор Ужгородського держуніверситету П.М. Лизанець підкреслив у своєму повідомленні, що “пріоритетним напрямом у діяльності нового наукового підрозділу стане відродження і всебічний розвиток культурних традицій угорського населення Закарпаття в тісному зв’язку з культурою українського та інших народів”. На його думку, роботу необхідно розпочати зі збору надзвичайного багатого фактичного матеріалу фольклорного та етнографічного характеру, об’єктивного вивчення історії краю, у якій досі багато „білих плям”. Слід також подумати про те, як практично втілювати в життя прийнятий недавно Закон про мови в УРСР.

У програмі практичних справ, розробленій співробітниками Центру гунгарології, – робота над великим зворотним угорсько-українським словником, який докорінно відрізнятиметься від аналогічного видання 60-х років. Уже створюється його редакційний колектив, до якого, крім співробітників Центру, входить вчені УЖДУ, досвідчені вчителі-практики.

У перспективі – розробка етимологічного словника угорської мови і кишенькового підручника для тих, хто лише почав вивчати угорську мову, який

складається з 28 найбільш характерних ситуацій. Належить велика і копітка робота по перейменуванню в установленому порядку вулиць і населених пунктів, де компактно проживають особи угорської національності.

Особливу увагу буде приділено методологічній допомозі школам з угорською мовою навчання. Співробітники Центру мають намір проводити в своєму новому приміщенні різні вечори, що воскрешають народні традиції і обряди, конкурси читців, тут почне діяти національний драмгурток. Вони почали збирання етнографічного матеріалу. Лише жителями Ужгородського району в дарунок Центру вже передано старовинних книг і предметів ужитку на кілька тисяч карбованців.

На зустрічі було висловлено побажання, щоб засоби масової інформації області більше уваги приділяли роботі Центру, частіше надавали сторінки газет і ефірний час його співробітникам, ученим УжДУ, які виступають з питань між-національних відносин.

«Закарпатська правда», 22. XI. 1989.

С. Дрюченко

Az anyanyelv – mint a Nap Kárpátalján temérdek a tennivaló

Ki az első verspélda alkotója a kárpátaljai magyar iskolák negyedikesének új nyelvtankönyvében? Nem, nem Puskin, nem is századunk klasszikusa, Majakovszkij. És nem a sokaktól Sztálin kedvencének tartott Dzsambul Dzsabájev. Nem valamelyik múlt századi vagy mai ukrán, esetleg kárpátaljai magyar költő, nem Petőfi, nem Arany János. Hanem Kányádi Sándor. Egy erdélyi alkotó. Ez két-három eszten-deje teljességgel lehetetlen lett volna. Hiszen – így az ideológia – Kányádi egy másik ország „belirodalma”! A nyelvtankönyvbeli verse ma mégis valóság. Ha meglepő is. Kiváltképp egy magyarországi magyarnak. Ott, Kárpátalján nem csodálkoznak rajta. Örülnek neki.

Egy közelmúltbeli budapesti beszélgetésben Gortvai Erzsébet, az ungvári egyetem magyar tanszékének docense egy érthetetlen, régi intézkedés megszüntét újsá-golta. Sokáig minden magyar irodalomkönyvet az ukrán művelődési minisztériumba kellett küldeni lektorálás végett. De mert a kijevi illetékes nem tudott magyarul, előbb – Petőfistül Aranyostul – lefordították ukránra vagy oroszra. A reményeik sze-rint vissza nem forduló új szelek hatására ma az ungvári magyar szakembereké a lektorálás kötelessége.

Docens társánál, Horváth Katalinnál aligha van jobb kalauz a két- vagy több-nyelvűség dolgában. Ő az említett nyelvtankönyv és egy kezdőknek készülő magyar nyelvtankönyv társszerzője. Azt mondja:

Ungváron ma valóságos magyartanulási láz van.

Ha durva is a kérdés, föl kell tennem: miért? Hiszen Kárpátalja a Szovjetunió területének alig ezredrésze, s még az ott élők közül is csupán minden hetedik magyar. Legföljebb százhetvenezren vannak.

Hogy valaki nálunk magyarul beszél, olvas, hallgatja a rádiót, nézi a budapesti televíziót, az egészen természetes. Ahogy felkel, este meg lenyugszik a Nap. Sok olyan falu akad nálunk, amelyikben csupán néhány más anyanyelvű él. Aki errefelé volt katona, egy magyar lány kedvéért maradt itt. Akit máshová rendelt a szolgálat, onnan hozott magának feleséget. És az ideérkezők gyorsan beilleszkedtek a mi életünkbe. Nyelvben, szokásokban. Így van ez a szülőfalumban, Tiszakeresztúron is.

A városokban más a helyzet. Ott az ukránok vannak többségben, és orosz meg más anyanyelvűek is többen élnek. Ott a vegyes házasság is több. A legújabb idők öröndetes fejleménye, hogy ezekből a családokból egyre több gyereket íratnak be magyar iskolába. Majdnem száz iskolánk van Kárpátalján. Minden másodikban 9. és 10. osztály is működik.

Az érdeklődés magyarázata?

Az egyik ok nyilvánvalóan az, hogy oszlóban vannak a régi kisebbségi félelmek. A másik, hogy az eddiginél könnyebben utazhatunk Magyarországra. És valószínűleg az is számít, hogy jók a magyar iskolák. Igaz, csak annak, aki már hatéves korában beszél magyarul! Tudok olyan orosz szülőkről, akik magyar első osztályba adták a gyerekeiket, de hamarosan kivették onnan, mert kiderült, mhogy a kisfiú sok dolgot egyszerűen nem értett. És ez fordítva is így van. Egy magyar gyerek a legtöbbit magyar iskolában tanulhatja meg.

És mi történik egy ilyen gyerekkel a 10. osztály után? Nem köti röghöz a nyelv a Szovjetuniónak egy parányi részén?

Miért kellene elmennie innen bárkinek? Ez a szülőföldünk!

Bocsásson meg! Rosszul kérdeztem. De nehéz beleélni, beleképzelni magunkat a nekünk külföldinek számító földije helyébe. A pontos kérdés tehát: nem okoz-e gondot – esetleg túlságosan nagy gondot – a továbbtanulásban, ha valaki a magyar 10. osztályt végzi el?

De igen! Mert az egyetemen a nem magyar szakosoknak orosz vagy ukrán előadásokat tartanak a tanárok. A magyar iskolákból kikerülők java része pedig csak a konyhaorost és a konyhaukránt ismeri, a szakkifejezésekkel hadilábon áll. Sőt a szakszókinccsel még a magyar anyanyelvű magyar szakosoknak is akad néha bajuk. Vagyis ha nincs is már tiltás, nincsenek adminisztrációs gátak, az ilyenféle technikai gondok alaposan megnehezítik a magunk és a hallgatóink sorsát.

Van-e megoldás?

Ha egyetemistákról van szó, segítenek a Magyarországról hozott jegyzetek. Segít az, hogy diákjaink néhány hetet Magyarországon tanulhatnak. Az igazi megoldásra azonban a még nem egészen kilencéves kislányom a példa. Vele otthon magyarul beszélünk, beszéltünk. Orosz óvodába adtuk. A házbeli játszótársaitól pedig elleste az ukránt. A hatéveseknek pesze csak a töredéke tudja úgy mindhárom nyelvet, ahogyan az egy egynyelvű hatévestől elvárható.

Milyennek gondolja a jövőt? Hány ember beszél magyarul Kárpátalján száz esztendő múlva?

Ahol most száz, ott egy évszázad múlva is legalább hetven. Így gondolom. Így remélem.

Horváth Katalin bizodalját megerősítette a beszélgetés harmadik részvevője, Petro Lizanec professzor, az ungvári Hungarológiai Központ igazgatója. Jövőre magyar nyelvi nyári egyetemet rendeznek a városban. Ugyanott talán már 1990-ben megkezdődik az egyetemi magyaroktatás a más anyanyelvűek számára. Az új központ lehetőséget teremt arra, hogy végre összehangolják a hatalmas ország tucatnyi egyetemi városában ma még szétszórtan folytatott hungarológiai kutatásokat. És fontos szerepe van, lehet az intézménynek abban is, hogy elevenen tartsák az azon a vidéken az ukrántól történetileg és területileg is elválaszthatatlan magyar kulturális hagyományt.

Ez a sok – a hivatali munkájától szerencsére már nem vagy csak ritkán zaklatott – munka magyarországi szemmel elvégezhetetlen mennyiségűnek tetszik. Hiszen olyan kevés az ebben járatos kárpátaljai szakember; ugyanazok tanítanak az egyetemen, akik a Hungarológiai Központban dolgoznak, a magyar nyelvű újságokat írják, szerkesztik vagy azon fáradoznak, hogy minél több településen legyenek két-nyelvű utcanevtáblák. Hogy ők mégis másképp látják, természetesnek tartják a tennivalók sokaságát – „ahogy fölkel és lemegy a Nap” –, abból minden ott és másutt élő magyarnak nyeresége származik.

A magyarországi magyarok pedig egy nem akármilyen tanulságot vonhatnak le belőle: az északkeleti határon túl élő magyar ajkúak tíz- meg tízezrei nem valamiféle végveszélybe került, kihalás előtt álló csoport tagjai, nem kuriózumok, hanem ugyanolyan sokat dolgozó, természetes életű emberek, mint honfitársaik és mint a határainkon belül vagy éppen a Kárpátokkal szembe fordított házaiban élők milliói.

„Népszabadság”, 1989. XII. 14.

Daniss Győző

Ismerjük meg szülőföldünket!

Ungváron a Szovjet Hungarológiai Központ a Szovjet-magyar kormányközi egyezmény értelmében működik. Az intézmény feladatai közé tartozik többek között Kárpátalja településtörténetének megbízható feldolgozása. Mi teszi ezt szükségessé?

Területünkre és egyes települések, nagyobb intézmények történetére lebontva már sok feldolgozás jelent meg. Ezek a munkák szétszórtak, hozzáférhetetlenek, sok esetben megbízhatatlanok és elavultak. Mindez rendkívül megnehezíti a kutatók, valamint az érdeklődők helyzetét.

Ezeket figyelembe véve született az elhatározás, hogy a honismereti kutatást folytatók, a pedagógusok és a téma iránt érdeklődők kezébe egy információban gazdag és hiteles kézikönyvet adjunk. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy munkánk nem tekinthető sem járás- (egyes esetekben a régi megye), sem helységtörténetnek, sem pedig azok pótlásának.

Ismerve vállalkozásunk nagyságát, eredményeink áttekinthető rendszerbe taglálása miatt először az ungvári járás anyagának összegyűjtésével szeretnénk kezdeni, de felhívásunk az összes járásra érvényes. A járási összefoglaló rész 12 pontban tekint át a legfontosabb eseményeket.

A 12 pontban felsorolt adattár mellett messzemenően támaszkodva az érdeklődők s egyben támogatóink segítségére, külön erre a célra kiemeltük azokat a kérdéseket, amelyek megválaszolása nagymértékben hozzájárul munkánk eredményéhez. Kérjük az iskolák pedagógusait, a tanácselnököket, gazdasági szakembereket, a szülőföld múltjáért tenniakarókat, hogy a kérdőív megbízható kitöltésével járuljanak hozzá területünk településtörténetének objektív feltárásához. Ezzel mindannyian konkrét tettekkel visszük előre szűkebb hazánk megismerésének ügyét.

A kérdőív fő- és alpontjaira minél részletesebb választ várunk (lehetőleg a teljesség igényével), amelyeket csak a lap egyik oldalára írnak fel. Kérjük, hogy a megválaszolatlan pontoknál tüntessék fel: „nincs adat”. A kérdőív után írnak fel annak (vagy azoknak) a pontos nevét, foglalkozását, életkorát, akik részt vettek a munkában.

Beküldési határidő: 1990. április 15.

Címünk: Ungvár

Zamkovaja (Vár) utca 12.

Szovjet Hungarológiai Központ.

A borítékon tüntessék fel: „ismerjük meg szülőföldünket!”.

A kérdőívek beérkezése után megbeszélést tartunk a településtörténet témakörben, amelyre meghívjuk mindazokat, akik hozzájárultak e munkához. A három legjobbat jutalomban részesítjük.

TÉMAKÖRÖK

(Településtörténet)

A település 1990-ben:

a) fekvése a járási központhoz viszonyítva (pl. Nagydobrony Ungvártól...km-re délkeleti irányban fekszik).

b) talaja (földtani térképe): agyagos, homokos, esetleg vegyes összetételű.

c) vízviszonyai (pl. élő vize: a Tisza, holt vize: annak levágott kanyarulata stb.).

d) lakóinak száma (a legutolsó népszámlálás adatai alapján).

e) a lakóházak száma (városoknál a lakások száma is).

f) népsűrűség (négyzetkilométerenként oszlik meg).

g) a határterület nagysága.

2. Névalak, névmagyarázat:

a) a település nevének legelső és további hiteles előfordulása írott emlékekben (helytörténeti kiadványokban): pl. 1242: Esen* (*-utalás a forrásra: Lehoczky T. Bereg vármegye monographiája. Ungvár, 1881. I. kötet, 17. old.).

b) a névalakok változásai (pl.: 1242: Esen, 1374: Eszen, 1429 Ezen... 1857: Eszeny – addig a korig, amely már a helység jelenlegi nevét említi. Eredeti névalakoknál utalás a forrásra.)

•összetett helységneveknél (pl. Csonkapapi) mindkét alak változása követendő.

c) névmagyarázat (a helység lakosainak emlékezetében. Legendák a név eredetéről.).

d) földrajzi nevek:

- dűlőnevek.
- régi és új utcanevek.
- víznevek.

3. Régészeti, történeti adatok:

a) Voltak-e a település térségében ásatások? (pl. Kastélydomb: neolit, báróé: bronzkor. A feltárás évének feltüntetése).

b) a leglényegesebb belső események kronológiai rendben,

c) a települést kívülről érintő események (pl.: szabadságharcok és más mozgalmak hatása).

d) a település jogállása a történelem során (a török és Habsburg-korban melyik országrészhez tartozott? Mindig egy megyének a kötelékében volt-e? Mindig lakott volt-e, vagy elpusztult, majd újra benépesült? Egyházi közigazgatás.)

e) eltűnt falvakvagy települések (összevont helységek).

4. Néprajzi jellemzés:

a) település (utcás tanyavilág nélkül, vagy halmaztelepülés stb.).

b) építkezés. Módosabb és szerényebb kivitelű házak:

- a házak külső képe (tornácos, egyes vagy ikeroszlopos ház, vályogház stb.).
- belső beosztás: a tisztaszoba, a konyha, a kamra stb. berendezése.
- az udvar beosztása.

(Ezekről fényképmelléleteket is várunk).

c) társadalom (önálló társadalmi rétegeként kik váltak ki?):

- nagycsaládok
- zsellérek,
- hadak, gazdák.

d) gazdálkodás:

- uradalmi állattartás.
- paraszti szőlő, gyümölcs, kertkultúra, ló- és birkatartás.

e) viselet:

- hétköznapi.
- évszakonkénti.
- ünnepi.
- menyasszonyi, vőlegényi.

- keresztelő kelengye stb.
(Fényképmelléletek.)
 - f) szokások (az emberi élet fordulataival kapcsolatosak):
 - keresztelő.
 - lakodalom.
 - temetés.
 - munkával, ünnepekkel kapcsolatos és kalendáris szokások: Luca, névnapi köszöntők, disznótor, kenyérsütés, táplálkozási szokások részletes leírása stb. Felekezeti eltérések.
 - g) hitvilág:
 - lélek.
 - boszorkányhit.
 - babonák.
 - hiedelmek... stb.
 - h) szöveg folklór (népdal, ballada, meseanyag, monda, gyermekmondókák, gyermekjátékok, találós kérdések, kiszámolók, közmondások stb.).
 - i) a népi társadalom nevezetes alakjai (pl. a népi orvoslás képviselői, mesemondók, nótás emberek, hímző- és szövőasszonyok.).
5. Népesedési és etnikai viszonyok:
- a) a helység népessége és nemzetiségi összetétele (az első említéstől az első népszámlálásig az események alapján, illetve porták, kapuk stb. összeírása alapján).
 - b) az első népszámlálás adatai (1784–1787).
 - c) népmozgás.
 - ki- és beköltözés.
 - áttelepülés (névszerint és számszerint) minden alpontnál a nemzetiség mellett feltüntetendő a felekezet (vallási) megosztottság is.
6. Tulajdonviszonyok és társadalmi rétegződés:
- a) a falu család- és személyazonosságának táblázata:
N	1. Családnév	2. Utónév	Ragadványnév
1.	Kovács (9–20)	József 4	Kuni
		István 2	Sebri
		Erzsébet 2	Dolláros
		Éva 1	
2.	Szabó (...)		
- 1. Családnév – családnév előfordulások száma, pl.: 9 Kovács család él a faluban, a 9 családban 20 ember van.
 - 2. Utónév – 4 József nevű ember van a Kovács családban, 2 István... stb.
 - b) rétegződés: nemes, pap, zsellér, paraszt... stb.
 - c) birtoknagyság (föld holdonkénti megoszlása: legtöbb és legkevesebb).
 - d) foglalkozásszerkezet (földművelők, iparosok... stb.)

e) 1944 utáni változás: a földkérdés „megoldása”, a kolhoz neve, területének nagysága, mikor alakult meg a kolhoz, mi volt a neve? Változások a gazdaság szerkezetében (kolhozegyesítések... stb.).

7. Mezőgazdaság: a legkorábbi adatok alapján (határ- és más perek).

a) természeti viszonyok hatása (folyók – áradás – vízszabályozás... stb.)

b) a termelés szerkezete: szőlőterület, állattenyésztés, majorság... stb.

c) a kolhoz jelenlegi termelés szerkezete

8. Ipar, kereskedelem:

a) céhek és iparosok.

b) technikátörténet (vízimalmok, fűrésztelepek... stb.)

c) a kereskedelem múltja és jelene (kocsmák, fogadók, vásárok, piacok, vendéglők, szállodák... stb.)

9. Művelődés:

a) Iskola (keletkezésétől napjainkig).

- tantárgyak: (milyen tantárgyakat tanítottak régebben és most?)

- tanítók (létszámuk, végzettségük, nők és férfiak aránya.)

- taneszközök.

- tanulók (számuk: ebből mennyi a lány és a fiú?)

iskoláztatás (kül- és belföldön tanultak-e tovább?)

b) régi kiadványok: kéziratok, 1945 előtt megjelent könyvek...

c) írók, költők, közéleti személyiségek helyi tevékenysége.

d) kulturális intézmények (könyvtár, mozi, képtár... stb.)

10. Egészségügy és szociális viszonyok:

a) ivóvíz és kutak története.

b) az orvosi ellátás története (járványok hatása... stb.)

c) a város- vagy a falukép változásai a szociális viszonyokat illetően (pl. kórház, orvosi rendelők, öregek otthona... stb.)

11. A helység nevezetességei:

a) műemlékek (pl. árpádkori templom, kastély, vár... stb.)

12. Képes bemutató:

a) pecsétek (a legkorábbtól napjainkig.)

b) térképek.

c) eredeti fotók.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. xii. 15.

A Szovjet Hungarológiai Központ
igazgatósága

Hungarológia Ungváron

A múlt hónapban felavatták Ungváron a Hungarológiai Központot. Az új intézmény feladatáról, terveiről nyilatkozott lapunknak. Petro Lizanec professzor, a nyelvtudományok doktora, a Hungarológiai Központ igazgatója.

Valójában már 1988. január 14-én megkezdtük működésünket Ungvár központjában, 100-150 méternyire a történelmi vártól. Kétemeletes épületünket azonban föl kellett újítani, s a munkát november elejére fejezték be. A költségekhez hozzájárult a magyar Művelődési Minisztérium is. Működésünk költségeit egyébként a szovjet felső- és középoktatási minisztérium fedezi, évi 30 ezer rubellel. Az az igazság, hogy ennek éppen kétszeresére lenne szükség.

Gondolom, nevükből adódóan legfőképpen a magyar kultúra ápolása, fejlesztése a feladatuk.

Ám ezt nem elkülönülve, hanem az ukrán kultúrával együtt képzeljük el. Ezenkívül konkrét formában segítünk a járási lapoknak nyelvi problémáik megoldásában, például bizonyos szakkifejezések magyarra fordításában. Fontos feladatunk a Kárpátia Könyvkiadó segítése, főleg a tankönyvek megjelentetésében. Bentlakásos továbbképző tanfolyamokat indítunk nyelvészeknek, irodalom- és történelemtanároknak, frissen és régebben végzetteknek egyaránt.

„Képes Újság”, 1989. XII.16. № 50.

G. J.

Területi szavalóverseny a Szovjet Hungarológiai Központban

Ezek a csalfa decemberi napok tavaszi szellővel bolondítják az embereket, a természetet. A gyerekek nagy csalódására a fákról, a bokrokról eltűnt a vakító hótakaró, elcsitulnak a vidám hócsaták zajai is. Ungváron a várhegy egyik impozáns épületében, dacolva az időjárás szeszélyeivel, pár órára mégis megidéztek a telet, élénk varázsolták annak igazi, csillogó ünnepi fehér lepelben pompázó arcát. A Szovjet Hungarológiai Központban a múlt héten bonyolították le azt a területi szavalóversenyt, melynek egyetlen feltétele volt, hogy az előadók téli verseket szólalassanak meg.

A Központ munkatársai, pontosabban a rendezvény közvetlen szervezője Kiss Erzsébet szerint nem számítottak ekkora érdeklődésre. Úgy gondolták, minden erőfeszítésük ellenére legfeljebb tízen lesznek, akik benyújtják jelentkezésüket. Mindannyiuk számára kellemes meglepetésként több mint harmincan neveztek be a versenyre. Ezért hát úgy döntöttek, hogy két napig tart majd a rendezvény, melyen a részvevők előadói tehetségüket bizonyíthatják. A kellő tapasztalat hiánya egy kis bizonyalmat okozott – ami egy fikarcnyit sem vont le a verseny értékéből –, hogy nem szabták meg a jelentkezők korhatárát, illetve megfeledeztek a műfaji meghatározásról. Így jobb megoldás híján az első napon a felnőttek és az iskolások egymást követve ugyan, de külön-külön kategóriában mérték össze előadói készségüket.

A rendezvényen Lizanec Péter professzor, a Központ igazgatója köszöntötte a részvevőket és a közönséget, arra szólították fel őket, hogy felejtsek most el hétköznapi bajaikat, gondjaikat, hadd kerítse hatalmába valamennyiüket a költészet varázsa, s minden figyelmüket az elhangzásra kerülő versek szépségére összpontosítsák. Ami

tulajdonképpen Petőfi Sándor, Babits Mihály, Váci Mihály, Nagy László, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Szabó Magda, Csoóri Sándor, Füzesi Magda alkotásainak hallgatása közben nem esett a nehezünkre. Nem kellett egyebet tennünk, mint a szavalókra, Birtók Erzsébetre, Korlát Kornéliára, orosz, illetve helmenci ovónőre, Bundovics Juditra, a beregszászi járási lap munkatársára, a Csapi 2. Sz. Középiskola tanulóira (Györke Csilla, Kovács Árpád, Bartha Eleonóra, Kovács Éva), Szanyi Sándorra, a Nagydobronyi Középiskola ötödikesére, Matuz Viktóriára, a péterfalvi tanintézmény növendékére, az Ungvári 10. Sz. Zalka Máté Középiskola képviselőire (Zékány Krisztina, Kovács Andrea, Balogh Judit) és másokra figyelünk. A verseny fénypontjai mindenképpen az alsóosztályosok voltak, mint például Szabolcsi Viktória, az ungvári 10. sz. középiskola elsőse, aki korához képest kiválóan tolmácsolta Szabó Lőrinc örökérvényű gondolatait. Felejthetetlen élményben részesítették a jelenlévőket a nagydobronyi szavalókórus tagjai, akik Weöres Sándor ritmusra épülő gyermekverseiből adtak közre egy sikeres válogatást.

A zsűri az első napi produkciók alapján a felnőttek kategóriájában Bundovics Juditot és Birtók Erzsébetet, míg az iskolások kategóriájában a nagydobronyi szavalókórust nevezte meg győztesként. A verseny második napján, amikor kimondottan csak iskolások léptek közönség elé, Balogh Judit nyerte az első helyet. A zsűri különdíját Szabolcsi Viktóriának adományozták.

A Központ munkatársai értékes könyvekkel jutalmazták a helyezetteket. Kifejezésre juttatták azt a reményüket, hogy ezt a mostani találkozást még több követi majd, hiszen a szavalóversenyt hagyományteremtő szándékkal hirdették meg. A jövőben egyre gyakrabban szeretnék gyönyörű otthonukba csalogatni mindazokat, akik szeretik és értik az irodalmat, a népköltészetet, sőt vállalkoznak a versek, a prózai alkotások, a népmesék, balladák megszólaltatására is. 1990 tavaszán várják azok jelentkezését, akik eredeti gyűjtésű, azaz eddig nyomtatásban még meg nem jelent kárpátontúli népmeséket szeretnének előadni.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. XII. 27.

B. E.

Ismerkedjünk szülőföldünkkel!

Örömmel olvastunk a Kárpáti Igaz Szó 1989. december 17-i számában a bereg-újfalusi hagyományörző vetélkedőről. Szívesen nézzük az ungvári televízióban szereplő iskolásokat, akik vidékük szokásait, hagyományait, népi kultúráját tanulmányozzák, kutatják, s viszik közönség elé gyűjtőmunkáik eredményeit. Legutóbb a beregszászi járási papi iskola részesített bennünket szívet melengető élményben.

E cikk megírásához tulajdonképpen az újság és a televízió együtt adta az indítékot. A Szovjet Hungarológiai Központ elébe megy e nemes kezdeményezéseknek. Bagu Balázs az újság fent említett számában megjegyzi: „...gyerekeink szeretik a régi játékokat, s épp ezért még nagyobb figyelmet kell szentelnünk gyűjtésükre, arra,

hogy nyomtatott formában is éljenek.” Nos, ezt óhajtjuk mi felkarolni. A Központ vállalja, hogy sokszorosító eljárással – kb. 500 példányban – megjelenteti azokat a gyűjtéseket, amelyeket szűkebb hazánk magyar szakos tanárai (vagy bárki más) az elmúlt évek munkájával felszínre hoztak. A kiadványba való bekerülésnek egyetlen feltétele van: csak tiszta forrásból!

A kötetben helyet adunk a legkülönbébb néprajzi, népköltészeti és nyelvjárási gyűjtéseknek: gyermekjátékoknak, ünnepi és hétköznapi, kalendáris népszokásoknak, hiedelmeknek, babonáknak, népi gyógyászatnak, népi táplálkozási szokásoknak... stb.

Szeretnénk, ha a megjelenő kiadványban egész területünk képviselve lenne: a rahói járástól az ungvári járásig.

Reméljük, szülőföldünk megismerése még inkább erősíteni fogja azokat a szálatokat, amelyek ide kötnek bennünket.

Kérjük, hogy a gyűjtéseiket 1990. március 1-jéig írott vagy gépelt ívlapokon (a lapoknak csak az egyik oldalára írjanak) küldjék be a következő címre:

Ungvár

Vár (Zamkovaja) u. 12.

Az ívlap jobb felső sarkának első oldalán tüntessék fel!

A gyűjtő neve:

A gyűjtés helye:

A gyűjtés ideje:

Adatközlő: (név, születési év, foglalkozás, végzettség).

A gyűjtés témájának megnevezése:

Bővebb felvilágosításért forduljanak a Központ vagy a Magyar Filológiai tanszék munkatársaihoz.

Telefonszámaink: 3-50-42, 4-39-60.

* * *

Itt értesítjük a terület iskolásait, illetőleg minden más korú és foglalkozású népmesemondót, hogy a Szovjet Hungarológiai Központ 1990. március 25–30 között mesemondó-versenyt rendez, amelynek jelszava szintén ez: csak tiszta forrásból! Tehát, olyan mesék elmondását várjuk, amelyek szájhagyományban, területünk mesemondóinak ismeretkincsében élnek. A vetélkedőn elhangzó meséket sokszorosító eljárással szintén kiadjuk a gyűjtő, a mesemondó, az adatközlő nevének feltüntetésével.

A jelentkezéseket (a mesék szövegével, a mesemondó és az adatközlő nevével) kérjük, küldjék be 1990. február 1-jéig a fentebb feltüntetett címre. A borítékon tüntessék fel: Népmesemondó-vetélkedő.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1989. XII. 30.

A Szovjet Hungarológiai Központ
A Magyar Filológiai Tanszék

Справжній інтернаціоналізм і взаємоповага Поглиблення родинних зв'язків

Ізвічні українсько-угорські зв'язки, які підтримує і розвиває сьогодні молодь, завжди досліджувались. Автор багатьох праць і досліджень українсько-угорських культурних зв'язків, угорських говорів та народної творчості закарпатських угорців – відомий радянський філолог, українець за національністю Петро Миколайович Лизанець, завідувач кафедри угорської філології УжДУ. Він один із організаторів єдиного поки що серед країн соціалізму Центру гунгарології. Таких центрів гунгарології нараховується п'ять – у Блумінгтоні (США), Гамбурзі (ФРН), Парижі (Франція), Римі (Італія), в Ужгороді (СРСР).

Двадцять дев'ятого-тридцять першого травня 1989 року на базі кафедри угорської філології УжДУ відбувся міжнародний симпозіум „Радянська гунгарологія: дослідження, проблеми та перспективи розвитку”, у серпні – наукове засідання виконкому Міжнародного товариства з угорської філології, на якому були присутні вчені-гунгарологи з одинадцяти країн світу – Голландії, Італії, Польщі, СРСР, США, Угорщини, Франції, ФРН, Чехословаччини, Швеції, Югославії.

Не тільки кореспонденти з Угорської Республіки, що приїждять на Закарпаття, запитували П.М. Лизанця, як сталося, що він українець і раптом – професор угорської філології.

Народився Петро Миколайович на Верховині, де контактів з угорським населенням у нього не було – це на Свалявщині. Однак у 1936 році батьки переїхали в Берегівський район. Сусіднє село там було угорське. Спілкуючись з дітьми, Петро Миколайович навчився угорської розмовної мови.

Закінчивши УжДУ (українське відділення філфаку) і навчаючись в аспірантурі, майбутній вчений під час дослідження говірок с. Затися Виноградівського району, де проживають українці та угорці, виявив, що в українських говорах Закарпаття досить багато угорських запозичень. Запозичення ці зацікавили аспіранта, і, захистивши у 1959 році кандидатську, він розпочав писати докторську на тему „Угорсько-українські міжмовні контакти”. А потім – кафедра угорської філології, яку Петро Миколайович очолює уже двадцять четвертий рік. Його трьохтомна монографія „Угорсько-українські міжмовні контакти” одержала високу оцінку вчених СРСР, ПНР, ЧССР, НДР та Фінляндії. Зараз Петро Миколайович Лизанець підготував для видання трьохтомний „Атлас угорських говорів Закарпаття”.

Лекції протягом останніх двадцяти років Петро Миколайович читає лише угорською мовою. Кафедра видала для студентів не один підручник угорською мовою, зокрема „Вступ до мовознавства”, шістдесят монографій та навчальних посібників, понад шістьсот наукових статей, підготувала до видання двотомний „Словник угорських говорів Закарпаття”. Побачили також світ збірка казок

„Три золоті стріли”, збірка бляд угорського населення Закарпаття, „Антологія угорської літератури Закарпаття”. Усе це дає можливість розвивати дослідження в широкому аспекті.

Готує кафедра і підручники для угорців, які самостійно бажають вивчати українську мову та для всіх, хто бажає вивчати угорську мову, адже скрізь почали активно діяти курси по вивченню обох мов.

Старший науковий співпрацівник Радянського Центру гунгарології кандидат філологічних наук Ангеліна Андріївна Гедеш теж за національністю українка. Після закінчення УжДУ (відділення української мови та літератури) прийшла працювати на кафедру угорської філології старшим лаборантом. Було важко спочатку, оскільки знала лише розмовну мову (вдома і в товаристві розмовляла по-угорськи). Та поступово оволоділа літературною мовою. Тема кандидатської була „Українсько-угорські літературні взаємозв’язки і творчість Олеся Гончара в їх контексті”. Писалася праця російською мовою, а захищалася у Київському інституті літератури – українською. При написанні роботи Ангеліні Андріївні довелося опрацювати дуже багато угорських джерел, які без знання угорської мови, були б для неї недосяжні.

Глибокий інтернаціоналізм, взаємоповага, доброзичливість, запозичення культур і потяг однієї нації до іншої і, накінець, спільність інтересів панують на Закарпатті, незважаючи на те, що дехто намагається вбити сьогодні клин недовіри і підозри між націями. Та наперекір їм труднощі, оберігаючи свій край, традиції і землю, прагнуть до єднання.

Всюди і скрізь на Закарпатті спостерігаються взаємна повага, щирість спілкування, миролюбність націй. Ніколи не траплялось випадків неприязні на національному ґрунті. І це не пусті слова, оскільки співдружність і взаєморозуміння націй може ствердити будь-хто – постійний мешканець чи гість чудового і вільного в своїй простоті стосунків і трудових дій краю.

Брошура: Про розвиток національної культури та духовності угорців на Закарпатті, грудень, 1989.

1990

Центр гунгарології в Ужгороді

В Ужгороді відкрито Радянський Центр гунгарології. Створено його на базі угорського відділення філологічного факультету місцевого університету, де працює (від 1963 р.) група вчених-гунгарологів. На їх доробку „Атлас угорських говірок Закарпаття” (3 томи), „Словник угорських говірок Закарпаття” (2 томи), інші дослідницькі праці. Центр очолив проф. П. Лизанець.

„Нове слово”, Варшава 21. I. 1990.

Találkozó a Hungarológiai Központban

Az intézmény fennállásának rövid ideje alatt hagyományt teremtett: időnként találkozóra, őszinte eszmecserére hívja meg azokat, akiknek ilyen vagy olyan formában közük van a kárpátontúli magyarság kulturális életéhez.

A Szovjet Hungarológiai Központ munkatársai legutóbb például az értelmiségiek képviselőit hívták meg, hogy vázolják közös teendőiket, azon feladataikat, melyek közművelődésünk megélénkülését szolgálják. A megjelenteket Lizanec Péter professzor, a központ igazgatója köszöntötte, aki röviden vázolta a tevékenységüket, beszámolt azokról a konkrét eredményekről, melyeket az ungvári egyetem Magyar Filológiai Tanszékének munkatársaival közösen értek el. Lizanec Péter többek között hangsúlyozta, hogy a Központ szívesen vállalkozik a szervező szerepére a különböző rendezvények lebonyolításában.

A találkozó meghívott vendégei – Balogh Klára kiváló művész, a Kárpátontúli Állami Érdemes Népi Énekkar koreográfusa, Petky Sándor festőművész, Glodánné Kiss Valéria zenetanár és előadóművész, Kótyuk István és Vaszócsik Vera docensek, Ortutay Zsuzsa képzőművész, Antonik Katalin nagyberegí és Hidi Endre nagydobronyi iparművész, Zsofcsák Zoltán karmester, az Ungvári 2. Sz. Középiskola kísérleti zenei osztályának vezetője és mások – őszintén szóltak gondjaikról, arról például, hogy sajnós, területünk magyar folklórkincseinek megőrzésére a múltban kevés figyelmet fordítottak, hogy nincsenek lejegyezve néptáncaink, hogy gyermekeink nem ismerik a magyar népdalokat, a képző- és iparművészeknek kevés lehetőségük nyílik új alkotásaik bemutatására. A kötetlen hangnemű beszélgetés során hangzott el az ötlet: a Központ égisze alatt alakítsanak egy folklóregyüttest, mely kárpátontúli magyar népdalok- és táncok népszerűsítésére vállalkozna. Sőt, itt azonnal megegyeztek abban is, hogy február 20-án moszkvai időszámítás szerint 17, 00 órakor ide várják azokat a magyar nemzetiségű fiatalokat, akik szívesen lennének e folklóregyüttes tagjai. A szervezendő kollektíva irányítását Balogh Klára és Zsofcsák Zoltán vállalta magára. Közösen határoztak arról is, hogy március 15-én a magyar szabadságharc emlékének tiszteletére a központban megnyitják Petky Sándor és Hidi Endre közös kiállítását, majd ezután zenés irodalmi műsorra kerül sor. Egyébként a képzőművészeti kiállításokat az intézmény munkatársai a jövőben rendszeressé kívánják tenni. A találkozó résztvevői támogatták Kótyuk Istvánnak a javaslatát, miszerint az intézményben hozzanak létre egy állandó gyűjteményt, amelyben kárpátontúli festőművészek alkotásai kapnának helyet.

A rendezvényen kijelölték a régi beregi szöttesek bemutatójának időpontját is. Ezt a mesemondók vetélkedőjével kötik majd össze.

A házigazdág és a vendégek közötti őszinte beszélgetésen még sok érdekes, hamarosan megvalósulandó javaslat, ötlet hangzott el. A meghívottak ígéretet tettek arra, hogy ezentúl szoros kapcsolatot tartanak fenn a Szovjet Hungarológiai Központtal, közösen munkálkodnak területünk művelődési életének színesebbé tételén.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1990.II.3.

Bornemissza Eszter

A megfontolt haladás híve

Amióta a történelmet írják, vidékünk mindig is több nép otthona volt. S mi, akik itt élünk, büszkék is vagyunk arra, hogy Európának ebben a térségében nem ég a nemzetek közötti gyűlölködés lángja. Pedig egyáltalán nem mondhatjuk, hogy Kárpátalját elkerülték az évszázadok viharai. Ellenkezőleg. S amikor országunk legkülönbözőbb részeiből érkeznek hozzánk a nemzetek közötti villongásokról szóló hírek, nálunk most sem terelődnek a szembenállás medrébe a fel-felcsapó indulatok. Gondoljunk csak a pisztrjalovei radarállomásra: ukránok és magyarok, oroszok és szlovákok együtt emelték fel szavukat az építkezés leállításáért. Az itt élő népek ma is becsülik egymást, nem igyekeznek a másik, vagy a harmadik rovására javítani sorsukon. Hogy ez így van, ez annak is köszönhető, hogy sokan tudatosan cselekszenek a békés egymás mellett élés eszméjének elmélyítéséért. E sokak egyike vitathatatlanul Lizanec professzor, az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója. Nevét olvastam már úgy is, mint Petro, úgy is, mint Péter. Maga is megszokta, hogy hol így, hol úgy szólítják. Attól függően, ki fordul hozzá. Természetesnek tartja, hogy ki-ki a maga szája íze szerint nevezi.

A magyar filológusok képzése az egyetemen 1963-ban kezdődött. Két év múlva ajánlották fel neki, hogy legyen tanszékvezető. Nem vállalta el. De rá egy évre már nem fogadták el mentegetőzését.

– Nem a faladattól féltém, hanem a gyakorlati magyar nyelvtudásomat tartottam kevésnek – emlékszik vissza azokra az időkre.

Azóta a tanszék tudományos műhellyé vált. Bázisán létrejött a hungarológiai központ, az első magyarságkutató intézmény a szocialista országokban.

– Vannak, akik azt mondják, önös célból fáradozott a központ megnyitásán. Mi erről a véleménye? – teszem fel Lizanec professzornak a kérdést.

Hitetlenkedve néz rám. Miféle önös érdek vezérelhetette volna, hiszen az idén már betölti a 60. életévét. A központ tevékenysége pedig csak most kezdődik. Ő az alapot rakja le, a feltételeket igyekszik megteremteni a jövőben végzendő munkához.

Mikor szóba hozom, hogy volt tanítványai közül egyesek olykor nem értékelik azt, amit eddig tett, nem lepődik meg.

– Én szívből tudok örülni, ha volt hallgatóink túlnövik egykori tanáraikat. Aki tudásban és emberi tartásban valóban többre viszi nálunk, az nemigen szokta ki-sebbiteni azokat, akiktől a tudást, a tudás igényét kapta – fejt ki véleményét.

Szerénysége párját ritkítja. Másoktól tudom: személyesen ő járta ki Kijevben az illetékes minisztériumban, hogy engedélyezzék a magyar óraszámok növelését a magyar tannyelvű középiskolákban. 1986 áprilisában pedig levéllel fordult az USZSZK közoktatási miniszteréhez, s felvetette, hogy a terület magyar tannyelvű iskoláiban vezessék be Magyarország történetének oktatását.

Többször járt ez ügyben Kijevben. Érvelt, kardoskodott. Közben idehaza akadtak, akik kezdeményezéséből, küzdelméből maguknak igyekeztek erkölcsi (csak?) tőkét kovácsolni. Mit szól mindenhez?

– Nem az a fontos, kié az érdem, hanem az, hogy a gyerekek ismerjék meg nemzetük történelmét – vallja mély meggyőződéssel.

Bár mások is így vélekednének, s így is cselekednének.

– Miért tekinti szívügyének kárpátaljai magyarság problémáit?

– Hiszem, hogy csak az a nép képes a jóra, melynek van értelmisége. Amikor elvállaltam a tanszék vezetését, akkor elköteleztem magam az értelmiségképzés mellett. Soha nem szerettem a fél munkát. Én kilincselhettem a magyarok érdekében, hiszen senki nem foghatta rám, hogy nacionalista vagyok. Egy magyar ajkú emberre ezt a bélyeget – ha az én magyarságommal hajtja magát – esetleg rásüthették volna – mondja.

Egyébként szerinte csupán látszat az, hogy csak a magyarokért tesz, hogy csak az ő érdekeit tartja szem előtt. Annyira szoros a különböző nemzetiségű emberek-ből kialakult kollektívák együttműködése, hogy nem lehet élesen elválasztani az érdekeket. Úgy véli: ha nem mások rovására teszünk jót, akkor mindenkivel jót cselekszünk.

A szolymai járási Izvor községben született. Ma ezt a települést Rodnyikóvának hívják. Nem örül annak, hogy megváltoztatták a szülőfaluja nevét. Annak sem, hogy ehhez hasonlóan, a falvak százait „keresztelték át” területünkön a lakosság megkérdezése nélkül. Ezért is tartja fontosnak az USZSZK Legfelsőbb Tanácsa 1946. június 26-án kelt rendeletének felülvizsgálását Kárpátalja falvainak elnevezéséről.

Ma igen sok olyan „bátor” ember van, aki keményen ostromozza a múlt hibáit, holott korábban minden tőle telhetőt megtett a haladó gondolatok, kezdeményezések elfojtásáért. Lizanec professzor ezt soha nem tette. Pontosabban fogalmazva, ma, 60 évesen is, azt folytatja, amit annak idején elkezdett. Ő ugyanis soha nem akart a friss konjunktúra fényében sütkérezni. Mindig az igazi emberi értéket kívánta feltárni és megmenteni. Ennek érdekében vitázott, dicsért, s ha kellett, fegyelmezett. Ma is a megfontolt haladás híve.

Fáradhatatlanul végezte a „Kárpátaljai magyar tájszótár” anyagai gyűjtésének szervezését, irányítását. 1986-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a magyar nyelvjárások kutatásában elért eredményeiért, neki ítélte oda a Csűry Bálint emlékérmét. Tavaly a „Pro cultura Hungarica” érmet kapta meg évtizedes kutatásainak elismeréseként.

Életében először képviselőjelölt. A beregi választókerületben jelöltette magát. Ott, ahol ukrán és magyar falvak lakosai szavaznak két nap múlva

– Egyetértés nélkül nem lehetünk az európai népek családjának tagjai – vallja.

Ő pedig elsősorban azért akar tenni, hogy ez az egyetértés megmaradjon, tovább szilárduljon.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1990. III. 2.

Kardos József

„Ez a megye fontos...”

Lizanec professzor a kisebbségvédelemről

Aktuális nemzetiségi kérdésekről folytatott beszélgetést szerkesztőségünk újságíróival a napokban Nyíregyházán Lizanec Péter, az Ungváron létesült Szovjet Hungarológiai Központ vezetője, és válaszolt lapunk munkatársainak kérdéseire.

Mivel foglalkozik a Hungarológiai Központ, működésétől milyen eredményeket várhat a kárpátjai magyarság?

A Szovjet Hungarológiai Központ az Ungvári Állami Egyetem magyar filológia tanszéke mellett alakult meg 1988 januárjában, azzal a céllal, hogy támogassa és összhangba hozza a Szovjetunió területén végzett hungarológiai kutatásokat, tudományos, pedagógiai, vagy egyéb közérdekű munkát, elősegítse a kutatók, tanárok és más szakemberek együttműködését, illetve hozzájáruljon a kárpátjai magyar, ukrán és más nemzetiségek kultúrájának tanulmányozásához. Szervezési, pedagógiai, valamint tudományos és kutatóközpontként működik, ellát továbbá információs feladatokat is. Sokoldalú tevékenységéből kiemelhetjük például a diákok és szakemberek cseréjének megszervezését, vagy a nyelvoktatás módszertanának kidolgozását.

A nyelvoktatás és a nemzeti kisebbség élete napjaink egyik legizgalmasabb kérdése több környező országban. Mi a helyzet most Kárpátalján?

A Hungarológiai Központ Szabályzatában az szerepel, hogy „kidolgozza az orosz és ukrán nyelv tanításának módszertanát a magyar nemzetiségű gyerekek számára azzal a céllal, hogy Kárpátontúl határain kívül is folytathassák tanulmányaikat”. Ám a gyakorlatban ennél többről van szó, és éppen ez az, amiről itt Magyarországon szeretnék véleményeket hallani. Hogyan oldjuk meg az ukrán nyelv bevezetését a magyar iskolákban, illetve a magyar nyelv oktatását ukrán osztályokban? Elég bonyolult ez a kérdés, hiszen az ukránok még elég jól fogadják a magyar nyelvet, különösen a szülők – ha a tervezett bevásárlóutakra gondolnak, ahol majd hasznát vehetik a nyelvtudásnak – viszont a magyar szülők úgy is fogalmazznak: miért tanuljanak a gyerekek ukránt, ha majd oroszra úgyis kell? A magam tapasztalatából úgy gondolom: az egymás mellett élő népeknek segít a nyelv kölcsönös ismerete. Nyelv és kultúra egymás szolgálatára lehetnek. Én is egészen más szemmel nézem a magyarokat, a magyar mentalitást, amióta beszélem ezt a nyelvet.

Ugyancsak a nyelvoktatáshoz tartozik: sokkal több magyar nyelvtanárra volna szükség szerte a Szovjetunióban, a távoli területeken is. Az eddig képzettek ugyanis csak rövid időket töltöttek el a távol-keleti részeken, visszajöttek a Kárpátaljára. Most új forma indul: a tíz nappali és tíz levelező szakos hallgatón kívül még tíz ösztöndíjast vesznek fel az egyetemre, akik a képzés célja szerint olyan szovjetunióbeli gyárakban, munkahelyeken fognak majd tolmácsként dolgozni, melyek magyar cégekkel állnak kapcsolatban.

El kell mondanom, már több sikeres kezdeményezésünk volt, és szép terveink vannak a magyar nyelv ápolása és a magyar nemzetiség értékeinek megőrzése terén. Zsebkönyveket jelentetünk meg, bibliográfia készül, vigyázunk, hogy a magyar

történelem oktatása megfelelő súlyt kapjon. Teljes a magyar tankönyvsorozat, napirenden van a pedagógusképzés. Szerveződik Beregszászban a magyar színház – jelenleg tizenheten tanulnak Kijevben, ők lesznek majd az alapítók. Most dolgozunk azon, hogy egy magyar hagyományokat ápoló tánc- és énekegyüttest létrehozzunk. Tudományos területen pedig a legfontosabb a kistelepüléseken a szülőföld hagyományainak ápolása. Gyűjtőmunkát indítunk a kis magyar falvakban, hogy a legendák, a helynevek fennmaradjanak. Esténként újra mesét mondanak az öregek a régi életről, szokásokról.

Azt is meg kell mondani, nem mindenkinek tetszik minden, és arra is megvan a lehetőség, hogy a más vélemény nyilvánosság elé kerüljön: vasárnap délután a színház melletti térre el lehet menni, ott lehet tüntetni, és mint a londoni Hyde parkban, beszédet mondani. Így élünk most...

Az utóbbi időszakban mint más határ menti településekkel, kárpátaljával is megélnék a kapcsolataink. Mit várnának az ottani magyarok az anyaországtól?

Mindenekelőtt arra hadd hívjam fel a figyelmet: nagyon sok függ az itt élő magyaroktól, hogyan érzik magukat az ottani magyarok Kárpátalján, a hivatalosan 170 ezernek mondott magyar. Most az lenne a jó, ha minél több közvetlen emberi kapcsolat alakulna ki, ha egymást minél jobban megismerhetjük. Ezért a Hungarológiai Központ szívesen fogadná a különböző intézmények közeledését, és örömmel tennék eleget egy-egy meghívásnak. Oktatási intézményekkel már van kapcsolatunk, de több terület van még – a TIT, a színházi vonal, vagy a Szovjet–Magyar Baráti Társaság tagszervezetei – ahol előnyösnek látnánk a további közeledést, hogy egymásról kölcsönösen objektív információt tudjunk adni. És nekünk elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg, ez a megye a fontos!

„Kelet-Magyarország”, 1990. III. 9.

Baraksó Erzsébet

**Lizanec professzor,
aki nem azért dolgozik, hogy éljen,
hanem azért él, hogy dolgozzék**

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük Petro Lizanec – Lizanec Péter professzort, az Ungvári Állami Egyetem magyar filológiai tanszékének vezetőjét, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatóját 60. születésnapja alkalmából. Névhasználatában ez a két változat nem véletlen: ukrán nemzetiségű, s területünk magyar kulturális életének, magyar nyelvű oktatásának meghatározó egyénisége.

Munkásságának kiterjedése egybeesik az Ungvári Állami Egyetem magyar filológiai tanszékének fejlődésével. Igen nagy jelentőségű az a feladat, amit a tanszék oktató-nevelő és kutatómunkájának kialakulásában, vezetésében, fejlesztésében és megőrzésében több mint két évtizede végez. Mi, akik Petro Lizanec professzor vezetésével és irányításával a tanszéken tanulhattunk és dolgozhatunk, ezt az időt a nagy

feladatok vállalásának és elvégzésének tekintjük. E korszak eredményeit jelzi a magyar nyelv- és irodalomszakos tanárok, újságírók, tolmácsok stb. jól képzett gárdájának kibocsátása, s olyan művek megjelentetése, mint a magyar irodalom első tudományos igényű antológiája „Sugaras utakon” címmel, az első népmesegyűjtemény kiadása szülőföldünkről „Három arany nyílvesző” címmel, a „Kárpátontúli magyar népballadák”; kiadásra vár a „Kárpátaljai magyar tájszók”, a magyarországi Akadémiai Kiadóban hamarosan napvilágot lát a „Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza”, valószínűleg az ősz folyamán már kapható lesz könyvesboltjainkban a „Magyar nyelv kezdőknek” című tankönyv orosz és ukrán nyelvű kísérőszöveggel...

Az ő személyes érdeme is, hogy területünk magyar tannyelvű iskoláiban tantárgyként szerepel Magyarország története, hogy a szocialista országok közül elsőként nálunk, itt, Ungváron jött létre a Szovjet Hungarológiai Központ. Mindezek – és sok egyéb – alapján elmondhatjuk, hogy munkásságával, személyes példamutatásával, a feladatok pontos kijelölésével és körülhatárolásával, igényes elvégzésével iskolát teremtett.

A kárpátaljai magyar kulturális élet sokat köszönhet bölcsességének, derűjének, humánus magatartásának. Mi, akik jól ismerjük, azt értékeljük benne leginkább, hogy a változó időkben ne kellett átépülnie, átalakulnia, nem kell magyaráznia tetteit, mert mindig az igazi értékeket kereste, ezekért állt ki és ezekre épített. Kétségtelen az is, hogy nem a látványos, olcsó népszerűsége törekvő, fáklyalángos vezetés embere. Ez nem fér össze tudományos alkatával, egyéniségével, értékítéletével. Munkatársaitól, diákjaitól pontos, komoly munkát követel meg. Életfilozófiája szerint ugyanis csak a felelősséggel végzett, becsületes munka teszi igazán boldoggá az embert. Több évtizedes vezetési, tudományszervezési tapasztalataival, megértő de soha meg nem alkuvó magatartásával igazolja is ezt; mindig igyekszik megteremteni a lehetőséget hallgatóknak és tanároknak egyaránt a számára csupa nagybetűvel írt MUNKA eredményes végzésére.

Értékes emberi tulajdonságait a szülői házból hozta magával. 1930. július 2-án született a szolyvai járási Rodnyikovkában (régí megnevezése: Izvor) erdőmunkás családjában. Hatéves volt, amikor a család áttelepült a beregszászi járásba. A beregszászi gimnáziumban érettségizett 1948-ban. Itt kezdődött meg ismeretsége a magyar nyelvvel és a magyar néppel, a magyarság anyagi és szellemi kultúrájával, melyet a saját népe, ukrán anyanyelve szempontjából közelített meg, felfigyelt a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban használt magyar szavakra. 1953-ban vörös diplomával fejezte be az ungvári egyetemet. 1959-ben sikeresen megvédte kandidátusi értekezését, 1966-ban kinevezték a magyar tanszék vezetőjévé, 1971-ben megvédte doktori disszertációját – ezek életének fontosabb állomásai.

Tanszékvezetői munkáját nagy felelősségtudattal látja el. 1966-ban első teendője az volt, hogy területünk magyar nyelvjárásainak tanulmányozására ösztönözze a diákokat és a tanárokat egyaránt; beindította a nyelvjárási, a népköltészeti és a néprajzi anyaggyűjtést, s mind a mai napig lelkesedéssel gyűjti a szülőföld anyagi és szellemi kultúrájának adatait, irányítja a diákok nyári terepgyakorlatait.

Itthon és határainkon kívül is nagy elismerést váltott ki háromkötetes tanulmánya az ukrán–magyar nyelvi és nyelvjárási kapcsolatokról: 1. Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok, Uzsgorod, 1970; 2. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття (Magyar jövevényszók a kárpátontúli ukrán nyelvjárásokban) Будапешт, 1976; 3. Атлас лексичних малярізмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР (Az USZSZK Kárpátontúli területe ukrán nyelvjárásainak lexikai hungarizmusai), Ужгород, 1976. Ezekben a könyvekben a nyelvek érintkezésének, a kétnyelvűségnek, a nyelv-földrajzi és jelentéstani kérdésének a problémáit világítja meg aprólékosan, tudományos megalapozottsággal.

Petro Lizanec professzor vezetésével többen védtek meg kandidátusi értekezéseket, a Szovjetunióban és külföldön több mint 230 publikációja jelent meg (tanulmányok, tankönyvek, módszertani útmutatók, népköltészeti gyűjteménye stb.). Aktív részt vállalt nemzetközi jelentőségű tudományos kérdések kidolgozásában, nevét az Európai nyelvatlasz, az Összkárpáti nyelvatlasz kapcsán is sokan ismerik.

Tudományos és oktató-nevelő tevékenysége mellett vállalt és vállalt közéleti szereplést is: 1986-tól a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alelnöke, több mint 20 éve a Szovjet–Magyar Baráti Társaság területi tagozatának elnöke, az Ismeretterjesztő Társulat területi tagozata magyar szekciójának vezetője... terjedelmi okok miatt nem sorolom fel teljesen, milyen minisztériumi, társadalmi, pedagógiai, tudományos és egyéb bizottságokban látott és lát el különféle megbízásokat precízen és mindig korrekt módon.

Ilyen kiterjedt és eredményes tevékenység láttán, végigtekintve tudományos munkásságának jegyzékén, figyelembe véve a magyar és ukrán művelődési életben betöltött szerepét – érthető és törvényszerű is, hogy 1986-ban a Magyar nyelvtudományi Társaság neki ítélte oda a Csúry Bálint-émlékérmét a magyar nyelvjárások kutatásáért, 1988-ban pedig a magyar kormány „Pro cultura hungarica” éremmel tüntette ki.

Számunkra is kitüntetés az, hogy az urán nép fiában a Kárpátok alján élő magyarság igaz barátja lett.

Tanítványai, kollégái, tisztelői 60. születésnapján boldogságot, alkotói aktivitást, jó egészséget kívánnak neki, hogy az eddigiekhez hasonló erővel, optimizmussal, friss munkakedvvel folytassa tevékenységét.

Kárpáti Igaz Szó, 1990. VII. 1.

Horváth Katalin docens

Хунгарологію живить дружба

„Радянський Центр хунгарології”, – такий напис українською і угорською мовами з’явився при вході в один із старовинних будинків Ужгорода. Цей науковий заклад – перший у своєму роді в нашій країні і п’ятий у світі.

Близько двох років створений при Ужгородському університеті Центр функціонував на базі кафедри угорської філології. Тепер у його розпорядженні

особняк в мальовничому районі міста, безплатно відремонтований і обладнаний угорськими друзями. Вони ж подарували вченим комп'ютер, розмножувальну техніку. Тут створено всі умови для результативної творчої праці.

Хунгарологія – галузь науки, яка займається вивченням мови і літератури, історії, етнографії, фольклору, культури і мистецтва угорського народу на різних етапах його формування і розвитку. Подібно до славістики, романістики, германістики тощо, вона стала міжнародною науковою дисципліною і має на меті підтримувати і розвивати різноманітні дослідження, що аналізують наші знання про минуле і сучасне угорського народу, його контакти з іншими народами.

Ужгородський Центр призначений для координації хунгарологічних досліджень у країні, вивчення духовних багатств угорського населення Закарпаття, його зв'язків з іншими народами Карпатського і Тисо-Дунайського ареалів, надання допомоги національним школам краю... В його активі вже – міжнародний симпозиум, кілька наукових конференцій. Створено також Радянський комітет хунгарологів, президентом якого обраний директор центру, професор Ужгородського університету П. М. Лизанець.

“Створення Центру – наочний приклад демократизації і нового політичного мислення в дії”, – вважає Петро Миколайович. Цей факт є також свідченням удосконалення міжнаціональних відносин у країні, зрослої уваги до інтересів і потреб національних меншостей. Безсумнівно, наша робота послужить і дальшому зміцненню радянсько-угорських відносин. Центр планує випуск періодичного збірника „Питання радянської хунгарології”.

Створення такого Центру в Закарпатті не випадкове. В області в мирі й злагоді живуть і працюють люди майже сорока народів і народностей, у тому числі близько 140 тисяч угорців (приблизно 14 процентів від загальної чисельності населення краю). Вони почувають себе тут повноправними громадянами країни, беруть активну участь у розв'язанні непростих завдань перебудови. В області створено товариство угорської культури, діють школи з угорською мовою навчання, нею транслюється частина передач місцевого телебачення і радіо, видаються газети і книги. Абітурієнти, при бажанні, можуть скласти національною мовою вступні екзамени до Ужгородського університету, де готують викладачів угорської мови і літератури. З нового навчального року в угорських школах області вивчається історія дружньої країни, для цього з участю ужгородських хунгарологів підготовлено спеціальний посібник. Вирішується питання про створення в Берегівському районі професіонального національного театру. Перша група студентів із Закарпаття, яка становитиме основу майбутньої трупі, вже навчається у Київському інституті театрального мистецтва.

«Вечірний Київ», 1990. IX. 11.

Я. Ядловський

Kettős kitüntetés

Több mint két évtizede fejt ki aktív tevékenységet a Szovjet–Magyar Baráti Társaságban Lizanec Péter professzor, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója. Előbb az SZMBT ungvári városi, több mint tíz esztendeje pedig a területi tagozat vezetőségének elnökeként munkálkodik a két ország népei közti barátság elmélyítése érdekében.

Tevékenységének elismeréseként Lizanec Péternek a Magyar–Szovjet Baráti Társaság aranykoszorú kitüntető jelvényét adományozták. A kitüntetést és az ezt tanúsító oklevelet a Hungarológiai Központban Bíró Gyula, az MSZBT elnökségi tagja adta át. Ugyancsak legmagasabb kitüntetésével, „A népek barátsága ügyéhez való hozzájárulásért” éremmel jutalmazta Lizanec Pétert a Szovjet Baráti Társaságok Szövetsége is. A kitüntetést Ivan Vaskeba, a Szovjetunió magyarországi nagykövetségének tanácsosa, a Szovjet Baráti Társaságok Szövetségének magyarországi képviselője adta át.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1990. IX. 25.

За зміцнення дружби

Радянський центр хунгарології, який очолює професор Ужгородського держуніверситету П. М. Лизанець, проводить значну роботу по зміцненню дружби і співробітництва між народами СРСР і Угорської Республіки.

Ця діяльність високо оцінена президією Товариства угорсько-радянської дружби, яка нагородила П. М. Лизанця нагрудним Знаком Товариства із Золотим вінком. У центрі хунгарології у присутності його активістів, працівників, студентів, представників громадськості високу нагороду, а також свідоцтво вручив член президії Товариства угорсько-радянської дружби Дюла Біро.

Директор Радянського центру хунгарології, голова обласного відділення Українського товариства дружби з народами Угорщини удостоєний також і вищої нагороди Спілки радянських товариств дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами – „За вклад у справу дружби”. Відзнаку разом із свідоцтвом вручив радник Радянського посольства в Угорщині, представник Спілки радянських товариств дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами І. М. Вашкеба. Присутні тепло поздоровили П. М. Лизанця із нагородами.

„Радянський Студент”, 28.IX.90.

С. Пойда

1991

A Tisza helynevei

Ungváron a Szovjet Hungarológiai Központban ezzel a címmel első alkalommal tartottak a napokban nemzetközi tudományos tanácskozást jugoszláviai, magyarországi, romániai és szovjetunióbeli nyelvészek. Annak, hogy a téma konferencia tárgya lett, több oka is van: egyrészt a helynevek ősrégi eredetűek, magukban foglalják a nyelvet (nyelveket) beszélő nép (népek) történetét, másrészt a Tisza mentén az elmúlt évszázadok során sokféle nép telepedett le, s a nevek behatóbb megismerése hozzájárulhat szülőföldünk történetének jobb, elmélyültebb feltáráshoz.

Az egybegyűlt szakemberek megtárgyalták a címben megnevezett témához kapcsolódó tudományos kérdéseket, az anyaggyűjtés módszerét, határozatot fogadtak el a munkálatokat érintő szervezeti kérdésekben.

A tudományos kérdések problémáiról Lizanec Péter, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója tartott vitaindító előadást „A tiszai víznév kutatás perspektívái” címmel. A tárgyszerű vitában olyan ismert kutatók vettek részt, mint Sebestyén Árpád, a debreceni egyetem professzora, Mező András, a nyíregyházi tanárképző főiskola professzora, Tibád Levenete, a kolozsvári egyetem professzora, Bellon Tibor, a karcagi múzeum igazgatója, Papp György, az újvidéki egyetem professzora, Balogh Lajos, az MTA Nyelvtudományi Intézetének főmunkatársa, aki jelenleg az ungvári egyetem vendégtanára stb. A megvitatás során több érv és ellenérv merült fel annak kapcsán, hogy csak a szűkebb értelemben vett tiszai vízneveket gyűjtjük össze vagy tágabb értelemben mindazokat a vízrajzi és szárazföldi helyneveket, amelyek összefüggésben vannak a Tisza folyóval. A gyűjtés sávjának kiterjesztése szempontjából is több lehetőség merült fel: bejárni a Tisza egész vízgyűjtő területét – az összes mellékfolyót beleértve –, vagy kimondottan csak a Tisza vonalát követni. Hosszas vita és mérlegelés után az értekezlet amellett foglalt állást, hogy összegyűjtjük mindazokat a vízrajzi és szárazföldi helyneveket, amelyek a Tisza folyó vonalánál találhatók. Így a gyűjtő- és feldolgozó munka belátható időn belül elvégezhető.

A gyűjtésbe történeti anyagok is bekerülnek: középkori források, oklevelek adatai, kataszteri térképek és más gyűjtemények névanyaga.

Az anyaggyűjtés módszerét illetően a tanácskozás résztvevői egyetértettek abban, hogy a Tisza folyót az eredetétől a torkolatáig szakaszokra kell osztani, s az egyes szakaszokon különböző intézmények kutatói végzik el a terepmunkát. A legkisebb kutatási egység egy-egy település határa.

A gyűjtés és a majdani kiadvány bázisnyelve magyar. Vegyes lakosságú településeken az anyagot összegyűjtjük mind a magyar, mind a más nemzetiségű lakosságtól.

A szervezési kérdéseket illetően az értekezlet megállapodott abban, hogy a munkát koordináló intézménye a Szovjet Hungarológiai Központ, székhelye Ungvár. További résztvevők: az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke, a

Kolozsvári Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke, a nyíregyházi Bessenyei Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, az egri Esterházy Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke, a Jászberényi Tanítóképző Főiskola Nyelv- és Irodalmi Tanszéke, az MTA Nyelvtudományi Intézete, az ELTE Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, a szegedi József Attila Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke, az Újvidéki Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete.

Az anyaggyűjtést és feldolgozást nemzetközi munkabizottság irányítja, amelynek elnöke Lizanec Péter, titkára Györke Magdolna. További tagok a résztvevő kutatóintézetek képviselőiben: Horváth Katalin, Tibád Levente, Mező András, Sebestyén Árpád, Fekete Péter, Farkas Ferenc, Balogh Lajos, Szabó József, Papp György, továbbá néprajzi szakértőként Bellon Tibor.

Reméljük, hogy a most meginduló súrlódási pontokkal teli időnkben, a népek egyetértését fogják szolgálni; a nyelvekben jelentkező névalakok és névváltozások pedig lehetővé teszik a névadásban jelentkező azonos, hasonló és eltérő tájszemlélet tanulmányozását.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1991. I. 25.

Horváth Katalin

Tanuljon velünk ukránul

Tanárok: Lizanec Péter és Horváth Katalin

Ezek a nyelvleckék azok számára készülnek, akik kezdő fokon ismerkednek az ukrán nyelvvel, akik az ukrán nyelv alapvető nyelvi és nyelvtani sajátosságait kívánják elsajátítani abból a célból, hogy eligazodjanak a mindennapi életben.

A nyelvleckék anyaga megfelel a tanulási folyamat követelményeinek. A hagyományos idegennyelvi témákon kívül szépirodalmi írások is szerepelnek benne. A tananyagot röviden taglalja, beszédközpontú, a szókincs legaktívabb részét mozgósítja. A témákat 25 leckében adja meg, minden lecke kb. 6–8 óra munkát igényel. Ez alatt az idő alatt kb. 1500–2000 szót, valamint az ukrán hangtani és grammatika alapjait lehet elsajátítani.

Minden egyes lecke tananyaga szituatív jellegű, ami lehetővé teszi a gyakorlati nyelvhasználat kialakítását. A leckék felépítése 6 részből áll:

1. Szöveget adunk ukrán nyelven, amelyet szótár segítségével le kell fordítani magyarra és lehetőleg szabadon elmondani a tartalmát, természetesen ukránul.
2. A szöveg ismeretlen szavainak és szókapcsolatainak a lefordítása.
3. Megadjuk a legfontosabb fonetikai és grammatikai ismereteket a szövegben előforduló nyelvtani alakokkal kapcsolatban.
4. Ezeket a fonetikai és grammatikai tudnivalókat részletezzük.

5. Nyelvhasználati gyakorlatot adunk.

6. Kívülről tanulásra szánt szépirodalmi szöveget, anekdotát, esetleg szituatív gyakorlatokat közlünk.

A felsorolt pontok feladatai egymással szoros kapcsolatban vannak, mintegy kiegészítik, kibővítik egymást.

Az eredményesebb munka céljából még tanácsoljuk:

1. Néhányszor hangosan olvassák el a leckét indító szöveget; a helyes kiejtés elsajátítása mellett törekedni kell az életszerű hanglejtés begyakorlására is. Ezután önállóan fordítsák le. A fordítás után mondják el (többször is) a tartalmát; készítsenek párbeszédet, s tanulják meg kívülről a megadott feladatokat.

2. Rendkívül fontos a rendszeres szótármunka. A szavakat mindig tanulják meg, használják kiegészítésként a magyar–ukrán és az ukrán–magyar szótárt.

A 3. és a 4. részben legbonyolultabbnak tűnik a grammatikai anyag elsajátítása, ezért ajánljuk elsősorban a szöveg alapos feldolgozását, megtanulását. A szövegértés után könnyebb a nyelvtani tudnivaló elmélyítése. A könnyebb elsajátítás céljából az ukrán nyelv sajátosságait a magyar, valamint az orosz jellegzetességeihez hasonlítjuk.

Az 5. és a 6. részben a memorizálást tartjuk fontosnak. A fordítási feladatok elvégzése után célszerű könyv nélkül (kívülről) megtanulni a nyelvi fordulatokat.

A nyelvtanulás szándékának rögzítése előtt mindenkinek tisztában kell lennie a nehézségekkel. A tanulás rendszeres, aprólékos, sok energiát és kitartást igénylő tevékenység, de minden fáradságot megér a cél – egy másik nyelv elsajátítása.

Ha a tanulás először nehézséget okoz, ne kedvetlenedjenek el, forduljanak segítségért ukrán barátaikhoz, ismerőseikhez, tanárukhöz, s meglátják, a siker nem marad el.

A nyelvleckéket a legszélesebb rétegeknek szántuk: iskolásoknak, munkásoknak, értelmiségieknek, mindenkinek, aki úgy érzi, fontos számára az ukrán nyelv. A szerzők hálásak lesznek értékes megjegyzéseikért, amelyek hozzájárulnak a nyelvleckék tökéletesítéséhez, ahhoz, hogy könnyebben sajátítsák el általa az ukrán nyelvet. Kérjük, észrevételeiket küldjük a szerkesztőség címére.

Rövid történelmi tájékoztató az ukránokról

Az ukránok az oroszokhoz és a beloruszokhoz hasonlóan a keleti szláv törzsekből alakultak. A keleti szlávok kb. A IV–VI. században elváltak a többi szláv néptől s elfoglalták a Kárpátoktól a Volgáig, a Novgorodtól feljebb terjedő nagy terület. (Érdekes megjegyezni, hogy egyes keleti szláv törzsek már a VII. században a sztyeppvidéki vjaticsok és sziverjánok kapcsolatba kerülnek a nomád törzsekkel). A déli irányba vonuló magyar törzsek a IX. század elején kerülnek kapcsolatba a poljanokkal (az ukrán elődeivel) Etelköz területén (a Prut és a Dnyeszter folyók között, innen a IX. század végén (896) három különböző úton jutnak a Kárpát-medencébe, ahol a fehér horvátokon kívül a déli és nyugati szlávokkal is kapcsolatba kerülnek. A magyaroknak ez a szoros kapcsolata a szlávokkal már több mint ezer évce tart. A keleti szláv törzsek (poljánok, drevljánok, Dulibek, ulicsok, tyiverjánok,

sziverjánok, vjaticsok, radimicsok, drehovicsok, krivicsek, ilmenyi szlávok) a IX. században s a X. század első felében hatalmas korai feudális államot hoztak létre, a Kijevi Ruszt, amelynek kiemelkedő jelentősége volt a korabeli Európa politikai és kulturális életében. A Kijevi Rusz keretében formálódott az óorosz nép. A további szociális-gazdasági és művelődési fejlődés. Valamint a különböző óorosz földek szétدارabolódása a feudális tagoltság (XII–XIV. sz.) korszakában a Kijevi Rusz és az óorosz nép felbomlásához vezetett. Három testvéri keleti szláv nép alakult ki: oroszok, ukránok, beloruszok. Valamikor a XIV. századtól az ukrán nép külön etnikai egységként szerepel, a rá jellemző nyelvi, kulturális, életviteli sajátosságokkal. A XV. században kialakul a régi ukrán irodalmi nyelv, amely a XVIII. század végére, a XIX. század elejére az ukrán nép nemzetté formálódásával nemzeti irodalmi nyelvvé válik.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területe 603, 7 km², lakosságának száma az 1989-es adatok szerint 51, 7 millió. Az ukránok az oroszok után, a népesség számát tekintve a második helyet foglalják el a szláv népek között. Ukrajna területén 36 millió 490 ezer ukrán él, az OSZFSZK-ban 4 millió 368 ezer, a Kazah SZSZK-ban 898 ezer, Moldáviában 600 ezer, Belorussziában 290 ezer, a Kirgiz SZSZK-ban 110 ezer, Üzbegisztánban 114 ezer. Külföldön több mint 4 millió ukrán él. Így az ukránul beszélők száma a világon több mint 47 millió. A legnagyobb városok – Kijev, Harkov, Dnyepropetrovszk, Odessza, Donyeck.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1991. I. 31.

Вивчаємо угорську мову!

Шановні читачі! Ідучи назустріч численним вашим проханням, дві обласні редакції газет – „Карпаті і газ со” і „Новини Закарпаття” – вирішили дати можливість усім, хто бажає опанувати азами мов двох дружніх народів. Тож щочетверга на шпальтах нашої газети ви проходите уроки угорської мови, відповідно угорці братимуть уроки української, які поведе „KIC” (Kárpáti Igaz Szó).

Нинішній курс є першою спробою дуже коротко і стисло викласти навчальний матеріал і допомогти початківцям самостійно вирішувати деякі практичні завдання. Його автори – професор Петро Лизанець та доцент Катерина Горват – пропонують єдину систему подачі кожного уроку: подається текст угорською мовою для перекладу і переказу із словничком незрозумілих слів і словосполучень; визначаються загальні завдання із фонетики та граматики, конкретизуються граматичні завдання, що сприяють розвитку мовної практики; і нарешті – вивчення напам’ять відповідних текстів з метою лексичного збагачення.

Тільки копітка щоденна робота з підручником, читання різних текстів, слухання радіо та перегляд телепередач угорською мовою дадуть очікувані результати. Бажаємо вам у цьому успіхів. Вивчення нової мови принесе вам задоволення і немало користь, а нам – радість.

Курс розрахований на широке коло читачів: учнів старших класів, робітників, службовців – усіх, хто бажає вивчити угорську мову.

Автори будуть вдячні за слушні зауваження, які сприятимуть удосконаленню цього курсу і зроблять його більш доступним для глибокого засвоєння матеріалу.

Свої побажання просимо надсилати на адресу:

294 000 м. Ужгород, вул. Замкова, 12.

Радянський Центр гунгарології.

Від редакції: У майбутньому, після завершення занять з угорської мови, ми маємо намір організувати й провести такі ж курси по вивченню румунської та словацької мов.

Коротка історична довідка про угорців.

Предки угорців у I тисячолітті до н. е. відділилися від угорської гілки фінно-угорської родини і з південних схилів Уральських гір, тобто з середньої течії рік Волги і Ками, рушили на південь. Під час тривалого кочового життя угорські племена зустрічалися з різними народами, племенами, передовсім з тюркськими племенами, а на території так званої Левадії (між Волгою і Доном)десь у VII ст. вступають у контакт із східними слов'янами, які жили у степовій смузі. Це були в'ятичі й сіверяни. Рухаючись далі на південь, союз угорських племен на початку IX ст. вступає у безпосередні контакти з полянами (предками українців) на території Етелкез (між ріками Прут і Дністер), звідки наприкінці IX ст. (896 р.) трьома різними шляхами приходить на сучасну територію їх проживання. Одна частина перейшла Верецький перевал у Карпатах, друга частина – через Трансільванію (південно-західна область сучасної Румунії) і третя група – від Чорного моря по течії р. Дунай у Дунайську долину. Дальшому просуванню угорських племен на південь перешкоджала на той час міцна Велико-моравська держава, тому вони шукають нові території для поселення на сході у південних районах Карпатської низини ідесь наприкінці XI – поч. XII ст. вступають у безпосередні контакти зі слов'янськими племенами, що проживали на південних схилах Карпат. Ці тісні контакти тривають уже тисячу років. Територія сучасної Угорської Республіки 93032 кв. км., що становить 1 процент усієї території Європи. Довжина із заходу на схід – 528 км., а з півночі на південь – 268 км. Кількість населення – майже 11 мільйонів. Столиця Угорщини – Будапешт. Великі міста: Мішкольц, Дебрецен, Печ, Сегед, Дер, Кечкемейт і Ніредьгаза.

Близько 4 млн. угорців проживає в інших країнах: у Румунії (переважно в Трансільванії) 1 млн. 800 тис., у північній частині Югославії – 500 тис., у Чехо-Словаччині (на території Словаччини вздовж угорського кордону) – близько 500 тис., в СРСР (Закарпатська область) – 170 тис., в інших країнах Європи – близько 300 тис., у США – 800 тис., у Канаді – 100 тис., в Австралії, Африці та Азії – близько 80 тис. Таким чином, загальна кількість угорців у світі близько 15 млн. чоловік, розмовляє угорською мовою понад 16 млн. чоловік.

Отже, ми дали загальні вступні зауваги. Наступного разу розпочнемо безпосередньо заняття з мови. І, звичайно, це буде алфавіт. Тож, до праці, друзі!
„Новини Закарпаття”, 31.І.1991.

Csak kellő tisztelettel...

A kárpátaljai magyar helységnevek használata körül évtizedek óta dúl a vita. De nem az érintett települések lakossága körében, ők sohasem felejtették el szülőfalujuk, szülővárosuk nevét. A nézetkülönbségek a fentről erőltetett, ún. Hivatalos nevek kapcsán alkultak ki. Elsősorban azért, mert a magyar nyelvű sajtóban, plakátokon, feliratokon nem írhattuk le településeink valódi nevét, a hatóságok csakis az elszlávosított változatot engedélyezték.

Az utóbbi egy-két évben sokat változott a helyzet, ennek ellenére a téma ma is időszerű. Csak helyeselni lehet tehát, hogy Petro Lizanec, a Szovjet Hungarológiai Központ igazgatója a Kárpáti Igaz Szóban közölt cikkében (január 19) megpróbál tiszta vizet önteni a pohárba úgymond tudományos módszerekkel akarja megoldani helységneveink összevissza kuszált problémakörét. Következtetéseinek, javaslatainak egy részével messzemenően egyetértünk. Ő ugyan azt írja, hogy a második világháború után ezeket a neveket „érthetetlen okokból” változtatták meg (valójában nagyon is érthető, mi volt ezzel a hatóságok célja), de szorgalmazza a települések történelmi nevének visszaállítását, és ez mindenképpen helyeselendő.

A cikk néhány más megállapítása már korántsem ilyen magától értetődő. Petro Lizanec professzor szakít a korábbi merev állásponttal, amikor is hatalmi szóval döntöttek a helységnevekről. Ő a politikával szemben a tudományt részesíti előnyben, bár félő, hogy ennek hasonló eredménye lesz: a politika diktátumát a tudományos köntösbe öltöztetett diktátum váltja fel. Így ír: „Azokat a város- illetve faluneveket, melyek a történelem során változtak, felül kell vizsgálni, s azt a változatot választani ki, amely mind történelmi, mind nyelvi szempontból megalapozott, s természetesen figyelembe kell venni azt is, hogyan honosodott meg használata a lakosság körében.” A cikk végén ismét visszatér ehhez a gondolathoz: „A legfontosabb a helységnevek használatában a tudományosság: a történelmi, a kulturális, valamint a nyelvészeti megalapozottság. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül a lakosság véleményét, azaz az önelnevezést.” Álláspontunk szerint ne a tudósok döntsék el azt a falut hogyan hívják, hanem a helybéliek és a környékbéliek véleménye legyen az elsődleges szempont. Az adott település földrajzi nevei az ottani lakosság kulturális örökségét, mondhatnánk: szellemi kincsét képezik, és ehhez nyúlni a tudósoknak is csak kellő tisztelettel szabad.

Petro Lizanec felsorolja „a magyarlakta települések nevének megváltoztatására” vonatkozó elveit. Mielőtt ezek részletezésébe bocsátkoznánk, engedtessek meg egy megjegyzés: semmi szükség a magyarlakta települések nevének megváltoztatására!!!

Érdekes módon erre a továbbiakban a cikk sem tér ki, nem magyarázza meg a szerző, hogy milyen változtatásokra gondol. Ehelyett a magyar helységnevek helyesírásáról ír, majd itt-ott áttér az ukrán településnevekre. Ami az utóbbit illeti: ehhez nincs hozzáfűznivalónk, ez az ukrán lakosság ügye. A magyar nevek helyesírását pedig elég egyértelműen rögzíti a Magyar Tudományos Akadémia által jóváhagyott szabályzat, továbbá alig egy-két hónapja foglalt állást néhány időszerű kérdésben az akadémia Nyelvtudományi Intézete. (Ennek kivonata a Kárpáti Igaz Szóban is megjelent, épp ezért sajnálatos, hogy Lizanec professzor nem reagál rá.) Elvben elfogadható szerzőnk egyetlen saját javaslata, hogy tudniillik az átírás során fordítsuk magyarra a több elemű ukrán helynevek köznévi eredetű jelzőjét, vagyis Verhnyi Remeti legyen Felsőremete, a másik példája azonban már sántít: Mala Kopanya magyar neve nem Kiskopány, hanem Alsóveresmart!

Itt érkezünk el az egész kérdéskör leglényegesebb pontjához, melyet a Hungarológiai Központ igazgatója mindvégig megkerül, vagy nem akar róla tudomást venni. A mai helyzetben nem azt kell nekünk eldönteni, hogy használhatjuk-e magyarul a színmagyar falvak nevét, mert erre egyetlen elfogadható válasz létezik: igen. Mégcsak azt sem, vissza kell-e állítani az ukrán (ruszin) falvak 1945 után megváltoztatott neveit. Ha a lakosság igényli, minden bizonnyal!! Bár volt már rá példa, hogy az emberek elfogadták a névcserét, így lett a múlt században Csomonyából Csongor. Az igazi kérdés az, vajon a vegyes, vagy túlnyomórészt szláv lakosságú települések kétségtávol létező magyar neveinek milyen használati teret szánunk, vagy még távolabbról közelítve: egyáltalán lehet-e egyazon helységnek két vagy több neve?

A KMKSZ Anyanyelvi Bizottsága nem először néz szembe ezzel a problémával. 1989 őszén már elfogadtunk egy állásfoglalást, melyben leszögeztük, hogy „a tulajdonneveknek a különböző nyelvekben két vagy több egymástól eltérő, de egyenértékű alakjuk lehet.” Az olyan vegyes lakosságú vidékeken pedig, mint amilyen területünk is, szinte törvényszerűnek kell tekintenünk a kettős (többes) névalakok használatát. Itt szeretnénk emlékeztetni rá, hogy ebben a kérdésben már véleményt nyilvánított a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézete is. Eszerint a földrajzi nevek helyes alakjának azt tekinthetjük, amelyet a helyi lakosság használ. Városaink esetében – tekintettel a nemzetiségi megosztottságra – a kettős (orosz és magyar, illetve ukrán és magyar) névhasználatot javasoltak az akadémia tudósai, hozzátéve még: minden nyelvnek megvan a maga tulajdonnévrendszere, és ezt megsérteni nem szabad. Petro Lizaneccal ellentétben mi nem tartjuk természetellenesnek, ha ugyanazt a települést a magyar és az ukrán (ruszin) lakosság más-más névvel illeti. (Igaz, szerzőnk önmagával is ellentmondásba kerül, mivel egyik helyen elvben helyteleníti a kettős alakok használatát, a másik helyen viszont a magyar Feketepatak ukrán megfelelőjének a Csornij Potyikot javasolja, ami ugyanahhoz a végeredményhez vezet.)

Ebből az elvi állásfoglalásból következik, hogy véleményünk szerint nem szabad száműzni a beszélt és írott nyelvből a szláv helységnevek magyar megfelelőit. Még

akkor sem, ha az utóbbi évtizedek kényszerű mellőzöttsége miatt kikoptak a magyarul beszélők fiatalabb nemzedékének szóhasználatából. Különösen nem tehetjük ezt azokkal a tulajdonnevekkel, amelyek nemcsak egy szűk területen, hanem Kárpátalja-szerte ismertek, de a magyar lakosság részarányának csökkenése következtében egyre inkább háttérbe szorulnak (Körösmező – Jaszinya, Királymező – Uszty-Csorna, Dombó – Dubovoje, Alsó- és Felsőverecke – Nyizs. és Verh. Vorota, Ilosva – Irsava stb.) Az pedig aligha lehet vita tárgya, hogy Ungvár vagy Munkács kitörölhetetlen a magyar tulajdonnevek rendszeréből és népünk emlékezetéből.

Több mint két éve már annak, hogy helységneveink dolgában nem tudunk dűlőre jutni a használatukat engedélyező, vagy szentesítő „illetékesekkel”. Végleges megoldást nyilván az jelentene, ha a területi tanács elfogadná helységneveink kétnyelvű (ukrán–magyar) vagy több nyelvű jegyzékét. Ennek összeállítását rövidesen befejezzük, s javaslatunkat jóváhagyás végett a tanács ülése elé terjesztjük.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1991. II. 6.

A Kárpátaljai Magyar
Kulturális Szövetség
Anyanyelvi Bizottsága

Hungarológiai Intézet, Ungvár

A JATE nyári egyetemének történelem fakultásán, amelyet a külföldről érkezett történelemtanárok részére szerveztek, beszélgettem két, Ungvárról érkezett vendéggel. A külföldről érkezett vendégek közül Gortvay Erzsébetet, az Ungvári Állami Egyetem magyar-filológiai tanszékének irodalmár docensét és Györke Magdolnát, nyelvészt kérdeztem az Ungváron működő Magyar Hungarológiai Intézet tevékenységéről.

1963-ban alakult a magyar tagozat a filológiai tanszéken. Az orosz és az ukrán mellett, mint testvértagozat. Egy tanszékünk működik, hét munkatárssal. Igazgatónk Lizanec Petronikolajevics professzor. Őt felülről helyezték a tanszék élére, de az itt dolgozók nagyon kedvelik, hiszen nem egyszer kiállt a magyarok ügyeiért.

1963-tól a 80-as évekig nemcsak pedagógusokat képeztek itt, hanem a kárpátaljai sajtót, a különféle kiadókat, a televíziót, a rádiót is elláttuk munkatársakkal.

Milyen munka folyik ott?

Tudományos munkánk elméleti és gyakorlati részre oszlik. Például gyűjtünk különféle nyelvjárásokat és a népköltészetet is tanulmányozzuk. Eredményeinket Magyarországon is ismerik, hiszen gyakran hívnak minket előadások megtartására.

Ungvárra is érkeztek magyarok, szinte minden jelentősebb anyaországi tudós megfordult már nálunk. Egy időben az a hír járta: Magyarországon akkor tudós valaki, ha már járt Ungváron. Elméleti tevékenységünk közül említhetem az európai

nyelvatlaszt, valamint a Regionális nyelvjárások atlaszának és szótárának munkálatait, amelyek készítésében részt vesz a Budapestről érkezett Balogh Lajos professzor is.

Hol született a hungarológiai intézet létrehozásának gondolata?

Részint Budapesten, részint Ungváron. Úgy gondoltuk, hogy egy, az egyetemen kívüli, de azzal mégis szorosan együttműködő tudományos központot hozunk létre. Ez a Hungarológiai Intézet. Az első elképzelések szerint az intézet Moszkvában lett volna, végül is Ungvár lett a székhelyük. 1989 novemberében nyitották meg az épületet, amely most már külön vált a magyar tanszéktől.

Jelenleg a Hungarológiai Intézetnek is hét munkatársa van.

Miben áll az intézet tevékenysége?

Négy nyelvészünk van, valamint három egyéb munkatárs. Tevékenységeink közül említhetném például a Tisza helyneveinek kutatását, amelyre nemzetközi bizottság alakult. A résztvevő országok: Szovjetunió, Magyarország, Jugoszlávia, Románia. Ezenkívül természetesen oktatással is foglalkozunk, tevékenységünk szer-teágazó.

A szovjetunióbeli változások felvetik a területi autonómia kérdéseit Kárpátalján. Önök szerint van-e alapja ennek?

Kulturális autonómia gazdasági önállóság nélkül nem ér semmit. A területi autonómiát viszont illúziónak tartom. Ugyanakkor Ukrajnában is óriási változások elé nézünk.

A tagköztársaság önállósága a birodalmi szervektől megváltoztatja majd Kárpát-alja státusát is. Ukrajnát a teljes függetlenség után tovább darabolnál kisebb területi egységekre, de ezek továbbra is egy központhoz tartoznának politikailag. Az egyik ilyen önálló övezet Kárpátalja volna.

Nálunk otthon a sajtóban most éppen vita dúl, hogy érdemes-e a muzsai hegyekben aranyat bányászni. Ez azért fontos kérdés, mivel ha megnyitják az aranybányát, akkor megjelennek majd a központi moszkvai kormányzat képviselői. Lezárják a területet és akkor minden bizonnyal odalesz Kárpátalja önállósága. A kérdésről egyébként valószínűleg népszavazást fognak tartani.

Mit gondolnak, az önálló Ukrajna toleránsabb volna a kisebbségekkel, mint a birodalmi szervek voltak?

Nem hiszem. Sajnos, mi mindig azt kaptuk Kijevtől is, amit ők Moszkvától. Jellemző példát mondok. Amikor volt szerencsém a magyar irodalom tankönyv kéz-iratát vizsgálni, akkor az Eötvös Józsefhez tartozó tétel után odaírtam még, hogy e neves személyiség fia Eötvös Loránd, a neves fizikus volt. Erre az ukrán kolléga odaírta ukránul: „Na mondd már”. Ezzel azt akarom érzékeltetni, hogy amit ők nem értenek, arról vagy azt allízzák, hogy nincs is, vagy egyszerűen csak becsmérelni kezdik. Sok gondot okoznak azok a bürokraták, akik mindig teljesítik az éppen hatalmon lévő vezető réteg parancsát, sőt szinte várják, hogy gépiesen engedelmesked-hessenek. Nálunk mindig probléma volt a másság. Az, aki gondolkodni merészelt és

tudott, kilógott a sorból. Egy kollégámtól hallottam – aki valamelyik helyi újságban olvasta –, hogy a peresztrojkahullámain először a szemét tarajosodik.

Hogy fest majd a jövőben Kárpátalja?

Nemrégiben beszéltem szabolcs-szatmári üzletemberekkel. Ők azt mondták, a szöges drótot a gazdaság ollójával fogják szétvágni. Egyszer csak észre fogjuk venni, hogy a magyar kereskedelmi befolyás olyan nagy lesz itt, hogy nélküle már a gazdaság sem lesz képes működni. Reméljük, hogy ez az itteniek életszínvonal-emelkedésével is fog járni.

„Délmagyarország”, 1991.VII.12.

Pál Tamás

Előítéletek nélkül

Beszélgetés Dr. Holger Fischer úrral, a Hamburgi Hungarológiai Központ vezetőjével

A közelmúltban néhány hónapot Kárpátalján töltött dr. Holger Fischer, a Hamburgi egyetemen működő Hungarológiai Központ vezetője. Ezt az alkalmat ragadtuk meg, hogy elbeszélgessünk vele munkájáról, az általa irányított intézet tevékenységéről. Mindenekelőtt arra kértük, hogy mutakozzon be lapunk olvasóinak.

Milyen céllal érkezett Kárpátaljára, s mi a véleménye az itteni Hungarológiai Központ munkájáról?

Lizanec professzorral már többször is találkoztam, s közelebből is szerettem volna megismerkedni a központ tevékenységével, ami meg is történt. Azonkívül előadásokat is tartottam a magyar tanszéken a diákoknak a hungarológia helyzetéről Németországban, valamint saját kutatási témámról – a magyarországi nemzetiségi kérdésről. Kétségtelen, hogy a Szovjet Hungarológiai Központ nagy munkát végez, bár arról vitatkozni lehetne, miért csak nyelvészeti problémákkal foglalkoznak munkatársai. Igaz, azt is megértem, hogy a kutatások tematikája mindenekelőtt a tudósoktól, az intézet munkatársainak a létszámától függ. Jó lenne tehát, ha több kutató, több tudományág képviselője dolgozna benne. Mint szovjet központnak, szerintem az lenne a feladata, hogy az egész országban koordinálja a hungarológiai kutatásokat, közös platformot adjon azoknak. Nagyon leegyszerűsíténék a dolgokat azáltal, ha csak Kárpátaljával foglalkoznának. Különben először jártam Kárpátalján, s pozitív meglepetés számomra, amit itt tapasztaltam. Különösen Ungvár, ez a takaros kis város. Persze, itt most nem az ellátásra, az életkörülményekre gondolok, de remélem, ez a probléma is megoldódik.

Mi is reméljük, s köszönjük a tájékoztatást.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1991. november 21.

Szabó Béla

1992

Друга міжнародна конференція

27–29 квітня 1992 р. в Ужгороді на базі Центру хунгарології при Ужгородському університеті відбулася Друга міжнародна конференція, організована комісією з проблем мовних контактів при Міжнародному комітеті славістів (перша конференція відбулася два роки тому у Варшаві). Тема конференції – „Білатеральні контакти і мовні союзи. Слов'яно-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти”. В її роботі взяли участь науковці Російської Федерації, Румунії, Угорщини, України та Чехословаччини, які відзначили активізацію роботи по дослідженню міжмовних контактів слов'янських мов. На конференції відбувся плідний діалог між ученими різних напрямків і різних країн.

У доповіді Антоніна Вашека (Брно) основна увага була зосереджена на дослідженні мовних союзів на території балкано-карпатського ареалу, зокрема були висловлені міркування про так званий банатський мовний союз. П.М. Лизанець (Ужгород) підкреслив потребу комплексного дослідження міжмовних (міждіалектних) контактів, а це означає не обмежуватися вивченням запозичень з однієї мови до іншої, а вимагає всебічного дослідження. На певній території були наведені одні й ті самі мадяризми в навколишніх говірках угорської мови (українських, словацьких, сербських, румунських) і вказано на особливості (семантичні, фонетичні, етимологічні), які дозволяють їх конкретно датувати.

Івор Ріпка (Братіслава) вважає, що саме регіональна лінгвістика внесла уточнення до територіального розподілу окремих угорських запозичень словацької мови. Свідчення складних у минулому контактів і стосунків між мовами та їх носіями зберігаються головним чином у південно-середніх та східних словацьких діалектах. Балог Лайош (Будапешт) дослідив вигуківі слова для приманювання та спонукання свійських тварин, зафіксовані у „Загальнокарпатському діалектологічному атласі”. Він звернув увагу на недостатнє теоретичне дослідження відповідних елементів і запропонував розрізняти звуконаслідування, інтонаційні наслідування, наслідування мелодики і повтори (редуплікації), продемонструвавши, як відповідні одиниці лексики інтерферують у сусідніх говірках.

Г. П. Клепикова (Москва) розглянула в своїй доповіді слов'яно-угорсько-румунські взаємовпливи в галузі лексики і семантики в Карпатському ареалі. Її доповідь була проілюстрована картами перших двох випусків „Загальнокарпатського діалектологічного атласу”. С. В. Семчинський (Київ) зосередився на складності слов'яно-неслов'янських мовних контактів, які здійснювалися не тільки через безпосереднє спілкування носіїв мов, а й опосередковано через треті мови. На прикладі укр. *бербениця* і його румунських та угорських еквівалентів було показано роль румунської мови в передачі цього слова українській та угорській мовам.

Доповідь Янічека Єне (Клуж-Напока) була присвячена термінології одного з типів української підводи в марамороському повіті Румунії. Було відзначено, що більшість назв частин підводи українського походження, але є серед них угорські й румунські запозичення. На думку доповідача, на підставі збережених слів можна реконструювати форму рудиментарної української підводи XIII або XIV ст. Георгіє Міхаїла (Бухарест) докладно проаналізував висвітлення румуно-слов'яно-угорських міждіалектних контактів на сторінках журналу „Румунська мова” (1927–1934).

Микола М. Штець (Пряшів) присвятив свою доповідь взаємодії української літературної мови русинів-українців Чехо-Словаччини із словацькою літературною мовою. Доповідач поставив питання про можливість і доцільність визнання існування варіанта української літературної мови для даного регіону. Такі міркування спираються передусім на специфічні лексичні запозичення із словацької мови, але наслідки українсько-словацької міжмовної взаємодії спостерігаються і на інших мовних рівнях. Доповідь Іштвана Удварі (Ніредьгаза) була присвячена детальному дослідженню мадяризмів у рукописних та друкованих працях Антала Годинки.

Відбулося широке обговорення доповідей. У прийнятому рішенні відзначено необхідність дальшої координації досліджень слов'яно-неслов'янських мовних контактів і висловлено побажання дальшої активізації вивчення міжмовних (міждіалектних) контактів, розвитку і поглиблення співробітництва вчених різних країн щодо проведення подібних наукових конференцій раз на два-три роки. Третя нарада комісії з міжмовних контактів при МКС відбудеться в Братиславі під час чергового з'їзду славістів, де й буде затверджено тематику наступної наукової конференції.

«Мовознавство», № 5, 1992 р.

С. Семчинський

1993

Három évtized mérlege Beszélgetés Lizanec Péter professzorral

1993 a jubileumok éve az Ungvári Állami Egyetem magyar tagozata és a Hungarológiai Központ számára. Az előbbi 30, az utóbbi 5 esztendő. Ez adta az apropót ahhoz a beszélgetéshez, melyet Lizanec Péter professzorral, a filológiai tudományok doktorával folytattam, aki a tanszék vezetője és a Hungarológiai Központ igazgatója is egy személyben.

Ez a kettős évforduló jó alkalom arra, hogy visszatekintsünk a megtett útra. Hogyan is kezdődött?

A magyar tagozat 1963-ban jött létre az Ungvári Állami Egyetem bölcsészkarán. Két esztendővel később megalakult a tanszék. Fő feladata az volt, hogy magyar nyelv- és irodalomszakos tanárokat képezzen. Az első időkben az oktatás csak nappali tagozaton folyt, 1969-től azonban már a levelező tagozat is működik. Egyikre is, másokra is évente tíz diákot veszünk fel. A nappali tagozat első hallgatóit 1968-ban bocsátottuk szárnyukra. Mostanáig 460 szakembert képeztünk, közülük 276-an a nappali tagozaton szereztek diplomát. Végzőseink száma az idén 21-gyel gyarapszik. Többségük az iskolákban dolgozik, de megtalálhatók egykori diákjaink a szerkesztőségeinkben, a kiadóknál, a patent nyomdaipari vállalatnál, az Inturisztnál, valamint az egyetemen is.

A Hungarológiai Központ „születési” dátuma: 1988. január 14. Miután sikerült keresztülvinni, hogy az intézmény Ungváron, s ne Moszkvában vagy Leningrádban kapjon helyet, az egyetem rektorának rendelkezésével a kezünkben hozzáláthattunk a szervező munkához. A Központ hivatalos megnyitására 1989. november 10-én került sor, s ezzel már kezdetét vehette a tervszerű munka.

Azt hiszem, jó lenne, ha részletesebben beszélne a tanszékről. Tudomásom szerint az oktatói gárda itt majdnem ugyanaz, mint az indulásnál volt. Ez egyrészt jó, hiszen a több évtizedes tapasztalattal rendelkező tanárok kétségkívül többet tudnak nyújtani a diákoknak, mint a fiatalok. Másrészt viszont fennáll a veszélye annak, hogy egy ilyen zárt kollektíva nehezen tud megújulni, lépést tartani a korral. Talán ezért is éri az utóbbi időben az a vád a tanszéket, hogy nem foglalkozik az utánpótlás nevelésével. Mennyire jogos ez a bíráló?

Ha azt kérdezné, hogy lehetne-e hatékonyabb a munkánk, akkor azt válaszolnám: lehetne. De ehhez nem arra van szükség, hogy lecseréljük az oktatói gárdát. A tanszék előadói sokoldalúan képzett, felkészült tanárok, akiknek, ahogy mondani szokás, kisujjukban van a szakma. Egyébként csaknem valamennyien úgy szereztek tudományos fokozatot, hogy közben már tanítottak az egyetemen. Az idén viszont ketten közülük már elérik a nyugdíjkort, s én magam is elmúltam hatvan. A fiatalítás tehát most már elengedhetetlen. Ám ez nem ér bennünket felkészületlenül. Már második éve dolgozik a tanszéken öt fiatal fél-, illetve negyedállásban. S közülük ketten szeptembertől teljes jogú tagjai lesznek az oktatói állománynak. A tudományos munkatársak képzésével egyébként folyamatosan foglalkozunk. De sajnos úgy alakult, hogy az utóbbi évek aspiránsai közül senkiből nem lett egyetemi tanár, mert Vári Fábán László, Néma Lajos, Perduk János, Glodán Erzsébet különböző okokból abbahagyták tanulmányaikat az aspirantúrában. Talán Fedinec Csillával és Kálmán Ferencsel több szerencsénk lesz. Hadd mondjam még el: évek óta magyarországi vendégtanárokat is foglalkoztatunk a tanszéken, s míg régebben csak egy-két diák tölthetett egy-egy szemesztert valamelyik magyarországi egyetemen, négy éve már egy-egy csoport (a harmadik vagy a negyedik évfolyam) kap lehetőséget erre. Úgyhogy igazán nem kell aggódni diákjaink felkészültsége miatt.

Professzor úr, Ön azt mondta: a tanszék fő feladata a magyar nyelv- és irodalom-szakos tanárok képzése. Emellett foglalkozik-e még valamivel?

Hogyne, nagyon sok mindennel, noha meg kell mondanom, hogy a magyar tanszék tanárai jóval több előadást tartanak, mint más tanszékek oktatói. Ennek az a magyarázata, hogy nálunk kevés a diák, így tanáraink több tantárgyat is előadnak, hogy meglegyen a kellő óraszámuk. De visszatérve a kérdésre: részt veszünk a magyar iskolák számára készülő tankönyvek, programok megírásában, megjelentettünk több monográfiát, a tanszék hallgatói számára elkészítettünk számos tankönyvet, didaktikai anyagot, könyv alakban megjelentettük minden diszciplína programját, de hadd ne soroljam tovább. Itt van például az általunk összeállított „Bevezetés a nyelvtudományba” című tankönyv. Míg ez nem volt, diákjaink ezt a tantárgyat oroszul, illetve ukránul tanulták. Most már anyanyelvükön sajátíthatják el a tudnivalókat. Megjegyzem, hogy ma már az összes tantárgynak csak mintegy a 20 százalékát hallgatják ukránul vagy oroszul, a többinek az oktatása magyarul folyik.

A harmincéves magyar tagozat mellett az alig ötyszendős Hungarológiai Központ még igencsak fiatal. De csak korban, hiszen eredményeivel máris komoly nemzetközi elismerést szerzett. Paradox, de itthon jóval kevesebbet tudnak ténykedéséről, mint külföldön. Mi ennek az oka?

Talán az, hogy munkánk nem látványos, nagy részét a kutatások, a sok időt és fáradságot igénylő adatgyűjtések teszik ki. De úgy vélem, hasznos dolgot művelünk. Ennek egyébként kézzelfogható bizonyítékai is vannak. Tavaly Budapesten, az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent az általunk elkészített A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának első kötete, amely 407 nyelvészeti térképet tartalmaz. Ugyancsak 1992-ben látott napvilágot az Összkárpáti nyelvatlasz. Ebben a Varsóban kiadott könyvben, melyet lengyelek, magyarok, ukránok, szerbek és szlovákok együtt állítottak össze, feltérképeztük azokat a szavakat, melyek az említett népek nyelvében közösek. Az olvasó megismerkedhet ezek eredetével, megtudhatja, mikortól használják őket, milyen területeken vannak elterjedve stb. „Hungarológia az Ungvári Állami Egyetemen” című bibliográfiai kiadványunk mellett elkészült három kézikönyv azok számára, akik magyarul, illetve ukránul akarnak tanulni. Horváth Katalinnal és Szabó Erzsébettel közösen írtuk „Az ungvári járás 14 településének helynevei” c. könyvet. Ez is a múlt évben jelent meg, mégpedig az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközösségének gondozásában. Elkészült a kétkötetes „Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára”, amely megjelentetésre vár.

Vannak, akik azt mondják: a Hungarológiai Központ kutatási programjai tematikailag hiányosak. És tanácsot is adnak, hogy mivel kellene többet foglalkozniuk. Megmondom őszintén: én az ilyesmit illetéktelen beavatkozásnak tekintem. Még akkor is, ha a tanácsadó szakmabeli. A központ ugyanis állami intézmény, s mint ilyenek, valószínűleg megvannak a maga feladatai. Vagy tévedek: a tanácshoz pénzt is kapnak külföldről működésükhöz? Egyáltalán, ki finanszírozza az Önök kutatási programjait?

A Hungarológiai Központot az Ukrán Oktatásügyi Minisztérium finanszírozza, évente 6 millió karbovanecet fordít az intézmény fenntartására az állami költségvetésből. Be kell terjesztenünk a minisztériumnak a részletes tudományos programot, s ha azt jóváhagyják, akkor a kutatáshoz megkapjuk a szükséges pénzt. Am miután a munkát elvégeztük, az eredményről is számot kell adnunk. A következő kutatásokhoz ugyanis csak akkor kapunk pénzt, ha a programot teljesítettük. Az állami költségvetés most négy témánkat finanszírozza. Ezek a következők: 1. „Kárpátalja története a legrégibb időktől napjainkig (komplex vizsgálat levéltári források alapján demográfiai, szocio-etnográfiai stb. szempontból)”; 2. „Kárpátalja szláv és más népeinek kapcsolata a szomszédos magyar lakossággal – komplex történeti szempontú onomasztikai és etnikai kutatások”; 3. „Kárpátalja ukrán és magyar lakosságának kölcsönhatása a népszokások és néphagyományok tükrében” és végül, 4. „Ukrán–magyar nyelvi és irodalmi kapcsolatok.”

A Hungarológiai Központban gyakran rendeznek kiállításokat, találkozókat. A komoly kutatómunka mellett ez amolyan kikapcsolódás?

Ez is része annak a feladatnak, amit felvállaltunk, nevezetesen, hogy terjesztjük és ápoljuk a magyar kultúrát. Az elmúlt öt évben több mint húsz kiállítást szerveztünk, s öt alkalommal voltunk nemzetközi tudományos konferencia házigazdái. S még egy adat: a Központ munkatársai 35 tudományos előadást tartottak nemzetközi és köztársasági konferenciákon. Egyébként nemcsak magyarországi tudományos intézményekkel vagyunk kapcsolatban, hanem más országbeliekkel is, elsősorban azokkal, melyekben Hungarológiai Intézet működik, vagyis Franciaország, Németország, Olaszország és az egyesült Államok hasonló intézményeivel.

Professzor úr, Ön számos nemzetközi szerkesztőbizottság és társaság tagja, a többi között a Magyar Filológusok Nemzetközi Társaságának alelnöke, a Magyar Köztársaság „Pro cultura Hungarica” kitüntetésének, a Csűry Bálint-éremnek a tulajdonosa, tiszteletbeli tagja a magyar Nyelvtudományi Társaságnak. Külföldön Önt nemcsak ismerik, de el is ismerik, itthon viszont bírálatok is érik. Egyesek azt mondják Önről, hogy ukrán nacionalista, s követelik, hogy távozzon a tanszék és a Központ éléről. Ugyanakkor néhány újdonsült ukrán nemzetiségű „demokrata” magyar nacionalistának titulálja. Hogyan viseli ezeket a goromba kirohanásokat, azt az útszéli hangot, amit Önnel szemben használnak némelyek?

Nézze, hogy ki milyen hangnemben nyilatkozik, az az illető intellektuális szintjétől függ. Épp ezért én elviselem a személyemet ért támadásokat. Bizonyára észrevette, hogy nem reagálok rájuk nyílt levelekkel. Egyrészt, mert méltatlannak tartom, hogy ilyen szinten vitatkozzam, másrészt, mert ezek az egymással szöges ellentétben álló vélemények azt bizonyítják, hogy valószínűleg helyes úton járok. A helyneveket például igyekszem objektív módon megközelíteni, nem akarok sem magyarosítani, sem ukránosítani.

Pedig egyesek az előbbi, míg mások az utóbbit vélték felfedezni abban a javaslatban, amit a Hungarológiai Központ a települések régi nevének visszaállítására terjesztett be a megyei tanácshoz. Sokan nem értik, miért ragaszkodik Ön ahhoz, hogy Bátor például ukránul Batyovo legyen, Jánosi meg Janosovo és így tovább?

Mert minden nyelvnek, így az ukránnak is megvannak a szabályai. S az ukrán nyelv szabályai szerint a vitatott falvak neve ukránul helyesen így hangzik: Batyovo, Benya, Janosovo, Koszino stb. Mi 1991. június 5-én benyújtottuk a falunevekkel kapcsolatos javaslatainkat a megyei tanácshoz. Számtalanszor megvitatták azokat az illetékes állandó bizottság ülésein. Úgy tűnt, végre sikerült is közös nevezőre jutni, ezért váratlanul ért a tanács legutóbbi ülészakájának határozata, mely a beregszászi járási képviselők minden nyelvi szabályt felrúgó javaslatát fogadta el, figyelmen kívül hagyva azt az álláspontunkat, hogy minden nyelv a maga törvényszerűségei szerint él: magyarul Jánosi, ukránul Janosovo felel meg a szabályos nyelvhasználatnak. És ez fordítva is érvényes. Miért kellene arra kényszeríteni egy magyar ajkú embert, hogy Velikij Bereznij mondjon, ha számára ez Nagyberezna. Más szóval: ellene vagyok annak, amikor egyik nyelv szabályait a másakra akarják ráerőszakolni.

Mik a legközelebbi tervei? S végül egy sokakat érdeklő kérdés: van-e jövője a magyar szaknak, a magyar nyelvnek Kárpátalján?

Hadd kezdjem az utóbbival: van. Ukrajnában (ebben biztos vagyok) a továbbiakban is meglesz a lehetőség a nyelvek fejlődéséhez, a nemzeti kisebbségek kultúrájának ápolásához. Kárpátalján most is körülbelül ötven tanfolyam működik, ahol magyar nyelvet tanulnak az orosz, ukrán és más anyanyelvűek. S ez az igény a szabad gazdasági övezet létrehozásával csak növekedni fog. A magyar nyelvet ma már 26 ukrán és orosz, valamint egy román tannyelvű iskolában is oktatják. Van tehát jövője.

Ami pedig a legközelebbi tervünket illeti: február 10-én mutatkozik be a tanszék és a Hungarológiai Központ a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Jó érzés tudni, hogy nem üres kézzel utazunk oda, fennállásunk harminc éve alatt tettünk valamit a magyar nyelv fejlődéséért, a szakemberek képzéséért Kárpátalján.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1993. II. 9.

Baksa Lujza

Megjelent az Acta Hungarica

Vidékünkön utoljára az 1941 és 1944 között tevékenykedő Kárpátaljai Tudományos Társaság jelentetett meg Hajnal címmel olyan időszaki gyűjteményt, amelyben a helyi kutatók – történészek, irodalmárok, etnográfusok – kaptak publikálási lehetőséget. A folyóirat kétnyelvű volt: ruszin, illetve magyar nyelven közölte a tanulmányokat, az ellenkező nyelvű rezümével, s a gyűjtemény végén német és francia nyelvű összefoglalással.

Ezután a tudományos vizsgálódás nyilvánosságának biztosításában hosszú szünet következett. A sajtóban, a Kárpáti Kalendáriumban szórványosan megjelenő írásokat nehéz volt nyomon követni, és azok sokkal inkább népszerűsítő, mint szigorúan véve tudományos jellegűek voltak. Az Ungvári Állami Egyetem mellett működő Hungarológiai Központ és a Kárpátkutató Intézet vállalkoztak e hiány pótlására. Szinte egyidejűleg került ki a nyomdából az Acta Hungarica első két száma és a Studia Carpatica.

Az Acta Hungarica, a Hungarológiai Központ folyóirata (felelős szerkesztő Lizanec Péter), első száma az 1989-es I. Ungvári Hungarológiai Szimpozion előadásainak téziseit tartalmazza a nyelvtudomány, az irodalomtudomány, a történettudomány, a néprajz és az archeológia, az oktatás és a kultúra kérdéskörében. Helyi és külföldi kutatók ismertetnek meg többek között a kárpátaljai magyar nyelvjárások jellemző sajátágaival, az ukrán és magyar nyelvi kölcsönhatásokkal vidékünkön, nyelvrokonaink összehasonlító nyelvészeti, hungarológiai kutatásaival, a kárpátaljai irodalmi élet fejezeteivel, a vidék történelmi múltjával, különös tekintettel a IX–XI. századra, ami a Kárpát-medence középkori problematikájának egyik legbonyolultabb fejezete. A Felső-Tisza vidék etnikai képének vizsgálatát a tudomány helyett gyakran a politikai törekvések diktálták.

A második szám egyebek között bemutatja a háromkötetes Kárpátaljai nyelvjárási atlaszt, összehasonlító értékelést ad az orosz dekabrista és a magyar jakobinus mozgalom irodalmáról, a múlt század végi és e század eleji magyar és ukrán prózáról, az ukrán irodalom magyarországi fordítóiról, megyénk etnokulturális fejlődéséről, a XI. századi királyi Magyarország népeiről.

Az Acta Hungarica tetszetős külsővel, jó minőségű papíron a szerzők által benyújtott nyelven – magyarul, oroszul, ukránul, angolul – közli a tanulmányokat, mindegyik után a cikk nyelvétől eltérő nyelvű rezümével. Hasznos lenne, ha a folyóirat további számaiban is tudnák tartani a szerkesztők a tematikai sokrétűséget. A gyűjteménynek lehetővé kell tenni, hogy a tudományos vizsgálódások minden iránya képviselve legyen, s ily módon segítse elő a szakemberek számára az álláspontok kikristályosodását, a közolvasó számára pedig a tájékozódást. Mint ilyen fórumnak, tájékoztatnia kellene a Kárpátalján megjelenő könyvekről, s tartalmaznia kellene a tudományos és művelődési élet rövid krónikáját is. A folyóirat akkor éri el célját, ha a benne való publikálás – ne féljünk a szótól – presztizssé válik, ha súlya lesz a tudományos és a közéletben. Ma erre lenne nagy szükség.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1993. II. 25.

Fedinec Csilla

Megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság

„A kárpátaljai és rutén kulturális érdekek és értékek tudományos szolgálatára és védelmére ma megalakul a Kárpátaljai Tudományos Társaság. Jelentőségét a nyelv,

az itteni kultúra és tudomány szempontjából elbírálni nem az én mai feladatom, de azt hiszem, mindenki érzi, hogy ez a lépés milyen nagy jelentőségű (...), megszületett egy nagyon régen időszerű, de valóra csak most vált kárpátaljai és rutén kulturális és szellemi erősség, amely a helyesen felfogott magyar szentistváni eszme jegyében is igazán nagyra van hivatva” – e szavakkal üdvözölte több mint fél évszázada vitéz leveldi Kozma Miklós, Kárpátalja második kormányzói biztosa a Kárpátaljai Tudományos Társaság 1941. január 26-i alakuló ülésének résztvevőit. A társaság elnöke Hodinka Antal lett.

Bár a társaság 1944-ben megszűnt, a néhány háborús év alatt jelentős tevékenységet fejtett ki. Ennek mintájára született az elhatározás az Ungvári Hungarológiai Központban a kárpátaljai tudósok életrajzi lexikona szerkesztőbizottságának ülésén, hogy létre kellene hozni egy szervezetet, amely egyesítené és támogatná vidékünkön a tudományok művelésének elkötelezett alkotó értelmiséget.

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) alakuló ülésére 1992. április 14-én került sor a Hungarológiai Központban, melyen elfogadták az előkészítő bizottság által előterjesztett alapszabályt. Az alapszabály kimondja, hogy a KMTT humán és természettudományi programok kidolgozásával és realizálásával, kiadói tevékenységgel (tudományos munkák, tankönyvek, módszertani tájékoztatók kiadása), a tudományos tevékenység szervezésével kíván foglalkozni.

Az ülés során a KMTT elnökévé Lizanec Pétert választották meg. A társaság alelnökei Fábry Zoltán és Almássy Sándor lettek. Tudományos titkár: ifj. Bíró Andor, a Hungarológiai Központ tudományos főmunkatársa. Az ellenőrző bizottság elnöke: Erdődy Miklós, az Elektronfizikai Kutatóintézet főmunkatársa, tagok: Bojkó Miklós, az egyetem Közgazdasági Karának munkatársa és Lengyel Sándor, az Elektronfizikai Kutatóintézet főmunkatársa. Rajtuk kívül bekerült az elnökségbe Horváth Katalin (Magyar Filológiai Tanszék), Papp Vidor Ferenc (Fizikai Kar), Szabó László (Belgyógyászati Tanszék), Szemrád Emil (Szilárd Testek Kémiaja Tanszék), Veres Jenő (Orvosi Kar), Fodor István (Botanikai Tanszék).

Egyöntetű helyeslésre talált az alakuló ülésen Szemrád Emil javaslata, hogy a társaság a tudományos tevékenység mellett klubéletet alakítson ki az információcsere, egymás és a kutatott területek jobb megismerése érdekében. Az ilyen kötetlen találkozók színhelyéül a Hungarológiai Központot jelölték meg, időpontnak pedig minden hónap első csütörtökjét. Így az első összejeövetelre május 6-án helyi idő szerint 16 órától kerül sor.

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság a Hungarológiai Központ címén (Vár utca 12.) várja mindazok jelentkezését, akik aktív tagokként szívesen részt vennének a társaság munkájában.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1993. IV. 17.

Fedinec Csilla

Tudomány – határok nélkül

Megtartotta alakuló ülését a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Napjainkban sorra alakulnak a Kárpátok alatt a különféle magyar és nem magyar érdekvéleleteti, szakmai szövetségek, szervezetek. E színes kavalkádban akár el is veszhetne a fentebb említett alakuló gyűlés. A színes kavalkádban akár el is veszhetne a fentebb említett alakuló gyűlés. Amiért mégis érdemes odafigyelni az eseményre – az a szervezet mássága. A leendő társaság az alapítók céljait tekintve, sokban különbözni kíván a korábban létrejött közösségektől. Másságának egyik legfontosabb kritériuma, hogy teljesen politikamentesen, értékekre koncentráltan kíván a jövőben tevékenykedni.

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság alakuló üléséről, és távlati céljairól dr. Almásy Sándortól, az újonnan alakult szervezet alelnökétől kértem tájékoztatást.

Kik alkotják a tudományos társaság tagságát?

Az alakuló ülésen 34-en vettek részt. Közülük 12-en doktori címmel rendelkeznek, s a többieknek is van különféle tudományos fokozata. Már ebből is nyilvánvalóvá válik, hogy mindenekelőtt a tudományos élet kárpátaljai magyar képviselőire számítunk, ők alkotják majd a társaság tagságát.

A nemzetiséghez való hovatartozás kritériuma-e a tagságnak?

Nem. Elsősorban természetesen a nemzetiségi tudósokat kívánjuk tömöríteni, ám társaságunknak tagja lehet bárki, akinek munkássága összefügg a kárpátaljai, illetve az összmagyarsággal. Ez egyébként az alapító tagok névsorából is kiderül. Fodor István biológus, Kökényesi Sándor, Spenik Ottó, Erdődi Miklós fizikus, Horváth Katalin nyelvész, Szabó László, Maskarinecz József orvos mellett az alapítók közt van Petro Lizanec Professzor, Vaszil Chudanits professzor, vagy éppen Edelmann Adolf docens is.

Kik lettek a társaság tisztségviselői?

Elnökké Petro Lizanec professzort választottuk. Munkáját két alelnök – Fábry Zoltán professzor és jómagam segítjük majd. Főként a kezdeti időkben, de a továbbiakban is nagyon sok múlik a tudományos titkáron, ifjabb Bíró Andoron, a Hungarológiai Intézet főmunkatársán.

Mit vállal fel a társaság, melyek fő céljai?

Lényeges feladatunknak tekinthetjük az információáramlás biztosítását, tudományos munkák publikálásának elősegítését, különféle gazdasági, ökológiai programok elkészítését, az ismeretterjesztést. Röviden fogalmazva: élővé, elevenné kívánjuk tenni a kárpátaljai magyar tudományos életet.

Csak a kárpátaljai szakemberekre számítanak?

A társaság magját ők alkotják majd. De rendkívüli tagokként számítunk a Kijevben, Lembergben, Ukrajna más területein élő tudósokra is. Szeretném nyomatékosan hangsúlyozni, hogy társaságunk egyértelműen szakmai, tudományos műhelyként fog tevékenykedni. Nem kívánjuk sem a „nagy”, sem pedig a helyi politikát befolyásolni, hisz az adott pillanatban, jelen körülményeink közepette, a politikai

csatározásoknál sokkal fontosabb értékeink megőrzése, újabb értékek teremtése. Mindenekelőtt a kettőhöz kíván lehetőséget biztosítani a kárpátaljai magyar tudományos társaság. Nem titkolt szándékunk az, hogy bebizonyítsuk: szűkebb pátriánkban igenis van magyar tudományos élet, s van esély és lehetőség ennek továbbfejlesztésére is.

„Népszava”, 1993. IV. 22.

Horváth Sándor

Ungváron megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Elnökévé Lizanec Péter professzort, a Hungarológiai Központ vezetőjét választották. A Társaság, a tudományos tevékenység szervezésével, a humán és természettudományi programok kidolgozásával és realizálásával, tudományos munkák, tankönyvek, módszertani tájékoztatók kiadásával kíván foglalkozni, s a Hungarológiai Központ bázisán klubéletet is kialakít.

„Új Magyarország”, 1993. IV. 22.

Створено Закарпатське Угорське Наукове Товариство

На зборах у Центрі гунгарології в Ужгороді науковці (серед яких 12 докторів наук) прийняли статут ЗУНТ.

Виходячи з того, що національна політика України сприяє розвитку творчої діяльності науковців, представників різних національностей громадян незалежної України, метою і завданням ЗУНТу є (стаття 2 статуту):

організація та здійснення наукової діяльності, спрямованої на розширення зв'язків між Україною і Угорщиною;

розробка та реалізація науково-прикладних програм у галузях гуманітарних і природничих наук;

організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів та нарад;

видавнича діяльність: реалізація видання на контрактній основі наукових праць, методичних довідників, пропозицій та програм.

Членами ЗУНТу є науковці-угорці та вчені інших національностей, діяльність яких пов'язана з проблемами Угорщини. Головою товариства обрано професора, доктора наук, директора Центру гунгарології Петра Лизанця, заступниками голови – доктора економічних наук Олександра Алмаші та доктора медичних наук, професора Золтана Фабрі.

«Новини Закарпаття», 24. IV. 1993.

Megalakult a Kárpátaljai Tudományos Társaság

A tudományosság szervezeti formába öntésének szükségszerűsége tagadhatatlan tény. Az eredmények rendszeres és rendszerű közzététele, a problémák együttes megoldása, lehetőség biztosítása az információcseréhez, a hatékonyabb kapcsolatteremtéshez külföldi tudományos központokkal azonban olyan feladatok, amelyek mind ez ideig nem találtak kivitelezőre. E hiány pótlására született az elhatározás az Ungvári Hungarológiai Központban a kárpátaljai tudósok életrajzi lexikona szerkesztőbizottságának ülésén, hogy előkészítő bizottságot állítsanak fel egy olyan társaság alapszabályának a kidolgozására, amely a tudományos közéletben fejtené ki tevékenységét vidékünkön.

Az elhatározást tett követte. Az alapszabály-tervezet elkészült. Az érdekelteket április 14-re hívták össze a Hungarológiai Központba. Az ülésen kimondták a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) megalakulását, kisebb módosításokkal elfogadták az előterjesztett alapszabályt. Következő napirendként a tisztviselők megválasztására került sor.

A jelenlevők öt elnökjelöltet állítottak: Lizanec Péter, a Hungarológiai Központ igazgatója, Fábry Zoltán, az egyetem orvosi karának professzora, Almássy Sándor, az Ukrán Agrárgazdasági Kutatóintézet Kárpátaljai Kirendeltségének vezetője, Imre Árpád, az Elektronfizikai Kutatóintézet osztályvezetője és Szabó László, az egyetem belgyógyászati tanszékének munkatársa, az ökológiai bizottság tagja személyében. Miután e két utóbbi visszavonta jelölését, a résztvevők szavazattöbbséggel Lizanec Péter professzort választották meg a KMTT elnökének. Az alelnökök Fábry Zoltán és Almássy Sándor lettek. Az ellenőrző bizottság elnöke Erdődy Miklós, az Elektronfizikai Kutatóintézet főmunkatársa, tagjai – Bojkó Miklós, a közgazdasági kar munkatársa és Lengyel Sándor, az Elektronfizikai Kutatóintézet főmunkatársa. Tudományos titkár ifj. Bíró Andor, a Hungarológiai Központ tudományos főmunkatársa lett. Az elnökség tagjai – Horváth Katalin, a magyar filológiai tanszék docense, Papp Vidor Ferenc, a fizikai kar kutatólaboratóriuma kvantumelektronikai osztályának vezetője, Szemrád Emil, a szilárd testek kémiája tanszék, Szabó László és Veres Jenő, az orvosi kar munkatársai, Fodor István, a botanikai tanszék nyugalmazott professzora.

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság feladatai közé tartozik a kárpátaljai magyar tudósok összefogása, a kárpátaljai magyar tudományosság szervezése, illetve képviselete itthon és külföldön. Szabó László doktor felhívta a figyelmet a magyar szaknyelv elsajátításának fontosságára. Almássy Sándor arra, hogy a társaság munkájától távol kell maradnia minden nem tudományos vonatkozásnak, azaz nincs a társaság keretein belül helye a politikának. Szemrád Emil amellet foglalt állást, hogy legyen lehetőség a klubéletre, azaz a tagok kötetlen eszmecseréjére, rendszeres baráti és szakmai igényű találkozójára. E javaslat realizálásaként megállapodtak a jelenlevők arról, hogy minden hónap első csütörtökjén a Hungarológiai Központban

adnak találkozót egymásnak. Ugyanitt várják mindazok jelentkezését, akik a tudomány művelésének elkötelezettjei és részt vennének a társaság munkájában.

„Ung-vidéki Hírek”, 1993. IV. 24.

Fedinec Csilla

Створено Закарпатське Угорськомовне Наукове Товариство

На зборах засновників у Центрі гунгарології м. Ужгорода 14 квітня ц. р. науковці (серед них 12 докторів наук) прийняли статут ЗУНТу.

Виходячи з того, що національна політика України сприяє розвитку творчої діяльності науковців, представників різних національностей громадян незалежної України, метою і завданнями ЗУНТу є (стаття 2 статуту):

організація та здійснення наукової діяльності, спрямованої на розширення зв'язків між Україною і Угорщиною;

розробка та реалізація науково-прикладних програм у галузях гуманітарних і природничих наук;

організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, нарад;

видавнича діяльність: реалізація видання на контрактній основі наукових праць, методичних довідників, пропозицій та програм.

Членами ЗУНТу є науковці-угорці та вчені, наукова діяльність яких пов'язана з проблемами Угорщини, незалежно від національності. Головою ЗУНТу обрано Лизанця П. – професора, доктора філологічних наук, директора Центру гунгарології, заступниками голови – Алмаші О., доктора економічних наук, та Фабрія З., професора, доктора медичних наук.

„Новини Закарпаття”, 27. IV. 1993.

Зустріч учених

У Центрі гунгарології Ужгорода 17 травня ц. р. відбулася зустріч представників Закарпатського угромовного наукового товариства (ЗУНТ) зі всесвітньовідомими вченими – академіком АН України І. Лукіновим та академіком АН України О. Онищенком. Голова ЗУНТа професор П. Лизанець ознайомив гостей з програмою ЗУНТ та інформував їх про те, що наукове товариство звернулося до Академій наук України та Угорщини про встановлення офіційних контактів із ЗУНТом.

Академік І. Лукінов висловив думку про те, що науковий потенціал ЗУНТа – 12 докторів та більше 40 кандидатів наук, які володіють як українською, так і угорською мовами, – може сприяти зміцненню наукових зв'язків між Україною та Угорщиною.

«Новини Закарпаття», 25. V. 1993.

Перші кроки

Закарпатське угорськомовне наукове товариство, яке поклало за основну мету своєї діяльності високі ідеали сприяння співпраці науковців двох держав – України та Угорщини, популяризації науки й ефективного втілення досягнень науковців у життя, офіційно зареєстроване 6 травня. У цей же день відбулося його планове засідання, до речі, засідання проходять у перший четвер кожного місяця о 16-й годині в Центрі гунгарології.

На першому засіданні було заслухано інформацію голови Товариства професора П. Лизанця про його участь у міжнародній конференції мовознавців, яка відбулася в Будапешті. Про економічні зв'язки між Україною і Угорщиною та їх перспективи говорив доктор економічних наук професор М. Бойко. На багатому фактологічному матеріалі він показав, що практично між двома сусідніми державами не діють економічні зв'язки. Зокрема, із 168 спільних підприємств у Закарпатті зареєстровано 88, але перереєстровано всього 25, а ведуть бодай якусь господарську діяльність тільки 10. За два роки не створено фактично жодного спільного підприємства, яке б виробляло якусь продукцію. А в Закарпатті можна знайти багато цікавих спільних проєктів.

У повідомленні професора С. Фодора йшлося про спільну працю науковців університету та спеціалістів Перечинського лісокомбінату по відтворенню лісів. Наголосив він і на катастрофічному стані полонин, що потребують негайного врятування, адже в дорадянський період тут випасалося 200 тисяч корів і 1 мільйон 800 тисяч овець.

На засіданні було схвалено ідею започаткування періодичного видання – журналу, в якому члени товариства публікували б свої праці угорською та українською, чи й англійською, німецькою або французькою мовами.

Радю Товариства на адресу Академії наук України та Угорщини надіслано лист-інформацію про створення Закарпатського угорського наукового товариства, його структуру, основну мету та принципи діяльності.

„Новини Закарпаття”, 5. VI. 1993.

Микола Ердеві,

Член ради Закарпатського
угорськомовного наукового товариства

Ülést tartott a KMTT

Megtartotta soros összejövetelét a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. A találkozón elsőként Lizanec professzor, a Társaság elnöke kapott szót. Röviden beszámolt az elmúlt hónap alatt történt és a KMTT-t érintő eseményekről. Elmondta, hogy áprilisban az elnökség levelet intézett a Magyar és az Ukrán Tudományos

Később Szemrád Emil, a kémiai tudományok kandidátusa tartott előadást a budapesti születésű Hevesi Györgyről, az 1943. évi kémiai Nobel-díj és számos egyéb kitüntetés birtokosáról. Végül a magyarországi székhelyű, osztrák érdekeltségű „Ökocentrum” nevű magánvállalkozás munkatársa, Lengyel Zoltán László, szólalt fel. Előadásának témája „Vegyi környezetszennyezők az élelmiszerekben” volt.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1993. VI. 26.

2. Робота відділення справді ґрунтовно допомогла би започаткуванню аграрної освіти на європейському рівні. Геделевський Університет Аграрних Наук і його співробітники Ніредьгазської сільськогосподарської вищої школи були би гарантією цього. В той же час маємо великі сумніви відносно намірів, уявлень підкарпатської сторони щодо заснування. Пан Злоцькі Шандор однозначно називає себе членом проводу КМКС, а також головою Берегівського Фонду ім. Сечені, а тим часом президія КМКС на підставі свого останнього рішення звільнила його від усіх своїх доручень; а про діяльність фонду ім. Сечені не маємо жодних інформацій. Про минуле пана Злоцькі стільки, що названий під час війни вступив до чехословацької армії Людвика Свободи, яка воювала на радянській стороні; повернувшись додому, у Берегові як міліціонер брав участь у діях по інтернуванні багатьох співвітчизників, а 50-х років був активним членом Комуністичної Партії Радянського Союзу. За паном Злоцьким однозначно стоїть Василь Шепя, який як директор бактянської сільськогосподарської дослідної станції відмовив повернути кращі землі Берегівського району угорському населенню, панує, як Чак Мате у своєму володінні, хоч саме угорські виробці дійшли його у Київський парламент. З того часу систематично виступає проти підкарпатських інтересів (автономія, земельне питання). Без сумніву, що київські зв'язки пана Шепи значною мірою сприяли би одержанню дозволу на відкриття філіалу. В той же час, зв'язки названих з угорською стороною однозначно викликають негативний вплив підкарпатського угорського населення. Ні на секунду не сумніваюся у добрих намірах Геделевського Університету Аграрних Наук в справі філіалу, але керована мною установа, в процесі своєї роботи, в силу необхідності має більше інформацій про відносини на Підкарпатті.

3. За нашими відомостями в справі аграрної освіти, спрямованої за кордон, Міністерство Сільського Господарства, а саме Боніш Лайош, вже і досі досягло величезних результатів методами освіти на відстані. Пан Боніш більше разів вів переговори і в Підкарпатті; згідно його інформацій освіту в Підкарпатті також вирішити навчанням на відстані. Якщо видатки цього методу в найбільш інтенсивному періоді не перевищують 1 мільйон форинтів, то наміри Геделівського Університету Аграрних Наук вимагають 85. 890. 000 форинтів. Ця сума тепер зразу покрила би, наприклад, приведення до порядку берегівської лікарні, або побудову Берегівського Національного Театру.

На основі вищесказаного необхідно подумати, чи неодмінно слід угорському уряду наполягати та підтримувати той погляд, якого професійна частина ні, але політична частина тим більше стоїть під знаком запитання. Звертаю увагу пана державного секретаря і на те, що в 1989 році тодішній уряд підтримав 10 мільйонами форинтів утворення Гунгарологічного Центру, будинок якого був конфіскований від Броді Андраша, підкарпатського представника угорського уряду і депутата будапештського парламенту, після його засудження і страти.

Ця установа досі є володінням одного місцевого королька від культури і зовсім не служить мадярським інтересам.

Прошу пана державного секретаря зволити обдумати уявлення відносно аграрної освіти в Підкарпатті, взявши до уваги вищенаведені факти.

м. Будапешт, 14 жовтня 1992.

З повагою: в.р. підпис Енц Гейза, державний секретар”.

НАШ КОМЕНТАР:

Він не дуже й потрібен. Допитливий читач сам розуміє усе. Його увагу хочу звернути лише на три моменти, які стосуються бачення наших громадян урядовцем Угорщини й етикою їх характеристики.

Перший, відносно Шандора Злоцкі, який, так само, як і директор Закарпатського НДІ агропромислового виробництва академік В. В. Шепя, справді займається організацією у Закарпатті філіалу Ниредьгазьких вищої сільськогосподарської школи і педінституту, в чому мають позитивну заінтересованість як з української, так і з угорської сторін. Віриться, що ця справа таки одержить успішне завершення в інтересах закарпатських угорців і наших сусідських міждержавних взаємин, якщо їй не зашкодять політичні амбіції окремих закомплексованих чиновників.

Мабуть, для пана державного секретаря то великий гріх, що Шандор Злоцкі в армії чехословаків генерала Свободи бився з фашистами на боці Радянського Союзу, а не десь на Дону, звичайно ж, на боці фашистської Німеччини разом зі сином Міклоша Горті. Не ясно лише, як могли його бачити учасником „інтернування багатьох своїх співвітчизників”, якщо в той час він був на фронті, а коли демобілізувався, 26 червня 1945 року, сам був арештований, засуджений і повернувся додому після відбуття покарання 25 липня 1947 року, коли вже поверталися додому й депортовані у 1944 році закарпатські угорці. Шандор Злоцкі лише 26 червня 1965 року був реабілітований постановою № 516 Пленуму Верховного суду УРСР. Важко судити, наскільки Ш. Злоцкі був активнішим членом компартії, ніж багато інших теперішніх членів КМКС...

Другий момент, відносно Василя Шепи.

Незважаючи на всі наївності, у які грає державний секретар, я не вірю у його неграмотність. Такого рівня державний службовець знає, що парламент, депутатом якого обраний В. В. Шепя, є не київським, а українським, як і угорський не є будапештським. Тоді, коли писав свого листа державний секретар, не було сільськогосподарської станції в Бакті, а діяв Закарпатський науково-дослідний інститут агропромислового виробництва Української Академії Аграрних наук, який і очолював доктор економічних наук В. Шепя. Не може не знати державний секретар і того, що не директори науково-дослідних закладів чи господарств роздають землю, а Ради народних депутатів. А щодо земель науково-дослідних закладів, то за Земельним Кодексом України вони є власністю держави і на цих землях не можуть бути створені селянські (фермерські) господарства. Але, незважаючи на це, саме в селах дослідного

господарства інституту їх мешканцям виділено більше тисячі гектарів землі для присадибного фонду, житлового будівництва, що не менше, ніж в інших селах району.

Так що Василь Шепа тут зовсім ні при чому. Інше діло, якби він справді був Мате Чаком... Але він всього-навсього лише доктор наук, директор науково-дослідного інституту, академік і народний депутат України. Всього-навсього...

Третій момент відносно Петра Лизанця.

Це саме він, за паном державним секретарем Угорщини, той „корольок від культури” – директор Центру гунгарології, який „не служить мадярським інтересам”. Пан державний секретар може не здогадується, що доктор філологічних наук, професор Петро Миколайович Лизанець може служити й інтересам науки. А саме про це свідчать його 267 наукових робіт, з яких – 15 монографій, 14 посібників-підручників, 100 його праць опубліковано за кордоном, в тому числі 65 – в Угорщині. До речі, за науковий вклад він удостоєний і угорських відзнак. Але ця сторона діяльності вченого-педагога не цікавила пана державного секретаря, хоч значна її частина присвячена українсько-угорським взаєминам. Чи може не розходитися з інтересами мадярства?...

Не треба володіти телепатією, аби здогадатися, що подібний документ високого чина Угорщини міг народитися лише з подачі осіб, заінтересованих у своїх власних справах, погрузлих у дріб’язкових чварах навколо якогось „колача”. Однак мало поваги викликає до себе державний службовець, який дає себе втягувати у чвари аж до рівня більшовицького ярликування громадян сусідньої держави і підносити це на високі державні інстанції.

Ось і всі мої коментарі. Інше хай додумує і доважує сам читач, й особливо деякі активісти КМКС, позиція яких у виступах в засобах масової інформації дивним чином співпадає з оцінками названих у документах осіб. Вони справді впевнені, що подібні факти і дії, в тому числі панів державних секретарів, не розпалюють антиугорські настрої у (таки) Закарпатті (а не Підкарпатті)?

„Закарпатська Правда”, 10. XII. 1993.

М. Бабидорич

1994

Gyerekkoromban tanultam meg magyarul

Lizanec professzor az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének vezetője, az ungvári Hungarológiai Központ igazgatója, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnöke a tanítóképző vendégeként egy hetet Kecskeméten tölt, előadásokat tartott a vendéglátó intézményben és részt vesz a Közös Európáért konferencián.

– A magyar tudományos életben elismert név az öné. Nyelvészeti, néprajzi kutatásait, iskolateremtő tevékenységét tisztelik. Petro Lizanec, hogy lett a kárpátaljai magyar közösség egyik kulcsembere?

– Ruszin illetve ukrán vagyok. Beregsom szomszédságában nőttem fel, az ukrán nyelv mellett gyermekként tanultam a magyar konyhanyelvet. A középiskolát Munkácson és Beregszászon, az egyetemet Ungváron végeztem. Ott voltam aspiráns, Lvovban (Lemberg) szereztem a kandidátusi és nagydoktori címet is. 1966-tól a magyar nyelv és irodalom, majd a magyar filológiai tanszék vezetőjének neveztek ki. Egyetemünkön egyszakos tanárképzés folyik. Korábban 101 kárpátaljai magyar iskola volt, számuk 1986-ban 86-ra csökkent, ma 91 van. Tanszékünkön nyolcan vagyunk, közülük 6 kandidált egy nagydoktor.

Az oktatás mellett kollégáimmal tudományos munkát is végzünk. Blouingtonban, Párizsban és Rómában már működött a Hungarológiai Központ, Hamburgban szervezték, amikor Köpeczi Béla professzor úr nálunk járt. Közös akarattal 1986-ban kezdtünk az ungvári Hungarológiai Intézet felállításhoz, melyet 1989-ben avattunk Acta Hungarica címmel többnyelvű periodikát indítottunk. Kiadtunk több tudományos munkát, elkészült a háromkötetes Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza, melynek első kötete 1992-ben az akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg. Az olvasók kezében van a magyar irodalmi antológia, a Kárpátaljai magyar népmesék és népballadák, valamint a földrajzi nevek gyűjteménye.

Magyarországi intézmények egész sorával ápoljuk kapcsolatainkat. A közel-múltban járt Ungváron a főiskola két főigazgató-helyettese. Több kapcsolódási pontot találunk munkánkban, melyhez pályázatok útján szeretnénk biztosítani az anyagi feltételeket. Erre lehetőséget kínál a Tempus-program is. Kereskedelmi, gazdasági, tudományos együttműködésünk érdekében örömmel vennénk részt az ukrán nyelv oktatásában, az itteni főiskolától komoly segítséget kaphatnánk a pedagógiai, pszichológiai és módszertani képzésben. Nyelv földrajzkutatásban is szívesen dolgoznánk együtt. nyelvészeti kutatásaink eredményeként csodás nyelvatlaszt készíthetnénk használt szavainkból. Bemutathatnánk, kikkel élünk együtt évszázadok óta, milyen kultúra kire hatott, melyek új szavak jöttek létre, régi szavaink hogyan alakulnak. A nyelvészet szépen példázza: csak úgy mehetünk előre, ha megismerjük annak a népnek kultúráját, akivel együtt élünk, dolgozunk ezer éve!

„Petőfi Népe”, 1994. április 22.

Európai környezetben

Öt éve működik Ungváron a világ legfiatalabb hungarológiai központja (rajta kívül az amerikai Bloomingtonban, valamint Párizsban, Rómában és Hamburgban működik hasonló intézmény, illetve Budapesten a nemzetközi Hungarológiai Központ). Mint azt vezetőjétől, Lizanec Péter professzor úrtól megtudom, az első három

év a szervezőmunka jegyében telt el. Munkatársakat kerestek, majd megkezdődött a szisztematikus tudományos munka megalapozása.

Jelenleg nyolc teljes státusban és három félállásban lévő személy dolgozik a központban. A főállású munkatársak közül hárman, a félállásban lévő közül ketten kandidátusi fokozattal rendelkeznek. A harmadik, félállásban dolgozó munkatárs pedig a tudományok doktora.

1991-től kezdtünk szervezetebben dolgozni, tudományos munkával foglalkozni – fejt ki Lizanec professzor. – Fontosnak tartottuk, hogy legyen egy folyóiratunk, melyben a központ munkatársai megjelentethetik írásait. Ennek létrehozása, nagyon sok utánajárás után, de végül is sikerült, és megszületett az évente megjelenő *Acta Hungarica*. Ennek három száma már megjelent, a negyedik jelenleg a nyomdában van.

A folyóiratban különböző nyelvű (magyar, orosz, ukrán, angol, német stb.) publikációk jelennek meg. Az orosz és ukrán nyelven megjelentetett cikkekkkel az a céljuk, mint megtudom, hogy Ukrajnában, illetve a többi FÁK-országokban propagálják a magyar nyelvet, irodalmat. Az írások végén minden esetben magyar nyelvű, illetve világnyelven megírt rezümé található.

A Hungarológiai Központ nagy figyelmet fordít a népköltészet gyűjtésére, a nyelvjárások kutatására, együtt a magyar nyelv és irodalom tanszékkal: 1992-ben Budapesten megjelent a Kárpátaljai magyar Nyelvjárások Atlaszának első kötete (háromkötetesre tervezik). Harminc év munkájának eredményeként elkészült (bár még csak kéziratban) a Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Szótára. Ez egy kétkötetes mű, 35–40000 szócikket. A szótár, mint megtudom, akár egy év alatt – és akár nálunk is megjelenhetne, ha lenne szponzor. Csakhogy ez nincs, legalábbis egyelőre...

Sikerült viszont kiadnunk több kisebb művet. Ezek közé tartozik „Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye”, a „Hungarológia az Ungvári egyetemen”, c. munka, egy magyar nyelvkönyv oroszok, ukránok és egy ukrán nyelvkönyv magyarok számára. Kiadásra vár „A FÁK-államok hungarológusainak életrajzi és bibliográfiai mutatója”.

Az eltelt évek során a központ öt nemzetközi tudományos konferenciának adott helyet, ezek közé tartozik az 1989-ben, illetve 1991-ben megrendezett hungarológiai szimpózium. Jövő tavasszal pedig újabb hungarológiai szimpóziumra kerül sor a központ falai között.

Az intézmény munkatársai jelenleg három tudományos témán dolgoznak. Ezek a következők: A magyar és az ukrán nyelv kölcsönös kapcsolata és gazdagodása a népszokások tükrében; A kárpáti régió nyelvek közötti interferenciája. A kárpátaljai magyar irodalom kapcsolata a szomszéd népek irodalmával; Magyar–ukrán etno-kulturális, nyelvi és irodalmi kapcsolatok.

Az Ungvári Hungarológiai Központ eddig elért legnagyobb eredményei között Lizanec professzor a folyóirat megszületését, a nyelvjárás atlasz első kötetének megjelenését és a központ mellett működő Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság megszületését tartja számon. Ez utóbbi szervezet különben 1993-ban jött létre. Jelenleg 82 tagja van. Kivétel nélkül doktorok, illetve kandidátusok. A tagoknak több

mint a fele magyar, de nyelvünket beszélő és hungarológiával foglalkozó más nemzetiségű tudósok is vannak közöttük. Összejöveleikre havonta egyszer kerül sor, az ülések magyar nyelven folynak.

A Hungarológiai Központ ezenkívül helyet ad különböző művészeti kiállításoknak, falai közt versmondó, szép kiejtési versenyeket rendeznek. És itt működik – már másfél éve – a Kodály Zoltán Zenei Társaság.

Nagyon rosszul állnak viszont a finanszírozással. S ha nincs elegendő pénz, akkor nem tudják fizetni a félállásban dolgozókat. A központ fenntartása most évente több százmillió kuponba kerül. Csak a gázért havonta négy és fél milliót kell fizetni. Régebben nem emésztették ilyen összegeket az intézmény fenntartása. Ugyanakkor a minisztérium – a gazdasági nehézségek ellenére – továbbra is fenntartja a központot.

A könyvek, a folyóirat kiadása nagyon nehéz. „Különböző gyárakhoz, közös vállalatokhoz fordultunk, felkértük őket működésünk anyagi támogatására. De vagy nincs válasz, vagy ha van is (egy cég 10 millió kupont ígért), abban sincs köszönet, az ígéret elhangzott, de azóta sincs semmi” – panasolja a központ vezetője.

A Magyar Művelődésügyi Minisztérium annak idején – mint megtudom – hét és fél millió forinttal segítette a központ épületének a restaurációját. És Lizanec professzor – mint elmondta – szeretné, ha segítséget nyújtana az Acta Hungarica kiadásában. Az Országos Széchényi Könyvtár tavalyelőttig nagyon sok könyvet adott a központnak. Az utóbbi két év során azonban nehezebbé vált az együttműködés.

Mint hallom, a központnak szüksége lenne egy lézerprinterre. Ez ugyanis olcsóbbá tenné a könyvek, a folyóiratok kiadását. Hiába fordultak viszont a Soros Alapítvány lemergi és kijevei fiókjához, már több mint fél éve. Válasz nincs. Lizanec kérte őket, legalább azt írják meg, hogy, nem tudnak adni (a budapesti Soros Alapítványnál azt közölték vele, hogy amennyiben hoz egy olyan levelet, mellyel igazolja, hogy Ukrajnában nem tud hozzájutni a printerhez, akkor ők adnak egyet), eddig még semmilyen választ sem kaptak.

A központ szeretné kiadni a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Tagjainak lexikonát. Több mint 10 kötet néprajzi és népköltészeti anyag van meg kéziratban, csak ki kellene adni, közli velem a központ vezetője. S végezetül leszögezi: sokkal több tudományos munkát tudnának kiadni, ha lenne rá elegendő pénz.

Közép-európai környezetben, de kelet-európai problémákkal küszködik tehát az Ungvári Hungarológiai Központ. Ékes bizonyítékaként annak, hogy egy gazdaság válsága nemcsak a munkanélküliség növekedésében vagy az árak emelkedésében, a fizetőeszköz elértéktelenedésében nyilvánul meg, hanem a tudományos intézetek működésének finanszírozásában – pontosabban: finanszírozásának nehézségeiben is. Egyszer azonban mindennek véget kell érnie. Még a kétkezi munkást és az elméleti tudóst egyaránt sújtó válságnak is... Ebben reménykedik egyébként a központ vezetője is.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1994.VII.26.

Lajos Mihály

Aspirantúrára várják a jelentkezőket
Sokkal többre hivatottak

A kárpátaljai magyarság, az anyanyelvi oktatás szempontjából az 1963-as esztendő mérföldkövet jelent. Az Ungvári Állami Egyetemen ekkor kezdődött a magyar szakos diákok képzése (előbb) az idegen nyelv karon; két évvel később Mihajlo Szimulik docens irányításával létrejött a magyar nyelv és irodalom tanszék, immár önálló tagozatként a filológiai karon. 1966-ban a tanszék élére Lizanec Péter kandidátus állt, aki hamarosan megszerezte a filológiai tudományok doktora fokozatot.

A csaknem harminc esztendő alatt a tanszék munkatársai nemcsak a diákok oktatását tartották kötelességüknek, hanem a tudományos munkát is, melynek kézzelfogható eredményei vannak. Napvilágot látott számos monográfia, a „Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok” három kötete, „A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza” c. mű első kötete, a tudományos munkák bibliográfiája, egy-egy nyelvkönyv a magyarul, illetve ukránul tanulók számára, hogy csak néhányat említsünk. A nyelvjárás atlasz második és harmadik kötete azonban kiadásra vár, akárcsak „A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára” (1., 2. kötet), az iskolásoknak szánt és manapság oly szükséges kétnyelvű, magyar és ukrán szótárak, illetve a frazeológiai szótár, valamint egy többkötetes néprajzi gyűjtemény. Anyagi fedezet hiányában megjelenésük ideje sajnos igencsak kérdéses.

Az alábbiakban Lizanec Péter tanszékvezető professzorral beszélgetünk.

Nem titok, hogy az utóbbi fél évben nehézségek merültek fel a tanszéken. Mi idézte elő a csaknem kritikus helyzetet?

A kiváltó ok magyarázata egészen egyszerű: hárman távoztak a tanszékről. Gortvay Erzsébet és Kótyuk István docensek nyugdíjba vonultak, míg a budapesti vendégtanárnak, Balogh Lajosnak, lejárt a négy és fél éves ungvári megbízási ideje. Az így keletkezett űrt azonban sikerült kitölteni. Három régebbi végzősünket vettük fel előadótanárnak. Teljes státusban nyelvészként működik Borbély Edit, aki előbb a Kárpátontúli Ifjúságnak, majd az önök lapjának volt a munkatársa, irodalmat pedig egyik aspiránsunk, Fedinec Csilla tanít. Rajtuk kívül félállásban tevékenykedik a megyei tanács sajtóközpontjában dolgozó Béres Barna, továbbá Györke Magdolna gejőci tanárnő és Ivaskovics Mária irodalmár is. Böhm Edit kandidátus, a Bajai Tanítóképző Főiskola docense személyében megérkezett a vendégtanár is. Így tehát oktatási problémáink megnyugtatóan rendeződtek.

A tanszéken a légkör kedvező, ami a munka szempontjából nem elhanyagolható tényező. Ennek külön is örülök és annak is, hogy „újoncaink” jó felkészültséggel rendelkeznek, mindannyian becsülettel eleget tesznek könnyűnek éppen nem mondható teendőiknek, s a hallgatók is megkedvelték őket. A magam részéről azonban az az elvárásom velük szemben, hogy valamennyien tanulva tanítsanak, s legalább a kandidátusi címet szerezzék meg. Meggyőződésem, hogy azok az előadók, akik maguk is képezik magukat, sokkal több és alaposabb tudást nyújtanak a hallgatóknak, mint azok, akik csak órákat tartanak.

Jelenleg egy nagydoktor professzor és három kandidátus docens van tanszékünkön. Természetesen szeretném, ha kandidátusaink is továbblépnének a jelképes ranglétrán.

A tanszéken aspirantúra működik. Az utánpótlás kérdése így könnyen megoldható lett volna...

Meg kell mondanom, eddig összesen 11 aspiránsunk volt és hatan meg is védtek disszertációjukat. Jelenleg a már említett Fedinec Csilla és a nagypaládi Kálmán Ferenc írják tudományos munkáikat. Néhány aspiránsunk már korábban abbahagyta tanulmányait, mert kandidátusként nem láttak lehetőséget az érvényesülésre. A tanszéken ugye minden állás be volt töltve, hiszen tanári testületünk csaknem harminc éven át szinte alig változott.

Most azonban más a helyzet. A tanszéken is lenne még egy nyelvész számára hely, a Hungarológiai Központ pedig két, tudományos fokozattal rendelkező személyt vár.

Itt szeretném megjegyezni: október végén lesz a felvételi az aspirantúrára, úgyhogy lehet jelentkezni. Erőszakkal pesze senkit sem akarunk odahozni, de elkél az agitáció. Mégpedig azért, mert az igen alacsony fizetések, a nehéz tudományos munka nem nagyon vonzza a fiatalokat.

Elnézést kérek a kérdésért, s a vendégtanárt sem szeretném megsérteni, de: a magyarországi vendégtanárookra feltétlenül szükség van?

Nem létszükséglet, de jó dolognak tartom, hogy anyaországból érkező előadók is oktatják diákjainkat. Elsősorban azért, mert mindig hoznak magukkal valami újat, ami hasznunkat, épülésünket szolgálja, és ők is szereznek nálunk bizonyos tapasztalatokat. Másodszor pedig ezeken a tanárokon keresztül is tartani tudjuk a kapcsolatot Magyarországgal. A tanárcseréről egyébként minisztériumi szinten született megállapodás.

A tanárokról térjünk át a diákokra. Az utóbbi időben csökkent vagy emelkedett a magyar szakra jelentkező fiatalok száma?

Lehet, egyesek meglepődnek a válaszon, de azt kell mondanom, hogy évek óta körülbelül egy szinten mozog azoknak a fiataloknak a száma, akik magyartanári diplomát kívánnak szerezni. Az utóbbi négy-öt évben tíz helyre általában harmincan nyújtották be kérvényeiket. Az idén, hogy pontos legyek, 28-an és közülük 26-an be is kerültek. Hozzá kell tennem, tizenegyen tandíjat fizetnek.

Egyelőre meg vagyunk elégedve elsőseinkkel. Majd a vizsgák eldöntik, ki mennyit ér, ki mire képes. Mindenesetre örülök az elsősök népes csoportjának, mivel általuk majd enyhül a pedagógushiány. Helyesnek tartom a levelező tagozat megszüntetését, hiszen az nem adta meg a szükséges tudást.

A jelenleg képesítés nélkül magyar nyelvet és irodalmat oktatók részéről viszont, akik tulajdonképpen szívességből vállalták el a tanítóskodást, alighanem lenne rá igény, hogy iskolai munkájuk mellett tovább képezzék magukat.

Eddig elegendő magyar szakos tanár volt Kárpátalján. Fennállásunk ideje alatt 496 végzős hagyta el az egyetem falait, és ez nem kevés. Más lapra tartozik, hogy

gazdasági helyzetünk miatt sokan kiutaznak, mások a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vállaltak munkát, vagy egyszerűen felhagytak a pedagógusi pályával. Ez a mai helyzet – reméljük, nem marad sokáig.

Azért megjegyezném, nemrégiben nálunk járt Endreffy Ildikó nyíregyházi alpolgármester asszony, s igen elégedetten és elismerően nyilatkozott a szomszédos megyében dolgozó kárpátaljai tanárokról. Ennél nagyobb dicséret nem is kell.

És az utolsó kérdés. Nem érzi-e riválisnak a Beregszászban megnyílt főiskolát?

A beregszászi főiskoláról csak annyit tudok, amennyit az önök lapja megírt. Struktúráját sajnos nem ismerem. Örülök létrejöttének, bár a megnyitóra és személy szerint nem kaptam meghívót. Egyébként mindig is amellet voltam, hogy ne csak Ungváron legyen felsőoktatási intézmény. Konkurenciát azonban nem jelent, mert tudomásom szerint magyartanárokat nem képez.

Véleményem szerint sokkal jobban mennének a dolgok, ha együtt tudnánk működni, már csak azért is, mert tanszékünk nem csekély tapasztalattal rendelkezik. Ha felkérnek rá bennünket, természetesen nem zárkozunk el a segítségnyújtás elől. Ez nem rajtunk múlik.

„*Kárpáti Igaz Szó*”, 1994. október 25.

Kökényesi Zsuzsa

1995

Kétéves a KMTT

Bízna a tudományt felkaroló támogatókban

Két esztendővel ezelőtt alakult meg a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, röviden a KMTT. Törvényszerű, de ugyanakkor sajátos szerveződésről van szó. Törvényszerű azért, mert létrejöttének feltételei már régen megértek, sajátos pedig azért, mert tagjai csak tudományos fokozattal rendelkező egyének lehetnek.

A Tagság tevékenységéről az öt jelölt közül szavazattöbbséggel megválasztott Lizanec Péter, a filológiai tudományok doktora nyilatkozik, aki egyben a társaságnak otthont adó Hungarológiai központ igazgatója is.

Elöljáróban, a félreértések elkerülése végett szeretném hangsúlyozni: nem a kárpátaljai magyar tudósok társaságát hoztuk létre, hanem nyelvi alapon alakítottunk tudományos társaságot, hogy sorainkból ne szoruljanak ki a más nemzetiségű, magyarul beszélő ukrán, riszin, szlovák, német kutatók. Tehát a tudomány az, ami egyesíti a tagságot, s ez biztosítja társaságunk életképességét a jövőben is. A havonta megrendezésre kerülő üléseiken azonban a felszólalások és a viták myagyar nyelven folynak.

Tagjaink létszáma jelenleg 94 fő – 39-en nagydoktorok, 55-en pedig kandidátusok. Tagságunkat azonban nemcsak az egyetemünkön dolgozó tudósok alkotják. Szívesen tettünk eleget a Lembergben, Kijevben, Drohobicsban élő, kárpátaljai születésű szakemberek – 22 fő – felvételi kérelmeinek.

Szeretném megemlíteni, hogy 1941 és 1944 között Kárpátalján már működött tudományos társaság, mégpedig Hodinka Antal nyelvész és történész, majd Ilniczky Sándor nagyprépostol irányításával. A társaság két nyelvű, ruszin és magyar volt, akárcsak a Zarja–Hajnal című folyóirata, illetve az újságja és az évkönyve is. Lezögezném azonban, a KMTT nem utódja ennek a tudományos társaságnak.

1993. április 14-én tartottuk alakuló ülésünket. A jelenlevők Almásy Sándor, Fábry Zoltán, Fodor István, Lizanec Péter professzorokat, Bíró Andor, Erdődy Miklós, Horváth Katalin, Papp Vidor-Ferenc, Szabó László, Szemrád Emil és Veress Jenő kandidátusokat választották az Elnökségbe. Almásy Sándor és Fábry Zoltán egyben a KMTT alelnökei is lettek. Az üléseken az egyik legfontosabb célkitűzésként Ukrajna és Magyarország, illetve más országok tudományos szerveződéseivel, intézményeivel való kapcsolatfelvétel fogalmazódott meg. Ennek a feladatnak sikerült eleget tennünk, persze a folyamat nem zárult le.

Jó néhány tagunk van, akik korábbi személyes kapcsolataikat közösségünk javára fejlesztik tovább. Szoros szálak fűznek az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia intézeteihez, tudományos társaságokhoz. Dr. Spenik Ottó például az akadémiai intézetek vonalán fejt ki aktív tevékenységet, dr. Kökényesi Sándor révén működünk együtt a Magyar Mérnökök és építészek Világszövetségének /MMÉV/ magyarországi társaságával, az MTA Kecskés Mihály vezette Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos testületével, melyeknek kárpátaljai csoportjai is létrejöttek.

A tudományos élet fontos részeit képezi a konferenciákon, kongresszusokon, szimpozionokon való jelenlét. A lehetőségekhez mérten igyekszünk ott lenni valamennyi tudományos fórumon, amelyre meghívunk. A múlt év augusztusában például az MMÉV szervezésében „Közös Környezetünk – Európa’ 94” elnevezéssel megtartott szakmai konferencián nyolc tagunk szólalt fel. A Tudományos Testület nyíregyházi közgyűlésén pedig heten vettek részt és tartottak előadást. Az anyanyelvi konferenciáról sem maradtunk távol, amely a Kecskeméti Tanítóképző Főiskolán került megrendezésre. Ezt követően Tabajdi Csaba, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára fogadta a KMTT képviselőit, – Horváth Katalin docenst, Kökényesi Sándor professzort és jómagamat – amikor is társaságunk munkájáról és további terveiről folytattunk beszélgetést.

És ez év augusztusában lesz, szintén Budapesten „A magyarok szerepe a világ természettudományos és műszaki haladásában” című IV. Tudományos találkozó, ahol több mint tízen fogják képviselni tagságunkat. Igen fontos számunkra a szeptember 20. és 23. között megrendezendő III. Hungarológiai szimpozion, melynek Központunk ad otthont, s remélem, tagjaink alaposan kiveszik részüket munkájából.

A magyarországi kollégákkal fenntartott együttműködés egyik vetületét tudósaink előadásai képezik. Rendszeresen tart előadásokat Magyarországon dr. Almásy Sándor, Fábry Zoltán, Holovács József, hogy csak néhányukat említsem.

A közös kutatások területén is érték el eredményeket tagjaink, többek között a Budapesti Műszaki Egyetem tudósaival a szilárdtest-elektronika, a miskolci és debreceni kutatókkal az atomfizika, dr. Béres Józseffel és a Nyíregyházi Nővédképző Főiskolával az orvostudomány területén. Ez utóbbi esetben disszertáció megvédésére is sor kerül Ungváron.

Feladatul tűztük ki úgyszintén a társasági tagok által elért tudományos eredmények propagálását. Ez egyben a kárpátaljai tudományos élet továbbfejlődésének egyik biztosítéka is.

Az üléseinken tartott előadások alkalmával fontos kérdések vetődnek fel. Doktoraink – Fodor István a kárpátaljai természetvédelemről, Bojko Miklós az ukrán–magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeiről, Szabó László megyénk lakosságának vitaminellátottságáról, Balahuri Eduárd a Felső-Tisza vidékének őskoráról, Zseltvay Viktor az immunológiai tudnivalókról, Krocskó Gyula a kárpátaljai élővilágról – szoltak. Dr. Béres József, Újvári Zoltán személyében magyarországi vendégeink is voltak, Holder Fischer pedig Németországból érkezett hozzánk.

A havonta tartott üléseinken elhangzott előadásokról beszélve, meg kell jegyeznem, hogy azokat követően különböző ajánlásokat dolgoztunk ki a megye vezetősége felé.

Ugyancsak a társaság céljai közé tartozik tudományos munkák, módszertani útmutatók, segédeszközök kiadása. Ebből a szempontból sajnos adósságaink vannak, mert pénz nélkül igen nehéz lépni ebben a vonatkozásban. Cikkek ugyan megjelentek itthon és külföldön is, nagyobb lélegzetű munkáinkat eddig nem sikerült közreadni. Így aztán a kéziratok egyelőre az asztalfiókok mélyén lapulnak.

Szerencsére nem annyira elszomorító a helyzet, mert az Illyés Közalapítvány és a MMÉV jóvoltából két kiadványunk azért napvilágot lát. Az egyik, s erre igen büszkék vagyunk, tagjaink életrajzi lexikona. A várhatóan májusban megjelenő kiadvány szócikkek formájában tartalmazza magyar és ukrán nyelven 77 tudósunk életrajzi adatait, kutatási területeit, fontosabb publikációit. Mint említettem, tagjaink száma 94, de sajnos csak 77-en fognak benne szerepelni, mert a többiek vagy nagyon későn, vagy egyáltalán nem nyújtották be a magukról szóló információkat, bár talán mondanom sem kell, mindenkit felkértünk az adatközlésre.

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei sorozatban megjelenő első szám, a lexikon révén remélhetőleg még jobban megismernek minket itthon, és külföldön egyaránt, sőt lehetővé válik, hogy tudósainkat személyesen keressék meg az együttműködés szándékával.

A Közlemények második száma, amely szintén nyomdában van, az üléseinken elhangzott előadásokat tartalmazza, a jövőben pedig ezen kívül cikkeket is közread

tagjaink kutatási eredményeiről és egyéb információkkal is szolgál. Persze, monográfiákat is szeretnénk kiadni, de ez a jövő zenéje, mert mint mondtam, pénz kell hozzá. Azért remélem, akadnak majd a tudományt felkaroló támogatóink.

Hadd térjek ki még valamire, – mondotta befejezésül Lizanec Péter. – Szívesen látnánk üléseinken a megyénkben működő más társaságok képviselőit is, hogy véleményt cseréljünk a mindannyiunkat érintő problémákról. Annál is inkább, mert a hungarológiai szimpozionra neves külföldi vendégek érkezését is várjuk, s azt szeretnénk, hogy átfogó képet nyerjenek Kárpátalja tudományos és kulturális életéről.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1995. IV. 20.

/szántó/

A KMTT a nemzetközi tudományos élet tagja

Az elmúlt hét végén tartotta beszámoló-választó közgyűlését a magyar és magyarul beszélő tudósok érdekvédelmét képviselő Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. E szakmai szerveződésről tudni kell, hogy kizárólag tudományos fokozattal rendelkező kutatókat és előadókat tömörít, akik főképpen az Ungvári Állami Egyetem (UÁE) különböző karain, tanszékein, intézeteiben fejtik ki tevékenységüket. Soraiba fogadja azonban Ukrajna más városaiban élő és dolgozó kárpátaljai származású tudósokat is.

A közgyűlés meghívott vendégei voltak: Volodimir Szlivka professzor, az egyetem rektora, Béres József, a magyarországi Béres RT vezérigazgatója, Tóth Mihály parlamenti képviselő, Vaszil Lizák, a megyei tanács nemzetiségi, migrációs és vallásügyi főosztályának helyettes vezetője, Orosz Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke és Gulácsi Géza, a KMKSZ politikai titkára. A lemergi és kijevei egyetemen dolgozó KMTT-tagokat négyen képviselték.

Monori István, a magyar Köztársaság ungvári főkonzulja levélben üdvözölte a közgyűlést, rámutatva a Társaságnak az ukrán—magyar kapcsolatokban betöltött fontos szerepére.

Két év telt el a Kárpátaljai magyar Tudományos Társaság megalakulása óta. Elfogadott alapszabályunk értelmében kétévenként beszámoló-választó közgyűlésen kell számot adni az elvégzett munkáról – kezdte beszédét Lizanec Péter professzor, a társaság elnöke. Ezt megelőzően azonban szomorú kötelességének tett eleget, amikor bejelentette három tagtárs elhunytát. A jelenlévők egyperces hallgatással és felállással tisztelegtek Sztepan Havackónak, az UÁE testnevelési tanszéke docensének, Müller Gábornak, a Lembergi Állami Egyetem földrajztudományi tanszéke professzorának, Papp Tibornak, a Drohobicsi Pedagógiai Főiskola idegennyelvű tanszéke docensének emléke előtt.

A KMTT 1993. április 14-i megalakulásakor a tagság létszáma 34 fő volt, s azóta 87 főre emelkedett, folytatta beszámolóját az elnök. Közülük 36 tag nagydoktor, és 51 tag kandidátus. Kiemelte, hogy tudományos és nyelvi, nem pedig nemzetiségi alapon jött létre a társaság, melynek központi feladata a tudományok magyar nyelven való művelése Kárpátalján, ahol magyarok és más nemzetiségűek élnek egymás mellett.

Az előadó 6 pontban foglalta össze az alakuláskor felvállalt feladatok teljesítését.

A tagság folyamatosan kiépíti szoros kapcsolatait Ukrajna, Magyarország és más országok tudományos szervezeteivel, illetve intézményeivel. Együttműködés alakult ki az UMTA és az MTA intézeteivel, a Béres Rt-vel, a Magyar Mérnökök és Építészek Világszövetségének (MMÉV) magyarországi társaságával, az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületével (SZSZBMTT). Ez utóbbiaknak kárpátaljai csoportjai is létrejöttek Kökényesi Sándor elnökletével.

Pénz hiányában a KMTT sajnos keveset tudott tenni a tagok tudományos tevékenységének elősegítése, a különböző tudományágakban elért eredményeik propagálása érdekében. Eredményként könyvelhető el azonban, hogy a minden hónap első szerdáján megtartott előadások szövege a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei című folyóirat 2. számaként napvilágot lát.

Az üléseken elhangzott felszólalások fontos kutatási témákat vetettek fel. Így például Fodor István professzor a kárpátaljai természetvédelemről, Bojko Miklós professzor az ukrán–magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztésének lehetőségeiről, dr. Szabó László megyénk lakosságának vitaminellátottságáról, dr. Zseltvay Viktor az immunológiai rendszerről, Krocskó Gyula professzor a kárpátaljai állatvilágról tartottak előadásokat. Dr. Béres József, Ujváry Zoltán professzor, H. Tóth István docens személyében magyarországi, Holger Fischer személyében németországi, Paul Robert Magocsi személyében pedig kanadai előadó és nem utolsósorban Monori István, Magyarország ungvári főkonzlja tisztelte meg a Társaságot.

Tudományos eredményként könyvelhetők el a külföldön – igaz, személyes kapcsolatok alapján – szervezett előadások. Rendszeresen tartanak előadásokat Magyarországon Almásy Sándor, Fábry Zoltán, Kökényesi Sándor, Holovács József professzorok, Németországban Melika Georg docens.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy a KMTT-tagok a lehetőségekhez mérten részt vesznek a külföldön rendezett tudományos fórumokon. Képviseletük magukat az MMÉV szervezésében megtartott Közös környezetünk – Európa' 94 c. konferencián, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testület évi közgyűlésén, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola rendezésében sorra került anyanyelvi konferencián. A III. Hungarológiai Nemzetközi Szimpozion pedig külön is fontos, mivel a Hungarológiai Központban kerül megrendezésre szeptember 20-a és 23-a között.

A két év alatt végzett munka kézzelfogható eredménye lett a társasági tagok életrajzi lexikonja, amely a napokban jelent meg. A lexikon szócikkek formájában tájékoztat a KMTT-tagok életrajzi adatairól, kutatási irányvonalairól. A kiadvány iránt máris van nemzetközi érdeklődés. A kanadai kiadású Encyclopaedia Hungarica

révén a társaság bekerül a nemzetközi tudományos információ áramkörébe, s ezáltal számos országban ismertté válik.

A KMTT Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei címmel, mint már említettük, folyóiratot alapított, amelynek első száma a lexikon lett, a továbbiakban pedig a tagoknak az üléseken elhangzott előadásait, a kutatási eredményekről szóló cikkeket, információkat fogja tartalmazni. A 2. szám kiadása júniusban várható. Mindkét kiadvány megjelentetését az Illyés Közalapítvány finanszírozta az MMÉV, a Béres Rt és az SZSZBMTT támogatta. Lizanec Péter professzor köszönetét fejezte ki a szponzoroknak. Befejezésül az elnök még kitért arra, hogy a Társaság kétszer kapott támogatást, de azt az 50 ezer forintot, amelyet fax megvásárlására utalt ki az Alapítvány, vissza fogják szolgáltatni, mert egy ilyen készülék megvételéhez az összeg kevésnek bizonyult.

Erdődy Miklós, az ellenőrző bizottság elnöke, a befizetett tagdíjak felhasználásáról tájékoztatta a közgyűlést.

Ezt követően a meghívott vendégek és néhány tag emelkedett szólásra.

Dr. Volodimir Szlivka köszönetet mondott a meghívásért, majd méltatta a KMTT létrehozása és tevékenysége érdekében kifejtett konstruktív munkát. A 87 tag hatalmas tudományos potenciát képvisel, amelyet egyetemünk és régióink tudományos szintjének emelésére kell összpontosítani. A rektor elmondta, hogy a professzorok és doktorok száma tekintetében felsőoktatási intézményünket csak a kijevi egyetemen előzi meg. A tudomány válságállapotáról beszélünk ugyan, egyetemünkön mégis 15 doktori disszertációt védtek meg az elmúlt évben, amire eddig még nem volt példa. A rektor elsődleges teendőjének nevezte a tanárok egy új nemzedékének képzését, tekintettel arra, hogy az iskolákban pedagógushiány lépett fel. A tervek szerint, akárcsak tavaly, az idén is minden olyan jelentkező továbbtanulását biztosítani fogják, aki leteszi a felvételi vizsgákat. A KMPSZ kérésére pedig lehetővé teszik, hogy a fizikai és matematikai karon a tantárgyak egy részének oktatása magyar nyelven történjék.

Az UAE fennállásának 50. évfordulója tiszteletére már elkészültek a prospektusok, az intézményt bemutató kiadvány, sőt talán még bélyeg és boríték is megjelenik a jubileum alkalmából.

Gratulálok a tudományos társaságnak ahhoz a törekvéshez, hogy megpróbálja összehangolni és a barátság jegyében megszervezni a jövőbeli munkát, és közös erővel akarnak előrehaladni a tudomány és az élet valamennyi területén – mondotta dr. Béres József, és egy fax ajándékozását helyezte kilátásba.

Az ukrainai parlament képviselője felszólalásában bíráló hangnemet ütött meg. Tóth Mihály a beszámolót tárgyszerűnek nevezte, de hiányolta a lényegi cselekedetet. A KMTT-nek fel kellett volna vállalnia a felsőszintű anyanyelvi képzés továbbvitelét. Mint mondotta, a kérdéssel sokan foglalkoznak, de többnyire avatatlanok. A Társaságnak húzóerőként kellene szolgálnia abban, hogy mind a humán, mind a természettudományi karokon szélesedne az anyanyelvi képzés. Amiben valóban

kiemelkedőt nyújt a Társaság, az a különböző tudományágak szintjén való kapcsolatai, s ebben a kívülállók számára is konkrét eredményeket mutat fel. Vaszil Lizák, a nemzetiségi, migrációs és vallásügyi főosztály helyettes vezetője a társaság hivatalának segítségét ajánlotta fel. Vaszócsik Vera docens a tudományos szervezet nyitottságára hívta fel a figyelmet és visszautasította a KMTT-t, illetve annak tagjait az egyes magyar érdekvédelmi szervezetek és személyek részéről ért vádakat. A rágalmozások helyett inkább a helyi magyar kultúra művelésén, a kulturális, gazdasági és egyéb kapcsolatok fejlesztésén kellene munkálkodniuk, jegyezte meg a felszólaló. Bojko Miklós professzor köszönetet mondott a tagságnak az eddigi munkáért, Török-Medveczky Olga, a Lembergi Állami Egyetem profeszszora pedig a más városokban tevékenykedő tagok nevében szólalt fel.

Lizanec Péter zárszavában egy igen fájó problémára tért ki. Nevezetesen arra, hogy a kárpátaljai magyar szerveződések figyelem nélkül hagyják a Társaság üléseire szóló meghívásokat, elzárkóznak, ezért az együttműködés mind ez ideig nem alakult ki. A beregszászi főiskola bejegyzésének problémája is régen megoldódott volna, ha a tervekbe beavatják a KMTT-t és a rektor urat. És a rágalmakkal is fel kell hagyni, egyetértésre kell törekedni.

A tisztségviselő személyek megválasztását követően – ennek eredményéről már beszámoltunk – Lizanec Péter régi-új elnök megköszönte az iránta tanúsított bizalmat és kifejtette elképzeléseit a KMTT jövőbeni munkájáról.

És végül, de nem utolsósorban: Volodimir Szlivka egyetemi rektor és dr. Béres József a Társaság Elnökségének dísztagjai lettek.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1995. VI. 1.

K. Zs.

Спасибі, шановні наставники!

Останнім часом про кафедру угорської філології говорять дуже багато, а ще більше про неї пишуть. Публікації, які з'являються в основному на шпальтах закордонних угорських, а частково й місцевих угорськомовних друкованих органів, на наш погляд, здебільшого носять недоброзичливий характер і глибоко тенденційні.

Ми тепер не хочемо вступати в суперечку з авторами подібних матеріалів, вважаємо за доцільніше згадати наші студентські роки і висловити щиру подяку за все те, що ми дістали від наших наставників – викладацько-професорського складу кафедри угорської філології. Про те, що в рідному вузі ми одержали обширні і міцні знання, свідчить, між іншим, і те, що під час того семестру, який ми провели в Дебреценському університеті ім. Лайоша Кошута, нам не доводилося червоніти перед угорськими студентами.

Сьогодні, коли ми вже отримали свої дипломи, сподіваємося, що станемо чуйними, доброзичливими педагогами, високоосвіченими, здібними фахівцями, як і наші опікуни з кафедри угорської філології УжДУ.

Щиро дякуємо за все, наші дорогі і шановні наставники! І зичимо Вам міцного здоров'я, подальших творчих успіхів і багато терпіння у вашій повсякденній, благородній роботі, щоб і наступні покоління студентів залишилися такими вдячними Вам, як ми.

Випускники угорської філології УжДУ.

Р. С. Ми щиро вдячні редакції газети „Новини Закарпаття”, що пішла нам назустріч, оскільки опублікувати цей лист редакція угорськомовної газети відмовилася.

„Новини Закарпаття”, 24. VI. 1995.

Гунгаролог і славіст – професор Лизанець

Зачну (і закінчу) "особистим". Уперше зустрівся з Лизанцем-науковцем і запам'ятав його будучи студентом молодших курсів. Він попросив у нас, зелених піїтів, наші публікації для аналізу й написання статті й доповіді на науковій конференції. Й деталь: доцент обіцяв повернути вирізки і... повернув. А невдовзі і з'явилися одна-друга газетні статті про мову і стиль молодих поетів Закарпаття, а також публікація тез доповідей на республіканській конференції в Чернівцях (1963 р.). Як людина педантична я був вражений, що тоді доцент кафедри української мови пан Лизанець кожному з поетів, кого згадував у тезах, привіз і... подарував збірник матеріалів конференції. Погодьтеся, рідко таке буває. Але саме така деталь для мене, наприклад, у ставленні до людей стає вирішальною. Пунктуальність, обов'язковість, уважність, такт, зібраність – і є, очевидно, головними в характері професора Лизанця.

І далі, як звично, подаю низку біографічної та ділової інформації про ювілянта. 2 липня ц.р. виновнюється професору Лизанцю 65 років. Він – доктор філологічних наук, завідувач кафедри угорської філології Ужгородського університету, директор Центру гунгарології, одним словом – вчений зі світовим іменем. В полі овиду професора Лизанця – питання загального мовознавства, славістика, гунгаристика, діалектологія, лінгвогеографія. Він автор 280 наукових праць, 16 монографій, 14 підручників, 11 брошур науково-популярного плану. До речі, сім монографій з'явилися за кордоном. Його праці діставали високу оцінку в Болгарії, Естонії, Молдові, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, Угорщині, Україні, Фінляндії, Франції, Чехії, Югославії...

Це доробок, якому треба по-доброму заздрити. Однак і громадської роботи на плечах професора Лизанця достатньо. Двадцять років був головою президії крайового товариства українсько-угорської дружби, головою комісії по роботі серед населення угорської та румунської національностей, просвітницького товариства „Знання”. А який обсяг роботи виконано по впорядкуванню назв сіл і міст Закарпаття і її правописної норми!

Народився Петро Миколайович Лизанець 2 липня 1930 року в с. Ізвор Свалявського району в сім'ї лісоруба. Він був четвертою дитиною в багатодітній родині, і всі п'ятеро дітей здобули вищу освіту. Молодший брат Михайло – теж професор, доктор медичних наук, живе і працює в Москві.

1936 року родина переїжджає на Берегівщину, тому, поступивши до першого класу в с. Ізвор, Петро-учень продовжує навчання з грудня уже в початковій школі Шом-Колонії. 1942 року поступає в Мукачівську горожанку, з якої 1 лютого 1945 року переведений у четвертий клас Берегівської гімназії. Закінчив першу Берегівську СШ у 1948 році. Тут і починалося його поглиблене знайомство з угорською мовою, появився інтерес до мадярської культури. Все життя мадярське і рідне материнське, йде поруч. Може тому проблематика угорсько-карпатських контактів стає домінуючою в його науковій діяльності.

Із 1948 року Петро Лизанець – студент історико-філологічного факультету УжДУ, українське відділення якого закінчує з відзнакою у 1953 р., потому – й аспірантуру при кафедрі української мови і в 1959 році успішно захищає кандидатську дисертацію на тему говорів Виноградівського Затисся

1966 року молодого вченого обирають завідуючим єдиної в колишньому Радянському Союзі кафедри угорської філології, якою керує й досі. Із 1977-го по 1984-й деканував, з 1988-го – ще й директор Центру гунгарології, до речі, теж єдиного на всьому східному просторі.

З віддалі часу видно, що з першого дня завідування угорською кафедрою тоді доцент Лизанець цілеспрямовано організовує навчально-методичну і науково-дослідну роботу студентів та й викладачів, націлює і надихає колектив на систематичний збір діалектологічного і фольклорного та етнографічного матеріалу серед місцевого населення Карпатського регіону, який ляже в наукові проекти молодого вченого, закроєні вже в той далекий час. Невтомний вчений-педагог і по сьогодні з невичерпним ентузіазмом збирає матеріал духовної і культурної спадщини рідного краю, керує фольклорною і діалектологічною практиками студентів угорського відділення. Завдяки його особистим зусиллям і великій організаторській роботі за тридцять років свого існування кафедра угорської філології здобула визнання не лише в Україні, а й в Естонії, Угорщині, Росії. Саме на базі кафедри створено Центр гунгарології, який за короткий час діяльності став авторитетним осередком.

1971 року Петро Лизанець успішно захищає докторську дисертацію на тему: "Українсько-угорські міжмовні контакти", наступного ж – йому рішенням Вищої атестаційної комісії присвоєно вчене звання професора. За матеріалами докторської дисертації і подальшого збору найрізноманітнішого діалектологічного матеріалу він видав тритомну монографію, високо поціновану спеціалістами зарубіжжя.

А 1992 року у видавництві Угорської академії наук виходить перший том „Атласу угорських говірок Закарпаття” (на черзі ще 2-й і 3-й томи), який вміщує 407 лінгвістичних карт. Із них 332 лексичні і 75 семантичні.

Понад двадцять п'ять років професор Лизанець збирає лексичний та семантичний матеріал за укладеною (ним же) у двох частинах програмою-питальником, що охоплює 28 тематичних груп і включає 1737 питань і близько півтисячі малюнків. Йдеться про "Програму-питальник для збору матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпатської області УРСР". – Ужгород, ч.І (1976, ч.2, 1985).

А звідси випливає: ювілянт є прикладом заглибленого "чистого" вченого, який відповідально і перспективно спрямовує і викладачів кафедри угорської філології, і наукових співробітників Центру гунгарології на виконання важливих досліджень з мови, літератури, етнографії. Професор Лизанець є керівником трьох держбюджетних тем і загальнокафедральної теми. Під його керівництвом на кафедрі захищено 5 кандидатських дисертацій, підготовлено до друку двотомний „Словник угорських говорів Закарпаття”, який включає близько 40 тисяч заголовних слів та їх варіантів.

Престиж вченого – у кількості відсилок до його праць. Понад 300 таких міститься у найрізноманітніших мовознавчих монографіях, атласах, словниках, наукових статтях, підручниках тощо. Понад 50 рецензій та відгуків надруковано на 42 окремі видання професора Лизанця, в основному в журнальній періодиці.

В останнє десятиріччя-два професор Лизанець бере активну участь у міжнародних наукових проектах, як „Лінгвістичний атлас Європи”, "Загальнокарпатський діалектологічний атлас". Тут він виступає і як автор, і як член міжнародної редколегії серед авторитетів. Він – заступник голови Міжнародної комісії по цільовій програмі "Інтерференція мов і діалектів Карпатського ареалу". Виступи професора Лизанця на міжнародних конференціях, конгресах, симпозіумах виносять його ім'я в ряд крупних світових вчених. У Росії, Естонії, Україні професор Лизанець – авторитет з унгаристики, з яким радяться, в якого консультуються, до якого прислухаються. І це не випадково. Він є навіть віце-президентом Міжнародного товариства з угорської філології. Ну, а вже зрозуміло, і головою Закарпатського угорськомовного наукового товариства, членом міжнародного товариства "Ураліка-Алтаїка" і членом редколегії журналу "Лінгвістика Ураліка" (до 1991 р. – "Советское финно-угроведение"). В Ужгороді, при Центрі гунгарології заснував і редагує два нові журнали "Акта Гунгаріка" та "Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства".

А ще до міжнародних зв'язків треба додати, що професор Лизанець, як запрошений гість, читав лекції в університетах та наукових закладах Австрії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини... 1986 року він нагороджений медаллю імені видатного угорського вченого Чюрі Балінта – за особливі досягнення в дослідженні угорських діалектів і міжмовних контактів. А за внесок у розвиток угорської культури уряд Угорщини 1989 року нагородив ужгородського вченого Почесним дипломом "Про Култура Гунгаріка".

Але ці роки – і зеніт слави, і нові стартові можливості професора Лизанця. І коли він у співавторстві з колегами готує посібники для угорців, що хочуть вивчити українську мову, і для українців, що бажають знати угорську, – це нова нивка на лінгвістичному полі професора. І тут деталь (я обіцяв закінчити "особистим"): вчений помічає моє психологічне оповідання "Про що собі думали голуб з голубкою" і друкує в одному з посібників як зразок; української літературної мови... Це мене зворушило як карпато-русина за національністю. Дякую.

Ця цім слові – дякую – в його ширшому розумінні й закінчу ювілейну статтю про професора Лизанця, феномен якого, очевидно, у надвисокій, навіть надлюдській працьовитості.

**„Новини Закарпаття”,
1.VII.1995**

Володимир Фединишинець,
член Спілки письменників України

A tudomány szolgálatában

Aligha kell Lizanec professzor urat a Kárpáti Igaz Szó olvasóinak bemutatni. Akik személyes ismeretségben vannak vele, ismerik szakmai, emberi és erkölcsi kvalitásait.

Születésnap apropóján azért tekintünk vissza – nem a teljesség igényével – eddigi pályájára, hogy megmutassuk: az aprólékos, kitartó és igényes oktatói-kutatói munkát oly kevésbé megbecsülő korunkban mégiscsak a teljesítmény lehet az emberi érték legfontosabb fokmérője.

Ha Lizanec Péter pályájának áttekintéséhez valamilyen vezérfonalat keresünk, megtaláljuk monográfiáinak címében: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok, Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban, A kárpátaljai ukrán nyelvjárások lexikai hungarizmusainak atlasza (1970–1976); A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza (1992). Ez a témaválasztás (az akkori időkben!) már maga tanúskodik egy tudós szakmai és erkölcsi magatartásáról: a kisebbségi nyelv hatásának nyomai a többségi nyelvben ... Gyalog, kerékpáron, vonaton, személyautón; egyedül, diákjaival, kollégáival; hétköznapi és ünnepnapokon évtizedek óta megszállott kitartással járja Kárpátalját, hogy tanulmányozza népe nyelvét, a magyar elemeket az ukrán/ruszin nyelvjárásokban, a magyar nyelvjárások szókincsét; hogy megmentse az itteni valamikor is használt szavakat a tudomány számára. s teszi ezt oly kemény akarattal, munkabírással, amit kollégái csak csodálni, irigyelni tudnak. a már megjelent életmű és a megjelenésre váró munkák bizonyítják: a Professzor úr nem az éppen aktuális politikai széljárások szolgálatába állt be, hanem a nyelvtudományt művelte a nyelvi tények tiszteletben tartásával. Nyelv és társadalom, nyelv és művelődés, nyelv és ember, ember és viselkedés összefüggéseit vizsgálja nagy-nagy alázattal szűkebb hazája és tágabb családja – Kárpátalja szolgálatában.

Kárpátalja tudományos életében két intézmény és két általa lapított folyóirat tartozik Lizanec Péter életművéhez: az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke és a Hungarológiai Központja; az Acta Hungarica és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei. Az ő tekintélyének, fáradozásának, kiállásainak köszönhető, hogy ez a két intézmény egyáltalán működik, eredményeket tud felmutatni. Ezzel kapcsolatban hadd idézzük itt Kozma Endrét, a tanszék volt vendégtanárát a Kárpáti Igaz Szó 1986. december 24-i számában megjelent cikkéből, amelyet akkor írt, amikor a Professzor urat Csűry-emlékéremmel tüntették ki:

„A Nyelvtudományi Társaság ülésén mindenki egyetértett Benkő Loránddal, amikor azt hangoztatta, hogy nem szükséges Lizanec professzor érdemeit hosszasan fejtegetni, hiszen a magyar nyelvészek között jól ismert dialektológiai munkássága, számtalan kisebb-nagyobb publikációja, s mindenekelőtt a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokról szóló könyve és a kárpátontúli ukrán nyelvjárások magyar jövevényszavairól szóló monográfiája, amely a budapesti Akadémiai Kiadónál látott napvilágot. Ezek mellett a munkák mellett nagy figyelemmel kísérik azt a fáradhatatlan alkotó és szervezőmunkát, amelyet Lizanec professzor az Európai Nyelvatlasz és az Összkárpáti Nyelvjárási Atlasz szerkesztőbizottságának tagjaként végez. Mindkét munka – jellegénél fogva – nemzetközi jelentőségű, amely nemcsak a kitüntetett alkotónak hoz elismerést, hanem az Uzshorodi Állami Egyetemen és magyar filológiai tanszékének a tudományos rangját, tekintélyét is nemzetközi méretűvé szélesíti.”

Lizanec Péter tudományos munkássága nem szakítható el egyetemi oktatói tevékenységétől. Mint tanszékvezető professzor hosszú évek óta magyar nyelven folytatja kevésbé látványos, de eredményes munkáját a nyelvészet, a kutatói munka kérdései iránt elkötelezett fiatal nemzedék nevelésében, s ehhez a munkához 1966-tól kezdve a 80-as évek végéig rendszeresen, nagy utánajárással mindig segítségül hívta a legjobb magyarországi szakembereket (Imre Samu, Lőrincze Lajos, Benkő Loránd, Bárczi Géza, Deme László, Kálmán Béla, Margócsy József, Szathmári István, Fábíán Pál, Sebestyén Árpád, Bachát László, Hajdú Péter, Ortutay Gyula, Ujváry Zoltán ...), hogy az Ungváron tanuló magyar szakos hallgatók a legjobb tudással felvértezve fejlesszék anyanyelvi kultúrájukat, taníthassák Kárpátalján a magyar nyelvet és irodalmat.

Tisztelt Professzor Úr

Őszinte nagyrabecsüléssel köszöntjük születésnapja alkalmából, kívánjuk, hosszú évekig kamatoztassa tiszteletre méltó emberi, tudósi kvalitásait a tudomány javára, jó egészségben, szűkebb és tágabb családjá örömeire.

Kívánjuk, hogy a magyar népnek sok ilyen elkötelezett híve legyen, aki mindennek ellenére és dacára nem tántorodik meg, kitart közös ügyünk mellett.

Munkatársai és tanítványai nevében

„Kárpáti Igaz Szó”, 1995. VII. 1.

Fedinec Csilla

Нагороди вручив президент

Ужгородському державному університету нинішньої осені виповнюється 50 літ. Багато це чи мало? Звісно, як для навчального закладу нашої держави, то він дійсно молодий, бо є вузи, які вже відзначили свої столітні ювілеї. Не дивно, що довгий час наш університет називали наймолодшим в Україні. А з точки зору людського життя п'ятдесят - це вже солідний вік. Тож чи не поєднати ці два поняття?

Молодість йому завжди надаватимуть його студенти, а солідність – авторитет і визнання - його численні випускники, доценти, професори, академіки і просто порядні, скромні трударі, викладачі і науковці.

Всього в університеті нараховується 11 факультетів і 60 кафедр, де здобувають освіту понад 8 тисяч студентів з 28 спеціальностей, в тому числі 4,5 тисячі за денною формою навчання. Професорсько-викладацький склад нараховує 605 чоловік, серед яких 404 - з вченими ступенями і званнями, з них 82 доктори наук і професори.

Десять науковців університету стали лауреатами Державної премії України в галузі науки і техніки. В університеті викладає чотири заслужені працівники народної освіти, три заслужені діячі науки і техніки, два заслужені лікарі України, вісім академіків АН вищої школи України.

А сьогодні до цієї славної плеяди доповнилася ще когорта чудових науковців, які своєю наполегливою працею примножили славу не лише університету, але й всієї держави. Їх вклад належно відзначено високими державними нагородами, які нещодавно під час святкування 50-річчя возз'єднання Закарпаття з Україною урочисто вручив Президент України Л. Д. Кучма.

Найвищою нагородою держави - почесною відзнакою президента нагороджено ректора УжДУ професора В. Ю. Сливку. Звання „Заслуженого діяча науки і техніки” присвоєно професору філологічного факультету П. М. Лизанцю, „Заслуженого лікаря України” - професору медичного факультету Л. К. Єфімовій; „Заслуженого винахідника України” - професору Ф. Ф. Теличку з медичного факультету та І. І. Балозі - з хімічного факультету.

Високі нагороди вчених університету - хороший подарунок до його 50-річного ювілею. Але вони і зобов'язують співробітників працювати ще наполегливіше, примножувати наукові здобутки молодій державі, ім'я якій – Україна.

«Орбіта», 13. VII. 1995.

Георгій Удовиченко

Finnországi kongresszuson

Yuväskylä finn kisváros 100 éves egyetemén rendezték meg sorrendben a VIII. finnugor kongresszust. A magas szintű fórum résztvevője volt az Ukrajna érdekes

tudósa cím egyik friss kitüntetettje – Lizanec Péter professzor, az Ungvári Állami egyetem magyar filológiai tanszékének vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója, akivel élményeiről, tapasztalatairól beszélgettünk.

Elöljáróban talán tisztázzuk, milyen kongresszusról van is szó?

A kongresszus a finnugor népek nyelvi, néprajzi, történeti, régészeti vizsgálatát, kutatását végző tudósok találkozója, amelyre 1960 óta öt évenként kerül sor. Eddig három ország – Magyarország, Finnország és a volt Szovjetunió – adott otthont egymást váltva az ilyen jellegű fórumnak. A Szovjetunió stéthullásával azonban bővül ezeknek az országoknak a köre. Nevezetesen Észtországgal, öt év múlva a tartui egyetemen bonyolítják le a IX. kongresszust, és minden valószínűség szerint Oroszországgal, ahol köztudottan sok finnugor nép él az őshaza viszonylagos közelségben: hantik vagy más néven, osztyákok, manysik vagy vogulok, komik vagy zürjének, udmurtok vagy votjákok, marik vagy cseremiszek és mordvinok.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy ötödször vehettem részt a finnugor kongresszuson. Az idén huszonnyolc ország képviseltette magát Ausztriától az Egyesült Államokon keresztül Dániáig, mintegy 800 résztvevővel. A legnépesebb küldöttségek természetesen Magyarországról, Oroszországból és a rendező Finnországból érkeztek. Különösen jóleső érzéssel tapasztaltam, hogy az Oroszországban élő finnugor népek minden eddiginél nagyobb létszámban, közel 140-en jöttek el, de például Moszkvából is mintegy 50-en voltak jelen.

Ha már az országok képviseletéről beszélünk, hadd kérdezzem meg, hányan vettek részt a fórum munkájában Ungvárról, Ukrajnából?

Sajnálatosul kell konstatálnom, hogy csak ketten utazhatunk a festői szépségű, mindössze 75 ezer lélekszámú Juväskyläbe. Útitársam Fábián Miroszláva volt, aki szintén az ungvári egyetem munkatársa, pontosabban az angol filológiai tanszék docense, kandidátusa. Mint annyiszor, most is a rendkívül korlátozott lehetőségek miatt volt ily csekély számban képviseltetve Ukrajna. Mi is csak a megyei adminisztráció támogatásával jutahattunk el e távoli országba. Egyébként a nyugati tudósok mércéjével mérve is drága „multság” volt ez a találkozó, mivel az északi országokban mindenért borsos árat kell fizetni. A költségekről még talán annyit, hogy az oroszországi autonóm köztársaságok képviselőinek utazását központilag fedezték.

Kikkel találkozott az ismertebb tudósok közül?

Sok jó ismerősöm, sőt barátom van, akikkel az 1970. évi kongresszus óta rendszeresen találkozom és mindannyiszor újakra is szert teszek. Az ilyen találkozók lehetővé teszik a tájékozódást a tudomány fejlődéséről, az új kutatási eredményekről, véleménycserékre, vitákra is sor kerül. Kérdésére válaszolva, olyan jól ismert neveket említhetek, mint Honti László, Dezső László, Sebestyén Árpád, Kodolányi János Magyarországról, Jevgenyij Helimskij, Dmitrij Cigankin, Larisza Buzukova, Vlagyimir Gyomin, Nyikolaj Karaulov Oroszországból, Seilentan Tönü, Paul Kokla, Karin Markó Észtországból, Wolfgang Venker, Holger Fischer Németországból, Pertti Virtaranta, Tuomo Tuomi, Osmo Ikola Finnországból, Décsy Gyula és Báthory

István az Egyesült Államokból, Rédey Károly Ausztriából, Jean Perrot Franciaországból. Ez utóbbi tudós a párizsi Hungarológiai Központ igazgatója.

Hogyan zajlott a kongresszus?

Meg kell mondanom, a szervezés minden várakozást felülmúlt, a munkahangulatot semmi sem árnyékolta be. A kongresszus védnöke a finn államfő volt. Jelenlétével megtisztelt a finn oktatási miniszter, az észt elnök, Fodor Gábor magyar művelődési miniszter is.

A nagyszabású fórumot Heikki Leskinen akadémikus, a kongresszus elnöke nyitotta meg és rekesztette be plenáris ülésen. A megnyitó ülés egyik legérdekesebb és élénk vitát kiváltó előadását Jevgenyij Helimszkij tartotta az előuráli népekről és őshazájukról. Ugyanis mind a mai napig tisztázatlan, kik voltak az uráli népek elődei. Megítélésem szerint ez az előadás is közelebb visz a probléma megoldásához.

A munka négy szekcióban – lingvisztika, etnológia és folklór, irodalom, archeológia és antropológia –, illetve ezek alszekcióiban folyt. De tizenhárom szimpozion is működött. Az egyiken, amely a Hungarológia Magyarországon kívül néven szerepelt, én is részt vettem és hungarológia ukrájnában címmel tartottam előadást. Itt említeném meg, hogy az ungvárin kívül Rómában, Párizsban és Hamburgban fejt ki széles körű tevékenységet hungarológiai központ. És most van alakulóban Japánban, amely főként zeneorientált lesz, illetve Finnországban.

Másik felszólalásom szekcióülésen hangzott el a kárpátaljai magyar nyelvjárások lexikai és szemantikai kutatásának eredményeiről a „Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza” I. kötete alapján. Fábián Miroszlava „Vallási érzelmeket kifejező szavak a magyar és az angol nyelvben” témakörben szólalt fel.

A kongresszus programja rendkívül zsúfolt volt, de ez nem okozott fennakadást, mert az előre kiosztott füzet átböngészésére maradt elég idő. Így mindenki kiválaszthatta a több száz előadás közül azokat, amelyek érdeklődési körébe vágnek. A felszólalók fél órát kaptak, amit nem volt szabad másodpercekkel sem túllépni. Ha pedig valamelyik előadó távolmaradt, akkor szünetet rendeltek el.

A munka után bozonyára volt lehetőség a kikapcsolódásra is.

Természetesen tartalmas kulturális program is várt a kongresszus résztvevőire. Elsősorban megismerkedtünk az egyetemvárossal. A 25 épület egy parkban helyezkedik el, 3–4 szintnél egyik sem magasabb. A felszereltség pedig egyenesen ámulatba ejtő, irigylésre méltó.

Volt városnéző körút, majd egy falucskába, illetve a Jyväskylät körülvevő 50 tó egyikéhez látogattunk. Lappföldre is invitáltak, de hát a 800 dolláros részvételi díj miatt nem vehettünk részt ezen a repülőgépes túrán.

A város színházában a finn művelődési miniszter adott fogadást a tudósok számára, továbbá múzeumokat, galériákat kerestünk fel. Kamarahangverseny és diákkoncert tarkította a programot. A kongresszus résztvevőiből alakult kórus is kellemes percekhez szerzett a bankett vendégeinek.

Milyenek a finn emberek?

Ha azt mondom, hogy udvariasak, figyelmesek, csendesek, nyugodtak és dolgo-
sak, akkor még nagyon keveset említettem a rájuk jellemző tulajdonságok közül. Le-
hetnek is nyugodtak, hiszen ott minden óraműpontossággal működik.

Ami igencsak szembeötlött, az az, hogy nincs nyüzsgés, zaj és nemcsak az álta-
lunk megismert kisvárosban, de még Helsinkiben sem, ahol érkezésünkkel és eluta-
zásunkkal töltöttünk egy-egy napot. Nappal ott mindenki dolgozik, nincs nagy for-
galom az utcákon.

Milyen benyomásokkal érkezett haza?

Felejthetetlen élményekkel gazdagodva szálltunk be a magyarországi résztvevő-
ket szállító malév-járat egyik gépébe. Örülök, hogy ott lehettem, mind a tudomány,
mind az emberi kapcsolatok szempontjából hasznos volt ez az utazás. Jó értelemben
büszkeség fogott el, amikor ismerősök és eddigi ismeretlenek megszólítottak és a
Hungarológiai Központ és a KMTT munkája felől érdeklődtek. Nagyon örülök, hogy
mindkettő híre eljutott messze földre is.

Tudomásom szerint itthon is folynak egy tudományos fórum előkészületei.

Igen, Ungváron kerül sor a III. nemzetközi hungarológiai kongresszusra. Az ere-
deti elképzelés szerint szeptember 20–24-én tartottuk volna meg, az időpont azonban
október 25–28-ra módosult. Ennek is pénzühiány az oka. Eddig csak az ukrainai
művelődési minisztériumtól kaptuk meg a támogatást, ami a szükséges összegnek
csak egy töredéke. A magyar művelődési és oktatási minisztériumhoz is fordultunk
segítségért, de pozitív választ ezeddig nem kaptunk. Pontosabban: 10 magyarországi
résztvevő útiköltségének fedezését vállalta. Szponzorokat kell hát találnunk,
alapítványokhoz kell fordulnunk. Eddig 95 tudós küldte el jelentkezési lapját, köztük
58-an magyarországról, de több mint 100 főre számítunk.

A szervezésben pedig a finnországi tapasztalatokat is fel szeretnénk használni,
már amennyire az lehetséges a mi körülményeink között.

„Kárpáti Igaz Szó” 1995. szeptember 2.

Kökényesi Zsuzsa

Hungarológusok szimpóziuma

Háromévenként nagyszabású tudományos fórumot rendez az Ungvári Hungaro-
ológiai Központ. Az első Nemzetközi Hungarológiai Szimpóziumra 1989-ben került
sor, a másodikra 1992-ben, míg a harmadik a napokban, e hónap 25–28-a között lesz
lebonyolítva.

A szimpóziumra csaknem száz tudóst hívtunk meg kilenc országból – tájékoztat
Lizanec Péter professzor, a Hungarológiai Központ igazgatója. – Eddig 83-an
jelezték részvételüket, a kárpátaljaiakkal együtt. Magyarországról 54 személy érke-
zését várjuk. Innét jön majd a Művelődési és Közoktatási Minisztérium küldöttsége
is, melyet Papp Lajos államtitkár-helyettes vezet, és tagja lesz Kissné dr. Papp Margit
minisztériumi főosztályvezető.

Hogyan alakult a szimpózium programja?

Az érkezés napján a vendégek megtekinthetik központunkban a könyvkiállítást, valamint Danielovics Emmi grafikáinak és textilművészeti munkáinak kiállítását. Másnap, 26-án, a délelőtti órákban tartjuk meg a plenáris ülést az egyetem közgazdasági karának kistermében. Az ülést Volodimir Szlivka professzor, az egyetem rektora, valamint Papp Lajos államtitkár-helyettes fogja megnyitni. Ezt követően magas színvonalú tudományos előadások hangzanak el Benkő Loránd akadémikus (Budapest), Görömbei András (Debrecen), Voight Vilmos (Budapest), Nyirkos István (Nyíregyháza) professzorok részéről. Hallgatóság elé lépek jómagam is hungarológiai központunk képviselőjeként.

A fórum szekciónként folytatja munkáját. Két nyelvészeti, egy irodalmi és egy etnokulturális (néprajzi-történelmi-művelődéstörténeti) szekció működik majd. Az utolsó napra kerekasztal-beszélgetést tervezünk a hungarológiai központunk tevékenységéről. Kifejtik véleményüket erről Jankovics József, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság főtárgya és dr. Varga István, a Nemzetközi Hungarológiai Központ ügyvezető igazgatója is.

Ami a résztvevők kulturális programját illeti, úgy az említett eseményeken kívül a görög katolikus székesegyházban az Ungvári 2. Számú Középiskola Zsoffcsák Zoltán vezette diákkórusa ad hangversenyt számukra.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1995. október 19.

(barát)

Együtt és külön – a tudomány szolgálatában

III. Nemzetközi Hungarológiai Szimpózium, Ungvár, 1995.

Rangos eseménynek adott otthont október végén az Ungvári Állami Egyetem Hungarológiai Központja, amely harmadik ízben rendezte meg a nemzetközi hungarológiai szimpóziumot. Először 1989-ben – a Hungarológiai központ megalakulásakor – rendeztek hasonló fórumot, amelynek témája a „Szovjet hungarológia: tanulmányok, problémák, a fejlődés irányai” volt. A másodikra 1992-ben került sor „A magyar kultúra az összeurópai kultúra tükrében” címmel. A mostani rendezvény a korábbiaknál gazdagabb programmal és nevesebb előadókkal várta az érdeklődőket. Témája a nyelvi, irodalmi és etnokulturális összehasonlító kutatásokat fogja össze. A rendezvény fő támogatója az ukrainai Soros Alapítvány volt.

A vendégek többsége már szerdán, október 25-én megérkezett a Hungarológiai Központba, ahol ezen a napon nyílt meg Danielovics Emmi „Vita sine libertate, nihil” c. kiállítása. A művésznő egyedi hangvételű grafikáira, kárpátaljai és erdélyi motívumokat feldolgozó falidíszekre, gyékényfonásaira, batikolt ruhadarabjaira a város közönsége példátlanul nagy számban volt kíváncsi, a Hungarológiai Központ kicsinek bizonyult az érdeklődők befogadására. Az ungvári közönség és a konferenciára érkező előadók a kiállítás megnyitása után jóhangulatú találkozón ismerkedtek

meg egymással és Danielovics Emmi magával ragadó egyéniségével, művészi törekvéseivel.

Hasonlóan gazdag és magas művészi színvonalú élményt adott a konferencia résztvevői számára a következő nap esti programja: a Havasigyopár diákkórus hangversenye a görög katolikus székesegyházban. Az ungvári 2. sz. középiskola tanulóinak ragyogóan tiszta hangú énekkarát Zsoffcsák Zoltán, Ukrajna érdemes tanára vezette. Műsorukat Márton István, Bárdos Lajos, valamint Schubert, Fischer, Bortnyánszkij, Panco, Franck, Csesznokov és Lihovid műveiből állították össze. Közreműködött Gyidik Jusztina, a Megyei Ukrán Zenei-Drámai Színház művésze, orgonán kísért Krilik Natália.

A tudományos tanácskozás csütörtökön délelőtt az egyetem közgazdasági karának épületében plenáris üléssel kezdődött.

A szimpóziumot Volodimir Szlivka rektor nyitotta meg. Beszédében hangsúlyozta a magyar nyelvű tanárképzés és kutatómunka jelentőségét az idén fél évszázados jubileumát méltató felsőoktatási intézmény életében. Ezt követően Görömbei András üdvözölte a hungarológiai szimpózium résztvevőit a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Nemzetközi Filológiai Társaság nevében.

Lizanec Péter, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatója az ukrain hungarológiai kutatások eredményeit foglalta össze. Ezeket a kutatásokat megalakulása – 1989 – óta az Ungvári Hungarológiai Központ fogja egybe és koordinálja. A kárpátaljai kutatások kiemelt témái: a magyar–ukrán nyelvi és irodalmi kapcsolatok; a régió onomasztikája és etnikei története; a kulturális kölcsönhatások, népszokások és hagyományok. E témakörök kutatási eredményeit számos monográfia és tanulmány foglalja össze. A Hungarológiai Központ tudományos periodikája az *Acta Hungarica*, amely rendszeresen közreadja a magyar és ukrán kutatások időszervi eredményeit a hungarisztika tárgyában. Az intézmény másik időszakos kiadványa a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közlönye, amely a magyar nyelvű tudományos kutatások ukrain fellendítését kívánja ösztönözni és szélesebb körben megismertetni.

Görömbei András, a határon túli magyar irodalom jeles szakértője a kárpátaljai magyar irodalmat elemezte. Megállapításai szerint annak fő sajátosságait alapvetően az határozza meg, hogy a kultúra terén a kárpátaljai magyarságnak minden lényeges vonatkozásban a legnehezebb történelem jutott. Jelentős művészi értékek keletkezéséhez, a tehetség kibontakozásához ugyanis színvonalas szellemi közegre van szükség. A kárpátaljai magyar irodalomban az 1980-as évek végének rendszerváltása hozta meg a szellemi felszabadulást és kibontakozást. A jelenlegi időszak egyik szembetűnő vonása az értékek felmutatásának, tudatosításának igénye, illetve az egyetemes magyar kultúrához való szoros kötődésre törekvés.

Benkő Loránd akadémikus Anonymus képe a Felső-Tisza vidékéről címmel tartott előadást. A magyar nyelvtörténet nemzetközi hírű professzora a történészek adatait egészítette ki a máig nem azonosított krónikaszerző művének nyelvtudományi vizsgálatával. A krónika földrajzi neveinek és népneveinek elemzésével követte

nyomon a honfoglaló magyarok útvonalát, a szláv népekkel való kapcsolatait, s megállapította, hogy az 1200-as évek elején írt krónika e tekintetben visszamenőleg is hiteles adatokat tartalmaz.

Voight Vilmos, a neves folklórkutató, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszékének vezetője a reformkori Magyarország mondavilágába nyújtott betekintést. A kárpátaljai vonatkozásokat illetően felhívta a figyelmet az ukrán és ruszin folklór múlt századi kutatásainak gazdag tudománytörténeti szakirodalmára, valamint arra, hogy ezeket a mondaszövegeket csak viszonylag kései átiratban ismerjük. A további feladat – azok első megbízható lejegyzésének felkutatása.

Csütörtökön délután és pénteken délelőtt a munka szekcióüléseken folytatódott.

Az irodalmi szekcióban Görömbei András elnökletével elsősorban a határon túli magyar irodalmak, ezen belül a kárpátaljai irodalom egy-egy sajátos problémakörével foglalkoztak.

Tóth Péter szombathelyi filológus előadásában századunk egyik kiemelkedő gondolkodója, az író, fordító, pedagógus Németh László kivételesen gazdag életművéből azokat az írásokat elemezte, amelyek a kelet- és középeurópai népek egymásra utaltságáról szólnak, megfogalmazzák a szellemi gazdagodás vágyát és a belső önállóságért érzett aggodalmat.

Csorba Sándor, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanára „Nemzeti himnusz és európai gondolkodás” címmel tartott előadást. Hangsúlyozta, hogy a legújabb történelmi korszak világállam-víziójának elterjedése idején sajátos jelentőséget hordoz egy nemzeti himnusz egyedi és általános vonásokat egyaránt hordozó rétegeinek bemutatása. Az előadó a magyar nemzeti himnusz belső terét kitöltő és egyúttal rendező elvek közül az egyetemes teológiai ihletésű bűn és bűnhődés, a filozófiai tételeességű tézis–antitézis–szintézis és a logikai ok-okozati motívumok mellett az európai üzenetet hordozó keletkezési időpontot, valamint a magyar nemzeti múlt történelmi képsorának mibenlétét vizsgálta.

János István, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola oktatója Balázs Béla „A kékszakállú herceg vára” c. művét elemezte a motívum nemzetközi történetébe, s a Kodály Zoltán által megzenésített mű sajátos jelentésrendszerébe ágyazva.

A határon túli irodalmak témekörében az Áprily-líra erdélyi korszakának világképébe nyújtott betekintést Antal Attila adjunktus (Nyíregyháza). Áprily Lajos a 20-as évek elején a maga és az erdélyi magyarság háború utáni lélekállapotát, gyászát, szorongásait foglalta versbe, majd a transzilván ideológia hatására az évtized közepétől a nehéz helyzetben való helytállás szükségességének adott hanggot. A természetből és a történelemből vett szimbólumokból próbált erőt meríteni, de verseiben egyre több lett a személyes hangú panasz. Mindezek mintegy megelőlegezték a végső búcsút, az erdélyből való távozást.

Érdekes színfoltja volt a tanácskozásnak Fedinisinec Volodimir ungvári ruszin költő felszólalása, aki az európai költészetben évszázadok óta jelen levő szabad versnek a ruszin nyelvben való meghonosítására tett kísérleteket. Előadásában tömören összefoglalta az orosz nyelvű irodalomelméleti vitákat a szabadversről.

Vaszócsik Vera, az ungvári egyetem docense a századelő magyar és ukrán irodalmának tipológiai hasonlóságait vizsgálta. Érdekes példákat elemzett a különböző irodalmi stílusok, kortárs eszméáramlatok befogadására és költői kifejezésére a tárgyalt időszakban.

Pál György, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola nyugalmazott tanszékvezető tanára „Modern törekvések és alkotásmechanizmusok kárpátaljai irodalmunkban” című előadásában kifejtette, hogy a kisebbségi magyar irodalmak közül mind hagyományaiban, mind lehetőségeiben a kárpátaljai volt a legszerényebb ága az egyetemes magyar irodalomnak. Számba vette azokat az alkotókat és műveket, amelyek a 60-as évek elejétől máig egyre erőteljesebben mutatják fel egy egyetemesebb érvényű és modernebb stílus jegyeit strukturáltságukban, alkotásmechanizmusukban és hangvételükben egyaránt.

Böhm Edit, az ungvári egyetem vendégtanára az 1970–80-as évek kárpátaljai magyar és ukrán költészetének jellegzetes képalkotó elemeit vette sorra és hasonlította össze. A színek, a tájbrázolás, az emberábrázolás világának összevetéséből azt a következtetést vonta le, hogy mindkét nép költői megtartották ősi, eltérő kultúrájuk alapvonásait, amelyek az együttélés során sem közeledtek egymáshoz.

Az etnokulturális szekcióban Lukács Béla és Balahuri Eduárd elnökletével történelmi, néprajzi tárgyú előadások, eszmecserék folytak, megkülönböztetett hangsúllyal szerpeltek a magyarság Kárpát-medencei helyzetét taglaló kérdések.

Francsák Iván professzor (Ungvár) a mai Kárpátalja területének IX–XVI. századi etnikai történetét vázolta fel, bizonyítva, hogy a magyarság megtelepedése a vidéken szakaszosan ment végbe. Balahuri Eduárd, az egyetem történelem karának dékánja az utóbbi évek egyik jelentős archeológiai leletének, a honfoglalás korára datált csomai sír feltárásának eddigi eredményeit ismertette. Sajnos azonban a munka mind az ásatások, mind az értékelés tekintetében befejezetlen az anyagi lehetőségek hiánya miatt. Pedig nagy kihívással állnak szemben, hiszen ma sem véglegesen tisztázott történelmi kérdés tárgyi bizonyítékait tartják a kezükben.

Fejős Zoltán, a Közép-Európa Intézet munkatársa a közép-európai újabb migrációs folyamatok irányairól, etnikai hatásairól szól; Smanyko Georgij, az ukrainai Világgazdasági és Nemzetközi kapcsolatok Intézete ungvári központjának szakembere pedig Kárpátalja és a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megye önkormányzati szintű együttműködésének lehetőségeit és távlatait vizsgálta a megváltozott körülmények között.

Lukács Béla, a Kijevi Szláv Egyetem és a Kijevi Művelődési Főiskola tanszékvezető professzora a dualizmus kori Magyarország művelődési viszonyairól tartott előadást, amit a nemzeti újjászületés időszakaként értékelt.

Bíró Andor, a Hungarológiai Központ tudományos főmunkatársa a kárpátaljai településnevek erőszakos megváltoztatására tett kísérleteket elemezte, bizonyítva, hogy ezek minden esetben ideológiai megfontolásból eredtek, illetve a megváltozó politikai viszonyokkal voltak összefüggésben.

A néprajzi értékmentés érdekes dokumentumait mutatta be több előadó is. H. Tóth István, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola igazgatóhelyettese a fornoszi lakodalomköltészetéről, Küllös Imola, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszékének docense egy századunkban élt tisztaágteleki parasztpróféta, Borku Mariska tevékenységéről, Berta Eleonóra, az Ungvári Hungarológiai Központ munkatársa a salamoni halotti és temetkezési szokásokról érkezett. Zékány Krisztina, az ungvári egyetem IV. évfolyamos magyar szakos hallgatója a magyar–ukrán kapcsolatoknak Ungvár utcanéveiben való visszatükröződését vázolta.

A nyelvészeti szekciók Benkő Loránd akadémikus, illetve Paczolay Gyula nyugalmazott egyetemi docens (Veszprém) és Benedek Gergely, a miskolci egyetem oktatója elnökletével a nyelvek közötti kapcsolatok, a lexika, a frazeológia, a toponímia és az antroponímia tárgyában vizsgálódtak.

Benedek Gergely a magyar nyelv szláv jövevényszavainak jelentéstörténetéről, Paczolay Gyula a magyar közmondások és szólások kelet-európai rokonságáról, Vörös Ottó (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely) a Kárpát-medence magyar vízrajzi neveiről, Balogh Lajos (MTA Nyelvtudományi Intézet) a Kárpát-medencei diglossia problémáiról tartott előadást.

Érdekes dokumentumok feltárásáról számolt be Mizser Lajos, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola oktatója. Az egyik Pesty Frigyes 1864–66-os kéziratos helységnévtára, amelyből ez idáig Bereg, Szabolcs, Ugocsa és Ung megye anyaga vált hozzáférhetővé. A helynevekhez kapcsolódóan sikerült felfedeznie Polchy Istvánnak nyomtatásban meg nem jelent, de a sárospataki és debreceni diákok által kéziratban terjesztett „Szép asszony dombja” c. elbeszélő költeményét. Polchy az 1830-as években Bereg megye levéltárnoka volt, s szabad idejében szívesen verselgetett, aminek azonban az irodalmi lexikonokban nem maradt nyoma.

Udvari István, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán – Ruszin Filológiai Tanszékének vezetője felszólalásában Nyitra vármegye XVIII. századi névdivatjához szolgált adatokkal, összehasonlítva a szomszédos vármegyék korábban vizsgált adataival. A névstatisztika tanúsága szerint a Magyar Királyság északkeleti részében minden etnikumnál a legelterjedtebb férfi keresztnév a Joannes volt (magyar János, német Joan, ruszin Iván, szlovák Janko).

Az ungvári előadók közül Vaszil Laver professzor a kárpátaljai ukrán frazeológiában előforduló hungarizmusokat, Vaszil Orosz nyugalmazott egyetemi docens a ruszin nyelv megjelenését a Fenczik Jenő által a századfordulón szerkesztett folyóiratban, Anatolij Vinogradov docens az orosz és a magyar nyelv szóképzési jellemzőit, a Fegyir Kulja–Nece Zsuzsa szerzőpáros az idegen nyelvek a nemzetiségi iskolákban és az egyetem magyar szakán való oktatása problémáit, Kótyuk István nyugalmazott egyetemi docens az ungi nyelvjárás alapvető vonásait, Fábíán Miroszlava docens a magyar és az angol nyelv udvariassági formuláinak és érzelm kifejező fogalmainak kifejezőmódját, Horváth Katalin docens a kárpátaljai magyar nyelvjárások szőlőneveit, illetve az ukrán nyelvjárásokba való átkerülésüket, Hvozgyák

Olga tanszékvezető és Natália Holovcsák docens pedig a kárpátaljai német személynevek ukrán–magyar etnikai közegben való funkcionálását vizsgálta.

A szimpózium záróeseményeként Jankovics József, a Nemzetközi Filológiai Társaság elnöke vezette azt a kerekasztal-beszélgetést, amelynek során a magyarországi és a kárpátaljai szakemberek az Ungvári Hungarológiai Központ munkáját, lehetőségeit és további feladatait vitatták meg. Az eddigi tevékenység elismerése és objektív elismerése mellett a hangsúlyt a továbblépés szükségességére és lehetőségeinek bővítésére helyezték a beszélgetők. Egyetértettek abban, hogy jelentősen fel kell gyorsítani a kárpátaljai magyarlakta településeken folyó néprajzi, történeti forrásfeltáró munkát, a nyelvészeti kutatásokat ki kell egészíteni az ezekhez szorosan kapcsolódó szociolingvisztikai vizsgálatokkal, s nagyobb szerepet kell kapniuk a terület irodalomtörténeti- és elméleti kutatásainak. Felhívták a figyelmet az e téren folyó ukrán–magyar összehasonlító vizsgálatok fontosságára is. A magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a különböző szakmai, tudományos fórumokat képviselő szakemberek az itteni oktató- és kutatómunka nehézségei ismeretében felajánlották a segítségüket a feltárt adatok feldolgozásában, a magyarországi kutatásokhoz való kapcsolásában, a publikációs lehetőségek bővítésében, valamint a szakembercserre rendszeresebbé és céltudatosabbá fejlesztésében.

Valamennyi résztvevő egyetértett abban, hogy a szimpózium során elmélyült személyes kapcsolatok és szakmai viták sokat segítenek a Kárpátalján folyó hungarológiai tevékenység és az egyetemi oktatómunka hiteles megismerésében, a vitás kérdések tisztázásában, a gyakran elfogult politikai és személyi támadások közös visszautasításában a kutatómunka sikere érdekében. Egyetértettek abban is, hogy a magyar nyelvű egyetemi oktatás fontossága olyan közös ügy, ami semmiféle indokkal nem kérdőjelezhető meg, melynek további fenntartása és fejlesztése nemcsak a kárpátaljai magyarok számára nélkülözhetetlen, de a magyarországi oktatási rendszer szerves részeként az egyetemes magyar érdekeket szolgálja, többek között azzal is, hogy az ukrán felsőfokú oktatás értékeit közvetíti a magyarsághoz.

A tanácskozás végül határozatot hozott egy közös tudományos bizottság létrehozásáról, amelynek feladata a magyarországi és kárpátaljai hungarológiai kutatások összehangolása, az Ungvári Hungarológiai Központ tudományos programjának továbbfejlesztése, s az ennek megvalósítását támogató lehetőségek bővítése. Ennek érdekében megállapodtak abban is, hogy novemberben felsőszintű megbeszélést folytat a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium vezetése az Ungvári Állami Egyetem rektorával, valamint az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatójával.

A szimpóziumon elhangzott előadásokat és a kerekasztal-beszélgetésen elfogadott zárónyilatkozatot a Hungarológiai Központ önálló kiadványban jelenteti meg.

Feladat tehát van bőven. A kölcsönös együttműködés erősítése, a mostanihoz hasonló tudományos fórumok rendezése jelentősen hozzájárul e feladatok elvégzéséhez.

„Kárpáti Igaz Szó” 1995. november 11.

Fedinec Csilla

Szépirodalmi dokumentum-esszé Lizanec professzorról

Az ungvári patent Kiadónál a napokban szokatlan műfajú és című könyv jelent meg ukrán nyelven ezer példányban Volodimir Fedinisinec tollából: „Lizanec professzor rendkívülisége” („Феномен професора Лизанця”).

Volodimir Fedinisinec neve jól ismert Kárpátalján és határainkon túl is: tősgyökeres kárpátaljai ruszin költő, író, kritikus, irodalomtörténész, publicista, műfordító... Több mint 40 könyve jelent meg eddig ukrán, ruszin, orosz, szlovák, cseh, magyar, angol, belarusz, udmurt, komi stb. nyelven. Ebből az adatból is kitűnhet, hogy Volodimir Fedinisinec igazi kárpátaljai, aki európai műveltségű és gondolkodású ember, aki számára a ruszin–magyar kapcsolat evidens és meghatározó jellegű. Nem véletlen tehát az író és a professzor egymásratalálása: mindketten meghatározó szerepet játszanak régióinkban, régióink kultúrtörténetében. A Lizanec professzorról szóló szépirodalmi dokumentum-esszé annak a sorozatnak egyik könyve, amelyet Volodimir Fedinisinec – mint kárpátaljai patrióta – területünk kiemelkedő ruszin/ukrán személyiségeiről ír (eddig Mikola Hricák ungvári szótáríróról és Robert Mágocsij kárpátaljai származású torontói történészprofesszorról jelentetett meg könyvet; tervei között szerepel Joszip Dzendzelivszkij nyelvészről és Ivan Hranacsakról írni).

Már az ukrán nyelvű címben szereplő fenomén értelmezése is elgondolkodtat: a görög eredetű idegen szó „ritka, tűnemenyes jelenség, tehetség” jelentésben használatos, s ha ez a jelentés vonatkozik is Lizanec professzorra, mégsem hangzik magyarul olyan egyértelműen, mint ukránul. A rendkívüli szó viszont teljesen fedi Lizanec Péter karakterének lényegét: rendkívül munkabíró, rendkívül célratörő, rendkívül becsületes, segítőkész; a mi környezetünkben megszokott vezetőktől/emberektől eltérő módon viselkedik: nem alázkodik meg a főnökök előtt, s nem fölényeskedik a beosztottakal szemben; nem áll bosszút azokon, akik őt okkal-oktalanul bántják, sértik. Mindenben kikéri tanítványai, beosztottai, barátai, családtagjai (sőt ellenségei) véleményét – és dönt a saját feje szerint. Nem végez fél munkát: amibe belekezd, azt tűzön-vízen át be is fejezi. Vannak hibái – mint mindannyiunknak –, ezeket általában elismeri. Nem tökéletes ember – ilyen nincs is –, de valóban rendkívül egyéniség.

Az olvasó kezébe véve ezt a kiadványt arra kíváncsi, sikerülhet-e Volodimir Fedinisinecnek bemutatni az igazi Lizanec Pétert, a sok adat között nem vesznek-e el a karaktert meghatározó vonások. Már az első oldalak elolvasása után meggyőződünk arról, hogy az író mestere a szónak és az emeberismeretnek: az életrajzi adatok közül jó érzékkel választja ki azokat a momentumokat, amelyek tényekkel és nem szavakkal illusztrálják a Professzor úr jellemének rendkívüliségét. Engem különösen az fogott meg, ahogy Lizanec Pétert beállítja a kárpátaljai ruszin kultúrtörténetbe, amilyen magabiztosan kezeli a ruszinság történetének adatait, amilyen szeretettel és elkötelezettséggel ír népéről. Megfogalmazódott bennem az a keserű kérdés is: miért

немає ірні в карпатських українських істориках, які в такому розумінні брали локалізм за патріотизм, і тому не шукали в інших українських істориках того, що їм потрібно, а шукали того, що їм не подобалося.

Документ-есе вводить нас в сім розділів і додатків.

В вступі автор наводить аргументи, чому він написав цю книгу. Як історик, він наводить аргументи, чому він написав цю книгу. Як історик, він наводить аргументи, чому він написав цю книгу.

В першому розділі Лизанець Петро розповідає про свою діяльність в Україні; в другому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в третьому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в четвертому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в п'ятому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в шостому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в сьомому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в восьмому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в дев'ятому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні; в десятому розділі він розповідає про свою діяльність в Україні.

В додатку до книги Лизанець Петро наводить список літератури, яка була використана при написанні цієї книги.

Документ-есе багато фотографій; стиль написання, культурний. Автор не вагається, не соромиться ніколи, коли йде про те, що він писав, де він писав, де він писав.

В книгу ввійшли ті, на кого ми звертаємо увагу, які люблять Карпат, які шукають порядку в нашій країні, які втрачають цінності в нашій країні; і не тільки в нашій країні, але й в нашій країні.

„Карпатський Історик”, 1996. VI. 25.

Горват Кетіль
доцент

Художньо-документальне есе про професора Лизанця

Цими днями в ужгородському видавництві „Патент” з'явилася своєрідна книга українською мовою тиражем тисячу примірників з-під пера Володимира Фединашину „Феномен професора Лизанця”.

Ім'я Володимира Фединашина добре відоме в Закарпатті і за його межами: корінний підкарпатський русинський поет, письменник, критик, історик літератури, публіцист, перекладач... До цього часу з'явилося більш, ніж сорок його книг українською, русинською, російською, словацькою, чеською, угорською, англійською мовами, а окремі твори ще й удмуртською, білоруською, мовою комі та іншими. З цих даних випливає, що Володимир Фединашинець – справжній підкарпатець, людина з європейською культурою і мисленням, для якого русинсько-угорські зв'язки є пріоритетними і мають вирішальне

значення. Не є випадковістю, що письменник і професор “знайшли” один одного: обоє відіграють визначальну роль в регіоні, в історії культури регіону. Художньо-документальне есе про професора Лизанця – одне з тієї серії, яку Володимир Фединишинець – як підкарпатський патріот – пише про видатних русинсько-українських особистостей / досі написав книги про ужгородського словникаря Миколу Грицака і Роберта Магочія, торонтського професора історії, який має підкарпатське походження; у планах фігурує мовознавець Йосип Дзендзелівський та історик Іван Гранчак/.

Уже в назві по-українському фігуруюче “феномен”, його інтерпретація змушує задуматися: чуже слово грецького походження – “рідкісне, яскраве явище, обдарування” – вживається в повідомленні, і коли це означення сто-сується і професора Лизанця, все одно не звучить так однозначно по-угорськ-ому, як по-українському. Слово “винятковий” повністю пояснює суть характеру Петра Лизанця: виняткова працездатність, виняткова цілеспрямованість, виняткова чесність, чуйність; поводить ся зовсім інакше, ніж це прийнято серед керівників нашого оточення: не принижується перед начальниками, не поводить ся зверхньо з підлеглими, не мстить тим, які безпричинно ображають, зневажають його. У всьому випитує думку своїх учнів, підлеглих, друзів, членів сім’ї / тим паче неприятелів/ – і приймає рішення своєю власною головою. Не робить півроботи: що розпочинає, те через вогонь і воду доводить до кінця. Має недоліки – як і всі ми – їх, як правило, визнає. Не ідеальна людина – таких не існує, – але справді виняткова людина.

Взявши це видання до рук, читач намагається з’ясувати те, чи вдалося Во-лодимирі Фединишинцю зобразити Петра Лизанця, чи серед багатьох даних не загубляться ті риси, які визначають його характер. Уже після прочитання першої сторінки переконуємося в майстерності письменника щодо стилю і пі-знання людини: серед відомостей біографії з добрим відчуттям відбирає дані і моменти, які фактами, а не словами ілюструють надзвичайність особистості пана Професора. Мене особливо захопило те, як Петра Лизанця автор вписує в історію культури підкарпатських русинів, з якою вправністю використовує ма-теріали з історії русинства, з якою любов’ю і вірністю пише свій народ. Але в мене сформувався і гірке запитання: чому підкарпатські угорські письменни-ки, підігріті локал-патріотизмом, не пишуть в такому ключі книги про угорське культурне життя Підкарпаття? Чому шукаємо один в одному те, що нас роз’єднує, а не те, що пов’язує?

Документальне есе складається зі вступу, сімох розділів і виспіву, додатків.

У вступі автор мотивує те, що наштовхнуло його на цю книгу. Автор сту-дент української філології Ужгородського державного університету пригадує своїх вчителів добрим словом – видатних осіб, які створили школу в мово-знавстві.

Перший розділ охоплює діяльність Петра Лизанця в контексті підкарпат-ської культури; другий розділ вміщує біографічні дані; третій розділ зображує

професора в ролі завідуючого кафедрою; четвертий розділ визначає його місце, яке він досяг в процесі досліджень міжнародної лінгвогеографії; в п'ятому розділі мова йде про заснування гунгарологічного центру; в шостому розділі читаємо про міжнародний резонанс діяльності Петра Лизанця; в сьомому розділі не замовчує те негативне, що було написано про професора в період зміни влади. Позиція Володимира Фединишинця в зв'язку з цим однозначна, але думки свої він читачу не нав'язує, всього-навсього примушує задумуватись.

Автор книги в додатках подає бібліографію, рецензії.

Документальне есе містить багато фотографій; стиль читабельний, вишуканий. Автор не звинувачує й не ображає нікого навіть тоді, коли між рядками освідомлений читач впізнає конкретних; але не названих осіб.

Книгу рекомендуємо до уваги тим, які люблять Підкарпаття, які шукають закономірність в хаосі сьогодення, які в руйнівні часи шукають значимість порядку; і не в останню чергу тим, які хочуть пізнати справжнього Петра Лизанця.

“Kárpáti igaz szó”, 25. VI. 1996
(Переклад з угорської)

Горват Каталін
доцент

Tudományos együttműködés

Lizanec Péter professzor, az Ungvári Állami Egyetem magyar tanszékének vezetője a napokban Budapesten találkozott Glatz Ferencsel, a Magyar Tudományos Akadémia elnökével, s tájékoztatta őt az általa irányított Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság tevékenységéről.

Glatz Ferenc nagyra értékelte a KMTT eddig megjelent két kötetét, s egyetértett azzal a javaslattal, hogy szorosabbá kell fűzni a kapcsolatokat az akadémia és a tudományos társaság között, együtt kell működni a kutató és tudományos munkában. Lizanec professzor arról is informálta az akadémia elnökét, hogy milyen rendezvényeket szerveznek megyénkben a millezcentenárium tiszteletére. A többi között megemlítette, hogy október 9-12 között nemzetközi konferenciát tartanak, melynek témája: A Kárpát-medence népeinek interetnikus kapcsolatai és kultúrája a honfoglalástól napjainkig. A KMTT elnöke kárpátaljai látogatásra hívta meg Glatz Ferencet, amit elfogadott.

Lizanec professzor budapesti utazásához még egy fontos esemény kapcsolódik: a magyar tanszék aspiránsa, Fedinec Csilla kandidátusi disszertációját védte meg itt.

„Kárpáti Igaz Szó” 1996. VII. 04.

Феномен професора Лизанця

Ім'я ужгородського вченого професора Петра Лизанця – як гунгаролога і славіста – добре відоме у науковому світі.

Він автор майже п'ятдесяти окремих видань, з яких шістнадцять є монографічними.

В основному працює в модернім напрямі – лінгвогеографії.

Його атласи угорських говорів Закарпаття та угорських запозичень у мові корінних жителів краю є не лише першим в історії мовознавства, а й новаторськими.

Професор Лизанець сорок років викладає в Ужгородському державному університеті, тридцять років очолює кафедру угорської філології, а з 1988-го і Центр гунгарології. Указом Президента України (1995 року) професору Лизанцю присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

Книга-есе “Феномен професора Лизанця” написав письменник Володимир Фединишинець.

Вона яскрава, за стилем і цікаво читається.

«Срібна Земля», 29. VI. 1996.

Феномен професора Лизанця

За сорок літ багато чого може відбутися. А саме стільки викладає в Ужгородському державному університеті професор Петро Лизанець. Тридцять років очолює кафедру угорської філології, а з 1988-го і Центр гунгарології.

До ювілею вченого (65-річчя з дня народження) вийшла книжка письменника Володимира Фединишинця під назвою “Феномен професора Лизанця”. Це, як визначає сам автор у вступі, не виклад наукових поглядів доктора філологічних наук, не академічна біографія, і не скрупульозне описання його праць та їх фахова оцінка, – хоч і без цього не обійдеться тут із поміччю авторитетів. Це скоріше книга-есе й книга-враження.

У семи главах В. Фединишинець простежує феномен професора Лизанця, підступаючись до нього з різних площин. Мовиться про діапазон зацікавлення вченого – праці з фразеології, української народної творчості Закарпаття, з крайового літературознавства, навчально-методичні посібники і розробки. Він автор 290 наукових праць, 16 монографій, 14 підручників, ряду брошур науково-популярного та методичного змісту. Слід сказати, що сім монографій з'явилися за рубежом.

Значну увагу в книжці приділено Центру гунгарології. Його основне завдання ще на початку відкриття вчений визначив так – вивчення особливостей мови, фольклору угорців Закарпаття.

У В. Фединишинця свій стиль написання книжки. Вміщено в ній і додатки. Це бібліографія з окремих видань професора та найважливіші рецензії на них. Подано й список літератури про вченого та фотоілюстрації.

Видання, що побачило світ на Ужгородському ВВК “Патент”, безперечно, зацікавить студентів, науковців. І не лише їх.

“Закарпатська правда”, 20. VII. 1996.

Рідкісна книжка: письменник про вченого

Так я собі подумав, прочитавши за три дні портрет есе Володимира Фединишинця “Феномен професора Лизанця” (Ужгород, “Патент”, 1996). Усе в ній відповідає дійсності. Осмислено образ ученого-краянина, підбрано фактаж, зрештою, значний обсяг інформації, що автор дуже вдало організував у своєрідну розповідь про нашого вченого, його шлях у науку. Оскільки проф. Лизанець понад тридцять років очолює кафедру угорської філології УжДУ, про це – окремий розділ. Як окремо пишеться і про подвижницьку роботу Центру гунгарології, яким керує вчений з дня його заснування. І все – з посиланням на архівні документи.

У наявному матеріалі можна би втонуту, як десь у глибокій річці, але письменник-есеїст знайшов такі прийоми оповіді, коли читаєш і не можеш відірватися від книжки. Є тут певні відступи від теми, але вони доречні і тактовні, коли треба конкретно висвітлити тему, а також ідеї, що містяться в наукових працях.

Проф. Лизанець – автор шістнадцяти монографій, кількох томів лінгвістичного атласа. Письменник сумлінно погортав і вивчив усі ці видання, аби їх по своєму, творчо узагальнити. Зі сторінок видно не лише самого гунгаролога й славіста професора Лизанця, але й хист автора, який володіє умінням писати і на подібні теми. Мимохіть пригадую інші його статті та книжки, документальну оповідь про лексикографа Миколу Грицака, і ще енергійного студента Фединишинця.

Я радий за колегу проф. Лизанця, який в особі свого вчорашнього студента знайшов свого цікавого біографа. Погодьтеся, що про “суху” науку писати непросто, щоб легко читати, цікаво читати. І не описово про це розповідати, а й десь докидати слівце гумору чи гострий дотеп на адресу професорових чи своїх недругів (а є такі, є).

Окремо слід відзначати фотоілюстрацію до розділів. Дуже потрібна справа. Фото – історія науки, університету, коли поглянути на датування знімків та знати людей, які схоплені фотооб’єктивом.

До розповіді додано бібліографію окремих видань проф. Лизанця, найважливіших статей наукових посилань на праці, літературу про нього. Це доповнює і документує розповідь.

Книжку Володимира Фединишинця “Феномен професора Лизанця” я назвав би одою у прозі, але одою в цілком позитивному значенні цього терміну.

Ось короткий відгук на видання, яке мені дуже сподобалося. А в короткому відгуці усього не скажеш. Та й будь-яка ґрунтовна рецензія, яка – не виключаю – ще появиться, буде поверховіша від самої книжки, що поглиблює лінгвістичні погляди і самого автора, бо знаю, що Фединишинець в угорськомовній періодиці (і не лише в угорськомовній) дуже активно виступає з проблем материнської мови.

“Новини Закарпаття”, 08. VIII. 1996.

Василь Орос,

доцент, кандидат філологічних наук

В Ужгороді відзначено 1100-ліття віднайдення угорцями своєї батьківщини

Минулого понеділка в Ужгороді в актовому залі школи мистецтв (пл. Шандора Петефі) відбувся вечір громадськості за участю представників національно-культурних товариств, політичних партій, організацій та установ, товариств дружби, присвячений річниці національного свята угорського народу та 1100-літтю приходу угорців у басейн річок Тиси та Дунаю.

Урочистості розпочалися виконанням державних гімнів України та Угорщини.

Відкрив вечір заступник голови облдержадміністрації Володимир Приходько. Цими днями, сказав зокрема оратор, громадяни України всіх національностей відзначають 5-ту річницю Незалежності Української держави. Це свято збігається з відзначенням угорським народом важливого періоду своєї історії - 1100-літтям віднайдення угорцями своєї батьківщини та початком угорської державності. Протягом багатьох віків історична доля закарпатців була тісно пов'язана з історією угорського народу і попри різні оцінки цих взаємин істориками в них завжди перемагало розуміння і бажання жити в мирі і злагоді. Нині Україну і Угорську Республіку зв'язує спільний кордон. З часу проголошення Україною незалежності між нашими державами склалися добросусідські відносини. Українська держава, зазначив В. Приходько, за своє п'ятирічне існування створила всі необхідні політико-правові умови для всебічного культурно-освітнього і духовного розвитку угорців, як і всіх національних меншин, що проживають на її території. Днями в області проведено ряд масових релігійних і культурницьких подій з нагоди 1100-ліття віднайдення угорцями своєї батьківщини. У них узяли участь тисячі угорців Закарпаття та інших країн світу. Безперечним є те, що попри всі нинішні труднощі, всі непорозуміння, що час від часу виникають, міжнаціональні відносини в області в цілому продовжують залишатися стабільними і толерантними. Усе це, в переддень 5-ї річниці Незалежності України, не може не вселяти впевненості в тому, що і в майбутньому вони збережуться такими ж.

З доповіддю „1100-ліття приходу угорців у басейн річок тиси і Дунаю" перед присутніми виступив доктор філологічних наук, професор, зав. кафедрою угорської філології УжДУ, директор Центру гунгарології Петро Лизанець.

Консул Угорської Республіки в Ужгороді Шандор Поважаї у своєму виступі, зокрема, наголосив на тому, що одним з пріоритетів зовнішньої політики Угорщини є подальший розвиток добросусідських відносин з незалежною Україною, запорукою якому є договір, підписаний обома сторонами. Шандор Поважаї високо оцінив політику Української держави щодо національних меншин, Закон України „Про національні меншини в Україні”, висловивши водночас подяку обласній державній адміністрації за відзначення на офіційному рівні 1100-ліття віднайдення угорцями своєї батьківщини.

На вечорі також виступили голова обласної культурно-освітньої організації „Матица Словенська” Йосип Гайніш та доцент кафедри угорської філології УжДУ Віра Васовчик. Завершилися торжества концертом.

„НовиниЗакарпаття” 1996. VIII. 20.

Millecentenáriumi megemlékezés Ungváron

Augusztus 19-én Ungváron a Művészeti Szakiskola dísztermében ünnepi megemlékezésre került sor, melyen a megyei adminisztráció vezetői, a megye társadalmi szervezeteinek, Ungvár város értelmiségének képviselői a honfoglalás 1100. évfordulójára emlékeztek.

Az ünnepi megemlékezés az ukrán és a magyar himnusz hangjaival kezdődött.

A gyűlést Volodimir Prihogyko, a megyei állami adminisztráció elnökhelyettese nyitotta meg. Bevezető szavaiban többek között megemlítette, hogy többszörösen jelképes értékű megemlékezés a mostani, hiszen a magyar honfoglalás 1100. évfordulójának méltatása egybeesik ukrán függetlenségének 5. évfordulójával. Ukrajna és Magyarország szomszédos országok - mondta a szónok - egyben jószomszédok is. A fiatal ukrán állam fennállásának öt esztendeje alatt mindent megtett a területén élő nemzetiségek jogainak védelmében, így a helyi magyarság kultúrája, nemzeti identitása megtartása elősegítése érdekében is. Ezt bizonyítja Ukrajna új alkotmánya, valamint a kisebbségekről, illetve a nyelvhasználatról szóló törvény.

Volodimir Prihogyko megjegyezte, hogy ezekben a napokban Kárpátalja- szerte különféle formában emlékeznek meg, méltatják a magyar honfoglalás millecentenáriumát. Ukrajnában, s így kárpátalján is a kétségtelen gazdasági nehézségek ellenére a nemzetiségi viszonyok stabilak, s e stabilitás egyik legfontosabb záloga az ukrán-magyar jószomszédosság, illetve a Kárpátalján élő nemzetiségek békés egymás mellett élése.

Lizanec Péter professzor, az Ungvári Állami Egyetem magyar filológiai tanszékének vezetője, a Hungarológiai Intézet igazgatója, a Kárpátaljai Magyar Tudóstársaság elnöke rövid előadásában a magyarság eredetét vázolta, befejező gondolata pedig a következő volt: politikusok jönnek-mennek, viszont az itt élő népek voltak és maradnak, s együtt kell élniük, méghozzá úgy, hogy tisztelik és megértik egymást.

Povázsai Sándor, Magyarország ungvári főkonzulátusának konzulja megköszönte a megyei adminisztrációnak azt, hogy hivatalos formában is méltatják a magyar honfoglalás 1100. évfordulóját. Minden nemzet számára drága saját történelme, mondotta Povázsai Sándor. Éppen ezért fontos az, hogy tiszteletben tartsuk egymás hagyományait, kultúráját. Az ukrán-magyar alapszerződés egyik bizonyítéka annak, hogy mindkét ország az Európába vezető úton halad.

A Matica Slovenska megyei szervezete nevében Joszif Hajnis, a szervezet elnöke üdvözölte a megjelenteket. Üdvözlétében többek között kifejtette, hogy Kárpátalján számos nemzetiség él együtt immáron évszázadok óta. Fontos az, hogy értjük egymás nyelvét, tiszteljük egymás kultúráját. Ennek a jövőben is így kell lennie.

Vaszócsik Vera, az Ungvári Állami Egyetem magyar filológiai tanszékének docense többek között arra hívta fel a jelenlévők figyelmét, hogy ne legyen gyűlölködés közöttünk, hiszen egymás tisztelete mindannyiunkat erősít.

Ennél jobb végszava nem is lehetett volna a millicentenáriumi megemlékezésnek.

Az ünnepi gyűlés után zenés irodalmi estre került sor.

„Kárpátigaz Szó” 1996. VIII. 20.

Horváth Sándor

Ungvári tudósok Olaszországban Rómában véget ért a IV. Hungarológiai Kongresszus

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság öt évenként, a közgyűlésekkel egy időben rendezi meg nemzetközi hungarológiai kongresszusait. A Társaság létrejöttét a különböző országokban dolgozó hungarológusok ismételt ösztönzésére a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezte 1977-ben. Az alakuló ülésén Nyíregyházán összegyűlt mintegy száz magyar és nem magyar szakember a célt a magyar nyelv, irodalom, néprajztudomány és művelődéstörténet területén folyó tudományos vagy közérdekű tevékenységben, az ezekkel a tudományokkal foglalkozó kutatók, oktatók és más szakemberek munkájának és együttműködésének segítésében jelölte meg. A taglétszám 1996. január 1-én 1045 fő volt a világ 35 országából.

Az első kongresszust 1981-ben Budapesten, a másodikat 1986-ban Bécsben, a harmadikat 1991-ben Szegeden rendezték meg. Ez utóbbi alkalmával megtartott közgyűlésen fogadták el a résztvevők, hogy az 1996. évi kongresszus megrendezését a két legnagyobb magyarságtudományi hagyományokkal rendelkező olaszországi egyetemre, a Római La Sapienzára és a Nápolyi Keleti Intézetre bízzák (mindkét egyetemen önálló magyar és finnugor tanszék, lektorátus működik 30–50 magyar szakos diákkal). A Kongresszus központi témája – tekintettel a millicentenáriumi évre és a két rendező város magyar kultúrával kapcsolatos hagyományaira – a magyar kultúra és kereszténység történetében lett megjelölve. Az időpont 1996. szeptember 9–14.

A kongresszusnak a 36 országból jelentkezett több mint 400 résztvevőjén kívül jelentős számú helyi érdeklődője volt.

A megnyitó alkalmával jelen volt többek között Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke, Oscar Luigi Scalfaro, az Olasz Köztársaság elnöke, Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter, Luigi Berlinguer oktatási és egyetemügyi miniszter, Paul Poupard kardinális, a Vatikán Kulturális Kongregációjának elnöke, Ladocsi Gáspár tábori püspök, Paskai László bíboros-prímás, esztergom-budapesti érsek személyes képviselője, Rákos Péter, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság elnöke és több más magas rangú személyiség. Az üdvözlő szavak után került sor a plenáris ülésre, melynek előadói Amadeo di Francesco (Nápoly), Dániel Abondolo (London), Györffy György és Kósa László (Budapest) voltak.

A munkaprogram során nyolc szekcióban 3 ülés alkalmával több mint kétszáz előadás hangzott el: az egyházak és a társadalom, az iskolák, az iskolán kívüli oktatás, könyvkultúra, nyomdák, könyvkiadás, irodalom, nyelv, zene, képzőművészetek, magánélet és közösségi vallásosság, bölcsélet, teológia, a magyar–olasz kulturális kapcsolatok témaköreit érintve.

Ukrajnából is több résztvevő, illetve előadó volt jelen a kongresszuson. Kijevből Iván Mehela tartott előadást „Kodolányi János történeti trilógiája: eurázsiai lélek és katolikus egyetemesség” címmel. A többiek, számunkra öröndetes módon, kárpátaljaiak voltak. Az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke képviselőjében Lizanec Péter tanszékvezető professzor, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatója „Az olasz tudomány és kultúra elemei Lutszkay Mihály ungvári alesperes hagyatékában” címmel, Vaszócsik Vera docens „A kárpátaljai görög katolikus papnővendékek irodalmi műveltsége a XVIII–XIX. század fordulóján” címmel, e sorok írója »Az ungvári görög katolikus papnevelde és kántortanítóképző kultúrmissziója az északketi Felvidéken« címmel ismertette kutatásainak egy területét. Ugyancsak felszólalt Gortvay Erzsébet – a tanszék nyugalmazott tanára, jelenleg a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének aktivistája – Dayka Gábor irodalmi portréjának színeváltozásairól. Részt vett a kongresszuson Kótyuk István nyugalmazott egyetemi tanár és Kótyuk Veronika, az Ungvári Tankönyvkiadó munkatársa is. Jelen volt a kongresszuson Némethné dr. Böhm Edit, a Magyar Tanszék vendégoktatója, aki a tanulságokat így foglalta össze: »Az előadások többsége igen magas színvonalú volt, új kutatási eredményeket tartalmazott vagy újfajta látásmódot alkalmazott. Néhány előadás azonban túlságosan szűk téma aprólékos vizsgálatán túl nemigen jutott. Összességében azonban elmondható, hogy a konferencia előadásai több új vizsgálódási szempontra, megközelítési lehetőségre hívták fel a figyelmet, s mind témájukkal, mind módszerükkel a továbbgondolásra, folytatásra ösztönöztek. A konferencia legnagyobb jelentőségét számomra ez adta.»

A nápolyi ülésnap alkalmával Nápoly érseke saját kúriájában, a dómban fogadta a kongresszusi vendégeket. Marianna D. Bimba (Los Angeles), Jan Slaski (Varsó), Rákos Péter (Prága), Kulcsár Péter (Miskolc), Szörényi László és Horváth Iván (Budapest) a nápolyi Anjouk és a Mátyás-kor magyar–olasz kapcsolatairól adott elő; majd pedig Prokopp Mária művészettörténész mutatta be a városban ma is nagy

tiszteletnek és kultusznak örvendő Árpádházi Mária királyné Donnaregina templomát, különös tekintettel annak magyar vonatkozású freskóira.

A kongresszus alkalmával a Caput Mundi-nak, azaz a világ fejének nevezett Róma városában számos kulturális programot is szerveztek a kongresszus előkészítői a résztvevők számára. Így a II. Viktor Emánuel nevét viselő Nemzeti Könyvtárban Göncz Árpád köztársasági elnök és Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter részvételével magyar és magyar vonatkozású, az olasz–magyar irodalmi kapcsolatokat bemutató könyvkiállítás nyílt; a Szerb Antal Utas és holdvilág-ában emlegetett Via Guilla-i Római Magyar Akadémián a magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége tartott könyvbemutatót, a Magyar Köztársaság római és vatikáni nagykövete is idehívta találkozóra a vendégeket; a La Sapienza egyetemen Moser Zoltán fotókiállítása volt megtekinthető „Szent László lándzsájának hegyéről” címmel, ugyanitt Dobozy Borbála (cseballó) és Zádori Mária (ének) adott koncertet. Fogadta a kongresszus résztvevőit Francesco Rutelli, Róma város főpolgármestere, megnyitva előttük a Capitolium Múzeumok termeit.

A Tiberis jobb partján elterülő, 1929 óta fennálló Vatikánváros meglátogatása alkalmával többeknek alkalma volt a Szent Péter téren végighallgatni, amint II. János Pál pápa a város közönségének egyórás beszámolót tart magyarországi látogatása tapasztalatairól. Öszentsége a Róma közelében, a festői Albanó tó partján fekvő castelgandolfói nyári rezidenciáján külön audencián fogadta a hungarológiai kongresszus résztvevőit. A pápai magánkihallgatásnak felemelő pillanatai voltak, amikor a jelenlevők ajkán felcsendült a régi magyar himnusz, a „Boldogasszony anyánk...”

A rendezőség közreműködésével alkalom nyílt egyebek közt Assisivel, Montecasinóval, Pompeivel és az etruszk városokkal való ismerkedésre is.

A szervezők végszava alkalmával felolvasták Kosáry Domokosnak, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének (1990–1996) a kongresszushoz intézett üdvözlő sorait.

A zárás után a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság közgyűlésén került sor a Társaság vezetőségének megújítására, ahová számos új tag került be annak folytán, hogy a Társaság alapszabályának 21. paragrafusa értelmében egy-egy tisztséget csak két terminuson át lehet betölteni. Így többek között leköszönt Lizanec Péter professzor, aki tíz évig volt végrehajtói bizottsági, majd újabb két választási időszakban, azaz ismételten tíz évig alelnök. Helyette régióinkból Horváth Katalin, az ungvári egyetem docense került be a 35 tagból álló végrehajtó bizottságba. A másik ukrainai végrehajtó bizottsági tag a kijevi Iván Mehela. A Társaság főtitkára továbbra is Jankovics József, főtitkárhelyettese pedig Monok István.

A közgyűlés elfogadta azt a javaslatot, hogy a következő, V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust a finnországi Jyveskulében rendezzék meg.

Rómától Ady Endre soraival búcsúzunk: „Óh, gyönyörű örökség, / Változó, ős, szent község, / Urbs, te feledtető, / Az én-élet poklából / Lelkem-testem küából, / Te szent, védő tető.”

„*Kárpáti Igaz Szó*” 1996. X. 3.

Fedinec Csilla

Millecentenáriumi konferencia az Ungvári Hungarológiai Központban

Az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke és az Ungvári Hungarológiai Központ 1996. október 9–11 között nemzetközi tudományos konferenciát tartott „A Kárpát-medence népeinek interetnikus kapcsolatai és kultúrája a magyar honfoglalástól napjainkig” címmel. A millecentenáriumi évforduló tiszteletére rendezett tudományos tanácskozás nagy érdeklődést keltett. A külföldi vendégeken, az egyetem előadóin és tudományos kutatóin kívül a rendezvényen részt vett Magyarország ungvári konzulja, Viski János és a vidék több más oktatási-tudományos intézetének képviselője. A jelen lévő 86 személy között 8 professzor, 18 kandidátus és 1 írószövetségi tag vett részt. Jelen voltak úgyszintén a humán szakos egyetemi hallgatók, akik tanáraik tudományos kutatómunkájáról hallhattak beszámolókat.

A két plenáris ülésen nyolc előadás hangzott el. Elsőnek Újváry Zoltán professzor, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetője, az ungvári egyetem díszdoktora tartott előadást az interetnikus kapcsolatok fogalmi kérdéseiről. A rendkívül érdekes elméleti dolgozat kiváló bevezetőnek bizonyult a tudományos fórum munkájához. Ezt követően Lizanec Péter professzor „A magyar és keleti-szláv törzsek nyelvi kapcsolatai 896-ig” című előadása hangzott el, majd Balahuri Eduárd számolt be a csornai honfoglaláskori temetők ásatásainak eredményeiről. Végezetül Volodimir Zadorozsnij beszélt a XVII–XVIII. századi ukrán–magyar kulturális kapcsolatokról. A záró plenáris ülésen Udvari István szólt a ruszin–magyar együttélés nyelvi tükröződéséről irodalmi művekben, Horváth Katalin a nyelvi kontaktusok tükröződéséről számolt be a nyelvjárások szókincsében, Vaszőcsik Vera a magyar honfoglalás a keleti szláv évkönyvekben fellelhető emlékeiről tartott előadást, Zseltvay Viktor pedig a pestis pandémiáknak a népvándorlásokra és a honfoglalásra gyakorolt hatásáról beszélt.

A délutáni szekcióülések három témakörben folytak: történelmi-művelődéstörténeti, nyelvi, valamint irodalmi szekciókban.

Nagy figyelem kísérte a történészek előadásait. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy nemcsak tudományos, hanem közérdeklődésre számot tartó problémákról is szó volt, mint például: „A magyarság honfoglalásának nemzeti és politikai vonatkozásai a múlt század végén” (Mandrík Iván, Ungvár), „A XX. század legkiemelkedőbb magyar származású kémikusai” (Szemrád Emil, Ungvár), „A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye XVIII. századi összeírásai és interetnikus vonatkozásaik” (Udvari István, Nyíregyháza), „Ungvári orvosok, a Ferenc József-rend kitüntetettjei (Veress Jenő, Ungvár) stb.

A nyelvtudományi szekcióüléseken 11 előadás hangzott el. Ezek főként a nyelvi kontaktusok problémáit világították meg több aspektusból. Például: „A nyelvi kontaktusok és a kontrasztív lingvisztika” (Vinogradov A., A. Ungvár), „A magyar nyelv funkcionálásának sajátosságai Kárpátalján etno-szociológiai szempontból” (Bedzir V. O., Ungvár) stb.

Az irodalmi előadások témaköre széles skálán mozgott. Az előadók irodalmi-tipológiai, poetikai és fordításelméleti kérdéseket világítottak meg. Élénk színfoltja volt az irodalmi szekció munkájának Berta Eleonóra és Ivaskovics Mária néprajzi jellegű felolvasása. A fordításelméleti kérdések Borbély Edit és Leszja Musketik előadásaiban kaptak helyet. A többi programban szereplő felszólalás a magyar irodalom, valamint a magyar és az ukrán irodalmi kapcsolatok kérdését világította meg.

A két napig tartó szekcióüléseket késő estébe nyúló viták és hozzászólások követték.

A konferencia tartalmas kerekasztal-beszélgetéssel ért véget.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1996. október 15.

Міжнародна наукова конференція

„Інтеретнічні зв'язки та культура народів Карпатського басейну після здобуття угорцями своєї нової батьківщини” — під такою назвою в Ужгороді проведено дводенну Міжнародну наукову конференцію, присвячену 1100-річчю приходу угорських племен у басейн річок Тиси і Дунаю. Вона була організована Центром гунгарології та кафедрою угорської філології Ужгородського державного університету.

Вступним словом конференцію відкрив заступник голови оргкомітету, директор Центру гунгарології, завідувач кафедрою угорської філології професор Петро Лизанець. З привітаннями до учасників конференції звернулися консул Угорської Республіки в Ужгороді Янош Вішкі та заступник начальника управління у справах національностей, міграції та конфесій обласної держадміністрації Йосип Соломон.

На пленарному засіданні першу доповідь виголосив завідувач кафедрою етнографії Дебреценського університету ім. Лайоша Кошута, професор, почесний доктор УжДУ Золтан Уйварі на тему: „Теоретичні засади визначення поняття інтеретнічних контактів”. Він розповів про перші спроби осмислення та вивчення цих процесів як у теоретичному, так і практичному аспектах, наголосив на перспективах розвитку цієї науки.

З другою доповіддю на тему: „Мовні свідчення про контакти угорських племен з східнослов'янськими племенами до 896 року” виступив професор Петро Лизанець.

Професор Володимир Задорожний у своїй доповіді розповів про історію українсько-угорських культурних зв'язків XVII–XVIII ст. ст. Тема доповіді професора Едуарда Балагурі – про результати розкопок у с. Чома, де знайдено поховання періоду приходу угорців у Карпатський басейн, виконуваних групою науковців під його керівництвом.

Відбулися і три секційних засідання. У секції історії та народної освіти в одинадцяти доповідях розглядалися актуальні питання етнокультурних та історичних взаємозв'язків народів Карпатського басейну від найдавніших часів по цей день. Так, декан історичного факультету УжДУ доцент Іван Мандрик виступив з доповіддю на тему: „Політичний та національний характер святкування тисячоліття приходу угорців у Тисо-Дунайський басейн”. Вчитель Косинської СШ Йозеф Борат у доповіді „Місце угорців у Східній Європі” наголосив на тому, що угорці зберегли в сусідстві з іншими народами свою мову, культуру і живуть з ними у мирі і злагоді. Це безпосереднє сусідство зміцнило їх інтеретнічні зв'язки.

Інтерес учасників конференції викликали також наукові доповіді кандидата педагогічних наук Ірини Фединець на тему: „Традиції шкільної культури на Закарпатті”, доцента Еміла Семрада „Видатні хіміки ХХ століття угорського походження”, Андора Бірова „Економічне становище Угорщини та Закарпаття в останнє десятиріччя”, доцента Єнива Вереша „Лікарі Ужгорода, нагороджені орденом Ференца Йозефа”. Член спілки письменників України Володимир Фединишинець виступив з доповіддю про відомого історика Кароя Мейсароша і закликав науковців УжДУ глибше досліджувати історію краю. Завідувач кафедру української та русинської мов Ніредьгазького педінституту професор Іштван Удворі розповів про інтеретнічні стосунки та перепис населення в Мукачівській греко-католицькій єпархії ХVІІІ ст. Професор Іван Гранчак охарактеризував становлення влади угорської держави на Закарпатті (Х–ХІІІ ст. ст.).

На засіданні секції істориків основна увага виступаючих була спрямована на те, щоб історики якнайскоріше розпочали дослідження важливих історичних подій з позицій сьогодення.

На секції мовознавства було виголошено 13 доповідей. Серед них слід виділити доповіді доцента Василя Ороса на тему „Південнослов'янізми в угорських говорах Мараморощини”, доцента Мирослави Фабіан „Соціолінгвістичні аспекти українсько-угорських міжмовних контактів”, доцентів Світлани Медвідь та Марини Пілаш „Угорські, російські та українські імена у лексикографічному аспекті”, доцента Анатолія Виноградова „Міжмовні контакти та контрастивна лінгвістика”.

У секції літературознавства інтерес викликала доповідь професора Лідії Голомб на тему: „До проблеми типології національно-визвольної ідеї угорської та української поезії”.

На заключному пленарному засіданні виступили: професор Іштван Удворі на тему „Відображення в художніх творах русинсько-угорських мовних контактів”, доцент кафедри угорської філології Катерина Горват — „Відображення мовних контактів у діалектній лексиці” та доцент цієї ж кафедри Віра Васовчик — „Згадки про здобуття угорцями батьківщини у східнослов'янських пам'ятках”.

Хоч у дискусії повної єдності думок і не було, та науковці були єдині в тому, що до дослідження цілого ряду історичних, етнокультурних, мовних та літературних питань слід підходити об'єктивно і толерантно. Отже, потрібно об'єднати зусилля мовників, істориків, етнографів та антропологів у вирішенні важливих питань, пов'язаних з приходом угорців у басейн рік Тиси і Дунаю.

З інтересом пройшло засідання „круглого столу” на тему „Проблеми і завдання дослідження етнокультури населення Українських Карпат”, в якому взяв участь консул Угорської Республіки в Ужгороді Янош Вішкі.

Матеріали Міжнародної наукової конференції намічено видати окремою книжкою.

„Новини Закарпаття”
5 листопада 1996 р.

Мирослава Фабіан,
кандидат філологічних наук, доцент

Крок пізнання

14 грудня в рамках програми „Зустрічі з цікавими людьми” гостями мовних зв'язків ТО „Падіюн” стали професор Петро Лизанець – президент Угорського наукового товариства Закарпатської області, директор Центру гунгарології, та Катерина Горват – доцент УжДУ, науковий співробітник цього Центру. Вони повідали учасникам зустрічі про роботу, яка ведеться у Центрі гунгарології, представили свої наукові роботи. Крім того, учні Клубу отримали відповіді на питання щодо умов вступу в УжДУ, історичних зв'язків України та Угорщини, зв'язків угорської та української молоді. Гості Клубу повідомили також приємну новину: саме в ці дні Ужгородська СШ № 10 ім. Габора Дайка святкує свій півстолітній ювілей. Насамкінець зустрічі маленькі вихованці Клубу продекламували вірші Шандора Петефі, які були написані в 1840-х роках, але відтворюють думки, актуальні й понині. Адже кожна людина своїм корінням прив'язана до батьківської землі, і отже, покликана всіляко берегти її для майбутніх поколінь.

Петро Лизанець та Катерина Горват подарували дітям підручники угорською та українською мовами, словники, а також залишили свої відгуки та побажання в альбомі Клубу.

Паралельно у приміщенні Клубу відбулася виставка філософських картин та портретів угорських дівчат знаного майстра пензля Ангеліни Турак.

Одним з провідних напрямків діяльності Клубу міжнародних зв'язків є пізнання національних традицій народів світу, налагодження дружніх зв'язків з дітьми різних країн, – сказала кореспондентові „Ратуші” керівник Клубу Іболя Розенберська. – На цьому шляху ми робимо перші свої кроки. Сьогодні маємо зв'язки з дітьми американського Корваліса, дитячими спілками Угорщини, Словаччини, Австрії. І це початок, який обіцяє цікаву перспективу.

„Ріо Інформ”, 21.12.1996

Художній життєпис вченого

Він автор 290 наукових праць, 16 монографій, 7 з яких з'явилося за кордоном, 14 підручників, 11 брошур науково-популярного та методичного змісту. Його праці дістали високу оцінку в Англії, Болгарії, Естонії, Канаді, Молдові, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, США, Угорщині, Україні, Фінляндії, Франції, Хорватії, Чехії, Югославії... Таким вченим пишався б будь-який найпрестижніший навчальний заклад світу. Безумовно, гордиться ним і Ужгородський університет. Мова йде про відомого українського вченого, доктора філологічних наук, професора Петра Миколайовича Лизанця.

Про П.М. Лизанця написано чимало. Його ім'я згадується у фундаментальних працях Е. Балецького, С. Бевзенка, С. Бернштейна, М. Булахова, В. Гомона, Й. Дзендзелівського, Я. Закревської та багатьох інших. Однак, благородну справу написати життєпис відомого науковця взяв на себе відомий закарпатський письменник Володимир Фединишинець у книзі "Феномен професора Лизанця" (Ужгород, 1996. –200 с.). У семи главах книги ("Діапазон і контекст", "Біографічне навчання, науковий шлях", "Кафедра", "Міжмовні контакти, діалектологія, лінгвогеографія", "Центр гунгарології", "Науковий резонанс", "Дещо з довкола") робиться спроба проаналізувати основні віхи в житті і багатогранній науковій діяльності ужгородського професора.

Професорів сьогодні багато, але не всі з них можуть сказати, що внесли вклад у досліджувану ними сферу науки. Для деяких, і це не таємниця, наука завершилася відразу після захисту докторської дисертації. Такі вчені є не справжніми науковцями, а людьми, які стояли в черзі за дипломом доктора наук. Не такий професор Петро Лизанець. Безумовно, правий В. Фединишинець, коли відносить Петра Миколайовича до когорти "науковців високого польоту". "Професор Лизанець, – пише письменник, – лінгвіст, який однаково впевнено почуває себе як у славістиці, так і гунгарології, будучи корінним жителем Карпат, якому й ті мови на білінгвістичній нашій території не треба вивчати за розмовниками...". Володимир Фединишинцю вдалося відповісти на питання, які ж фактори вплинули на формування особистості П. Лизанця в науці, ввели його в коло відомих вчених сучасності. "Пунктуальність, обов'язковість, уважність, такт, зібранність, – пише письменник, – і є, очевидно, вирішальними в характері професора Лизанця, у стилі його роботи, власне, її організаційного моменту. Інакше науковий доробок не вражав би таким розмахом, масштабністю і скрупульозністю".

Організаторські здібності Петра Лизанця найкраще проявлялися під час 30-річного керування кафедрою угорської філології і семи років очолювання Центру гунгарології. Очоливши в 1966 році кафедру, "вчений цілеспрямовано

організовує навчально-методичну і науково-дослідну роботу студентів та викладачів, відповідально і перспективно скеровує, націлює і надихає колектив на систематичний збір діалектологічного і фольклорного та етнографічного матеріалу серед місцевого угорського населення, Карпатського регіону, який ляже в наукові проекти вченого...". Таким був П.М. Лизанець в 1966-му, таким він залишився по цей день. В цьому, мабуть, і полягає феномен професора Петра Лизанця.

Відомі вчені світу високо оцінили відкриття в Ужгороді Центру гунгарології, який очолив (і в цьому нема нічого дивного) П.М. Лизанець. Наведемо тільки деякі з висловлювань. "Було приємно познайомитися з роботою Центру гунгарології при Ужгородському університеті. Дуже радий, що такий Центр успішно функціонує. Бажаю йому успішного розвитку в новій незалежній Україні" (академік І. Юхновський). "Вірю в розум, вірю в інтелігенцію. Дякую за Вашу велику і корисну роботу" (депутат Верховної Ради України О. Ємець).

Незважаючи на складні економічні та фінансові умови, в яких опинилася українська наука (дай Боже, щоб чимскоріше це закінчилося), Ужгородський університет продовжує налагоджувати зв'язки з навчальними та науковими закладами передових країн світу. Але, коли ми говоримо про УЖДУ, то завжди маємо на увазі якихось конкретних людей. До них слід віднести професора П.М. Лизанця. Його багаточисленні виступи на міжнародних конференціях в Таллінні, Будапешті, Турку, Дебрецені, Ювіскуле, Братіславі, Брюсселі, Охриді, Парижі, Сегеді та інших містах, не тільки підняли авторитет вченого в науковому світі, але й зріс престиж єдиного в області університету. Завдяки таким науковцям, як П. М. Лизанець, Ужгородський університет високо котується за кордоном. Провідні вчені світу мають за честь брати участь у міжнародних конференціях, які проводить Центр гунгарології, очолюваний професором П. Лизанцем.

"Професору Лизанцю за шістдесят. Для науковця – це чудесні творчі роки, коли набутий досвід, знання, авторитет можна переплавити у ще значніші наукові відкриття. У даному випадку – це й зеніт слави, і нові стартові можливості на новому витку безкінечної життєвої спіралі". Професор П. Лизанець має над чим працювати. Він турбується виходом наступних томів атласу, новими числами журналу "Акта гунгаріка". А коли у співавторстві з колегами і без них готує той чи інший посібник для угорців, що захочуть вивчати українську мову, а для українців, що бажають знати угорську, – це нова, неорана нивка на неمالому і без цього лінгвохліборобському полі професора Лизанця.

На завершення хотілося б побажати Петру Миколайовичу нових творчих успіхів, а письменнику Володимиру Фединишинцю подякувати за цікаву і змістовну книгу, яка, безумовно, припадає до душі не тільки науковцям, але всім, кого цікавлять життєписи видатних наших земляків. Шануючи їх, ми зберігаємо і шануємо нашу історію.

«Верховина», 18. I. 1997.

Микола Вегеш,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України УЖДУ

Кому служить Центр гунгарології?

Центр гунгарології – особливий заклад у Закарпатті. Навряд чи якийсь ще є об'єктом такого прицільного інтересу. Назвімо лише одного з останніх його гостей – Президента Угорської Республіки Арпада Гьонца. Доробок Центру відомий, свого часу про нього розповідала „Закарпатська правда”. Що зроблено за останні два роки? Про це та навколонаукові ходи – наша бесіда з директором Центру, доктором філологічних наук, професором Петром Миколайовичем Лизанцем.

П. Л.: – Предметом наукових досліджень нашого Центру в останні роки були три великі проблеми, які розгалужені в свої теми: це інтерференція мов (діалектів) Карпатського ареалу, українсько-угорські етно-культурні, мовні та літературні взаємозв'язки, включаючи лексикографію і топоніміку, укладання угорсько-українських та українсько-угорських словників різних ступенів – від шкільних до академічних. Результатом маємо два томи Атласу угорських говорів Закарпаття, близько 120 аркушів кожен, що вийшли в Будапешті та Ужгороді.

Закарпаття – жива лабораторія різносторонніх українсько-угорських взаємин, що протікають в мирі і злагоді ось уже більше тисячу років; вони є багатою базою для аналізу і висновків. З цих проблем наші дослідники захистили три кандидатські дисертації, написано десятки робіт. Крім того, зробили 35 наукових доповідей на міжнародних наукових конференціях, як проведених нашим Центром, так й іншими закладами у зарубіжних країнах.

Кор.: – Петре Миколайовичу! Закарпатці, котрі стежать за періодикою Угорщини, помічають, з якою прискіпливістю її науковці й особливо політики ставляться до вашої праці; деколи занадто прискіпливо. Як ви оцінюєте це явище?

П. Л.: – Це бачать й інші. Я радію, що наша робота небайдужа і для науковців, і для політиків. Правда, у кожного свої підходи і своя мета. Щодо науковців, проблеми немає. Політики не так цікавляться об'єктивним станом речей, глибиною їх відображення, як тим, наскільки це може бути використано для політичної мети, хай і скороминущої. Наприклад, на перший том Атласу в різних країнах світу з'явилося 14 серйозних рецензій; позитивних – у США, Німеччини, Фінляндії, Естонії, інших. У Будапешті – одна з великими, друга – з меншими претензіями. Для мене важливі всі, терпимий будь-який підхід і погляд. Але не можу хилитися на бік тих, котрі науку оцінюють з чисто політичних інтересів, при тому й не цікавлячись об'єктивним становищем.

Кор.: – В угорському уряді є підрозділ – служба угорців за кордоном. Ця служба активно працює з національними товариствами угорців у зарубіжних країнах, особливо сусідніх. Свого часу „Закарпатська правда” опублікувала матеріал „Шило в мішку”, а в ньому оприлюднила цієї служби, в якому давалися негативні оцінка й характеристики наших помітних фахівців з точки

зору їх відданості Угорщині. Там було зачеплено і вас. Що можете сказати з цього приводу нині?

П. Л.: – Два роки тому кадри цієї служби докорінно змінилися. Я зустрічався з нинішнім її керівником. Їх відповідальні працівники були в нашому Центрі. Дехто вважає, що Центр гунгарології в Ужгороді працює з фінансовим забезпеченням Угорщини. Це не так. Він є підрозділом Міністерства освіти України, ним і утримується. Угорські друзі допомагають нам поповненням наукової бібліотеки. Ми до них не маємо претензій. Адже наш Центр працює в Україні.

Цим би могло бути сказано головне. Однак додаю, що показником того, як заінтересовано цікавляться роботою Центру, може бути частота відвідувань і вивчень нашої роботи, особливо високими посадовими особами обох країн. За останні два роки у Центрі побували колишній прем'єр, голови парламентів Угорщини й України, міністри освіти та інших галузей, державні секретарі. З української сторони побували також колишній голова Верховної Ради Іван Плющ, президент Української АН Б. Патон та інші. Чекаємо приїзду до нас президента Угорської Академії наук Ференца Глотца. У своєму листі міністр закордонних справ Г. Удовенко висловив сподівання на тісну співпрацю з Центром.

Кор.: – З того, що ви говорили і що знаємо, ваш Центр зосереджений на наукових проблемах, ви не даєте втягнути гунгарологію у політичні інтриги, хоч спроб таких було немало...

П. Л.: – Це так, і не дивно, бо суспільство настільки заполітизовано, й не лише в Україні, що досить „політиків”, які намагаються усе підпорядкувати своїм інтересам, деколи й просто кар'єристським.

Кор.: – Яким кадровим потенціалом володіє Центр?

П. Л.: – Наш Центр створений на базі кафедри угорської філології держуніверситету, яка має значний досвід на ниві гунгарології. Нами підготовлено 535 вчителів, багато з яких працюють в редакціях газет, на телебаченні і радіо, ними захищено 10 кандидатських дисертацій, одну докторську. Безпосередньо в Центрі працюють п'ять науковців. Крім досліджень, вони піклуються про розвиток угорської культури і науки у Закарпатті в її тісному взаємозв'язку з українською наукою і культурою та інших національностей, що проживають у нашому краї. Проводимо різноманітні олімпіади, конференції, виставки; на базі Центру діють угорськомовне наукове Товариство, яке вже видало два номери журналу. А також музичне товариство імені Золтана Кодая.

Кор.: – Як вам бачаться сьогодні українсько-угорські відносини? Що може і хоче додати до них Центр гунгарології?

П. Л.: – Я бачу ці відносини добрими і перспективними. Угорщина на урядовому рівні послідовна в своїй політиці, починаючи від того, що одна з перших визнала Україну як суверенну і незалежну державу. Зараз в окремих вузах і гімназіях введено вивчення української мови, діє загальноугорське українське

культурне Товариство. Їх роботі сприяє і наш Центр в міру сил і запитів до нього. Щодо окремих політичних сил, погляди яких розходяться з урядовими, це не може нас хвилювати. Ми на магістральній дорозі.

„Закарпатська правда”, 18. I. 1997

Вів бесіду М. Бабидорич

Портрет-есе вченого

Ім'я завідувача кафедри угорської філології при Ужгородському університеті, а з 1988 року – директора Центру гунгарології, професора Лизанця добре відоме в науковому світі. А у світі простих людей-лаїків? Ми, безперечно, теж дещо знаємо про цю видатну людину із періодичної преси. Але вчений із світовим іменем, яким є професор Лизанець, заслуговує на те, щоб його портрет повний зріст був знайомий широкій громадськості. Такий портрет намалював для нас письменник Володимир Фединишинець у своїй книзі „Феномен професора Лизанця” – видавництва „Патент” 1996 року. В привабливій обкладинці з усміхненим обличчям науковця – двісті сторінок відмінного шрифту на добротному папері. Мова барвиста, жвава, емоційна.

Із сторінок книги в сім розділів, обрамованих передсловом – „Заспівом” і післясловом – „Виспівом” та багато ілюстрованих фотографіями із архіву вченого, перед читачем виринає яскрава постать невтомного дволикого жерця науки. Дволикого, – бо прокладає глибокі борозни не тільки в гунгарології, а й у славистиці. В ході розповіді автор, як це прийнято в жанрі есе, раз у раз ділиться з читачем особистими враженнями і міркуваннями, пов'язаними з темою.

В чому ж полягає той феномен?

Верховинський хлопчик Петро Лизанець – уродженець с. Извор на Свалявщині – опиняється назавжди в угорському мовному оточенні на Берегівщині. Досконало оволодіває мадярською мовою, цікавиться угорською культурою. І хоч вищу освіту здобув з української філології в Ужгородському університеті, подальша його стежка в науку пролягла угорською мовною цариною. В 1966 році доцент Лизанець обирається завідувачем кафедрою угорської філології, а потім – директором Центру гунгарології. З того часу і до сьогодні невтомний вчений-педагог з невичерпним ентузіазмом вишукує і досліджує нові й нові сліди в духовній спадщині двох етнічних груп Карпатського краю – мадяр і русинів. Нині професор Лизанець – визнаний авторитет у мовознавстві і, зокрема, в лінгвогеографії.

Автор з жalem констатує недоброзичливість окремих задрісників до особи професора Лизанця. Одних він не влаштовує тим, що працює на культуру угорців. Інших скандалізує тим, що, будучи неугорцем, очолює угорський науковий центр. Але Петро Миколайович не реагує на ті плітки, а точніше, відповідає на них працею. І не тільки в гунгарології, а й у славистиці. Бо він однаково

впевнено почуває себе в обох стихіях. Читає лекції студентам, виступає на міжнародних конференціях, конгресах, симпозиумах, пише наукові праці.

Професор Лизанець є автором 290 лінгвістичних статей, 16 монографій, 14 підручників, 11 брошур науково-популярного та методичного змісту. Його Атласи угорських говорів Закарпаття та угорських запозичень у мові корінних жителів краю є не лише першими в історії мовознавства, але й новаторськими. Він – активіст усіх найважливіших університетських заходів. Недарма Указом Президента України 1995 року професору Лизанцю присвоєно почесне звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

Книга оснащена бібліографією окремих видань науковця та його найважливіших наукових статей. Окремим списком додаються численні посилання науковців-гунгарологів інших країн на праці проф. Лизанця. У списку літератури про нього вже є одна праця В. Фединишинця, а зараз додається й цей портрет-есе.

Що може зауважити простий читач? Хіба те, що годилось би автору шире висвітлити героя своєї повісті як сім'янина, а також як наставника студентської молоді. А втім, автор і сам кається, бо не зумів до глибини пізнати свого героя і зосередив увагу на його науковій діяльності. Що ж? Нанести на той образ додаткові штрихи ніколи не пізно.

Книга В. Фединишинця читається легко, захоплено. На Свалявщині її про- читають з особливим інтересом, поскільки проф. Лизанець за метрикою – „нашого поля ягода” і, як такий, своїм іменем доповнює славну плеяду діячів культури – уродженців Свалявщини, таких, як Сильвай, Митрак, Фенчик, Гуца- Венелін, Жаткович, Карабелеш ...

«Вісті Свалявщини» 21.XII.1997 р.

Василь Молнар

1998

Tudományos műhelylátogatáson Hungarológiai kutatások

A magyar tudományosság, az össznemzeti és ezen belül a kárpátaljai kultúra szempontjából felbecsülhetetlen értéket képvisel az Ungvári Állami Egyetem keretében működő Hungarológiai Központ. Unikális intézménynek tekinthető — s erre méltán tehetünk büszkének —, hiszen rajta kívül mindössze három hasonló tudományos központ található a nagyvilágban: Párizsban, Rómában és Hamburgban. Székhelye kiválasztásakor ugyan történtek kísérletek moszkvai, illetve leningrádi létrehozására, mégis a józan ész győzött. A magyar állam kezdeményezésére Ungváron, az egyetem magyar filológiai tanszékével a háttérben 1988-ban megalakult intézet vállalhatta

a magyarsággal kapcsolatos tudományos kutatások irányítását, koordinálását az egykori Szovjetunióban, és ma Ukrajna határain belül tesz eleget e feladatnak.

A hungarológia (magyarságtudomány), amely a szlavisztikához, germanisztikához, turkológiához hasonlóan önálló tudományág, feltárja, elemzi és összegzi a magyar nép történelmi múltját, jelenét, vizsgálja a más népekhez fűződő kapcsolatait, a nyelvi és irodalmi kölcsönhatásokat. Megyénk ideális közege az ilyen vizsgálódásoknak, mivel a néprajzi és népköltészeti, irodalmi és művelődési hagyományok valóságos tárháza és a levéltári dokumentumok, kéziratok tömkelege áll rendelkezésre.

A Központ hat főállású munkatársa, élükön az igazgatóval, Lizanec Péter professzorral, azzal a feladattal látott munkához, hogy összehangolja a tudományos, pedagógiai és egyéb vizsgálódásokat, elősegítse azoknak a kutatóknak, oktatóknak, más szakembereknek a munkáját, akik Ukrajna főiskoláin, tudományos intézeteiben, középiskolákban, kiadói hivatalokban magyarsággal foglalkoznak, hozzájáruljon a kárpátaljai magyar, ukrán, ruszin és más nemzetiségek kulturális kincseinek feltérképezéséhez. Egyik legfőbb teendőjüknek tartották a hungarológiai bibliográfia összeállítását, amely 1990-ben napvilágot is látott, összesen 1465 megnevezést tartalmaz, többek között monográfiák, tankönyvek, oktatási segédeszközök címei szerepelnek benne. Nekik köszönhető azoknak a könyveknek a megjelenése is, amelyek támpontul szolgálnak azok számára, akik második nyelvként tanulják a magyar, illetve ukrán nyelvet, valamint a magyar tannyelvű iskoláknak szánt néhány tankönyv. A magyar helységnevek visszaállításában pedig az a tanulmány játszott döntő szerepet, amelyet a megyei állami közigazgatáshoz juttattak el számos levéltári okmány tanulmányozása és e nevek ukrán és magyar nyelvű használata alapelveinek kidolgozása eredményeként. Itt jegyezzük meg, hogy kiadásra vár a magyar–ukrán szótár, amelynek oly nagy szükségét látják a magyar iskolások, valamint a kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának két kötete. Jelenleg pedig a magyar–ukrán és ukrán–magyar frazeológiai szótár készül.

És még időzzünk el egy kicsit a kiadványoknál. Klaniczai Tibor neves tudós mondotta: „Egy folyóirat, egy állandó fórum sokkal többet tud elérni, mint még olyan látványos akció, amelynek a hatása efemer, pár hónap alatt elmúlik, szétporlad. Egy folyóirat, mint állandó összekötő kapocs, viszont tartós hatást tud elérni”. Ez az, ami maradandó, ami évtizedek, századok múltán is él, mesél a múltról. Ebből kiindulva az intézet munkatársai szívügyüknek tekintették egy folyóirat beindítását. *Acta Hungarica* néven 1990 óta évente jelenik meg az intézet kiadványa, helyt adva a nyelv-, irodalom- és néprajztörténeti, történelmi, népköltészeti írásoknak. A magyar, ukrán, orosz, angol, német, francia nyelvű publikációk nemcsak a helyi kutatók tollából származnak, a folyóiratban megtalálhatók más országok ismert tudósainak a cikkei is. Eddig nyolc szám látott napvilágot.

Munkatársaink és a magyar filológiai tanszék előadó tanárai közösen végzik a dialektológiai, folklór- és etnográfiai anyaggyűjtést megyénk magyarlakta települé-

sein, sőt a munkába a magyar szakos diákokat is bevonjuk – avat be a kulisszatitkokba az igazgató professzor. – Emellett nagy hangsúlyt fektetünk a Kárpátalján élő népek közötti kapcsolatok, a nyelvek egymásrahatása, a népszokások és hagyományok kutatására. Munkánk eredménye a kárpátaljai nyelvjárások atlaszának két kötete. Részt veszünk az Európai nyelvatlasz és az Összkárpáti nyelvatlasz nemzetközi témák kidolgozásában.

E sokrétű tevékenység mellett számos nemzetközi fórumnak is otthont adott az intézet. Többek között itt zajlott le az I., II. és III. nemzetközi hungarológiai szimpózium (1989, 1992, 1995), valamint több konferencia változatos témakörökben: a magyar kultúra az európai kultúra összefüggéseiben, szláv–magyar nyelvi kapcsolatok, a Kárpát-medence népeinek interetnikus kapcsolatai és kultúrája a honfoglalástól napjainkig. Természetesen a Központ kutatói is számos külföldi fórumon jelen voltak. 1996-ban például a magyarságkutatók római kongresszusán. Ez év áprilisában Budapesten ülésezett a Hungarológiai Bizottság, döntést hozva az ukrán–magyar nyelvi és irodalmi kapcsolatok témakörében folytatott kutatások finanszírozásáról. Egyelőre azonban e téren nem történt semmi érdemleges.

Ukrajnában megyeszékhelyünkön kívül is folynak hungarológiai vizsgálódások. Kira Sahova, a Kijevi Sevcsenko Állami Egyetem professzora például a XIX. századi magyar irodalom kutatásának szentelte munkásságát, Galina Geraszímova, ugyanezen egyetem könyvtárának tudományos főmunkatársa Jókai Mór munkásságát tanulmányozza, Oreszt Tkacsenko, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Potebnya Nyelvtudományi Intézetének osztályvezetője finnugor kutatásokat végez és a sort még tovább lehetne folytatni. Természetszerűen valamennyiükkel szoros kapcsolatot tart fenn az intézet, akárcsak a külföldi tudományos intézményekkel.

És végül, de nem utolsósorban a Központ keretében működik a tudományokat magyar nyelven is művelő kutatókat egyesítő Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság.

Eredményeink talán szerényeknek tűnnek, de ez nem a mi hibánk. Mióta nehézségek támadtak finanszírozásunkkal, egyre nagyobb gondot jelent a publikációk megjelentetése, fórumok szervezése. A pénztelenség nemcsak munkánkat hátráltatja, de emiatt több kollégánk kénytelen volt más megélhetési lehetőséget keresni. Mi azonban mindent megteszünk azért, hogy színvonalas munkát végezzünk, maradandót alkossunk. Reméljük, hogy sikerül mielőbb felülkerekedni az anyagi gondokon és számbelileg is gyarapodni fogunk. Bízunk benne, hogy a független Ukrajna több figyelmet szentel majd a tudománynak, oktatási minisztériumunk finanszírozni fogja a magyarságunk szempontjából létfontosságú intézményünket – mondja végezetül Lizanec professzor.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1998. VII. 23.

Потужний професор з Ізвора

Він – уродженець села Ізвор Свалявського району. Саме так фіксується давніми картами Європи прадавня, глибока й милозвучна назва його села.

Професор Петро Лизанець фігурує як відомий гунгаролог і славіст в енциклопедіях Америки, Англії, Німеччини, Угорщини, України, Росії. Так, щоденна й копітка, без належного відпочинку (улюблена ж!) праця вченого принесла два роки тому приємну звістку з-за океану: Петра Лизанця включено Американським біографічним інститутом до шостого видання енциклопедичного довідника „500 особистостей світу”. Переконалий: суттєвішого доказу світового визнання ужгородського професора годі шукати.

– Пане професоре, вам як мовознавцю болить, чому Родниківка, а не Ізвор?

– На жаль, на сучасній карті Закарпаття ви не знайдете села Ізвор. А так воно називалося з XVI ст.: у всіх документах чотириста років фігурувало Ізвор, Звір, Звур. У 1913 році угорська влада перейменувала його на Берегфорраш, що означає Бережанське джерело, а 1944-го – угорці знову повернули стару назву Ізвор. Ця давня слов'янська назва виступала в двох значеннях – як „джерело” (південні слов'яни) і як топонім – назва місцевості, розташованої між стрімкими горами, яку в народі називають звір, звур, ізвор. Таке файне ім'я село мало чотири сторіччя! А радянська влада відразу дала нове, штучне й зрусифіковане – Родниківка, від російського „родник”. У нас у селі джерело називають **керницею**. Я вважаю, що спалюжена історична назва села спотворює і його історію. Мене дивує позиція окремих моїх земляків молодшого покоління, які відхрещуються від первісної назви села (одночасно і від власної історії): мовляв, Родниківка – краще звучить. Абсурд. Так й за таким принципом історія не твориться. Наші предки дали селу назву, і не зберегти її – сором. І тим паче на картах Центральної Європи, у довідниках, в яких є статті-персоналії про мене, всюди значиться Ізвор. Я певен, не за горами той час, коли первісне ім'я моєму селу буде і тут повернуто. І не лише моєму.

– Петре Миколайовичу, будь ласка, коротко про себе, про свою родину.

– Народився, отже, в Ізворі. Мати була домогосподаркою, закінчила чотири класи початкової школи. Батько – простий лісоруб, не знав ні читати, ні писати, тому почував себе часто незручно, але був від природи розумною людиною і усвідомлював, що всі його діти (а нас, нівроку, було п'ятеро – четверо синів і донька) повинні вивчатися. Забігаючи вперед, скажу: врешті-решт усі отримали вищу освіту.

Коли я мав шість років, з Ізвора наша родина переселилася у Шом-Колонію Берегівського району. Та земля належала одному поміщику і називалася Békési tanya (хутір Бйкешія). Власник землі кликав туди і верховинців освоювати цю територію, фактично, мочар. З цього мирного населення – мої перші угорські корені, там я почав контактувати з угорцями, вивчати мову.

Згодом навчався в мукачівській горожанській школі, опісля – у Берегівській гімназії. Та я не залишав роботу на господарстві – любив коней, любив ходити з батьком у поле орати, сіяти. Словом, готувався стати газдою...

А тут, несподівано, – організація колгоспів. Уперше я побачив заплаканого батька, коли з нашого двору виганяли корів, двох коней. яких він так любив, заради яких і дітей привчав працювати з ранку до ночі. А тепер його тяжкою працею нажите добро – невеличкий клаптик землі, худобу – забирали за безцінь. То була трагедія ... Тоді нам батько й казав: „Обов’язково йдіть учитися, бо з цього нич не вийде. Земля попала в руки не господарям, а далеким від неї людям”.

Так я й довідався про Ужгородський університет (ця думка в мене раніше й не виникала).

– **Пане професоре, мені відома пікатна деталь: при вступі з українського твору ви отримали двієчку ...**

– Так, але мені абсолютно не соромно за цю, як ви кажете, двієчку. До вступу я вчив не українські граматики, а підручники, які писалися для закарпатських шкіл, тому український правопис, фактично, не знав. Двієчку, до речі, отримав не тільки я, а чоловік, здається п’ятеро. Вступні іспити тоді приймала Зінаїда Пономарьова, і вона нас, молодих хлопців, просто пошкодувала, пішла до ректора просити, щоб дозволив нам перескласти іспит. Ось так, з її допомогою, я опинився на філфаці, став студентом, вчився наполегливо, закінчивши університет, між іншим, із відзнакою.

– **Мабуть, у вас засвітилося: стану мовознавцем.**

– Може і так. Вступивши до університету, мені хотілося досліджувати спільне в мові угорців і закарпатських українців. Це стало основою моїх подальших досліджень. І тему курсових робіт я взяв „Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття”. Згодом уже цілком присвятив себе дослідженню українських говорів нашого краю, зокрема Виноградівщини. Це й моя кандидатська дисертація – „Українські говори Затисся Виноградівського району”. Далі й докторську вирішив писати з угорсько-українських міжмовних контактів, захистив її 1971-му році. Ще до захисту вийшла одна монографія, вийшло згодом – ще дві.

– **Ви є віце-президентом Міжнародної комісії з міжмовних контактів, донедавна були віце-президентом Міжнародного товариства з угорської філології і нині є членом цілого ряду міжнародних комітетів. Підтримуєте наукові контакти з ученими Європи та інших континентів?**

– Мені поталанило: я об’їздив різні країни світу. На міжнародних конгресах, конференціях, симпозіумах мене обирали членом редколегій, зокрема журналу європейського значення „Лінгвістика ураліка”; я є редактором ряду інших поважних видань. Плідні зв’язки маю з ученими Європи: зустрічаючись на конгресах, ми зацікавлено обмінюємося думками, оцінюємо найновіші

вершини в лінгвістиці. Завжди виступаю не лише з доповідями про закарпатські говори, а й про найвищі досягнення в україністиці. Європа і світ мізер знають про Україну, тому із задоволенням сухають. На таких міжнародних форумах я отримую чимало наукової інформації, і приємно, що мене знають і що моя робота дає відповідний резонанс.

– **Когось вважаєте своїм учителем у лінгвістиці?**

– Однозначно: найбільший вплив на мене мав професор Степан Бевзенко. Я був його першим аспірантом, і ми, по суті, допомагали один одному. Надзвичайно ввічлива й скромна людина, високої культури чоловік.

– **Можна говорити про ужгородську, крайову школу в мовознавчій науці, зокрема про школу діалектології?**

– Думаю, можна. Професор Бевзенко став засновником мовознавчої школи. Довгий час завідував тут кафедрою, під його керівництвом – як рецензента чи опонента – багато людей стали кандидатами й докторами наук. Діалектологія в нас на першому місці в Україні: три томи Йосипа Дзендзелівського, мої три, багато дисертацій захищено з діалектології. Отже, є така – крайова діалектологічна школа.

– **Третину сторіччя ви керуєте кафедрою угорської філології УжДУ. Не важко?**

– Я не керую кафедрою, а очолюю її. І працюю, працюю (лише керувати – найлегша справа). Керувати, звичайно, необхідно, але намагаюся бути прикладом для підлеглих. Коли я прийшов на кафедру, там не було жодного кандидата. Нині на кафедрі захистилося 10 чоловік, двоє – у Центрі гунгарології.

– **Працюєте самовіддано на угорську культуру. Чому ж одні мадяри до вас прихильні, інші – протистоять?**

– Уже нині належно оцінено те, що я зробив для угорців краю: мене нагороджено високою відзнакою „Про култура Гунгаріка”. Тільки в Угорщині я опублікував понад 150 статей (загалом більше 300, плюс цілий ряд монографій) з угорської філології, і не лише діалектологічного, а й етнографічного характеру. Фактично, з тодішнім проректором, а тепер ректором професором Володимиром Сливкою ми створили Центр гунгарології. Та знайшлися поодинокі молоді люди, далекі від науки, котрі не можуть або не хочуть усвідомити зроблене мною, або, через заздрість, намагаються спаллювати мене. Основна моя „провина”, що я – не угорець – очолюю угорську кафедру, Центр гунгарології. Соромно подібне слухати. Це свідчить про низький культурний рівень людей, вузький загальний розвиток, абсолютну необізнаність у таких речах. Угорці ж мене поважають, я часто зустрічаюся з ними, наші стосунки буквально братські, синівські, і вони самі мене заспокоюють, коли з’являється час від часу „писулька” про мене чи кафедру.

– **Вибачте, ви якось реагуєте на такі закиди?**

– Вважаю це для себе принизливим. Насамперед, людину треба оцінювати за людські якості, бо мені все одно, хто мене ображає – угорець, українець чи росіянин.

– **Чи реально видати Словник Миколи Грицака? Чим затямився вам цей фанат-лексикограф?**

– Його словник необхідно видати, але чи реально – інше запитання. Сучасне економічне становище держави не дозволяє. Картотека Словника знаходиться в Інституті мовознавства. На якісь результати найближчим часом не сподіваюся, потрібно ще десятки років.

Микола Грицак – високоінтелектуальний чоловік. Я з ним часто спілкувався, він допомагав кому тільки міг. Окремі недобррозичливці постійно використовували його одержиму працьовитість, нічим не віддячивши. Він, трудяга, заслужив те, щоб увійти в крайову історію найвидатнішим лексикографом. А виданий у майбутньому Словник буде йому пам'ятником.

– **Масте улюблене закарпатське слово?**

– Лінгвіст кожному новому записаному слову радіє. Мені ж подобається слово „онаджити”, воно дуже багатозначне.

– **А який він, „приземлений” професор Лизанець? Як ви звикли проводити вільний час?**

– Вільного часу дуже мало. Не знаю, скільки років я ніде не відпочивав. Не вважаю це нормальним або заслугою, проте, коли візьмешся за якусь грандіозну працю, то живеш мрією втілити її в реальність, хочеш довести до кінця. На жаль, у нас недостатньо щось створити, а ще величезна проблема – видати. Це забирає чимало часу, енергії. Але будь-яка праця врешті-решт дає результати, і людині, відданий науці, праця, її плоди приносять безмежну радість. Відпочиваю, коли прийде до мене дочка із внучкою Андреею. Спілкуюся з ними, інколи вийдемо на природу. Люблю послуhati музику – органну, народну, угорські пісні на мотиви чардашу.

– **Онучка дідом задоволена?**

– Лише тоді, коли з нею бавиться. І все одно: я не можу нарадуватися дітям, онукам. Колись зі своїми дітьми любив прогулятися, нині, звичайно, більше уваги – внучці. На велосипеді я її навчив їздити, плавати – також я.

– **О, ви, мабуть, добре плаваєте?**

– Та так, можу переплисти Тису чи щось схоже на неї (*сміється*).

– **Готуєте хоча б інколи їжу?**

– Так, напевно, як і кожний чоловік. Умію й дещо більше: суп зварити, так звані приїмані крумплі. Основні компоненти страви: заварена картопля, додається до неї трохи борошна, колись давали молоко, нині звикли й сметану. Доволі смачно в мене виходить. Якось моя дружина (вона працює лікарем) поїхала в Київ. Діти були ще малими. На п'ятий день просили: „Тату, давай нам будь що, тільки вже не вари цього супу” (*сміється*).

– **У стосунках зі студентами буває чимало ексцесів. Хоча б один.**

– Працюю зі студентами як заступник декана, як декан, як завкафедрою. Стосунки з ними в мене добрі, але принципові. Насамперед виховую в них можливість до самих себе. Ставляться вони до мене з повагою, ніколи не було непорозумінь. Експес хіба такий. Уклав я питальник для “Атласу угорських говорів Закарпаття”. Дав студенту завдання – заповнити його частину. Хлопець не поїхав у визначену місцевість і вирішив зробити просто: позаписував будь що, бо питальник укладений із варіантами відповідей. Приніс мені. Розгнівавшись, вигнав студента із заняття, не зарахував залік із діалектологічної практики. Згодом він попросив вибачення, працював утричі більше і врешті-решт через 4 роки став моїм аспірантом.

– **А називку серед студентів маєте?**

– Ні. Навіть питав одного разу випускників. Звертаються студенти до мене офіційно: Петре Миколайовичу, пане професоре, Пийтер-бачі, але останнє – не прізвисько.

– **Ви за династію в науці?**

– По моїх стопах іде дочка, завершує докторську, працює доцентом кафедри англійської філології. Я нею задоволений, кажуть, вдалася в батька – цілеспрямована, багато працює. Син – у маму: податливий, не такий настирливий, тихий і ввічливий, працює гінекологом, його поважають.

До речі, мій брат Михайло теж є професором, працює хірургом у Москві (брати Микола і Василь уже померли).

– **Роки, мабуть, впливають на працездатність. Стимулюєте себе чимось до роботи, зокрема кавою?**

– Дивним може видатися, але нічим. Каву п’ю з дружиною за звичкою, як кажуть, заради компанії.

Повернемося до праці. Без неї неможливо жити, вона і є стимулом, допомагає знайти себе в цьому світі. Робота відводить від мене негативні емоції. Без роботи життя втрачає смисл. Інколи доходить до смішного: коли мене часом запитують „Ти ще працюєш?“, не відповідаю, а обурююся.

“Не тому працюю, щоб жити, а тому живу, щоб працювати” - такий заголовок газетної статті написала про мене Катерина Горват. Я надіслав цей девіз свого життя в Американський біографічний інститут. Несподівано два роки тому отримав звітти посвідчення про включення мого імені в енциклопедію „5000 особистостей світу”. Подібну звістку надіслали з Кембриджу: я обраний людиною року університету, мене хочуть включити в енциклопедичний довідник „500 особистостей світу”, лише ставлять умову – оплата. На жаль, такої можливості не маю.

– **Пане професоре, про енциклопедії „5000 особистостей світу”, „500 особистостей світу” ви так скромно мовчали, і я про це випадково довідуюсь наприкінці інтерв’ю ...**

– Ви випадково довідалися, а я випадково згадав (*сміється*).

– Я запланував закінчити інтерв'ю на веселому акорді, веселим випадком із вашого життя ...

– Чомусь тепер пригадується випадок, коли я вчився в Мукачівській горожанській школі. Угорську я тоді лише вчив. Одного разу прийшов із занять на квартиру, а господарка якраз місила тісто для калачів. Зраділа мені й каже: „Будь добрий, Петре, піди купи sūtōpor (шютіпор) – порошок для печива”. Я побіг, повторюючи собі під ніс: „Sūtōpor, sūtōpor, sūtōpor ...” Поки добіг до магазину, уже просив у продавця vaspor (вошпор) – порошок для чистоти металевої кухонної плити. Я приніс, і з радістю передав. Господарка як побачила, то так солодко розсміялася, що я затамив на все життя ... Я й сам розсміявся ...

Після розмови з професором Петром Лизанцем, я усвідомив одну просту річ: у цієї людини фундаментальна наукова хватка. Тому й професорська мантия Петра Лизанця нещодавно світиться. Її світло заряджає філологів любов'ю до своєї професії. Одне слово, професор Лизанець – потужної аури професор.

„Фест”, 8–14 IX. 1998.

Михайло Фединишинець

Hármas jubileum küszöbén

„Míg kezdetben az előadások 75 százaléka ukrán és orosz nyelven hangzott el, arányuk mára 18 százalékra csökkent.”

„A kárpátaljai magyarságnak minden joga megvan az egyetemi képzésre.”

„Akik megkérdőjelezzik elkötelezettségemet, azt szeretnék, ha rajtuk kívül senki se foglalkozna a magyarság kérdéseivel.”

„A Hungarológiai Központ tudományos intézet, nem pedig politikai intézmény.”

„Egy biztos: diákok nélkül nem tudnék élni.”

A fenti gondolatok az alábbi cikk interjúalanyától származnak. Az írás apropóját egy hármás jubileum szolgáltatta: megalakulásának 35. évfordulójához érkezett az Ungvári Állami Egyetem magyar tagozata, 10. évébe lépett az Ungvári Hungarológiai Központ, s 5 éve annak, hogy létrejött a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. Lizanec Péter professzorral, a filológiai tudományok doktorával, ezen intézmények első számú vezetőjével beszélgetésünket visszaemlékezéssel kezdtük.

A filológiai kar dékánjaként, mint az ukrán–magyar nyelvközi kapcsolatok kutatója, Róth Sándor professzorral együtt bekerültem a magyar tanszék létrehozásán ügyködő bizottságba. Bár fölkértek rá, gyenge nyelvtudásom miatt először nem vállalkoztam a frissen alakult tanszék vezetésére. A magyar hallgatók munkáját az első évben az angol tanszékvezetés irányította. 1964-ben Mihajlo Szimulik került annak élére. Amikor 1966-ban a rektorátus ismételten felkért rá, elvállaltam a tanszékvezetői kinevezést. Ma már örülök neki, annak ellenére, hogy rengeteg tennivaló várt rám. Míg kezdetben az előadások 75%-a ukrán és orosz nyelven hangzott el, arányuk mára

18%-ra csökkent. Az általános tantárgyak oktatása is átkerült tanszékünkre, mert úgy vélem, a fiatalok anyanyelvükön sajátíthatják el a legtokéletesebben a tudnivalókat. Ezzel egyidejűleg fontosnak tartom azt is, hogy mire hallgatóink befejezik tanulmányaikat, megtanulják az ukrán nyelvet is.

Úgy érzem, az elmúlt 32 év folyamán mindent megtettem annak érdekében, hogy mind a tanárokat, mind a diákokat tudományos munkára sarkalljam. Be is indult a „nagyüzem”, az elsők között védte meg kandidátusi disszertációját Zékány Imre, Vaszócsik Vera, Gortvay Erzsébet, Kótyuk István, Horváth Katalin.

Amikor az előadások elérték a megfelelő szintet, úgy gondoltuk, fokoznunk kellene a magyarsággal kapcsolatos tudományos kutatásokat. A tanszék és a magyar állam kezdeményezésére kétéves előkészítő munka után Ungváron megnyitotta kapuit a Hungarológiai Központ, melyhez hasonló a világon mindössze három — Párizsban, Rómában és Hamburgban — van. Mindenkori feladata, hogy feltérképezze a megye magyar, ukrán, ruszin és más nemzetiségek kulturális kincseit, a nyelvi és irodalmi kölcsönhatásokat, összehangolja a tudományos, pedagógiai és egyéb vizsgálódásokat.

Sajnos az egyre romló finanszírozási gondok miatt a munkatársak száma csökkent. A kezdeti kilencből mára ketten maradtunk. Öten Magyarországon vállaltak munkát.

Köztudottan számos diák is, tehát a potenciális értelmiségi réteg áttelepül az anyaországba. Nem tartja-e riasztónak ezt a jelenséget, s mennyiben érinti ez a magyar tanszék jövőjét?

Természetesen riasztónak találom a folyamatosan áttelepülő részarányát. Úgy tartják, minden ember ott érzi magát igazán jól, ahol született. Sajnos a hazánkban kialakult helyzet erre rácsfol. A jobb megélhetést kereső embereket épp ezért nem tudom elítélni. A folyamat visszafordítását azzal lehetne elérni, hogy az állampolgárok itt helyben érezzék magukat biztonságban, szabadon, lássák a boldogulás útját. A mai napon ez a kiút ugyan még nagyon távolinak tűnhet, de én optimista vagyok.

Ami a tanszéket illeti, annak ellenére, hogy az utóbbi években bővült a felsőoktatási intézmények száma, a mi esetünkben egyik sem jelent konkurenciát. S még hatékonyabb lenne az egyetemi műhely munkája, ha a kornak megfelelő technikai eszközök állnának a rendelkezésünkre. A kárpátjai magyarságnak minden joga megvan az egyetemi képzésre. S ezt a jogot nem lehet személy/ek/hez kötni, a tanszéknek mindig volt és lesz jövője, ahogyan a Hungarológiai Központnak is.

Az ön neve szorosan egybeforrt a jeles dátumát ünneplő intézményekkel. Mi motiválta, amikor elvállalta vezetésük felelős és korántsem mindig hálás szerepét?

Már sokan kérdezték tőlem, nem nehéz-e egy emberként mindhárom feladatnak megfelelni. Nehéz, de talán valahol ez a legjobb megoldás, hisz mindegyiknek azonosak a céljai. A hungarológiai központok működési szabályzata alapján a központ igazgatója a mindenkori magyar tanszékvezető kell hogy legyen. A Központ bázisán öt évvel ezelőtt alakult 39 nagydoktort és 43 kandidátust tömörítő tudományos tár-

saság elnöki szerepköre akaratomon kívül hárult rám. Még a kezdetek kezdetén kijelentettem, nem vállalom a társaság vezetését, s öt másik professzort is jelöltem erre a helyre. Ennek ellenére a tagok 95%-a rám szavazott, így el kellett fogadnom döntésüket.

Már értek olyan vádak, miszerint diktátorként minden vezető pozíciót kisajátítok magamnak. Ez nem igaz. Teljesen átlagos, sőt olykor szentimentális, romantikus ember vagyok. Az más, ha áskálódások érnek, akkor – de gondolom ez természetes – nagyon kemény vagyok. Úgy hiszem, amit elértem, amit sikerült keresztülvinnem, az kemény munka eredménye.

Tevékenysége során többször illették kritikával. Egyes ukrán nemzetiségű ellenlábasai a magyar érdekek túlzott támogatásáért ítélték el, míg egyes magyar köztisztviselők ruszin nemzetisége miatt kérdőjelezték meg helyét ezen magyar érdekkü intézmények élén. Lélekben tulajdonképpen mely nemzet szülöttének érzi magát?

Ruszin vagyok, de vállalom a helyi magyarság gondjait, barátja vagyok a magyar népnek. Egyes ukrán nacionalisták, amikor belefogtam a Hungarológiai Központ létrehozásába, azzal vádoltak meg, hogy „eladtam magam a magyaroknak”. A helyi magyarok között akadt féltucatnyi olyan személy – hadd ne említsek neveket –, akik folyamatosan ilyen-olyan kifogásokat fabrikálnak. Akik megkérdőjelezték elkötelezettségemet, azt szeretnék, ha rajtuk kívül senki sem foglalkozna a magyarság kérdéseivel, holott együttműködve sokkal hatékonyabb munkát fejthetnénk ki. Méltatlannak tartanám, hogy hozzájuk hasonlóan pocskondiázzam őket idehaza és a határon túl. De visszaemlékezéseimben feltétlenül említést teszek róluk, bíraskodjék felettük az utókor.

Mióta megcsappant a Hungarológiai Központ munkatársainak létszáma, egyre sürgetőbben fölmerül az utánpótlás kérdése. S még valami. A helyi magyar társadalmi szervezetek régóta dédelgetett álma a Magyar Ház létrehozása. Nem lenne célszerű, ha az, a maximális kihasználtság érdekében a Hungarológiai Központban kapna helyet?

Az utánpótlás nevelésére, éppen egy esztendővel ezelőtt, megalakult a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége. Úgy véljük, a tudományos társaság ösztönzésére létrejött szövetségből kerülnek ki idővel a jövőbeni kandidátusok, nagydoktorok. Az ő feladatuk lesz, hogy fölváltsanak bennünket. A diákok másik koordinátora a Központban irodát nyitott budapesti székhelyű Agora kft., mely a határon túli magyarok számára szerveződött regionális felsőoktatási és tudományos információs központ szerepét tölti be.

A Magyar Házzal illetően annyit: jó lenne, ha működne ilyen, de ezt nem kell összetéveszteni a Hungarológiai Központtal, amely tudományos intézmény, s amelyet az ukrán oktatásügyi minisztérium tart fenn.

Maradjunk még egy kérdés erejéig a problémáknál. A magyar nyelvű tanintézmények egyik legsúlyosabb gondja az ukrán nyelvoktatás, melyhez még a legelementárisabb eszközök sem állnak a rendelkezésükre. A Hungarológiai Központ, s valamennyi illetékes szervezet, a tankönyvkiadó, a KMPSZ, a KMKSZ kiadásában

számos kiadvány lát napvilágot. Érthetetlen, hogy eleddig senki sem készített például megfelelő szótárakat, ukrán tankönyveket. Nem fektetnek rá elegendő hangsúlyt, netán mindenki a másiktól várja a probléma megoldását?

Míg a Központ anyagi lehetőségei engedték, még 1992-ben megjelentettünk két kötetet Ukrán nyelv kezdőknek és Magyar nyelv kezdőknek címmel. Mióta azonban nehézségek támadtak finanszírozásukkal, egyre nehezebb a publikációk megjelentetése. Hegyes Angéla, Vaszil Láver és jómagam tavaly összeállítottunk egy magyar–ukrán iskolai szótárt. Kiadása azóta várat magára. Nemegyszer fordultunk az illetékesekhez. Az ígéreteken túl azonban egyelőre nem történt egyéb.

Nyilván rengeteg idejét elrabolja köztevékenysége. Családjának hogyan sikerült hozzászoknia gyakori távollétéhez? Egyáltalán hozzá lehet-e szokni?

Ez valóban fájó kérdés. Ha az ember tudományos munkát végez és komolyan, felelősséggel áll hozzá, nagyon sok idejét kénytelen elvonni családjától. Sok türelmet, megértést követel a hozzátartozóktól.

A nejem, akivel 43. éve osztozunk jóban-rosszban, volt az, aki a leginkább átélte az ellenem irányuló támadásokat. Én ma már nem foglalkozom velük, de őt mindig rendkívül megviselik az engem ért vádak.

Akkor vagyok a legboldogabb, ha együtt üdülhetek feleségemmel, unokámmal, lányommal. Tavaly egy hetet tudtunk együtt tölteni, akkor volt alkalmam pihenni is. Egyébként az esetek döntő hányadában a hétvégéim munkával telnek.

Fia Tatabányán él, orvos, lánya az Ungvári Állami Egyetem docense. Hogy mindketten értelmiségi pályát választottak, abban önnek milyen szerepe volt?

Szerintem föl sem merült bennük, hogy esetleg más pályára lépjenek. Mivel lányom az én, fiam a nejem érdeklődési körét, természetét, tulajdonságait örökölte, magától értetődő volt, hogy Péter az orvosi, Miroszlava a nyelvészti hivatást választotta.

Az idő távlatából visszanézve, van-e valami, amit ma már másképp csinálna?

Ezen már többször elgondolkodtam. Egy biztos: diákok nélkül nem tudtam volna és nem tudnék élni. Valahányszor szükség van rá, melléjük állok, ha kell tanáraikkal szemben is, mert nem szeretem, ha valaki visszaél erejével, pozíciójával.

Ahogy diákok nélkül, tudományos munka nélkül sem tudnék létezni. Most éppen a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza harmadik kötetének elkészítése foglalja le minden szabad percemet. Valahányszor belemélyedek munkámba, számomra megszűnik a külvilág.

Az évek múlnak, s ezzel nekem is szembesülnöm kell. De egyet tudok, amíg élek, addig dolgozni fogok.

* * *

Annyi még feltétlenül hozzátartozik a professzor úr portréjához, hogy 1986-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság a magyar nyelvjárások kutatásáért Csűry Bálint-émlékéremmel, 1989-ben a magyar kormány „Pro Cultura Hungarica” éremmel és Emléklappal tüntette ki a magyar kultúra fejlesztéséhez való hozzájárulásáért. A múlt év óta pedig Ukrajna érdemes tudósát tisztelhetjük személyében.

„Kárpáti Igaz Szó” 1998.október 17.

Magyar Tímea

Nemzetközi szimpózium Ungváron

Mint arról szombati lapszámunkból olvasóink már értesülhettek, az elmúlt héten „Hungarológiai oktatás és kutatás az ezredfordulón” címmel nemzetközi szimpóziumot tartottak Ungváron. Az Ungvári Állami Egyetem magyar filológiai tanszéke, az ungvári Hungarológiai Központ és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság jubileuma kapcsán megrendezett kétnapos szimpóziumon a tudomány és az oktatás hazai és magyarországi kiválóságai találkoztak egymással.

A rendezvény második napja plenáris üléssel kezdődött. Előadást tartott Pálinkás József, a Magyar Oktatási Minisztérium politikai államtitkára, Tetyana Luhanynina professzor, az Ukrajnai Közoktatási Minisztérium Humán Tudományok Főosztályának osztályvezető-helyettese, Berényi Dénes akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön elnöki bizottságának elnöke, Tverdota György, a Nemzetközi Hungarológiai Központ igazgatója, Lizanec Péter tanszékvezető professzor, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatója, Bazsa György, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem rektora. A plenáris ülést követő szakmai hozzászólások, valamint dr. Kissné Pap Margait, a Magyar Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Főosztályának főtanácsosa, a Hamburgi Egyetem Finn-Ugor Intézetének munkatársa, Holger Fischer, Imre Éva, a Kárpátaljai Pedagógus Továbbképző Intézet nemzetiségi kabinetje vezetője köszöntő levelének elhangzása után a résztvevők kirándulást tettek a munkácsi várba. A nap kötetlen kerekasztal-beszélgetéssel ért véget.

A szimpózium néhány résztvevőjével a rendezvényen szerzett benyomásaikról, tapasztalataikról beszélgettünk. Elsőként Pálinkás Józsefet szólaltattuk meg.

Az első és a legfontosabb tanulsága számomra ennek a kétnapos szimpóziumnak az, hogy a 35 éve tartó tanárképzés Ungváron a körülményekhez képest jó színvonalon folyik. Nagy öröm volt hallani, hogy eddig 586 tanárt képeztek ki a magyar filológiai tanszéken, s ezeknek jó része a megye köz- és felsőoktatásában dolgozik. Az sem közömbös, hogy sokan közülük a napjainkban oly fontos szerepet betöltő médiánál helyezkedtek el.

A másik dolog, hogy a 10 éve alakult Hungarológiai Központ tudományos műhelyként működik, melynek nagy jelentősége van a kárpátaljai értelmiségi képzésben. Ez tehát nem csupán szűk kutatói központ, hanem nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a magyar értelmiség civil szerveződései Kárpátalján megerősödjének.

A kisebbségi oktatásban a magyar kormánynak az az álláspontja, hogy ahol az ország határain kívül a magyarság egy tömbben él, ott ki kell építeni az oktatás teljes vertikumát az óvodától az egyetemig, ha erre lehetőség van. Hogy milyen ütemben épüljön ki ez a rendszer, azt a két ország között tárgyalásos alapon kell rendezni. Azt megértjük, hogy egy ország hivatalos nyelvének dominálnia kell a köz- és felsőoktatásban, de azt kérjük, hogy nyíljon lehetőség a kisebbség nyelvén történő oktatásra, s nem csupán a humán tárgyak terén, hanem mindazon szakterületeken, melyekre szüksége van a közösségnek.

Bár nyilvánvaló, hogy az ungvári Hungarológiai Központot az Ukrán Közoktatási Minisztériumnak kell fenntartania, a rendkívül nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel számíthat-e az intézmény a magyar állam támogatására?

Tényszerű dolgokat egyelőre nem mondanék, mert azokról csak akkor beszélhetnénk, ha konkrét megállapodásunk lenne. Az intézmény fenntartása az Ungvári Állami Egyetem, az ukrán állam feladata. Ezt mi nem tudjuk és nem szeretnénk átvállalni, mivel ez nemcsak az ukrán állam, hanem az egyetem autonómiájába történő beavatkozás is lenne. Ebben egyetértünk ukrán kollégáinkkal. Amire lehetőségünk van, az az, hogy konkrét kutatási feladatokkal bízzuk meg az intézményt, e téren tervezünk jelentős változtatást. A konkrét megbízásokért befolyó összeg segíteni fogja az intézmény munkáját.

Hogyan illeszkedik az ungvári Hungarológiai Központ, a magyar filológiai tanszék a világ hasonló tudományos-oktatási intézményeinek sorába? – tettük fel a kérdést Tverdota Györgynek.

Államközi egyezmények alapján ma összesen 23 ország 34 egyetemén 42 magyar vendégoktató dolgozik. Közülük egy az ungvári magyar filológiai tanszéken, mely szervesen illeszkedik a nyitrai, pozsonyi, eszéki, kolozsvári, bukaresti magyar oktatási nyelvű tanszékek sorába. Ugyanakkora fonrossággal bír, mint az összes többi, mivel vállalja a helyi magyar értelmiség nevelését.

Az Ungvári Hungarológiai Központhoz hasonló intézmény, melyet az adott ország valamely saját szerve működtet, csupán három van a világon. És ez különlegesen előnyös helyzetet teremt az ungvári tudósok számára a kutatómunkához.

Hogyan vonná meg a rendezvény mérlegét?

Ez egy háromszoros ünnepi alkalom. Az ilyen szimpóziumok elsősorban azt a célt szolgálják, hogy emeljék az itt dolgozók munkakedvét, fokozzák az együttműködési hajlandóságukat, s csak másod- vagy harmadsorban szolgálnak arra, hogy a konkrét részletkérdésekről beszéljünk. Persze az ördög a részletekben rejtőzik, s az ehhez hasonló rendezvényeket mindig követnie kell másfajta összejövételnek is, ahol egy konkrét oktatási vagy kutatási területnek a kérdései kerülnek előtérbe.

Imre László professzort, a Debreceni Kossuth Lajos tudományegyetem rektor-helyettesét arról kérdeztük, az egyre szűkebbre szabott anyagi keretek nem veszélyeztetik-e az ungvári és a debreceni egyetem sokéves kapcsolatát, s mennyire terheli meg a debreceni egyetemet a kárpátaljai diákok részképzése?

Teljesen lehetetlennek tartom, hogy anyagi okok miatt megszakadjon a két egyetem közötti kapcsolat. Előadásainkat egyformán hallgathatják mind a hazai, mint a kárpátaljai diákok. A vizsga már plusz teher, de az oktatás terén, mint mondtam, ez nem jelent semmiféle plusz megterhelést. Az ösztöndíj, a kollégiumi elhelyezés esetében talán. Nem vagyok illetékes a kérdésben, de biztosra veszem, hogy a közeljövőben ilyen kérdés nem merül fel.

Berényi Dénes arra kértük, ossza meg olvasóinkkal itt-tartózkodásának tapasztalatait, s mondja el, a közeljövőben milyen együttműködést tervez az MTA kárpátaljai partnereivel?

Bár eddig is ismertem az ungvári Hungarológiai Központot, a mai nap után több kollégámhoz hasonlóan teljesebben, más színben látom a jubiláló intézményeket, jobban látom eredményeiket. Az én egyik feladatomban az volt, hogy ismertessem az Akadémián rendelkezésre álló pályázati lehetőségeket. Ezen túl is mentem, hiszen előadásomban elhangzott, hogy Magyarországon mára egész rendszere alakult ki azon ösztöndíjaknak, melyekre különböző beosztásokban dolgozó, más-más életkorban lévő kutatók, diákok, doktorandusok stb. pályázhatnak. Másfél éve indult be a Domus elnevezésű ösztöndíjrendszerünk a kutatók számára, és eddig közel 400-an kaptak általa ösztöndíjas lehetőséget. 90 százalékuk a környező országokból érkezett, 16-an Kárpátaljáról.

„Kárpáti Igaz Szó”, 1998. X. 27.

Magyar Tímea

1999

Петро Лизаненць: „Теперішня молодь не шукає зайвого квитка у театр”

Ужгородський Центр гунгарології створений з ініціативи викладачів кафедри угорської філології УжДУ. Очолює його Петро Лизаненць, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Він люб'язно погодився розповісти про основні аспекти діяльності центру.

– Ужгородський Центр гунгарології передусім веде науково-дослідницьку роботу по вивченню у різних аспектах угорської мови та етнографії, а та-кож підтримує і координує наукову та педагогічну роботу, сприяє співробітництву дослідників, викладачів і спеціалістів, які працюють у різних галузях науки, освіти чи у видавничій діяльності України.

– А ким фінансується?

– Фінансування центру проходить лише через Міністерство освіти України, бо він є державною науковою установою. Тому фінансові труднощі, які зазнають більшість освітніх установ країни, не минули і нас. Центр гунгарології розпочав свою роботу з дев'ятьма працівниками, з яких п'ятеро – наукові співробітники. Але останнім часом через відсутність належного фінансування залишилося всього троє працівників. Причому пішли саме ці п'ятеро молодих науковців.

– Ваш Центр відомий насамперед науковими дослідженнями українсько-угорських міжмовних, міждіалектних та інтеретнічних взаємозв'язків, угорських говорів Закарпаття, лінгвогеографії.

– Справді, зараз ми працюємо над державно-бюджетними темами „Лексико-семантичне дослідження мов (діалектів) Карпатського ареалу” та „Угорська література і народна освіта на Закарпатті після 1945 р.”.

– **Проте не менш важливою є видавнича діяльність ...**

– Нами видано ряд наукових праць: кілька бібліографічних покажчиків („Гунгарологія УжДУ”, „Гунгарологи Арменії, Грузії, Росії, України, Естонії (співавтор Гедеш А. А.)” Ужгород, 1997), монографії (П. Лизанець „Атлас угорських говорів Закарпаття”: у 2-х т.), ряд посібників по вивченню української мови для угорців та угорської мови для українців та росіян (три видання посібника П. Лизанця і К. Горват „Угорська мова для початківців”). Працівниками Центру та кафедри угорської філології підготовлено до друку “Шкільний угорсько-український словник” (25 тис. слів), “Словник угорських говорів Закарпаття” у двох томах, а також довідник „Географічні назви 14 населених пунктів Ужгородського району”.

– **Ви згадували про недостатнє фінансування Центру гунгарології.**

– Так, це одна з наших великих бід. Саме через фінансові труднощі ми втратили 5 перспективних наукових співробітників (затримка зарплатні – 8 міс.), тому проблема кадрів є для нас гострою. Крім того, застаріла вже і розмножувальна техніка (подарована ще в 1988 р.), що ускладнює наукову роботу. Наші працівники зібрали цікавий фольклорно-етнографічний та діалектний матеріал, але немає можливості його видати. Так, у рукописах лежать і по нині вищезгадані “Угорсько-український словник” та “Словник угорських говорів Закарпаття”.

– **В області та за її межами Вас знають як завідувача кафедри угорської філології, яку очолюєте з 1966 р. Кафедра готує фахівців по спеціальності „Угорська мова і література”. Сьогодні на стаціонарі навчається 96 студентів, на заочному – 25...**

– До речі, у цьому році доучується останній курс заочного відділення, яке вирішили закрити через ряд причин.

– **А всього Вами випущено 586 викладачів угорської мови та літератури.**

– І можна з упевненістю стверджувати, що кафедра угорської філології повністю забезпечує потреби угорськомовного населення у вчителів, вихователів, службовців. Наприклад, у Закарпатті існує 98 угорськомовних шкіл, з них 68 – суто угорські. Майже всі гуманітарні кадри підготовлені нами. З нового навчального року плануємо навчати 2-3 студентів-угорців на факультеті журналістики.

– **А яку наукову роботу проводить викладацький склад кафедри угорської філології?**

– Із шістьох викладачів кафедри четверо є кандидатами наук, а один – доктор філологічних наук. Працівники кафедри випустили друком біля 60 монографій, близько 700 наукових статей, шкільні та університетські

підручники (К. Горват, П. Лизанець і Г. Токар „Вступ до мовознавства”), посібники, ряд методичних розробок та допоміжних матеріалів для угорськомовних шкіл.

– Знаю, що за ініціативою Центру гунгарології 16 квітня 1993 р. створено Закарпатське угорськомовне наукове товариство, членами якого є доктори та кандидати наук, які володіють угорською мовою, і нею пишуть свої наукові праці. Нині воно нараховує 79 членів (з них 36 доктора наук). Головою товариства обрано Вас.

– Тут зосереджено увагу на організації та проведенні наукових конференцій, симпозіумів, нарад та наукових поїздок, видавничій діяльності. На базі товариства у 1997 р. було створено Закарпатське угорськомовне товариство студентів та молодих науковців.

– Ваше ставлення до молоді, студентів. Чи є велика різниця між минулими випускниками і сьогоднішніми студентами?

– Студенти в будь-які часи є студентами. Бо молодь – завжди жива, весела, непосидюча. У всі часи молодь відзначається притаманними лише їй рисами – максималізмом, бажанням досягти чогось кращого, надзвичайного, бажанням жити. Сьогоднішні студенти такі ж веселі, добросовісні, сумлінні, як і в мої студентські роки. Вони прагнуть вирватись із сірого сьогодення, забути про матеріальні негаразди, але не можуть знайти вихід...

Тому завданням старшого покоління є допомогти нашій молоді знайти вихід із цієї складної ситуації. Цим взагалі-то мала б зайнятися якась одна сильна партія, яка б взяла на себе повну відповідальність за долю України, підняла економіку країни, дала б змогу молоді самореалізуватись якнайкраще в житті.

„Соціал-Демократ”, 10.ІІІ.1999.

Milyen volt 1999, mit vár 2000-től?

Lizanec Péter, az UÁE magyar filológiai tanszékének vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója

A lekösznő év folyamán időm nagy részét a tudománynak és néhány kiadvány előkészítésének szenteltem. Tamara Jurcsukkal együttműködve elkészült egy ukrán nyelvtan. Horváth Katalinnal egy magyar nyelvkönyv. Befejeztem a Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának 3. kötetét, s nyomdakész állapotban van az iskolások számára készült ukrán–magyar szótár.

Szeretném, ha a ránk köszöntő év jobb, boldogabb, gazdagabb lenne. Ha nyugodtabb körülmények között dolgozhatnánk, s új kiadványok nem csupán a szponzorok révén, hanem az állam segítségével is megjelenhetnének. A leghőbb kívánságom az lenne, hogy megkezdje működését a magyar nyelv és irodalom szakterületén

кандидатуси диссертациók védését fogadó tudományos minősítő tanács. Ezzel Kárpátján első ízben nyílна rá lehetőség, hogy a magyar filológiai tanszék hallgatói idehaza szerezzenek кандидатуси minősítést.

Élve az alkalommal, a Kárpáti Igaz Szó kollektívája és minden kedves olvasója számára boldog új évet, alkotói sikereket kívánok.

„Kárpáti Igaz Szó” 1999. december 31.

2000

Петро Лизанець: “На вступному іспиті з української мови я отримав двійку”

Життя цього професора назвали феноменом Петра Лизанця. Високе чоло, вузькі серйозні вуста і втомлені очі – вони творять феномен професора і сина свалієвського лісоруба, любителя села і непосидючого науковця, хлопця, який склав вступний іспит на двійку і з відзнакою закінчив університет. Українця, що присвятив себе угорській науці.

Я телефоную йому, щоб заздалегідь домовитися про інтерв'ю, і задаю безглузде питання: „Ви нікуди не їдете на вихідні?” І лише після розмови розумію, що нема вихідних і уїк-ендів на природі, нема будиночка за містом і подорожей, в яких хочеш розслабитися і забути, ким ти є. В житті цієї людини є лише ще не досліджені питання. Його час коштує дуже дорого. І він готовий заплатити ним за мій, питаючи, коли зручно прийти на інтерв'ю мені.

„Шпаргалками я користувався хіба що на вступному іспиті”

– Лизанець – прізвище не угорське. Хто ж Ви за національністю?

– Був русином, а став українцем. Я з села Ізвор. Це в Свалієвському районі. Батько був лісорубом, простим чоловіком, навіть грамоти не знав. А мати господарювала вдома.

– Самі вирішили піти в науку?

– Я вчився в початковій, потім у горожанській школах, був гімназистом і навіть учнем середньої школи вже з приходом радянської влади, але ніколи не прагнув стати науковцем. Я любив працювати на землі. Звик з дитинства. Батько дуже суворий був. Рано-вранці вже „зганяв” нас, п'ятьох дітей, з ліжка – господарство було немале.

– Що ж тоді примусило полишити цю благородну працю?

– Насильницьке створення колгоспів. Коли забирали землю і худобу, я вперше і востаннє бачив, як плаче мій батько. Пам'ятаю, він сказав: „Іди, сину, вперед. Бо тут ніякого просвітку вже нема.” Якраз відкрився Ужгородський університет. Ми з братом вирішили спробувати.

– **Чому зупинили свій вибір на філології?**

– Чесно? Я не мав уявлення, що таке університет, і тим паче, на який факультет вступати. Ми з братом вирішили йти туди, де менший конкурс. Він – на біологічний (потім перейшов на медичний), а я – на українську філологію.

– **Як готувалися до іспивів?**

– Була база – середня освіта. Так і вступали. Складали 5 екзаменів. Всі пройшли без проблем, а на письмовому з української мови отримав, не повіриш, двійку.

– **Як же так?**

– В школі ми вчилися по русинській граматиці. Літературною українською мовою я писати не вмів. На моє щастя, іспит приймала викладачка Зінаїда Пономарьова, яка зрозуміла нашу проблему і попросила дозволу ректора для нас перескласти іспит. Так мене зарахували в студенти на кафедру української мови.

– **Важко було вчитися?**

– Важко. Але я розробив метод – багато читав і коротко конспектував прочитане. Перед іспитом вистачало переглянути конспект, і все згадувалося.

– **Шпаргалки писали?**

– Ні, не було потреби. Ну хіба що ще тоді, на вступному, мав шпаргалку, а в університеті – ніколи.

– **Чесно?**

– Чесно.

„Своїми успіхами я завдячую грубим критикам”

– **Так сподобалося в університеті, що вирішили йти далі?**

– Наука стала для мене справою життя. Я відмовився від пропозиції вступати в аспірантуру в м. Тарту і став першим аспірантом кафедри української філології УжДУ. Та не думай, що туди мене прийняли з широко розкритими обіймами. Я чотири рази складав кандидатський іспит. Втретє відповів на всі три питання, але отримав від голови комісії додаткове: „З чого починається стаття Михальчука Наречия, поднаречия...” Я не відповів, а сказав, що складаю кандидатський *мінімум*, а не *максимум*. Після такої відповіді знову отримав двійку. Лише за четвертим разом на трійку склав кандидатський іспит зі спеціальності. Це вже другий феномен мого життя.

Якби знань не вистачило, то б і не казав нічого. Я мав конфлікт з тодішнім доцентом кафедри української мови, головою комісії по прийому кандмінімуму. А справа була ось у чому: ще зі школи я краще за інших володів латиною. Тому дипломну писав по „Граматиці слов’яно-руській” Лучкая. Переклав її з латинської на українську обсягом близько 300 рукописних сторінок. Голова комісії просив переписати це для нього. Я сказав, що зараз не можу, бо готуюся до кандидатського іспиту. Потім мало не все життя розплачувався за це.

– **Жалкуєте?**

– Ні. Своїми успіхами я завдячую саме грубій критиці тих, хто хотів принизити мою гідність. Коли ти ще молодий не можеш за себе постояти, бо не маєш тилу, коли твої статті просто на очах кидають мало не у відро для сміття, головне – не зламатися. Це мало кому вдається. Мені пощастило – я йшов далі і далі, бо маю дуже „заклятий” характер. Чим більше б’ють, тим наполегливіше працюю. Свідченням цього є 18 моїх монографій, 30 окремих видань та понад 270 публікацій.

„Наука тебе ніколи не зрадить”

– **Яку тему Ви досліджували, пишучи кандидатську дисертацію?**

– Я досліджував українські говірки Затисся (Виноградівський район). Написав дисертацію достроково, але довго не міг захиститися, бо в Україні на той час (1957 р.) не знаходив першого опонента. Ним мав бути щонайменше доктор філологічних наук. Опонента я пізніше знайшов аж у Ризі. А захищався у Львові. На захисті відчував велику відповідальність – серед присутніх був Максим Рильський, який опонував дисертацію жінка-науковця Міщенко.

– **Ви познайомилися з Рильським?!**

– Після захисту зібралося дуже багато людей – весь бомонд. З мого боку була лише дружина, а до Міщенко, завдяки Рильському, прийшли відомі письменники, науковці. Її всі вітають... І тут Максим Рильський бере келих, підходить до мене і каже: „Я хочу випити за цього скромного хлопця, який блискуче захищався. Я знаю, що колись він стане дуже хорошим науковцем.”

– **Виходить, з легкої руки Рильського Ви і стали тим, ким стали?**

– Мені ще дуже довго довелося іти тернистими шляхами науки. Це важкий, дуже важкий тягар.

– **Чому ж не скинули його?**

– Я люблю науку, вважаю, що завдяки їй зайняв свою нішу в житті. Запам’ятай: наука тебе ніколи не зрадить.

– **А люди?**

– На, жаль, так.

„Я мушу бути тонким дипломатом”

– **Як відбувся такий різкий стрибок від української до угорської філології?**

– В 1964 році в університеті відкрили кафедру угорської філології. Я отримав пропозицію очолити її, оскільки знав угорську, але відмовився. Проте мені не давали спокій. І врешті-решт, в 1966-му примусили, в прямому значенні, стати завідуючим кафедрою. Так і пішов відлік рокам угорської науки. Тоді працювало всього троє викладачів. Жоден не мав наукового ступеня. Я спонукав їх взятися за науку. Закинути додаткові заробітки і повністю віддатися цій справі. Бо наука – дуже ревнива. Вона не терпить конкуренції.

– **Чим відрізняється керуючий угорською кафедрою від завідуючих іншими?**

– Очоловувати кафедру угорської філології і якусь іншу – це небо і земля. В угорців зовсім інший менталітет, і моя посада вимагає надзвичайно тонкої дипломатії, особливого підходу до колег.

– **Це дуже цікаво. Можете пояснити детальніше?**

– З дитинства угорців виховують у великій повазі до старших, всі вони культурні люди: слова „доброго дня”, „вибачте” – перші в їх лексиконі. З іншого боку, угорці дуже запальні люди, „заводяться” з півоберта. Вони не терплять, коли з ними розмовляють на підвищених тонах, не люблять критики, наказів. А іноді саме так доводиться підтримувати дисципліну.

– **Які проблеми розробляють на вашій кафедрі?**

– Ми провели гігантську роботу по дослідженню угорських говірок Закарпаття. В найближчих планах – видання 2 томного словника за цією темою. З часом я зрозумів, що ґрунтовно займатися наукою і одночасно викладати неможливо. Виникла ідея створити Центр гунгарології. 2 роки тривала моя паперова тяганина по київських та московських інстанціях. Коли 14 січня 1988-го Центр урочисто відкрився, постало питання про посаду директора. Тоді мене одразу „забули”. З’явилося багато претендентів на директорську посаду, але врешті-решт зупинилися все-таки на моїй кандидатурі. Ми проводимо наукову роботу, видаємо свій журнал „Acta Hungarica” (вже вийшло 8 номерів). При Центрі створено Закарпатське угорськомовне наукове товариство, в яке входять угорськомовні науковці різних профілів і національностей.

„Ніколи не танцюватиму під чийсь дудку”

– **Напевно, відчуваєте величезну підтримку з Угорщини?**

– Угорці – затяті патріоти. Іноді цей патріотизм доходить до абсурду. Спочатку я відчував моральну підтримку, але з початку 90-х рр. новостворені угорські громадські організації (не всі, звичайно) захотіли бачити директором Центру гунгарології лише угорця. І навіть не важливо, чи виживе в наш нелегкий час Центр, чи ні – вони не виявляють ніякого інтересу до науки, намагаються робити на цьому політику. Пишуть мені відкриті листи, брудні статі на замовлення, звинувачують в українському націоналізмі.

– **Ви відповідаєте на них?**

– Жодного разу. Я не втручаюся в політику, бо це не моя справа, не мій хліб. І завжди підкреслюю, що я не представник угорців на Закарпатті, а представник угорської науки. Та частина керівників громадських організацій не хочуть цього зрозуміти. Хочуть, щоб я танцював під їх дудку. Ніколи цього не робив і не робитиму.

Хоча з простими жителями закарпатських угорських сіл я приятелюю – часто доводиться проводити опитування для збору наукового матеріалу. Коли приїжджаю в угорське село, ховаюся, бо знаю, що роботи не буде – затягнуть на гостину (*сміється*).

– **До речі, завдяки кому відновлено історичні угорські назви населених пунктів Закарпаття?**

– Я займаюся цим питанням з 1989 року. Нашим Центром було подано в обласну адміністрацію список 95-ти населених пунктів, назви яких потрібно відновити. Відновлено вже 48, найбільше – на Берегівщині. У списку був, до прикладу, і Виноградів, який дехто і тепер називає Севлюш. Гадаю, ця назва заслуговує на життя.

Цікаво, що моє рідне село в угорські часи реєструвалося як Ізвор, а з 1913 р. – Берегфараш. Тепер офіційно називається Родніківка (ця назва була запропонована вченим Петром Согою, але абсолютно не пасує до Закарпаття). Я виступав за відновлення старої назви, але нічого не вийшло. Тут тобі приклад різниці між українським та угорським менталітетом. Угорці билися за зміну назв своїх сіл, а моїм землякам все одно.

– **Чим найбільше в житті дорожите?**

– Часом. Його залишилося не так багато. Тепер святкуватиму 70. Наступної круглої дати може й не бути. Хоча, в принципі, я домовився з небесною канцелярією, що доживу ще до 80-ти.

„Ужгород”, 24.VI.2000.

Леся Кешеля

Lizanec Péter professzor 70 éves *Fél évszázad a tudomány és a kultúra szolgálatában*

Hetvenedik születésnapja alkalmából őszinte tisztelettel köszöntöm Lizanec Péter professzor urat, akit 1966-ban egyetemi hallgatóként ismertem meg. Azért lettem és maradtam tisztelője, mert olyan emberi tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek korunkban nem mindennapiak: őszinteség, egyenes jellem, rendkívüli munkabírási, segítőkészség. Ezeket a nemes vonásokat a szülői házból hozta magával. Édesapja kemény munkára és az emberi méltóság megbecsülésére, édesanyja családcentrikusságra nevelte.

Lizanec Péter a szolymai járási Izvor községben született 1930. július 2-án erdőmunkás családjában. Középiskolai tanulmányait 1942-ben Munkácson kezdte el, s 1948-ban Beregszászon érettségizett az 1. sz. középiskolában. 1953-ban végezte el az Ungvári Állami Egyetem ukrán nyelv és irodalom szakát, majd ugyanitt tanult nappali tagozatos aspirantúrában. Kandidátusi értekezését 1959-ben védte meg a Lvivi Ivan Franko Állami Egyetem szaktanácsa előtt „Kárpátalja Nagyszőlősi járásának tisztántúli ukrán nyelvjárásai”-ról. Ebben az időben a tudományos tanulmányozás szintjén már iskolateremtő jelleggel honosodott meg az ungvári egyetemen a kárpátaljai ukrán/ruszin, később magyar nyelvjárások kutatása. Doktori értekezését 1971-ben a nyelvi kontaktusok témakörében védte meg ugyancsak a Lvivi egyetemen: Ukrán/ruszin – magyar nyelvközi kapcsolatok (hungarizmusok az ukrán nyelvben).

Minden túlzás nélkül állíthatom, hogy ebben az időben Kelet-Közép-Európában rajta kívül szinte senki sem vállalkozott magyar hatások vizsgálatára. Tudományos

kutatásaiban a tények tiszteletben tartása, felderítése, korrekt értelmezése szerepel vezérelvként. Ezért maradhatott igaz és aktuális publikációinak minden megállapítása a napjainkban változó értékrend tükrében is.

Tudományos pályáját eleve meghatározták Kárpátalja nyelvi-etnikai viszonyai: az itt együtt élő népek, nyelvek, műveltségi körülmények és tradíciók közti kapcsolatok, egymásra hatások iránti fogékonyság; a nyelvi valóság tanulmányozásának igénye, a nyelvi anyag feltárása, elvi következtetések levonása; filológiai szorgosság és igényesség.

Tudományos teljesítménye oly gazdag, hogy itt csak részleteket ragadunk ki.

Tudományos tevékenységének korai szakaszában a kárpátaljai ukrán/ruszin nyelvjárások kérdéseivel foglalkozott. E tárgyú írásai közül ki kell emelnünk a különböző nyelvi szinteken folytatott vizsgálatait: hangtani, szótani, mondattani jellegű cikkei jelennek meg, amelyekben nem találkozunk az ötvenes évekre oly jellemző ideológiai aládúcolásokkal (lásd a bibliográfiát a 60-as évekig).

A 60-as évektől figyelme egyre inkább a nyelvi kontaktusok, a magyar vonatkozások felé fordul. Első nagyobb szabású műve e témakörben 1970-ben jelent meg: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján), melynek folytatása 1976-ban jelent meg Budapesten orosz nyelven, Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття címmel. Még ugyanebben az évben látott napvilágot Ungváron az Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Ezek értékelésére idézem Kálmán Bélát és Balogh Lajost. Kálmán Béla ezt írja: „Magyar nyelvjárási szempontból is rendkívül tanulságos, nemcsak a kárpátaljai ukránba átkerült magyar jövevényszavak miatt, hiszen ezek nagyrészt magyar nyelvjárási szókincsek és hangalakokat tükröznek, hanem a módszertan és a kartográfiai megoldás területén is...Csak hálásak lehetünk a szerzőnek azért, hogy az utolsó pillanatban még összegyűjtötte e hatalmas és értékes anyagot”. (MNYj XVIII. 148. o.) Balogh Lajos szerint: „Egyedülálló a maga nemében ez a nagyszabású vállalkozás. Jelentős művekkel gazdagította a szerző az ukrán dialektológiát, bebizonyította, hogy a nyelvföldrajz korszerű módszerei igen jól hasznosíthatók a nyelvi interferencia kutatásában. Az összegyűjtött nagy mennyiségű anyag, a belőlük levont tanulságok nélkülözhetetlenek a magyar szakemberek számára is” (MNY LXXIV. 248. o.). Annak is bizonyítéka ez a három, egymást kiegészítő, korrekt elméleti és gyakorlati következtetéseket tartalmazó könyv, hogyan gazdagíthatja egy kettős kötődésű kárpátaljai nyelvész a nyelvtudományt oly módon, hogy megállapításai maradandóak.

Nemzetközi hírnevet az atlaszmunkálatok hoztak számára. A 80-as évektől tudományos munkásságának középpontjában a hungarológiai témák állnak, elsősorban a kárpátaljai magyar nyelvjárások szókincse. Nincs olyan kárpátaljai urán/ ruszin, magyar település, ahol tanítványaival, kollégáival, egyedül meg nem fordult volna többször is előzetes, alap- és ellenőrző anyaggyűjtés céljából. Filológiai korrektségét, az adatok megbecsülését jelzi az a hozzáállás, amellyel minden egyes adatközlőjét

megnevezi publikációiban. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának köteteiben (I. kötet Budapest, 1992; II. kötet Ungvár, 1996; III. kötet megjelenésre vár) 36 kárpátaljai magyar, többségében magyar, ill. szórvány magyar település szókincséről ad leírást, folytatva és megújítva a legjobb európai, szláv és magyar nyelvöldrajzi hagyományokat. Oreszt Tkacsenko akadémikus így értékeli az atlaszt: „P. M. Lizanec munkája értékes mű módszertani megalapozottságát illetően, a térképezés és dialektológiai leírás legjobb hagyományait folytatja”. (Мовознавство 4’93, 72. o.) Jelentős munkát fejt kis az Összkárpáti nyelvatlasz anyaggyűjtésében, térképeinek összeállításában és szerkesztésében is.

Jelentősebb az a kitartó munka, amelyet Lizanec Péter a magyarlakta kárpátaljai települések történelmi nevének visszaállításával kapcsolatban kifejt. Köztudott, hogy az egymást váltó politikai rendszerek és hatalmak a XX. század során nemegyszer „keresztelték át” a régió helységeit. A 90-es években vált lehetővé a történelmi visszatekintés és a reális névváltoztatás. Lizanec Péter munkatársaival alapos kutatómunkát végzett, vállalta a felelősséget és Ukrajna Legfelső Tanácsa elé terjesztette dokumentális formában, nyelvészeti megalapozottsággal 95 település történelmi neve visszaállításának szükségességét. Hazai és nemzetközi tekintélyének, korrekt indoklásainak köszönhetően mára 48 kárpátaljai település kapta vissza történelmi nevét.

Jelleméből és neveltetéséből eredően olyan filológiai tevékenységet is vállalt, amely nem nyelvészeti jellegű. A körülmények alakulása folytán lett a Sugaras utakon c. első kárpátaljai magyar irodalmi antológia főszerkesztője. Abban az időben senki nem merte kockáztatni párttagsági igazolványát és állását azzal, hogy olyan alkotókat szerepeltet az antológiában, akik elhagyták Kárpátalját. Véleményünk szerint a kiadvány ma sem veszített értékéből, s nemcsak azért, mert ez az első kárpátaljai magyar irodalmi antológiák sorában. Fodor András szerint: „Bizalmat kelt a negyedfélszáz oldalas kiadvány...Igen értékes a Lizanec Péter nevével fémjelzett bibliográfia, amely szinte minden fellelhető visszajelzésről pontos adatot közöl” (Kortárs 1986,4,160–161.o.) Margócsy József szerint: „Lényegében először... kárpátaljai magyar irodalom történeti antológiáját adja, s egyúttal irodalomtörténeti összefoglalással is szolgál. 1963-ban az ungvári egyetemen magyar tanszék létesült. Itt nemcsak a magyar szakos pedagógusokat képezték kellő irodalmi, irodalomtörténeti felkészítéssel, hanem az oktató tanárok lektorálták, patronálták is a kialakuló fejlődni akaró magyar nyelvű irodalom művelőit.” (Szabolcs-Szatmári Szemle 1985,71.o.).

Tudományszervezőként az Ungvári állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékén bontakozott kis tevékenysége. 1966-tól irányítja a tanszék életét. Első lépésként, 1967 tavaszán, a kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának tervével indult. Elképzeléseit: a gyűjtés módját, az anyag lejegyzését, cédulázását, a szócikkek felépítését, a szótár jellegét vázolta a tanszék munkatársai és a tagozat hallgatói előtt. Az ezt követő években, évtizedekben irányította a gyűjtőmunkát. A nyári folklór- és

nyelvjárásgyűjtő terepgyakorlatok, az oktatók kutatásai, a hallgatók nyelvészeti évfolyam- és diplomadolgozatai a kárpátaljai magyar nyelvjárások szókincsének tanulmányozására irányultak. Az elsődleges anyaggyűjtés befejezése után a 80-as évek elején a tanszék oktatóival megkezdte a cédulák rendszerezését. A szótár jelenleg a befejezés stádiumában van.

Amikor 1966-ban elvállalta a magyar tanszék vezetését, rajta kívül csak egy tanárnak volt tudományos fokozata. Tíz éven belül négyen védtek meg kandidátusi értekezésüket. Harminc év alatt 10 kandidátusi és egy nagydoktori disszertációt védtek meg a hungarológiai kutatások témakörében. Ezzel egy olyan intézmény létrehozásához teremtette meg az alapot, amelyben a magyarságtudományi kutatások végezhetők. 1986 áprilisától 1988 januárjáig kitartó tárgyalásokat folytatott Budapesten, Ungvár, Moszkva tudományos intézeteinek vezető szakembereivel, s Köpeczi Béla akadémikus hathatós segítségével az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének bázisán megalakult a Hungarológiai Központ.

A Hungarológiai Központ munkatársaival részletes anyaggyűjtési programot állított össze Ismerjük meg szülőföldünket címmel, 12 kérdéskörben. Ezek a települések fekvéséről, terep-, vízviszonyairól, lakosságának és lakóházainak számáról, a települések nevének írott emlékekben való első és további hiteles előfordulásairól, a falvak földrajzi neveiről, néprajzi, történeti és régészeti adatairól, etnikai viszonyairól, személyneveiről, nevezetességeiről szólnak. az anyaggyűjtési programot 1989. december 15-én közölte a Kárpáti Igaz Szó, Kárpátalja legismertebb és legolvasottabb magyar nyelvű napilapja. Nem rajta múltott, hogy e grandiózus programból csak egy kis részt sikerült megvalósítani, s jelenleg mindössze két fiatal kutató dolgozik a központban.

A Hungarológiai Központ bázisán Lizanec Péter egy társaságba tömörítette azokat a tudósokat, aki az Ungvári Állami Egyetemen, illetve annak végzőseként Ukrajnában magyar nyelven is művelik a tudományokat. Ezzel Kelet-Közép-Európában elsőként szervezett meg egy magyar tudósközösséget: a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságot, amelynek tagjai minden hónap első szerdáján klubszerű ülésen találkoznak, s magyar nyelven előadást tartanak legújabb kutatásaikról.

Tanári credója így foglalható össze: korszerű ismereteket, alapos módszertani tudományos felkészítést nyújtani az egyetemi hallgatóknak. Ezért törekedett céltudatosan arra, hogy a magyar nyelv és irodalom szakos diákok minél több tantárgyat tanuljanak anyanyelvükön. Amikor átvette a magyar tanszék vezetését, azonnal intézkedett, hogy a Bevezetés a nyelvtudományba c. diszciplína a tanszéki tantárgyak közé kerüljön. Maga vállalkozott arra a nehéz feladatra, hogy magyarul tartsa meg az előadásokat. Sokszor szóvá tették: miért irányítja a magyar tanszéket ukrán szakos. Erre egy válasz van: nem akadt nála alkalmasabb és lelkesebb szervező. Magyar nyelvet soha nem tanított, általános filológiai tantárgyakat adott és ad elő ma is.

A korszerű oktatás, a tárgyilagos kutatói eszmecsere céljából tanszékvezetői tevékenysége fontos feladatának tekintette a legjobb magyarországi és más országbeli

hungarológusok megnyerését az ungvári magyar szakos képzés ügyének. Meghívására kéthetes, egyhónapos, több éves oktatói és kutatói munkát végeztek a 60-as évektől napjainkig olyan elismert szaktekintélyek, mint Bachát László, Bánszki István, Bárczi Géza, Békési Imre, Benkő László, Benkő Lóránd, Bessenyei György, Deme László, Hajdú Péter, Holger Fischer, Imre Samu, Kálmán Béla, Kiefer Ferenc, Lőrincze Lajos, Margócsy József, Mező András, Ortutay Gyula, Paál György, Sebestyén Árpád, Szathmári István, Ujváry Zoltán... A felsorolás is oldalakat tenne ki. Ő maga is többször tett eleget más egyetemek és főiskolák meghívásainak: Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem; s ugyancsak szerepel e listán Hamburg, Berlin, München, Párizs, Bécs, Brüsszel, Moszkva, Szentpétervár, Szaranszk...

Nem kerülték el figyelmét a középiskolai oktatási problémák sem: 1985-ben a tanszéken megfogalmazott beadványt intézett az Ukrajnai Oktatási Minisztériumhoz, a magyar történelem iskolai tantárgyként való bevezetésének szükségességéről, a magyar órák számának növeléséről a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban.

Emberi tartására jellemző, hogy soha nem végez fél munkát, amihez hozzálát, véghezviszi akkor is, amikor már senki nem hisz az eredményben. Soha senkinek nem engedte, és most sem tűri, hogy emberi és tudósi méltóságában megalázzák. Mások kiszolgáltatott helyzetét sem viseli el. Egy alkalommal tanúja voltam egy olyan szituációnak, amikor közös tanítványunkat, végzősünket portási pozícióban látta meg. Fel volt háborodva, mindent megtett annak érdekében, hogy szakképzettségének megfelelő állásba juttassa. A bölcsészkar – ezt a múltját soha nem tagadta meg – és dékánjaként, tanszékvezetőjeként mindig kiállt diákjai és tanárai mellett. neki is kijutott, amikor a fiatal költőket bírálták, amiért párttitkárként nem tett lépéseket „megzabolázásuk” érdekében. 1976-ban egy magas rangú pártfunkcionárius kétségbe vonta az általa vezetett egyik kandidátusi értekezés szakszóhasználatának helyességét, ő azonban kitartott az eredeti elképzelés mellett akkor is, amikor senki sem állt mellé. ha a helyzet úgy kívánja, ma is vitába száll bárkivel, megvédi álláspontját; nem jellemző rá a magas rangú hivatalnokok előtti alázatos hajbókolás. A gerinctelen alázatot sem diákjaitól, sem kollégáitól nem várja el. Nem tartozik a mosolygós, bókoló típusú emberek közé, sokszor nem könnyű elviselni szókimondását, de jó tudni róla, hogy nem kenyerre a hátbatámadás. Nem haragtartó, túl tudja tenni magát minden ellenséges támadáson, ha látja a jó szándékú, közös megegyezés lehetőségét. ezért vagyok tisztelője több mint harminc éve.

Munkásságát mind a magyar, mind az ukrán tudományos körök – sőt kormány-szinten is elismerik: a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatásáért Csűry Bálint-emlékéremmel, a kárpátaljai magyar kultúra fejlesztéséért Pro Cultura Hungarica-emlékéremmel tüntették ki, Ukrajna érdemes tudósa.

Személye és tevékenysége példaként szolgálhat arra, hogyan lehet egy tudós hűséges saját nemzetének és állhatatos barátja, művelője a magyar kultúrának, amellyel sorsa összekapcsolta.

Hetvenedik születésnapja alkalmából jó egészséget, további sikeres munkát kívánunk számára a magyar, a szláv és az egyetemes nyelvtudomány javára.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2000.VII.1.

Horváth Katalin docens

Подвижник крайової лінгвістики

Благодатний наш край, і народитися в ньому – щастя для вченого: лінгвіст він чи ботанік, історик чи медик... Щедрий фольклор і етнографічне розмаїття, виявлене в народній архітектурі, одязі краян, обрядовості, зрештою їх менталітет, сформований упродовж тисячоліть добропорядністю сусідських взаємин і просто співжиттям різних етнічних груп у межах одного села, видолинка, межигір'я, межиріччя, підносять благодатний матеріал для наукових студій. Говорять і пишуть про карпатську мовознавчу школу. У часі і просторі зафіксована іменами славних учених – Михайла Попа-Лучкая, Арсенія Коцака, Олександра Духновича, Євгенія Сабова, Августина Волошина, Івана Панькевича, Івана Гарайди... Це – віхи, на які зорієнтувалися новіші карпатські вчені, що запрацювали в нових суспільних умовах другої половини ХХ ст. Це – Микола Грицак, Йосип Дзендзелівський, Петро Лизанець, Іван Сабадош та ін. Цей список виповнила б низка імен довоєнної і повоєнної Чехословаччини, Угорщини.

Та сьогодні розмову треба сфокусувати на лінгвістові Петрові Лизанцю, професору, доктору філологічних наук, який очолює кафедру угорської філології в УжДУ й директорує в Центрі гунгарології. Бо йому завтра виповнюється сімдесят років, а обсяжний науковий доробок – як славіста і гунгаролога, лінгвогеографа, діалектолога – яскраво демонструє специфіку Карпатського регіону, навіть наочно підкреслює небуденні можливості вченого – уродженця Карпат, який одну, дві, три мови уводнораз вивчав не за підручниками чи розмовниками, не через навушники чи диски (хочі і тут начеб нічого поганого: життя, прогрес той же), а вловлював їх своїми мембранами безпосередньо, вирізняв відтінки звучання окремого звука, вслухався у слово материнське і сусідське. Вроджений бойко, Петро Лизанець ще дитиною, з переїздом родини, потрапив у нове мовне середовище, угорське, чи напівугорське, якщо бути дуже точним, і вже дві стихії жили докупно не в автономному режимі.

Петро Лизанець як майбутній лінгвіст зростав у цій двоєдиній стихії, дихав нею, вона огортала його. Материнська колискова у хижі вживалася з іншорідним дитячим спілкуванням на вулиці. Потому пішли українська школа, вуз, той же УжДУ, який і досі не є лише україномовним. До цього додати розмаїту ужгородську міську мовну стихію.

Природна база Карпатського ареалу сформувала Петра Лизанця як вченого. Далі було, грубо кажучи, ділом техніки вступити до аспірантури, написати

дисертацію без особливих сприянь і підтримки (міцної руки не було), захистити її, визначитися з докторською. Можливо, чуття підказало молодому вченому, яким був ще в кінці 50-х років Петро Лизанець, де і як треба творити науку. Це – міжмовні контакти. Він був, скажімо, другим, хто на ґрунті карпатських діалектів витворив лінгвістичний атлас (першим тут був Йосип Дзендзелівський, який приїхав до Ужгорода майже сформованим лінгвістом). Важливим змістом наукового зорієнтування було мовне співжиття і пограниччя слов'янського народу і угорського. Два фактори, названі мною, і стали тими двома крилами, що несли Петра Лизанця в науці. Породжували й заздрість, звичайно. Але це зрозумілі людські речі, від яких ніхто ніколи не вбережеться.

Проф. Лизанець понад десять років керує Центром гунгарології, тридцять чотири – очолює кафедру угорської філології. П'ятьма кандидатськими дисертаціями керував, ще п'ятьом молодим науковцям сприяв у їх написанні й захисті. Вчив багатьох безпосередньо своїми ж працями. Написав ряд посібників для студентства. Монографії з міжмовних контактів слугували базою теоретичних ідей для дипломантів, дисертантів, взагалі мовознавців. Атласи Петра Лизанця поглиблювали його лексичні студії угорських говорів нашого краю. Їм, звичайно, передувала велика збиральницька праця за його ж питальниками. Два томи атласу вийшли друком, третій готується до виходу у світ.

Паралельно вчений у співавторстві з колегами творить словники, розмовники, антологію фольклорних записів та літературних творів, звісно, угорськомовні. Все це зафіксовано у двох виданнях персональної бібліографії і перераховувати поіменно просто недоцільно. Сотні наукових статей, науково-популярних і публіцистичних також лягає чималим стосом до шафи, де приберігається доробок, а кілька сот посилок на його праці – це показник ваговитості доробку. Як і самі відгуки на його монографії, атласи, підручники і посібники, розмовники, популярні брошури, що друкувалися на всьому експериментальному просторі. Тут нагадаю, що гунгаролог Петро Лизанець був і є авторитетом у країнах ближнього і далекого зарубіжжя. Він – член редколегії кількох гунгарологічних видань у Прибалтиці й Росії. А в Ужгороді видає журнал „Акта гунгаріка” та Вісник угромовного наукового товариства. Склав бібліографічний покажчик гунгарологів кількох країн.

Проф. Лизанець багато їздив по світу і не просто мандрував Європою та Азією, милуючись краєвидами чи архітектурними пам'ятниками, – він їздив як науковий доповідач, брав участь у багатьох конференціях... Це творило науковий авторитет не лише проф. Лизанцю, а й університетові, державі. Він привозив звідти нові ідеї та форми роботи.

Проф. Лизанець зараз є визнаним представником карпатології, власне, карпатської лінгвістики. Це не рядова постать. Доробок могутній. Але я не сказав би, що проф. Лизанець достойно пошанований за такий значний вклад в

українську лінгвістику, а заодно й угорську. Він має певні нагороди як з угорського боку (медаль Б. Чюрі, почесний диплом і медаль „Про культура гунгаріка”), так і українського – почесне звання „заслужений діяч науки і техніки України”. Але він чогось іще не академік – ні з угорської, ні з української сторони. Не має української урядової нагороди. Чи не випадково це як на такий значущий доробок – 18 обсяжних монографій, 30 окремих видань?! Зрештою, понад 50 років із рідним університетом. Не лише як науковець, а й як педагог, організатор навчального і наукового процесу він – авторитет. Його ім’я – в багатьох енциклопедіях, спеціальних довідниках. Його доробок міг би стати об’єктом наукового дослідження. скажімо, темою бодай кандидатської дисертації.

Щойно побачив світ і солідний Лизанців ювілейний збірник (обсягом 634 сторінки академічного формату), про який доцільно буде написати окремо. Тепер скажу лише, що тут надруковано праці вчених з 9 країн світу. І дуже багато праць молодих науковців, осіб з Ужгорода. Надто щедрим виявився професор, даючи можливість надрукуватися молодим. Збірник і поліграфічно дуже приємний.

І прикінцева деталь, без якої науково-буттєве обличчя проф. Лизанця було б наче недомальованим. При величезній відданості вченого обраному шляху і посиленій увазі до крайово-угорських проблем, у тому числі і насамперед мовних, – а протягом усього часу він причетний прямо до проблем шкільництва чи уточнення найменувань населених пунктів і т.д. – проф. Петро Лизанець має навзаєм певну протидію своїм щирим зусиллям з боку певних сил. Чи мудро це? Думаю, що ні. Пройде небагато часу, коли підтягнемось духом і тілом до рівня європейців і з наших голів вивітриться вчорашній спосіб неодмінного тиску опонента, коли доростеться до цивілізованого способу ідейної, якщо треба полеміки, а тим паче наукової. Мине час – і дехто зрозуміє, ким був і є проф. Лизанець, зокрема для українців та угорців.

Вибір проф. Лизанця, продиктований специфікою нашого краю, – досліджувати міжмовні контакти в Карпатському ареалі, – є щасливим і результативно плідним вибором, зробленим у молодості. Вчений – молодий душею і зараз, енергійний, а сімдесят літ (для вченого) і є тими роками, коли набуто величезний досвід, що його треба переплавити в нові здобутки.

„Новини Закарпаття”, 1.VII.2000 р.

Володимир Фединишинець,
член Національної спілки
письменників України.

Петро Лизанець:
„З університетом я вже пов'язаний 52 роки”

Відомому українському вченому, докторові філологічних наук, професорові, завідувачу кафедри угорської філології УжДУ, директору Центру гунгарології Петру Лизанцю цими днями виповнилося 70 років. Ця ювілейна дата – не лише нагода для щирих привітань іменинникові, але й час осмислення життєвого шляху, наукової й педагогічної творчості...

– Петре Миколайовичу, розкажіть, будь-ласка, про Ваші корені.

– Я народився в селі Ізвор Свалявського району. Мій батько був лісорубом. Нас дітей, було п'ятеро: четверо хлопців і одна дівчина. У 1936 році мої батьки переїхали на берегівщину. Тоді й почав вивчати угорську мову, спочатку, звичайно, на „кухонному” рівні, контактуючи з угорцями.

Навчався я в Мукачівській горожанській школі, потім у Берегівській гімназії, яку з приходом радянської армії перейменовано в середню школу №1. Саме там я вперше ознайомився з латиною і вивчив угорську мову.

– Що вплинуло на Ваш життєвий вибір?

– Мені дуже подобалося господарювати на землі, думаю, що міг би стати непоганим газдою. Завжди згадую, як я любив обходити батькових коней, працювати з його сільськогосподарським реманентом тощо. Але в 1948 році почалася груба колективізація, і батько сказав: „З цього нічого не буде, йди, сину, вчитися!” І я пішов вступати на філологічний факультет недавно створеного Ужгородського держуніверситету, а мій брат Михайло – на підготовче відділення цього ж навчального закладу. Принагідно скажу, що вищу освіту здобули всі мої брати й сестра. Разом із тим вступ до вузу в мене був специфічним. Ми не знали тоді добре української літературної мови, хіба що трохи ознайомилися з граматиною Гарайди й Панькевича. Отже, на екзамені письмовому з української мови я одержав двійку. На щастя, нам дозволили перескласти цей іспит... Забігаючи наперед, скажу, що не дарма, бо закінчив я університет уже з відзнакою. Вчився наполегливо, підробляв бібліотекарем. Мене навіть запрошував в аспірантуру університету міста Тарту відомий вчений Арісте, але батьки не пустили. Проте коли відкрилася аспірантура в УжДУ, то цим шансом я вже не знехтував. Закінчуючи аспірантуру й готуючись до захисту кандидатської дисертації, я зібрав досить великий матеріал: два томи досліджень. Захист моєї дисертації проходив у Львові. Там я, до речі, познайомився і спілкувався з Максимом Рильським, який був першим опонентом моєї колеги, аспірантки Л. Міщенко. Докторську дисертацію на тему: „Угорсько-українські міжмовні контакти” захистив у 1971 році, її обсяг – три томи, один з яких вийшов у світ за сприяння Угорської Академії наук.

– Як Ви прийшли працювати на кафедру угорської філології?

– Починав працювати я на кафедрі української мови філологічного факультету УжДУ. В 1964 році було створено кафедру угорської філології, і мені

запропонували її очолити, та я відмовився. Удруге запропонували очолити цю кафедру в 1965 році, але я знову відмовився, бо завжди пам'ятав, що не знаю настільки добре угорську літературну мову, як корінні угорці. А вже в 1966 році мене викликали на засідання парткому і примусили стати завідувачем кафедри. Проте не шкодую про це, адже мав чудові можливості працювати в доброму колективі.

З семи працівників кафедри шестеро захистили кандидатські дисертації. Д-оказами плідності кафедральної праці є і рівень наших випускників, і наукові праці, і багато іншого. Нещодавно, наприклад, нам вдалося домогтися у ВАКУ відкриття в УжДУ спеціалізованої Ради з захису дисертацій (за кафедральною спеціальністю).

У приміщенні колишньої вілли Бровдія (листопад 1989 р.) відкрили Центр гунгарології, єдиний у тодішньому СРСР, Східній та Середній Європі. У 1993 році на базі цього Центру створили Закарпатське угорськомовне наукове товариство. Видаємо власний друкований орган „Acta Hungarica” тощо.

Багаторічні наукові дослідження оприлюднено в академічному виданні „Атлас угорських говорів Закарпаття” (готується до друку вже третій том), видаємо різні посібники, серед яких уже здобули популярність у фахівців „Угорська мова для початківців”, „Изучаем венгерский язык”, „Українська мова для початківців” (для угорських шкіл). Готуємо й методичні розробки, підручники, один із них – „Всуп до мовознавства” – широко використовують не лише викладачі нашого факультету, а й викладачі вузів Угорщини.

На жаль, у період з 1995 до 1998 року фінансування Центру було настільки поганим, що його співробітники по 5-6 місяців не бачили зарплати, тому багато хто пішов на іншу роботу, щоб прогодувати сім'ю. Нині маємо лише двох наукових працівників, бібліотекаря, старшого лаборанта й директора.

– **Чи велика у вас сім'я?**

– Дружина, колишній лікар, нині на пенсії, син працює лікарем-гінекологом, донька – викладач УжДУ, доктор наук. Маю двох внучат. З моєї родини, на жаль, залишився лише брат. Він – лікар, також доктор медичних наук, працює в Москві.

– **Які у Вас є захоплення?**

– Люблю природу, зробив декілька гербаріїв, описав лікувальні властивості багатьох закарпатських квітів, залишаюся емоційним футбольним уболівальником. Але, звичайно, найбільше хобі й водночас робота – наука. Я навіть виробив для себе метод виходу зі стресу. Сідаєш за письмовий стіл, півгодини працюєш і забуваєш про привід для гризоти. Взагалі, я живу для того, щоб працювати. А працюю там, де люблю. Моє життя вже 52 роки пов'язане з нашим університетом, який мені дуже дорогий.

– **Про що Ви мрієте?**

– Про здоров'я й гаразди для своїх рідних і близьких; про те, що ще багато чого треба зробити для науки; про те; щоб моєму рідному селу повернули його історичну назву Ізвор. А ще про глобальне: добробут держави, мир тощо.

„Погляд УжДУ” 8.VII.2000 р.

Віталій Жугай,
викладач відділення
журналістики УжДУ

... А крила дав університет

Сьогодні за символічним „круглим столом” зібралися люди, які свою долю пов'язали з університетом, які пройшли всі етапи становлення людини, особистості, громадянина, вченого. Звісно, їх значно більше, тих, хто був не лише свідком, а й творцем нинішнього тріумфу рідного вузу, з яким пройшли від початку і до закономірного визнання його заслуг перед наукою, освітою, культурою не лише краю, а й держави, за що йому було присвоєно статус національного. Вітаємо 12-тисячний колектив Ужгородського національного університету із цим високим званням. А принагідно звертаємося до наших корифеїв вузівської мислі з єдиним запитанням: що значить у вашому житті Ужгородський національний університет?

„Коли кажуть Лизанець, розуміють університет. Коли кажуть університет – розуміють Лизанець”.

Він не заперечує. Доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор Центру гунгарології Петро Миколайович ЛИЗАНЕЦЬ погоджується з таким визнанням. На його долі таки по-особливого позначився університет. Знову можемо дивуватися, як русин з діда-прадіда зумів так глибоко і досконало оволодіти наукою гунгарологією, щоб стати в ній провідним ученим із міжнародним іменем. Адже 52 роки тому він вступив на філологічний факультет із спеціальності „українська мова і література”. До аспірантури вступив, коли було оголошено перший набір. Здавалося, на роду йому написано залишатися українським філологом. Та ба, життя змусило зробити вибір, і він очолює кафедру угорської філології із перших днів її відкриття. Ось так і минуло більше півстоліття – у трудах, пошуках. Пережив усякого. Зазнав і визнань, і гонінь, і переслідувань. Утверджуватися було непросто. Але сьогодні, озираючись на пройдені літа, Петро Миколайович із задоволенням констатує: те, що кажуть про нерозривний зв'язок його й університету, – правда.

А ще додаймо: УжДУ свого часу закінчила дружина, лікар за фахом. Двоє дітей були також студентами рідного вузу. А донька, Мирослава Фабіан, до речі, нині доктор філологічних наук, професор УжДУ. Вона стала продовжувачем справи батька.

„Новини Закарпаття”, 26. X. 2000. р.

Ірина Густі

Угорськомовне наукове товариство в Ужгороді

На сьогоднішній день на Закарпатті існує велика кількість національних товариств і організацій, які займаються проблемами міжетнічних відносин. Сьогодні ми хочемо розповісти про таке товариство, яке своєю діяльністю внесло великий вклад у розвиток культури Закарпаття.

Закарпатське угорськомовне наукове товариство було створене 16 квітня 1993 року за ініціативою Ужгородського Центру гунгарології. Головою ЗУНТ та директором Центру є професор П. М. Лизанець, завідувач кафедри угорської філології УжНУ, доктор філологічних наук, Заслужений діяч науки і техніки України. З 1988 року директор Центру гунгарології, член міжнародної редколегії і співавтор „Загальнокарпатського діалектологічного атласу”, заступник голови міжнародної комісії з міжмовних контактів, член українського комітету славістів, голова Закарпатського угорськомовного наукового товариства, віце-президент міжнародного товариства з угорської філології, член міжнародного товариства уралоалтайка, член наукового товариства ОССБ УАН, почесний член всеугорського мовознавчого товариства, член редколегії журналу „*linguistika Uralica*” тощо. Як запрошений гість, він протягом 1963-93 років читав лекції в університетах, педінститутах та наукових закладах Австрії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини, України.

З 1962 року він бере участь у роботі вітчизняних та міжнародних наукових конференціях. Його основні наукові напрями: українсько-угорські (міжмовні) контакти, українська та угорська діалектологія, лінгвогеографія, лексикографія та фразеологія. Ним опубліковано понад 270 наукових праць, серед них – 16 монографій, 14 підручників та навчальних посібників, 11 брошур. Близько ста наукових статей та 7 монографій з’явилося за кордоном (Болгарія, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія). На його наукові праці з’явилося 80 рецензій у різних вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також понад 500 посилок у різних монографіях, атласах, словниках та інших виданнях. Він заснував та редагує 2 журнали „*Acta Hungarica*” (1991 р.), „Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства” (1994 р.)

Всеугорське мовознавче наукове товариство у 1986 році нагородило його медаллю ім. Чюрі Балінта за досягнення у дослідженні угорських діалектів, а в 1989 році угорський уряд нагородив його медаллю і почесним дипломом „*Pro Cultura Hungarica*” за внесок у розвиток угорської культури.

Сьогодні ЗУНТ нараховує 79 членів: 36 докторів наук, 43 кандидати. Метою ЗУНТ є, серед іншого, організація і проведення наукової роботи з метою розширення міжнародних наукових зв’язків між Україною, Угорщиною та

іншими країнами, організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, нарад та наукових поїздок, а також видавнича діяльність. Щомісяця, у першу середу, засідає наукове товариство, на якому один-два члени товариства виступають з доповіддю про досягнуті результати в галузі відповідної науки. Після цих доповідей проходять дискусії, які ведуться на угорській мові.

В наш час дуже мало говориться про національні меншини нашого краю. Було б дуже добре, якщо б наші громадяни більше цікавилися громадськими організаціями та національними товариствами, які є на Закарпатті, висловлювали б їм свої побажання, надавали їм посильну допомогу і просили їхню допомогу.

„Молодь Закарпаття”

Діана Кончицька

10. II. 2001.

2002

Először az ungvári egyetemen... Tudományos fokozat magyar nyelvészetből

Mérföldkőnek is tekinthető a magyar nyelvészet történetében 2002. szeptember 27-e, ugyanis ezen a napon először védtek kandidátusi tudományos fokozatot magyar nyelvészetből. Az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium Legfelső Minősítő Bizottsága 2002. április 10-én második alkalommal hagyta jóvá az UNE Filológiai Karán a kandidátusi értekezések védelére alakított Tudományos Szaktanácsot két tudományágból: ukrán nyelvből, valamint finnugor és szamojéd nyelvekből. Ez utóbbi tudományágból nemcsak az ungvári egyetemen, nemcsak Kárpátalján, hanem Ukrajnában is első ízben lehet kandidátusi fokozatot védeni. A Szaktanácsnak ukrajnai (ungvári, lvivi, csernyivci, kijevi), továbbá magyarországi (nyíregyházi, budapesti) tagjai is vannak.

Külön öröm, hogy a Magyar Filológiai Tanszék két oktatója: Ladányiné Györke Magdolna és Kovácsné Zékány Krisztina védte meg kandidátusi értekezését, ami nagyban hozzájárult a tanszék fiatalításához, tudományos potenciáljának emeléséhez.

Györke Magdolna „A kárpátaljai magyar nyelvjárások öltözködési szókincsé”-t vizsgálta. Ezzel a témával a mi régiókban eddig senki sem foglalkozott behatóbban, pedig az ebbe a fogalomkörbe tartozó szavak szemléletesen bizonyítják a népek természetes, közvetett és közvetlen kapcsolatait, amelyek kölcsönösen gazdagítják nemcsak a nyelveket, hanem a nyelvet használó közösséget is. Tanulságosak az olyan lexémák, mint: *vasárnaplóruha* ~ *hétköznaplóruha* ~ *kimenőruha*; *szarofán* ~ *hátasszoknya*; *pláscs* ~ *köpeny*; *suba* ~ *bunda*; *hálát* ~ *pongyola* mind szókincstani, mind jelentési, grammatikai, kultúrtörténeti, nyelvföldrajzi stb. szempontból is. Györke Magdolna tudományos vezetője Lizanec Péter professzor, a Magyar Filológiai Tanszék vezetője volt; opponensi véleményt és bírálatot Udvari István

professzor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszékének vezetője, valamint Kótyuk István, a filológiai tudományok kandidátusa, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Nyelvtudományi Tanszékének vezetője írt disszertációjára.

Zékány Krisztina Ungvár és környéke helyneveit dolgozta fel Lizanec professzor vezetésével. A téma aktualitását és fontosságát több tényező is indokolja: a helynevekben benne van az adott település lakosságának múltja, névadási kultúrája, benne vannak szokásai. Ungvár földrajzi nevei a XIX. század elejétől foglalkoztatják a kutatókat, Zékány Krisztina azonban elsőként vizsgálja komplex módon a magyar, az ukrán, a szlovák stb. helyneveket mind az élő nyelvben, mind pedig a történeti anyagokban. Szociolingvisztikai szempontokat is figyelembe vesz, nem kerüli el érdeklődési körét és feldolgozási elveit a helynevek korhoz és nemzetiségekhez kötött használata sem. Az érdekesség kedvéért mindössze egy helynév variánsait idézzük: a mai Petőfi tér a múltban ilyen neveket viselt: *Vásártér, Kossuth tér, Masaryk tér, Sztálin tér, Újraegyesülés tér*. Az első név természetes névadás, a többi mesterséges névadás eredménye, amely mindig a politikai áramlatok jegyében született. A mesterséges nevek közül a mai, a Petőfi tér az indokolt megnevezés, mivel köztudott, hogy Petőfi megfordult a téren, s meg is emlékezik Ungvárról az úti levelekben. Zékány Krisztina disszertációjára Fábián Miroszlava professzor, az UNE Idegen Nyelvek Tanszékének vezetője, valamint Ivan Feketa, a filológiai tudományok kandidátusa írt opponensi véleményt és bírálatot.

A védést követő vitában több nyelvész is kifejtette véleményét az értekezésekről, s mindannyian pozitívan konstatálták a tényt, hogy Ukrajnában magyar nyelvészetből is lehet tudományos fokozatot szerezni.

A védést megtisztelte jelenlétével Somogyi László, a Magyar Köztársaság ungvári konzulja, aki szívélyesen gratulált az eseményhez, köszöntötte Ladányiné Györke Magdolnát és Kovácsné Zékány Krisztinát.

A kandidátusi munkákkal az UNE könyvtárában ismerkedhetnek meg az érdeklődők.

„Kárpáti Igaz Szó” 2002. X. 5.

Horváth Katalin,
a Szaktanács tagja,
az UNE Magyar Filológiai
Tanszékének docense

15 éves a Hungarológiai Központ
A tudomány nem ismer határokat

Róma, Párizs, Hamburg, Ungvár. Három világváros és Kárpátalja megyeszékhelye. Mi lehet a közös bennük? Valószínűleg több minden is, de egy bizonyosan: a

világon csak ebben a négy városban működik államilag elismert hungarológiai központ. Egyértelmű, hogy a legnehezebb anyagi körülmények között az ungvári központ munkatársai dolgoznak. De mint igazgatójuk fogalmaz: a magyarságtudománynak itt múltja, jelene van, s jövője is lesz.

Az ungvári magyarságkutató központ létrejöttének érdekes története van. Liza-nec Péter professzor, az intézmény igazgatója eleveníti fel a múltat:

A központ megalakulása a kiterjedt személyes kapcsolatoknak köszönhető. Köpeczi Béla, egykori oktatási miniszter, 1986-os ungvári látogatásán vetette fel a lehetőséget. Arra kért, próbáljam meg a szovjet oktatási minisztériummal elfogadtatni a központ létrehozásának ötletét. Több moszkvai utamba került, míg leküzdöttem az akkori bürokrácia szemellenzősségét. Egy évvel később már államközi megállapodás garantálta a központ létrejöttét.

Jubileumhoz közeledik az ungvári Hungarológiai Központ. Jövő év január 14-én fennállásának 15. évfordulóját méltatja. 1988 nevezett napján hivatalosan is létrejött a tudományos „műhely”.

Eleinte az állami egyetem magyar tanszékén foglalkoztunk a szakterületünk kutatásával. A jelenlegi központ épületébe később költöztünk be. Előbb 7,5 millió forintos költségvetéssel szabolcsi mesterek újjávarázsolták az épületet.

Előtte kié volt ez az épület?

A villa valaha Bródy András, a Podkarpatszka Rusz, a szovjetek által kivégzett egykori minioszterelnökének tulajdona volt. A parancsuralmi rendszerben tábornoki lakást, később óvodát alakítottak ki benne. Utóbbi célnak balesetveszélyes állapota miatt nem felelt meg, ezért múzeummá szerették volna átalakítani. Pénzüik viszont nem volt rá, így bocsátották rendelkezésünkre.

Működésének első éveiben még 18-an dolgoztak a központban. Ma már csak hatan vannak. Hárman ráadásul félállásban, köztük az igazgató is. Azt mondja, hogy annak is örülni kell, ha a csekély fizetésekre telik. A tudományos kutatómunkához, azok megjelentetéséhez az ukrán állam már nem tud hozzájárulni. 30-40 kötetnyi anyag raktáron várja jó sorsát. A kilenyvenes évek közepén volt olyan időszak, amikor fél évig nem kaptak fizetést. Akkor heten távoztak. A nehézségek ellenére mégis „kézzel fogható” – kiadványok formájában – a központ tudományos munkája.

A 12 monográfia önmagáért beszél. A Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Atlasza első két kötete már megjelent, a harmadik kiadására nem áll rendelkezésre az anyagi fedezet. Hatkötetes az összkárpáti nyelvatlasz. 2000-ben kiadtak egy szabályzatot a magyar földrajzi nevek ukrán átírására vonatkozólag. Két éve megjelent a magyar–ukrán szótár, de a 35 hrivnyás árát csak kevesen tudják megfizetni. Tankönyvek is jelentek meg.

Beszélgetőtársam gyakorlati téren is sokat tett a helyi magyrságért. Oroszlánrésze van abban, hogy 52 kárpátaljai település visszakapta történelmi magyar nevét. Ezzel nem áll meg, szeretné, hogy mind a 95 magyar település visszakapja eredeti nevét.

A Hungarológiai Központnak gazdag szépirodalmi és tudományos könyvtára

van. Bővítésében anyaországi egyetemek, intézmények segítenek, de alapítványi forrás is rendelkezésre áll.

Gyakori beszédtema, hogy Magyarország jövőre vízumkényszerszerűen vezet be Ukrajnával szemben. A tudományos szintű kapcsolattartást ez mennyiben fogja hátráltatni?

A tudománynak nem szabhatnak határt. Nem hiszem, hogy a fizikai határok szellemi gáttá alakulnak. A politikusok hoztak egy döntést, el kell fogadnunk. Ugyanakkor remélem, hogy a tudományok képviselői, kutatói kedvezményt kapnak majd a vízum kiváltásakor. Kispénzű emberek a tudósok, de a kölcsönös kapcsolattartás lételemünk.

Hogyan látja a kárpátaljai magyarságtudomány távlatait?

A hungarológiai kisebbségi létben nemcsak a jövőt illető esélye, hanem reális lehetősége is van. Utánpótlásban nem szenvedünk hiányt, talán csak az ösztönzéssel vannak gondok.

„KISZ”, 2002. nov. 1.

Dunda György

**Magára hagyatottan is helytáll az egyetlen
kelet-európai Hungarológiai Központ
52 település kapta vissza történelmi
magyar nevét Kárpátalján**

Róma, Párizs, Hamburg, Ungvár – három világváros és Kárpátalja megyeszékhelye. A világon csak ebben a négy városban működik államilag elismert Hungarológiai Központ. Nyilván senkit nem lep meg, ha eláruljuk: az ungvári központ munkatársai dolgoznak a legrosszabb anyagi körülmények között. De amint igazgatójuk, Lizanec Péter professzor mondja: a magyarságtudománynak itt múltja, jelene van, s jövője is lesz.

Az ungvári magyarságkutató központ létrejöttének érdekes története van. Lizanec professzor eleveníti fel a múltat:

– A központ megalakulása mindenek előtt bizonyos személyes kapcsolatoknak köszönhető. Az intézmény gondolatát Köpeczi Béla, akkori oktatási miniszter vetette föl, 1986-os ungvári látogatása során. Arra kért, próbáljam a szovjet oktatási minisztériummal elfogadtatni a központ ötletét. Több moszkvai utamba került, míg leküzdöttem az akkori bürokrácia szemellenzőségét. Egy évvel később a magyar és a szovjet kormány államközi egyezményben irányozta elő a központ megalakítását. Valójában azonban nem ilyen egyszerűen és simán történt a megvalósítás. A szovjet fél ugyanis ragaszkodott a valamit valamiért elvhez. Ennek megfelelően Budapesten föl kellett állítani egy ruszisztikai központot.

– Jubileumhoz közeledik az ungvári Hungarológiai Központ – folytatta a professzor. – A jövő év január 14-én fennállásának 15. évfordulóját ünnepelheti. 1988

nevezett napján ugyanis hivatalosan is létrejött a tudományos műhely. Eleinte az állami egyetem magyar tanszékén foglalkoztunk szakterületünk kutatásával. A jelenlegi központba később költöztünk be. Előbb 7,5 millió forintos költséggel szabolcsi mesterek újjávarázsolták az épületet.

Előtte kié volt ez az épület?

– A villa valaha Bródy Andrásnak, a Podkarpatszka Rusz autonóm kormány miniszterelnökének tulajdona volt, őt a szovjetek végezték ki. Ezt követően tábornoki lakás volt, majd óvodát alakítottak ki benne. Aztán kiderült, hogy az épület olyan rossz műszaki állapotban van, hogy az óvoda nem működhet tovább benne, ezért múzeummá szeretnék volna átalakítani. Az ehhez szükséges pénzt azonban nem sikerült előteremteni. Ilyen előzmények után bocsájtották a rendelkezésünkre.

Az elmúlt 15 év alatt a központ munkatársai igencsak lemorzsolódtak, Lizanec Péter igazgató azonban mindvégig kitartott az intézmény mellett. Róla egyébként tudni kell, hogy igencsak hűséges természet, hiszen immáron negyven éve vezeti az ungvári egyetem magyar tanszékét.

Eleinte tizennyolcan dolgoztak központban. Ma már csak hatan vannak, közülük hárman félállásban, mint az igazgató is. Azt mondja, annak is örülni kell, hogy egyáltalán telik még a csekély fizetésekre. Az intézetben folyó tudományos kutatómunkához, szakmai publikációk megjelentetéséhez az ukrán állam nem ad külön pénzt, így 30-40 kötetnyi tudományos anyag az irattárban várja sorsának jobbrafordulását. A kilencvenes évek közepén volt olyan időszak, amikor az intézet munkatársai fél éven át nem kaptak fizetést. Akkoriban heten adták be felmondásukat.

A szinte elviselhetetlenül nehéz körülmények ellenére jelentősnek mondható a központ tudományos munkája. A 12 megjelentetett monográfia magáért beszél. A kárpátaljai magyar nyelvjárások 3 kötetes atlaszának első két kötete megjelent, a harmadik kiadásához egyelőre nem áll rendelkezésre a szükséges – mintegy félmillió forintnyi – anyagi fedezet. Hat kötetben jelent meg a rendkívüli tudományos értékű összkárpáti nyelvatlasz. 2000-ben kiadták a magyar földrajzi nevek ukrán átírására vonatkozó szabályokat. Két éve jelent meg a magyar-ukrán szótár, de Ukrajnában a 35 hrivnyás (kb. 1800 forint) árat csak kevesen tudják megfizetni. Többféle tankönyvet is kiadtak. Öt közkedvelt zsebkönyv pedig a magyar nyelvvel történő megismerkedést segíti.

Lizanec professzor azonban nem csak a tudományok területén segíti a magyarság ügyét. Oroszlánrésze van abban, hogy ez idáig 52 kárpátaljai település kapta vissza történelmi magyar nevét, de a professzor reméli, hogy rövidesen mind a 95 magyar, vagy magyar többségű település viselheti eredeti elnevezését. Nem kis részben az ő elkötelezett fellépésének köszönhető, hogy a politikai enyhülés idején engedélyezték a magyar történelem tanítását az anyanyelvű iskolákban.

A Hungarológiai Központ gazdag szépirodalmi és tudományos könyvtárral rendelkezik. Bővítésében elsősorban magyarországi egyetemek, intézmények segítenek, de alapítványi pénzből is gazdálkodhatnak. Am a magyar kormány illetékesei az utóbbi időkben mintha megfeledkeztek volna a központról.

– Először és utoljára Magyar Bálint oktatási miniszter ideje alatt kaptunk egy-millió forintot, amit különböző tanulmányok megjelentetésére fordítottunk. Acta Hungarica-kiadványunkból kilenc szám jelent meg. Az Illyés Közalapítványtól számítástechnikai felszerelést kaptunk. Próbálok most is a magyarországi alapítványokhoz fordulni, de pénztelenségre hivatkozva zárt kapukba ütközöm – mondja a professzor.

– Magyarország jövőre vízumkényszeret vezet be Ukrajnával szemben. Számolhatunk-e azzal, hogy az intézkedés hátráltatja majd a tudományos szintű kapcsolat-tartást?

– A tudománynak nem lehet határokat szabni. Nem hiszem, hogy a fizikai határok szellemi gáttá alakulnak. A politikusok hoztak egy döntést, el kell fogadnunk. Ugyanakkor remélem, hogy a tudományok képviselői, kutatói kedvezményt kapnak az utazási engedély kiváltásakor. Kispénzű emberek a tudósok, de a kölcsönös kapcsolattartás lételemünk. Mi itt Ungváron tudományos munkába burkolózunk, kutatóközpontunk egyben információs adattár, munkánkba a diákokat is bevonjuk. De min-dennek csak úgy van értelme, ha érintkezni tudunk szomszédainkkal. Ennek szel-lemében háromévente nemzetközi hungarológiai szimpóziumot szervezünk itt, Ung-váron. A legutóbb tavaly volt, immáron az ötödik ilyen rendezvény. Szilárd meggyőződésemm, hogy a hungarológiának a kisebbségi létben nem csak a jövőt illető esélye, hanem reális lehetősége is van. Utánpótlásban nem szenvedünk hiányt, in-kább csak a fiatalok megfelelő ösztönzésével vannak gondok.

„Kacsá” 2002. november 21.

Dunda György
Ungvár

**Петро Миколайович Лизанець:
„Українсько–ромський розмовник – це перший
крок у вирішенні унормування як усної, так і
писемної ромської мови”**

Із завідувачем кафедри угорської філології, директором Центру гунгарології УжНУ, доктором філологічних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки України Петром Миколайовичем Лизанцем відбулася щира і цікава розмова. Наш кореспондент попросила пана професора відповісти на кілька питань щодо ромської мови і виходу першого ромського навчального посібника „Українсько-ромський розмовник”, до якого Петро Миколайович написав Передмову.

- Петре Миколайовичу, Ви написали Передмову до „Українсько-ромського розмовника”. Що ви можете сказати за ромське культурно-просвітнє товариство „Романі Яг”?

- На сьогодні я є головою Закарпатського угорськомовного наукового товариства, тому знаю про всі національні меншини й часто зустрічаюся на багатьох нарадах з головами національних меншин, в тому числі й ромських у Центрі культури національних меншин. Я добре і з повагою ставлюся до всіх керівників національних меншин. Першими, хто звернувся до мене за допомогою, - це голова Товариства „Романі Яг” Аладар Адам і редактор однойменної газети Євгенія Навроцька й попросили мене висловити свою думку про можливість укладання українсько-ромського розмовника, знаючи про те, що ми вже видали у Центрі гунгарології 5 розмовників.

Щодо ромів, то вони мають свою давню історію. Кочуючи з Індії на Схід і на Захід, роми зустрічалися і контактували з різними національностями, запозичали у них найкраще і самі передавали іншим все краще, що могли: свій запал, гордість, незалежність, волелюбність, прекрасну музику, пісні і танці. Це прекрасні майстри не тільки музичних іструментів, а й виробів із дерева, ковальської справи, лозоплетіння тощо. Роми мають свою специфічну культуру, яку всім іншим народам треба поважати і все зробити для того, щоб вона як рівноправна зайняла своє достойне місце у європейській культурі. Наше завдання допомогти їм у цьому згідно з чинним законодавством.

- Як Ви допомагали втілювати задум створення ромського розмовника працівникам Товариства „Романі Яг”?

- Роми не мають своєї унормованої літературної мови, не мають кодифікованої мови, підручників, навчальних посібників тощо. Отже, допомога їм потрібна в першу чергу.

З А.Адамом і Є.Навроцькою ми часто зустрічалися. Я висловив своє бачення створення такого розмовника, розповів про принципи такої копіткої роботи і на їх прохання дав згоду написати Передмову до цього посібника.

Внаслідок спільної праці вийшов цього року за авторством А.Адама і Є.Навроцької „Українсько-ромський розмовник”.

Я вважаю - це перший значний крок у вирішенні важливих питань щодо унормування як усної, так і писемної мови ромів.

- Пане професоре, чому в основу цього розмовника Ви рекомендували українську мову, а не русинську, тобто діалектну чи угорську?

- Укладати навчальний посібник ми не можемо на базі діалектної мови. Русинська мова, як і ромська, на сьогодні на Закарпатті не унормовані, хоч у ряді навколишніх країн (Словаччина, Польща, Угорщина, Югославія) русинська мова упорядкована і її викладають у школах і вузах. Отже, вирішували спільно, і я рекомендував українську мову як державну, яка, без сумніву, має вплив на розмовну мову ромів, й вона все більше впливатиме і в першу чергу в сфері термінології. Роми зможуть самі краще оволодіти українською мовою, бо у цьому є потреба, а русинською, угорською та словацькою, як й іншими мовами, вони і далі можуть розмовляти.

Старше покоління ромів і навіть середнє на Закарпатті більше володіє угорською мовою, ніж українською. Це пояснюється тим, що протягом багатьох століть за часів Австро-Угорщини угорська мова була державною. І для того, щоб якісь офіційні справи могли вирішуватися, роми змушені були опановувати угорську мову.

З паном Аладаром і пані Євгенією ми розглядали можливість укладання розмовника на базі угорської мови. Але для майбутнього це не сприяло б оволодінню ромами української мови, бо молодь, яка живе в українськомовному середовищі більше знає українську, ніж угорську. Подальшим кроком повинно бути укладання ромсько-українського, українсько-ромського словника, хоча б на 5.000 слів, які б могли забезпечити розмовний рівень молоді і викладання ромської мови в школах.

- *Петре Миколайовичу, якої Ви думки щодо навчання молоді рідної ромської мови і створення спеціальних ромських шкіл, включаючи поступово і середню школу з тим, щоб відкрити згодом ромське відділення в університеті?*

- Я вважаю, що у перспективі усе це можливе, але, на мою думку, слід відкрити, в першу чергу більше недільних ромських шкіл, де роми компактно проживають. Для цього потрібно провести велику попередню роботу, а саме створення цілого ряду належних розмовників, починаючи з найпростішого і закінчуючи найбільш складним. Необхідно укласти теж найпростішу граматику і поступово йти до складної, і все це застосовувати у недільних школах. Коли ромська молодь навчиться добре читати і писати як ромською, так і українською мовами, коли ромська мова буде більш-менш унормована, тоді може йти мова про відкриття загальноосвітніх ромських шкіл, а згодом і ромського відділення при УжНУ.

- *Розкажіть коротко про себе.*

- Народився я на Свалявщині в с.Ізвор (Родниківка) у сім'ї лісоруба. Коли мені було 5 років, батьки з п'ятьма дітьми переселилися у Берегівський район у присілок с.Шом (Каштанове). Там пішов у перший клас. Село було угорськомовне, тому й вивчив угорську розмовну мову. Згодом продовжив навчання у горожанській школі в Мукачеві, а у 1944 році був переведений у Берегівську гімназію, яку закінчив у 1948 р. У цьому ж році поступив в УжНУ, а далі в аспірантуру, яку закінчив у 1956 р. Відтоді і працюю в університеті. У 1959 р. захистив кандидатську дисертацію, а у 1971 р. – докторську, у 1972 р. отримав звання професора. З 1977–84 рр. був деканом філфаку УжДУ, головою спецради по захисту докторських дисертацій. А з 2000 року і по нині є головою спецради по захисту у кандидатських дисертацій з фіно-угорських та самодійських мов, а також української мови. У 1966 році обраний завідувачем кафедри угорської філології, де працюю й по сьогодні, а з 1988 року – директор Центру гунгарології УжНУ. У 1995 Президент України на святкуванні 50-річчя УжДУ вручив мені диплом із присвоєнням звання „Заслужений діяч науки і техніки України”.

- Насамкінець. Щоб Ви побажали працівникам Товариства „Романі Яг” і читачам газети?

- Я хочу щиро привітати авторів А.Адама і Є.Навроцьку з випуском українсько-ромського розмовника і побажати їм успіхів у подальшій роботі, а всім працівникам і читачам „Романі Яг” міцного здоров’я, особистого щастя і творчого натхнення. Ваша газета читається з інтересом, бо у ній є цікаві матеріали. Щасливої вам дороги й успіхів у загальноукраїнській газеті.

- Дякую за розмову.

„Романі Яг”, 27 листопада 2002.

Валентина Ткаченко

Magyarság tudomány Kárpátalján a XXI. század elején

Ezzel a címmel rendezett nemzetközi konferenciát a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság az Ungvári Elektronfizikai Intézet munkatársaival karöltve 2002. december 12–14.-e között az Ungvári Hungarológiai Központban az Arany János Közalapítvány támogatásával.

A konferenciát Lizanec Péter professzor, a KMTT elnöke nyitotta meg, a résztvevőket pedig Nuszer Ernő, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnökhelyettese, Alen Pannov, Ungvár polgármester-helyettese, Németh János, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője, Somogyi László konzul, Spenik Ottó professzor, a KMTT alelnöke, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia levelező tagja, az MTA kültagja üdvözölte. Ezután kerekasztal-megbeszélésre került sor, melynek keretében Fábry Zoltán professzor, Csubirka Magdolna docens, Erdődy Miklós tudományos főmunkatárs, Krocskó Gyula professzor, Papp Vidor-Ferenc tudományos főmunkatárs, Lőrincz Katalin adjunktus, valamint a Magyar Filológiai Tanszék tanárai és a Hungarológiai Központ munkatársai szólaltak fel.

A konferencia második napján két szekció ülésezett: a humán és a természettudományok szekciója. A humán tudományok szekciójában Lizanec Péter a hungarológia perspektívájáról szólt, Balogh Lajos és Posgay Ildikó (Budapest) az Összkárpáti nyelvatlasz VI. kötetét, Horváth Katalin pedig a nyelvi szituáció vizsgálatának tervezetét mutatta be Kárpátalja magyar és többségében magyarlakta településeiről, Fábrián Miroslava a mai magyar nyelv jelentésmező struktúráját elemezte a nyelvi etikett szókincsében, Melika György a kárpátaljai német nyelvjárások hungarizmusait tekintette át, Györke Magdolna és Borbély Edit a Hungarológiai Központban és a Magyar Filológiai Tanszéken folyó lexikológiai és néprajzi kutatások helyzetéről szólt.

A természettudományok szekciójában Spenik Ottó a természettudományok legaktuálisabb feladatait vázolta, Török-Medveczky Olga a növényfiziológiáról tartott érdekes előadást. Az ülésen felszólalt Szemrád Emil, Horváth Ádrás, Imre Árpád, Tarics Zoltán, Dudics Iván, akik szaktudományuk speciális kérdéseit taglalták.

A humán és a természettudományok szekciójában, valamint a kerekasztal-megbeszélésen 45 előadás, illetve hozzászólás hangzott el.

A magyarságtudomány ezen az értekezleten a szó legtagabb jelentésében szerepelt: előadást tartottak azok a kutatók, akik bármilyen nyelven művelik a magyarsággal kapcsolatos tudományokat, illetve azok a magyar ajkúak és magyarul is beszélők, akik a legkülönbözőbb tudományágakat tanulmányozzák magyar nyelven.

A konferencia résztvevői határozatot fogadtak el, melyben megfogalmazták a hungarológiai kutatások elmélyítésének és bővítésének szükségességét. Sajnálattal állapították meg azt a tényt, hogy az Ungvári Nemzeti Egyetem különböző karain csökken a magyarul is beszélő oktatók és kutatók száma. Hangsúlyozták, hogy a hungarológiai vizsgálódások finanszírozására nagyobb figyelmet kell fordítani, ezért kérni kell az Ukrán Oktatás- és Tudományügyi Minisztériumot, a Kárpátaljai Állami Közigazgatást, hogy támogassa azoknak a kiadványoknak a megjelentetését, amelyek az oktatásban is gyakorlati fontosságúak.

A konferencia résztvevői megtekintették a kárpátaljai magyar képző- és iparművészek kiállítását, ellátogattak a szerednyei Leanka Agrárcégbe, ahol megtekintették azt a XVI. században épült pincerendszert, amely a Dobó család tulajdona volt.

„Kárpáti Igaz Szó” 2002. december 21.

Béres Erzsébet,
az UNE Hungarológiai Központjának
tudományos munkatársa

Золоті скарби науковця...

Штрих до портрета...

Святий Миколай приніс у дім професора Петра Лизанця нову книгу, найвагомішу – бібліографічний покажчик його творчості.

Зі студентських літ знаю і глибоко шаную Петра Миколайовича – нинішнього завкафедрою угорської філології УжНУ, доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, директора Центру гунгарології. Комплексно вивчав науковець на лексичному і семантичному рівнях угорські говори рідного краю, видав їх тритомний атлас обсягом понад 350 друкованих аркушів, значний внесок зробив у галузі української діалектології, лексикографії, фразеології, лінгвогеографії.

Дослідник опублікував близько 350 наукових праць, у тому числі 19 монографій, 25 підручників, навчальних посібників та інших солідних видань. У Центрі гунгарології професор видає два наукові журнали. Він заступник голови Міжнародної комісії з міжмовних контактів, голова Закарпатського угорськомовного наукового товариства, член Українського комітету славістів, член Асоціації угорознавців за кордоном при угорській академії наук.

Петро Миколайович був головним редактором і співавтором „Угорсько-українського словника”, „Українсько-угорського та угорсько-українського фразеологічного словника”, „Словника угорських говорів Закарпаття”, упорядкував першу збірку „Угорських народних балад Закарпаття”, книжку угорських казок нашого краю „Три золоті стріли”, „Антологію угорської літератури Закарпаття”. Праці славетного земляка ще довго можна б перелічувати. Визначні здобутки професора П. М. Лизанця висвітлені в бібліографічному покажчику, підготовленому і виданому недавно колективами кафедри угорської філології УжНУ та Центру гунгарології. В алфавітному покажчику наукової літератури знаходимо 457 позицій. У хронологічній послідовності подано назви тих наукових видань, які редагував учений, а також 75 рецензій на його книги, численних відгуків професора на кандидатські й докторські дисертації, біографію П. М. Лизанця українською, угорською та англійською мовами. Щиро дивуєшся як по-гігантські плідно й цілеспрямовано працює упродовж півстоліття наш науковець, як багато могутньої енергії випромінила його світла душа.

З Новим роком, з Різдвом Христовим, Петре Миколайовичу! Зичимо Вам щасливого і поцінованого довголіття, нових, ще вагоміших здобутків у праці на втіху всьому науковому світу.

„Срібна Земля” 28. грудня. 2002.

Степан Жупанин,
професор Закарпатського
інституту післядипломної
педагогічної освіти.

Гунгарологія на Закарпатті на початку ХХІ століття

Такою була тема Міжнародної наукової конференції, організованої Закарпатським угорськомовним науковим товариством, що проходила з 12 по 14 грудня 2002 р. в Ужгороді на базі Центру гунгарології УжНУ.

Відомо, що гунгарологія на Закарпатті на початку ХХІ ст. здобула чималих результатів і зайняла на сьогодні почесне місце в європейській науці. Це – результат систематичної і наполегливої праці викладачів кафедри угорської філології, науковців Центру гунгарології та вчених, об’єднаних у громадську організацію „Закарпатське угорськомовне наукове товариство”. Саме воно було організатором цієї міжнародної конференції, поставивши за мету підвести підсумки своєї роботи за останні 10 років в галузі гунгарології. Співпрацюючи в тісних контактах з науковцями різних кафедр УжНУ та Інституту електронної фізики, які в тій чи іншій мірі займаються питаннями гунгарології, і в першу чергу з викладачами кафедри угорської філології та науковими працівниками Центру гунгарології, науковці товариства на своїх щомісячних засіданнях у наукових доповідях розкривають важливі питання дослідження гунгарології в її різних

аспектах: Лексичні діалектизми в угорських говорах Закарпаття (Горват К.І.), З досвіду дослідження Закарпатської угорської обрядової поезії (Г.Товт Іштван), До поняття інтеретнічних контактів (Уйварі Золтан), Історія дослідження флори Закарпаття (Фодор С.С.), Захист екосистеми Карпат (Ердивди М.М.), Інститут електронної фізики Національної академії наук України (Шпеник О.Б.), Валеологічні дослідження здоров'я (Сабов В.О.), Етюди до історії середнянського замку (Вереш Є.І.), Алергія (Желтвай В.В.), найвидатніші угорські хіміки нашого століття (Семрад О.О.), Описовий та лінгвогеографічний аспект у дослідженні угорських говорів Закарпаття (Лизанець П.М.) та багато інших. Усі виголошені доповіді заслуговували на опублікування. З цією метою у 1993 році науковці товариства заснували журнал „Вісник Закарпатського угорськомовного товариства”, чотири номери якого вже побачили світ.

Виходячи з таких напрацювань, науковці товариства вирішили гідно відзначити свій десятилітній ювілей, присвятивши йому Міжнародну наукову конференцію. Її відкрив вступним словом голова Закарпатського угорськомовного товариства, доктор філологічних наук, професор Лизанець П.М. З привітанням до учасників Міжнародної наукової конференції звернулися заступник голови Закарпатської обласної ради Нусер Е.Е, заступник голови Ужгородської міської ради Панов І.В., завідувач відділу ужгородського відомства у справах закордонних угорців Неймет Янош, заступник голови Товариства, директор Інституту електронної фізики, член-кор. НАН України Шпеник О.Б.

На засіданні круглого столу виступили аспірантка Бойчук Е., Ердевді В.М. – старший науковий співробітник Інституту електронної фізики, Гульпа Людмила – головний спеціаліст відділу освіти і науки Обласної державної адміністрації, аспірантка Кидибиц Наталія, проф. Крочко Дюла, ст.н.с. Інституту електронної фізики Лендел О.І., викладач кафедри іноземних мов УжНУ Ливрінц Катерина, доцент Пап Відор-Ференц, канд. хімічних наук Сабов Мар'ян та пошукувач кафедри угорської філології Ур Лойош.

Наступного дня (13 грудня) працювали дві секції: гуманітарних та природничих наук.

На секції гуманітарних наук було заслухано 18 доповідей та співдоповідей. Серед них на особливу увагу заслуговують доповіді: проф. Лизанця П.М. „Гунгарологія на Закарпатті на поч.ХХІ. століття”, гостей з Угорщини доцентів Пожгої Ілдіки та Болога Лойоша про Загальнокарпатський діалектологічний атлас, шостий том якого щойно вийшов з друку в Будапешті. До речі, це праця міжнародного масштабу, в якій брали участь і науковці Центру гунгарології УжНУ, а проф. Лизанець П.М. є членом Міжнародної редколегії цього видання. Цікавими були й доповіді проф. Фабіан М.П. „Структура етикетного поля у сучасній угорській мові”, доц. Меліки Г.І. „Угорсько-німецькі міждіалектні взаємпливи на Закарпатті”, проф. Виноградов А.О. „Когнітивно-прагматичний аспект функціонування морфеми і зіставлення мов (на матеріалі ро-

сійських та угорських превербів)”; доц. Горват К.І. „Дослідження мовної ситуації в населених пунктах Закарпаття, де проживає угорське населення”, Ліхтер І.М. „Угорська політика останніх Пршемисловичів (поч. XIV ст.)”.

На секції природничих наук було заслухано 9 доповідей, а саме: проф. Шпеник О.Б. виступив з доповіддю на тему: „Стан і завдання природничих наук на поч. XXI ст.”, проф. Шимон Л.Л. „Фізичний факультет УжНУ: досягнення та перспективи”, Терек-Медвецькі Ольга (Львів) „Фізіологія рослин в Україні на поч. XXI ст.”, Дудич Іван „Українсько-угорське співробітництво у науково-видавничій діяльності”, Торіч Золтан „Українські угорськомовні вчені у фізичній та математичній науці України”, проф. Імре Арпад „Градуальна і постградуальна підготовка в Ужгородському інституті електронної фізики” та інші.

Як у секції природничих, так і секції гуманітарних наук пройшли активні обговорення виголошених доповідей і прийнята ухвала.

Учасники Міжнародної наукової конференції відвідали виставку художніх творів у музеї під відкритим небом і здійснили екскурсію в селище Середнє.

Міжнародна наукова конференція пройшла на високому організаційному рівні і засвідчила, що гунгарологія як наука стала міждисциплінарною наукою подібно до славістики, германістики, тюркології тощо.

У прийнятій ухвалі відзначено, що наукові конференції такого рівня є дуже важливими і їх доцільно проводити і в майбутньому, хоча б раз на три роки.

У роботі Міжнародної конференції взяли участь і студенти УжНУ, а також консул Угорської Республіки в Ужгороді п. Шомоді Ласло.

**„Ужгородський університет”
30 грудня 2002 р.**

Мирослава Фабіан,
доктор філологічних наук,
зав. кафедри іноземних мов

2003

Tizenöt éves az Ungvári Hungarológiai Központ

A peresztrojka csúcspontján, 1988. január 14-én jött létre az Ungvári Hungarológiai Központ az ukrán és magyar minisztériumok támogatásával, Lizanec Péter nyelvészprofesszor vezetésével. Az időközben méltán Európa-hírűvé vált központnak bőségesen volt mit ünnepelni a 15. évfordulón, ám a jelen sanyarú helyzet inkább ünneprontásra ad okot.

Másfél évtized alatt a központ közismert oktatási és kutatási műhelyé vált Ukrajna-szerte: itt folynak a legfontosabb magyar-ukrán nyelvi és irodalmi kapcsolattörténeti kutatások, de tudományszervezési erőfeszítéseinek köszönhetően Ungvár a magyarságtudományi műhelyeknek is afféle szellemi fókuszpontjává vált (magyar tanszék, hungarológiai központ, tudományos és diáktársaságok; aspirantúra, folyóiratok). Számos nemzetközi konferenciát rendeztek különböző témakörökben: a

magyar kultúra helye az összeurópai kultúrában, szláv-magyar nyelvi és nyelvjárási kapcsolatok, a Kárpát-medence népeinek interetnikus kapcsolatai és kultúrája a magyar honfoglalás után, a hungarológiai diszciplínák oktatása és kutatása a harmadik évezred küszöbén stb. 1990-ben *Acta Hungarica* elnevezéssel folyóiratot indítottak: az eddig napvilágot látott kilenc számban magyar, ukrán, német, angol, francia nyelven 186 írást publikáltak (ebből 74-et nyelvtudományból, 47-et irodalomtudományból). A Hungarológiai Központ bázisán 1993 áprilisában létrejött a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT), melynek tagjai között 36 nagydoktor és 43 kandidátus van. A társaság folyóiratot alapított a Kárpátaljai Magyar Tudományos Közleményei címen, 1998-ban pedig létrehozta a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatalkutatók Szövetségét. A központ munkatársai ezenfelül számtalan tudományos cikket, 27 monográfiát, tankönyvet, szótárt és egyéb kiadványt jelentettek meg.

A központ persze nem a semmiből „teremtett”: az ungvári egyetem magyar filológiai tanszéke 1966-tól már rangos kutatások sorozatát végezte el a magyarságtudomány több témakörében (a kárpátaljai magyar nyelvjárások leíró és nyelvfeldrajzi tanulmányozása, kárpátaljai magyar népköltészeti és néprajzi vizsgálatok, ukrán–magyar nyelvi és irodalmi kapcsolatok, a kárpátaljai magyar irodalom stb.) E témák és eredmények természetes alapul szolgáltak a központ új terveihez, amelyek némelyikéhez az új körülmények között azonnal közvetlen, gyakorlati feladat is társult: 1991-ben az intézet célul tűzte ki a kárpátaljai, többségében magyarlakta települések történelmi nevének visszaállítását. Történelmi dokumentumok alapján kidolgozott javaslatokat a Kárpátaljai Megyei Tanácshoz, illetve az Ukrán Legfelső Tanácshoz nyújtották be: a parlament jóváhagyása alapján mostanra 95 településből 52, többségében magyarlakta község kapta vissza történelmi nevét.

A távlati kutatási tervből végül is 2 téma kapott állami támogatást, köztük a kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára és atlasza. Kárpátalja szláv és nem szláv lakossága kultúrájának komplex onomasztikai és etnikatörténeti kutatása, a Kárpát-medence nyelvi (nyelvjárási) interferenciája, a magyar irodalom és a szomszédos népek irodalmának kapcsolatai várnak támogatást.

A munkaterv két újdonsága és sarokpontja az interdiszciplinaritás és a nyelvek közötti összehasonlítás követelménye, ami eleve feltételezte, hogy a központnak olyan kutatókra volt szüksége, akik magyarul és ukránul egyaránt művelik a tudományukat, sőt: tudományaikat (mindemellett tudományos fokozattal is rendelkeznek). Ez csaknem megoldhatatlan volt. A központ végül is 15 fős kollektívával indult, de miután 1995-től kezdődően katasztrofálisan csökkent az intézmény költségvetése, a fizetést több hónapi késéssel kapták a munkatársak, a félállásokat kénytelenek voltak csaknem teljesen megszüntetni. Több kutató máshol, leginkább Magyarországon keresett magának megélhetési lehetőséget, új munkatársakat az egyetem nem vett fel. 1999-re mindössze két félállású tudományos munkatárs és két műszaki munkatárs maradt, ma pedig csupán két teljes állásban dolgozó munkatárs és egy félállású igazgató van.

1997-től például a magyar oktatási tárca támogatta az Acta Hungarica és A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának kiadási munkálatait, a Fidesz-kormány azonban ezt már nem szorgalmazta.

A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás a magyar-ukrán szótár első kiadásának költségét (2000 példány) kilencven százalékban biztosította, szerkesztőbizottság jött létre az ukrán-magyar szótár megírására is. Ez rendkívül fontos lenne mind az ukrán, mind a magyar anyanyelvűek számára, csak hogy – forrás egyelőre nincs. Nincs pénz az elmúlt években összegyűjtött tekintélyes mennyiségű dialektológiai, népköltészeti, néprajzi, onomasztikai anyag feldolgozására. Ukrajna önmagában nem tudja biztosítani a magyarságtudományi kutatások anyagi támogatását, noha sem a szakemberek, sem pedig az illetékes nem vonják kétségbe, hogy az ukrainai hungarológiai kutatásoknak van perspektívájuk – miként erre az Ungvári Nemzeti Egyetem rektora, Szlivka Volodimir professzor is utalt ünnepi beszédében. A 72 éves Lizanec Péter professzor, aki szláv filológusként a magyar kultúra és tudomány kimagasló művelője lett Kárpátalján, valamint a központ közössége a 24. órában várja, hogy felfigyeljenek segélykiáltásaikra.

„Beszélő”. Politikai és kulturális folyóirat
VIII. évf. 1-2. sz. Bp. 2003. – 59. o.

Udvarvölgyi Zsolt

**Наукова конференція, присвячена 15-річчю
Центру гунгарології (15 січня 2003 року)**

**Виступ ректора Ужгородського національного
університету професора Володимира Сливки**

Сьогодні, 14 січня – у нас 15 років Центру гунгарології. Це унікальний науковий заклад на Україні. Я думаю, що специфіка цього закладу така, що ми надіялись на далекий 1988 р., що буде Центр по болгарській мові, по польській мові і так далі. Це унікальний, але по суті єдиний науковий заклад, який був створений при УжДУ. Ми тоді відкрили цей Центр, ідея якого була така, щоб він займався науковою діяльністю в галузі вивчення угорської мови, літератури. Ясно, щоб були ширші наукові зв'язки з нашими близькими університетами. Я думаю, що це було важливо в тому відношенні, що це єдиний вуз, де вивчають угорську мову. Приймають екзамени на 5-ти мовах. Думаю, прекрасний наш університет: багатонаціональний, багатомовний, дякуючи цьому, він став національним.

Здобутки Центру гунгарології в галузі науки на чолі П. М. Лизанцем просто колосальні. Я ще хотів відмітити, що два роки функціонує єдина на Україні

наукова Вчена рада по захисту кандидатських дисертацій по угорській філології. Здається, двоє вже захистилися. Це є показовим у тому відношенні, що ми стараємося, щоб підготовка кадрів була не тільки на рівні закінчення університету, а щоб вони були кандидатами наук.

У середньому у нас навчається від 500 - 600 студентів угорської національності на різних факультетах: колосальна співпраця з Будапештським, Ниредьгазським, Дебреценським, Сегедським, Мішкольцьським університетами. Багато викладачів наших працюють у цих вузах: на штатних посадах або по сумісництву.

Сьогодні ми зібралися, щоб дійсно привітати Петра Миколайовича і колектив Центру гунгарології з їхніми здобутками.

Є і проблеми, про які нам скаже Петро Миколайович, але ми дуже раді, що державний політичний секретар Угорщини сьогодні є тут. Ця співпраця перейде на вищий рівень, а з нашої сторони сприятиме цьому народний депутат Іштван Гайдош.

Єдиний самий більший недолік – скільки зустріч не було за 15 років на Ужгородському державному рівні – , я завжди просив угорську сторону відмітити Петра Миколайовича: як українська, так і угорська сторона не відзначила його досягнення. Давайте, у цей проміжок часу, що залишився, знайдемо вихід. Зараз тут присутні угорські академіки, які бачить, що зроблено в Центрі гунгарології.

Я уже прошу третього Державного секретаря Угорщини, щоб роботу Центру гунгарології і його керівника Петра Лизанця певним чином оцінити.

**Виступ Івана Різака, першого заступника голови
обласної державної адміністрації**

***Шановні пани! Шановний політичний секретар!
Генеральний консул!***

Від імені обласної державної адміністрації дозвольте ще раз сердечно поздоровити колектив Центру з 15-річчям з дня його утворення, побажати подальшої творчої наснаги, ділової віддачі, втілення найсміливіших планів та починань, нових звершень та задумів.

Відкриття Ужгородського Центру гунгарології у січні 1988 року знакове явище не лише в науковому, але і в політичному житті Закарпаття. Адже 1100 років угорське населення краю підтримує тісні економічні, політичні та культурні контакти з слов'янським та неслов'янським населенням у басейні Тиси, які з проголошенням незалежності України набирають нових форм і масштабів. Логічно, що Центр став науковим закладом, який всебічно досліджує мате-

ріальну та духовну культуру угорського населення Закарпаття у тісному взаємозв'язку з культурою українців та інших національностей краю у Карпатському єврорегіоні. Упродовж 15 років Центр під керівництвом ініціатора його створення і незмінного керівника за цей час, П. М. Лизанця, доктора філологічних наук, професора став найбільшим у Європі у сфері зібраної і переробленої інформації, яка стосується угорської культури, історії та освіти, найпродуктивнішим щодо науково-дослідницької діяльності по вивченню в різних аспектах угорської мови, етнографії як в українському, так і в угорськомовному середовищі. Без перебільшення скажу, що це стало надійним помічником державної виконавчої влади у справі гармонізації міжетнічних відносин, збереження міжнаціональної злагоди в краю.

Важливим є і те, що під патронатом Центру утворені і діють Закарпатське угорськомовне наукове товариство та Угорське товариство студентів і молодих дослідників. Все це є свідченням того, що діяльність Центру носить повсякденний і серйозний характер, дійсно допомагає громадським організаціям угорської національної меншини Закарпаття, навчальним закладам і установам культури щодо збереження і подальшого розвитку угорської культури, традицій і звичаїв закарпатських угорців у зміцненні зв'язків між українськими і угорськими народами.

Дозвольте вручити грамоту ОДА «За розвиток регіону» директору Центру гунгарології П.М. Лизанцеві.

Дякую за увагу!

Виступ декана філологічного факультету УжНУ проф. Барчан В.В.

Вельмишановні пані і панове! Високоповажні господарі! Гості!

Від імені професорсько-викладацького колективу і студентського колективу та філологічного факультету сердечно вітаю вас із цим гарним святом, з історичним ювілеєм наукового Центру.

Символічно, що науковий Центр відкрився на початку нового року. Оскільки Новий рік - це новий рік у природі і відповідно нова енергія, яка була стимулом діяльності Центру гунгарології.

І справді це благотворно позначилося на науковій діяльності Центру, адже протягом 15 років Центр досяг високих наукових успіхів. Все те, що видано цим невеликим колективом (ми бачили у залі годину тому), а той науковий рівень, на якому здійснені ці наукові досягнення, можуть оцінити і професіонали-науковці і всі, хто цікавиться наукою і культурою цих розробок.

Незаперечним є те, що Центр гунгарології вносить значний вклад не лише у науку, але у розвиток міжнаціональних відносин. Бо що є найсильнішим і найінтернаціональнішим, аніж наука. І праця науковців - явище неперехідне,

тому, що досягнення науки входить у колективну свідомість нації і духовну скарбницю народу. Тому символічним є і те, що науковці Центру гунгарології працюють в українській державі, працюють в УжНУ і таким чином збагачують і українську і угорську духовну культуру, народ.

Приємно зазначити, що науковий колектив Центру складається в основному з жінок, а очолює його вже 15 років один чоловік - Петро Миколайович Лизанець.

Як бачите, його цінні ідеї падають у благодатний ґрунт ось такого жіночого наукового колективу і дають справді вагомі результати.

І оскільки нове століття і нове тисячоліття астрологи визначають як епохою гуманізації, гуманітаризації, то є надія, що цей невеликий жіночий колектив, який і надалі буде очолювати Петро Миколайович, буде здатний на ще більші досягнення у галузі науки.

На цьому благородному і необхідному нашому суспільству шляху я хочу побажати колективу Центру і безпосередньо Петру Миколайовичу, директору добрих і плідних справ, здоров'я і всіляких успіхів!

Виступ Миколи Черепані, керівника Національного кабінету обласної державної адміністрації

Дуже багато було сьогодні сказано. Я хотів би тільки підкреслити, що наш відділ займається міжнаціональними питаннями, міграцією. Нашому відділу дуже імпонує робота Центру гунгарології. Не дивлячись на те, що колектив невеличкий.

Ми бачимо, що ті намагання, які на протязі останніх років є у товариства наукового і у Центрі гунгарології, спрямовані дійсно у культурологічне русло, і з точки зору історичної справедливості трактуються деякі підходи вирішення тих проблем, які є. Цього, на жаль, не вистачає іншим товариствам. Я маю на увазі Товариство Угорської Культури, яке очолює Міклош Ковач і Товариство Угорських Педагогів, яке очолює Ільдика Орос. Не скриваю, що нам не імпонує у деяких питаннях їхня діяльність.

У яких питаннях? Скажімо один конкретний приклад. У позаминулому році якісь хулігани познімали двойні написи населених пунктів. Всі – включаючи угорську пресу -, перший Міклош Ковач, підняли великий шум навколо цього, трактуючи це, як передбачені дії держави чи якихось органів влади, для того, щоб показати: угорська національна меншина ущемляється в якійсь мірі на Закарпатті. Хоч це не відповідало дійсності.

З іншого боку: Центр Гунгарології під керівництвом Петра Лизанця не приймали у цьому участь. Розробляє достовірні з точки зору історії два підходи до вирішення тих чи інших питань.

Я не скажу, що у вирішенні проблем угорської національної меншини на Закарпатті всі питання вирішені ідеально. Ми проводили разом із ОБСЄ співробітництво Європи із секретаріатом уповноваженої Верховної Ради прав людини моніторинг дотримання прав національних меншин України у 7 областях, в тому числі і на Закарпатті. Експерти прийшли до висновку, що у нас в Закарпатті з точки зору освіти ці питання вирішені на належному рівні, вони відповідають міжнародним стандартам і нормам. А в деяких питаннях навіть більше, навіть краще. Про що сьогодні згадував і ректор: на п'яти мовах люди мають можливість здавати вступні іспити на своїй рідній мові. Практично немає ні в одній країні такого. Це досягнення. А з другого боку, у нас не вистачає, скажімо, вчителів української мови в угорськомовних школах. Це процес не одного року. Він об'єктивний і з нього треба знаходити вихід. Не кричати на всіх перехрестях, що держава не хоче вирішувати. Ні, держава хоче вирішувати. Знаючи добре цю проблему, ми ставимо питання, що дійсно підготовка вчителів української мови вимагає кращого, але було б добре, щоб вчителі знали прекрасно угорську мову і мали фах з української мови. Це відповідало б тим вимогам, які на сьогодні є. Ми, напевно, - а це об'єктивно - багато втрачаємо у тому, що, даючи можливість угорським дітям і дітям угорців Закарпаття складати іспити на своїй рідній мові, ми тим самим обмежуємо їхні можливості. Якщо вони не знають державної мови досконало, то не зможуть, наприклад, поступити у Львівський університет, у Харківський юридичний інститут тощо. З одного боку, робимо їм ведмежу послугу у цьому плані. Я до чого веду: процес цей об'єктивний і одним наскоком його вирішити не можна. Ми знаємо, що іспити на рідній мові будуть складати і далі, але бачимо - і вже є приклади -, коли від цього відмовляються самі випускники угорськомовних шкіл.

Чому так сталося? До 1990-1991 року українська мова в угорськомовних навчальних закладах практично не вивчалася. Була загальноприйнята російська мова. І тепер різкий поворот... Підручників не вистачає і сьогодні це проблема № 1: підручники з української мови і літератури в угорськомовних школах. Як можна вимагати від випускника угорськомовної школи складати іспит чи випускний екзамен українською мовою, якщо ми не дали йому елементарного: досвідченого педагога, підручника. Тобто процес є, але на нього не треба з таким надрином наголошувати, що це є ущемлення прав національних меншин. Немає цього. От і знову паралель. Одні кричать, що нема і ущемляються права, а інші сіли і розробили угорсько - український словник. У Берегові виривали з моїх рук цей словник і рядові громадяни - педагоги. Він, як склянка холодної у спрагу води, прийшовся. Зараз Петро Миколайович - і ми йому допоможемо, і ви у цьому плані приймаєте участь, вирішив продовжити цю роботу і розробити українсько - угорський словник, не чекаючи допомоги з боку угорської сторони. Хоча комісія, членом якої я є (українсько - угорська) ставить такі питання.

Я вважаю, що проблеми є, але їх можна спокійно вирішувати, як це робить Центр гунгарології і як вирішує це ЗУНТ. Петро Миколайович є членом координаційної ради національних меншин Закарпаття. Це у республіці єдиний такий центр. Користуються ним безкоштовно зокрема і національно-культурні товариства, зокрема Товариство Угорської Інтелігенції. Я дуже радий, що Катерина Горват сьогодні представляє товариство тут, але шкода, що тут немає представників інших товариств. Центр гунгарології працює об'єктивно, з точки зору науки, з точки зору історичної справедливості, як це показує роками.

Депутат Верховної ради України, Іштван Гайдош дуже чітко бачить проблеми, які є. Хоче їх представити, вирішувати і робить для цього багато, як секретар Верховної Ради у справах національних відносин і національностей.

Я хочу подякувати всім і в цілому колективу Центру гунгарології, Петру Миколайовичу за ту допомогу, яку наш відділ отримує від вас у питаннях співпраці із національними меншинами. Тому, що Петро Миколайович бачить не тільки проблеми угорської меншини, а й проблеми інших національностей, які населяють область. Хочу побажати всім хорошого здоров'я, успіхів, всього найкращого.

Виступ державного секретаря Угорщини, депутата парламенту

Сабова Вільмоша

**Kedves Professzor Úr, Igazgató Úr, Rektor Úr, Képviselő Úr!
Hölgyeim és uraim!**

Engedjék meg, hogy a Magyar Köztársaság kormánya és a magam nevében is megköszönjem a meghívást, és ezen az ünnepi eseményen köszöntsem a 15 éves Ungvári Hungarológiai Központot és köszöntsem személy szerint Lizanec Péter urat, az alapítót, aki ma is vezeti, és őszintén remélem, hogy még sokáig fogja vezetni. Az első szó a köszöntése és a gratulációé, a második nyilván a köszönet, hiszen ahogyan itt röviden hallottuk a történetet, az alapítás történetét, ma olyan egyszerűnek tűnik, pedig nyilván akkor nem volt olyan egyszerű. Meg kellett érte küzdeni, meg kellett érte harcolni. De ami a lényeg, hogy sikerült. Az Intézet létrejött és bár 15 év valóban nem nagy idő, de azért ha megnézzük az országunk történetében -és itt az elmúlt 15 évben a régió történetében-, azt mondhatnánk, tényleg nem sok idő, de az elmúlt 15 évben sokkal több történt, mint azt megelőzően hosszú évtizedeken keresztül. Úgy gondolom, hogy ebben a nagy átalakulásban, átrendeződésben ez a Központ, ennek az Intézetnek a megalapítása pozitív, ez egy siker, nagy érték. Nem hiszem, hogy nagyot tévednék, amikor ezt kijelentem, hogy a következő 15 év eltelte után is így fogják értékelni majd azok, akik akkor mindezt értékelik. Úgy gondolom, hogy a

kezdeményezés úttörő kezdeményezés volt, modell értékű is, hiszen, nem igazán tudnám felsorolni azt, hogy itt a Kárpát-medencében hány magyarságkutató-központ jött volna létre és annyi kitűnő eredményt, szakembert, kutatót, tudóst nevelt volna. Úgy hiszem, hogy akkor, amikor Magyarország az Európai Unió tagjává válik az elkövetkező hónapokban. És a régióból is Magyarországgal együtt Szlovákia, Szlovénia majd más szomszédos országok is felzárkóznak ehhez az integrációs folyamathoz, azt hiszem, ezt az értéket az elmúlt 15 év alatt létrejövő értéket ezeket az eredményeket nyilván visszük be az Európai Unióba és ez pozitívum. Úgy vélem, amit eddig elmondtam, abból az következik, hogy az Intézetnek meg kell maradnia. Itt az eddigi megszólalások is mutatták, hogy látszik egyfajta paradoxon, mert hiszen, amikor az Intézetről van szó, úgy beszélünk, hogy nagyszerű dolog. Eredményeket lehet sorolni tovább. Én szeretnék még egyszer köszönetet mondani a hungarológiai Központ igazgatójának és sok sikert kívánni.

Köszönöm szépen.

2003

П'ятнадцять років з часу заснування відзначає на тижні, що минає, Центр гунгарології Ужгородського національного університету. Про досягнення цього Інституту гунгаристики, зміст наукових досліджень та перспективи розмова із незмінним керівником Центру, завідувачем кафедри угорської філології професором Петром Лизанцем.

Центр гунгарології: етапи і перспективи

– Насамперед нагадаю, – розпочав нашу розмову Петро Миколайович, – що Центр гунгарології відкрився у січні 1988 року на базі кафедри угорської філології УжДУ (нині – УжНУ). Відтак було укладено і прийнято статут, розроблено і затверджено положення про структуру Центру, затверджено комітет гунгарологів тощо. Було визначено, що Центр займатиметься розробкою наступних наукових тем: „Дослідження угорських говорів Закарпаття як в описовому, так і в лінгвогеографічному аспектах”, „Дослідження усної народної творчості”, „Угорсько-українські міжмовні та між літературні контакти”, „Дослідження угорської мовної літератури Закарпаття”, а з 1991 року до плану було включено й питання про повернення історичних назв населеним пунктам Закарпаття, де компактно проживає населення угорської національності, та дослідження топонімів і гідронімів Закарпаття. Для кращого і успішного виконання наміченого на початку 1990 року ми розробили і затвердили перспективний план наукових досліджень Центру і активно включились у виконання цілого ряду важливих держбюджетних тем.

– **Петре Миколайовичу, якими науковими подіями був відзначений п'ятнадцятирічний шлях очолюваного вами Центру?**

– Трохи статистики, яка є красномовною. Отже, за ці роки ми провели десять міжнародних наукових конференцій на актуальні теми. Це, приміром, такі, як „Угорська культура в контексті загальноєвропейської”, „Слов’янсько-угорські мовні (діалектні) контакти. Білатеральні контакти і мовні союзи”, „Інтеретнічні зв’язки та культура народів Карпатського басейну після здобуття угорцями своєї баьтківщини”, „Гунгарологія на Закарпатті на початку ХХІ століття” та інші. Ще 1990 року нами було засновано друкований орган „Acta Hungarica”, дев’ять номерів якого уже побачили світ. У цих виданнях угорською, українською, німецькою, англійською та французькою мовами опубліковано 186 наукових статей на різні теми. До кожної публікації додається резюме однією зі світових мов.

1993 року на базі Центру гунгарології створено Закарпатське угорськомовне товариство, в яке увійшли 36 докторів наук та 43 кандидати наук, котрі володіють угорською мовою. Наукове товариство теж має свій друкований орган „Вісник Закарпатського угорськомовного товариства”, чотири номери якого уже здобули визнання серед науковців як України і Угорщини, так і багатьох інших країн, адже авторами 42 публікацій є науковці з Угорщини, Німеччини, Канади, Словаччини, Югославії та інших країн.

Ще одна наукова структура на базі Центру з’явилася у жовтні 1998 року. Під патронатом організації, про яку я щойно говорив, було сформовано Закарпатське угорськомовне товариство студентів та молодих дослідників, які також публікують свої статті у „Віснику”.

Загалом же, нашими гунгарологами було підготовлено і видано 27 монографій, навчальних посібників та інших окремих видань.

– **Які із цих публікацій ви виділили б як найважливіші й найвагоміші?**

– Передусім тритомний атлас угорських говорів Закарпаття, перший том якого вийшов 1992-го, а другий – 1996 року. На жаль, через відсутність фінансування третій том цього унікального видання уже рік чекає на свою появу у світ. Значною подією як в Україні, так і в Угорщині став вихід із друку “Угорсько-українського словника”. Нещодавно ми створили редакційну колегію з підготовки та видання “Українсько-угорського словника”. Зайве казати, що це видання є дуже важливим як для українського, так і угорського населення.

Хотів би підкреслити, що своїми науковими публікаціями Центр гунгарології зайняв чільне місце в європейській науці, адже його наукові працівники та викладачі кафедр угорської філології брали і беруть активну участь у зборі матеріалу до „Лінгвістичного атласу Європи”, вони є співавторами „Загальнокарпатського діалектологічного атласу”, над яким разом з ними працюють відомі дослідники Росії, Молдови, Словаччини, Чехії, Польщі, Угорщини та Югославії. Нам надзвичайно приємно, що багато хто з відомих науковців і політиків різних країн стверджують, що Центр гунгарології при Ужгородському національному університеті став в Україні організаційним, педагогічним, науковим-дослідницьким та інформаційним центром з питань гунгарології.

Наразі він є основним осередком в нашій країні з досліджень українсько-угорських міжмовних та міжлітературних контактів.

– **Якими, Петре Миколайовичу, бачите перспективи Центру?**

– Підбивши п'ятнадцятирічний результат нашої діяльності, ми, зрозуміло, не збираємося спочивати на лаврах. Наші першочергові завдання – це підготовка тих праць, що були заплановані раніше. Окрім того, нам потрібно видати п'ять наступних номерів журналу „Acta Hungarica”, шість номерів „Вісника Закарпатського угорськомовного наукового товариства”... Звичайно, втілення в життя цих планів залежатиме, повторюся, від своєчасного фінансування нашої роботи. Йдеться про пряме фінансування з боку міністерств освіти України та Угорщини. На мою думку, варто б щодо цього укласти між двома урядовими установами відповідний договір.

Ми віримо, що нас підтримають, віримо у майбутнє і упевнені, що наш викладацький та науковий колектив зробить все можливе, щоб віддячити за надану нам допомогу копійкою і сумлінною працею.

„Новини Закарпаття”

18. 01. 2003.

Розмову вела

Людмила Попова

Tizenöt éves a Hungarológiai Központ

Ünnepi ülés keretében méltatták az Ungvári Hungarológiai Központ megalakításának 15. évfordulóját.

Az egybegyűlteket Lizanec Péter professzor, a központ vezetője üdvözölte, majd Volodimir Szlivka, az Ungvári Nemzeti Egyetem rektora méltatta a kárpátaljai magyar tudományos élet egyik fellegrátját.

A találkozón részt vett Szabó Vilmos politikai államtitkár, Szakács Zoltán, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja, Németh János, a HTMH főosztályvezetője, Gajdos István, az Ukrán Legfelső Tanács képviselője, az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség elnöke, Revák István, a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettese, Nuszer Ernő, a megyei tanács elnökhelyettese, Mihajlo Cserepanya, a megyei állami közigazgatás nemzetiségi és migrációs főosztályának vezetője, Valentina Barcsan, az egyetem filológiai karának dékánja, több kárpátaljai társadalmi szervezet vezetője.

Az ünnepi ülés után kerekasztal-megbeszélésre került sor, melynek fő témája a kárpátaljai magyar oktatás, a tudományos és közélet helyzete volt.

„Kárpáti Igaz Szó” 2003. 01. 18.

Horváth Sándor

Tizenöt éves a Hungarológiai Központ

Mint arról már beszámoltunk, a múlt hét végén ünnepi ülés keretében méltatták az Ungvári Hungarológiai Központ megalakításának tizenötödik évfordulóját. A fórumon az elismerés és a megérdemelt dicséret szavai mellett a felszólalók a központtal, a kárpátaljai magyar tudományos, kulturális élettel kapcsolatos problémákra, gondokra és teendőkre is kitértek.

Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője, a központ igazgatója a kiemelkedő tudományos, és az oktatásban elért eredmények felsorolása mellett (a tanszéken 40 éves fennállása alatt mintegy 900-an szereztek diplomát, a központ alkotóműhelyéből másfél évtized alatt tudományos munkák tucatjai kerültek ki) megemlítette, hogy a finanszírozás ezekkel távolról sincs arányban, sőt, katasztrofálisnak mondható. Példaként említette A Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Atlaszát. E jelentős alpmű első és második kötete már napvilágot látott, a harmadik kötet kézírata is elkészült, ám kiadásához nincs meg az anyagi fedezet.

Szabó Vilmos, a Magyar Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára a Hungarológiai Központ és annak vezetője eddigi tevékenységének méltatása után reagált a felvetett problémára. Elmondta, hogy lehetőségei szerint mindent megtesz a központ támogatása érdekében, a kérdésben egyeztet Hennagyij Moszkallal, a Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság elnökével, aki egyben az ukrán–magyar vegyesbizottság társelnöke.

Gajdos István, az Ukrán Legfelső Tanács képviselője, az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség elnöke az egyetemes magyar kultúra egyik megtartó erejének nevezte a központot, s megerősítette, hogy az UMDSZ a jövőben hozzá fog járulni az itt folyó tevékenység támogatásához.

Revák István, a megyei állami közigazgatás első elnökhelyettese a központ kollektívájának díszoklevelet, Lizanec Péter professzornak emlékérmét nyújtott át.

Nuszer Ernő, a megyei tanács elnökhelyettese oklevéllel ismerte el a közösség tevékenységét.

Az ünnepi ülés után kerekasztal-megbeszélésre került sor, melynek témája a kárpátaljai oktatás, a tudományos élet helyzete volt.

Horváth Katalin, a Magyar Filológiai Tanszék docense vitaindítója után Mihajlo Cserepanya, a megyei állami közigazgatás nemzetiségi és migrációs osztályának vezetője fejtette ki gondolatait a témával kapcsolatban. Árpá Péter, az UMDSZ oktatási munkabizottságának elnöke a szövetség oktatási koncepcióját ismertette. Györke Magdolna, a tanszék főelőadója, aki nemrég védte meg kandidátusi disszertációját, a felsőoktatási intézményekben tanítók továbbképzésének biztosítását szorgalmazta.

„Kárpáti Igaz Szó” 2003. január 21.

Horváth Sándor

Anyanyelv, édes anyanyelv

Az anyanyelv a lélek hangja. Az anyanyelvnek itt, Kárpátalján nemzetmegtartó szerepe van. Ezek a gondolatok azon a műsoros délutánon hangzottak el, amit az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke és az Ung-vidéki Magyarok Szövetsége az anyanyelv világnapja alkalmából rendezett a Hungarológiai Központban.

A vendégeket és a diákokat Lizanec Péter tanszékvezető professzor köszöntötte. A magyarságkutató központ igazgatója a nyelv fontosságáról, felbecsülhetetlen értékéről és megkülönböztetett szerepéről beszélt, majd Molnár Sándor, a rendezvény társszervezője, az UMSZ elnöke fejtette ki a gondolatait az anyanyelvről. Ő elsősorban azt fejtegette, hogy idegenek számára milyen nehezen sajátítható el a magyar nyelv, valamint azt is fontosnak tartotta elmondani, hogy csak az anyanyelv alapos ismerete segíthet a minőségi nyelvtanulásban, amit ma már szinte minden munkaadónak kötelező feltételként neveznek meg.

A vendéglátók köszöntő szavai után az egyetem magyar tanszékének előadói értekeztek az anyanyelv szerepéről, fontosságáról. Horváth Katalin docens azt a kérdést tette fel, hogy kell-e ünnepelnünk a nyelvet? Válaszában kifejtette, hogy mindeképpen kell, s hozzátette: néha el kell gondolkodnunk, hogy mit is jelent számunkra a nyelv.

A nyelv a mindennapi gondolatcsere legfontosabb eszköze, de egyúttal a lélek kifejezőeszköze is, ezért természetes, hogy az ENSZ február 21-ét a nyelv világnapjának tekinti – mondotta Horváth Katalin, aki a továbbiakban arról is beszélt, hogy a XX. század elején egy francia nyelvész tudományos vizsgálatot végzett, melynek során a 67 európai nyelvből az előkelő tizenkettedikre sorolta a magyar nyelvet.

Nyelv nélkül nemzet sincs. Az anyanyelv a lélek hangja. A nyelv megőrzése, ápolása nekünk, magyar szakosoknak, nemcsak hivatásunk, hanem kötelességünk is, fogalmazott a magyar tanszék docense.

Györke Magdolna, a filológiai tudományok kandidátusa az anyanyelv, az édes anyanyelv fogalmáról, jelentéséről beszélt, Borbély Edit főelőadó pedig az idegen nyelvi környezet negatív hatásait elemezte. Szólt a kisebbségi létbe kényszerült kárpátaljai magyar közösségekre erőteljesen ható szláv gondolkodásról, annak úton-útfélen megnyilvánuló hatásairól. Elmondta, hogy még a diákok sem mindig veszik a fáradságot, hogy egy-egy nyelvükre átragadt szláv kifejezésnek megkeressék a magyar megfelelőjét.

Az első ízben rendezett anyanyelvi műsoros ünnepségen jelen volt Somogyi László konzul, valamint Mészáros Domonkos római katolikus lelkész. Előbbi a kis népek nyelveit veszélyeztető értékvesztésről, beolvadásról beszélt, arról, hogy némi túlzással élve egy svéd, egy finn, vagy éppen egy norvég már jobban beszél angolul, mint saját anyanyelvén. A konzul egyetértett azokkal a vélekedésekkel, hogy a kisebbségi magyaroknak sokkal nehezebb megőrizniük nyelvüket, odafigyelni annak változásaira, korszerűsödésére, miközben az anyaországi magyarok talán észre sem

veszik, amint együtt sodródnak a nyelv fejlődésével. Domonkos atya az anyanyelv nemzetmegtartó szerepét ecsetelte, illetve szólt a kisebbségi létből eredeztethető nyelvi nehézségekről.

Az anyanyelvi világnapja alkalmából rendezett műsor az egyetem diákjainak felolvasásával végződött. A hallgatók az anyanyelvhez kapcsolódó versekből, prózai írásokból olvastak fel részleteket. Többek között Örkény István, Kölcsey Ferenc, Móra Ferenc, Márai Sándor, Dsida Jenő, Vári Fábián László egy-egy vers-, vagy prózarészlete került előadásra.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2003. február 25.

Dunda György

Negyven éve a magyarság szolgálatában

Ungváron, a Hungarológiai Központban ünnepséget rendeztek az egyetem Magyar Filológiai Tanszéke fennállásának 40. évfordulója alkalmából. Lizanec Péter tanszékvezető professzor üdvözölte a tanárokat, a diákokat, külön is a rangos vendégeket – közöttük Gajdos István parlamenti képviselőt, Szabó Ottót, a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulját, Marianna Kljapot, a megyei oktatási és tudományos főosztály vezetőhelyettesét és Vaszil Ruszin professzort, az egyetem megbízott rektorát, majd röviden szólt a tanszék megalakulásáról, eddigi eredményeiről. Mint elmondta, annak idején a tanszék munkája 20 diákkal és két tanárral indult, azután a létszám minden téren fokozatosan növekedett, erősödött a tanszék anyagi bázisa, emelkedett a tekintélye, elismertsége. Fennállásának négy éve alatt a tanszéken egy nagydoktori és tíz kandidátusi disszertációt védtek meg. Lizanec Péter ecsetelte a tanszék által folytatott tudományos munkát, megnevezte a különböző kiadványokat, ismertette a tanszék bel- és külföldi kapcsolatait.

Gajdos István parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke hangsúlyozta, hogy nevezetes évforduló a mostani, hiszen a tanszék jól képzett diákok sokaságát bocsátotta ki, s ezek a fiatalok nemcsak pedagógusként állnak helyt az életben, hanem aktív közéleti tevékenységet is folytatnak. A parlamenti képviselő szólt a kárpátaljai magyar oktatási intézmények hálózatának fejlesztéséről, külön is megemlítette például azt az eredményes munkát, amelyet az UMDSZ folytatott az önálló huszti magyar iskola megmaradásáért.

Szabó Ottó, Magyarország ungvári főkonzulja az anyanyelv oktatásának és ápolásának fontosságát emelte ki minden magyar lakta régióban, nagyra értékelte a tanszék tanárainak és diákjainak munkáját és a főkonzulátus támogatásáról biztosította a tanszéket a jövőben is. Vaszil Ruszin professzor, az egyetem megbízott rektora magyarul köszöntötte a jelenlevőket, további eredményes tevékenységet kívánva az ünnepelteknek.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2003. IX. 23.

(barát)

40 років відділенню угорської філології УжНУ

Підготовка висококваліфікованих кадрів із угорської мови та літератури розпочалася в Ужгородському державному університеті на філологічному факультеті з вересня 1963 року. Отже, сьогодні відзначаємо 40-річний ювілей. Початок кожної важливої справи – важкий. Першим основним завданням керівництва університету та колективу факультету було створення угорського відділення з підготовки кадрів для шкіл області з угорською мовою навчання та науковців і викладачів цієї спеціальності.

Спочатку постало питання, до якого факультету віднести це відділення. Вчена рада вузу прийняла рішення проводити підготовку цих фахівців на факультеті іноземних мов. Протягом 1963–1964 навчального року угорське відділення прикріпили до кафедри англійської філології, у 1964–1965 н. р. – до кафедри французької мови, якою завідував кандидат філологічних наук, доцент Ю.Сак. У 1965–1966 н. р. на факультеті іноземних мов уже почала діяти кафедра угорської мови та літератури, яку очолив декан цього факультету, кандидат філологічних наук, доцент М. Симулик.

Згідно з наказом ректора від 2 липня 1966 року на вченій раді університету П. Лизанця за конкурсом було обрано завідувачем кафедри угорської мови та літератури.

Розпочався новий етап. Кафедри і угорське відділення на прохання завідувача та викладачів кафедри були переведені на філологічний факультет, де уже викладання угорської мови та літератури здійснювалося за спеціальністю „рідна мова”. Колектив кафедри доклав великих зусиль, аби самостійно виготовити навчальні плани і програми, оскільки міністерські були відсутні. Укладена необхідна документація була затверджена Міністерством освіти України і розпочався 1966–1967 навчальний рік за новими навчальними планами з кожної дисципліни, які були апробовані, уточнені, доповнені й у 1969 році видані угорською мовою окремою книжкою „Програма-довідник спеціальних дисциплін кафедри угорської мови та літератури”, перевиданої і доповнені у 1980 році. У 1969 році було відкрито заочне відділення, яке працювало до 1999 року. З 2000 року діє тільки денна форма навчання, на яку приймають щорічно на перший курс 15–17 абітурієнтів за державним замовленням, а всіх інших – за контрактом. Нині на угорському відділенні навчається 129 студентів. Випущено 706 студентів, які працюють у вузах, школах області, редакціях угорськомовних газет, видавництвах, на обласному радіо і телебаченні, в державних установах і закладах.

У перші роки потрібно було забезпечити студентів відповідними підручниками. Вийшло понад 30 методичних розробок, 25 конспектів лекцій, підручник за грифом Міністерства освіти України „Вступ до мовознавства” (1986 р).

Спочатку на кафедрі угорською мовою читалися тільки такі дисципліни:

„Сучасна угорська мова”, „Історія угорської літератури”, „Угорська діалектологія” та „Методика викладання мови і літератури”, а всі інші – українською чи російською. Нині на угорському відділенні читається ряд нових загальних дисциплін угорською мовою, як, наприклад, „Основи мовознавчих досліджень”, „Орфографічний практикум”, „Соціолінгвістика”, „Основи риторики і ораторського мистецтва”, „Професійна етика”, „Основи літературознавчих досліджень”, „Актуальні питання сучасної угорської літератури” та нові спецкурси.

Студенти першого курсу угорського відділення проходять двотижневу фольклорну, II курсу – діалектологічну, а IV і V курсів – педагогічну практику. Студенти третього курсу проходять семестрове навчання в Дебреценському університеті, а студенти V-го курсу – місячну переддипломну практику в бібліотеці ім. Сийчені та Будапештському університеті.

Першими викладачами на угорському відділенні були І.Зикань та Є.Гортвай, а старшим лаборантом – А.Гедеш.

Зараз на кафедрі угорської філології штатними викладачами працюють: П.Лизанець – завідувач кафедри, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України; К.Горват – кандидат філологічних наук, доцент; М.Дерке – кандидат філологічних наук, доцент; Х.Зийкань – кандидат філологічних наук, ст. викладач; Е.Борбель, Д. Гульпа, М. Антоненко, Е.Чука, Л.Ур – старші викладачі.

Поряд із навчальною роботою викладачі кафедри були залучені й до активної наукової роботи. Систематично і планомірно наукова робота розпочалася з 1966 року, коли угорське відділення було переведено на філологічний факультет і викладачі разом зі студентами приступили до збору фольклорного, діалектологічного та топонімічного матеріалу на території Закарпаття, де компактно проживає населення угорської національності. Підготовці кадрів високої кваліфікації сприяло відкриття на кафедрі у 1968 році аспірантури. Було захищено 10 кандидатських дисертацій і одну докторську (П.Лизанець, 1971). Викладачами та студентами угорського відділення опубліковано понад 70 монографій та підручників і більше 800 наукових статей. Двоє аспірантів – К.Шовш та Р.Біров – захистили кандидатські дисертації, працюючи в Центрі гунгарології. Серед наукових монографій виділяються тритомна монографія П.Лизанця про угорсько-українські міжмовні контакти (1970–1976) та його ж Лінгвістичний атлас угорських говорів Закарпаття в трьох томах (1992–2003).

На ці монографії з’явилося понад 30 рецензій як українських, так і зарубіжних учених. Вийшов російсько-українсько-угорський фразеологічний словник (1985). Крім того, колектив кафедри є співавтором семитомного „Загальнокарпатського діалектологічного атласу” (1989–2003). Підготовлено і вперше видано „Народні балади угорського населення Закарпаття” (1974), збірка казок Закарпаття „Три золоті стріли” (1973), першу антологію угорської літератури Закарпаття „Дорогою щастя” (1985), п’ять навчальних посібників для початківців, які вивчають українську та угорську мови (1991–2001). За редакцією

проф. П. Лизанця у 2001 році вийшов із друку „Угорсько–український словник”. Видані також монографії „Географічні назви 14 населених пунктів Ужгородського району”, „Михайло Лучкай. Граматика слов’яноруська”, друкується частинами „Словник угорських говорів Закарпаття”, видані три бібліографічні покажчики та багато інших праць.

Новим імпульсом у розвитку наукових досліджень колективу було створення Центру гунгарології (січень 1988) на базі кафедри угорської філології. Засновано у 1990 році науковий журнал Центру „Acta Hungarica”, дев’ять номерів якого уже побачили світ. На базі Центру гунгарології у 1993 році створено Закарпатське угорськомовне наукове товариство, до якого входять 37 докторів та 45 кандидатів наук. Це товариство теж має свій журнал „Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства”, чотири номери якого уже вийшли з друку. П’ятий вийде у кінці року. Тут у 1998 році створено і працює „Закарпатське угорськомовне наукове товариство студентів та молодих дослідників”.

Уперше в історії України в лютому 2000 року ВАК України була затверджена спеціалізована вчена Рада із захисту кандидатських дисертацій з угорської мови та літератури (голова проф. П. Лизанець). Таким чином, в Україні, зокрема на базі УжНУ, створена ціла мережа гунгарологічних та навчальних закладів. Починаючи з 1996 року, міжнародні зв’язки стають тіснішими та цілеспрямованішими. В цей час для студентів читали лекції відомі угорські академіки: Барці Гийза, Бенке Лоранд, Гойду Пийтер, Імре Шому, Калман Бийла, Кепеці Бийла, Кіффер Ференц, Ортуті Дюло та багато інших професорів, які у кафедральній книзі почесних гостей залишили свої враження про стан навчального процесу на угорському відділенні. Викладачі УжНУ були нагороджені медаллю Чюрі Балінта за значні досягнення у дослідженні угорських говорів. П. Лизанець отримав нагороду „Pro Cultura Hungarica”.

Тісно співпрацюється з науковими закладами Москви (Інститути мовознавства та слов’янознавства), Києва (Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут літературознавства, Київський національний університет), а також із науковими закладами та вузами Угорщини: Інститут мовознавства, Інститут літературознавства АН Угорщини, Будапештським, Дебреценським та Сегедським університетами, Центрами гунгарології Парижа, Рима та Габмурга, а також з академічними установами та вузами Молдови, Польщі, Словаччини, Чехії, Сербії, Хорватії, Македонії, Словенії та Чорногорії щодо видання семитомної монографії „Загальнокарпатський діалектологічний атлас”. Професор П. Лизанець з 1986 по 1996 рік був віце-президентом Міжнародного товариства з угорської філології. Відтоді й по сьогодні доцент К. Горват є членом виконавчого комітету цього товариства.

Перспектива для гунгарологічних досліджень як в Україні в цілому, так і в УжНУ зокрема — велика.

„Новини Закарпаття ”, 25. IX. 2003.

Павло Русняк

Jubileumi tudományos konferencia
40 éves az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar tagozata

Az évforduló alkalmából „Magyar nyelvi és irodalmi kontaktusok polietnikai társadalmi közegben” címmel nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek a Hungarológiai Központban. A plenáris ülésen Vaszil Marinec professzor, az egyetem megbízott rektora köszöntötte az ünnepelteket, a tanszék egykori és mai tanárait, jelenlegi diákjait és korábbi végzőseit. A tagozat működésének négy évtizedes útjáról Lizanec Péter tanszékvezető professzor tartott tájékoztatót.

A fórum szekcióülésekkel folytatta munkáját, melyeken érdekes és tartalmas előadások hangzottak el. Az irodalomtudományi szekció keretében például, amely Vaszócsik Vera docens elnöklétével működött, a tanárnő Kertész Imréről, az első magyar Nobel-díjas íróról beszélt, Csuka Emőke „Az idő problematikája Balla László A végtelenben találkoznak c. regényében” címmel tartott előadást, Antonenkó Miklós pedig az életfilozófia témáját elemezte Arvo Valton észt író prózaművészetében.

A nyelvföldrajzi és etnográfiai szekción Jackovics Marianna a szöveg-fonás szókincsének kutatását mutatta be a tudományos irodalom tükrében, Berta Eleonóra a virrasztással kapcsolatos szokásokat ismertette a Felső-Tiszavidéken.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2003. szeptember 27.

(radvanci)

Negyven év mérlege

Ahonnan pedagógusaink, íróink elindultak...

Az Ungvári Állami Egyetemen 40 évvel ezelőtt jött létre a Magyar Filológiai Tagozat. Ebből az alkalomból nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek a Hungarológiai Központban. A „Magyar nyelvi és irodalmi kontaktusok polietnikai társadalmi közegben” címmel megtartott fórumon áttekintették a tagozat – ma Magyar Filológiai Tanszék – előtörténetét, a kezdés éveit, összegezték módszertani és tudományos tevékenységének legfontosabb eredményeit. A nyelvészeti, a nyelvföldrajzi és az etnográfiai, valamint az irodalomtudományi szekció ülésein a tanszék tanárai és a Hungarológiai Központ munkatársai tartalmas előadásokkal léptek a hallgatóság elé.

De árnyalták a képet azoknak a rangos hazai és külföldi vendégeknek a felszólalásai is, akik eljöttek, hogy köszöntsék az ünnepelteket és kifejtsék a tanszék munkájával, hiánypótló szerepével kapcsolatos gondolataikat. A Hungarológiai Központban az egybegyűlteket üdvözölte Lizanec Péter tanszékvezető professzor, a filológiai tudományok doktora a magyar tagozat fennállásának negyvenedik évfordulóját a kárpátaljai magyarság életének egyik mérföldköveként jellemezte. Mint elmondta, vidékünk magyar humán értelmiségének zöme itt gyarapította tudását, innét indult el, hogy aztán pedagógusként, íróként, újságíróként, kiadói munkatársként stb.

kamatoztassa megszerzett ismereteit. A tudományos kutatások terén új impulzust jelentett a Hungarológiai Központ megalakulása a tanszék bázisán, ugyancsak fontos esemény volt a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság létrehozása, amelynek soraiban 37 nagydoktort és 43 kandidátust találunk. Szintén a Hungarológiai Központ bázisán szervezték meg a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetségét. Az ország történetében először itt alakult 2000-ben a Legfelsőbb Minősítő Bizottság jóváhagyásával tudományos szaktanács kandidátusi értekezések védésére magyar nyelvből és irodalomból. Mindezt összegezve elmondható, hogy Ungváron a magyarságtudomány strukturális bázisa született meg az eltelt négy évtized során, mondta Lizanec professzor.

Szabó Vilmos, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára elmondta, hogy az eseményhez illően emeli ennek ünnepélyességét, hogy jelen vannak itt a nemzeti-ségi kisebbségek jogaival foglalkozó Ukrán–Magyar Vegyes Bizottság tagjai is. E bizottság Ungváron megtartott ülésén hangsúlyozták a negyven éve fennálló magyar tanszék és a tizenöt éve működő hungarológiai Központ jelentőségét. Örömteli fejleményként említette, hogy döntés született a magyar történelem tanszékének létrehozásáról az egyetemen. Az államtitkár annak a reménységének adott hangot, hogy folytatódni fog az ígéretes folyamat, amely itt megindult a helybeli magyar értelmiség képzése érdekében, a Határon Túli Magyarok Hivatala nevében elismerését tolmácsolta Lizanec Péter professzornak gyümölcsöző munkásságukért.

Kun Melinda, az Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskola tizedikes diákja az alkalomhoz illő szép virágénekeket adott elő. Majd Ivan Rohács, a megyei tanács elnökhelyettese köszöntette az ünnepelteket. Ivan Rohács a közigazgatás kitüntetését adta át a tanszékvezető professzornak, Nuszer Ernő pedig átnyújtotta Horváth Katalin és Vaszócsik Vera docensnek a megyei tanács díszoklevelét.

Hennagyij Moszkal, a Nemzetiségi és Migrációs Állami bizottság elnöke, az ukrán állam nevében köszöntve az ünnepelteket, a készülöben levő ukrán–magyar szótár kiadásának támogatásáról biztosította a kollektívát. E gondolatokhoz társulva, Gazda László magyar parlamenti képviselő, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közgyűlés elnöke a fórum résztvevőinek tapsa közepette jelentette be, hogy a maguk részéről félmillió forinttal kívánják támogatni ezt a nemes ügyet, Zilahi László, a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériumának főosztályvezetője, Magyar Bálint oktatási miniszter elismerését tolmácsolta és kitüntetést nyújtott át Lizanec Péternek. Gajdos István ukrán parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke kifejtette: egy nemzet, egy közösség műveltségét, szellemi potenciálját az határozza meg, hány nagy elmét tud adni a világnak. Magyarország élen jár ebben, immár irodalmi Nobel-díjasa is van. Ugyanakkor az is fontos, hogy az anyaországtól elszakadt nemzetrész olyan értelmiségi réteggel rendelkezzen, amely tudásával és elszántságával képes szolgálni a fennmaradást. Az egyetem magyar filológiai tanszéke igen sokat tesz ennek érdekében, pótolhatatlan műhely ebben a tekintetben. A vegyes bizottság ülésén született határozat pedig a magyar történelmi tanszék létesítéséről egy újabb lépés a megmaradás, a boldogulás útján. Gajdos István az UMDSZ elnökeként és parlamenti

кépviselőként gratulált az eredményekhez és további munkát kívánt a tanszéknek. Ezt tette Vaszil Marinec professzor, az egyetem megbízott rektora is, hozzáfűzve, hogy remélhetőleg tovább fognak erősödni mind a tanszék, mind az egész egyetem ma is kiváló kapcsolatai a debreceni, szegedi, budapesti és más magyarországi egyetemekkel, illetve főiskolákkal.

Végezetül Györke Magdolna docens, a filológiai tudományok kandidátusa beszélt múltjáról, jelenéről, jövőjéről, a tanárok és diákok helytállásáról. Lizanec Péter tanszékvezető professzor köszönetet mondott a tanszék és az ő címére elhangzott jókívánságokért, a kitüntetésekért, s az általa irányított kollektíva odaadó munkájáról biztositotta a jelenlévőket.

Az ünnepi megemlékezésen jelen volt Tóth János, Magyarország ukrajnai nagykövete, Németh János, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője és Szabó Ottó, a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2003. szeptember 30.

Barát Mihály

Угорське відділення: позаду 40-річний рубіж

У вересні 1963 року в Ужгородському університеті було розпочато підготовку спеціалістів з угорської мови та літератури. За 40 років діяльності угорці підготували чимало спеціалістів для шкіл, вузів, редакцій ряду ЗМІ, державних закладів і установ.

Першими викладачами кафедри були І.Зикань та Є. Гортвай, а тепер славні традиції цього підрозділу філологічного факультету успішно примножують завідувач кафедри, професор П.Лизанець, доценти К.Горват, М.Дерке, старші викладачі Х.Зийкань (кандидат філологічних наук), М.Антоненко, Д.Гульпа, Е.Борбель, викладачі Л.Ур, Е.Чука. На кафедрі захищено одну докторську й десять кандидатських дисертацій, видано понад 70 монографій і підручників. Особливо слід виділити тритомну працю професора П.Лизанця про міжмовні контакти угорців і українців (70-ті роки XX ст.), Лінгвістичний атлас угорських говорів цього ж автора (1992–2003), російсько-українсько-угорський фразеологічний словник та ін.

На базі кафедри створено й відомий нині далеко поза межами краю Центр гунгарології. Під його егідою 10 років тому в краї почало діяти Закарпатське угорсько мовне наукове товариство. А 2000-го року вперше в Україні почала діяти спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій з угорської мови та літератури, яку очолює професор П.Лизанець.

Кафедра активно розвиває міжнародне співробітництво, особливо з вузами України, Угорщини, Росії та ряду інших країн Європи. У результаті такої співпраці з науковими закладами, академічними установами та вузами понад 10

країн світу вирішується питання виходу у світ Загальнокарпатського діалектологічного атласу.

Нещодавно в рамках відзначення ювілею кафедри на філологічному факультеті побували гості з Сегедського педагогічного університету. Вони ознайомилися з буднями ужгородських, зокрема угорських філологів, обмінялися думками щодо шляхів подальшої співпраці.

Є всі підстави вважати, що кафедра успішно розвиватиметься й надалі, чого, власне, „Погляд” і бажає її колективу.

„Погляд”, 30. IX. 2003.

„...a köpönyegforgatást méltatlannak tartom”

A közéletben szerepet vállaló emberek gyakran fejtik ki álláspontjukat, mondják el véleményüket az írott és elektronikus médiában. Tudjuk, miként gondolkodnak az aktuális gazdasági, politikai, társadalmi, helyzetről, mi foglalkoztatja őket, hol jártak legutóbb és hová készülnek. Sokkal kevesebbet, olykor szinte semmit sem tudunk viszont magánéletükről. Kulcslyuk című rovatunkban épp ezért Kárpátalja ismert közéleti személyiségeit faggatjuk, kicsit másképp...

E heti vendégünk Lizanec Péter professzor, a filológiai tudományok doktora, Ukrajna érdemes tudósa, az Ungvári Nemzeti egyetem magyar filológiai tanszékének vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója.

– *A professzor úr mindig szívén viselte az utánpótlásnevelést...*

– Ez természetes, hiszen a fiataloké a jövő. Fontosnak tartom a folyamatosságot, hogy mindig legyen, aki továbbviszi a stafétabotot. Jelenleg kilenc munkatársa van a tanszéknek, s számomra örömdetes, hogy valamennyien egykori diákjaink. Fiatalodik a kollektíva, átlagos életkora 40 év.

Munkájából kifolyólag napjai nagy részét fiatalok között tölti. Vajon unokáira mennyi idő jut?

– Nemcsak az unokákra, a nejemmel való közös időtöltésre is kevés idő jut, mivel még a hétvégéket is az íróasztalnál töltöm, valamilyen tudományos munkával. Andika 20, Mártika 12 éves, s bár kisebb korukban sokat voltunk együtt, nagyokat sétáltunk, teniszeztünk, ma már ritkábban van lehetőségünk a közös alkalmakra. A lányok most épp a fiatalemberek iránt érdeklődnek. De ez az élet rendje.

A mai fiatalok mennyiben másak, mint az Ön ifjúkorában?

– Más a látásmódjuk, gyakorlatiasabbak, határozattabbak, tudják, mit akarnak, és hogyan érik el a céljukat. De nekem csak kellemes tapasztalataim vannak velük kapcsolatban.

Emlékszik-e rá, mikor volt utoljára nagyon boldog? És elkeseredett?

– Unokáim születése nagy öröm volt számomra. De általában véve: soha nem voltam gazdag anyagiakban, mégis boldognak éreztem magam, mert azzal foglalkozhattam, amit szerettem. Valahányszor gond, probléma adódott az életemben, amikor

belefeledkeztem egy-egy tudományos munkába, cikkbe, megszűnt számomra a külvilág, teljesen tovatűntek a hétköznapi gondok. A munka meglegedettséggel töltött el, általa kiteljesedtem. És ez így van a mai napig. Elkecserevedve? Teljesen letaglózott édesanyám váratlan halála. Az azt követő időszak nagyon nehéz volt számomra.

– *Mely emberi tulajdonságot nem kedveli?*

– A hazugságot, a félrevezetést és a köpönyegforgatást méltatlannak tartom.

– *Mi a kedvenc olvasmánya? Ki a kedvenc írója?*

– Mindig az a kedvenc, amit éppen olvasok. Most fejeztem be Kertész Imre Sorstalanság című regényét. A magyar irodalomból Petőfi Sándor, az ukránból Olga Kobiljanszka tartozik a legkedveltebb olvasmányaim közé.

– *Úgy tartják, a tudományban jártas emberek elvesznek a gyakorlati élet útvesztőjében. Ön milyen viszonyban van a technikával?*

– Egy csöpögő vízcsapot meg tudok javítani, ha egy szöveget kell beverni a falba, azért sem megyek a szomszédba. De szégyen, nem szégyen, megmondom őszintén, ha valami komolyabb probléma van a háztartásban, mestert hívatok. A komputerrel sem kerültem még közelebbi viszonyba, de ami késik, nem múlik...

– *Milyen étel kerül az asztalra, ha a felesége kedveskedni akar Önnek?*

– Csak a hála és az elismerés szavai jutnak eszembe, ha a hátunk mögött álló 48 évi házasságra gondolok. Feleségem nagyszerűen főz, s tudja, ha káposztás vagy túrós sztrapacska, esetleg kremzli kerül az asztalra, azzal mindig osztatlan sikert arat nálam.

– *Mi az, amit mindenképpen szeretne még megélni?*

Szeretném, ha még nagyon sokáig, jó egészségben együtt élhetném meg a mindennapi örömeket családom körében. Ami a munkát illeti: feltétlenül be szeretném fejezni két megkezdett monográfiámat, és elérni, hogy nyomtatásban is megjelenjenek.

„Kárpáti Igaz Szó ” 2003. december 20.

Magyar Tímea

2004

Видатний вчений родом із Ізвора

Праця і життя професора Петра Лизанця – це тритомний „Атлас венгерских говорів Закарпаття”. Він – завідувач кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології УжНУ. Робота над атласом – це дорога в тридцять свідомих років наукового життя, попри всі інші обов’язки вченого і керівника, організатора угорської науки в Закарпатті. Відрізок життя в тридцять років – це серйозно. Коли зважити на підготовчий етап, то додається ще десяток. Бо

розпочинається робота над атласом не із безпосереднього збору лексичного чи фразеологічного багатства й картографування, а з підготовки ґрунтовних Питальників для респондентів. Так і появилися в 1972 р., потім 1976 р., 1985 рр.

Атласи – це модерна лінгвістика, започаткована всюдисущими піонерами-французами, потім геніально підтримана точними німцями. Картографується поширення лексеми-поняття на території краю, в даному випадку на угорськомовній території.

Перший том праці вийшов в Академії наук Будапешта 1992 р. Він, звісно, містив теоретичну частину, принципи картографування, бібліографію робіт. Другий том побачив світ в Ужгороді 1996 р. і третій – щойно – в Ужгороді-Дебрецені. Третій том охоплює лексику рослинного і тваринного світу, навіть дитячу лексику, яку, наскільки знаю, з часів Федора Потушняка – археолога, письменника і лінгвіста – ніхто не досліджував. Коментар до карт вміщує не лише наукове пояснення, а й приклади з фразеологізмів, повір'їв, приповідок, рисунок картографованого поняття-лексеми. Третій том пропонує і районування угорських говорів. Здається, вперше в гунгарологічній науці – звідні карти.

Усі три томи вміщують 1215 лексичних карт. Це – гігантський матеріал, який під силу б цілому колективу лінгвістів високого класу, ґрунтовної фахової підготовки. Аж тут – одна людина. Це – проф. Петро Лизанець. Правда, він значить усіх своїх помічників, навіть студентів-записувачів (уперше в аналогічній практиці), усіх технічних робітників.

Тритомний „Атлас венгерських говорів Закарпаття” проф. Петра Лизанця – титанічна праця світової лінгвістики. Так її оцінили й колеги з кафедри, а також відомі лінгвісти зарубіжжя.

Як автор есеїстичної книги „Феномен професора Лизанця” вітаю свого вчителя зі значною перемогою на лінгвістичних висотах науки. Іноді просто дивно, звідки черпає енергію ця неспокійна людина, коли турбується відновленням старих і доцільних назв населених пунктів краю, також – точністю написання угорських топонімів та антропонімів, знищуваних радянським режимом, керує кафедрою, Центром гунгарології. Все це практична лінгвістика в поєднанні з високою наукою. Видається, зараз в Ужгороді немає лінгвістичної величини рівня проф. Петру Лизанцю, хоч є чудова діалектологічна школа.

2.VI.2004.p.

Володимир Фединишинець

Hogyan él most a professzor Úr?

Engedtessek meg, hogy volt magyar szakos diákként, személyes emlékeimmel vezessem be a Lizanec Péter professzorral, a filológiai tudományok doktorával készült interjúmat.

Miután 1983-ban lelkészcsaládból származó fiatalként felvételt nyertem az Ungvári Állami (jelenleg Nemzeti) Egyetem filológiai karára, akadtak olyan „keményvonalas” elvtársak, akik attól féltek, hogy vallásos propagandát fogok kifejteni a diákszállóban, s ezért meg akarták akadályozni a kollégiumi elhelyezésemet. Ám a professzor úr, aki akkor a tanszékvezetőség mellett a kar dékánja is volt, nem engedte, hogy hátrányos megkülönböztetés érjen, s keresztülvitte, hogy mégis csak kapjak egy helyet a diákszállóban. S akkor is ő húzott ki a slamasztikából, amikor egy túlbuzgó tanár igyekezett kirúgatni, amiért nem akartam részt venni egy ateista esten ...

De mint él most a 75 éves kora ellenére ma is igen aktív, a magyar filológiai tanszék vezetőjeként, a Hungarológiai Központ igazgatójaként és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnökeként sokrétű tevékenységet folytató nyelvész?

– Nagyon sok munkám van – fejt ki beszélgetőtársam. – Elsősorban a tanszékkel foglalkozom, azt tartom feladatommá, hogy vezetgessem diákjaimat a tudomány ösvényein. Szeretem őket, s tapasztalom, hogy ez az érzés kölcsönös. A tanárokkal kapcsolatban pedig nagy figyelmet fordítok rá, hogy tudományos kutatásokat folytassanak, mert csak így adhatnak át igazán tudást a hallgatóknak. S nagyon örülök neki, hogy tanszékvezetővé való kinevezésem óta tizenkét tanár védte már meg a kandidátusi disszertációját.

– Mivel foglalkozik a tanszékvezetés, az előadások mellett?

– Szerkesztem a Hungarológiai Központ folyóiratát, az Acta Hungaricát, amelynek már tizenkét kötete jelent meg, illetve a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményeit, melyekből eddig öt látta meg a napvilágot. Tavaly megjelenttem a Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások Atlaszának a harmadik, s egyúttal zárókötetét, s miután 2001-ben kiadtuk a Magyar – ukrán szótárt, összeállítottam az Ukrán – magyar szótárt, melynek anyagai már a nyomdában vannak, csak sajnos, nincs pénzünk a megjelentetésére...

Ugyanakkor nagyon örülök annak, hogy a magyarságtudomány olyan hálózata jött létre itt, Kárpátalján, ami párját ritkítja a régióban. 1965-ben megszületett a tanszék, három évre rá beindult az aspirantúra, 1988-ban létrehoztuk a Hungarológiai Központot. Ennek bázisán később megalakult a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége, 1993-ban pedig a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság.

– Miként sikerült 75 éves korára is megőrizni a frissességét, az aktivitását?

– Nagyon sokat jelent, hogy – amennyiben egészséges – idősebb korban is aktív van dolgozzon az ember, s lelje kedvét a munkában. Ha az ember dolgozik, és látja is az eredményét, akkor örömmel, jókedvvel munkálkodik. Nem szabad elhagyni magunkat. Az élet, persze, nehéz, s nekem is voltak keserű pillanataim, de amikor

foglalkozni kezdek valamilyen tudományos munkával, menten elfelejtem a kellemetlenségeket.

„*Kárpáti Igaz Szó*”, 2004.november.11.

Lajos Mihály

2005

Isten éltesse, Professor Úr!

Ma ünnepli 75. születésnapját *Lizanec Péter* professor, a filológiai tudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója, Ukrajna érdemes tudósa.

A tudós emberi nagyságát, az alkotó személyiség valódi értékét az határozza meg, hogy művei mennyire időtállóak, hogyan szolgálják a társadalom, az ország, a tudomány fejlődését, nemzetközi tekintélyének növelését. Lizanec professor tudományos munkássága ebben a tekintetben egyedülálló Kárpátalján: iskolát teremtett a kárpátaljai ukrán/ruszin és magyar nyelvjárások kutatásában. Pályája elején az ukrán nyelvjárásokkal foglalkozott, 1959-ben védte meg kandidátusi disszertációját Kárpátalja nagyszőlősi járásának tiszántúli ukrán nyelvjárásai címmel. Doktori értekezésének (1971) már a címe – Ukrán–magyar nyelvközi kapcsolatok (hungarizmusok az ukrán nyelvben) – is jelzi, hogy mennyire fogékony az itt élő népek nyelve és hagyományai egymásra hatásának a feltárására. Mintegy félezer tudományos publikációjának minden megállapítása, következtetése a napjainkban változó értékrend tükrében is pontos és helytálló, mert a tudós alapelve, hogy a nyelvtudományban a legfontosabb a hiteles nyelvi anyag dokumentálása, a filológiai pontosság. Tudományos munkássága rendkívül gazdag, bibliográfiája évente jelentősen gyarapodik. Csak néhány munkát ragadunk ki e hatalmas életműből, amelyekre rendszeresen hivatkoznak a hazai és külföldi kutatók: az ukrán–magyar és a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokkal foglalkozó monográfiák, a kárpátaljai magyar nyelvjárások háromkötetes atlasza, a kárpátaljai nyelvjárások szótára, számos tankönyv, módszertani segédeszköz, tudományos cikkek százai...

Nagyrészt az ő publikációinak és kitartó munkájának köszönhető, hogy máig több mint ötven magyarlakta kárpátaljai település kapta vissza történelmi nevét. Túlzás nélkül állíthatjuk: Lizanec professor neve és nemzetközi tekintélye, tudományosan korrekt indoklása nélkül ez nem valósulhatott volna meg. Alapos levéltári kutatómunka után, a reális nyelvi tényeket véve alapul, 95 település történelmi nevének visszaállítását terjesztette az Ukrán Legfelső Tanács elé.

Amikor 36 évesen kinevezték a magyar tanszék vezetőjévé, rá hárult a feladat, hogy létrehozzon egy műhelyt, ahol felkészült tanárok megfelelő szinten képeznek

magyar nyelv- és irodalomtanárokat. Vezetésével 14 kandidátusi értekezést védtek meg a hungarológiai kutatások témakörében. A tanszék bázisán megszervezte az ungvári Hungarológiai Központot, kiváló alapot teremtve ezzel a magyarságtudományi kutatásokhoz. A Hungarológiai Központban létrehozta azon tudósok szervezetét, akik az ungvári egyetem egykori végzőseiként Ukrajnában magyar nyelven is művelik a tudományokat, illetve kezdeményezője volt a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége megalakulásának. Több nemzetközi és országos szimpóziumot és konferenciát szervezett a hungarológia kérdésköréből. Részt vesz számos nemzetközi téma kutatásában: tagja az összkárpáti nyelvatlasz nemzetközi szerkesztőbizottságának és a *Linguistica Uralica* szerkesztőbizottságának, az ukrainai szlavisták bizottságának, az MTA SZSZBM Tudományos Testületének, tiszteletbeli tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, alelnöke volt a nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak, elnöke a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságnak....

Lankadatlan figyelemmel kíséri a kárpátaljai magyar iskolai oktatást, a tanszék tanáraival együtt kérelmet nyújtott be az Ukrán Oktatási Minisztériumba a magyar nyelv- és irodalomórák számának növelése, valamint Magyarország történetének a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban rendes tantárgyként való oktatása érdekében. A felterjesztést pozitívan bírálták el, s 1988-tól Magyarország története rendes tantárgy a magyar tannyelvű iskolákban. Horváth Katalin docenssel együtt tankönyveket ír az ukránul tanulni kívánó magyarok és a magyarul tanulni akaró ukránok és oroszok számára...

A magyarországi tudóstársadalom is nagyra értékeli Lizanec Péter professzor munkásságát: a magyar tudomány és kultúra fejlesztéséhez való hozzájárulásáért 1986-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csűry Bálint-émlékéremmel, 1988-ban a magyar kormány a Pro Cultura Hungarica éremmel és emléklappal tüntette ki. A professzor nemzetközi tekintélyét jelzi, hogy meghívott tanárként előadásokat tartott ausztriai, észtországi, magyarországi, németországi, oroszországi, szlovákiai, ukrainai egyetemeken, főiskolákon és tudományos intézményekben.

A ma 75 éves Lizanec Péter professzor életműve nem lezárt. Aktivitása, szellemi frissessége, sokoldalú érdeklődése töretlen. Közel nyolcszáz egykori végzős és ma tanuló magyar szakos hallgató, nyugdíjas és aktív tanár, hungarológus nevében kívánunk a Professzor Úrnak erőt, egészséget és további gyümölcsöző alkotó tevékenységet.

Isten éltesse, Professzor Úr!

„Kárpáti Igaz Szó ” 2005. július 2.

Borbély Edit, Úr Lajos,
az Ungvári Nemzeti Egyetem
Magyar Filológiai Tanszékének oktatói

Феномен професора Петра Лизанця

75-річчя з дня народження вченого-мовознавця,
заслуженого діяча науки і техніки України

Коли в лісорубській сім'ї Миколи Лизанця в с. Извор, що на території сьогоднішнього району Закарпатської області, у 1930 році народився син Петро, ніхто б не взявся пророкувати йому майбутнє великого вченого.

Життя було нелегким, крім цього хлопчика, у батьків було ще четверо дітей. Через шість років Лизанці у пошуках кращої долі переїхали до присілка Шом-колонія, що на території сучасного Берегівського району. Село раніше називалося Бийкеші-тоньо, від прізвища місцевого поміщика Бийкеші, який наймав на роботу переселенців із гірських районів для осушення та освоєння мочарів. Скінчивши початкову школу, Петро у 1941 році вступив до Мукачівської горожанської. Звідти у 1945 році був переведений до Берегівської гімназії з українською мовою навчання, котру закінчував уже за часів СРСР як середню школу.

Прагнення до знань привело юнака у 1948 році до Ужгородського державного університету, а вибір факультету – філологічного – ґрунтувався на зацікавленні гуманітарними науками та, особливо, мовознавством. Володіючи досконало українською та угорською мовами, ще під час навчання у вузі досліджував міжмовні паралелі. Особливо актуальною для нього стала ця проблема, коли він, збираючи лексичний матеріал до кандидатської дисертації про українські / русинські говори Закарпаття, зафіксував на цій території чимало угорських запозичень. Кандидатську захистив у 1959-му, докторську – у 1971 році.

У 1963-му Петро Лизанець стає доцентом кафедри української мови університету. У 1966 році як такого, що добре володіє угорською мовою, молодого вченого обирають завідувачем кафедри угорської мови та літератури на відділенні філологічного факультету УжДУ, якою керує по сьогоднішній день. У 1972 році Лизанець отримав звання професора. У 1977–1984 роках був деканом філологічного факультету.

У короткій статті оглянути і належно оцінити зроблене Петром Лизанцем за майже піввікове служіння науці вельми складно, можна дати лише загальний огляд. У цьому сенсі насамперед слід говорити про новаторство, адже науковець першим проорав глибокі борозни на ниві українсько-угорських міжмовних зв'язків, досліджуючи їх у всій багатовимірності. Це стало можливим завдяки досконалому володінню двома мовами, помноженому на надзвичайну працездатність, самодисципліну та організаторський талант. Все в сукупності дозволило відомому поетові та публіцистові Володимиру Фединшинцю сформулювати „Феномен професора Лизанця”.

Основа цього феномену – в різносторонній діяльності професора як у гунгарології, так і у славистиці, в його багаторічних невтомних дослідженнях, результати яких настільки вагомі, що могли б репрезентувати доробок окремо взятого науково-дослідного інституту. Від 1957 року Петро Миколайович опублікував понад 300 наукових статей і 56 монографій та окремих видань, серед яких вузівські підручники, навчальні посібники, брошури тощо. В науковому доробку – 22 одноосібні видання, у тому числі шість ґрунтовних монографій. Вони відображають широко планові наукові інтереси, дослідження сучасної української мови, українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, української та угорської лексикографії, лінгвогеографії, фразеології та діалектології.

Коли вести мову не лише про кількість, а й про якість зробленого, то і тут мало хто може зрівнятися з професором. У більш ніж 600 працях вітчизняних та закордонних дослідників є покликання на наукові роботи Лизанця, загальна ж кількість покликань на нього близько 2000!

З 1973-го Петро Лизанець – член редколегії колись Всесоюзного журналу „Советское финноугроведение”, який від 1990-го реорганізовано в європейське видання „Linguistica Uralica”. Закарпатський учений був заступником голови Міжнародної редакційної колегії цільової програми країн РЕВ „Вивчення інтерференції мов і діалектів Карпатського ареалу. Загально-карпатський діалектологічний атлас”, з 1986 по 1996 рр. – віце-президентом Міжнародного Товариства з угорської філології. Лизанцеві довелося бути головним чи відповідальним редактором понад 30 всесоюзних, республіканських, міжвузівських та внутріуніверситетських наукових збірників, навчальних посібників і методичних розробок, а також членом редколегій понад 60 такого роду видань.

Протягом останніх півтора десятиліття Петро Миколайович редагує два журнали – загальноукраїнський „Acta Hungarica” та „Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства”. Він – відповідальний редактор „Угорсько-українського словника” (2001), „Українсько-угорського словника”, „Українсько-угорського словника стійких словосполучень” (обидва в друці), а також „Словника угорських говорів Закарпаття” (ч. I, 2000; ч. II, 2003; ч. III, 2004).

У 1988 році на базі кафедри угорської філології згідно з договорами, укладеними між СРСР та Угорщиною, було створено Український Центр гунгарології, який Петро Лизанець очолив за сумісництвом. Такі наукові центри з угорської проблематики за кордонами Угорщини, крім Ужгорода, є лише в Парижі, Римі та Гамбургу. Протягом більш ніж півтора десятиліття учений уміло веде корабель української гунгарології, координуючи співпрацю вітчизняних науковців із закордонними.

Професор Лизанець – постійний учасник міжнародних, всесоюзних і республіканських наукових конференцій, конгресів, симпозіумів і нарад. Географія його поїздок охоплює майже всю Європу, у їхньому переліку – естонський

Таллінн і фінські Турку та Ювіскуле, німецькі Бамберг, Мюнхен, Берлін, російські Москва, Іжевськ, Йошкар-Ола, Саранськ, Сиктивкар, польські Краків, Варшава, македонські Охрид, Скоп'є, словацькі Нітра, Пряшів, угорські Дебрецен, Сегед, Ніредьгаза, югославський Белград тощо. Побував на найвищих наукових форумах у столицях Угорщини, Словаччини, Росії, Бельгії, Італії, Франції, Польщі, Молдови, Македонії, Сербії та Чорногорії, чим довів авторитет і життєспроможність створеної ним у стінах ужгородського вузу наукової школи.

Наукові здобутки Петра Лизанця високо оцінює і рідна країна Україна, і сусідня Угорщина, нагородивши багатьма медалями, почесними дипломами, званнями. У 1995 році Петрові Лизанцю указом Президента України присвоєно звання Заслуженого діяча науки і техніки України, у 2002 році його обрано доктором Угорської академії наук.

Професор Петро Лизанець багато зробив на ниві просвітництва, зближення культур і мов двох сусідніх народів. Один із численних прикладів – цикл публікацій „Вивчаємо угорську мову”, вміщений у провідних газетах краю „Новини Закарпаття” та „Карпаті іғоз со”, а потім виданих окремими книжками. Незаперечні досягнення цього науковця, педагога, просвітянина дозволяють вважати Петра Лизанця однією з найпомітніших особистостей у науці та культурі краю другої половини ХХ – початку ХХІ сторіч.

„Закарпатська Україна”, 2.VII.2005 р.

Василь Бедзір

Глибока ораниця Петра Лизанця

Доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології... Це все про Петра Лизанця, ученого з міжнародним іменем, гунгарознавця.

Сьогодні Петро Миколайович – гість „Новини Закарпаття”. А нагодою для нашої зустрічі став його гарний ювілей – 75-річчя, тобто, час, коли з високості прожитого і зробленого видно далеко, а за собою прокладено глибоку ораницю...

– Петре Миколайовичу, як склалося, що ви, син селянина-руснака, вибралися на такі наукові вершини, до того ж усе життя присвятили вивченню мови, здавалося б, вам чужої?..

– Чужої мови не буває. І народу також. Це – не лише моє переконання, а кожної цивілізованої людини. І це дуже прекрасно, коли вдається проникати в таїни незнаних чи незнайомих тобі культур, традицій, мови народу, котрий, проте, близький тобі за духом, і просто тому, що з угорцями я зростав, учився, дружив... І хоч народився на Свалявщині, в селі Ізвор, але ще в дитинстві я

опинився в угорськомовному середовищі: мої батьки у пошуках кращого життя переїхали на Берегівщину.

– **Чому ви віддали перевагу філології, а предметом своїх наукових досліджень обрали саме українсько-угорські міжмовні зв'язки, тоді як кандидатська дисертація була присвячена вивченню південно карпатських говірок Затисся Виноградівського району? Власне, ви повернули вісь інтересів ученого на 180 градусів?**

– Очевидно, жага пізнання незнаного. Кандидатську я захистив, маючи всього 29 років. Був молодий, амбітний, хотілося відкриттів. А тут така перспектива – саме цей аспект у філологічній науці – а себе я мислив філологом ще зі школи – непіднятий пласт невивченої і нерозробленої теми! Так я почав вивчати угорсько-українські міжмовні зв'язки. 1963 року на цю тему виходить друком моя перша праця, через три роки мене призначено завідувачем кафедри угорської філології, яку, до речі, очолюю досі, і мені нічого не залишається, як працювати в цій царині дедалі наполегливіше, глибше докопуючись до розкриття тем, які мене як ученого зацікавили особливо.

– **І що це було?**

– Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття.

– **Чи не занадто вузьке коло інтересів як для вченого такого рівня, чий публікації уже на той час побачили світ у Києві, Чернівцях, Дніпропетровську, Москві, Будапешті, Дебрецені, Таллінні, Йошкар-Олі, в різних академічних виданнях?**

– Якщо це стало справою мого життя, якщо на фактичному матеріалі мені вдалося створити ряд словників, лінгвістичних атласів тощо, то, вважаю, мову ведемо про надзвичайно широке коло наукових інтересів. І не лише моїх. Саме тому темою докторської дисертації я обрав „Українсько–угорські міжмовні контакти (унгаризми в українській мові)”. Результати цієї роботи відображені, крім десятків статей, також у монографії, виданій в Ужгороді 1970 р. Я вивчав і досліджував окремі теоретичні питання мовних контактів, міжмовні стосунки угорських племен з руськими племенами періоду Київської Русі, шляхи проникнення унгаризмів в українську мову, лінгвогеографічний аспект у дослідженні міжмовних контактів тощо.

– **Серед учених-мовознавців неабиякий авторитет становить ще одне ваше дослідження – „Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР”.**

– Я підготував до дисертації ще й „Словник унгаризмів українських говірів” і гордий із того, що значна частина фактичного матеріалу, яка містилася в цих додатках, введена у науковий обіг уперше. А Атлас, до речі, у радянському мовознавстві був одним із перших такого типу – проблемного.

– **Однак відомо, що ви, Петре Миколайовичу, маєте наукові зацікавлення й щодо українських, і закарпатських зокрема, говірок в інших мовах.**

– Справді, ще на початку 60-их років я досліджував українські пінські говірки Берестейщини, що волею радянської влади опинилися в складі Білорусі. Цікавили мене і старослов'янізми та іншомовна лексика у творчості Тараса Шевченка. А потім серйозно захопився „Граматиною слов'янонською” нашо-го славетного земляка Михайла Лучкая, бо в ній подається зіставно- порівняльний опис церковнослов'янської мови української редакції із закарпатським діалектом.

– **Але ж ця граматика була надрукована латинською мовою. Як вам удалося проникнути в лінгвістичні таїни латині, розкриті Михайлом Лучкаєм?**

– Просто вивченням латинської мови я захопився ще в гімназійні роки, а продовжував удосконалюватися уже в студентстві. Можу з гордістю сказати, що мені вдалося, попри владний опір, перевидати цю граматику 1989 року фототипічним способом накладом у 2600 примірників у Києві, у видавництві „Наукова думка”. І тепер ще не так давно недоступний раритет став надбанням широкої наукової громадськості. правда, працю великого закарпатця довелося перекласти українською мовою, до речі, це єдиний переклад граматики Лучкая взагалі, упорядкувати її, написати передмову, примітки і додати словничок діалектних слів як у тексті граматики, так і в додатках до неї.

– **Та все ж на згадку про професора Лизанця одразу виникає асоціація з чи не найавторитетнішим на сучасному етапі в українській науці дослідником саме у галузі гунгарології, а конкретніше – ви чи не головний спеціаліст у дослідженні угорських народних говірок Закарпаття.**

– І не просто говірок, а їхні лінгвогеографічний та лексикографічний аспекти. Довго збирав матеріал – десятиліттями. І нарешті розпочав роботу над укладенням лінгвістичних карт і реєстром словника обстежених говірок. Протягом 1992–2003 років в Ужгороді, Будапешті, Дебрецені виходять друком один за одним три томи „Атласу угорських говорів Закарпаття”, мережа якого охоплює 36 населених пунктів нашої області, де компактно проживають угорці. А потім співпраці з колегами К. Горват і С. Ковтюком підготував до видання „Словник угорських говорів Закарпаття”, у якому майже 50 тисяч словникових статей. Нині у видавництві знаходиться „Українсько–угорський словник” ще більшого обсягу.

Крім того, мені доводиться працювати зі студентами й аспірантами, з колегами старшого віку, я багато часу віддаю методичним напрацюванням у викладацькій роботі, не уникаю організаторської діяльності...

– **А Центр гунгарології, ваше дітище, єдиний в Україні, який ви очолюєте із першого дня його створення? А журнал „Acta Hungarica”, засновником і головним редактором якого ви є? А кафедра угорської філології, якою керуєте ось уже майже сорок років? І ще багато-багато чого іншого, що не оминає вашої уваги як науковця? І коли ви все встигаєте?**

— Дуже добре, що немає часу озиратися чи роззиратися: як сказав поет, я — в дорозі, я в путі...

— Тож дозвольте на мить зупинити вас на цій дорозі, щоб привітати зі славним вашим ювілеєм — 75-річчям і побажати нових тем, нових пластів досліджень, розумних і талановитих студентів та аспірантів — ваших учнів. сімейної злагоди. порозуміння і людської втіхи від усього, живущого на землі.

І далі — в дорогу!..

„Новини Закарпаття”, 2.VII.2005.

Іван Сабадош, професор
кафедри української мови,
декан філологічного факультету УЖНУ

Газда в Науці

Петро Лизанець — лінгвіст і керівник Центру гунгарології — добре знається на слові та людях. Українець, котрий усе життя досліджує угорську мову, за- просто хапає зірки з наукового небосхилу. Хоча водити пером для нього так само приємно, як і косою на полі. А ще завідувач кафедри угорської мови та літератури вміє наскрізь бачити майбутніх науковців. А головною рисою справжнього вченого вважає... любов.

— **Як народився Центр гунгарології?**

— Наш Центр був створений у 1988 році. Це було спільне рішення уряду Радянського Союзу й Угорщини. Науковці відчували брак дослідної лабораторії, якою згодом і стала наша установа. Йшлося про те, щоб створити Центр гунгарології в Ужгороді та Центр вивчення російської мови в Будапешті. Було важко домовлятися, бо в Міністерстві освіти СРСР вважали, що краще створити подібний центр у Ленінграді або Москві. Не в Ужгороді, тому що це периферійне місто. Ми аргументували наше прохання тим, що саме тут компактно проживає багато тисяч угорців: є що досліджувати.

— **Цікаво, а Центр русистики досі існує в Угорщині?**

— Ні. На початку 90-х на його базі створили центр вивчення української мови та літератури.

— **Чому угорці зацікавлені в існуванні нашого Центру?**

— Угорці вболівають за свою мову. Рідна мова, література, культура — передусім. Аби пропагувати своє рідне у світі вони готові платити великі гроші. Угорщина невелика — всього близько 10 мільйонів жителів (майже в 5 разів менше, аніж в Україні), зате має своїх лекторів у 29-ти країнах світу і кафедри угорської філології десь у 80-х країнах. Хоча я думаю, що зараз є всі умови, аби

українська мова просувалася вперед і завоювала місце серед інших мов Європи. Не треба шкодувати коштів, а головне – не боятися пропагувати українське на Заході, а не лишень у країнах Східної Європи.

– Чи ускладнюється ваша наукова робота у зв’язку з виїздом місцевих угорців на постійне місце проживання за кордон?

– Ні, такого масового виїзду не було. Коли запрацював наш Центр, на Закарпатті налічувалось 157 тисяч угорців. Відтоді їх поменшало тільки на 5 тисяч. І досліджувати є що. Ми насамперед вивчаємо живу народну мову, народну творчість. І не тільки досліджуємо, а й видаємо книжки. Зокрема, побачили світ перша збірка угорських народних казок Закарпаття, народних балад, антологія угорської літератури Закарпаття, 3-томний атлас угорських говорів Закарпаття, а зараз готуємо ще й словник.

– Наскільки місцеві угорці відрізняються від тих, котрі проживають на історичній батьківщині?

– Я не сказав, що існує велика відмінність між угорцями Закарпаття і самої Угорщини. Абсолютно. Це люди з цікавим менталітетом. Розумні, дуже добре виховані. До речі, угорцям не так властива асиміляція (тобто розчинення в чужому середовищі), як іншим національностям. Закарпатські ж угорські говори хоч і схожі на східно угорські, проте ввібрали й специфіку радянської дійсності й піддалися впливу української мови до 1945 року та російської після. Знаходимо цілий ряд запозичень, яких самі угорці не мають, бо в їхньому житті не було явищ чи речей, що є в нашій країні.

– Наскільки угорська є складною для вивчення?

– Як кожна мова. Просто треба мати бажання вивчити її. Це не важко. Ми подбали про людей, котрі хочуть оволодіти угорською. Видали підручники „Угорська мова для українців” та „Угорська мова для росіян” і навпаки – „Українська для росіян”. Скажу по секрету, кілька примірників я передав у парламент, аби наші депутати нарешті вивчили українську.

– Чи правда, що більшість угорців вважають Закарпаття рідною землею?

– Узагалі угорці вболівають за долю своїх колишніх земель (а це і Закарпаття, і деякі території Румунії, Словаччини). Турбота велика. Особливо це стосується румунських угорців, їх там багато – близько 2 мільйони. Опіка угорців відчутна й у нас. Ми найбільше радіємо, коли присилають книжки: маємо велику бібліотеку критичної, історичної та іншої літератури.

– Коли контакти з Угорщиною були тіснішими: за радянських часів чи тепер?

– У радянський час не пускали за кордон, зате науку краще фінансували. Ми могли оплачувати лекції відомих науковців з Угорщини. Після розпаду СРСР такі контакти послабилися, бо ми не могли оплатити ці візити. Зараз почуваємося краще, тому відновимо традицію, аби наші студенти знову могли послухати видатних учених.

– **Наука – складна річ?**

– Науку треба просто полюбити і весь час її бажати. Друзі дивуються: як ти можеш сидіти в неділю і писати? Я не можу нікого переконати, що я відпочиваю. Що це для мене задоволення. У житті дорога не завжди пряма. Але якщо сяду за роботу, за мить забуваю про неприємності.

– **Потрапити у столицю – одна зі складових успіху в науці?**

– Це залежить від характеру науки. Ясно, що для фізика чи біолога важливо проводити досліди в оснащених лабораторіях, застосувати високі технології, яких немає в малих містах. А для філолога чи історика – навпаки – важливіше залишатися в провінції, де є купа матеріалу для досліджень.

– **Повертаючи історичні назви закарпатським селам, доводиться боротися з непорозумінням?**

– Я багато назв повернув угорцям. Вадило те, що дехто хотів приписати політиканство. Я ж зважав лишень на науку. В підсумку 52 населені пункти знову називаються так, як раніше, коли їх засновували. А от рідному селу Родниківка повернути ім'я не можу. Хоча в біографіях пишу, що народився в **Ізворі** – така історична назва.

– **Ви завжди хотіли стати науковцем?**

– Ні, я мріяв бути газдою! Працювати на полі, керувати трактором. Але не вийшло (сміється).

P.S. „Ужгород” вітає Петра Лизанця з 75-річчям. Бажаємо, аби поле для досліджень тільки ширшало!

„Ужгород”, 2.VII.2005 р.

Зірка Ловачко

Все життя у результативній праці (Професору Петрові Лизанцю - 75)

У кожної людини своя доля і свій шлях у житті. І в цьому багато незвіданого і непередбачуваного. Справедливою, мабуть, є також думка, що кожна людина – творець своєї долі. І це повністю стосується життя Петра Миколайовича Лизанця, завідувача кафедри угорської філології, директора Центру гунгарології Ужгородського національного університету, доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, добре знаного мовознавця не тільки в Україні, але й далеко за її межами, автора майже 400 наукових, науково-популярних, навчально-методичних та інших праць, людини наполегливої, цілеспрямованої.

Петро Миколайович якось у приватній бесіді зізнався, що змалку він і не думав, що буде коли-небудь ученим чи навіть інтелігентом. Народившись у працелюбній селянській родині, і сам любив фізичну працю, поратися у госпо-

дарстві, знав усяку сільську працю і готувався стати господарем на власній землі. Але прийшла радянська влада, забрала від батьків майже всю власність, що становила основу життя селянина, і його батько сказав своїм дітям, що в селі їм уже нічого робити, хай ідуть до міста вчитися. Отже, можна сказати, що радянська влада зіграла вирішальну роль у житті сільського хлопчини. Але далі багато залежало і від нього самого.

Народився майбутній професор 2 липня 1930 року в селі Ізвор на Свалявщині. Коли йому було 6 років, сім'я переїхала на Берегівщину. Закінчивши 1948 року Берегівську середню школу, поступає до Ужгородського державного університету, який за три роки перед тим відкрився і який закінчує з відзнакою і того ж 1953 року продовжує навчання в аспірантурі під керівництвом відомого українського мовознавця С. П. Бевзенка. Працює над кандидатською дисертацією "Українські південнокарпатські говірки Затися Виноградівського району Закарпатської області", яку успішно захистив 1959 року. У ній на багатому фактичному матеріалі, зібраному ним особисто, уперше дослідив специфічні особливості фонетики, морфології, синтаксису, словотвору українських говірок Виноградівщини, що розташовані на лівому березі Тиси. На підставі здійснених спостережень молодий науковець робить висновок, що ці говірки безумовно належать до середньокарпатського діалекту, і уточнює думки своїх попередників, висловлених ними щодо групування говірок у межах зазначеного діалекту і, зокрема, місця затисянських говірок у системі інших говірок цього ареалу. За результатами кандидатської дисертації П. М. Лизанець опублікував понад десяток статей у "Наукових записках" та інших видання УжДУ.

Як і інші перспективні науковці, Петро Миколайович досить швидко визначився у наступному етапі власної наукової праці, зокрема виявляє серйозне зацікавлення українсько-угорськими міжмовними зв'язками, що на той час були слабо вивчені, і вже 1963 року на цю тему публікує першу працю. З кожним роком кількість таких його статей зростає. Цей процес стимулюється також подією, що сталася 1966 року в його житті: доцента П. М. Лизанця обирають завідувачем кафедри угорської філології. Географія публікацій результатів дослідження з нової теми швидко розширюється. Вони появляються друком не тільки в Ужгороді, але й Києві, Чернівцях, Дніпропетровську, Москві, Будапешті, Дебрецені. Таллінні, Йошкар-Орлі та інших наукових центрах, причому їх публікують також в академічних наукових збірниках і журналах, як "Мовознавство", "Вопросы языкознания", "Вопросы финно-угорского языкознания", у збірниках праць республіканських діалектологічних нарад тощо. П. М. Лизанець у такий спосіб досить швидко стає відомим у мовознавчих колах як україністів, так і фінно-угрознавців. 1971 року в його житті сталася визначна подія – він успішно у Львівському університеті захистив докторську дисертацію "Українсько-угорські міжмовні контакти (мадяризм в українській мові)". Результати цієї роботи відображені, крім кількох

десять статей, також у монографії "Українсько-угорські міжмовні контакти (на матеріалі українських говорів Закарпаття)" (Ужгород, 1970. – 430 с.).

У докторській дисертації П. М. Лизанця на багатому лексичному матеріалі, зібраному за спеціально підготовленою програмою в українських говірках 62 населених пунктів Закарпатської області, досліджено широкий аспект питань, а саме: деякі теоретичні питання мовних контактів, міжмовні стосунки угорських племен з руськими племенами періоду Київської Русі, історія дослідження українсько-угорських міжмовних зв'язків, шляхи проникнення мадяризмів до української мови та їх класифікація, фонетичне засвоєння та морфологічне оформлення угорських запозичень в українській мові, питання походження мадяризмів, лінгвогеографічний аспект у дослідженні міжмовних контактів та ін.

Велику і самостійну наукову вартість становлять додані до докторської дисертації „Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області У РСР” і „Словник мадяризмів української мови”. Значна частина фактичного матеріалу, що міститься в цих додатках, уводиться в науковий обіг уперше. Слід підкреслити, що зазначений Атлас, належачи до типу проблемних, був одним з перших таких у радянському мовознавстві. 1967 року, тобто всього за три роки до того, був виданий у Москві „Карпатский диалектологический атлас”, що мав сприяти з'ясуванню генетичних зв'язків карпатських українських говорів з південнослов'янськими мовами. У ньому було всього 212 лінгвістичних карт, у той час як в Атласі П.М.Лизанця 530 лінгвістичних карт, з яких 495 атомарних (переважно лексичних, частково семантичних) і 35 зведених. Ці два атласи згодом стали основою для підготовки іншого проблемного атласу – "Загальнокарпатського діалектологічного атласу", у створенні якого активну участь узяв П.М Лизанець, але детальніше про це скажемо трохи нижче.

Завдяки зусиллям автора весь його Атлас опублікований у трьох книгах – в уже названій вище (1970 р.), та у виданих одного-таки (1976) року у видавництві Угорської академії наук ("Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатия". – Будапешт. – 683 с.) і в Ужгороді ("Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР". – 328 с.). Значення цієї праці важко переоцінити, тому що зараз кожний серйозний дослідник лексики української мови, поряд з національним „Атласом української мови” в 3 томах, "Лінгвістичним атласом українських народних говорів Закарпатської області УРСР (України)" в 3 частинах І. О. Дзедзельського та рядом інших лінгвістичних атласів, використовує також дані проф. П. М Лизанця. Ця його праця дістала схвальну оцінку у багатьох рецензіях відомих мовознавців – україністів, славістів, фінно-угрознавців.

Проф. П. М Лизанець постійно перебуває у творчому процесі. У поле його наукових зацікавлень потрапили споконвічне українські пінські говірки Берестейщини, що волею радянської влади опинилися в складі Білорусі. На цю

тому він опублікував протягом 1962-1963 рр. кілька статей, що базуються на фактичному матеріалі, зібраному ним 1960 року особисто в цих говірках. Він одним з перших порушив важливе питання про стилістичні функції старослов'янізмів (на матеріалі поеми "Марія") та іншомовної лексики у творчості Т. Г. Шевченка (публікації 1961, 1964 років).

Ще в студентські роки, маючи добрі знання латинської мови, отримані ще в гімназії, він зацікавився граматикую М Лучкая ("Grammatica Slavo-Rutena" – "Граматика слов'яно-українська"), надрукованою латинською мовою 1830 року в Буді. Цікава вона тим, що в ній подається зіставно-порівняльний опис церковнослов'янської мови української редакції із закарпатським діалектом. У додатках до граматики подано зразки народної мови (закарпатського діалекту) у вигляді фольклорних текстів. Як пам'ятку писемності цю працю перевидав 1979 року у Мюнхені О. Горбач. Проте і видання 1830 р., що давно стало раритетом, і перевидання його в Мюнхені 1979 р., коли зважити на час, місце передруку і особливо особу публікатора О. Горбача (для радянського читача був забороненим автором), не були доступні науковій громадськості в Україні. Тому перевидана з ініціативи П. М. Лизанця 1989 року фототипічним способом порівняно значним тиражем (2600 прим.) видавництвом "Наукова думка" в Києві разом з перекладом українською мовою, зробленим П. М. Лизанцем і Ю. М. Саком, граматика Лучкая стала доступною для широкого кола дослідників. Крім перекладу, П. М. Лизанець здійснив також упорядкування видання, написав передмову, примітки і додав словничок діалектних слів, що наявні як у тексті граматики, так і в додатках до неї.

У 70-х роках ХХ ст. у мовознавчому середовищі виникла ідея створити "Загальнокарпатський діалектологічний атлас", метою якого було б висвітлити суттєві сторони процесу тривалого контактування та інтерференції мов і діалектів Карпат, у результаті якого появилось чимало тотожностей, що мають здебільшого лексико-семантичний характер. Головним фактором етномовного розвитку на цій території стали романці та слов'яни, хоча певний вплив мали також угро-фінські та тюркські етнічні групи. Ініціатором роботи над цим Атласом став Інститут слов'янознавства і балканістики АН СРСР, але до роботи були залучені мовознавці ряду країн, в тому числі й проф. П. М. Лизанець. Карти Атласу охоплюють карпатську частину території України, Польщі, Словаччини, Чехії, Сербії, Болгарії, Угорщини, Румунії. Згодом через певні незгоди болгарські та румунські вчені відмовилися брати участь у цьому міжнародному проекті. На всіх етапах підготовки цього Атласу проф. П. М. Лизанець входив до найактивнішої групи, зокрема він є одним із співавторів питальника, за яким був зібраний діалектний матеріал, а також членом редколегії та автором ряду лінгвістичних карт у різних випусках. Уже вийшло друком у різних країнах 6 випусків, що містять великий за обсягом і цінний для науки фактаж.

Вагомими є досягнення проф. П. М. Лизання в галузі гунгарології. Ще на початку 70-х років минулого століття в нього визріває думка докладного вивчення угорських народних говірок Закарпатської області, в першу чергу в лінгвогеографічному та лексикографічному плані, тому що саме від виконання цього завдання залежить дослідження цих говірок і на інших рівнях. З цією метою готує й публікує в 1976 і 1985 рр. велику програму-питальник для запису фактичного матеріалу безпосередньо в говірках. Коли матеріал було зібрано, розпочалася робота з укладання лінгвістичних карт і реєстру словника обстежених говірок. Протягом 1992–2003 рр. в Ужгороді, Будапешті, Дебрецені виходять друком один за одним три томи "Атласу угорських говорів Закарпаття", мережа якого охоплює 36 населених пунктів Закарпатської обл., у яких компактно проживають угорці. В усіх томах Атласу налічується 1215 лінгвістичних карт, з яких 1203 атомарні лексичні та семантичні (перших – основна маса, других 142) і 12 зведених. Принципи картографування мовного матеріалу в цьому Атласі ті самі, що й у згаданому вище "Атласі лексичних мадяризмів..." цього автора. Атлас містить величезний лексичний і семантичний, а також фразеологічний матеріал, який з успіхом можуть використовувати не тільки гунгарологи, але й україністи та славісти. Знаходження потрібного матеріалу останніми полегшується дублюванням угорського тексту вступної частини, коментарів до лінгвістичних карт та ін. російською мовою. Тому це видання отримаю чимало схвальних відгуків у вигляді рецензій як відомих фінно-угрознавців, так і славістів.

Збирання лексичного матеріалу було продовжено і в інших угорських говірках краю. Так виник ще один важливий проект – підготовка й видання "Словника угорських говорів Закарпаття", над яким проф. П. М. Лизанець працює разом з ще двома колегами – доцентами К. І. Горват та С. І. Ковтюком. Роботу над цим Словником майже завершено. Він налічує близько 50 тис. словникових статей. За сучасними лексикографічними мірками така праця вважається значною за обсягом лексичного матеріалу. Відрадно, що вже починаючи з 2000-го року в журналі "Acta Hungarica" опубліковано близько половини всього словника (літери А–J). Матеріал для нього зібрано в 95 населених пунктах Закарпатської обл., у тому числі з 88 сіл з переважаючим угорським населенням і з 7 населених пунктів, у яких угорці проживають разом з українцями чи румунами у відсотковому відношенні приблизно 50 на 50, це, зокрема, з Вишкова, Солотвина, Ракошина та ін.

У галузі лексикографії проф. П. М. Лизанець працює над угорсько-українським та українсько-угорським словниками літературних мов. Перший він підготував разом з А. Гедеш і покійним проф. В. Лавером. Словник вийшов друком 2001 р. в Ужгороді. У його реєстрі (тобто в угорській частині) налічується близько 20 тис. слів, а в перекладній (українській) – близько 40 тис. Зараз у видавництві знаходиться більшого обсягу "Українсько-угорський словник". Слід відзначити, що угорсько-український словник і "Українсько-угорський

словник" уже виходили в післявоєнний період. Перший уклали Л.А.Владимир, К. Й. Галас, В. І. Добош, Б. М. Мейсарош, О. М. Рот, Ю.М.Сак, П. П. Чучка і С. С. Штефуровський (Видано: Будапешт; Ужгород, 1961), а другий – Л. Катона (Будапешт; Ужгород, 1963), проте ці словники давно розійшлися, крім того, застаріли. Тому видання зазначених словників за ред. проф. П. М. Лизанця має важливе значення, позаяк наші сучасники (угорці та українці) мають можливість активно оволодівати українською і угорською мовами.

Петро Миколайович надає важливого значення фіксації і публікації зразків усної народної творчості угорського населення Закарпаття. Так була вперше видана збірка угорських народних казок нашого краю "Три золоті стріли" (у співавторстві з В. Ю. Васовчик, І. В. Зиканем, Є. Ф. Гортвай, С. І. Ковтюком і випускницею угорської філології М. Пунько; Будапешт; Ужгород, 1973. – 126 с.) та збірка "Народні балади угорського населення Закарпаття" (співавтор В. Ю. Васовчик; Ужгород, 1974. – 120 с.). Цінною є публікація П. М. Лизанця разом з доцентами В. Ю. Васовчик та Є. Ф. Гортвай "Антології угорської літератури в Закарпатті" (1945-1985) "Дорогою щастя" (Ужгород, 1985. – 344 с.).

Проф. П. М. Лизанець – умілий організатор науки і навчально-виховного процесу вищої школи. Протягом тривалого часу був деканом філологічного факультету, організував роботу єдиного в Україні Центру гунгарології (відкритий 1988 року), що під його керівництвом досяг значних успіхів. Завдяки Петру Миколайовичу сформувався повноцінний колектив кафедри у угорської філології, якою професор беззмінно керує з 1966 року і яка вже майже 40 років забезпечує належним чином підготовку висококваліфікованих спеціалістів з вищою освітою. Проф. П. М. Лизанець – засновник і головний редактор журналу "Acta Hungarica" (виходить з 1990 р.), член багатьох міжнародних комітетів і комісій, редколегій ряду журналів, наукових збірників, протягом тривалого часу керував спеціалізованими радами з присудження наукових ступенів доктора і кандидата філологічних наук, організатор багатьох республіканських і міжнародних наукових конференцій тощо. Під його керівництвом підготовлено 11 кандидатів філологічних наук.

Значними є успіхи Петра Миколайовича в навчально-методичній роботі. Протягом свого життя він читав чималу кількість основних курсів і спеціальних курсів і з українського, і з угорського мовознавства, підготував і видав масу навчально-методичних посібників для студентів, у тому числі підручник угорською мовою „Вступ до мовознавства” (в співавторстві з доцентами К. І. Горват і Г. С. Токарем; 1986. – 296 с.). Для тих, хто бажає самостійно вивчати угорську та українську мови видав посібники "Венгерский язык для начинающих" (1991), "Угорська мова для початківців", "Українська мова для початківців" (1992), "Учим украинский язык" (1999) та ін. Перші чотири посібники опублікував у співавторстві з К. І. Горват, а п'ятий – з Т. Г. Юрчук. Говорити про досягнення проф. П. М. Лизанця можна ще дуже багата, але все одно всього не перелічити. Інформація про життя і діяльність проф. П. М. Лизанця міститься

в ряді енциклопедій, виданих в Україні і за її межами, в персональному бібліографічному покажчику (2001).

Петро Миколайович – принципова і водночас доброзичлива, доступна людина, Він радо ділиться своїм досвідом, порадами з колегами, молодшими викладачами, аспірантами, студентами, зі всіма, хто цього потребує. Приваблює в ньому також те, що він завжди у русі, повний ідей, задумів. Він сам активно працює і до цього стимулює інших. У цьому секрет його особистих і очолюваного ним колективу успіхів.

Насамкінець хочеться побажати ювілярові міцного здоров'я, великого людського щастя, творчої наснаги, незгасаючої енергії, працездатності, здійснення всіх його задумів.

„Науковий вісник Ужгородського університету Іван Сабадош,
Філологія, Випуск 11, Ужгород – 2005, С. 179–181” професор кафедри
української мови УЖНУ

**Első kézből Lizanec Péter:
„Eredményes volt a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus”**

A mari tudósoknak, Oroszország és a Mari Autonóm Köztársaság elnökének és kormányának hathatós támogatásával a múlt hónapban tartották meg a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszust, melynek a Mari Autonóm Köztársaság (Orosz Föderáció) fővárosa, Joskar-Ola adott otthont. A fórumon 18 ország 537 tudósa vett részt. Ukrainát Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar tanszékének vezetője képviselte, akivel a kongresszus munkájáról beszélgettünk.

– Professzor úr! Tizedik, azaz jubileumi volt ez a kongresszus. Budapest, Helsinki, Tallinn, Budapest, Turku, Sziktivkár, Debrecen, Róma, Tartu után miért éppen Joskar-Ola adott otthont a fórumnak?

– A kérdésre maga a kongresszuson résztvevő Leonyid Markelov köztársasági elnök válaszolt, aki köszöntőjében kiemelte: nem véletlen, hogy Joskar-Ola lett a kongresszus helyszíne. Az utóbbi négy évben ugyanis mindent megtettek annak érdekében, hogy a Mari Köztársaság szolgáljon a mostani tanácskozást megelőző különböző finnugor rendezvények helyszínéül. Egyébként a fórum időpontja egybeesik a mari irodalom és költészet 100. évfordulójával.

– **Ukrajnán kívül honnan érkeztek még a kongresszusra?**

– Legtöbben a Mari Autonóm Köztársaságból voltak, de képviseltette magát a Mordvin Autonóm Köztársaság, a Komi Köztársaság, az Udmurt Autonóm Köztársaság és Észtország is. Voltak résztvevők Csuvasföldről, a Hanti-Manysi Autonóm Körzetből, a Permi területéről, Karéliából, Tatársztánból, Moszkvából és Oroszország más városaiból, illetve Finnországból, Magyarországról, Németországból, Japánból, Ausztriából, Nagy-Britanniából, Kanadából, Lengyelországból, Franciaországból.

– Természetes, hogy a több mint 500 tudóst nem egyetlen téma érdekelte. **Milyen szekciókban dolgoztak a résztvevők?**

– Négy szekció működött: nyelvtudomány, folklorisztika és etnográfia, irodalomtudomány, valamint archeológia, antropológia és etnikai történelem. Mivel én a nyelvtudományi szekció tagja, illetve az egyik alszekció vezetője voltam, leginkább ennek munkájáról tudok beszámolni. Az előadások során olyan témákat érintettünk, mint az ősnyelvi rekonstrukciók és az uralisztika problémás kérdései, az uráli nyelvek kapcsolatai más nyelvekkel, az uráli nyelvek fonetikája és fonológiája, illetve az uráli nyelvek morfológiája és morfológiája stb. A szekcióüléseken kívül sor került szimpóziumi előadásokra is, melyeken főleg a finnugor népek vallási és kulturális szokásairól esett szó.

A szekcióüléseken csaknem 500 előadás hangzott el. Érdekes és alapos előadást tartott Raisza Batalova (Moszkva), Oszip Poljanov (Szaranszk), Ilja Nyikolajev (Szentpétervár), Jevdokija Rombangyjeva (Hanti-Manysi) a hanti és manysi népek nyelvének és kultúrájának sajátos tulajdonságait ismertette.

– **Mi volt a témája az Ön előadásának?**

– Beszámolóm a magyar és az ukrán nyelv (nyelvjárások) közötti kapcsolatokat taglalta nyelvföldrajzi aspektusban. Ismeretes, hogy 1970–1976 között megjelentettük a magyar–ukrán nyelvi és nyelvjárási kapcsolatokkal foglalkozó háromkötetes monográfiát, amely nyelvföldrajzi atlaszok alapján készült el. Ezzel a munkával szerettem volna a fiatal finnugristák figyelmét felkelteni. Fontosnak tartom a továbbiakban a már megjelenethez hasonló atlaszok elkészítését: a különböző finnugor nyelvi kölcsönhatás, valamint az orosz nyelvhatás folyamatában.

– **Mint minden nagyobb fórumon, bizonyára a finnugor kongresszuson is jutott idő a kikapcsolódásra. Milyen kulturális programokat szerveztek a résztvevőknek?**

– A kongresszus szervezői nívós kulturális programokkal kedveskedtek a vendégeknek. Ennek keretében sor került egy nagyszabású koncertre, láthattuk az A.Lupov által megzenésített Erdei legenda című balettművet, amely a mari nemzeti koreográfia egyik gyöngyszeme. Autóbuszos kiránduláson is részt vettünk: ellátogattunk a mari történelem és kultúra nevezetes emlékhelyeire. Emellett a kongresszus résztvevői ízelítőt kaptak a finnugor irodalom és művészet kincseiből, kiállításon tekinthették meg a finnugor népek kulturális-történeti örökségét.

– **Egy-egy ilyen alkalom szép emlékként marad meg minden résztvevőben. Ön milyen élményeket gyűjtött a hét folyamán?**

– Nagy öröm számomra, hogy vendége lehettem Ivan Jamberdov festőművésznek, aki Oroszország érdemes művésze, illetve a Mari Köztársaság népművésze. Ezenkívül olyan neves emberekkel ismerkedhettem meg, mint Ivan Vojnov, Joskar-Ola polgármestere, Majlisz Repsz, Észtország oktatási- és tudományos minisztere, Harri Husztov Heleniusz, Finnország rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, Leonyid Markelov, a Mari Köztársaság elnöke. De nem kisebb a jelentősége annak sem, hogy a fórumon találkozhattam régi barátaimmal, akik Oroszország és más

országok ismert szaktekintélyei.

– **Hol és mikor lesz a következő kongresszus?**

– A plenáris ülésen elfogadott határozat értelmében a XI. Nemzetközi Finnugor Kongresszusnak 2010-ben Magyarország ad otthont.

Ugy érzem, eredményes volt a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus. Remélem, a tanácskozáson vázolt célkitűzések a jövőben megvalósulnak, hozzájárulnak a finnugrisztika fejlődéséhez.

„Kárpáti Igaz Szó” 2005. szeptember 21

Bíró Gyöngyi

Лизанцю П. М. – 75

Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри угорської філології Ужгородського національного університету, директор Центру гунгарології, заслужений діяч науки і техніки України. Лизанець Петро Миколайович народився 2 липня 1930 р. в с. Извор Свалявського району Закарпатської області в сім'ї лісоруба. Після закінчення Брегівської середньої школи № 1 в 1948 р. він поступив на українське відділення історико-філологічного факультету УжДУ, яке закінчив у 1953 р. з відзнакою і отримав диплом: Філолог. Викладач української мови та літератури. З листопада 1953 р. по 1956 р. Лизанець П. М. став першим аспірантом кафедри української мови УжДУ (науковий керівник – завідувач цієї кафедри Бевзенко С. П.). Після закінчення аспірантури в 1956 р. Лизанець П. М. працював методистом заочного відділення УжДУ та погодинником на кафедрі української мови. З 1959 р. після від'їзду на роботу до Києва Удовиченка М. Г. Лизанця П. М. призначено штатним викладачем кафедри української мови. З 1956 по 1966 рр. йому приходилося читати чимало різних дисциплін: сучасну українську мову, історичну граматику української мови, діалектологію, історію української літературної мови, старослов'янську мову, а на історичному факультеті – староруську мову. Це була величезна і майже непосильна робота, але молодість все здолала. Щоденна праця по підготовці конспектів лекцій з багатьох дисциплін загартувала молодого викладача і стала великою школою для нього. По-перше, він опанував матеріали різних, інколи і неспоріднених дисциплін; по-друге, був привчений до копіткої роботи і ця працьовитість залишилася в нього назавжди; по-третє, кожна нова дисципліна збагачувала та поглиблювала його знання і виховала прекрасного викладача-лектора. Ще й зараз ряд професорів та доцентів, колишніх студентів із захопленням говорять про його лекції з історичної граматики української мови, яку він читав професійно і дуже доступно для студентів. Крім викладацької роботи, Лизанець П. М. керував також дипломними і курсовими роботами, науковим мовознавчим гуртком тощо. Одним словом, повсякденна наполеглива праця започаткувала його ґрунтовні

знання в царині мовознавства, які він вміло використав і в своїй подальшій навчально-методичній та науковій роботі.

У 1966 р. доц. Лизанця П. М., як такого, що володів угорською мовою і завершував написання докторської дисертації з теми українсько-угорські міжмовних контактів, обирають завідувачем новоствореної на філологічному факультеті УжДУ кафедри угорської мови та літератури, яку в 1970 р. було перейменовано на кафедру угорської філології. Для доц. Лизанця П. М., спеціаліста з української мови та літератури, починаються нові випробування, до яких йому не звикати: не було навчальних планів, робочих програм, бракувало кадрів тощо. Він з першого ж дня активно включився разом з першими викладачами кафедри – кандидатом філологічних наук Зикань І. В. та викладачем Гортай Є. Ф. до укладання навчальних планів і робочих програм. Паралельно готував курси лекцій для студентів угорської філології, які українською мовою не володіли, а лише трохи російською, зі “Вступу до мовознавства”, “Вступу до фінно-угрознавства”, “Загального мовознавства”, “Вступу до спеціальності”, “Основ мовознавчих досліджень” і цілого ряду спецкурсів: східно-слов’янсько-угорських міжмовних контактів, угорської лексикографії, угорської фразеології, Лінгвогеографії як науки, Актуальних питань сучасної гунгарології, угорської топонімії та багато інших і затвердив нову тематику дипломних та курсових робіт, а пізніше магістерських і бакалаврських. У 1968 р. Лизанець П. М. створив при кафедрі аспірантуру зі спеціальності „Угорська мова”, керував аспірантами і поповнив новими кадрами. У 1975–1976 рр. його призначено заступником декана, а в 1977 р. обрано деканом філологічного факультету.

Не дивлячись на величезну зайнятість навчально-методичною та організаційською роботою, проф. Лизанець П. М. завжди приділяв велику увагу науковій роботі. Він постійно наголошував, що справжнім викладачем вузу може бути тільки той, хто поряд із викладацькою роботою активно займається й науковою. Цього вимагав від викладачів і сам був прикладом: у 1959 р. успішно захистив кандидатську дисертацію, у 1971 р. – докторську. Опублікував одноосібно і в співавторстві понад 50 монографій та окремих видань і близько 300 наукових статей у відомих виданнях нашої країни та за рубежом. Тільки із доступних нам джерел на сьогодні є понад 750 покликань, що є свідченням його наукового доробку і визнання. Він є членом цілого ряду міжнародних, всесоюзних та республіканських мовознавчих комітетів, комісій, редколегій. Ним започатковано наукові журнали „Acta Hungarica” (з 1990 р.) та „Вісник Закарпатського угорсько мовного наукового товариства” (з 1994 р.). З 1986 р. по 1996 р. віце-президент Міжнародного наукового товариства з угорської філології (Будапешт), член редколегії Міжнародного журналу *Linguistica Uralica*, член Міжнародної редколегії та співавтор семитомного „Загальнокарпатського діалектологічного атласу”. На його праці з’явилося близько 100 рецензій відомих вчених України, Канади, Німеччини, Польщі, Словаччини, США,

Росії, Угорщини, Чехії, Фінляндії, Югославії та інших країн. Понад 130 його наукових статей та 9 монографій з'явилося за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія). Він читав лекції в університетах та наукових закладах Австрії, Бельгії, Естонії, Молдови, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини з питань східнослов'янсько-угорських міжмовних контактів, лінгвогеографії та лексикографії. Лизанець П. М. є співавтором і відповідальним редактором Угорсько-українського (2001) та українсько-угорського (2005) словників, „Словника угорських говорів Закарпаття”, ч. I. (1999), ч. II. (2001), ч. III. (2003), ч. IV (2004). Він бере активну участь у роботі Міжнародних конгресів, конференцій та симпозіумів. Під його безпосереднім керівництвом 8 аспірантів захистили кандидатські дисертації і ще 6 чоловік отримали науковий ступінь за його сприяння. Він систематично виступає офіційним опонентом на захистах докторських та кандидатських дисертацій. З 1977 р. по 1984 рр. проф. Лизанець П. М. очолював спеціалізовану вчену раду по захисту докторських дисертацій зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, а з 2000 р. – спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з двох спеціальностей 10.02.01 – українська мова та 10.02.09. – фінно-угорські та самодійські мови (угорська мова). Монографії проф. Лизанця П. М. неодноразово завойовували призові місця на загальноуніверситетських конкурсах. Його тритомна монографія „Угорсько-українські міжмовні контакти” у 1977 р. була рекомендована на здобуття „Державної премії СРСР”. За свою наукову діяльність він отримував високі нагороди Всесоюзного та Республіканського Міністерств освіти, Міністерства освіти Угорщини „Pro Cultura Hungarica” (1989), а в 1995 р. йому присвоєно високе звання „Заслужений діяч науки і техніки України”. Персоналії про Лизанця П. М. надруковано в енциклопедія Канади, Росії, США, Угорщини, України та інших країн.

Вітаючи доктора філологічних наук, професора Лизанця П. М. з його славним ювілеєм, хочеться побажати йому міцного здоров'я, натхнення, нових звершень і божої благодаті.

*„Сучасні дослідження з іноземної філології”,
Випуск 3, Збірник наукових праць, 2005.- С. 5–7.*

М. П. Фабіан
професор

Állami elismerés Lizanec Péter professzornak

A Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki Lizanec Péter professzort, az UNE Magyar Filológiai Tanszékének vezetőjét, a Hungarológiai Központ igazgatóját.

A magas állami kitüntetést Szabó Vilmos, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára nyújtotta át a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusán, kihangsúlyozta, hogy több évtizedes munka elismerése a kitüntetés, hiszen Lizanec Péter munkásságával a kárpátaljai magyar tanárképzést szolgálta, tudományos tevékenységével pedig elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar kultúra ápolásában, fejlesztésében Kárpátalján. Elég, ha csak a kárpátaljai ukrán-ruszin nyelvjárások hungarizmusainak háromkötetes monográfiáját a kárpátaljai magyar nyelvjárások háromkötetes atlaszát, az Ukrán-magyar és Magyar–ukrán szótárt említjük.

Az ünnepségen jelen lévő egyetemi tanárok, diplomaták hangsúlyozták, hogy a kitüntetés Lizanec Péter munkásságának méltó elismerése.

„*Kárpáti Igaz Szó*”, 2005.XI.26.

Horváth Katalin

2006

Lovagkereszt Lizanec professzornak "Életem legszebb dátuma"

Igen magas állami kitüntetéssel, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki *Lizanec Péter* professzort, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszékének vezetőjét, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatóját, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnökét.

Az átadási ünnepségre Magyarország Ungvári Főkonzulátusán került sor. Családias hangulatot teremtett a megjelent kollégák, barátok, munkatársak, tisztelgők sokasága. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, illetve a Határon Túli Magyarok Hivatalának képviselőjében számos magas rangú magyarországi politikus is részt vett az átadási ceremónián.

Laudációt Szabó Vilmos mondott. A Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára kiemelte: Lizanec professzor neve addig sem volt ismeretlen számára, de személyesen először három éve találkoztak egy konferencia keretében. Mint hangsúlyozta: a professzor személyében a magyar kultúra, a magyar–ukrán kapcsolatok elmélyítésének elkötelezett hívét ismerte meg. Az államtitkár beszélt Lizanec Péter sokoldalúságáról is, szerepéről abban, hogy a kárpátaljai magyarság jelenleg ennyi kiművelt emberfővel rendelkezik. Külön örömét fejezte ki, hogy személyesen adhatta át az egyik legnagyobb magyar állami kitüntetést, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét.

– Emlékezetes és egyik legszebb dátuma lesz életemnek a mai nap – nyilatkozta az *igazi* Kárpáti Igaz Szónak a kitüntetett. Negyvenéves munkásságom alatt ez az első magyar kormánykitüntetés. Úgy gondolom, az elismerés nem csak az enyém,

hanem az egész kollektíváé, mindazoké, akik a magyar filológiai tanszéken dolgoznak. Megilletődve vettem át, s egyúttal azzal az életcéllal, hogy még tovább vigyük az eddig elérteteket mind a diákképzés, mind a tudományos kutatások terén. Tovább kell fejlesztenünk az ukrán–magyar kulturális kapcsolatokat. E cél eléréséért, úgy érzem, érdemes tovább élnem és dolgoznom.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2006, március 21

Fedák Anita

Lovagkereszt a professzornak
Magas anyaországi kitüntetést kapott Lizanec Péter

A külföldieknek adható egyik legmagasabb kitüntetést adományozta Sólyom László, Magyarország államfője Lizanec Péter professzornak: az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke vezetőjének, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatóját a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki.

Az átadási ünnepségre a múlt kedden került sor az Ungvári Főkonzulátuson. A rendezvényt a házigazdák, a főkonzulátus munkatársai mellett a professor úr kollégái, barátai, a kárpátaljai magyarság prominens képviselői is megtisztelték jelenlétükkel. Az átadási ceremónián a Miniszterelnöki Hivatal, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium, illetve a Határon Túli Magyarok Hivatala is magas szinten képviseltette magát.

Elsőként Sziklavári Vilmos főkonzul köszöntötte a megjelenteket, majd Szabó Vilmos méltatta Lizanec Péter munkásságát. A Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára hangsúlyosan szólt arról, hogy a professor személyében a magyar kultúra, a magyar–ukrán kapcsolatok elmélyítésének elkötelezett hívét ismerte meg. A MeH politikai államtitkára laudációjában kiemelte Lizanec Péternek a kárpátaljai magyarság kiváló szakemberekkel való ellátásban játszott nagy szerepét is. Szólt a professor által előkészített ukrán–magyar, illetve magyar–ukrán szótár jelentőségéről.

Szabó Vilmos elmondta: nagy örömmel javasolta, hogy tüntessék ki a professor urat. – Azért, hogy ismerjük el a tevékenységét, s egyben ösztönözzük, hogy még nagyon sokáig legyen közöttünk és dolgozzon ugyanezzel az energiával a szakmájáért, a magyar nyelvért, érettünk! – fogalmazott az államtitkár úr, nagyon imponálóan és nagyszerű teljesítménynek minősítve a tudós munkásságát.

„*Krónika*”, 2006.I.13.

2007

Сучасний Лучкай
Мости між культурами прокладає Петро Лизанець
Зустрічний навзаєм

Чи не щодня впродовж уже двох десятиліть старовинними вулицями (Капітульною через Корзо) туди й назад в Ужгороді ходить з Центру гунгарології в напрямку крайового „Будинку Просвіти» (з роботи додому) вже немолода, вельми статечна людина. Безліч зустрічних, у тому числі й мастита професура, вже здалеку з нею поважно вітаються, а вона завжди відповідає такою ввічливістю навзаєм, від якої добрішає світ, проймаючи душу й серце благосними почуттями.

Коли хтось у товаристві після такої нагоди питає: «Хто це?», то, мабуть, кожний, а з таких і я (бо мав честь на філфаці УжНУ студіювати курс української мови складати іспит у нього), каже з гордістю, шанобливо: То є наш славний земляк – науковець; з великої літери, котрий Срібну Землю звеличив у Європі та широкому світі, – Петро Миколайович Лизанець».

І це не згущення фарб, а щира правда. Належить він до небагатьох істинних богонатхненних мужів, а не до цвіркунів з куплених ними або виканюченими дипломами професорів і докторів, що ходять з до небес задерними носами.

ВІД ІЗВОРА ДО ТОРОНТО

Він народився у багатодітній побожній родині (п'ятеро дітей) простого лісоруба у невеличкому підкарпатському селі Ізвор (нині називається Родниківка) між берегами зеленогір'я на Свалявщині, виріс — на рівнинній, виноградною лозою закосиченій Берегівщині в присілку Шом-Колоні (Бийкештоні). З гідною подиву працьовитістю згодом здібний і вдумливий юнак рвійно поринув через філфак Ужгородського державного (тепер національного) університету в царину вищої освіти. В 1953 році, закінчивши цей вуз, блискуче, з відзнакою, почав долати перевали високого світу людського духу.

Без перебільшення можна сказати, що вартістю наукових здобутків сьогодні ім'я Петра Миколайовича стоїть у нашому часі поряд з такими світочами, як його земляк Юрій-Гуца Венелін, Балудянський, Зейкан, Кукольник, Орлай і, особливо, Михайло Лучкай, котрого він ґрунтовно вивчив і подбав, чи не більше від усіх, про збереження та увіковічення його дорогоцінної духовної та наукової спадщини для нас і нащадків. Без будь-яких вагань є підстава констатувати, що за вимірами працелюбства, наснаги, християнської моралі та любові через науку до людини та рідного краю Петро Лизанець – воістину достойний сучасний син Михайла Лучкай. У двадцять сім років захистив кандидатську дисертацію, а в 41 – став професором і доктором філологічних наук. Його перу належать 343 наукові праці, 19 монографій, 25 підручників, посібників, словників та інших вагомих видань про українсько-угорські

міжмовні контакти, місцеві діалекти, фразеологію, лексикографію, лінгвогеографію тощо. У 14 країнах близького і далекого зарубіжжя Європи та Америки, зокрема у Франції, Італії, Болгарії, Фінляндії та Канаді, він особливо знаний і пошанований. Там написано про нього і- ним там видано близько 120 статей і вісім монографій з актуальних мовних питань. Чимало праць науковця використано в міжнародних лінгвістичних атласах, етимологічних словниках. Його присутність і слово завжди вагомі на форумах і симпозіумах, захистах дисертацій у ВАКах, якими він керує або є там опонентом.

Петро Миколайович – співзасновник і очолює чимало товариств, міжнародних редколегій. Він є керівником та співавтором діалектологічних атласів, збірок і антологій угорської літератури, фундатором та редактором часописів з проблем угорсько- українських мовних зв'язків. Отже, реноме і феномен цієї людини полягають у невтомній енциклопедичній працьовитості. На цьому наголошують багато світил філологічних наук з світовими іменами.

З ПІДПИСОМ ПРЕЗИДЕНТА

Зазнав професор Петро Лизанець і смаку вчительського хліба в іпостасях старшого викладача, доцента, професора, доктора філологічних наук, декана філологічного факультету УжНУ. На цій ниві за високу професійну майстерність, людський стиль роботи, вагомі здобутки в науці невгамовний трудівник удостоєний великої пошани як викладачів, студентів університету, так в елітних ешелонах Міністерства вищої школи та Української держави, про що засвідчують десятки найпрестижніших нагород, у тому числі й Указ Президента про присвоєння йому звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

Про яскравий і потужний голос у науці професора Петра Лизанця свідчить і те, що він – Почесний член угорського мовознавчого Товариства. Доказом того є й високі урядові дипломи та медалі цієї країни імені Чюрі Балінта і «Pro Cultura Hungarica»... Здоров'я вже не те, а він у праці, як завжди, щодня, у творчому горінні та нових задумах.

У нього вдача бо така, Зроду вишкола своя: Вогонь невтомного Франка та Михайла Лучкая. У цьому році, до речі, виповнюється 50-річчя його наукової діяльності, а 2 липня – 77 років з дня народження (магічна й освячена цифра і дата, що символізує повноту самовираження всецілості та силу процвітання).

Щиросердечно вітаємо, дорогий і славний наш земляче і наша гордосте. Най бог і надалі завжди і всюди з Вами буде.

«Новини Закарпаття», 3. липня 2007.

Юрій ШИП
письменник

Az Ungvári Hungarológiai Központ

Már szoltunk arról, hogy az Ungvári Állami Egyetemen a magyar szakképzés 1963-ban kezdődött. A tanárokat ebben az időben az oktatómunka kötötte le, valamint a magyar tannyelvű iskolák módszertani segítése. Emellett láttak hozzá a tudományos altatáshoz. Az elmúlt években hat kandidátusi és egy nagydoktori értekezést védtek meg a tanszéken. Ezek után elérkezettnek láttuk az időt ahhoz, hogy továbblépjünk, létrehozzunk egy olyan intézményt, amelyben a kutatómunka a fő teendő. Ebben a törekvésünkben nagy segítséget kaptunk a Magyarországi Művelődési és Oktatási Minisztériumtól dr. Köpeczi Béla akadémikus személyében. 1986 áprilisától többször is véleményt cseréltünk ebben a kérdésben Ungváron és Budapesten. Megállapodtunk abban hogy éppen Ungváron lenne a legcélszerűbb hungarológiai központot létrehozni. Kéréssel fordultunk a két ország megfelelő minisztériumaihoz, ahol pozitív döntést hoztak, s 1987. október 21-én a Magyar Népköztársaság Művelődésügyi és Oktatási Minisztériuma valamint a Szovjetunió Felső- és Szakoktatásügyi Minisztériuma szerződést írt alá, amelynek értelmében budapesti egyetem orosz tanizékének bázisán Ruszisztikai Központ és az ungvári egyetem magyar tanszékének bázisán Hungarológiai Központ létesül.

E szerződés teljesítésének érdekében az Ungvári Állami Egyetem rektorának rendelete szerint 1988. január 14-én megalakult a Hungarológiai központ, melynek igazgatója e sorok szerzője. Első lépésünk az volt, hogy kidolgozzuk és egyeztessük a magyar féllel a központ működési szabályzatát s az idevágó tudományos-módszertani kérdéseket. A Szovjetunió Oktatásügyi Állami Bizottsága 1988. szeptember 22-én megerősítette a rektori rendeletet.

Miért éppen Ungváron alakult meg a Hungarológiai Központ? Több okból is. Először: egyetemünkön 1965-ben megalakult országunkban az egyetlen magyar tanszék, amely magyar nyelv és irodalom szakos tanárokat képez. Az itt végzett szakemberek közül sokan lettek újságírók, könyvkiadói szerkesztői, idegenvezetők stb. A magyar filológiai tanszéken az oktatói munka melleit rendszeres kutatómunka folyik. Másodszor: Kárpátalján majdnem 200 ezer magyar él, akik több évszázad óta közvetlen kapcsolatban vannak különböző szláv és nem szláv népekkel. A kapcsolatok vizsgálatában voltak bizonyos szubjektív elemek, ezért úgy véljük, hogy a Hungarológiai Központ tudományos- munkatársai teljes felelősséggel látnak hozzá a kontaktusok objektív tanulmányozásához nyelvi, irodalmi, néprajzi, történelmi stb. szempontból egyaránt. Minderre megfelelő bázis áll rendelkezésünkre. Természetesen, mi számítunk a magyarországi szakemberek segítségére is. Közös vizsgálódásaink hozzájárulnak a Kárpát-medence településtörténeti kérdéseinek tisztázásához Reményeink szerint munkánk eredményeként a hungarológia fundamentális értékű anyaggal gazdagodik majd.

Tudományos munkálataink biztosítására az Ukrajnai Oktatásügyi Minisztérium 8 státust jelölt ki, lehetőség van arra, hogy kandidátusi és doktori fokozattal rendelkező oktatók is részt vállaljanak másodállásban a kutatásokban. A tudományos munkatársak száma a jövőben remélhetőleg növekedni fog.

A világon még négy, a mienkhez hasonló Hungarológiai Központ működik (Bloomington, Róma, Párizs, Hamburg), és örömünkre szolgál, hogy a világon az Ungvári Hungarológiai Központ lett az ötödik, s mindent megteszünk annak érdekében, hogy ez a centrum példásan működjék.

Milyen feladatok teljesítésére vállalkozik a Hungarológiai Központ? Elsősorban a hazai hungarológus szakemberek számára kívánunk tudományos bázisként funkcionálni. Másodsorban számítunk a Magyar Köztársaság és más hungarológiai központokkal rendelkező országok tudósainak együttműködésére.

Az előttünk álló feladatok között kulcsfontosságúnak tartjuk az országunkban folyó hungarológiai kutatások koordinálását. Hangsúlyozni kívánjuk továbbá, hogy a központ fő feladatai közé sorolja azoknak a kapcsolatoknak a sokoldalú tanulmányozását, amelyek kialakultak a történeleink során a Kárpátalján élő magyarok, ukránok és más nemzetiségek anyagi és szellemi kultúrája között.

Ismeretes, hogy Kárpátalja magyar lakosságának a szláv és más nemzetségekkel való kapcsolata évezredes történelmi távlatokba nyúlik vissza. Ezért tartjuk kötelességünknek a józan, tárgyilagos, tudományos hozzáállást a kapcsolatok kutatásához mind a nyelv, az irodalom, a népköltészet, a néprajz, mind pedig a történelem területén. Őszintén reméljük, hogy Magyarország tudósai is segítségünkre lesznek ebben a munkában.

A ránk váró munkának megvannak a tárgyi feltételei: gazda épköltészeti és néprajzi anyag, irodalmi és művelődési hagyományok, ősnymtatványok, régi kéziratok, levéltári dokumentumok állnak rendelkezésünkre. Nem mellékes körülmény az sem, hogy területünkön egy tömbben él a magyar lakosság, ez biztosítja tevékenységünkhöz a nélkülözhetetlen háttérrel.

Tudományos munkatársaink szoros kapcsolatot tartanak fenn a terület iskoláival, pedagógusaival, az újság-szerkesztőségekkel, a Kárpáti Kiadóval, a területi rádió és televízió magyar osztályainak munkatársaival. Kárpátalja lakossága segítséget nyújt nekünk a szellemi és az anyagi kultúra emlékeinek, régi könyvek, kéziratok és más régiségek, források összegyűjtéséhez. Úgy gondoljuk, hogy a nyelvjárási és a folklóranyag gyűjtésébe bevonjuk a tanítókat, egykori végzőseinket, évenként szervezünk tudományos-gyakorlati konferenciát a hungarológia időszerű kérdéseinek megvitatására. A legjobb előadásokat, népköltészeti gyűjtéseket jutalmazni fogjuk. Célunk az, hogy támogassuk és egybehangoljuk a tudományos, pedagógiai vagy egyéb közérdekű munkát a magyar nyelv, irodalom, történelem, néprajz és kultúra tanulmányozása terén, elősegítsük azoknak a kutatóknak, tanároknak és más szakembereknek munkáját és együttműködését, akik Ukrajna területén a főiskolákon, tudományos intézményekben, iskolákban, kiadóhivatalokban és szerkesztőségekben az említett tudományok terén működnek.

Forrás: Az Ungvári Hungarológiai Intézet Tudományos gyűjtemény Intermix Kiadó, 1992.

„Ukrajnai Magyar Krónika” 2007. szeptember 12.

Lizanec Péter professzor kitüntetése

A Magyar Köztársaság Elnöke Lizanec Péternek, az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszék vezetőjének, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatójának a kárpátaljai magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése érdekében végzett több évtizedes munkássága elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetés adományozta. 2005.

Lizanec Péter 1930. július 2-án született Kárpátalján, a Szolyvai járási Izvor nevű községben erdőmunkás családjában. 1936-ban itt kezdte meg elemi iskolai tanulmányait, ez év decemberében szülei öt gyermekükkel áttelepültek a Beregszászi járásba. Somi tanyára, itt fejezte be az elemi osztályokat, 1941-től 1944-ig Munkácson járt polgárba, 1944. október 3-án átiratkozott a beregszászi gimnáziumba, itt érettségizett 1948-ban. Ugyanebben az évben az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának ukrán tagozatára tett sikeres felvételi vizsgákat, 1953-tól 1956-ig az ukrán nyelvi tanszék aspiránsa, majd később asszisztense, adjunktusa, docense. 1966-ban a Magyar Filológiai Tanszék vezetőjévé nevezték ki, ezt a pozíciót tölti be jelenleg.

Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg a Lvivi Állami Egyetem Tudományos Szaktanácsa előtt, témája: Kárpátalja Nagyszőlősi járásnak tiszántúli ukrán nyelvjárásai. Ugyanitt védte meg nagydoktori értekezését, témája: Magyar-ukrán nyelvi kontaktusok, melyet 1970-1976 között 120 ív terjedelemben három kötetben jelentetett meg, s amelyet a volt Szovjetunióban és külföldön is (Kanadában, Németországban, Lengyelországban, Szlovákiában, Magyarországon, a volt Jugoszláviában) magas elismerésben részesítettek. 1992-2002 között adta ki A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszát három kötetben 350 ív terjedelemben. 1988 januárjában az Ungvári Állami Egyetemen létrejött a Hungarológiai Központ, ennek igazgatója mind a mai napig. 1977-1984-ig az egyetem filológiai karának dékánja is volt.

Főbb kutatási területei: ukrán-magyar nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatok, ukrán és magyar dialektológia, lexikográfia, frazeológia és nyelvföldrajz. Lizanec Péter professzor 402 tudományos munkát publikált, közülük 15 monográfiát (6 monográfiát egyedül, társszerző nélkül), 9-et társszerzőkkel, 23 tankönyvet és oktatási segédkönyvet (12-öt egyedül, társszerző nélkül), és 10 más külön kiadványokat; közülük 7 szótár. 130 tudományos cikk és 11 monográfia (3 egyedül, társszerző nélkül) külföldi kiadványként jelent meg (Bulgáriában, Csehországban, Finnországban, Franciaországban, a volt Jugoszláviában, Kanadában, Lengyelországban, Macedóniában, Magyarországon, Moldáviában, Németországban, Olaszországban, Oroszországban, Szlovákiában). Tudományos munkáira 90 recenziót írtak hazai és

külföldi kiadványokban különböző 652 nyelvtudományi munkákban hivatkozás található műveire. Lizanec Péter életrajzi adatai különböző országok enciklopédiában, lexikonaiban olvashatók.

Lizanec Péter A kárpátaljai magyar népballadák, A három arany nyílvevő c. kárpátaljai magyar mesegyűjteménynek és A kárpátaljai magyar irodalmi antológiának egyik társszerzője és rendszerezője. Nemzetközi szerkesztőbizottsági tagja és társszerzője az Összkárpáti dialektológiai atlasznak (ЗКДА), amely 7 kötetben jelent meg. Megalapító szerkesztője az Acta Hungarica (1990-től) c. folyóiratnak, melynek eddig 15 száma jelent meg és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei (1994-től) c. folyóiratnak, melynek 5 száma látott napvilágot. Szerkesztőbizottsági tagja a Linguistica Uralica (Tallinn) c. folyóiratnak. Több mint 30 kiadvány, pl. a Magyarukrán szótár (2001, az Ukrán-magyar szótár (2005), A kárpátaljai magyar nyelvjárási szótár stb. főszerkesztője, több nemzetközi nyelvtudományi bizottság tagja. 1986-tól 1996-ig a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság (Budapest) alelnöke volt, 2000-től az MTA a Magyar Tudományosság Külföldön Társaságának tagja, 1993-tól a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnöke (s egyben alapítója is). Lizanec Péter professzor 12 nemzetközi konferencia és szimpózium szervezője.

Több külföldi (Ausztria, Belgium, Észtország, Németország, Oroszország, Szlovákia, Magyarország) egyetemen és tudományos intézményben tartott előadásokat, 1964-től nemzetközi tudományos kongresszusok, konferenciák, szimpóziumok rendszeres résztvevője:

III-VIII., X. Nemzetközi finnugor kongresszus (Tal 1 in, 1970; Budapest, 1975; Turku, Finnország, 19880; Sziktiivkár, 1985; Debrecen, 1990; Jyväskylä, Finnország, 1995; Joskar-Ola, 2005); IX. és XI. Nemzetközi szlavisztikai kongresszus (Kijev, 1983; Bratislava, 1993); Nemzetközi dialektológiai kongresszus (Bamberg, Németország, 1990); nemzetközi hungarológiai kongresszusok és tanácskozások (Brüsszel, 1988; Budapest, 1989, Párizs, 1990; Nyitra, 1991; Szeged, 1993; Róma, 1996); Összkárpáti nyelvatlasz: nemzetközi konferenciák és tanácskozások (Moszkva, Krakkó, Varsó, Lviv, Ungvár, Pozsony, Eperjes, Budapest, Ochrid (Macedónia), Skopje, Belgrád, Kisinyev); VII. Nemzetközi antropológiai és etnográfiai kongresszus (Moszkva, 1964), Nemzetközi onomasztikai (Budapest, 1970); fonológiai (Budapest, 1973); etimológiai (Budapest, 1976) kongresszus stb.; 132 tudományos előadást tartott nemzetközi tudományos kongresszusokon, konferenciákon, szimpóziumokon; 24-et össz-szövetségi, 27-et köztársasági, 10-et egyetemközi tudományos konferenciákon.

Vezetésével és aktív közreműködésével egy nagydoktori és 14 kandidátusi disszertációt védtek meg. Lizanec Péter professzor rendszeresen ír opponensi véleményeket nagydoktori és kandidátusi értekezésekre. 1977-1984-ig nagydoktori és kandidátusi értekezések tudományos szaktanácsának az elnöke volt, 2000-2005-ig a kandidátusi értekezések védelmére alakított tudományos szaktanács (ukrán nyelv, valamint finnugor és szamojéd nyelvekből) elnöke.

Tudományos tevékenységének elismerésül több alkalommal is kitüntették különböző oklevelekkel, érmekkel, a volt Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma (1980, 1984, 1988, 1990); 1976-ban a Magyarországi Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választották, 1986-ban a magyar nyelvjárások kutatásáért Csúry Bálint-éremmel tüntették ki. 1989-ben a magyar kormány „Pro Cultura Hungarica” éremmel és Emléklappal tüntette ki a magyar kultúra fejlesztéséért. 1995-ben Ukrajna elnöke az Ukrajna érdemes tudósa megtisztelő kitüntetést adományozta neki.

2005-ben a kárpátaljai magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése terén végzett több évtizedes munkássága elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki a Magyar Köztársaság elnöke. Ugyanebben az évben kapta meg az Ungvári Nemzeti Egyetem érdemes professzora megtisztelő címet.

Ethnica IX/1. 2007.

Biztosan megnyílik a Magyar Kar

Az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar humán-természettudományi karának megnyitása már csak néhány hónap kérdése, hiszen a Szülőföld Alap pályázatán nyert támogatás célba ért. A munkálatok jelenleg is folynak. A megítélt 15 millió forintot a felsőoktatási tanintézet új épületszárnyának befejezésére fordítják.

Ezt az összeget a kivitelező vállalat, s nem az egyetem számlájára utalták át, nyilatkozta lapunknak Zubánics László, a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány elnöke. Szavait Mikola Vehes, az UNE rektora is megerősítette. A közel félmillió hrvnyának megfelelő pályázati pénz már megérkezett az építkezést folytató céghez és ez azt jelenti, hogy az egyetem részéről immár semmi akadály nincs a magyar kar megnyitásának.

– Folyik a magyar humán-természettudományi kar megnyitásának előkészülete. A kart terveink szerint a magyar nyelv és irodalom, a magyar történelem és európai integráció tanszék alkotja, illetve matematika és fizika csoport is nyílna. A későbbiekben, mert igény is van rá, fogorvosi csoportot is indítanánk. Ez attól függ, hogy szakonként hány magyar nyer felvételt tanintézetünkbe. Ha az épület bal szárnyának felújítását márciusra befejezzük, hivatalosan, ünnepélyes keretek között is bejelenthetjük a magyar kar megnyitását.

Arra a kérdésünkre, hogy a kar megnyitásának előkészületei közben felmerült-e a leendő dékán neve, Mikola Vehes elmondta: az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség javaslatára dr. Tóth Mihályt jelölték a magyar humán-természettudományi kar élére. Hozzátette: az oktatási tárcához is felterjesztik dr. Tóth Mihályt. A szaktárca jóváhagyásáig, rektorként jogában áll őt a magyar kar megbízott dékánjának

kinevezni. Személy szerint örül a jelölésnek, hiszen egy magasan képzett, tudományos fokozattal is rendelkező személy kerül az egyetem alkalmazásába.

Zubánics László a Szülőföld Alaptól kapott pályázati pénz felhasználásáról nyilatkozva kifejtette:

– Az ez évi szerződésben rögzített feltételeknek teljes mértékben eleget tettünk, december 20-ig a pályázatóval szemben az elszámolást megejtjük. Sajnálatos, hogy egyes sajtóorgánumok negatívan állítják be azt a komoly munkát, amit a nemzeti egyetem magyar karának megnyitására fektetünk. Talán még annyit, hogy a jelenleg megítélt támogatást az építkezés befejezésére, egy kisebb összeget pedig már a technikai berendezésre fordítunk. A magyar humán-természettudományi kar beindítása mindennemű gáncsok ellenére valós, az hamarosan megnyílik.

„Igazi Kárpáti Igaz Szó”, 2007. november 29.

Fedák Anita

2008

"Támogatom az önálló magyar kart..."

Az aspiránsok már helyben védhetik meg disszertációikat

***Lizanec Péter* professzort, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének vezetőjét, az Ungvári Hungarológiai Központ igazgatóját, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjének kitüntetettjét nem kell bemutatnunk olvasóink többségének.**

Az elmúlt évtizedekben a magyar nyelv és irodalom tanszéken a tudományos kutatómunka terén kiváló eredményeket értek el kollégáival. Amikor nemrég felkerestem, hogy interjút egyeztessenek vele, elsőként a tanszéken folyó munkát emelte ki.

– Való igaz, hogy a múlt század 70-es éveitől kezdve aktív, intenzív munka folyik nálunk. Ezt jelzik a magyar iskolák részére megírt tankönyvek, a hungarológiai kutatások. Legnagyobb eredményünknek mégis azt könyvelném el, hogy 2000-ben létrehoztunk egy minősítő szakbizottságot, amely előtt tanáraink és előadónk helyben megvédhetik kandidátusi disszertációikat. Nem volt könnyű ezt elérni. Egyrészt, mert kevés olyan magyar ajkú nagydoktorival rendelkező szakemberünk van, aki fogadhatná az aspiránsokat. Eddig Moszkvában és Észtországban védtük a disszertációkat, de Ukrajna függetlenné válása óta ezeket már honosítani kell. Sok-sok kilincselés után Kijevből megkaptuk az engedélyt, így ma már a tanszékünk égisze alatt működik az aspirantúra és előadónk helyben védik meg kandidátusi munkájukat, kapják meg a kisdoktori címet. 2002 óta már négyen: *Györke Magdolna*, *Zékány Krisztina*, *Ködöböcz Natália* és *Úr Lajos* védték meg munkájukat.

– *A tanszék az évek során magyartanárok százait bocsátotta ki. Tavaly ismét lehetőség nyílt a levelező tagozat újraindítására...*

– Örömmre szolgál, hogy szinte nincs olyan kárpátaljai magyar iskola, ahol ne lennének jelen volt diákjaink. De végzőseink között vannak írók, költők, újságírók, illetve más közéleti személyiségek is. A levelezői tagozat újraindítására már régóta igény mutatkozott. Tavaly 10 jelentkezőt vettünk fel, és az idén is hasonló kerettel rendelkezünk.

– *A Hungarológiai Központ, amellet, hogy egyfajta szellemi műhely szerepét tölti be, számtalan rendezvény lebonyolításának is helyet ad...*

– 1988-ban, a megnyitáskor, az volt a koncepció, hogy kizárólag tudományos munkával foglalkozunk. Azonnal beindítottunk egy időszak kiadványt Acta Hungarica néven, ahol azok az egyetemi előadók, köztük külföldi vendégelőadóink is, kaptak publikálási lehetőséget, akik hungarológiai kérdésekkel: magyar nyelvészettel, történelemmel, irodalommal és néprajzzal foglalkoznak. Ami a rendezvényeket illeti, képzőművészeti kiállítások, a magyar nemzeti ünnepekre irodalmi estek, nemzetközi tudományos konferenciák, Kazinczy Szépkiejtési Verseny és még számtalan találkozó helyszínül szolgál központunk.

– *Ki támogatja anyagilag a kiadványok megjelenését?*

– Egyetemi előadóink zömében saját pénzükből finanszírozzák a folyóirat és más kiadványok megjelentetését. Egyedül a hetvenedik születésnapom alkalmából kiadott munkára kaptunk magyarországi támogatást. Én például a könyveimre a saját fizetésemet áldozom. Még szerencse, hogy a feleségem mindezt tolerálja.

– *Tavaly nyílt meg az UMDSZ kezdeményezésére a magyar történelem és európai integrációs tanszék. A továbbiakban egy önálló magyar kar létrejöttét szorgalmazzák...*

– Amikor három évvel ezelőtt felmerült ennek a lehetősége, az elsők között támogattam az ötletet. Vallom, nem lehet úgy magyar irodalmat tanítani, hogy nem ismerjük a magyar történelmet. Amikor tanszékvezető lettem, kezdeményezésemre beindult a kárpátaljai magyar iskolákban a Magyar nép története tantárgy oktatása. Csak én tudom, mennyit kellett az oktatási minisztériumban kilincselni az engedély megszerzése érdekében. Aztán, mikor már megvolt, mások a maguk sikereként tüntették fel. Az első fontos szempont, hogy szakemberekre, szaktanárookra szükség van. A másik szempont, hogy az önálló magyar kar létrehozásával újabb szakembergárdának a kinevelését érénk el, magyar biológusokat, mérnököket, fizikusokat képezhetnénk. Egyértelmű, hogy támogatom egy önálló magyar kar létrejöttét.

– *Fordultak-e segítségért valamelyik társadalmi szervezethez?*

– A HTMH-től kaptunk számítógépeket, de még többre lenne szükség ahhoz, hogy a világhálózathoz csatlakozhassunk. Eddig csak az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, illetve személyesen *Gajdos István* parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke ajánlotta fel a segítséget a Hungarológiai Központ székhelyéül szolgáló Bródvilla tatarozására és felújítására.

„Kárpáti Igaz Szó” 2008. augusztus 30.,

(fedák)

"Nem lehet oktatni egyetemen tudomány nélkül"

A tudósok különleges emberek. Az idők során számtalan anekdota hőségé váltak szórakozottságuk, különységük, furcsa szokásaik miatt. Ami mégis nagyra teszi őket: a tudomány, a fejlődés és a haladás iránti elkötelezettségük. Az, hogy amit kutatnak és feltalálnak – legyen az a műszaki, az egészségügyi vagy más tudományok területén –, előbbre viszi az emberi civilizációt.

Dr. Lizanec Péter professzornak, az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszéke vezetőjének, a Hungarológiai Központ igazgatójának, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) elnökének, Ukrajna érdemes tudósának munkássága egyedülállónak mondható még országos szinten is. Szűkebb pátriánkban iskolát teremtett a kárpátaljai ukrán/ruszin és magyar nyelvjárások, a lexikográfia, frazeológia és nyelvföldrajz kutatásában. Számtalan hazai és külföldi elismerést tudhat magáénak, köztük a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét.

– *Ez év számtalan jubileumot hoz a kárpátaljai magyar tudósok számára...*

– Valóban, hiszen negyvenöt éve nyílt meg a magyar filológiai tanszék, húszéves múltra tekint vissza a Hungarológiai Központ és tizenöt éves a KMTT. Visszatekintve az indulásra, nagy örömmel tölt el, hogy sikerült egy olyan szellemi műhelyt létrehozni, amelyet ma már nemzetközi szinten is jegyeznek. Mindhárom jubileum azt jelzi, hogy hatalmas utat tettünk meg a magyarságtudományi kutatásokban. Persze mint általában minden kezdet, ezt sem volt könnyű elindítani. Amikor 36 évesen kineveztek a magyar tanszék vezetőjévé, kollégáimmal azt a feladatot tűztük ki magunk elé, hogy a kárpátaljai iskolák részére képezzünk magyar nyelv- és irodalomtanárokat. Azonban látnom kellett, hogy tantervek, szaktantárgyak és felkészült előadók nélkül ez nehezen fog menni. A tanszéken senki nem rendelkezett kandidátusi fokozattal. Meggyőződésem volt, hogy nem lehet oktatni egyetemen tudomány nélkül. Akik ismernek, tudják rólam, hogy nagy figyelmet fordítok a tudományos kutatómunkára. Elindítottuk az aspiránsok képzését. 2000-től pedig már engedélyt kaptunk egy tudományos szakbizottság létrehozására, tehát már nem kell Kijevbe utazni ahhoz, hogy valaki megvédje a kandidátusi disszertációját.

– *Az akkori Szovjetunióban, később pedig Ukrajnában járt-e valamilyen kockázattal magyar nyelven művelni a tudományokat?*

– Én már akkor határozott voltam és ragaszkodtam hozzá, hogy munkatársaim elkészítsék tudományos értekezéseiket. Boldog vagyok, hogy tizennégyen már megvédték a disszertációjukat, és néhány hét múlva még ketten vállalkoznak rá. A Hungarológiai Központ megnyitásaért például Moszkvába is elutaztam tárgyalni. Az akkori magyar oktatási miniszterben, Köpeczi Bélában partnerre találtam. Így sikerült elérni, hogy nem Leningrádba, hanem Ungvárra helyezték a magyar tudományos műhelyt. Amikor már ez is megvolt, ismét azon törtem a fejem, hogy létre kellene hozni egy olyan tudományos társaságot, amely összefogná a magyar tudósokat.

– *Így született meg a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság...*

– Igen, 1993-ban. A szervezet tagjai a szaktudományok doktorai, olyan tudósok, akik beszélnek magyarul, s magyar nyelven művelik a tudományokat. A KMTT céljai közé tartozik a tudományos tevékenység szervezése és végzése a nemzetközi

kapcsolatok bővítése érdekében Ukrajna, Magyarország és más országok között; ezenkívül tudományos konferenciák, találkozók, tanulmányutak szervezése, kiadói tevékenység stb. A KMTT hivatalos értesítője a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei c. időszaki kiadvány, melynek első száma a KMTT életrajzi lexikona lett, a többi az üléseken elhangzott tudományos előadásokat tartalmazza.

A KMTT tagjai között 39 nagydoktor professzor és 43 docens található. Aztán a diákok részéről is felmerült egy tudományos műhely létrehozása, így megalakult a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége is.

– *És idén önálló magyar kar megnyitása, melynek Lizanec professzor a kinevezett dékánja, tetőzi az eddig elért eredményeket.*

– Hivatalosan szeptember 25-én nyílik meg. A kar megnyitásában nem látok semmilyen politikai háttérrel. Kárpátalján 150 ezer magyar él, százhusz magyar iskolánk van. Tehát jogunk van az anyanyelvi oktatásra. Az önálló magyar kar létrehozásával pedig megoldódna a magyar szakemberképzés: mérnököket, matematikusokat, biológusokat stb. adnánk Kárpátaljának.

– *A tudósok lételeme a kutatás. Hogyan pihen a professzor?*

– Soha nem tudtam tétlenül ülni, mindig van téma és munka, amit kutatni kell: nyelvészeti, irodalmi, történelmi és néprajzi témakörökben. Engem mindig az élte-tett, hogy ukrán (ruszin) nemzetiségűként sokat tehetek a helyi magyarság érdekében. Pihenés? Számomra a munka jelenti a kikapcsolódást. Optimista ember vagyok, és még nagyon sok tervem van.

„Kárpáti Igaz Szó” 2008. szeptember

Fedák Anita

Magyar kar: megnyitó személycserével Csak a pénz kell, UMDSZ-dékán nem

Tóth Mihály helyett Petro Lizanec professzor vezeti majd megbízott dékánként a hosszú huzavonák után hivatalosan szeptember 25-én, lapunk megjelenésével egy időben megnyíló magyar természettudományi és humán kart az Ungvári Nemzeti Egyetemen (UNE).

Aki nyomon követte az UNE kebelében kialakítandó önálló magyar kar megszületésének kálváriáját, azt hihette volna, hogy miután az elképzelés szorgalmazói több-kevesebb sikerrel elültették a köztudatban és a hivatalokban a magyar kar létrehozásának szükségességét, s a magyar állam is több millió forinttal támogatta a projekt megvalósítását, a szervezés a továbbiakban már zökkenőmentesen halad.

Annál is inkább hihettünk a zökkenőmentes avatásban, mivel az UMDSZ-közei sajtó már tavasz óta biztosra vette a szeptember 1-jei megnyitót. Ugyanezen források azt is eldöntött tényként kezelték, hogy a kar dékánja dr. Tóth Mihály volt parlamenti képviselő, az UMDSZ tiszteletbeli elnöke lesz, bár hivatalos kinevezéséről sosem érkezett hír.

Meglehetősen meredek fordulatot jelentett ezek után, hogy a "zöld" Kárpáti Igaz Szó augusztus 30-i számában már azt nyilatkozta Mikola Vehes, az egyetem rektora, hogy "A kar vezetőjévé dr. Lizanec Péter személyében egy olyan, Kárpátalján és nemzetközi szinten is ismert és elismert tudós professzort neveztek ki, aki egyben a magyar nyelv és irodalom tanszék vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója is." Ezek után nem csodálkozhattunk azon, hogy a kar némi késéssel szeptember 25-re kitűzött megnyitó ünnepségére szóló meghívókat is Petro Lizanec szignálta megbízott dékáni minőségben.

Tisztázandó a személycsere hátterét, telefonon az iránt érdeklődtünk dr. Tóth Mihálynál, mi az oka annak, hogy végül is nem ő lett a most induló kar dékánja.

- Azt hiszem, hogy ezt az egyetem vezetésétől kellene megkérdezni – nyilatkozta lapunknak a politikus. - Részükről volt nyáron egy felkérés irányomban. Én beleegyezésemet adtam erre a felkérésre. Azután közölték, hogy másképp döntöttek. Ennyit tudok mondani.

- Csak közölték a tényt, nem indokolták semmivel?

- Nem. Illetve annyival indokolták mégis, hogy ő (Petro Lizanec - a szerk.) talán a tanári kollektíva számára jobban elfogadható személy. Azt hiszem, valami ilyesmit mondtak.

Természetesen szeretnénk volna megszólaltatni az UNE rektorát is, ám azt a tájékoztatást kaptuk, hogy Mikola Vehes szabadságát tölti ezekben a napokban.

„Kárpátalja” 2008. szeptember 26.,

Magyar kar – újabb mérföldkő

Valamennyi felszólaló a kárpátaljai magyar felsőoktatás történetének kiemelkedő eseményeként értékelte az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának megnyitását. A felújított termekben mintegy háromszáz hallgató folytathatja tanulmányait.

Lizanec Péter professzor, megbízott dékán egy évtizedek óta tartó fejlődés újabb fejezetének nevezte a kar megnyitását. A kezdetet 1963 jelentette, amikor az egyetemen megnyílt a magyar tagozat, 1964-ben a magyar nyelv és irodalom tanszék, 1966-ban pedig a magyar filológiai tanszék. Hatalmas mérföldkő volt, amikor 2005-ben létrejött a magyar történelem és európai integrációs tanszék. Tájékoztatása szerint a nemzeti egyetemen jelenleg 650 magyar diák tanul, s mintegy 50 magyar vagy magyarul is beszélő tudós dolgozik.

Dr. Zilahy László, a magyar Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának főigazgató-helyettese köszönetet mondott mindazoknak, akik hozzájárultak a kar létrejöttéhez, külön kiemelve Mikola Veges, az UNE rektorának, Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) elnökének és Lizanec Péter professzornak a szerepét.

– A kárpátaljai magyarság és az anyanyelvű oktatás értékelésénél nehéz eldönteni, hogy az idén a gyarapodás vagy a szűkítés időszakát éljük – emelte ki ünnepi beszédében dr. Zilahy László. – Mindkettő igaz, hiszen a magyar kar megnyitása a gyarapodást jelzi. Viszont vannak olyan tendenciák, jelek, amelyek aggodalomra adnak okot, s amelyekre bizony figyelniünk kell. Mindannyian tudjuk, hogy Ukrajnában milyen folyamatok játszódtak le az utóbbi években, s nekünk – egy bizonyos pontig – toleránsaknak kell lennünk. Továbbra is az együttműködést kell választanunk.

El kell utasítanunk a konfrontációt, hiszen az együttműködésnek több, nagyon sikeres példája van. Az ukrán kormány képviselője a legutóbbi kormányközi kisebbségi vegyesbizottság ülésén ígéretet tett, hogy a magyar nyelvű érettségizés lehetőségét fenntartják.

A főigazgató-helyettes szerint az anyaországnak továbbra is segítséget kell nyújtania a kárpátaljai intézményeknek. A magyar kar létrejöttét a Szülőföld Alap 56 millió forinttal, a MeH 12 millióval támogatta. A kar a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolához és a Munkácsi Állami Egyetem magyar tagozatához hasonlóan bekerült a kiemelt támogatást élvező intézmények közé.

– A kar megnyitásával olyan mérföldköhöz érkezett a magyar nyelv oktatása az Ungvári Nemzeti Egyetemen, amelyhez legfeljebb a magyar filológiai tanszék létrejötté mérhető – hangsúlyozta ünnepi beszédében Gajdos István, az UMDSZ elnöke. – Kezdeményezésünk megvalósításához nagyon jó és korrekt partnerünk volt a Magyar Köztársaság kormánya, ezen belül a Miniszterelnöki Hivatal, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Szülőföld Alap és az Ungvári Nemzeti Egyetem. Hiszem, hogy a Jánosi Mesterképző Akadémia alapkövének letétele, a magyar kar megnyitása egy nagyon komoly jelzés a szülők irányába, hogy igenis érdemes magyar iskolába adni gyermekeiket, mert van jövője az anyanyelvű oktatásnak.

Az egybegyűlteket – akik között ott volt Varga Attila, a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium határon túli oktatásügyekkel foglalkozó főreferense, Sziklavári Vilmos, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja, Vaszil Marina, az UNE rektorhelyettese, Kőszeghy Elemér és Dupka György megyei tanácsi képviselők – köszöntötte Olga Gvozgyak, az UNE rektorhelyettese is.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2008. szeptember 29.,

Tóth Viktor

Magyar kar nyílt az Ungvári nemzeti Egyetemen Háromszáz diák alma matere

Jelenleg mintegy háromszáz diák alma matere az a magyar tannyelvű humán- és természettudományi kar, amely az elmúlt héten az Ungvári Nemzeti Egyetemen nyitotta meg kapuit. A kar létrehozását az UMDSZ kezdeményezésére a Szülőföld Alap 56 millió forinttal, a Magyar Miniszterelnöki Hivatal 12 millióval támogatta. A kar

a beregszászi főiskolához, illetve a Munkácsi Humán- Pedagógiai Főiskolához hasonlóan a kiemelt támogatást élvező intézmények sorába tartozik. A magyar filológiai, magyar történelem és európai integráció, valamint fizika- , matematika szakot egyesítő struktúrában a diákokat mintegy harminc előadó oktatja. A karon az általános tárgyak oktatása ukrán, a szaktantárgyaké magyar nyelven folyik.

Az ünnepélyes megnyitón Lizanec Péter professzor, a kar megbízott dékánja tekintett vissza az elmúlt évtizedekre. A kezdet egészen egészen 1963- ra nyúlik vissza. Amikor az egyetemen megnyílt a magyar tagozat, 1964-ben a magyar nyelv és irodalom tanszék, 1966-ban pedig a magyar filológiai tanszék. Az út következő állomása az 1988-ban megalapított Ungvári Hungarológiai Központ, majd 2005-ben létrejött magyar történelem és európai integrációs tanszék. A professzor hangsúlyozta: ez a töretlen fejlődés Ukrajna és Magyarország közötti szoros együttműködés eredménye.

Ha a kárpátaljai magyar oktatás helyzetét nézzük, az utóbbi időben nem csupán olyan pozitív fejleményekről számolhatunk be, mint a mostani, nevezetesen a magyar tannyelvű humán és természettudományi kar megnyitása, hangsúlyozta Zilahy László, a magyar Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztályának főigazgató-helyettese. Vannak olyan tendenciák, jelek, amelyek aggodalomra adnak okot, s amelyekre bizony figyelniünk kell. A főigazgató-helyettes mindezek ellenére, vagy éppen ezért az ukrán féllel való párbeszéd, az együttműködés folytatását tartja az egyetlen járható útnak.

Emlékeztetett rá: a legutóbbi kormányközi kisebbségi vegyesbizottság ülésen elhangzott, hogy a magyar tannyelvű iskolában tanuló diákok továbbra is anyanyelvükön érettségizhetnek.

A mostani kar megnyitása, a Jánosi Mesterképző Akadémia létrejötte – mindezeknek komoly üzenete van a szülők- irányába, hangsúlyozta köszöntő beszédében Gajdos István, az UMDSZ elnöke. Mégpedig az az egyértelmű üzenet, hogy érdemes a gyerekeket magyar iskolába adni, mert van jövője a magyar oktatásnak.

„Kárpáti Igaz Szó” (zöld) 2008. október 1.

Eszenyi Gábor

Magyar kar: megnyílt, hogy lezárják?

Néhány napja, hogy ünnepélyes keretek között megnyílt nemzeti egyetemünkön a magyar tannyelvű humán- és természettudományi kar. A terv az volt, hogy október elsején már az új helyen folytatja tanulmányait a mintegy háromszáz magyar diák. Nem hivatalos forrásból származó hírek szerint azonban a magyar karnak szánt épületrészt lezárták és nem engedik be oda a diákokat. Az utóbbiak megerősítették a hírt. Ők úgy tudták, október elsejétől már az új tantermekben tanulhatnak, de azokba nem engedték be őket.

Az esettel kapcsolatban különféle találgatások indultak el. Például, hogy a magyar állam támogatásából berendezett tantermekbe valamelyik másik ukrán kart költöztetik be. Megkíséreltünk utána járni a szóbeszéd hitelességének. A magyar kar magát megnevezni nem kívánó munkatársa annyit árult el, hogy van valami igazság a pletykákban. A hivatalos álláspont viszont az, hogy a tantermeket műszaki okokból nem vehetik birtokukba a magyar diákok.

Felhívtuk telefonon az egyetem rektori hivatalát. A bemutatkozást követően feltejt kérdésünkre felháborodott férfihang válaszolt:

– A hír nem igaz! Magukkal magyarokkal folyton baj van! Értsék már meg, hogy még nem áll készen az épületszárny, nincs minden bútor és berendezési tárgy a helyén. Nem szerelték fel a tantermekben a táblákat, nincs berendezve a dékáni hivatal és még sorolhatnám. Előbb mindennek a helyére kell kerülnie, csak akkor indulhat meg ott a tanulás! Még egyszer mondom: senki nem zárta ki a magyarokat!

Megkérdeztük, kitől kaptuk az ingerült hangú tájékoztatást. A telefon másik végéről visszakérdeztek: benne lesz az újságban? Miután igennel válaszoltunk, annyit mondott, hogy akkor nem árulja el a nevét. Írjunk csak annyit, hogy az ügyelet egyik információs munkatársa.

Tovább kérdezősködtünk, s újabb, neve elhallgatását kérő illetékesre találtunk, aki *Volodimir Sepelja*, az egyetem gazdasági igazgatójának szavait tolmácsolva elmondta, valóban néhány műszaki hiányosság miatt késik a tantermek birtokbavétele. Nincs órarend, hiányoznak a kabinetekről a feliratok, néhány bútor sem került még a helyére.

Nincs a magyar karral semmi gond, nyilatkozta lapunknak *Lizanec Péter* professzor, a kar dékánja. Elmondta, hogy megoldódtak a problémák és hétfőtől kezdődően fokozatosan veszik birtokukba a tantermeket.

Nagy és fontos lépés volt a kárpátaljai magyar felsőfokú oktatás számára, amikor 2005-ben az UMDSZ kezdeményezésére létrejött a magyar történelem és európai integrációs tanszék. Ugyancsak az országos szövetség indítványozta, a Magyar Miniszterelnöki Hivatal és a Szülőföld Alap pedig támogatta a magyar kar megnyitását. Az ügy mellé állt *Mikola Veges*, az UNE rektora is, akinek fontos szerepe volt abban, hogy megnyíljon az új kar.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2008. október 4.

Balogh Csaba

2009

Új szótár a lexikográfiában

2009-ben újabb kiadvánnyal gazdagodott az ukrán és a magyar szótárirodalom. Az ungvári Kárpáti Kiadó gondozásában megjelent a Lizanec Péter professzor által jegyzett kétnyelvű, kétkötetes mű.

A szótár 9000 ukrán állandósult szókapcsolatnak és kifejezésnek adja meg a magyar megfelelőit, szinonimáit. A magyar rész ugyanennyi adatot tartalmaz. A kiadvány hiánypótló, az első ilyen jellegű munka.

1996-ban, amikor megszületett a mű kiadásának gondolata, nehéz feladatra vállalkozott a Lizanec professzor. Az anyaggyűjtés, rendszerezés, feldolgozás körülmintő és aprólékos munkát igényelt, hiszen tipológiaiilag különböző nyelvek – ukrán és magyar – állandósult szókapcsolatainak megfelelőit kellett megtalálni, összegyűjteni. Az egyes kifejezések, frazeologizmusok, amelyek segítségével a valóság elemeit a különböző nemzetek leírják, felhasználják más jellegű fragmentumok leírásánál a népek sajátos világlátásából fakadóan sok esetben eltérő. A nemzeti frazémák ezért nem fordíthatók le szó szerint, az ekvivalens kifejezést, szerkezetet olykor nehéz megtalálni, így fordulhat elő, hogy a frazémákat szabad szókapcsolatok helyettesítik. Az Ukrán–magyar, Magyar–ukrán állandósult szókapcsolatok és kifejezések szótárában megfigyelhető, hogy ugyanarra a fogalomra, cselekvésre egyik nyelvben lexéma, illetve szabad szókapcsolat használatos, a másikban állandósult szókapcsolat, frazéma. Például:

A kiadvány előszava a szótár szerkezetére, használatára vonatkozó tudnivalókat tartalmazza. A szócikkek felépítése áttekinthető, világos: az ukrán nyelv állandósult szókapcsolatait félzsíros betűkkel közli a szerző, ezt gondolatjel követi, majd a grammatikailag, szerkezetileg és tartalmilag megfelelő magyar állandósult szókapcsolatok következnek, ugyanez az eljárás érvényesül a magyar részben. A szókapcsolatokat nemcsak az első szó szerint közli ábécé sorrendben, hanem az ezt követő szavak szerint is mind a magyar, mind az ukrán részben. Kivételt képeznek a kötőszók és a viszonyító elemek.

Gyakori eset, hogy egy-egy szókapcsolatnak két vagy több szemantikai variánsa is van, szerkezetük hasonló vagy eltérő. Ezeket a szócikkben ferde vonallal találjuk. A frazeológiai szótár szerzője, Lizanec Péter, nagy figyelmet fordított azokra az ukrán állandósult szókapcsolatokra, amelyeknek a magyarban több megfelelője is van és fordítva. Ezeknek a párhuzamos alakoknak más a stilisztikai értékük, szerepük. Természetesen mindig azt a szókapcsolatot kell választani, amelynek jelentése leginkább megfelel az átvett nyelvből való állandó szókapcsolatnak.

A szerző a két nyelv grammatikai sajátosságainak megfelelő formában közli az ígés szerkezeteket.

Ha az ige ragozástanilag beilleszkedik a mondatba, akkor az ukrán állandósult szókapcsolatokban infinitívusban szerepel, a magyarban – kijelentő mód, jelen idő, egyes szám harmadik személyű igealak fordul elő.

Az Ukrán–magyar, Magyar–ukrán állandósult szókapcsolatok és kifejezések szótára az első ilyen jellegű kiadvány, gazdag frazémaanyagot tartalmaz, az érdeklődők a mondanivalónak megfelelően válogathatnak a variánsok közül.

Lizanec Péter professzor két szótára gyakorlati szempontból hasznos kiadvány: kitűnően alkalmazhatják a magyar és az ukrán tannyelvű iskolák pedagógusai és tanulói nyelvtanítás/nyelvtanulás céljából; a felsőoktatási intézmények oktatói és hallgatói számára forrásműként szolgálhat a két nyelv egybevető vizsgálatához; a különböző szerkesztőségek, fordítói irodák, kiadók munkatársainak is segítségére lehet.

„Kárpáti Igaz Szó” 2009

Györke Magdolna
egyetemi docens

A tudomány egyesít

Nemzetközi konferenciák, több mint ötven tudományos előadás, tucatnyi monográfia fémjelzi a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) tizenhat éves munkáját.

A szervezet legutóbbi tisztújító közgyűlésén Lizanec Péter professzor, a KMTT elnöke beszámolójában kiemelte: a társaság állami támogatásban nem részesül, a befizetett tagdíjakból tartja fenn magát. A közel ötven főt számláló magyar tudósok fóruma azokat a professzorokat, docenseket és tudományos munkatársakat tömöríti, akiknek zöme az Ungvári Nemzeti Egyetemen, illetve Lembergben és Kijevben folytat kutatómunkát. Pozitívumként értékelte, hogy a KMTT munkájába Turisz Ingrid, Szircsák Henrietta-Erzsébet, Hulpa Diana és Berta Eleonóra személyében fiatal kutatók is bekapcsolódtak.

Az elnöki beszámoló után Spenik Ottó akadémikus-professzor, Imre Árpád fizikus, Szemrád Emil kémikus, Horváth Katalin nyelvész, Fábry Zoltán biokémikus fejtette ki véleményét. Az előadók szerint a tudományról és kutatási területekről szóló kötetlen beszélgetések fontosak és hasznosak, ám nyitni kell. A KMTT munkájáról több információt kellene közölni a helyi sajtóban, hogy jobban felfigyeljenek szűkebb pátriánk magyar tudósaira. Szóba került a pályázati lehetőségek kihasználatlansága is.

A tisztújító gyűlés végén megválasztották az új elnökséget. A leköszönő Györke Magdolna docens helyett Turisz Ingrid látja el a titkári teendőket. A KMTT elnökévé ismét Lizanec Péter professzort választották.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2009. június 16.

Fedák Anita

A magyar kar első fecskéi

Történelminek számító első alkalommal került sor diplomaosztóra az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán. Húsz hallgató vette át diplomáját. Köztük három vöröset.

A diplomaosztó ünnepségen *Lizanec Péter* üdvözölte a magyar nyelv és irodalom szakos diákokat, tanárokat, szülőket és barátokat. A kar dékánja visszaemlékezett az egyetemen folyó magyar nyelvű oktatás történetére. Mint kihangsúlyozta: nem volt könnyű idáig eljutni, éppen ezért nagy öröm, hogy amit elterveztek, azt sikerült megvalósítani. Emlékeztetett, az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrajna klasszikus felsőoktatási intézményei között a kilencedik helyen áll. A dékán szólt a magyar nyelvű oktatást veszélyeztető minisztériumi rendeletekről is, miközben megjegyezte: a miniszterek jönnek-mennek.

– A 2008. szeptember 25-én megnyílt magyar karnak ez az első kibocsátása, a filológián viszont már a negyvenkettedik – jegyezte meg *Lizanec Péter*.

– A hallgatók felnőttek az évek során, s azt kívánom, hogy mindig olyan szépek, boldogok és egészségesek legyenek, mint most. Legyen szerencsájuk az életben és legyen munkahelyük. Az alapot ehhez megkapták.

Meghatottan szólt a diákokhoz *Borbély Edit* csoportvezető. Megköszönte a szülőknek, hogy egyetemi tanulmányokra ösztönözték gyermeküket. Ez a beruházás szerint ugyan pénzben nem mérhető, a diploma viszont kétségtelenül arra predesztinálja a hallgatókat, hogy szép pályát fussanak be az életben.

– Az évek során kilencen morzsolódtak le a csoportból. Most húszan kaphatták kézbe diplomájukat, akiknek az évek során sok minden került a virtuális tarisznyájába. Ők most nőttek fel igazán, s immár ifjú kollégaként tekintek rájuk – mondta *Borbély Edit*.

Köszöntötte az egybegyűlteket *Gortvay Erzsébet*, a Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári fiókiintézete magyar–angol szakának vezetője. A szülők nevében *Palkó Valéria* köszönte meg a tanárok sokéves munkáját, kiemelve: a szépre és a jóra tanítottak egy olyan világban, ahonnan éppen ezekből van kevés. A feladatukat elvégezték, s most a gyerekeknek kell bizonyítani, hogy az elmúlt öt év munkája nem volt hiábavaló. Hangsúlyozta, nincs nagyobb öröm annál, mint amikor a szülő látja, hogy a gyermeke sikeres.

A végzősök is megköszönték a tanárok és a szülők fáradozását. Az utolsó szó az elsősöké volt, akik a jókívánságaik kifejezése mellett, követve a hagyományokat, tarisznyát nyújtottak át a magyar kar első diplomásainak.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2009. július 2.

Tóth Viktor

**Петрові
Миколайовичу
ЛІЗАНЦЮ
у день ювілею!**

**Вельмишановний Петре Миколайовичу,
дорогий ювілярє!**

Липневою педерісно, бушиям карпатських трав, розмаєм троянд означасю Вашу прекрасну річницю – ювілей досвіду, зрілості, мудрості.

Більш ніж три чверті яскравого й лідшого життя Ви віддали Ужгородському університету. І сьогодні Вас ушашовує наша alma mater. Вами пишасється рідне село Ізвор на Скалявщині. Вітає Львів – місто успішного захисту кандидатської й докторської дисертацій. Піднімають келихи за Ваше здоров'я у Києві. Нових творчих здобутків бажають Вам закордонні колеги, які високо цінують плідну співпрацю з Вами у міжнародних проєктах, шанують Вас як організатора, керівника, активного учасника численних конгресів, симпозіумів, конференцій.

Підний професійних шлях – від студента до професора – Ви пройшли на філологічному факультеті, а 2005 року отримали почесне звання "Заслужений професор УжНУ". Понад 30 років Ви очолюєте кафедру угорської філології, понад 20 – єдиний в Україні та один із чотирьох у світі Центрів гунгарології (такі ще є у Римі, Гамбурзі, Парижі). Свій золотий – 50-річний – ювілей Ви зустріли деканом філологічного, а нинішній – деканом наймолодшого в УжНУ гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою викладання фахових дисциплін.

Ви, шановний ювілярє, є знаним авторитетним фахівцем у багатьох галузях мовознавства, що переконливо засвідчують майже півтори тисячі посилань на Ваші праці у вітчизняних та зарубіжних монографіях, словниках, наукових статтях. У Вашому науковому доробку майже чотири з половиною сотні публікацій, серед яких десятки підручників, посібників, монографій, зокрема й такі вагомі, як тритомний "Атлас угорських говорів Закарпаття" та дослідження українсько-угорських міждіалектних контактів (у трьох томах). У науковому житті Ви кресно пов'язані з українською та фінно-угорською філологією, а в родинному – ще й з романо-германською. Вашому дослідницькому зав'язттю можна по-доброму заздрити, адже й проторіч Вашу працю "Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів" і "Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів" визнано найкращою на загальноуніверситетському конкурсі монографій.

Ви є членом редколегії та співавтором "Загальнокарпатського діалектологічного атласу" та багатьох інших фахових видань, фундатором і головою Закарпатського угорськомовного наукового товариства, засновником і редактором "Вісника" цього товариства та журналу "Acta Hungarica".

Своїми знаннями, багатим досвідом, науковими здобутками Ви пиру дивитесь зі своїми учнями – майбутніми вчителями, перекладачами, журналістами, науковцями. Ваші мудрі, високопрофесійні лекції слухали студенти не лише в Україні, а й в Угорщині, Великій Британії, Естонії, Німеччині, Росії, Словаччині. Під Вашим керівництвом було захищено понад 10 кандидатських дисертацій, отже, нові покоління талановитих мовознавців розвивають Ваші творчі ідеї.

Шановний Петре Миколайовичу! Ваша плідна діяльність на освітянській та науковій ниві отримала високу оцінку на державному й міжнародному рівнях. З-поміж численних звань та нагород виокремимо почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України" та Лицарський Хрест Угорської Республіки (за заслуги у підготовці спеціалістів з угорської мови та літератури на Закарпатті).

Вісімнадцятирічним юнаком Ви обрали свою Прекрасну Даму – Філологію і все життя присвятили вірному лицарському служінню їй. А вдома Вас підтримували, оберігали, надихали ще дві Прекрасні Дами – дружина Надія і донька Мирослава, яка гідно продовжила Ваш філологічно-деканський шлях, та син Петро, який працює лікарем в Угорщині.

Щиро бажаємо Вам, дорогий ювілярє, творчого натхнення, нових ідей і наукових звершень, родинного добробуту, бадьорості, радості, міцного здоров'я на многа і благая літ!

З повагою – декани УжНУ

2 липня 2010 року

Magyar kar – új mérföldkő

Tovább bővült az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara. A tegnapi eseményen hét helyiséget adtak át, melyeket a magyar történelem és európai integrációs tanszék, illetve a fizika-matematika tanszék használ majd. Május folyamán elkészülnek a kiszolgáló helyiségek is.

A vendégek az ünnepélyes avatást megelőzően Mikola Veges rektor invitálására a nemzeti egyetem főépületébe mentek, ahol megtekintették a leendő könyvtár területét. Az a felújítást és teljes modernizálást követően költözhét ide a püspöki rezidenciából. Az új egyetemi könyvtár ezután a második legnagyobb lesz egész Ukrajnában, csak a harkivi egyetem bibliotékája múlja felül.

Az ünnepélyes szalagátvágást nem csak a magyar kar előadói és hallgatói, valamint a média képviselői figyelték árgus szemmel. Jelen voltak az UNE vezetői, a kárpátaljai magyar közélet jeles személyiségei, valamint a magyar Miniszterelnöki Hivatal (MeH) és a megyei állami közigazgatás egy-egy magas rangú vezetője.

Lizanec Péter dékán üdvözlő szavait követően Mikola Veges tekintett vissza a magyar kar létrehozásának és fejlődésének állomásaira, a magyar történelem és európai integrációs tanszék, majd pedig a kar létrehozására. Kiemelte és megköszönte az ebben nyújtott magyarországi támogatást, s hangsúlyozta, hogy a magyar nemzetiségű hallgatók anyanyelvükön tanulhatnak. A mostani beruházásnak az egész intézmény hasznát veszi. Kiemelte: az intézmény támogatásában, fejlesztésében köszönet illeti a megyei vezetést. Folytatni kívánják a megkezdett munkát és a partneri kapcsolatokat. Egyben reményét fejezte ki, hogy a jövőben tovább bővülnek a magyar–ukrán kapcsolatok. Dr. Szebenyi-Brindza Zoltán, a MeH Nemzetpolitikai Főosztályának osztályvezetője arról szólt, hogy a magyar oktatás támogatása mindig is kiemelt szerepet játszott a mindenkor magyar kormány támogatás- és fejlesztéspolitikája területén. A magyar kart a kezdetektől fogva – mióta a Miniszterelnöki Hivatal kiépítette a nemzeti jelentőségű intézmények körét – kiemelt támogatásban részesítik. Az osztályvezető üdvözölte, hogy az Ukrai Oktatási és Tudományos Minisztérium 2010. március 25-i rendeletével mód van arra, hogy az ide kerülő diákok anyanyelvükön tegyék le az emelt szintű érettségit.

– A mai nap egy újabb mérföldköve az Ungvári Nemzeti Egyetem 2008-ban alakult magyar karának. A magyar–ukrán együttműködésnek köszönhetően egyre erősödik az anyagi-műszaki bázis – hangsúlyozta Gajdos István, az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség elnöke. – Ennek köszönhetően most már elegendő helyiséggel rendelkezik a kar, és a hallgatók mind az öt évfolyamon modern felszereltségű tantermekben tanulhatnak. Köszönet illet mindenkit, aki ebben a munkában részt vett.

Az országos szövetség elnöke kiemelte: az anyaország támogatja az Ukrajnában élő magyar közösséget, és kiemelt figyelmet fordít az anyanyelvű oktatási rendszer kiépítésére, segítve ezzel a megmaradásunkat. Az átadás szimbolikusan azt a

fordulatot is jelképezi, amely bekövetkezett Ukrajnában, s az új kormány baráti viszonyt próbál kialakítani a magyarság irányába.

Ivan Kacsur, a megyei állami közigazgatás elnökhelyettese megjegyezte, az egyetem több mint 60 éves fennállása óta beírta nevét Ukrajna és Kárpátalja történelmébe. Ahol szakemberek kellenek, ott mindenütt jelen vannak az UNE végzősei. Megyénk oktatásában pedig a csúcson van. Fejlődik az anyagi-műszaki bázis, új karok nyílnak, például a fogorvosi. A mindenkor megyei vezetés mindig az intézmény mellett lesz, jelentette ki, majd elismerő oklevelet nyújtott át Lizanec Péter dékánnak és Spenik Sándornak, a fizika-matematika tanszék vezetőjének. Halina Horohovszka, az ukrán külügyminisztérium kárpátaljai képviselője kiemelte: örül, hogy az ifjúság neveléséről két kormány, a magyar és az ukrán is gondoskodik.

Az ünnepélyes köszöntők után a hallgatók birtokba vehették új, második otthonukat. A kar négy szakból és három – magyar filológia, magyar történelem és európai integráció, valamint a fizika-matematika – tanszékből áll. A magyar filológián levelező tagozat is működik, ami szeptembertől a történészeknél is beindul. A jelenlegi diáklétszám 300 fő. A következő szárnyrész rendbehozatalát és felszerelését, illetve annak a két szintnek az összekötését, amelyen a magyar kar működik, az egyetem vezetése vállalta magára, árulta el Zubánics László, a Kárpátaljai Magyar Oktatásért Alapítvány (KMOA) elnöke.

– Az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, a KMOA, az Ungvári Nemzeti Egyetem és a kivitelező által aláírt szerződés szerint az intézmény egy jelentősebb összeggel járul hozzá a további fejlesztéshez. Mivel eddig nem volt költségvetése az országnak, az egyetem nem tudott hozzáférni még a meglévő forrásaihoz sem – mondja Zubánics László. – Ezért idén nyáron kerül sor az általa vállalt munkálatok lebonyolítására.

A magyar kart jelenleg a Miniszterelnöki Hivatal támogatja. Nemzeti jelentőségű intézményként évente összességében 8 millió forintot irányoztak elő, s részesedett a Szülőföld Alap pályázataiból is. Az elmúlt öt évben a kar létrehozására, kialakítására, felszerelésére összesen mintegy száz-, azaz évente átlagosan húszmillió forintot fordítottak. A tanárok fizetését, a hallgatók ösztöndíját, a kar működtetését és egyéb kiadásokat természetesen – mivel állami intézményről van szó – az ukrán költségvetésből finanszírozzák.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2010.május 16

Tóth Viktor

Oszd meg és uralkodj!

Józan gondolkodású ember azt gondolná, hogy a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ), illetve a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola vezetői már annyira megosztották

szűkebb pátriánk értelmiségét, hogy ennél tovább lépni erkölcstelen lenne, szinte lehetetlen.

Nos, mint kiderült, naivan gondolkodtam, mert legutóbbi próbálkozásuk minden etikai normát felborított. Legújabb kezdeményezésük, hogy két táborra szakítsák a helyi magyar tudóstársadalmat, több mint felháborító. Céljuk elérése érdekében még attól sem riadtak vissza, hogy a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárát és néhány állandó tagját Kárpátaljára invitálják, és egy konferencia álcája alatt kezdeményezzék a Kárpátaljai Magyar Tudósok Társaságának megalapítását, melynek elnöki tisztére – a fejemet merem rátenni – Orosz Ildikót, a KMPSZ elnökét javasolták volna. Hiszen, mivel mással magyarázható az az utólag felszínre került tény, hogy a tudostalálkozóra az előzetes tervek szerint az Ungvári Nemzeti Egyetem professzorai és docensei, akik "mellesleg" a Magyar Tudományos Akadémia külhoni tagjai, nem kaptak meghívást. S miután ez az apró "figyelmetlenség" néhány józanul gondolkodó kárpátaljai kutatónak szemet szúrt, méltányossági alapon mint vendégeknek – aláhúzom: nem előadóknak – küldték el a meghívót. Mindez tulajdonképpen azt a célt szolgálta, hogy Magyarország felé olyan képet vetítsenek: a beregszászi főiskola tanárain kívül nincs más tudóscsoport Kárpátalján.

Az egészen azonban van egy egészen apró szépséghibája. Mégpedig, hogy immár 17 éve szűkebb pátriánkban megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, amelynek elnöki tisztét Lizanec Péter nyelvészprofesszor tölti be, alelnöke pedig az egyetlen kárpátaljai magyar akadémikusunk, Spenik Ottó fizikaprofesszor. A közel ötven főt tömörítő grémiumban olyan nagynevű professzorok vannak, mint Fábry Zoltán biokémikus, Ruszin László sebész, Tóth Mihály jogász, Mándrik Iván történész vagy Simon Lajos fizikus. A sort még hosszan folytathatnám, hiszen csak az ungvári magyar fizikusok vannak tucatnyian. Hogy mit jelent ezt az értelmiségi réteget figyelmen kívül hagyni, az olvasók megítélésére bízom...

A tudománynak Kárpátalján egyesítenie, s nem megosztania kellene a tudóstársadalmat. Arra törekedni, hogy mindenki a saját területén végzett kutatásainak eredményeivel vigye előbbre a közösséget, letegye névjegyét az összmagyar tudományos világban. Az ungvári magyar tudósok évtizedek óta ezen munkálkodnak, s nem zárkóznak el sem a munkácsi, sem a beregszászi kutatókkal való együttműködéstől. Ezt a harmóniát megbontani, ellenségességet szítani a kárpátaljai magyar tudóstársadalomban már több mint bűn...

„Kárpáti Igaz Szó” 2010.06.22

Fedák Anita

Lizanec Péter 80 éves

A hír hallatán nyilván sokan csodálkozva kapják fel fejüket Kárpátalja-szerte és az ország határain túl is. Igen, 2010. július 2-án Lizanec Péter professzor, a filológiai tudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és

Természettudományi Karának dékánja, a Magyar Filológiai Tanszék vezetője, a Hungarológiai Központ igazgatója, Ukrajna érdemes tudósa 80 éves lett.

Hogy repül az idő! – gondolhatják egyetemünk elsőként kibocsátott magyar szakos végzősei, akik manapság elismert tanárok, szerkesztők, újságírók, társadalmi, politikai személyiségek vagy nagyszülői teendőket ellátó kiegyensúlyozott nyugdíjasok.

Negyvennégy esztendő telt el azóta, hogy harminchat évesen elvállalta a magyar tanszék vezetését. Rajta kívül ekkor még csak egy tanárnak, Zékány Imrének volt tudományos fokozata. Tíz éven belül hat oktató védte meg kandidátusi értekezését. Az évek, évtizedek múlásával ez a szám jelentősen növekedett. Jelenleg hat olyan tanítvány, magyar szakos kandidátus dolgozik a tanszéken, aki az ő vezetésével és irányításával védte meg tudományos értekezését.

Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg Kárpátalja Nagyszőlősi járásának tiszántúli ukrán nyelvjárásai címmel. 1971-ben megvédte Ukrán–magyar nyelvközi kapcsolatok (hungarizmusok a magyar nyelvben) címmel nagydoktori disszertációját. Tudományos pályáját meghatározták Kárpátalja nyelvi-etnikai viszonyai: az itt élő nemzetiségek nyelvének, kultúrájának, hagyományainak vizsgálata. Munkássága rendkívül gazdag, bibliográfiája évente gyarapodik. A gazdag életműből a teljesség igénye nélkül csupán néhány jelentősebb tematikára hívnám fel a figyelmet: az ukrán–magyar és a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokkal foglalkozó monográfiák, a magyar nyelvjárások háromkötetes atlasza, a kárpátaljai nyelvjárások szótára, a magyar–ukrán, ukrán–magyar szótár, a magyar–ukrán, ukrán–magyar frazeológiai szótár, egyetemi tankönyvek, módszertani segédeszközök, tudományos cikkek és előadások százai hazai és nemzetközi konferenciákon, kongresszusokon....

A tudománytörténetbe nemcsak kutatóként, hanem tudományszervezőként is beírta nevét. Hosszas tárgyalások és egyeztetések eredményeként a magyar tanszék bázisán megszervezte az ungvári Hungarológiai Központot, mely a magyarságtudományi kutatások centrumává vált. A Hungarológiai Központban magyar és magyarul beszélő kandidátusok és nagydoktorok ösztönzésére 1993-ban létrehozta a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságot, amelynek tagjai 17 év óta a hónap első szerdáján összejönnek, előadást tartanak időszerű kutatásaikról és aktuális tudománytörténeti témákról magyar nyelven.

Lizanec Péter professzor számos nemzetközi téma kutatásában vesz részt: tagja az Összkárpáti Nyelvatlasz Nemzetközi Bizottságának, az MTA SZSZBM Tudományos Testületének, tiszteletbeli tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, több éven át alelnöke volt a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak (Ma: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság), elnöke a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságnak...

A magyarországi tudóstársadalom nagyra becsüli Lizanec Péter munkásságát: a magyar tudomány és kultúra fejlesztéséhez való hozzájárulásáért 1986-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry Bálint-éremmel, 1988-ban a magyar kormány Pro Cultura Hungarica éremmel és emléklappal jutalmazta tevékenységét,

2005-бен меґкапта а Магар Кӱтӱрсааґи Ӓрдемеренд Ловаґкерештје китӱнтетест. Немзеткӱзи елисмерсегет јелзи, һоу меґһивотт танаркент елоадасокаг таротт аусзтриаи, есзторсаґи, магарорсаґи, неметорсаґи, оросзорсаґи, словакиаи, укрainaи еуеетемекеи, фӱисколакои ес тудомануос интѳзменеуекеи.

Леґфриссебб ередменеуеи козӱтт емернем ки а Магар Таннуелвӱ Хуман- ес Термезеттудомануи Кар лѳтреһозасаи кифејтте ерӱфесзѳтеи. Аз ујоннан меґалакулт кар дѳканјакеи ет а феладатот ис аз ӱнмага ирант тамасзтотт иґенуессегеуеу вѳззи. Ван ереје, китартаса меґвѳвни есатѳи а бӱрокраѳиау, а тудомануос куатас ес окатас һатрѳлтатѳиау.

А магам ес сок магар сакос тарсам невеиен тисztelett кӱсзӱнтӱм Лизанеу Пѳтер професзорт 80. зулетеснапјаи. Киваном, ӱриззе сокаиг физикаи ерејет, сзеллеми фриссесегет; һѳдкент вѳеґезе һасзнос теуеуенуисегет аз укрain-магар тудоману ес култура терѳи.

Истен елтесе!

„Карпати Иґаз Сзӱ” 2010 јулиус 3.

Nagy Natália,
*a filolӱgiaи тудомануок кандидатуса,
a Magyar Filolӱgiaи Tanszѳк fӱelӱadӱja*

Будѳвничиу Мостѳв Миґ Културами (до 80-рѳчја професора П.М.Лизанца)

Блаґодатна свѳлявска земља спокоиуѳиу була щедрa на таланти. Вона подарувала нашому крау славетну коґорту карпатских письменникоу та ґромадских дѳячѳв. З цим краем пов'язане й им'я уґґородского вченоґо, професора Петра Миколауовича Лизанца.

На диво тихий, спокийний... Такии знауѳт його друзѳи, знайомѳи. Тихо, спокийно входив він у науку, на ниви јакої сумлінно й чесно тудѳться все життја.

У широкий свѳт дороґа повела Петра Миколауовича з с. Извор Свѳлявского району, де він народився 2 липня 1930 року. Хлопець був четвертоу дитиною в баґатодѳтній родинѳ лѳсоруба, де була в пошани честь, де цѳнували за працју, де поважали за розум, де вѳрили чесному слову.

Оґладауочи стежки та дороґи, јакии водила його доля, Петро Миколауович насамперед вихоплюе з споґадѳв про своє життја рѳдну домѳвку, батькѳвське подвѳр'я та образи своѳх батькоу - вимоґливого й доброго батька і прекрасної душі маму. Це родинне тепло вѳдчувае він все життја. Хоча й батьки його «великих шкѳл» не мали, проте золодѳли природженоу интелѳґентнѳстю і над усе дбали, щоб ѳх дѳти здоуули соѳи вищу освіту. І нащадки ѳх не підвели...

У 1936 роцѳ родина Лизанцоу перејґджае на Береґѳвщину. Поступивши до першого класу в с. Извор, Петро продовжив наванчання з ґрудня 1936 ґоу уже в

початковій школі Шом-Колонії. Із сумом в серці згадує ювіляр зиму 1936-1937 років, що стала для всієї родини великим випробуванням. Більше року сім душ проживали в непристосованому для помешкання приміщенні, доки не збудували свою хату.

У 1942 році Петро Миколайович вступає до Мукачівської горожанки, з якої 1 лютого 1945 року переведений у 2-ий клас Берегівської гімназії. Закінчив першу Берегівську СШ у 1948 році. Саме тут почалося його поглиблене знайомство з угорською мовою, з'явився інтерес до угорської культури.

А наступна серія виразних життєвих кадрів – найтриваліша й основна – роки, зв'язані з університетом. У 1948 році Петро Лизанець вступає на історико-філологічний факультет Ужгородського університету. При всій ейфорії повоєнних літ навчатися було нелегко, на одну стипендію. Та найбільше надавав хлопцеві сил невтомний потяг до науки. Саме в університетських лавах гартувалася воля майбутнього вченого й набирала сил до потужного злету.

Основні наукові інтереси Петра Миколайовича сформувалися ще в студентські роки, які юнак завершив дипломною роботою про наукову діяльність Михайла Попа-Лучкая. Його дослідження знайшло своє продовження через роки. У 1989 році "Граматика слов'яноруська" була видана двома книгами. Перша книга – фототипна, факсиміле 1830 року, друга – український переклад (у співавторстві з доцентом Юрієм Саком) з біографією вченого і коментарями.

Після закінчення університету (закінчив з відзнакою) П. Лизанець став першим аспірантом філологічного факультету. Його керівник С. П. Бевзенко теж керував аспірантом уперше.

Надзвичайна наполегливість ученого увінчалась успіхом, і в 1959 році він захищає кандидатську дисертацію на тему «Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області». У ній на багатому фактичному матеріалі, зібраному автором особисто, уперше дослідив специфічні особливості фонетики, морфології, синтаксису, словотвору українських говірок Виноградівщини, що розташовані на лівому березі Тиси. Як додаток до дисертації подаються діалектні тексти, записані автором особисто у досліджуваних говірках. У 2000-2001 рр. окремі з них будуть опубліковані у науково-популярному збірнику «Руснацький світ». Матеріали кандидатської дисертації без будь-яких змін і доповнень лягли в основу монографії «Українські південно-карпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області» (Ужгород, 2008. - 440 с.). У додатку (він був другим томом дисертації) подано словник місцевих діалектизмів, топонімічні назви з території Затисся та записів зв'язних текстів з 14 населених пунктів Затисся та 4 населених пунктів Потисся. Як зазначив автор у передмові, цей великий фактичний матеріал він хотів зробити доступним для мовознавців, зокрема діалектологів, бо його цінність зараз ще більша, ніж була 50 років тому. Цілком слушними є висновки монографічного дослідження, в якому автор стверджує, що українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району своєю

фонетичною системою та граматичною будовою в основному збігаються із фонетичною системою та граматичною будовою загальнонародної мови. Однак багатовікова політична ізоляція цих говірок (як і всіх інших говірок Закарпаття) від основної території цих говорів певним чином позначились на збереженні в них залишків давнини як у ділянці лексики, так і в ділянці фонетики та граматичної будови.

Через кілька років, у 1971, з таким же успіхом пройшов і захист докторської дисертації на тему «Українсько-угорські міжмовні контакти (Гунгаризми в українській мові)». За матеріалами докторської дисертації учений видав тритомну монографію, високо оцінену відомими мовознавцями-україністами, славістами, фінно-угрознавцями (1. Угорсько-українські міжмовні контакти (На матеріалі українських говорів Закарпаття). – Ужгород, 1970. – 430 с.; 2. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья (Венгерско-украинские межъязыковые связи). – Будапешт, 1976. – 683 с.; 3. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. – Ужгород, 1976. – 329 с.). У названій праці учений детально розглядає важливі теоретичні і практичні питання міждіалектного контактування. Найбільше уваги мовознавець звертає на дослідження угорських лексичних запозичень (на різних мовних рівнях) в сусідніх українських говорах. Крім вагомої теоретичної частини, в тритомній монографії вміщено 530 лінгвістичних карт з легендами і коментарями.

Робота над проблемою міжмовних контактів привела науковця до усвідомлення необхідності поглибленого вивчення не лише міжмовних, але й культурних наукових контактів між двома державами – Україною й Угорщиною. Петро Миколайович стає подвижником цієї справи й присвячує їй своє наукове життя. Професором Лизанцем опубліковано понад 450 наукових праць, серед них 23 монографії (9 одноосібних), 30 підручників, навчальних посібників (12 одноосібних) та інших окремих видань. Понад 150 наукових статей та 9 монографій (3 одноосібні) з'явилися за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія).

Коло наукових інтересів професора надзвичайно широке та гідне подиву і захоплення. У науковому доробку вченого – статті, присвячені дослідженню українських південнокарпатських говорів Затися Виноградівського району Закарпатської області, розвитку українського мовознавства на Закарпатті тощо. Що стосується говірок Затися, то науковець звертає увагу на систему голосних у цих говірках, особливості вживання та відмінювання іменників, прикметників, займенників тощо.

Своєю увагою не обійшов мову та стиль українських письменників, зокрема досліджував функції старослов'янizmів у поемі Т. Шевченка «Марія», використання Шевченком іншомовної лексики у фототипічному примірнику

«Кобзаря» видання 1840 р., використання мадяризмів в художніх творах О. Кобилянської, О. Духновича. М. Томчанина та ін. письменників.

Але найбільше часу і творчих сил він віддав дослідженню українсько-угорських міжмовних контактів, українській та угорській діалектології, лексикографії, фразеології та лінгвогеографії.

Українсько-угорські паралелі простежуються на матеріалі назв одягу, млинарської лексики та ін.

Вагомими є досягнення Петра Лизанця у галузі лінгвогеографії. Так, для дослідження угорських говорів Закарпаття учений укладає програму-підручник (1 част. вийшла друком у 1976 р. 2 част. – 1985 р.). Збір та опрацювання мовного матеріалу дали змогу побачити світ трьом томам «Атласу угорських говорів Закарпаття», в якому вперше подано класифікацію угорських говорів Закарпаття. В Атласі вміщено 1215 лінгвістичних карт, у тому числі і 12 зведених.

Вихід у світ Атласу приніс П.Лизанцю науковий авторитет. Цінність його полягає не тільки в тому, що тут наведений величезний, цінний і якісний мовний матеріал, що репрезентує угорські запозичення в говорах Закарпаття, але насамперед в тому, що його автор подав власну методику дослідження й застосування лінгвогеографічного аспекту.

Тритомний Атлас П. Лизанця є фундаментальним і єдиним у своєму роді дослідженням міждіалектного контактування в лінгвогеографічному плані.

Крім того, професор Лизанець бере активну участь у міжнародному науковому проєкті – «Загальнокарпатському діалектологічному атласі». Тут він виступає і як автор, і як член міжнародної редколегії. Ця праця вийшла друком у різних країнах у 7 томах.

Окрилений успіхами і науковим визнанням, Петро Миколайович береться за створення нового проєкту – «Словника угорських говорів Закарпаття», який готується до видання у двох томах великого формату. Над укладанням Словника автор працює разом зі своїми колегами К. І. Горват та С. І. Ковтюком. Він частинами друкувався у журналі «Acta Hungarica», починаючи з 2000 року (вип. IX-XIX).

Вагомою подією в галузі лексикографії стало й видання двомовних перекладних словників – «Угорсько-українського словника» (2001) та «Українсько-угорського словника» (2005) за редакцією П. Лизанця. Пропоновані видання охоплюють найактивніший пласт лексики, уміщують слова, вирази та фразеологізми, які забезпечують засвоєння обох мов не тільки на мовленнєвому, але й літературному рівні. З наукової, технічної, діалектної, архаїчної лексики подаються лише ті слова, які важливі і необхідні для кращого розуміння та засвоєння лексичного багатства обох мов та ефективного забезпечення навчального процесу.

Тут читач знайде інформацію про правильну вимову звуків української та угорської мов та їх передачу засобами чужомовної мови.

Усвідомлюючи потребу у двомовному українсько-угорському та угорсько-українському фразеологічному словнику, П. Лизанець у 1998 році береться за його укладання. Це двомовне видання побачило світ у видавництві «Карпати». (Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів. – Ужгород, 2009. – 536 с.; Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів. – Ужгород, 2009. – 576 с.). У цих виданнях вміщено близько 9000 найбільш вживаних українських (угорських) сталих словосполучень та виразів і 1600 їхніх українських (угорських) відповідників та синонімів. Словники включають, крім фразеологізмів, прислів'я і приказки, крилаті вислови й інші типи виразів, які є або знаходяться на дорозі до сталих словосполучень.

Активно працює професор Лизанець в галузі угорської усної народної творчості та угорськомовної літератури на Закарпатті. Так, з ініціативи П.Лизанця побачила світ перша вагома за обсягом «Антологія угорської літератури на Закарпатті» (1985). У ній дано не тільки ґрунтовний аналіз становленню і розвитку угорськомовної літератури на Закарпатті, але й включені на той час заборонені імена (напр., Вілмоша Ковача, цілої генерації молодих поетів).

Також П. Лизанець є співавтором та упорядником першої збірки «Народних балад угорського населення Закарпаття» (1974), збірки угорських казок Закарпаття під назвою «Три золоті стріли» (1973 – перше вид., 1977 – друге вид.).

Крім цього доробку, професор є автором кількох посібників і підручників для студентів. Так, у співавторстві з К. Й. Галасом він видає «Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови» (1966). У 1973 р. світ побачила його книга «Вступ до мовознавства. Фонетика і фонологія», а у 1976 р. у співавторстві з К. І. Горват та Г. С. Токарем за його редакцією вийшов з грифом Міністерства освіти України підручник для студентів «Вступ до мовознавства». Для тих, хто бажає вивчити українську та угорську мови, видані посібники «Венгерський язык для начинающих» (1991), «Угорська мова для початківців» (1992), «Українська мова для початківців» (1992), «Изучаем венгерский язык» (1999) – у співавторстві з К. І. Горват, «Учим украинский язык» (1999) – у співавторстві з Т. Г. Юрчук.

У 1966 році здібного науковця обирають завідувачем кафедри угорської філології, якою керує й досі. Саме за цей час у повній мірі Петро Миколайович виявив себе як людина надзвичайно організована, добросовісна і справедлива, яка вимагає чіткості в роботі від кожного, вимоглива до себе і до інших. Він вкладає в свою роботу всю енергію душі, талант філолога й чуття педагога. За керівництва професора Лизанця відбулося, фактично, становлення кафедри угорської філології. У 1969 р. при кафедрі угорської філології відкрито аспірантуру, що й дало свої позитивні результати, зокрема захищено 16 кандидатських дисертацій та дві PhD (переважна більшість під його керівництвом).

Професора постійно запрошують опонувати на захисті кандидатських та докторських дисертацій. Він виступав офіційним опонентом мовознавців, імена яких добре відомі як в Україні, так і за її межами – це К. А. Шахова, А. Є. Саркисян,

Л. Е. Калнинь, М. М. Онишкевич, Й. Драгош, І. І. Муллонен, А. І. Кукконен, А. С. Біла, І. Я. Філак, К. І. Горват, М. Ж. Дєрке та ін.

Петро Миколайович керував двома спеціалізованими радами по захисту кандидатських і докторських дисертацій із присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук. За його наполегливістю ВАКом України було відкрито спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з української мови та спеціальності фінно-угорські та самодійські мови (угорська мова), на якій протягом 2000-2005 років за його головування захищено 6 кандидатських дисертацій з угорської мови та ряд дисертацій з української.

Викладацько-педагогічна робота професора тісно пов'язана з керуванням філологічним факультетом (з 1977 по 1984 рік він займав посаду декана) та Гуманітарно-природничим факультетом з угорською мовою навчання (з липня 2008 року по сьогодні).

Уміло поєднуючи наукову роботу з педагогічною діяльністю, П. Лизанець сповна віддає себе студентам. Він може годинами сидіти з кожним із них, заглянути в конспект, вказати шляхи пошуку нових знань, щедро представити рідкісні джерела і літературу.

Не стоїть осторонь і громадська діяльність П. Лизанця. З 1988 року він очолює Центр гунгарології, який займається питаннями розвитку угорської мови, літератури, культури на Закарпатті, надає методичну допомогу учителям середніх шкіл з угорською мовою навчання тощо. До речі, Центр гунгарології є четвертим за рахунком у світі (ще три у Гамбурзі, Парижі, Римі). На базі Центру створені різні наукові товариства, зокрема Закарпатське угорськомовне наукове товариство (1993). Крім того, тут видається науковий збірник «Acta Hungarica», в якому як молоді, так і старші науковці можуть ознайомити наукову громадськість зі своїми досягненнями (уже вийшло 20 випусків цього журналу, затвердженого ВАК України як фахового).

Петро Миколайович також є засновником і редактором журналу «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства», 5 номерів якого побачило світ; членом редколегії міжнародного журналу «Linguistica Uralica» (Таллінн).

Теплими словами відгукуються про свого наставника його вихованці, відзначаючи такі риси учителя, як високу ерудицію, інтелігентність, доброзичливість та бажання допомогти.

Якби лише перерахувати усіх вихованців нашого ювіляра, котрі захистилися, та усі досягнення професора Лизанця, то це б зайняло ще кілька сторінок.

Та професор не зупиняється на досягнутому. Він завжди у наукових пошуках, на його робочому столі – нові доробки. У робочому кабінеті Петра Миколайовича на книжкових полицях лежать чимало друкованих видань, які вийшли у світ внаслідок його праці. По цих виданнях можна судити про силу-силенну переробленого і зробленого нашим ювіляром. Адже саме у наукових

досягненнях професора, його визнанні іншими науковцями, його надійному сімейному тилу, який забезпечує вже багато літ вірна дружина Надія, і полягає багатство П. М. Лизанця. Його день розпланований : розрахований не по годинах, а по хвилинах. Свій ювілей Петро Миколайович зустрічає в розквіті багатогранних творчих сил. Тож з радістю чекатимемо від ювіляра нових творчих ужинок. Хай кожен день приносить Вам радість, а майбутнє буде добрим і лагідним на многая і благая літ.

*Сучасні проблеми
мовознавства та
літературознавства
Випуск 14, 2010.*

*Ольга МИГОЛИНЕЦЬ
доцент кафедри
української мови УжНУ*

Віддане університетові, науці і людям життя.

Перше 70-річчя . . . Багато це чи мало? На таке запитання хотілося одержати відповідь десять років тому (див. Фабіан М.П. Славист, гунгаролог, діалектолог // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: Патент, 2000. - С. 28 – 34).

Зрештою саме життя і невблаганний час дали об'єктивну відповідь – це не багато, але й не мало. Низько вклоняюся і дякую Всевишньому, що маю можливість продовжувати і зараз розмірковувати про науковий шлях потужного професора, Людини з великої літери, вченого європейського масштабу, професіонала, високого інтелігента, м'якосердечного, але водночас і вимогливого вчителя та доброзичливого наставника.

Ці десять років підтвердили справедливість усього сказаного мною про батька – ще є сили, організаторські здібності, ентузіазм і неабияка працездатність, під якою розуміються повна віддача себе роботі, юнацький запал і море енергії.

Ці десять років показали, що ще є творче натхнення, мрії, прагнення на ділі, а не на словах, нести добро, сіяти розумне і вічне в серцях людей різних національностей.

Ці десять років засвідчили, що є ще багато планів, нереалізованих задумів, бажань та чорнових напрацювань.

Я вдячна долі, що можу, не повторюючись, продовжити розповідь про науковий здобуток і життя проф. Лизанця П.М. за 10 років, що минули. Життя – прекрасне, а, отже, і потрібно його цінувати, бо згаяного, втраченого не повернеш, а попереду ... ніхто не знає, що буде, що трапиться Єдине, що є незмінним: залишатися людиною, не втрачати гідності, честі, шани людей задля швидкоплинних бажань, не розмінюватися на короткотривалі успіхи, протистояти злу в будь-якому його прояві, мати свою життєву позицію, яка не мінятиметься залежно від настрою, кольору прапора, владного олімпу... .

Все тече, все змінюється. Нічого вічного немає. Вічними залишаються лише людські чесноти, вагомі результати плідної праці, пошана, любов, преклоніння та служіння народу, батьківщині, рідній альма-матер. Жити за божими заповідями зараз нелегко, адже неспокійний час породжує неспокій, успіх – заздрощі, відповідальність та справедливість – безвідповідальність та несправедливість, чесність – нечесність, проте все це також не залишається незмінним.

Незмінним залишився мій батько: такий же працелюбний, вимогливий, справедливий, відповідальний, доброзичливий, щирий, турботливий, людина, яка завжди має свою позицію, життєве кредо, сприяє колегам, не міняє поглядів, принципів, чесно і добросовісно виконує свою роботу. Звичайно, таким людям зараз нелегко, бо часто-густо вони стикаються з несправедливістю, непорядністю, зрадою, лицемірством, показухою. Час покаже, хто був правий, а хто лише притворявся, міняв маски, скривав свою некомпетентність, бездарність і темну душу, породжував хаос, безлад, провокував скандали, поширював плітки, вносив розбрат у колектив задля своїх корисливих цілей та будував свої палаци на пісках... .

У кожного – свій шлях, у кожного – своя доля. Проте не на всіх судьба вказала перстом, не кожному судилося дійти вершини. Петро Лизанець її дійшов (Володимир Фединишинець. Судьба вказала перстом на Петра Лизанця // Ювілейний збірник на честь 70- річчя від дня народження Петра Лизанця. – Ужгород: Патент, 2000.- С. 15-18).

Своє 80-річчя проф. Лизанець П.М. зустрічає новими досягненнями і здобутками: 11 фундаментальних праць, на які з'явилися рецензії в різноманітних збірниках і журналах, 70 наукових статей загальним обсягом 22 друк. аркуші. Загальний обсяг окремих видань – 394 друк. аркуші. Самі лише назви наукових видань говорять за себе:

1. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв та термінів Угорщини. - К., 2001. – 31 с.;
2. Общекарпатский диалектологический атлас (Összkárpáti nyelvjárási atlasz). т. VI.- Будапешт, 2001.- 35 др аркушів;
3. Угорсько-український словник (Magyar-ukrán szótár). - Ужгород, 2001.- 792с.;
4. Атлас венгерских говоров Закарпатья.- Ужгород-Debrecen, 2003.-827с.;
5. 40-річчя угорського відділення УжНУ.- Ужгород, 2003.- 80 с.;
6. Общекарпатский диалектологический атлас (Összkárpáti nyelvjárási atlasz), т. VII.- Белград-Нови Сад, 2003.-35 др.аркушів;
7. Українсько-угорський словник (Ukrán-magyar szótár).- Ужгород, 2005 (друге видання- 2008р).- 960 с.;
8. Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Словник угорських говорів Закарпаття).-Ч.ІІ-VІІ.-Ужгород, 2003-2008.-80 др.аркушів;
9. Українські південнокарпатські говірки Затися Виноградівського району Закарпатської області. -Ужгород, 2008.- 440 с. ;
10. Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів (Ukrán-magyar állandósult szókapcsolatok és kifejezések szótára).- Ужгород, 2009. -536 с. ;
11. Magyar-ukrán szókapcsolatok és kifejezések szótára (Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів).- Ungvar, 2009.- 560 с.

Своє 80-річчя проф. Лизанець П.М. зустрічає новими визнаннями своїх заслуг як науковця, керівника та громадського діяча:

2001р.- Кращий закарпатець у номінації «Кращий вчений».

Відзнака переможця конкурсу акції «Ужгородський книжковий Миколай». Лизанець П.М.: Угорсько-український словник у номінації “Наукове видання”.

Почесна грамота облдержадміністрації «За вагомий особистий внесок у соціально-економічний розвиток області та активну участь у громадському житті”.

2003р.- Пам’ятна Срібна медаль і Почесна грамота загальних зборів області Соболч-Сотмар-Берег за визначні досягнення у науковій, навчально-виховній та організаційній роботі в галузі гунгарології (Голова зборів Ласло Гоздо) .

Відомство у справах закордонних угорців при Прем’єр-міністрі Угорської Республіки висловило щире подяку професору Петру Лизанцю за

визначні досягнення у науковій і викладацькій роботі (Голова відомства Потокі Балінт).

Відзнака Закарпатської облдержадміністрації „За розвиток регіону”.

Почесна грамота Державного комітету України в справах національностей та міграції за активну участь та наукову діяльність, спрямовану на відродження культур національних меншин, вагомий внесок у зміцнення миру та міжнаціональної злагоди в регіоні та з нагоди 10-річчя з дня створення товариства (Москаль Г.Г.).

Почесна грамота Міжнародного товариства угорської мови та культури за розвиток угорської культури на Закарпатті, за самовіддану роботу і розвитку угорської освіти Закарпаття” (Бийла Помогач).

2005р.- Орден Угорської республіки „Лицарський Хрест”.

2006р.- Почесна грамота міністра освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів та плідну науково-педагогічну роботу (Ніколаєнко С. М.).

Своє 80-річчя проф. П.М. Лизанець зустрічає в рідному вузі, якому присвятив 62 роки життя, з них 57 пропрацював на філологічному факультеті, 45 років очолює кафедру угорської філології, 20 років є директором Центру Гунгарології та 2 роки очолює гуманітарно-природничий факультет з угорською мовою викладання фахових дисциплін. Хто ще може похвалитися такою потужною науковою діяльністю і визнанням?

Своє 80-річчя проф. П.М. Лизанець зустрічає серед колег, однодумців, друзів, а також недоброзичливців, які часто провокували, ставили палиці в колеса, намагалися поставити на коліна – Не вдалося, бо правда завжди сильніша за неправду, добро – за зло, порядність – за непорядність, людяність – за нелюдяність, щирість – за нещирість, справедливість – за несправедливість.

Своє 80-річчя проф. П.М. Лизанець зустрічає серед студентів, аспірантів, здобувачів, випускників вузу, людей різних національностей, тих, яким допомагав, яких підтримував, спонукав до кар’єрного зросту, давав путівку в життя, хоча окремі з них швидко про все забули і Бог їм суддя.

Своє 80-річчя проф. П.М. Лизанець зустрічає в колі родини, яка завжди була, є і буде тією гаванню, яка терпеливо чекає, вірить, заспокоює, шанує, береже, застерігає та безмежно любить. Ця неординарна особистість, учений

європейського масштабу і просто Людина з великої літери – мій батько, яким я горжуся, з якого беру приклад і якому бажаю нових звершень та успіхів.

Кожна людина має свою місію в житті. Зі своєю місією – чесно служити університетові, науці і людям – ювіляр справляється сповна, бо це та людина, на яку судьба показала своїм перстом. І не помилилася. І не прогадала.

Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: Патент, 2010. - С. 11 – 15.

Фабіан М.П.

д.ф.н., проф. УжНУ

**«Не політики завойовують авторитет держави
у світі, а її культура» – вважає
професор Петро Лизанець**

Є люди, які на роботу приходять як на каторгу. І таких, на жаль, багато. Утім, є й інші, яких можна назвати щасливцями. Адже їм поталанило обрати такий життєвий шлях, на якому кожен крок приносить задоволення. До таких належить і декан угорського факультету УжНУ Петро Лизанець – автор першої збірки угорських народних балад та першої антології угорської літератури Закарпаття, більш ніж 50 монографій, навчальних посібників та сотень статей, науковець, щиро захоплений своєю справою, і просто надзвичайно тепла і відверта людина.

Петре Миколайовичу, якими були ваші перші кроки на посаді декана?

– Почав з підбору команди. Адже при створенні факультету об'єдналися три кафедри – угорської філології, історії Угорщини та європейської інтеграції і кафедра математики і фізики. І хоча на кафедрі угорської філології (вона відкрита ще в 1963 році) у нас працює на повному окладі 6 доцентів та 1 професор, решту ще треба підтягувати – функціонують ці кафедри ж порівняно недавно. Тому програма-мінімум на найближчий період – аби на кожній кафедрі було щонайменше по три кандидати наук. Тоді продовжимо готувати спеціалістів, так, як робили це дотепер. Але зараз – уже з різних спеціальностей.

До речі, конкурс у вас нині на факультеті який? Зменшується чи навпаки – збільшується?

– Набагато зменшується. До 2008 року, поки не ввели зовнішнє оцінювання, ми мали 60-70 чоловік на 15 місць. Зараз же багато хто просто не йде здавати іспити, адже не знає української мови. Тому нам дуже важко набирати

необхідну кількість студентів. Усі наші сподівання – на цей рік. Адже Міністерство освіти і науки зняло обмеження, коли, скажімо, раніше не допускали до вступу в університет тих, у кого було з якогось предмета менше 124 балів. Можливо, саме це нововведення дещо виправить ситуацію.

Але ж ви не будете заперечувати, що державну мову не зайве знати кожному жителю України, включно з національними меншинами?

– Безперечно. Але справа дещо в іншому. На Закарпатті живуть, окрім угорців, представники різних національних меншин – румуни, німці, словаки тощо. Та річ у тім, що всі вони прекрасно володіють українською мовою, адже знаходяться в оточенні українців. А угорці – це специфічна національна меншина, яка, як і кримські татари, найбільше зберегла свою ідентичність. Крім того, до 1990 року при вступі до школи батькам достатньо було написати заяву, що дитина вивчатиме російську. Тому впродовж шкільних років їм просто не доводилося спілкуватися українською. Коли ж було прийнято закон про мови, державна мова стала обов'язковою для вивчення. Але тут виникла нова проблема – нестача кадрів. Ті, хто закінчив українське відділення, не могли викладати в угорських школах, бо не володіли угорською мовою. Відтак українську мову почали викладати мало не математики з істориками. Бо вони, принаймні, знали угорську і могли порозумітися з учнями. Але який це був рівень викладання – неважко здогадатися.

Не секрет, що в деяких закарпатських селах проживає по 85-90% угорців. І якщо сюди переселяється хтось із Верховини, приміром, то саме він починає вчити угорську мову. Адже навіть у сільраді спілкуються далеко не державною. Тож завдяки усім цим факторам українська мова виявилася просто непотрібною угорцям. Крім того, українська дається їм дуже важко, бо, знову ж таки, її викладають не випускники українських шкіл.

Тобто тут не йде мова, що угорці не хочуть вивчати українську. Просто нікому їх зацікавити українською, нікому прищепити любов до неї. Адже тільки 10-15 % випускників українських шкіл викладають в угорських школах (а їх на Закарпатті більше ста). Це ж саме стосується ситуації в Криму. А в міністерстві цього не розуміють. І не дозволяють складати іспити угорською мовою. Але ж спеціалізація наших студентів – угорська мова, і саме її вони будуть викладати в школах. Упродовж п'яти років студенти вивчать українську мову, це без сумніву. Але під час тестування вони ще цих знань не мають. Тим часом, від них вимагають знань нарівні з українцями. Це ніхто не розуміє. Тому склалася хибна думка, що вони не хочуть вивчати українську. Але це неправда. Дітей треба зацікавити. Якщо ж будемо змушувати, то це викличе не ту любов, яку би ми хотіли. Толерантності бракує. Тому я пропонував – дозволити на першому курсі складати іспити угорською мовою, але за п'ять років зобов'язати вивчити українську. Адже державну мову мусять знати всі.

На вашу думку, з чого починається держава? З економіки чи все-таки з культури?

– Україна – надзвичайно багата держава. Тільки цим багатством треба розпоряджатися чесно, добросовісно. Наша економіка нині мало знана в Європі. І не скоро ще вийде на провідні позиції. Але культурою ми здатні вже тепер заявити про себе. Росію ж у світі знають більше саме через Чайковського і Толстого. От подивіться на Угорщину – яка маленька країна, а має своїх лекторів у 90 країнах світу. А ми не знаю, чи 5-6 знайдемо.

Петре Миколайовичу, ваша кафедра підтримує тісні зв'язки з Угорщиною. Відтак ви бачите рівень як наших студентів, так і їхніх іноземних колег. Можете порівняти?

– У наших – набагато вищий. Адже угорці дають дві спеціальності. Наприклад, угорська мова й історія, угорська та англійська. А ми – тільки угорську мову та літературу. Тобто у нас вдвічі більше годин на цю спеціальність, ніж в угорців. Якщо наші випускники їдуть працювати в Угорщину, то нам не переставляють дякувати за них, за їхню підготовку. До них навіть їдуть консулюватися тамтешні спеціалісти. А це показник, погодьтеся.

Ви й самі чимало поїздили світом. Були лектором у Бельгії, Італії, Франції. Тож можете розказати, чим відрізняється іноземний підхід до навчання від вітчизняного?

– Там не має значення, скільки студентів у групі. Їх може бути і двоє, але викладач зобов'язаний читати лекції навіть для такого числа. А у нас поки нема десяти студентів, не можна навіть групу поділити. За кордоном професори встановлюють час лекцій – до чи після обіду. Тобто впродовж дня студенти зайняті, але зі значними перервами. Тому і вільного часу у них зрештою більше. В нас же – ще шкільний метод. Взагалі-то, ми даємо непогані знання. Але в свободі вибору – що я хочу і коли хочу, ще відстаємо.

А за п'ять років фахівця можна підготувати, як вважаєте?

– Спокійно. Але все залежить від двох людей – викладача і студента. Інакше – неможливо. Розумієте, є прекрасні викладачі, які вміють заохотити студентів, й останні йдуть із задоволенням на лекції. А є викладачі іншого гатунку. Тому студенти заняття одних відвідують активно, інших – пропускають. Якщо викладач справедливий і вимогливий (а запам'ятовуються тільки такі, за власним досвідом це знаю), то між ним і студентом є контакт. Якщо ж такого контакту немає, то справи досить погані.

Петре Миколайовичу, ви, наскільки знаю, закінчували українську філологію. А як так сталося, що левову частину свого наукового життя присвятили угорській мові?

– Коли відкривали угорську кафедру, я якраз писав дисертацію про угорсько-українські міжмовні контакти. Ось це, мабуть, і стало приводом для керівництва університету рекомендувати мене завідувачем на новостворену кафедру. Я ж весь час відмовлявся. Мені здавалося, що цю посаду має обіймати угорець. Проте у 1966 році партком університету таки зобов'язав мене очолити кафедру. Але я про це не шкодую. Бо знайшов колектив, якому міг допомогти.

Спочатку ж там не було жодного кандидата наук. Потім їх захистилося шістнадцять.

Ви ж завкафедрою і тим більше декан – це такі посади, які зобов'язують тримати увесь процес під контролем, а часто навіть перебирати на себе проблеми колективу. Тоді де ж межа самозбереження?

– Я ніколи над цим не задумувався. Можливо, саме тому в мене немає літніх відпусток. Весь вільний час, в тому числі й на вихідних, я працюю. Пишу книжки. У мене багато монографій. Це під силу тим, хто любить свою роботу. Якби я її не любив, то нічого не досягнув би. Якщо у мене навіть поганий настрій, то, як тільки сяду за робочий стіл, про все забуваю. Тож мене наука рятує від великих стресів.

До речі, а коли саме ви вирішили займатися наукою?

– Я ніколи не думав про науку. Натомість дуже любив коней, господарство. Словом, я готувався бути газдою. Але коли в 1948 році закінчив Берегівську гімназію, совети почали створювати колгоспи. І від нас усе забрали. От тоді і постало питання – куди йти далі. Батько порадив – або на працю, або на навчання. Я знав, що в Ужгороді є університет, хоч і ніколи там не був. Зрештою, приїхав у місто і подав документи туди, де був найменший конкурс – на філологічний (я ж не готувався йти в університет). Нас поступало 22, а зарахували – 18. І з них половина дістали двійки. Я – між ними. Завалився на письмовому іспиті з української мови. Річ у тім, що ми вчили в гімназії русинську. А на екзамені мене викладач і запитав – орудний відмінок від теля. От я незамислюючись і відповів – телятьом. Ой, скільки ж смішно було, бо треба було сказати телям.

Тому я кожен день вчився, аби надолужити втрачене в школі. Мені пощастило з другого курсу працювати в бібліотеці. Там я читав, готував лекції. І двійку на вступних змінив на диплом з відзнакою.

Потім мене ще й запрошували в Естонію в аспірантуру. Але батьки були проти, та й сам боявся невідомого. Крім того, тоді ж відкрили аспірантуру у нас. Так і залишився на Закарпатті. І не шкодую. Хоч там, можливо, я б навіть міг стати академіком. Але тоді відірвався би від рідної землі, з якої і черпаю матеріал для досліджень.

Петре Миколайовичу, які якості цінуєте найбільше у собі і в людях?

– Вірність собі, напевно. Я завжди робив так, як вважав за потрібне. Так сталося і з дисертацією. Її я писав у 1959 році. А тоді в списку використаної літератури обов'язково мали бути прізвища Маркса, Енгельса, Леніна. А я з них нікого не вказав. І поїхав захищатися у Львів. Так сталося, що цього ніхто не помітив і моя дисертація пройшла.

А ще я наполегливий, завжди йду до кінця. Так, у 1970 році я мав певні проблеми з монографією. Її ніяк не пропускала цензура – через карту області, хоч і лінгвістичну. Тоді я поїхав у Москву – там у мене в ЦК працював знайомий із Закарпаття. І цей знайомий мені дуже допоміг – у московському відділі

картографії на моїй карті написали: «Дозволяємо до друку». Коли ж я приніс цей документ цензору, то той аж налякався. Ось так поступово і народилася тритомна монографія – моя докторська.

А що вважаєте найбільшим своїм досягненням?

– Важко сказати. Спочатку це був вихід у світ кожної статті. Потім – монографій (до речі, маю у планах всі свої праці в окремих томах – біля 30 книжок, думаю, буде). Нині ж приносить задоволення від роботи та кількість моїх аспірантів, яким я допоміг стати кандидатами наук. Радію і з того, що виховав таких чудових дітей – дочку-професора й декана і сина – головного лікаря гінеколога. До того ж досягненням є і повага, шана у людей. Влане, головне, як мені здається, бути відвертим, щирим, непідлабузником і любити людей та життя.

Розмовляла

Людмила ОЛІЙНИК

Р. С. Вчора, 2 липня, Петро Миколайович відсвяткував свій 80-літній ювілей. Із цієї нагоди редакція «Новин Закарпаття» бажає йому велетенського здоров'я, подальшого натхнення в роботі, незрадливості не тільки науки, але й оточення, а, головне – залишатися оптимістом і життєлюбом.

„Новини Закарпаття”, 2010.07.03

Людмила ОЛІЙНИК

**Доля щедро обдарувала його талантом
Професору Петру Лизанцю – 80**

У жовтні поточного року Ужгородський національний університет урочисто відзначить своє славне 65-річчя. До цієї дати він приходить із вагомими здобутками в різних сферах функціонування. Творцем слави УжНУ є професорсько-викладацький склад, насамперед керівники підрозділів вишу. Серед них помітно вирізняється постать доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри угорської філології, декана гуманітарного-природничого факультету Петра Миколайовича Лизанця. Саме його 80-літній ювілей спонукав нас до написання цієї статті.

Насамперед зауважимо, що на долю Петра Лизанця випало чимало труднощів. Він народився 2 липня 1930 року в селі Ізвор, що на Свалявщині, в сім'ї лісоруба. Згодом батьки переселились на Берегівщину. Юнак закінчив початкову і Мукачівську горожанську школи та Берегівську гімназію. У 1948-1953 роках навчався на відділенні української мови та літератури філологічного факультету Ужгородського університету. Після цього закінчив аспіранту-

ру. З 1956 року його доля нерозривно пов'язана з Ужгородським університетом. Тут він пройшов шлях від викладача до завідувача кафедри і декана факультету, директора Центру гунгарології.

Коротко зупинимось на наукових здобутках ювіляра (при цьому послугуватимось оцінками фахівців-мовознавців). Найперше зауважимо, що Петро Лизанець зробив перші кроки в науку, будучи студентом третього курсу. Саме тоді він взявся за переклад латиномовної праці М. Лучкая «Grammatica Slavico-Ruthena». Потім почав досліджувати українські говірки села Затисся Виноградівського району Закарпатської області. Це зацікавлення згодом стало темою кандидатської дисертації, успішно захищеної у 1959 році.

Більшу частину свого життя Петро Миколайович присвятив вивченню проблеми українсько-угорських міжмовних контактів. Вчений зібрав багаті матеріали з діалектології та лінгвогеографії. Протягом 1960-х років він опублікував з цієї теми майже 40 статей і повідомлень. А у 1970 році в Ужгороді побачила світ його монографія «Угорсько-українські міжмовні контакти: (на матеріалах українських говорів Закарпаття)». Це дослідження одержало високу оцінку не тільки вітчизняних, але й провідних європейських вчених. А це стало основою докторської дисертації, успішно захищеної у 1971 році.

Наступний напрям наукових пошуків вченого – це дослідження угорських говорів Закарпаття. Він розробив ґрунтовні питальники. Залучив до цієї роботи членів своєї кафедри. Вершиною вивчення згаданої проблеми є публікація трьох томів «Атласу угорських говорів Закарпаття» (Будапешт, 1992–2003). Це видання принесло професору П. Лизанцю європейське визнання.

Провідні вчені-діалектологи Болгарії, Молдови, Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії та деяких інших держав плідно працюють над «Загальнокарпатським Діалектологічним атласом». До цієї когорти вчених входить і П. Лизанець. На даний момент вийшло (у різних країнах) 7 томів загаданого видання. Пошукова робота триває і має добру перспективу.

Професор П. Лизанець також опублікував збірку угорських народних казок Закарпаття «Три золоті стріли» (1973), «Народні баллади угорського населення Закарпаття» (1974), а також «Антологію угорської літератури на Закарпатті» (1985). Їх вихід став свідченням того, що Петро Миколайович не тільки видатний діалектолог, але й фольклорист та висококваліфікований літературознавець.

Тут ми звернули увагу лише на аніґоловніші напрямки наукових пошуків професора П. Лизанця. Безсумнівно, їх значно більше. Додамо, що бібліографія його публікацій налічує понад 500 позицій, посилань на його праці – 1500, рецензій на наукові видання – понад 100.

Тепер спробуємо виділити основні штрихи Лизанця – педагога. Наголосимо, що його педстаж складає 54 роки. Він працював на посадах викладача, старшого викладача, доцента, професора. На кафедрі української мови викладав такі нормативні курси, як «Сучасна українська мова», «Історична грамати́ка

української мови», «Старослов'янська мова», «Вступ до мовознавства», «Діалектологія». Працюючи на кафедрі угорської філології (з 1966 року), він зробив низку спецкурсів, а саме: «Східнослов'янсько-угорські міжмовні контакти», «Українсько-угорські міжмовні контакти», «Топонімія як наука», «Лінгвогеографія на сучасному етапі» та ін.

Зайвим буде наголошувати на те, що Петро Миколайович чудово знає фактичний матеріал своїх курсів, викладає його в доступній формі, логічно і послідовно, у взаємозв'язку з раніше вивченими темами. Він вирізняється високим педагогічним тактом, доброзичливістю, толерантністю. Додамо, що ювіляра неодноразово запрошували читати лекції в окремі навчальні заклади Угорщини, Німеччини, Австрії, Чехії, Словаччини, Естонії, Росії. І скрізь він гідно репрезентував рідний Ужгородський університет.

А ще Петром Миколайовичем багато зроблено в плані забезпечення шкіл підручниками і словниками. Він є співавтором низки посібників, покликаних допомогти вивчити українську та угорську мови. Ці видання користуються неабиякою популярністю, особливо у молоді.

Професор П. Лизанець добре відомий як організатор наукового і навчально-виховного процесів. Нагадаємо, що він уже 44 роки очолює кафедру угорської філології, 22 роки – Центр гунгарології. У 1977-84 роках був деканом філологічного факультету, а з 2008 року – декан гуманітарно-природничого угорськомовного факультету. Він дуже відповідально підходить до підбору кадрів, планування роботи, розвитку міжнародного співробітництва, дбає про зміцнення матеріально-технічної бази, керованих ним підрозділів. Усе це дає вагові результати.

Завжди широким було коло громадських доручень П. Лизанця. Зараз він редагує академічне видання «Acta Hungarica» та «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства», є членом редколегії «Linguistica Uralica» (Таллінн). У 1986-1996 роках був віце-президентом Виконавчого комітету Міжнародного товариства з угорської філології (Будапешт). З 2000 року член асоціації угрознавців за кордоном при Угорській Академії наук. Незважаючи на багаторічну титанічну працю, Петро Лизанець нагород не здобув. Приємний виняток становить почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України», присвоєне йому резидентом України у 1995 році.

На життєвому календарі професора Петра Миколайовича Лизанця славних 80 літ. Тож ми щиро бажаємо йому доброго карпатського здоров'я, творчого довголіття та Божої ласки на многії благії літа!

Трибуна, 2010. 07.03.

Микола Олашин,
доцент УжНУ

2011

Tudósainkkal találkozott a nagykövet

A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (KMTT) munkájával, annak tagságával ismerkedett Bayer Mihály. Magyarország kijevi nagykövetét és kísérőjét, Szalipszki Endre ungvári konzult Lizanec Péter professzor, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának dékánja, a KMTT elnöke az Hungarológiai Központban fogadta.

2013-ban öt jubileumot is méltat a kárpátaljai magyar tudományos élet. 50 évvel ezelőtt nyílt meg az ungvári egyetem magyar filológiai tanszéke, 25 éve nyitotta meg kapuit a Hungarológiai Központ, 20 éve alakult meg a KMTT, 15 éve a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (KMDFKSZ), és ötéves lesz a magyar kar, téjakoztatta a nagykövetet Lizanec Péter.

A KMTT tagságát illetően elhangzott, hogy jelenleg 82 tudományos fokozattal rendelkező tudóst tud a sorai között: 36 nagydoktort (professzort) és 46 randi-dátust (docenst). A civil szervezet fontos feladatának tartja a magyar nyelvű tudományos ismeretterjesztést, a nemzetközi kapcsolatok bővítését, valamint szakmai konferenciákon, szimpóziумokon és tanulmányutakon való részvételt.

Szemrád Emil vegyész a reál tudományok terén végzett sikeres kutatásokról számolt be, míg Erdődy Miklós atomfizikus az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Ungvári Elektronfizikai Kutatóintézetét mutatta be. Elhangzott, hogy különösen a reál tudományágak esetében kevés fiatal választja a tudományos pályát.

Bayer Mihály elégedetten szólt a kárpátaljai tudományos életről. Nagyra értékelte a kárpátaljai magyarságnak az ukrán–magyar kapcsolatok terén betöltött szerepét, ami a tudományos életben is jelentős eredményeket hoz. A nagykövet felajánlotta, hogy mivel az idei év első felében Magyarország tölti be az európai uniós soros elnökségi tiszte, és támogatja Ukrajna eurointegrációs törekvéseit, szívesen tartana előadássorozatot a nemzeti egyetem magyar karán tanuló diákoknak.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2011. március 15.

Fedák Anita

Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar

A kárpátaljai magyarság életében történelmi jelentőségű tényként említhetjük az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Karának megnyitását.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Kárpátalja egyik legmagasabb fokozattal rendelkező és legpatinásabb felsőoktatási tanintézete. Az ukrainai egyetem rangsorolásában a tizedik előkelő helyen áll. Az idei 2010/2011-es tanévben 768 magyar ajkú diák tanul az UNE 18 karának 43 szakán, ebből 281-en a magyar karon.

A Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar 2008 szeptemberében nyílt meg három tanszékkal:

- Magyar Filológiai Tanszék (tanszékvezető Lizanec Péter professzor, az UNE érdemes professzora, Ukrajna érdemes tudósa);
- Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék (tanszékvezető Kiss Eva professzor, a történelemtudományok doktora);
- Fizika-matematika Tanszék (tanszékvezető Spenik Sándor docens, a fizika-matematika tudományok kandidátusa).

A kar 281 hallgatójából 127-en tanulnak a Magyar Filológiai Tanszéken, 90-en a Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszéken, 64-en a Fizikamatematika Tanszéken. A szaktantárgyakat 33 oktatótanár adja elő, közülük négyen a tudományok nagy doktorai, professzorok, 18-an a tudományok kandidátusai, docensek, 5 adjunktus, 6 tanársegéd, illetve asszisztens.

A Magyar Tannyelvű Humán és Természettudományi Karon magyar nyelv és irodalom, történelem, fizika és matematika szakos tanárképzés folyik elsősorban a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák részére. Minden tanszéken van aspirantúra (doktoriskola), ahová a legjobb végzősöket vesszük fel.

A Magyar Filológiai Tanszékről már írtunk és ez a tanszék alapul szolgált a Magyar Kar létrehozásában. Mivel a kar megnyitásához három tanszékre volt szükség, 2005-ben megnyílt a **Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék**. Első tanszékvezetője Fenics Volodimir a történelemtudományok kandidátusa, docens, az UNE Történelem Karának dékánja volt. 2009 februárjától a Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék vezetője Kiss Éva, a történelemtudományok doktora, professzor lett. Itt dolgoznak Mandrik Ivan professzor, Huzinec György docens, Lengyel Miroszláva docens, Ferkó Okszana docens, előadó tanárok: Zubánics László, Illár Krisztina, Halász József, Kulcsár Tímea és mások. A tanszéken a tantárgyak nagy részét magyar nyelven oktatják. A diákok aktív részt vesznek a tudományos diákköri munkában. A harmadikosok - ötödikesek szakosodnak: az egyik szakirány magyar történelem, a másik pedig az európai integráció. Az első évfolyamos diákok a nyári szünidőben régészeti ásatásokon vesznek részt. A második és harmadik évfolyam hallgatói levéltári és múzeumi gyakorlatra mennek Ukrajnába (Kárpátalján), valamint Magyarországra. A negyedik és ötödik évfolyam hallgatói Kárpátalja iskoláiban pedagógiai gyakorlaton vesznek részt. A tanszéken van aspirantúra, mely elvégzése után az UNE történelmi szaktanácsán védhetik meg a kandidátusi értekezéseiket. A különböző történelmi, elméleti diszciplínák mellett több szakkollégium közül is választhatnak a diákok. 2010-ben volt az első kibocsátás. A tanszék fő feladata, hogy magasan képzett történészeket, kutatókat, illetve a nemzetközi kapcsolatokban és az európai integrációs folyamatokban jártas szakembereket bocsásson ki.

2008 szeptemberében létrejött a **Fizika és Matematika Tanszék**, amelynek vezetője Spenik Sándor docens. A tanszéken van egy professzor Mikla Viktor, hat docens: Petenko László, Gecse Ferenc, Molnár Sándor, Tarics Zoltán és három előadó.

A tanszék korszerűen felszerelt: a számítógép-teremben internethálózat van, amelyet a diákok szabadon használhatnak. Van még laboratórium, ahol a fizikusok kísérletezhetnek, a legmodernebb készülékekkel van ellátva. 2010/2011. tanévben már három évfolyam tanul ezen a tanszéken. A különböző elméleti diszciplínák mellett van több speckollégium is. A tanszéken van aspirantúra. A diákok részképzésben vehetnek részt a Debreceni Egyetemen és a Budapesti Műszaki Egyetemen.

Nemzeti egyetemünkön, így a magyar karon is a nappali képzés ötéves, a levelezői tagozaton hat. A nappali tagozatos hallgatók ösztöndíjban részesülnek, amely a tanulmányi eredménytől függ. Az Ungvári Nemzeti Egyetem minden fakultása, így a magyar kar is a bolognai rendszer szerint kredit-modul rendszerben dolgozik. A hallgatók évfolyam- és szakdolgozatokat, mester fokozatú diplomamunkákat írnak. Részt vesznek a tanszékek hallgatói önkormányzati munkájában, tudományos előadásokat tartanak a tudományos diákköri konferenciákon.

A harmadévesek szemeszteres vagy egy-két hónapi részképzésen vesznek részt Magyarország felsőoktatási intézményeiben. A végzősök egy hónapos diploma előtti gyakorlaton vannak a magyarországi Országos Széchényi Könyvtárban s Budapest más tudományos könyvtáraiban. Gyakran látunk vendégül ismert tudósokat, politikai személyiségeket Ukrajnából és a Magyar Köztársaságból, magyarországi vendégtanárokat hívunk előadások megtartására.

Mindenképpen szeretnénk bővíteni, vagyis még egy tanszéket nyitni. A humán diszciplínák tanszéke egyrészt idegennyelv-tanárokat képezne a magyar iskolák részére, valamint angolul, németül, franciául és természetesen magyarul cudó idegenvezetőket, tolmácsokat. Erről a tervünkről már folytattunk párbeszédet az UNE turisztikai tanszéke vezetőjével. A humán tanszék égisze alatt magyar újságírói képzés indulhatna. Mivel van magyar napilapunk és magyar szerkesztősége a Tisza televíziónak, illetve van magyar rádióadásunk is, itt elsősorban a kárpátaljai médiumok jeles képviselőinek a segítségére számítunk.

Az Ungvári Nemzeti Egyetem fentebb felsorolt intézményei eddig is sokat tettek a kárpátaljai, és egyben az ukrainai magyarságtudomány fejlődéséért. Ezt a tevékenységünket a továbbiakban is szeretnénk folytatni és mindent megteszünk annak érdekében, hogy ezek az intézmények működjenek, bővüljenek és hasznára váljanak a kárpátaljai oktatásnak, valamint a tudományos és kulturális életnek.

2011. március 11.

2012

Új dékán a magyar kar élén

Lezajlott az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar új dékánjának a megválasztása. A bizottság egyhangú döntése értelmében Lizanec Péter professzort Spenik Sándor váltja a poszton a következő hét évre.

Lizanec professzor rövid beszédében megköszönte a tanári gárda eddigi támogatását. Az új dékánnak kitartást kívánt, hisz, mint mondta, ez a munka rengeteg lemondással jár.

– Úgy vélem, jó döntés született, Spenik Sándor személyében méltó utódomat látom – emelte ki Lizanec Péter, a választási bizottság elnöke.

A frissen megválasztott vezető néhány szóban vázolta elképzeléseit. Elmondása szerint minden erejével a fejlődést kívánja elősegíteni.

– Úgy gondolom, megvan a megfelelő alap a színvonalas oktatás folytatásához. Ezt a kar jó mutatói is igazolják. A továbbiakban erre kell minél hatékonyabban építkoznünk. Az ungvári magyar karnak a jövőben is versenyképesnek kell maradnia, amihez elengedhetetlen a megfelelő technikai bázis, valamint esetlegesen akár új, a változó elvárásoknak megfelelő szakok indítása.

Spenik Sándor indítványozta, hogy a kollektíva kérje az egyetemtől, Lizanec Péter professzornak adományozzanak tiszteletbeli dékáni címet.

A magyar kar négy éve nyitotta meg kapuit három tanszékkal. Első dékánja Lizanec Péter professzor volt. Spenik Sándor dékánhelyettesként, valamint a Fizika és Matematika Tanszék vezetőjeként dolgozott. Dékáni tisztségének átadását követően Lizanec Péter professzor (*szerk.: 1963 óta*) továbbra is a Magyar Filológiai Tanszék vezetőjeként tevékenykedik az egyetemen. Az új dékán személye a miniszeri rendelet aláírása után válik jogerőssé.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2012.05.03.

Horváth Attila

2013

Egy diplomaosztó margójára

Ötvenhét magyar diák vehette át a napokban egyetemi diplomáját az öt évvel ezelőtt alapított Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán.

A híradások és a lapok beszámolóiban, a közösségi portálokra felrakott képeken boldog arcú, immár okleveles matematikusok, fizikusok, magyar nyelv- és történelemtanárok tűnnek fel.

Büszke vagyok rájuk – s közben könnybe lábad a szemem. Nem volt könnyű ez a fél tized. S ha a közönség soraiban ülő magyarságszervezetek képviselői, a magyar kar vezetői, tanárai nem lettek volna olyan kitartóak, a diplomaosztó ünnepség legfeljebb az álmvilágban történik meg.

2008. június 21-én a Kárpáti Igaz Szó címlapján tudatta Megszületett a 19-ik című cikkében: 45 igen és 2 nem szavazattal a kárpátaljai magyarság szempontjából történelmi fontosságú határozat született. Az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Tanácsa döntést hozott, hogy szeptembertől magyar kar nyílik.

Csakhogy... Az egyetem rektora az akkori ukrán oktatási miniszter, Ivan Vakarcsuk parancsára két nappal előtte megtiltotta a nyitást. Lizanec Péter professzor, dékán azonban úgy döntött: személyes felelősséget vállal a magyar kar indításáért.

És: megnyitották.

Másnap bezárták...

De: két nap múlva ismét élt! Kevesen tudják, mekkora szerepe volt egykori kollégáimnak abban, hogy a bezárás akkora sajtóvisszhangot kapott. Azzal is egyebek mellett, hogy címlapon hozták a kar elleni támadásokról szóló cikket.

És erre már Kijev is felkapta a fejét. Mégpedig úgy, hogy néhány nap múlva újraindult a magyar kar, mintha mi sem történt volna.

Ahhoz, hogy idén 57 tehetséges, magyar, egyetemi szintű diplomás fiattal gazdagabb legyen a kárpátaljai magyar értelmiség – immár kívülállóként állítom – egy kemény akaratú ruszin nyelvészprofesszornak és az Igaz Szó újságírógárdájának is volt némi köze.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2013. június 15.

Fedák Anita

30 томів наукового доробку презентував Петро Лизанець

*18 вересня 2013 р. у Центрі гунгарології Ужгородського національного університету відбулася презентація 55-річного наукового доробку завідувача кафедри угорської філології, доктора філологічних наук, заслуженого професора УжНУ, заслуженого діяча науки і техніки України **Петра Миколайовича Лизанця**.*

30 томів наукових праць були вперше презентовані широкій аудиторії. Кожен включає публікації, які вийшли друком протягом кількох років за такими підрозділами: монографії та окремі видання, наукові статті, рецензії на наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених, відгуки на докторські і кандидатські дисертації та автореферати, інтерв'ю у ЗМІ, науково-популярні газетні статті. У цих виданнях подані наукові праці автора, які на

сьогодні важко доступні читачу, бо публікувались у різних наукових збірниках, журналах як нашої країни, так і багатьох зарубіжних країн Європи, Америки.

Серед запрошених гостей були консул Угорщини в Україні, ректор УжНУ, завідувачі кафедр університету, професори, колеги, колишні студенти та письменники. Кожен хотів сказати слова вдячності вченому, висловити захоплення його працею.

Юрій Шип, поет, публіцист: «Ми сьогодні ще не до кінця усвідомлюємо, наскільки велика людина перед нами, який неоціненний вклад у науку він робить. Петро Миколайович – це місток дружби між двома народами: українським та угорським. Це, без сумніву, – людина-легенда. Ще з студентських часів пам'ятаю його як викладача, пари котрого були захопливими. Він був близьким до студентів, завжди допомагав у вирішенні не тільки університетських, але й особистих проблем!».

Валентина Барчан, завідувач кафедри української літератури УжНУ: «Це багатогранна людина, прекрасний керівник. Він вимогливий, принциповий і скромний. Ніколи не підвищує голосу. Працюючи з ним, ми не просто чогось вчилися – ми ставали професіоналами. Петро Миколайович – це людина, яка завжди підтримувала молодих науковців. Він вірив у них, а це дуже важливо».

Свій доробок Петро Миколайович презентував особисто. Розповідав про етапи створення деяких книг, труднощі, які виникали під час підготовки до публікації. Багато видавав за власний кошт. Через це довелося багато у чому себе обмежувати, але справа того варта. Він каже: «Я багато публікуюся, але ніколи не робив презентації своїх книг. Сьогоднішня – перша!». Упевнені, що не остання.

Завдяки всеукраїнському державному видавництву «Карпати» у співпраці з видавництвом «Етніка» (м. Дебрецен, Угорщина), всі наукові праці побачили світ.

Про те, як багато зробив Петро Миколайович для нашого університету, прокоментував ректор Федір Вашук: «З Петром Миколайовичем ми познайомилися, коли я тільки-но почав виконувати обов'язки ректора. У мене в кабінеті він був одним із перших. Сьогодні я б його не проміняв ні на кого. Я вражений тим, що побачив і почув сьогодні. Це не тільки кількісний доробок, він захоплює своєю якістю та широтою формату. Ми довго думали, як відзначити таку людину: з'ясувалося, що у нього є майже всі нагороди, про які можна тільки мріяти. Проте вихід знайшли: найближчим часом будемо подавати клопотання про присвоєння йому ордена Ярослава Мудрого! Усі необхідні документи вже підготовлені».

Заключне слово сказав сам Петро Миколайович. Він сумує за філологічним факультетом, на якому почалося його наукове життя. Подякував колегам

і тим, хто долучився до роботи з підготовки видання, допомагав технічно і підтримував морально. Всі праці передав до університетської бібліотеки.

Найближчим часом науковець планує видати рецензії як вітчизняних, так і зарубіжних учених на його наукові праці, а також статті про кафедру угорської філології і Центр гунгарології. Окремим томом також вийде листування з ученими, офіційними особами та установами.

„http://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/30_tomiv_naukovikh_prac_prezentuvav_petro_lizanec/2013-09-19-199#sthash.1NMjjdhh.dpuf”

19 вересня 2013.

Світлана Лапига, Оксана Ажнюк

«Урожай» професора Петра Лизанця: 30-томник наукових праць і 25-річчя Центру гунгарології

З нагоди 25-річчя Ужгородського Центру гунгарології, його засновник доктор філологічних наук, заслужений професор Ужгородського національного університету Петро Лизанець презентував свій багаторічний науковий доробок. У своїх працях Петро Миколайович вивчає і аналізує українсько-угорські міжмовні контакти та угорську діалектологию.

Каже, йому неодноразово пропонували піти працювати у владу, та він відмовлявся, надаючи перевагу великій науці: «Нинішня подія надто визначна як для мене, так, гадаю, і для членів нашого угорського мовознавчого товариства. Коли Центр тільки почав своє існування, багато хто думав, що він проживе максимум до чергових виборів. Та я ніколи не був у політиці. Пропозиції надходили і неодноразово, але я не погоджувався. Не міг проміняти науку на політику. І як бачите, Центр існує дотепер».

Привітати голову Центру гунгарології з ювілейною датою його дітища завітали відомі на Закарпатті письменники, науковці і навіть ректор УжНУ, котрий від щирого серця привітав присутніх зі святом: «Сподіваюся, зустрінемося тут ще багато разів. Петра Миколайовича я знаю зі своїх студентських років. Він дуже багатогранний і різнобічно освічений. Таких професорів мало і їх ми намагаємося берегти як зіницю ока. Факультет, який очолює Петро Лизанець, для нашого університету, є дуже важливим і ми, всіляко сприятимемо його процвітанню, а, відповідно з цим, попіклуємося і про Центр гунгарології, якому нині 25». Наприкінці зустрічі Петро Лизанець пообіцяв згодом подарувати свій тридцяти томник музею УжНУ.

„7dniv.info”, 19 вересня 2013.

**55-річний науковий доробок Петра Лизанця ледь
умістився в 30-томному виданні**

Подібної презентації не пам'ятаю, щоб відразу представити весь науковий доробок та ще в такому обсязі. Відомий учений-мовознавець, доктор філологічних наук, професор Ужгородського національного університету Петро Лизанець за 55 років своєї активної науково-дослідницької діяльності в галузі української та угорської мов цих міжмовних контактів напрацював на 30 (!) об'ємних томів. Ба навіть і вони не охоплюють усього наукового доробку Петра Миколайовича. Сюди не ввійшли колективні праці, скажімо, семитомний Загальнокарпатський діалектологічний атлас, майже з десятків словників та ряд інших видань.

Тридцятитомне зібрання, яке вийшло друком у видавництві «Карпати», за хронологією об'єднує монографії, наукові праці й статті, матеріали, зібрані під час фольклорних записів, газетні публікації і багато іншого. Ось у першому томі подається монографічне дослідження «Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району». Воно охоплює 1957 рік. Не менш значимим і цікавим є другий том (1957—1964 роки), в якому публікується велика науково-дослідницька праця про угорські запозичення в українських говорах Закарпаття. Далі інші 28 томів також упорядковані за хронологією аж

до зовсім ще свіжих наукових праць, які подаються мовою оригіналу з відповідними анотаціями автора.

Більш як півстоліття наукової діяльності уродженця села Ізвор (на Свалявщині) Петра Лизанця тісно пов'язані з викладацькою роботою в Ужгородському національному університеті. Двічі був деканом — відповідно філологічного та гуманітарно-природничого факультетів. Професор з Ужгорода утримує в Україні своєрідний рекорд — Петро Миколайович поспіль 48 років очолює кафедру угорської філології. А з 1988-го, від дня створення і досі, є директором Центру гунгарології УжНУ.

Петро Лизанець — автор багатьох прикладних праць. Він створив підручник української мови не тільки для угорців, але й для росіян. Запропонував по ньому вчити державну мову народним депутатам України та урядовцям Кабміну.

Презентація наукового видання вченого, виявляється, є першим подібним заходом. Тому багато з присутніх навіть не сподівалися побачити на кількох стелажах такої кількості видань (окрім тридцятитомника) праць, словників, підручників, розробок, мовознавчих атласів. Як жартома висловився присутній на презентації ректор УжНУ Федір Ващук, такої кількості праць вистачило б на кількох професорів.

«Новини Закарпаття», 21 вересня 2013 р.

Михайло Попович

Jubilált a magyar oktatás fellegvára

50. évfordulóját ünnepelte az ungvári egyetemen folyó magyar szakos tanárképzés. Immáron 25 éve nyitotta meg kapuit a Hungarológiai Központ, 20 éve alakult meg a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság. 15 éves a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége. 5 esztendeje nyílt meg a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar. A közös ünneplésre az Ungvári Nemzeti Egyetem rektorátusában került sor.

– Vidékünkön közel száz magyar oktatási intézmény működik. 1963. szeptember 1-je fontos dátum a kárpátaljai magyarság életében, ekkor indult meg a magyar szakos tanárképzés – kezdte ünnepi beszédét Fegyir Vascsuk, az Ungvári Nemzeti Egyetem rektora, aki Olekszandr Ledida, a megyei állami közigazgatás elnöke üdvözlétét tolmácsolva köszöntötte az egybegyűlteket.

– A fél évszázad alatt közel 960 végzősünk kapott filológus, magyar nyelv- és irodalomtanári diplomát, ma ők képezik a kárpátaljai magyar értelmiség gerincét – mondta felszólalásában Lizanec Péter professzor.

Mint azt Szabó Vilmos, magyar országgyűlési képviselő elmondta, ötven év meghatározó szereppel bír egy nemzet életében, különösen egy kisebbségében. Megőrizni a nyelvet, ez a legfontosabb alapeszköze az identitás megtartásában. Az MSZP szakpolitikusa kijelentette, ahogy eddig, továbbra is szíven viseli az egyetem sorsát.

Az ungvári magyar főkonzulátust Szalipszki Endre képviselte, aki a tanszéket a kárpátaljai magyar oktatás fellegvárának nevezte.

– A konzulátus továbbra is segíti az ungvári diákok anyaországgal folytatott kapcsolattartását – jegyezte meg a diplomata.

Az összejövetelen jelen volt Fazekas Csaba, a Miskolci Egyetem docense is.

– Valahányszor Kárpátaljára látogatunk kollégáimmal, bizonyosságot nyerünk arról, hogy nyelvében él a nemzet, mindig tanulunk valamit az itteni intézményektől.

Kőszeghy Elemér, az UMDSZ első elnökhelyettese, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője kiemelte, az Ungvári, egykor Állami, jelenleg Nemzeti Egyetem magyar tanszékének munkája messze nem mérhető le csupán a tanári diplomák számában.

– A tanszéken valaha dolgozó és jelenleg is itt tevékenykedő pedagógusok munkáját leginkább talán a vízbe dobott kő hatásával tudnám jellemezni. Itt, az osztályteremben csobban ugyan a legnagyobbat, tudásból, emberségből és magyarságból a hallgatók itt kapják a legerősebb vértet, de építő és megtartó hatása végigfodoródik az egész kárpátaljai magyar nemzetrészen. Jól tudom, hogy hasonlóan vélekedik e félévszázados intézményről az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, azonos véleményen van annak elnöke, Gajdos István is. Nem véletlen, hogy parlamenti képviselőnk nem csupán jókívánságait tolmácsolja általam, de annak biztosítását is, hogy lehetőségeihez és erejéhez mérten akár csak eddig, ezek után is igyekszik minden erkölcsi, anyagi és politikai támogatást megadni a tanszék és azon túl a magyar kar sikeres munkájához.

Példaértékű munkájuk megbecsüléseként a kar pedagógusai kitüntetésben részesültek. A felszólalások után a magyar kar diákjainak előadása, illetve a Prestige táncsoport műsora tette színessé az előadást. A jubileumi esemény kapcsán a Hungarológiai Központban kiállítás nyílt.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2013. szeptember 28.

Almási Irén

Презентація 33- томного видання наукових праць професора Петра Лизанця

Відомий далеко за межами нашої країни, доктор філологічних наук, заслужений професор Ужгородського національного університету, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри угорської філології, директор єдиного на Україні Центру гунгарології, доктор Угорської академії наук, кавалер ордена Угорської Республіки “Лицарський хрест” професор Петро Лизанець 2 липня відзначив свій поважний 85-річний ювілей від дня народження і

представив свій 58-річний науковий доробок у галузях української та угорської діалектології, українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, української та угорської лексикографії, фразеології, лінгвогеографії, ономастики, етнографії, а також української та угорської літератури і усної народної творчості рецензованим багатотомним виданням. Петро Лизанець опублікував понад 550 наукових праць у міжнародних збірниках, 11 монографій та понад 140 наукових статей вийшло з друку в різних куточках світу, окремі з праць залишилися в єдиному екземплярі й стали недоступними широкому колу науковців та дослідників. Саме з цією метою ним було прийнято рішення про перевидання всіх своїх праць у хронологічному порядку, що зайняло 31 том. Сюди увійшли в першу чергу його одноосібні видання та окремі колективні публікації, в яких він є головним редактором і його науковий доробок складає більшу частину праці. Інші колективні видання за його співавторства або членства в редколегіях, як, наприклад, семитомний “Загальнокарпатський діалектологічний атлас”, окремими томами не подано в багатотомнику, проте свій доробок у таких виданнях автор у відповідних томах подає з розширеною анотацією.

Одноосібні монографії складають 8 томів, що хронологічно подають наукові видання професора Петра Лизанця в такій послідовності: 1. Монографії та окремі видання. 2. Наукові статті. 3. Рецензії на наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених. 4. Опонентські відгуки на кандидатські й докторські дисертації та відгуки на автореферати. 5. Найважливіші науково-популярні газетні статті. 6. Інтерв'ю кореспондентам засобів масової інформації. 7. Список наукових доповідей, виголошених автором на міжнародних наукових конгресах, симпозіумах, всесоюзних, республіканських та міжвузівських конференціях.

Усі томи видано в твердих обкладинках форматом 70x100/16 обсягом від 430 до 570 сторінок. Рецензоване багатотомне видання друкувалося у Всеукраїнському державному видавництві “Карпати” протягом 2008-2013 років. У добрій нагоді стане доданий покажчик (том 31), який допоможе користувачам швидко знайти відповідну наукову працю й послужитися всім, хто цікавиться дослідженнями мов, літератур, культур у їхньому взаємозв'язку, а також тим, хто не байдужий до науки сьогодні. Із 30 томів три зведені (3-4, 5-6, 13-14), а вісім уміщено в картонні футляри (7, 12, 17, 20, 22, 25, 27, 28). Для кращої орієнтації в багатотомному виданні коротко зупинюся на кожному з томів.

Перший том обсягом 440 стор. (2008 р.) містить матеріали кандидатської дисертації професора Лизанця П.М. на тему “Українські південно-карпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області” захищеної в 1959 р. на спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету ім. Івана Франка. Крім вступної частини, тут подано розділи з фонетики, морфології, синтаксису, а також записи текстів з 14 населених пунктів досліджуваної території.

Другий том обсягом 465 стор. видано в 2009 р. Тут уперше представлено рукопис Програми-питальника для збору угорських запозичень в українських говорах Закарпаття, що включає понад 3500 запитань для вияву лексики й розкриття семантики слів, які згруповано в 29 тематичних груп. Сюди додано ще автореферат кандидатської дисертації автора, його наукові статті за 1957-1964 рр., рецензію на “Угорсько-український словник” (1961 р.), науково-популярні газетні статті та список виголошених у цей період доповідей на конференціях різних рівнів.

У зведеному третьому й четвертому томі обсягом 453 стор. (2009 р.) вміщено наукові статті, рецензії, опонентські відгуки на кандидатські й докторські дисертації, науково-популярні газетні публікації та доповіді на міжнародних і всесоюзних наукових конференціях протягом 1965-1970 рр. Крім цього, тут можна знайти розгорнуту анотацію на першу солідну монографію професора Лизанця П.М. “Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok” (A kárpáton túli ukrán nyelvjárások anyaga alarján), яка вийшла з друку в 1970 р. в Ужгороді у Закарпатському обласному видавництві обсягом 430 стор. і одразу отримала заслужене визнання у наукових колах. Монографія складається з теоретичної частини (250 стор.) та практичної, що містить 180 лінгвістичних карт, з яких 143 лексичні. Вперше в українському і угорському мовознавстві тут опубліковано 32 семантичні карти й 5 карт-ізоглос. На цю наукову працю з’явилося більше 10 рецензій відомих учених України, Росії, Угорщини, Словаччини та Югославії.

До зведеного п’ятого й шостого тому обсягом 456 стор. увійшли наукові статті, рецензії, опонентські відгуки, інтер’ю ЗМІ та брошура про життя й творчість угорського поета Шандора Петивфі, написані та опубліковані автором протягом 1971-1976 рр. Сюди також вміщена і одноосібна монографія “Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи” (1976 р.) обсягом 683 стор., опублікована у видавництві Угорської академії наук. У цій фундаментальній праці знаходимо 210 лінгвістичних карт, з яких 161 лексична, 35 семантичних і 14 карт-ізоглос. Кожна карта містить легенду російською, угорською та німецькою мовами (за вимогою видавництва), картографовано лексеми на позначення назв одягу і тканин, прикрас, предметів особистої гігієни та косметики. Сюди ж додано коментарі, а в додатку до тому знаходимо збірку “Народні балади угорського населення Закарпаття”, видану професором Лизанцем П.М у співавторстві з доцентом Васовчик В.Ю.

Сьомий том уміщує монографію “Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР” (1976) обсягом 327 стор., що включає 140 лінгвістичних карт з коментарями, серед яких 106 лексичні, 10 семантичні й 16 зведені карти. Тут картографовано назви їжі, напоїв та їхнє приготування, а також назви на позначення родинних стосунків. Цей атлас є продовженням монографії “Венгерские заимствования в

украинских говорах Закарпаття. Венгерско-украинские межъязыковые связи“ (1976). На вказані дві солідні монографії з’явилося 12 рецензій провідних учених України, Угорщини, Польщі, Німеччини, Канади та Росії.

До восьмого тому обсягом 443 стор. увійшла перша частина програми-питальника для збору матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпаття, яка включала близько 800 лексичних і семантичних запитань, а також 256 рисунків різних реалій. Тут же вміщено і програму-питальник до “Общезакарпатского диалектологического атласа“, яка містила понад 700 лексичних і семантичних запитань. Рецензований том охоплює також наукові статті, рецензії, опонентські відгуки та науково-популярні газетні публікації професора Лизанця П.М. протягом 1977-1978 рр. У кінці тому подано збірку угорських народних казок “Три золоті стріли“ (“Három arany nyilvessző”), що вийшла у видавництві ім. Мора (Будапешт) у 1973 році, а друге її видання – в 1975р. Фахова перевірка казок здійснена науковим співробітником етнографічного інституту Угорської академії наук Ласло Ковшо.

Дев’ятий том містить методичні розробки автора зі спецкурсу “Славянско-венгерские межъязыковые связи“ для студентів угорського відділення філологічного факультету УжДУ (1980р.) обсягом 30 стор. та брошура “Розвиток радянського мовознавства на Закарпатті“ обсягом 32 стор. У цьому ж томі знаходимо другу частину програми-питальника для збору діалектологічного матеріалу до “Атласу угорських говорів Закарпаття“, що включає 950 запитань на виявлення лексики й семантики слів, пов’язаних з 25 тематичними групами, і 96 рисунків різних реалій. Крім цього, тут представлено науковий доробок професора Лизанця П.М. за 1979-1985 рр.

До десятого тому обсягом 509 стор. увійшла науково опрацьована антологія поетичних та прозових творів 35 поетів та прозаїків Закарпаття, які пишуть угорською мовою, за період 1945-1985 рр.: спочатку представлено їхні короткі біографії, уривки творів та критичні статті на них. Антологія опублікована угорською мовою “Sugaras utakon. A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája“ обсягом 344 стор. На цю збірку з’явилося 12 рецензій як українських, так і угорських літературних критиків. Рецензований том містить і підручник “Вступ до мовознавства“ угорською мовою обсягом 294 стор., рекомендований міністерством вищої та середньої спеціальної освіти України для студентів-філологів зі спеціальності “угорська філологія” (1986р.). Підручник складається з семи основних розділів, п’ять з яких написано професором Лизанцем П.М. Розділ “Лексика і фразеологія“ написано доц. Горват К., а “Грамматика“ – доц. Токарем Г.

В одинадцятому томі багатотомного видання професора Лизанця П.М. подано кінцевий і остаточний варіант питальника для збору діалектного матеріалу до “Общезакарпатского диалектологического атласа “(ОКДА) на 785 лексичних і семантичних запитань. Укладений автором питальник було доповнено вченими Закревською Я. та Клепіковою Г. Тут також представлено аналіз

лінгвістичних карт та коментарі до них, що вміщені до першого тому ОКДА, опублікованому в Кишиневі (1989р.) обсягом 196 стор. У ньому представлено 71 лінгвістичну карту й 28 некартографованих матеріалів. Завданням атласу було дослідження лексики та семантики говорів Карпато-Балканського ареалу. Сім томів ОКДА вийшли друком протягом 1989-2003 рр. До рецензованого тому ввійшов і науковий доробок автора за 1986-1989 рр.

Дванадцятий том – це граматика Михайла Лучкая “Slavo-Ruthena” обсягом 188 сторінок. Це – перша граматика літературної мови на західноукраїнських землях. У ній подано опис живої розмовної мови Закарпаття і нові відомості про Закарпатські говори XVIII – початку XIX ст. Складається ця монографія з двох частин: фототипного видання публікації 1830 року та її українського перекладу з коментарями щодо історичної ситуації, в якій жив і працював відомий священник родом з Великих Лучок Мукачівського району Михайло Лучкай, його біографією і змістом самої граматики, упорядкуванням, передмовою, примітками та словником діалектних слів П. М. Лизанця (192 ст.) Переклад з латинської П. М. Лизанця та Ю. М. Сака під назвою «Мийхайло Лучкай. Граматика слов'яноруська» вийшов у видавництві «Наукова думка» (Київ) у 1989 році до 200-річчя з дня народження М. Лучкая.

Зведений тринадцятий і чотирнадцятий том обсягом 446 сторінок охоплює наукові праці та навчальний посібник «Венгерский язык для начинающих» (співавтор К. Горват) обсягом 268 сторінок, видавництво «Патент» (1991 р.), у якому в доступній формі подано 25 уроків, що дають можливість засвоїти на мовленнєвому рівні угорську мову. Сюди увійшли також опубліковані автором 161 лінгвістична карта та 45 некартографованих матеріалів з третього тому колективної монографії «Общкарпатский диалектологический атлас» (ОКДА), що вийшов з друку у Варшаві в 1991 році обсягом 184 сторінки. Серед карт 33 лексичні та 28 семантичні. Крім того, тут знаходимо також наукові статті, одну рецензію автора на «Атлас українських говорів східної Словаччини» Василя Латти та відгук на автореферат докторської дисертації В. Лавера, 8 науково-популярних статей і 3 інтерв'ю ЗМІ. Увесь цей матеріал вміщено в 13 том.

Одноосібна монографія проф. Петра Лизанця «Атлас венгерских говорів Закарпаття», том I (“A kárpátalja magyar nyelvjárások atlasza”, I kötet) обсягом 884 сторінок вийшла з друку у видавництві Угорської Академії наук (м. Будапешт) у 1992 році. Ця монографія складає 14 том, де вміщено вступну частину (66 сторінок) і 407 лінгвістичних карт (332 лексичні та 75 семантичних) з коментарями та рисунками. На кожній карті є легенда з назвами реалій угорською, російською та німецькою мовами на вимогу угорського видавництва. У цьому томі картографовано назви, пов'язані з побутом людини. У коментарях до карт подано 160 рисунків картографованих реалій. На цю монографію з'явилося 14 рецензій вчених Угорщини, України, Німеччини й США.

П'ятнадцятий том обсягом 425 сторінок містить два навчальні посібники: «Угорська мова для початківців» обсягом 220 сторінок та «Українська мова для початківців» обсягом 305 сторінок у співавторстві з К. Горват. Матеріал посібників відповідає вимогам сьогодення і компактно пропонує навчальний матеріал з 25 уроків для самостійного засвоєння мовної практики в логічній послідовності та в ситуативному плані. У цьому ж томі знаходимо і наукову працю за редакцією професора Лизанця П.М. у співавторстві з К. Горват та Ч. Сабов "Ungvári járás 14 településének helynevei" (Топоніми 14-ти населених пунктів Ужгородського району), що вийшла друком у видавництві Будапештського університету ім. Етвеша Лоранда у 1992 році обсягом 124 сторінок. У монографії аналізуються топонімічні назви Ужгородського району, де компактно проживає населення угорської національності.

До шістнадцятого тому обсягом 412 сторінок увійшли розгорнуті анотації до четвертого тому «Общекарпатского диалектологического атласа», опублікованого у Львові в 1993 році обсягом 182 с., що включає 65 лінгвістичних карт, з яких 36 лексичні, 29 семантичні і 35 індексів некартографованих матеріалів та другого тому «Общекарпатского диалектологического атласа», що вийшов у 1994 році обсягом 133 сторінок і включав 50 лінгвістичних карт, з яких 10 лексичні та 40 семантичних. Крім цього, тут подано і 45 індексів некартографованих матеріалів. У цих двох томах автором представлено аналіз виготовлених ним лінгвістичних карт та коментарів до них. До тому також увійшли 32 наукові статті автора, опонентський відгук на докторську дисертацію А. Саркисян, 7 науково-популярних газетних статей, 7 інтерв'ю ЗМІ та 28 тем доповідей, виголошених на міжнародних наукових конференціях протягом 1993-1996 рр.

Сімнадцятий том охоплює монографію проф. Петра Лизанця «Атлас венгерских говоров Закарпатья», т. II обсягом 952 сторінок, опубліковану в Ужгороді у видавництві «Патент» в 1996 році. Вона включає 460 лінгвістичних карт, з яких 425 лексичні і 35 семантичні. На кожній лінгвістичній карті є легенда з назвами реалій угорською, російською та німецькою мовами. До назв лікарських рослин додано латинські відповідники і описано їхнє застосування у народній медицині, що дає цінний матеріал і для етнографів.

Вісімнадцятий том обсягом 446 сторінок містить бібліографічний показник гунгарологів Вірменії, Грузії, Естонії, Росії та України, опублікований в Ужгороді у видавництві «Патент» у 1997 р. обсягом 84 сторінки. Тут подано коротку біографію 73 гунгарологів та їхні основні монографічні праці, а також сюди увійшли виготовлені автором лінгвістичні карти, коментарі до них та некартографовані матеріали до п'ятого тому «Общекарпатского диалектологического атласа», що вийшов друком у Братиславі у видавництві Словацької Академії наук у 1997 році обсягом 226 сторінок. Він вміщує 85 лінгвістичних карт, з яких 60 лексичні, 25 семантичні та 45 індексів некартографованих матеріалів. Назви реалій на картах подано російською та французькою

мовами. До цього ж тому увійшли видані автором дві брошури українською та угорською мовами про угорську національну меншину: «Угорська національна меншина на Закарпатті» обсягом 24 сторінки та « A magyar kisebbség Kárpátalján» обсягом 19 сторінок. Проблеми угорської національної меншини розглядаються в етно-соціологічному аспекті, виокремлено їхні права, релігійні і культурні запити, а також наведено статистичні дані. Крім цих праць, до тому увійшли 228 наукових статей автора за 1992-1999 рр., 4 рецензії, 2 опонентські відгуки та 9 інтерв'ю ЗМІ.

Дев'ятнадцятий том багатотомного видання Петра Лизанця охоплює два навчальні посібники «Учим украинский язык», що вийшов в Ужгороді у видавництві «Патент» у 1999 році обсягом 376 сторінок у співавторстві з Т. Юрчук та «Изучаем венгерский язык» у співавторстві з К. Горват (Ужгород, видавництво «Два кольори», 1999 рік, обсяг 316 сторінок). Метою підручників було допомогти росіянам оволодіти українською та угорською мовами. Крім цього, сюди увійшли також наукові статті автора за 2000 рік, інтерв'ю ЗМІ та виголошені доповіді на наукових конференціях різного рівня.

Двадцятий том - це «Українсько-угорський словник», опублікований в Ужгороді у видавництві «ІВА» (2001 р.) обсягом 792 сторінки за редакцією професора Лизанця П.М. у співавторстві з А. Гедеш та В. Лавером. Словник охоплює найактивніший пласт лексики, містить близько 20 тисяч заголовних слів, виразів та фразеологізмів, які забезпечують оволодіння українською мовою не тільки на мовленнєвому, але й літературному рівні.

У двадцять першому томі представлено дві частини «Словника угорських говорів Закарпаття» (“ A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára”) на літери А-Д у першому варіанті, які знаходимо в ІХ і Х випусках фахового наукового журналу Центру гунгарології “Acta Hungarica”(2000-2003 рр.). Сюди увійшла і брошура автора «Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Угорщини», яка вийшла обсягом 32 сторінки і була затверджена Департаментом геодезії, картографії та кадастру 29 грудня 2000 року, а також підготовлені автором лінгвістичні карти і коментарі до них, некартографовані матеріали шостого випуску «Общекарпатского диалектологического атласа», опублікованого в Будапешті у видавництві «Tinta» обсягом 214 сторінок. Тут подано 89 лінгвістичних карт, серед яких 70 лексичних, 19 семантичних і 16 індексів некартографованих матеріалів. У цьому томі вміщено і лінгвістичні карти сьомого випуску ОКДА, що вийшов з друку у видавництві Сербської Академії наук і мистецтва в 2003 році обсягом 188 сторінок і включав 68 лінгвістичних карт, серед яких 27 лексичні, 37 семантичні та 4 мотиваційні, а також 43 індекси некартографованих матеріалів. Крім указанного вагомого доробку, тут знаходимо 17 наукових статей автора за 2001-2003 рр. та 11 тем виголошених наукових доповідей на міжнародних конференціях.

До двадцять другого тому ввійшов третій том «Атласа венгерських говорів Закарпаття» професора Петра Лизанця, який опубліковано у видавництві «Етніка» (Дебрецен) у 2003 році обсягом 827 сторінок. Він включає 348 лінгвістичних карт, серед них 304 лексичні, 32 семантичні та 12 зведених. Таким чином, в опублікованих трьох томах «Атласу угорських говорів Закарпаття» представлено 1215 лінгвістичних карт, серед них 1061 лексична, 142 семантичні, 12 зведених карт і 30 ізоглос. На 1215-ій карті вперше як в угорському, так і українському мовознавстві класифіковано угорські говори Закарпаття на три основні говіркові групи: 1. Ужансько-латорицькі; 2. Боржавські; 3. Марамороські. У кожній з цих груп виділено підгрупи. У третьому томі зроблена перша спроба картографування повір'їв та стійких словосполучень, а в кінці тому в алфавітному порядку подано 865 стійких словосполучень, 152 повір'їв та некартографованих матеріалів 195 питань. Тут же знаходимо 436 рисунків картографованих реалій. У цій фундаментальній тритомній праці автором уперше започатковано зведений метод картографування німецької і романської лінгвогеографічних шкіл, а саме: лексеми і семеми нанесені на карти геометричними фігурами (німецька школа), а після коментарів подається індекс слів (лексем) у їхній фонетичній транскрипції (романська школа).

Двадцять третій том ученого обсягом 470 сторінок містить книжку «40-річчя угорського відділення УжНУ», що вийшла друком у 2003 році у видавництві «Ліра» обсягом 80 сторінок українською та угорською мовами. У передмові йдеться про передісторію створення угорського відділення та кафедри угорської мови та літератури в Ужгородському державному університеті, аналізується навчально-методична та наукова робота. Сюди ж додано III і IV частини «Словника угорських говорів Закарпаття» у першому варіанті на літери Е-І, що публікувалися у фаховому науковому журналі Центру гунгарології «Acta Hungarica» (№ XII і XIII – XIV). Крім цього, в рецензованому томі знаходимо наукові статті автора, опубліковані протягом 2004-2005 рр., інтерв'ю ЗМІ та список наукових доповідей, виголошених Петром Лизанцем на міжнародних наукових конференціях та симпозіумах.

Двадцять четвертий том обсягом 442 сторінки охоплює дві частини (V і VI) «Словника угорських говорів Закарпаття» на літери К-О, опублікованих у XV і XVI – XVII випусках «Acta Hungarica». До цього словника увійшли не тільки угорські діалектні слова, але й запозичення з української (русинської) мови та нові запозичення після 1945 року з української літературної та російської мов. Сюди ж включено 17 наукових статей автора за 2006-2007 рр., інтерв'ю ЗМІ та список доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Двадцять п'ятий том представляє друге видання «Українсько-угорського словника» (близько 25 тисяч заголовних слів) за редакцією Петра Лизанця, опублікованого у видавництві «ІВА» (Ужгород) у 2005 році обсягом 953 сторінки. Крім передмови та підрозділу «Як користуватися словником», у ньому подано список скорочень, український та угорський алфавіти, інформацію про

правильну вимову звуків угорської мови та їхню передачу засобами української мови. Словник розрахований на широкий загал користувачів. Співавторами словника були Е. Борбель, К. Горват, М. Дерке, Л. Журук, М. Пілаш, М. Фабіан та М. Яцкович, а рецензентом – доктор філологічних наук, професор Марія Пещак (Київ).

У двадцять шостий том увійшли дві частини (VII і VIII) «Словника угорських говорів Закарпаття» на літери P-ZS у першому варіанті. Частина VII публікувалася в «Acta Hungarica» (XVIII випуск), а VIII публікується тут у першому варіанті вперше. Головний редактор усіх частин «Словника угорських говорів Закарпаття» Петро Лизанець, а співавтори - К. Горват та С. Ковтюк. З 1994 по 2012 рр. над словником працювали головний редактор Петро Лизанець та Катерина Горват. Кінцевий та доповнений варіант цього словника вийшов з друку в двох томах (2012-2013 рр.) (детальніше див. томи 24-30 багатотомного видання). Як і в попередніх томах, тут знаходимо 5 наукових статей автора за 2008-2009 рр., дві рецензії, 3 інтерв'ю ЗМІ та список виголошених доповідей на міжнародних наукових конференціях.

Двадцять сьомий том представляє «Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів» (близько 9 тисяч найуживаніших українських сталих словосполучень та виразів і близько 16 тисяч їхніх угорських відповідників та синонімів). Словник вийшов з друку у видавництві «Карпати» (2009 р.) обсягом 527 сторінок за редакцією професора Лизанця П.М.

Двадцять восьмий том містить «Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів» (понад 9 тисяч найуживаніших угорських сталих словосполучень та виразів і понад 16 тисяч їхніх українських відповідників та синонімів). Словник вийшов з друку у тому ж видавництві, того ж року обсягом 560 сторінок за редакцією професора Лизанця П.М.

Двадцять дев'ятий і тридцятий томи відомого українського мовознавця та гунгаролога Петра Лизанця присвячено фундаментальній лексикографічній праці «A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára» («Словник угорських говорів Закарпаття»). Перший том словника охоплює літери А-К (2012 р.) обсягом 524 стор., а другий - літери L-ZS (2013 р.) обсягом 436 стор. Обидва томи «Словника угорських говорів Закарпаття» опубліковано у видавництві «Карпати». Рецензована праця містить близько 35 тисяч заголовних слів як загальноновживаної, так і діалектної лексики. Цей словник порівняно з першим його варіантом, виданим у журналі «Acta Hungarica», суттєво доповнено, остаточно відредаговано і більшість назв конкретних предметів та реалій проілюстровано 649 рисунками.

Це - перший державний реєстр лексики, семантики та фразеології угорських говорів Закарпаття, що містять багато архаїзмів і характеризуються розмаїттям своїх лексем, адже ж багато століть угорці Закарпаття знаходились і зараз знаходяться у безпосередніх контактах зі слов'янами, румунами, а це означає, що в угорських говорах Закарпаття чимало запозичень з їхніх мов, а

також з'явилися нові запозичення з української та російської мов після 1945 р. «Словник угорських говорів Закарпаття» отримав схвальні рецензії, в яких дається висока оцінка новаторству автора у подальшому розвитку сучасної діалектології та лінгвогеографії (див. "Acta Hungarica" XXI вип.- Ужгород, 2014., том "Рецензії, відгуки та посилання на наукові праці Петра Лизанця". – Ужгород, 2015., «Magyar nyelv» № 1, Будапешт, 2015).

Тридцятим томом слугує "Покажчик наукових праць професора Петра Лизанця" у багатотомному виданні (1957-2013рр.). Тут подано інформацію про науковий доробок ученого, його науково-педагогічну діяльність, яка включала опубліковані монографії, підручники, курси лекцій, окремі видання, а також рецензії, публікації в ЗМІ, опонентські відгуки, значну редакційну й укладацьку роботу. Така багатогранна діяльність привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Свідченням цього є представлена в покажчику наукова література, в якій містяться посилання на праці професора Лизанця П.М., а також книги про його життя й наукову діяльність.

Окремими виданнями з'явилися ще дві книжки: «Рецензії, відгуки та посилання на наукові праці Петра Лизанця» обсягом 475 стор. (2015р.) та «Листування з Петром Лизанцем» обсягом 570 стор.(2015р.) у видавництві «Карпати».

До першої ввійшли рецензії, опонентські відгуки, відгуки на рукописні дисертаційні роботи автора (кандидатську і докторську), на опубліковані монографії, автореферати, брошури, наукові праці та видання літературного, етнографічного й фольклорного характеру з 1959 по 2015 рр. Авторами рецензій та відгуків є відомі вчені, серед яких академіки і професори Естонії, Канади, Латвії, Німеччини, Польщі, Росії, Сербії, Словаччини, США, Угорщини, України, Фінляндії, Чехії. Усі рецензії подано мовою оригіналу; деякі рецензії іноземними мовами, що вийшли з друку до 1971 року, поряд з оригіналом перекладено на російську, як цього вимагав ВАК перед захистом Петром Лизанцем у 1971 році докторської дисертації. Рецензоване видання містить 126 рецензій та відгуків, написаних 98 ученими. Крім цього, тут подано й алфавітний покажчик (кириличний і латинський) авторів та їхніх наукових видань, де є посилання на праці Петра Лизанця з указанням сторінок. Усіх посилань за доступними нам матеріалами є понад 1600. Далі в алфавітному порядку названо провідні вітчизняні й зарубіжні журнали, наукові збірники тощо, в яких друкувалися наукові праці професора Петра Лизанця.

Друга книжка «Листування з Петром Лизанцем» містить листи відомих вітчизняних та зарубіжних мовознавців, літературознавців, етнографів, істориків та спеціалістів інших гуманітарних дисциплін, а також політиків з 1959 по 2014 рр. Оскільки відповіді автора на надіслані листи в переважній більшості писалися від руки і копії з них не робилися, тому їх тут небагато. Безперечно, професор Петро Лизанець на всі листи дав відповіді, адже, крім наукових інтересів, з багатьма вченими у нього склалися добрі приятельські відносини.

Перше листування Петра Лизанця (1959 р.) - з опонентами його кандидатської дисертації - професором Л. Гумецькою (Львів) та Л. Лоя (Рига, Латвія). Жваве листування велося з професором Імре Шому (Угорщина, 1963р.) і особливо збільшився потік листів з 1970 р. після публікації автором своєї першої солідної монографії угорською мовою про українсько-угорські міжмовні контакти. Тісні контакти встановилися з ученими України, Росії, Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії, Югославії, з якими спільно професор Лизанець П.М. працював над комплексною темою «Загальнокарпатський діалектологічний атлас» (1989-2003 рр.).

Науковий доробок професора Петра Лизанця вражає розмахом, масштабістю і скрупульозністю. Його справи й набуток красномовні. З етичних міркувань і, щоб не забути про одних, згадавши інших, не наводжу цитати з листів, де даються висока фахова оцінка наукової діяльності та визнання його заслуг, авторитету, новаторського підходу до вирішення глобальних мовних проблем – усе це є в рецензованій книзі. Ім'я професора Лизанця П.М. як потужного вченого знаходимо в українських і зарубіжних енциклопедіях та персоналіях. Він – науковець високого польоту, що однаково впевнено почуває себе як у славістиці, так і гунгарології. Він живе наукою, допомагає іншим, виховав цілу плеяду науковців і завжди каже, що наука, на відміну від людей, його ніколи не зраджувала. Кредо професора Лизанця Петра Миколайовича, його афоризм, що він працює не для того, аби жити, а живе для того, аби працювати стає зрозумілим, коли бачиш його зібраний у 33 томи науковий доробок. Хто ще може похвалитися таким колосальним здобутком?

Сучасні дослідження з іноземної філології, випуск 13.-

Ужгород:ПП “Аутдор-Шарк”, 2015.- С. 347-356.

Фабіан М.П.
д.ф.н., проф. УжНУ

2015

85 éves Lizanec Péter professzor

Ma ünnepli 85. születésnapját Lizanec Péter professzor, a filológiai tudományok doktora, Ukrajna érdemes tudósa, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának tiszteletbeli dékánja, a Hungarológiai Központ igazgatója, aki 49 éven keresztül vezette a Magyar Filológiai Tanszékét.

A szolvyvai járási, Izvor (később Rodnikivka) községben született, erdőmunkás családban. Innen indult el a tanári pályán, s mára ezredmagammal mondhatom, hogy tanítványa vagyok.

1966-ban kinevezték az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetőjévé. A magyar tanszék azóta közel 1000 végzöst bocsájtott ki. Az elmúlt öt évtizedben a Professor Úr megalapozta a tudományosságot, 16 kandidátust, egy nagydoktort nevelt ki, s elmondhatja, hogy munkatársai mind az Ő tanítványai voltak. Nemcsak lerakta a magyarságtudományi intézmények, kutatások és szervezetek alapjait, hanem ki is teljesítette az ungvári egyetemen a hungarológiai oktatást és kutatást egyaránt.

Tudományos tevékenységének eredményeit hazai és külföldi díjak, kitüntetések sora jelzi. 1986-ban például a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry Bálint-emlékéremmel, 1988-ban a magyar kormány Pro Cultura Hungarica éremmel és emléklappal köszönte meg tevékenységét, 2005-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét.

A kárpátaljai magyar gyerekek zöme a magyar–ukrán, ukrán–magyar szótárát használja az iskolában. Dokumentálisan igazolható, hogy az 1980-as években az Ukrán Oktatási Minisztériumban felvetette a magyar történelem oktatásának szükségességét a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban. Ez később megvalósulni látszott, de a jelenlegi oktatási programból sajnos megint kimaradt. Ugyancsak hivatalos levelezésekkel és tudományosan megalapozott írásokkal a Hungarológiai Központ igazgatójaként, elismert szaktekinélyként ő terjesztette az ukrán parlament elé a kárpátaljai, többségében magyarlakta települések történelmi nevének visszaállítását célzó javaslatot. A tudós társadalom több mint 500 tudományos írását ismeri el. Tagja az Összkárpáti Nyelvatlasz Nemzetközi Bizottságának, az MTA SZSZBM Tudományos Testületének, tiszteletbeli tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, több éven át alelnöke volt a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak (Ma: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság), elnöke a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságnak, szerkesztőbizottsági tagja a *Linguistica Uralica* Tallinnban megjelenő finnugor nyelvészeti folyóiratnak...

Az öt köszöntő tanítványok, kollégák nehéz helyzetben vannak, amikor tudományos tevékenységéről, tudományszervező, oktatási és közéleti munkásságáról akarnak rövid áttekintést adni. Érzékelteti ünnepeltünk életművének nagyságát a tény, hogy írásait 32 kötetben jelentette meg, ezek közül csak a legtekintélyesebb monográfiákat emeljük ki: Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátaljai ukrán nyelvjárások alapján) – Ungvár, 1970, 430 oldal; Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. – Будапешт, 1976, 683 oldal; Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. – Ужгород, 1976, 327 oldal; A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. I. kötet. – Budapest, 1992, 884 oldal; II. kötet – Ungvár, 1996, 952 oldal; III. kötet, Ungvár–Debrecen, 2003, 827 oldal.

1988 óta neve egyet jelent a Hungarológiai Központtal, amely szintén az ő „gyermeké”. Ennek a kutatóközpontnak a bázisán Lizanec Péter egy társaságba vonta azokat a tudósokat, akik az Ungvári Állami Egyetemen, illetve Kárpátaljáról elszármazva Ukrajna bármely részén magyar nyelven is művelik a tudományt. Nem sokkal később fórumot is teremtett a helyben folyó tudományos élet prezentálásához, két folyóiratot is alapítva: az Acta Hungaricát és a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményeit. Tudományos Szaktanácsot hozott létre magyarországi szaktekinvélyek bevonásával kandidátusi értekezések védésére az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karán, amely 2002-től 2008-ig fogadta védésre a benyújtott disszertációkat ukrán és magyar nyelvtudományból. 2008 szeptemberében az ő aktív közbenjárásával jött létre a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar, amelynek évekig dékánja volt, jelenleg pedig tiszteletbeli dékánja.

Tanárként elmondhatja, hogy kinevelt több generációnyi magyar szakost, akik aztán az élet különböző területein és a világ más-más részein találták meg számításait az iskolákban, a médiában, a közéletben. Meghívott vendégtanárként ausztriai, belgiumi, észtországi, magyarországi, oroszországi, szlovákiai egyetemeken, főiskolákon és nyelvtudományi intézetekben tartott előadásokat az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatokról. Nem magyar nemzetiségű emberként lett a kárpátaljai magyar tudományosság kulcsfigurájává...

A tanár–diák viszony vele soha nem szakadt meg az egyetemi évek befejeztével. Nyomom követte, követi a tanszék diákjainak sorsát, karrierük alakulását. Ma is aktív résztvevője a tudományos és kulturális rendezvényeknek, a továbbképző intézetben évenként tart előadásokat magyar szakos tanároknak. Egy-egy találkozásnál az egykori tanítványok meg szokták jegyezni, hogy a Professzor Úr semmit sem változott. A tartása szálfaegyenes, a memóriája párját ritkítja, sohasem fáradt és nem panaszkodik.

A Magyar Filológiai Tanszék, a Hungarológiai Központ, a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar, egykori és jelenlegi tanítványai nevében kívánok erőt, töretlen alkotókedvet és jó egészséget! Azt kívánom e jeles jubileum alkalmából, hogy Isten áldásával és az elmúlt évtizedek lendületével folytassa gyümölcsöző munkásságát! Isten éltesse, Professzor Úr!

„Kárpáti Igaz Szó” 2015.07.01.

Zékány Krisztina,
a Magyar Filológiai Tanszék
tanszékvezető docense

К 85 –летию профессора П.Н. Лизанца

Лизанец Пётр Николаевич, доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой венгерской филологии Ужгородского национального университета, директор Центра хунгарологии, заслуженный деятель науки и тех-

ники Украины, член редколлегии научных сборников трудов „Linguistica Uralica” („Советское финно –угроведение”), „Current Language and Literature Studies” - один из ведущих угроведов Украины, крупнейший специалист в области украинского и венгерского языков, а также их говоров, украинско –венгерских межъязыковых (междиалектных) контактов, украинской и венгерской диалектологии, лексикографии, ономастики, много внимания уделяет исследованию украинской и венгерской литератур, устного народного творчества, этнографии и лингвогеографии.

Юбиляр родился 2 июля 1930 года в селе Извор Свалявского района Закарпатской области в семье лесоруба. В 1936 году родители с пятью детьми переселились в Береговский район в село Шом - Колония (сейчас Каштаново), где в 1941 году он окончил начальную школу и продолжил обучение в гражданской школе города Мукачево Закарпатской области. В ноябре 1944 года переведён в Береговскую гимназию, которую окончил в 1948 году. В городе Берегово, где проживает большинство венгерского населения Закарпатья, Лизанец П.Н. впервые знакомится с венгерским языком и его носителями, начинает интересоваться материальной и духовной культурой венгерского населения, рассматривая её в тесной взаимосвязи с культурой украинцев (русинов). Позже эта и другие темы станут доминирующими в его научной деятельности и определяют сферы его научных интересов в языкознании.

В 1948 году Лизанец П.Н. поступает на украинское отделение историко–филологического факультета Ужгородского государственного университета, которое окончил с отличием в 1953 году и получил диплом “ Филолог. Преподаватель украинского языка и литературы “. С 1953 по 1956 год он - первый аспирант кафедры украинского языка Ужгородского государственного университета (научный руководитель - доцент Бевзенко С.П.). С 1956 года юбиляр работает преподавателем украинского языка на той же кафедре, затем старшим преподавателем и доцентом (с 1963 г.). В 1966 году учёный совет Ужгородского государственного университета избрал Лизанца П.Н. заведующим кафедры венгерской филологии, являющейся единственной такого рода кафедрой в бывшем СССР, а сейчас и на Украине, где успешно продолжает работать до настоящего времени.

С Ужгородским государственным университетом связана вся его жизнь, ему он отдал более 60 лет своей трудовой деятельности. С января 1971 по 1984 год Лизанец П.Н. работал на должности декана филологического факультета. В 1988 году по его инициативе на базе кафедры венгерской филологии был создан Центр (Институт) Хунгарологии, который является также единственным в своём роде научным центром на Украине, возглавляемый юбиляром. Аналогичные научные Центры созданы в Гамбурге, Париже и Риме. В 2008 году юбиляр посодействовал открытию нового структурного подразделения в

Ужгородском национальном университете – Гуманитарно -природоведческого факультета с обучением на венгерском языке и становится его первым, а с 2012 года – почётным деканом.

Активно и плодотворно научной работой профессор Лизанец П.Н. начал заниматься с 1957 года. Вначале это были научные статьи по вопросам исследования украинских говоров Затисся Виноградовского района Закарпатской области, венгерских диалектов, затем разрабатывались вопросники для сбора и картографирования языкового материала, которые послужили надёжной базой для написания и защиты кандидатской диссертации на тему: “Украинские южнокарпатские говоры Затисся Виноградовского района Закарпатской области” (1959 г.), а позже (1971 г.) и докторской диссертации “Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья (Венгерско –украинские межъязыковые контакты)”. В 1972 году юбиляр получил учёное звание и диплом профессора по кафедре венгерской филологии. Он - автор более 500 научных трудов, в том числе 28 монографий, 23 учебных пособий, 12 методических разработок. 11 монографий и более 140 научных статей изданы за рубежом (Болгарии, Венгрии, Германии, Италии, Канаде, Македонии, Молдове, Польше, России, Финляндии, Франции, Чехии, Югославии).

За 60 лет преподавательской работы профессор Лизанец П.Н. разработал и читал лекции как на украинском отделении (до 1966 года , украинский язык, историческая грамматика украинского языка, введение в языкознание, древнерусский язык, старославянский язык, а также целый ряд спецкурсов), так и на венгерском отделении (после 1966 года, введение в языкознание, введение в финноугроведение, восточно-слав’янсько-венгерские межъязыковые связи, венгерско - украинские межъязыковые связи, венгерская диалектная фразеология, введение в специальность, основы лингвистических исследований, профессиональная этика, венгерская топонимия, актуальные вопросы современной хунгарологии, венгерская и украинская лингвогеография на современном этапе).

Юбиляр создал научную школу угроведов на Украине. При его активном участии в Ужгородском государственном университете была открыта аспирантура по специальности финно - угорских языков, а также специализированный совет по защите кандидатских диссертаций по венгерскому языку. Он создал и возглавил Закарпатское венгероязычное научное общество, куда вошли доценты и профессора, владеющие венгерским языком, научное сообщество студентов и молодых учёных разных специальностей, разговаривающих по-венгерски, учредил издание научных журналов “Acta Hungarica” и “Вестник венгероязычного научного сообщества преподавателей”, руководит госбюджетными научными темами Центра хунгарологии, при его содействии и поддержке организовано и на высоком уровне проведено 17 международных научных конференций по вопросам хунгарологии, межъязыковых и междилитературных контактов.

Важнейшим научным трудом профессора Лизанца П.Н. является трёхтомная (1970 - 1976 г.) монография о венгерско - украинских межъязыковых контактах (140 авторских листов). Первый её том был издан на венгерском языке. Кроме теоретической части (137 страниц), здесь представлено также 180 лингвистических карт. Второй том “ Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско - украинские межъязыковые связи “.- Издательство АН Венгрии.- Будапешт, 1976.- 683с. Этот том состоит из теоретической части (214 с.) и 210 лингвистических карт. Третий том под названием “Атлас лексических мадьяризмов и их соответствий в украинских говорах Закарпатской области УССР “ был издан в Ужгороде в 1976 году и включает 140 лингвистических карт. Общее количество лингвистических карт - 530, из них 410 лексические, 77 семантических, 27 карт - изоглосс и 16 сводных карт. В этом фундаментальном труде профессор Лизанец П.Н. глубоко и обстоятельно исследовал целый ряд важнейших вопросов, посвящённых венгерско-украинским межъязыковым контактам (наиболее ярко выраженные диалектные особенности венгерских и украинских говоров Закарпатья, исторические связи венгров с украинцами (ранее восточными славянами), к истории изучения венгерско –украинских межъязыковых контактов, периоды времени и пути проникновения мадьяризмов в украинские говоры Закарпатья, а также их классификация, фонетическое усвоение и морфологическое оформление мадьяризмов в украинских говорах, принципы этимологизации венгерских заимствований, разноаспектность семантики венгерских заимствований, общие теоретические вопросы взаимодействия языков, лингвогеографический аспект в исследовании венгерских заимствований в украинских говорах Закарпатья и другим вопросам).

На трёхтомную монографию профессора Лизанца П.Н. появилось ряд рецензий учёных разных стран, среди них положительные отзывы таких известных угроведов, как Калман Бейла, Имре Шому, Клара Майтинская, Януш Ригер, Мезе Ондраш, Магочи Паул Роберт, Олга Пенавин, Балог Лойош, А. Феоктистов, а также рецензии в научных трудах, сборниках, журналах Украины, России, Германии, Польши, Югославии, Канады.

Вторая трёхтомная монография профессора Лизанца П.Н. “Атлас венгерских говоров Закарпатья “ вышла из печати на протяжении 1992 -2003 гг. Лексический и семантический материал к этому фундаментальному труду собирался автором 25 лет по предварительно составленной программе – вопроснику в двух частях (1976, 1985), охватывающей 29 тематических групп и включающей 1737 вопросов, а также 500 рисунков. В книге объёмом 370 авторских листов представлено 1215 лингвистических карт, среди которых 1061 лексическая, 142 семантические и 12 сводных (синтетических) карт. Здесь впервые в венгерской лингвогеографии включены 7 карт, указывающих на распространение фразеологических оборотов, 7 - на распространение поверьев и 49 ономастических карт (собственные мужские, а также женские имена). На

1215 лингвистических картах впервые автор классифицирует венгерские говоры Закарпатья на три основные диалектные группы: 1. Ужанско – латорицкие; 2. Боржавские; 3. Мараморошские. Каждая из этих групп делится на подгруппы. В третьем томе представлены и некартографированные материалы в алфавитном порядке (№№ 1216 – 1410), указатель лексем и семем лингвистических карт и фразеологические словосочетания (865), а также поверья (152) в алфавитном порядке.

Кроме указанных монографий, профессор Лизанец П.Н. опубликовал книгу “Хунгаристика в Ужгородском национальном университете” (Ужгород, 2013.- 266 с.), перевёл с латинского языка на украинский грамматику Михаила Лучкая “Slavo – ruthena “ (г. Буда, 1830 г.), вышедшую из печати в издательстве Национальной академии наук Украины в 1989 году к 200 - летию со дня рождения М. Лучкая.

Юбиляр является также соавтором семитомного “Общезакарпатского диалектологического атласа “. Много внимания он уделяет вопросам лексикографии, подтверждением чему есть его серьёзная трудоёмкая деятельность по составлению словарей разных типов: “Венгерско - украинский словарь “ (Ужгород, 2001.- 792с.), “Украинско - венгерский словарь “ (Ужгород, 2005, второе издание 2007.- 960с.), “Словарь венгерских говоров Закарпатья “ в двух томах (Ужгород, 960с.), “Венгерско - украинский и украинско - венгерский фразеологический словарь“ (Ужгород, 2009. -1086с.). Профессор Лизанец П.Н. написал и издал учебные пособия, методические разработки и самоучители: “Введение в языкознание“ (Киев, 1986.- 294с.), “Венгерский язык для начинающих” (Ужгород, 1991.- 272с.), “Украинский язык для начинающих” (Ужгород, 1992.- 367с.), “Учим украинский язык” (Ужгород, 1999.- 376с.) и другие.

Как итог плодотворной деятельности, юбиляр издал в 31 томе (2008 -2015) все свои научные труды, включая и научные статьи. Отдельными томами вышли “Рецензии, отзывы и ссылки на труды П.Н.Лизанца “ (Ужгород, 2015.- 473с.), а также “ Переписка с профессором Петром Лизанцем “ (Ужгород, 2015.- 560с.).

Многогранная деятельность юбиляра тесно переплеталась с его преподавательской работой и исполнением своих обязанностей как руководителя – декана Гуманитарно - природоведческого факультета, заведующего кафедрой венгерской филологии, директора Центра хунгарологии. Его 10 аспирантов защитили кандидатские диссертации по специальности 10.02.09 – самодийские и финно - угорские языки (венгерский язык). В 1977 - 1984гг. профессор Лизанец П.Н. был председателем специализированного совета по защите кандидатских и докторских диссертаций по специальности 10.02.01 - украинский язык. С 2000 -2005г. его вновь назначили председателем специализированного совета по защите кандидатских диссертаций по специальностям 10.02.01 - украинский язык и 10.02.09 - самодийские и финно - угорские языки (венгерский язык).

Известность и всеобщее признание принесли юбиляру не только его титанический труд и активная научная деятельность, но и участие в международных конгрессах, симпозиумах и конференциях: III - X международные конгрессы по финно - угроведению (Таллинн 1970, Будапешт 1975, Турку, Финляндия 1980, Сыктывкар 1985, Дебрецен 1990, Ювяскюля 1995, Йошкар - ола 2005); IX, XI международные конгрессы славистов (Киев 1983, Братислава 1993), международные конгрессы по диалектологии (Бамберг, Германия 1990), международные совещания по хунгарологии (Брюссель 1988, Будапешт 1989, Париж 1990, Нитра, Словакия 1991, Сегед, Венгрия 1993, Рим 1996), международные конференции и совещания по общекарпатскому диалектологическому атласу (Москва, Краков, Варшава, Львов, Ужгород, Братислава, Будапешт, Скопье, Белград, Кишинёв).

Профессор Лизанец П.Н. является основателем и главным редактором научных журналов “ Acta Hungarica”, 21 выпуск которого вышел из печати, и “Вестника Закарпатского венгерскоязычного научного общества “ (5 выпусков).

Обширная научная и самоотверженный труд юбиляра были вознаграждены: он избирался членом Советского комитета финно-угроведов АН СССР (1973), членом Советского комитета Лингвистического атласа Европы (1977), членом Международной комиссии по языковым контактам (1983), членом украинского комитета славистов (1987), членом экспертного совета Министерства высшего образования УССР (1989), Вице –президент Международного общества по венгерской филологии (1986 -1996), членом Международного общества “Uralica Altaica” (1992), членом ассоциации угроведов, живущих за границей, при Венгерской Академии наук (2000), председателем Закарпатского венгерскоязычного научного общества (с 1993г.), членом всемирного объединения профессоров при Венгерской Академии наук.

Лизанец П.Н. – член редколлегии более 70 монографий, научных сборников трудов, учебников, периодических изданий международного, всесоюзного, республиканского и межвузовского уровней.

Как опытный теоретик и практик, профессор Лизанец П.Н. читал лекции по хунгарологии в венгерских высших учебных заведениях и научных учреждениях, а также в университетах в Мюнхене, Берлине, Гамбурге, Париже, Риме, Вене.

Признанием выдающихся достижений профессора Лизанца П.Н., его авторитета и заслуг является избрание его почётным членом общевенгерского лингвистического научного общества, награждения его премиями, почётными грамотами и медалями “За заслуги в развитии высшего образования СССР ” (1980, 1984, 1988, 1990), медалью им. Балинта Чюри Венгерской республики за достижения в исследовании венгерской диалектологии (1986), дипломом и медалью “Pro Cultura Hungarica”(1989), почётным званием “ Заслуженный деятель науки и техники Украины “ (1995), орденом Венгерской республики “Рыцарский крест “ (2005) за заслуги в подготовке специалистов

по венгерському мові і літературі на Закарпатті на протязі десятиліть, дипломом і званням “Заслужений професор Ужгородського національного університету”.

Своєю безмежною любов'ю до науки, фундаментальними трудами, новаторськими підходами до дослідження мовних контактів професор Лизанець П.Н. заслужив повагу і авторитет серед славистів і фінно – угорців як України, так і Венгрії, а також серед учених далеко за межами цих двох країн. Об цьому свідчить і наявність біографічних даних ювіляра в енциклопедіях країн ближнього і дальнього зарубіжжя. Його ім'я знаходимо в трьохтомній енциклопедії А. Юдакіна “Ведучі мовознавці світу”.

Професора Лизанця П.Н. відзначають зазвичай трудолюбивість, невичерпна енергія, юнацький ентузіазм, оптимізм, бажання допомогти всім, хто потребує. Дай бог йому завжди залишатися таким відкритим, прямим, повним надій на виконання всіх планів в майбутньому, а для цього потрібні здоров'я, терпіння, любов рідних і близьких, віра, підтримка, натхнення і божья благодать – чого йому і бажаємо з глибокою вдячністю.

„Linguistica Uralica”, 2015, №4. с. 310-312.

Фабиан М.П.
проф. д.ф.н., (Ужгород)

Діамантове весілля Петра і Надії Лизанців

60 років любові, яка виявляється по-різному, але за своєю природою вічна.

«Чоловік і дружина – це самостійні характери і не можна змушувати іншого ставати таким, як ти. Але треба намагатися зрозуміти одне одного. Якщо любов

справжня – порозумітися набагато легше. Тривалі шлюби ті, де є справжня любов», – приблизно так звучить рецепт щасливого шлюбу, який триває 60 літ поспіль у сім'ї відомого науковця Петра Лизанця і лікарки Надії Лизанець.

Вони познайомилися наприкінці 1955 року, а одружилися 14 січня 1956 року. Було достатньо близько двох місяців, щоб зрозуміти, що це любов на все життя.

«Ми зустрічалися в ужгородській бібліотеці, бо я саме працював там над дисертацією, яку захистив у квітні 1959 року. Коли Надія мала вільний час, приходила до мене в бібліотеку, де ми спілкувалися. Невдовзі вирішили одружитися. Весілля відбулося 14 січня 1956 року. Воно було скромним, на 15 осіб. Від мене був свідок – мій хороший друг Іван Смоланка. У церкві вінчатися було заборонено, тому ми вінчалися в Берегові, в хаті батьків, а весілля було на квартирі в її батьків, де ми спочатку й жили. Потім отримали квартиру на вулиці Другетів, де живемо й нині», – пригадує цей час Петро Лизанець. Його дружина — не любить значної уваги до себе, не прагне слави і в час підготовки матеріалу трохи прихворіла, тому спілкувалися ми з її чоловіком.

Петро Лизанець – один із найвідоміших сучасних закарпатських науковців. Його доробок становить понад 500 праць, які ледве вмістилися у 30 томах, упорядкуванням яких Петро Миколайович займався з 2008 до 2015 року. Також у архіві Петра Лизанця 743 листи від науковців із 20 країн світу. Ще одна епохальна праця, створена за його безпосередньої участі – «Загальнокарпатський діалектологічний атлас», над яким він працював спільно з науковцями закордонних академій наук протягом 30 років як автор і член міжнародної редколегії.

Науковець народився на Свалявщині, в Родниківці, але нині вболіває, щоб селу повернули його справжню назву – Ізвор. У сім'ї його батька-лісоруба було п'ятеро дітей. Нині всі його рідні, на жаль, покійні. Їм і присвятив 30-томник своїх праць.

Петро Лизанець – заслужений професор УжНУ, заслужений діяч науки і техніки України, володар ордена від Угорської Республіки – лицарського хреста. Очолював кафедру угорської філології протягом 49 років, із 1966 до 2015 року. Був деканом філологічного факультету, першим деканом Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання, а нині очолює Центр гунгарології при УжНУ.

Його дружина Надія Василівна походить із родини вчителів, яких перенаправляли на роботу до різних міст. У час приходу радянської влади її батьки переїхали жити в Ужгород. Батько Надії працював кілька років в обласній раді у відділі освіти. У час одруження з Петром Надія навчалася на третьому курсі медичного факультету, а сина народила за рік – у 1957 році – й на догляд за дитиною її відпустили з навчання всього на два місяці.

Надія Василівна майже все життя пропрацювала дитячим лікарем. 10 років перед пенсією працювала в УжНУ, вела медсестринські курси при військовій кафедрі.

«Я більше займався наукою, ніж сім'єю, але зрозуміло, що приділяв чималу

увагу й рідним. Наш син пішов слідами моєї дружини, здобув освіту лікаря-гінеколога і сьогодні працює завідувачем відділення в одній із клінік Угорщини. Дочка захистила докторську дисертацію, здобула звання професора, працює на факультеті іноземної філології. Нині багато допомагає нам», – розповідає Петро Миколайович.

За 60 років, безсумнівно, є що згадати, але найщасливішими є спогади про народження двох дітей, двох онуків і першого правнука – Доріана. Нині всі вони збираються за одним столом на Різдво, Пасху, сімейні дні народження.

«Щастя для кожного своє: для одного – коли має багато грошей і робить що хоче. Для мене – що я видав свої праці у 30 томах і залишаю після себе наукову спадщину, що мої праці будуть вивчати студенти і сьогодні вже вивчають. Щастя є і в тих людей, які добре виховали дітей, коли діти їм допомагають, народжують їм онуків, правнуків, особливо це важливо для старшого покоління. Я сьогодні більше уваги приділяю правнукові, ніж колись дочці з сином і внукам. Для мене велике щастя, коли правнук приходить до мене і говорить щось до мене. Тому щастя буває різне. Щастя – коли людина задоволена собою, своїм життям, коли здорова і коли вона зробила в житті щось важливе. Я своїм життям дуже задоволений, я досяг того, що хотів», – розповідає Петро Лизанець.

Багато щасливих спогадів у нього залишилося від поїздок за кордон. Петро Миколайович відвідав чимало країн світу як вчений, якого запрошували на міжнародні конференції. Подорожі були його хобі. Тривалий час він очолював товариство угорсько-радянської дружби і подорожував завдяки роботі. Їздив на міжнародні конференції, з тим із дружиною їздили багатьма країнами, щоб і вона побачила світ.

Петро Лизанець переконаний, що любов живе набагато довше, ніж три роки, і вважає, що відомий вислів Фредеріка Бегбедера сумнівним. «Любов буває різна: буває тілесна, потім настає період, коли без людини не можеш жити, бо звикаєш до її характеру, допомоги, порад, тоді любиш людину за її характер, доброту. Дуже важливо мати поруч себе друга, радника, бо в житті є різні періоди і дуже важливо мати з ким поділитися. А якщо ти один – це трагедія. Любов вічна, але треба її цінувати, любити одне одного, бо це дуже важливо в житті», – радить Петро Миколайович.

У дні 60-річного ювілею з дати весілля Петро Лизанець стверджує, що 60 років шлюбу це багато, зважаючи на тривалість життя в Україні. Тому має бути щаслива кожна сім'я, яка доживе до такого ювілею. Його дуже турбує значний відсоток розлучень у сучасних сім'ях. Адже раніше розлучення було великим соромом перед громадою.

«Я думаю, що сім'я має створюватися з великої любові, коли люди знайомі не кілька днів. Колись на Закарпатті вимагали свідоцтво про здоров'я і молодого, й молодої. Це був обов'язковий атрибут для шлюбу аж до 1945 року. Заборону на одруження ніхто не давав, але довідки були потрібні», — пригадує Петро Лизанець.

Сучасним сім'ям Петро Миколайович радить ставитися до шлюбу з великою відповідальністю. Він переконаний, що молодь повинна добре думати, перш ніж пов'язувати своє життя з іншою людиною. Треба добре знати свого обранця чи обраницю і спільно будувати стосунки, щоб дожити в щасті й великій любові до діамантового весілля.

«Безмежно вдячні долі, що маємо таких батьків, дідуся і бабусю, якими пишаємося, яких поважаємо і любимо.

Хай і надалі Вас береже Бог нам усім на радість, а здоров'я не підводить і буття не розчаровує.

На многая і благая Вам літ, наші найрідніші!» Діти, внуки, правнук

«*Pio*», 15.01.2016

Наталія Каралкіна

2017

Az anyanyelv és kutatói

Rendhagyó módon méltatták az anyanyelv nemzetközi napját az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán. A Magyar Filológiai Tanszék szervezte ünnepségen Lizanec Péter tudományos munkásságának bemutatására is sor került.

Az egybegyűlteket elsőként dr. Zubánics László köszöntötte, aki kiemelte az anyanyelv ápolásának jelentőségét. Lizanec Péter a magyar tanszék tekintélyes múltját idézte fel, kitérve a közel harminc éve működő Hungarológiai Központ tevékenységére is. A tiszteletbeli dékán beszámolt tudományos munkásságáról a több mint két tucat – főként a magyar–ukrán nyelvi kapcsolatokat, illetve a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat feldolgozó művéről, majd pedig az ötvenöt évnyi tevékenysége során kapott és írt leveleket (összesen 743 darab 310 szerzőtől) tartalmazó kötetből szemezgetett.

A Hungarológiai Központ igazgatója külön köszönetet mondott Horváth Katalinnak, aki hosszú éveken át volt munkatársa. Az ily módon megszólított nyelvész előadásában kitért a február 21-ei világnap történelmi hátterére. Beszédének második felében kollégája és a tanszék munkatársainak több évtizedes dicséretre méltó tevékenységét ecsetelte, azokat a gyümölcsöket (szótárak és atlaszok), amelyek a mai napig meghatározóak a magyarság körében.

Varga Ferenc vidékünk sokszínűségét hangsúlyozta. Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja jókívánságai tolmácsolását követően Zékány Krisztina adott rövid áttekintést Lizanec Péter szerteágazó munkásságáról. A Magyar Filológiai Tanszék vezetője a professzorról elmondta, memóriája párját ritkítja, sohasem fáradt és nem panaszkodik. Végezetül Seres Kristóf, a Hungarológiai Központ munkatársa az esemény „főszereplője” tudományszervező érdemeinek felsorolása helyett tiszteletreméltó, ruszin emberi tulajdonságairól szólt röviden.

A rendezvény a magyar nyelv és irodalom szakos diákok színvonalas ünnepi műsorával zárult.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2017. február 23.

Simon Rita

2018

Jubilált az ungvári Hungarológiai Központ

2018. január 12-én nemzetközi tudományos konferenciát rendezett az ungvári Hungarológiai Központ, mivel harminc év telt el azóta, hogy 1988. január 12-én az Ungvári Állami Egyetem rektora kiadta 15-05. sz. rendeletét a Hungarológiai Központ szervezési, előkészületi munkálataira. Igazgatónak Lizanec Péter professzort, a filológiai tudományok doktorát nevezte ki, aki azóta is töretlen energiával irányítja az intézményt. A konferenciáról Horváth Katalin nyelvész, az egyetem nyugalmazott docense írt beszámolót a Kárpáti Igaz Szó számára.

A konferencia megnyitó beszédében Lizanec professzor vázolta az elmúlt évtizedek eredményeit, köszöntötte a tudományos tanácskozást megtisztelő ismert személyiségeket: Buhajla Józsefet, Magyarország ungvári főkonzulját, Barta Józsefet, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnökének első helyettesét, Igor Sztudenyákot, az Ungvári Nemzeti Egyetem tudományos prorektorát, Rezes Józsefet, a Kárpátaljai Állami Közigazgatás nemzetiségi és vallási osztályának vezetőjét, Spenik Sándort, az UNE Ukrán–Magyar Oktatási–Tudományos Intézetének igazgatóját.

Többek között nagyra értékelték a kárpátaljai, többségében magyarlakta települések történelmi nevének visszaállítását, amelyet Lizanec Péter alapozott meg tudományosan ifj. Bíró Andorral, a történelem tudományok kandidátusával, s amelyet az Ukrán Legfelső Tanács hagyott jóvá.

Hennagyij Moszkal, a megyei közigazgatás elnöke nevében Rezes József Kárpátalja legmagasabb rangú kitüntetését, a Kárpátalja fejlesztéséért érdemérmét nyújtotta át Lizanec Péter professzornak a tudományos és közéleti tevékenysége elismeréseként.

Az ungvári központ szorosan együttműködött a mára sajnálatos módon megszűnt római, párizsi, hamburgi hungarológiai központokkal.

A konferencián több mint negyven előadás hangzott el, amelyek hamburgi, budapesti, debreceni, nyíregyházi, kijevei, beregszászi, munkácsi, ungvári kutatók hungarológiai vizsgálatainak eredményeit mutatták be az irodalom-, a nyelv-, a történelem-, a néprajztudomány, a pedagógia területén. Lehetetlen egy ismertetés keretében értékelést adni mindegyikről, kiemelném Dr. Holger Fisher hamburgi professzornak a plenáris ülésen megtartott, problémákat is felvető tartalmas előadását, aki a hungarológia helyzetét elemezte Németországban a sikerek és kudarckok között. Vázolta a vitákat a hungarológia fogalmának tartalmáról, kifejtette a beágyozottságát és személyi feltételeit, a hallgatók érdeklődését a hungarológia iránt. Hangsúlyozta, hogy a BA/MA rendszer megváltozott feltételei között nem sikerült újra meghatározni a hungarológiai képzés céljait stb.

Az elmúlt 30 év alatt központunk jelentős szervezési, tájékoztatási, pedagógiai és tudományos kutatómunkát végzett. Elegendő a legfontosabb kiadványokat megnevezni: a munkatársak közreműködésével jelent meg a hétkötetes Összkárpáti Nyelvatlasz (1988–2003), Lizanec Péter háromkötetes atlasza, A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza, a Magyar–ukrán szótár, az Ukrán–magyar szótár, az Ukrán–magyar, Magyar–ukrán állandósult szókapcsolatok és kifejezések szótára, Hungarológiai kutatások bibliográfiai mutatója (1990), Örményország, Oroszország, Ukrajna és Észtország hungarológusainak bibliográfiai mutatója (1997). Az Acta Hungarica c. szakmai folyóiratnak 23 száma jelent meg (1990–2018), a 23. szám tartalmazza a konferencián elhangzott előadásokat.

Megyeinkben a 90-es évektől fokozott érdeklődés bontakozott ki a helyi nyelvek tanulása iránt, így születtek meg a következő kiadványok: Українська мова для угорців (1992), Угорська мова для українців (1992), Венгерский язык для начинающих (1991), Изучаем венгерский язык (1992), Учим украинский язык (2009).

Az utóbbi években a 808. sz. állami költségvetésű téma keretében a Hungarológiai Központ munkatársai az UNE Magyar Filológiai Tanszékének oktatóival jelentették meg A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárát (2012–2014) 960 oldal terjedelemben, Hungarisztika az Ungvári Nemzeti Egyetemen (2013) 266 oldal terjedelemben.

A Hungarológiai Központ bázisán működik a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság (1993-tól), amelynek tagjai sorában 36 nagydoktor, professzor, 46 kandidátus, docens van. A Társaság folyóiratának A KMTT Tudományos Közleményeinek, eddig öt száma jelent meg. A Társaság 1993-tól minden hónap első szerdáján ülésezik, a tagok

beszámolnak aktuális kutatási témáikról. A Hungarológiai Központban alakult meg a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (1998).

Az elhangzott előadások a hungarológia aktuális kérdéseit fejtették ki. Tanulságos volt az azokat követő élénk vita. A konferencia résztvevői arra a következtetésre jutottak, hogy a felmerülő nehézségek ellenére Kárpátalján van jövője a hungarológiának.

„Kárpáti Igaz Szó”, 2017. február 23.

Horváth Katalin

30 éves a Hungarológiai Központ

Ebből az alkalomból január 12–13-án Ungváron a Hungarológiai Központ nagytermében *Nyelvek, irodalmak és kultúrák kölcsönhatása a globalizáció korában* címmel kénnapos nemzetközi tudományos konferenciát rendeztek.

Dr. Lizanec Péter nyelvészprofesszor, a központ igazgatója házigazdaként köszöntött mindenkit, bemutatta a vendégeket, majd előadásában ismertette a hungarológia jelenlegi helyzetét és a fejlődés perspektíváit Ukrajnában.

Barta József, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnökének első helyettese, a KMKSZ alelnöke köszöntőjében kiemelte, hogy az intézmény munkatársai nagy volumenű tanulmányokat készítettek a magyar nyelv, irodalomtörténet, etnográfia, kultúra terén.

– Ennek nemcsak azért volt jelentősége, mert a helyi magyarság fejlődéshez járultak hozzá, hanem azért is, mert nemzetközi téren elősegítették az államközi kapcsolatok fejlődését, megszilárdítását – hangsúlyozta Barta József. – Napjainkban, amikor a két ország között felsőbb szinteken vannak konfliktusok, amelyek remélhetőleg rövid időn belül megoldódnak, ez különösen fontos. A régiók szintjén nincsenek problémák, és ezt a Hungarológiai Központnak is segítenie kell – emelte ki az alelnök és örömmel jegyezte meg, hogy egykoron ez a központ kezdeményezte, majd a megyei tanács támogatta, Ukrajna Legfelső Tanácsa pedig jóváhagyta Kárpátalja 67 településének az átnevezéséről szóló határozatot.

Ezzel kapcsolatban Lizanec úr sajnálattal jegyezte meg, hogy a szolvyvai járási szülőfaluját, Izvor (Beregforrás) települést Rodnikivkára keresztelték, és minden igyekezete ellenére sem tudja visszaszerezni a falu történelmi helységnevét.

– Azok a helységek, ahol többen élnek magyarok, visszakapták a történelmi elnevezésüket. Ez különösen nagy jelentőséggel bírt, főleg azokban az időkben – mondta Barta József és megjegyezte, figyelemmel követi a professzor tevékenységét, akinek a tudományos munkássága több mint 30 kötetet tesz ki, melyek nemcsak az ukrainai könyvtárakban találhatók meg, hanem a világ 22 országának könyvtáraiban hozzáférhetők.

Lizanec Péter a Kárpátalja előtti érdemeinek elismeréseként megkapta a megye legmagasabb kitüntetését, az Aranymedve-díjat, amit Rezes József, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal nemzetiségi és vallásügyi főosztályának vezetője adott át.

A résztvevőket köszöntötte Ihor Sztudenyak, az Ungvári Nemzeti Egyetem rektorhelyettese, Buhajla József ungvári magyar főkonzul és Spenik Sándor, az Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet igazgatója is. Többek között kiemelték, hogy az Ungvári Hungarológiai Központ magyarságtudományi kutatások támogatására és koordinálására létrehozott intézet, mely az Ungvári Állami Egyetem (ma: Ungvári Nemzeti Egyetem) Magyar Filológiai Tanszéke oktatóinak kezdeményezésére 1988. január 14-én jött létre Lizanec Péter vezetésével. Fontos megőrizni és fejleszteni a központot, mert Kárpátalján él az egykori Szovjetunió, most pedig Ukrajna magyarságának a 95 %-a.

Ezt követően Holger Fischer professzor, aki 15 évig volt a Hamburgi Egyetem rektorhelyettese, *A hungarológia helyzete Németországban: sikerek és kudarcok között* címmel tartott plenáris előadást. 25 éve járt itt először, ez a második látogatása Ungváron. A kezdetekről szólva elmesélte, Köpeczi Bélától, a Magyar Népköztársaság akkori művelődési miniszterétől tudja: a '80-as évek végén az anyaországi koncepció lényege az volt, hogy Európa legfontosabb államaiban létrehoznak egy-egy kultúrintézetet vagy hungarológiai központot, melyek feladata a magyarságkutatás és a hivatalos magyar kultúrpolitika képviselése. Így jött létre Rómában, Párizsban, Finnországban és itt, Ungváron is a hungarológiai központ.

Délután az ülések négy – nyelvtudományi, nyelvi kapcsolatok, irodalomtudományi és irodalmi kapcsolatok – szekcióban folytatódtak. A számos tudományos téma között a hazai és külföldi előadók érintették a magyar, illetve az ukrán, magyar, német és angol nyelvek egymásra gyakorolt hatását, a népköltészeti és kulturális kapcsolatokat Kárpátalján a múltban és a jelenben, az internetes nyelvhasználat sajátosságait, de kitértek a diákság beszédének szóhasználati jellemzőire, a helyi nyelvváltozatok funkcióira, és a magyar mint idegen nyelv tanításának néhány problémás kérdésére.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke és a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont is képviseltette magát a konferencián.

Az előadások anyagai az *Acta Hungarica* XXIII. évfolyamának 2018-as – jubileumi számában jelentek meg.

„Kárpátalja”, 2018. január 16.

Rehó Viktória

Міжнародна ювілейна наукова конференція Центру Гунгарології в Ужгороді

12–13 січня 2018 року у м. Ужгороді відбулася Міжнародна наукова конференція на тему: «Взаємовплив мов, літератур та культур в епоху глобалізації», присвячена 30-річчю Центру гунгарології Ужгородського національного університету.

Центр було створено за ініціативи відомого мовознавця, професора, доктора філологічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України Петра Лизанця, який його очолює і нині. Як відомо, УжНУ є одним із центральних осередків угорознавства в Україні, серед його факультетів і Українсько-угорський навчально-науковий інститут, на базі якого діє три кафедри: Угорської філології; історії Угорщини та євроінтеграції; фізико-математичних дисциплін. Після П. Лизанця його деканом став доцент О. Шпенник.

За минулі роки Центром гунгарології була здійснена велика організаційна, інформаційна, педагогічна та дослідницька робота, опубліковано низку фундаментальних праць з діалектології (багатотомні атласи угорських та українських говірок Закарпаття), перекладні та ін. словники, збірники фольклору, монографії, різноманітні переклади, розмовники, посібники і підручники, тут тривали дослідження українсько-угорських міжмовних, міжлітературних та культурних контактів на різних рівнях, було виконано 14 державних тем, таких як «Угорські говори Закарпаття у їх взаємозв'язках з говорами сусідніх слов'янських і неслов'янських мов», «Угорсько-українські міжмовні (міждіалектні) та міжлітературні зв'язки», «Функціонування української мови як державної у багатонаціональному середовищі на Закарпатті», «Інтерференція мов (діалектів) Карпатського ареалу» та ін. У Центрі було проведено 17 міжнародних наукових конференцій та симпозіумів. Професор П. Лизанець упродовж 2008–2015 років опублікував свої наукові праці у 30 томах з покажчиком (31 том).

Центр видає двомовний збірник «Acta Hungarica», підтримує зв'язки з зарубіжними освітніми та науковими закладами, його відвідували відомі політики, науковці, діячі культури. У приміщенні Центру, що є історичною пам'яткою, відбуваються художні виставки, зустрічі, вечори тощо.

12 січня Міжнародну конференцію урочисто відкрив професор Петро Лизанець, який привітав гостей і учасників заходу. Після нього віншування Центру гунгарології виголосили: начальник управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації Й. Резеш, який зачитав привітання учасникам конференції від голови Закарпатської адміністрації Г. Москаля. Резеш вручив директору Центру гунгарології Петрові Лизанцю найвищу відзнаку ОДА – «За заслуги перед Закарпаттям», (яку неофіційно називають «Золотий ведмедик») – за багаторічну сумлінну працю, вагомий особистий внесок у розвиток освіти, науки, культури краю.

Високу оцінку роботі Центру дали у своїх привітальних промовах високі гості конференції: проректор з наукової роботи УжНУ І. Студеняк, який передав по-здоровлення від ректора Університету В. Смоланки; Генеральний консул Угорщини в м. Ужгород Й. Бугайло; перший заступник голови Закарпатської обласної ради Й. Борто; директор Українсько-угорського навчально-наукового інституту УжНУ, голова Національної ради Демократичної спілки угорців України доцент Олександр Шпеник.

Далі відбулися пленарні виступи, у яких взяли участь: професор П. Лизанець з доповіддю «Гунгаристика в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку», у якій він дав огляд розвитку угрознавства в Україні в цілому, ширше окресливши освітні і наукові здобутки Ужгородської гунгарології. Професор-угрознавець із Гамбурга Ф. Голгер виголосив доповідь «Стан гунгарології в Німеччині: успіхи та невдачі», де зупинився на здобутках і деяких негативних тенденціях розвою сучасної угристики в Німеччині. Доктор філологічних наук, провідний науковий дослідник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України Л. Мушкетик у доповіді «Українсько-угорські контакти у фольклорі Закарпаття: теоретичні та практичні аспекти досліджень» розповіла про різнопланові угорські запозичення в українському фольклорі Закарпаття, підсумувавши свої багаторічні дослідження на цьому терені. Відомий професор-славіст Будапештського університету А. Золтан у виступі на тему «Чому „fog” є допоміжним дієсловом у майбутньому часі?» продемонстрував власні висновки з царини відмінювання угорських дієслів, залучаючи численні приклади з інших, зокрема і слов'янських мов. Завідувач кафедри української літератури УжНУ професор В. Барчан у доповіді «Світогляд Юрія Станиця» подала цінні факти з його життєвої і творчої біографії. Доктор філологічних наук, професор УжНУ М. Фабіан оприлюднила свої компаративні студії на матеріалі слов'яно-неслов'янських мовних контактів під назвою: «Системно-структурна організація етикетного лексично-семантичного поля в українській, угорській та англійській мовах». Далі виступили колишні викладачі кафедри угорської філології, ветерани, які багато зробили у справі підготовки студентів, написанні наукових праць та підручників, це К. Горват з доповіддю «Зооніми в закарпатських народних фраземах», а також В. Васовчик: «Основні етапи розвитку угорсько-українських літературних зв'язків», яка окреслила розвій і особливості цих контактів у різні історичні періоди.

Важливим позитивним моментом конференції було видання її доповідей та тез напередодні самого заходу, тож учасники отримали їх разом з програмою та ін. матеріалами ще перед конференцією.

Потому розпочалися секційні засідання, діяли такі секції: Мовознавство. Секція міжмовних контактів. Літературознавство. Секція міжлітературних контактів. Тексти озвучувалися як угорською, так і українською мовами.

Так, у секції мовознавства прослухано доповіді про певні лексичні, стилістичні та ін. особливості угорської мови краю, зміни в угорському правописі, питання викладання угорської мови у школах та вишах як рідної та іноземної (доповіді М. Дерке та Е. Береш з Ужгорода та З. Кармачі та О. Надь з Берегова та ін.). Завідувач кафедри угорської філології УжНУ Х. Зикань оприлюднила доповідь «Назви пагорбів на сучасній території м. Ужгорода».

У секції міжмовних контактів розглядалися міжмовні зв'язки, зокрема угорсько-українські, угорсько-німецькі та ін., а також запозичення та їх модифікації в різних видах текстів – виступи І. Сабадоша (Ужгород), І. Туріс (Мукачеве), А.Марку (Берегове) та ін.

В. Штефуца з Ніредьгазького Інституту проаналізувала українські особові назви в українських говорах на матеріалах українсько-молдавських грамот XIV–XV ст., Є. Барань із Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II описала базу даних найбільшого на наш час українсько-угорського та угорсько-українського словника за ред. І. Удварі.

У секції «літературознавство» прослухано доповіді як про українських, так і угорських письменників та критиків, а також з перекладознавства, це виступи ужгородських дослідниць: Д. Гульпи «Українські переклади творів Яноша Араня», Т. Чонки «Розвиток загальнолюдських моральних цінностей у процесі навчання сучасної української літератури», О. Тиховської з Ужгорода «Відображення культу сонця у світогляді українців Закарпаття», а також Е. Чуки «Тематичний аналіз збірки закарпатських угорських казок «Три золоті стріли» (за ред. П. Лизанця)».

На секції міжлітературних контактів першими виступили викладачі та науковці з м. Дебрецен Е. Борто, А. Явор, П. Форішек з доповіддю «Визначна роль Дебреценського університету у зміцненні угорської ідентичності». Завідувач кафедри етнографії Університету Елек Борто та його колеги давно підтримують освітні та наукові контакти з Ужгородським університетом і Центром гунгарології, до прикладу, тут видано переклад українською мовою книги Борто «Світ звичаїв греко-католицьких свят» (Ужгород, 2007). Гості подарували Центру розлоге видання про діяльність Дебреценського університету. З доповіддю виступив також ужгородський фольклорист Ю. Туряниця, який здавна цікавиться порівняльними дослідженнями фольклору, на тему «Миролюбні мотиви в українських та угорських народних піснях Закарпаття». Він подарував Центру свою нову збірку пісень «Мирно жийте, люди», до якої увійшли українські, угорські, чеські, словацькі вояцькі пісні Закарпаття. На секції йшлося і про етнографічні аспекти публіцистики В. Гренджи-Донського (О. Барчан, Ужгород), прозу Богдана Лепкого про Угорщину у часи Першої світової війни (О. Кордонець, Ужгород) та ін. У час роботи секцій тривали жваві дискусії, обговорення певних проблем.

Наступного дня відбулося пленарне засідання, де голови секцій прозвітувалися про роботу їх підрозділів. Присутні відзначили високий організаційний та

науковий рівень проведення конференції, висловили свої зауваження та рекомендації, побажали Центру гунгарології подальших успіхів у роботі. Було вироблено спільну резолюцію конференції, куди увійшло чимало доречних пропозицій. Л. Мушкетик подарувала Центру свої книги, серед них останню «Сучасна угорська етнологія : осередки, напрями досліджень, персоналії» (К., 2017).

Гості Ужгорода мали можливість оглянути місто, так, у музеї ім. Й. Бокшая у цей період тривала виставка Івана Манайла, а в Ужгородському замку – виставка «Корони світу».

**Мовознавство. 2018. № 1.
С. 79-80**

Мушкетик Леся
член-кореспондент
НАН України

2019

Чому не повернемо історичні назви своїм містам і селам, або Коли штучна Родниківка знову стане праслов'янським Ізвором?

Відомий у наукових колах Європи та світу 88-річний професор-гунгаролог Петро Лизанець, котрий сімдесят літ віддав Ужгородському університету, народився в карпатському селі з давньою праслов'янською назвою Ізвор. Однак у другій половині 1940-х років, коли на Закарпатті запанувала радянська влада, Ізвору дали штучне наймення «Родниковка». Науковець прагне відновити історичну справедливість і повернути рідному селу прадідівську назву. І вже з півтора десятка літ оббиває пороги владних кабінетів, наполегливо просить усунути цю несправедливість. Але нічого не виходить. Тому Петро Миколайович попросив кореспондента «Голосу України» опублікувати його роздуми, щоб хоч у такий спосіб достукатися до високих кабінетів Києва і звернутися до всього українського суспільства. Адже джерела патріотизму витікають саме з тих місць, де ми народилися, з тих топонімів, які нам заповідали й залишили предки. Тим паче це стосується Закарпаття, яке протягом тисячоліття боролось за своє слов'янське слово, свою віру.

Петро Лизанець – професор кафедри угорської філології, директор Центру гунгарології Ужгородського національного університету, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, кавалер ордена Угорської Республіки «Лицарський хрест».

Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні контакти, українська та угорська діалектологія, лексикографія, фразеологія і лінгво-географія. Опублікував понад 550 наукових праць (крім газетних), більш як півсотні монографій у Європі, США, Канаді; вийшло понад 100 рецензій і

здійснено більш як 1700 посилань на праці П. Лизанця; його ім'я є в багатьох енциклопедіях світу.

Докторська дисертація «Угорсько-українські міжмовні контакти» вийшла у трьох томах обсягом 120 друкованих аркушів. Тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття» – 330 друкованих аркушів. Засновник і редактор наукових журналів «Акта гунгаріка» і «Вісник Закарпатського угорськомовного товариства». Автор цілої низки словників.

Три десятки літ разом із відомими вченими Європи присвятив роботі над 7-томним «Загальнокарпатським діалектологічним атласом».

Створив свою наукову школу, в якій виховав плеяду перспективних учених.

– **Петре Миколайовичу, знаю, що лише протягом останнього часу ви друкували статті з цього приводу в місцевих виданнях, ходили на прийом до керівних осіб області, зверталися через родичів до голови Полянської об'єднаної територіальної громади Свалявського району, до якої тепер належить ваше село...**

– ...І нічого не допомогло! Проте не полишаю надії, що таки доможуся – поки живий! – відновлення давньої назви села! Адже географічні назви – народнопоетичне «оформлення» країни. З ними людина «спілкується», з ними пов'язане все її життя. У них – характер народу, його історія, душевна прихильність, особливість побуту. Це – скарб народний, який треба берегти як зіницю ока.

На жаль, зберегти назви міст і сіл не так-то легко. Адже досить часто під впливом певних політичних змін окремі керівні особи суб'єктивно, не питаючи думки мешканців і не порадившись із науковцями, довільно змінювали географічні назви. Це особливо відчутно на Закарпатті, де за останні 70–80 років по кілька разів відбувалися ці зміни. Нові назви насаджувалися владою, і протягом тривалого часу люди, особливо молодь, так звикли до них, що їм не мають великого бажання відновлювати історичні найменування сіл. Забувають: у тих давніх назвах історія, культура, характер їхніх пращурів, породжений духом народним.

Із 1910-го по 1919-й чимало населених пунктів Закарпаття з історичними слов'янськими назвами, які вже фіксувалися у різних документах з XIII–XIV століть, були названі по-угорськи. Не бралися до уваги ні мовні закономірності, ні історія. Візьмемо лише Свалявський район. Село Плоске – Dombostelek («горбкувата земля»), Павлово – Kispalos («малий монах»), Неліпино – Harsfalva («липове село»), Медведівці – Фадьолуш («бирючина, або вовчі ягоди»), Оленеве – Szarvaskut («колодязь оленів»), Солочин – Kiralyfiszallas («поселення королевича») і т. д.

На жаль, таке поводження з назвами населених пунктів Закарпаття тривало і після 1945 року, коли чимало українських і особливо угорських історичних назв було штучно й насильно змінено на російський лад, як-от: «Анталовці –

Антоновка, Нягово – Добрянское, Кив'яжд – Камянское, Олмаш – Заболотье, Батьово – Узловое, Яношово – Ивановка, Сюрте – Струмковка, Горонглаб – Звонковое, Беня – Доброселье» та інші.

– **А якщо взяти ваше рідне село?**

– На його прикладі покажу, як різні політичні режими насильно змінювали його історичну назву.

Споконвіку це село звалося Ізвор. Ця назва вперше зафіксована у писемних пам'ятках із 1610 року у варіанті **Izber**. З 1645-го – **Izvor**, 1693-го – **Zwor**, 1770/1772-го – **Uzwora**, 1773-го – **Izvor**, **Izvur**, 1808-го – **Izvor**, 1893-го – **Izvor**, а вже з 1910-го по 1944 р. по-угорськи – **Beregforras**, що дослівно означає «березьке джерело», тобто джерело Березької жупи. У другій половині 1944 р. угорська влада знову повернула селу історичну назву **Izvor**. Однак урядники Народної Ради Закарпатської України русофільського напрямку в 1946-му назвали його Родниковкой, від іменника **родник** утворили нову назву – **Родниковка**, потім в українському варіанті – **Родниківка**. А чи передає ця назва історію села, дух і мову його мешканців? Аж ніяк, бо й тепер у моєму рідному селі ні молодь, ні старші на мінеральне джерело чи просто джерело не кажуть **родник**, а **кирниця**.

Де кілька слів про етимологію назви **Ізвор**. Відомий російський учений, академик Олег Трубачов у своїй монографії «Назви рік правобережної України» (1968, с. 272) зазначив, що Карпатський ареал має досить багато річок, які походять від слова **звір**, **ізвір**, **звор**. Карпатський ареал пов'язаний із балканським гідронімним регіоном, і, слід гадати, вони становлять єдину сукупність цих назв, гідроосною яких є слов'янське **izvor** «джерело». Спочатку **звір**, **ізвор** використовувалися як загальні назви на позначення джерела, звідки й пішла історична назва. Однак значення загального **ізвор** поступово розширювалося, про що читаємо в третьому томі Етимологічного словника української мови (1985, т. 2, с. 251): **Звір, ізвор** – яр, западина, видолинок; гірська річка в ущелині; скупчення кількох сильних джерел на поверхні землі. Аналогічні назви знаходимо і в інших слов'янських мовах: польське **zwor** «гірська ущелина», болгарське **извор** «джерело, виток річки», сербохорватське **извор** «джерело, струмок», словенське **izvir** «джерело». Цей слов'янізм запозичили і румуни; **izvor** «джерело». Як бачимо, це – праслов'янська назва, і всі її значення повністю відповідають географічному розташуванню села: «багата на джерела місцевість», «видолинок між стрімкими горами», «гірська річка в ущелині між горами» тощо.

Етимологічні словники російської мови вказують, що слово **родник** походить від іменника **род** «рід» чи дієслова **родить, рожать**, «родити» й утворене за допомогою суфікса **-ник** на початку XVIII ст. як власне російське слово на позначення «джерела». Десь із кінця XVIII ст. за допомогою суфікса **-ов** був утворений прикметник **родниковый** «джерельний». Отже, село **Ізвор** датується початком XVII ст. (1610 р.), а **родниковый** – кінцем XVIII ст., тобто

майже на 200 років пізніше. Якщо через кілька століть учені досліджуватимуть назву с. **Родниківка**, то стверджуватимуть, що вона не могла виникнути раніше, ніж у кінці XVIII ст., бо до того часу цього слова в російській мові не існувало! Мало того, від **родниковый** закарпатські урядники на догоду русофільській ідеології у 1948 році створюють штучну форму за допомогою суфікса **-ка**: **Родниковка** (Родников+ка). Ця форма не зафіксована не лише ніде в російських та українських тлумачних словниках, а й у словниках інших слов'янських мов. Тобто це самовитвір чиновника або, точніше, – сурогат, що ним мої земляки користуються вже понад 70 літ. Отаку плутанину можуть внести окремі урядники-неспеціалісти.

Тож настав час внести відповідну ясність. Не може бути такого, щоб протягом 400 років село в різних документах фіксувалося як **Ізвор**, а згодом утворили назву **Родниковка**, яка залишилася понині, будучи чужою для мовної практики населення, паплюжачи історію моїх земляків та їхню культуру.

– **Отже, назва села або ж міста виникає об'єктивно?**

– Безумовно! І назва не залежить від примх окремої людини: «Як хочу, так називатиму» або «Родниківка краще звучить, ніж Ізвор».

Глибоко переконаний: давню назву села треба чимскоріше відновити в ім'я історичної справедливості. Це передусім в інтересах моїх земляків, які живуть у видолинку між горами, або, як тут кажуть, у зворі, і готуються до 410-річного ювілею села. Безперечно, треба відновити й історичну назву сусіднього села **Ізвор-Гута** замість **Родникова Гута**.

І, нарешті, хотів би сказати дещо про те, як описували ці два села закарпатські дослідники майже 150 років тому. Приміром, відомий угорський історик Елек Фийнеш у 1851-му писав: «Ізвор – це русинське село Березької жупи, недалеко Плоского. Живе тут 185 греко-католиків і 4 євреї. Люди живуть бідно, родиться в них тільки овес і кукурудза. Є багато лісу. Але все це перебуває у власності графа Шенборна». А наш історик і етнограф Тиводар Легоцький у 1881-му писав, що у селі Ізвор уже нараховувалося 35 хат, у яких мешкають 226 русинів, і вони мають 269 голдів землі. Того ж року збудована греко-католицька церква. Село Ізвор-Гута теж входило до володінь графа Шенборна, який намагався швидше його заселити і привіз сюди 38 сімей. Частина людей займалася лісорубством, інші працювали на склозаводі.

Сподіваюся, що за посередництва центральної державної газети «Голос України» моє рідне село незабаром отримає свою слов'янську історичну назву – **Ізвор**, а сусіднє з ним називатиметься **Ізвор-Гута**. Цих історичних назв заслуговують працюючі люди, які люблять і шанують свою культуру, мову, історію.

Голос України №67 6 квітня 2019

Василь Нитка

2020

ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ ЛИЗАНЕЦЬ

90-річчя від дня народження професора кафедри угорської філології, директора Центру гунгарології, доктора філологічних наук, доктора Угорської академії наук, заслуженого професора Ужгородського національного університету, заслуженого діяча науки і техніки України (нар. 1930)

Петро Лизанець народився 2 липня 1930 р. у с. Ізвор Свалявського району Закарпатської області. У 1948 р. закінчив Берегівську гімназію і вступив на філологічний факультет українського відділення, яке закінчив з відзнакою у 1953 р. З 1953 по 1956 рр. – аспірант кафедри української мови. У 1959 р. захистив кандидатську, а 1971 р. докторську дисертацію на спеціалізованій Вченій раді Львівського державного університету ім. І. Франка. У 1963 р. отримав диплом доцента, а в 1972 – диплом професора.

З 1966 по 2015 рр. завідувач кафедри угорської філології, з 1977 по 1984 – декан філологічного факультету УжНУ. З 2008 по 2012 – перший декан новоствореного Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання. З 1988 до сьогодні – директор Центру гунгарології. Засновник і головний редактор фахового журналу “Acta Hungarica”, 23 томи якого вийшли з друку, та “Вісника Закарпатського наукового товариства” (опубліковано 5 номерів).

Професор Петро Лизанець з 1957 р. активно займається науковою роботою. Видав понад 500 наукових праць. Із них 11 монографій та 150 наукових статей вийшло друком за кордоном (Болгарія, Італія, Канада, Молдова, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, США, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Югославія). Ці праці не були доступні для широкого кола українських вчених та взагалі славістів, тому проф. Петро Лизанець всі ці праці видав протягом 2008 – 2013 рр. у 33-х томах, кожен з яких за обсягом від 420 до 580 сторінок, включаючи і “Рецензії, відгуки та посилання на наукові праці Петра Лизанця” (Ужгород, Видавництво “Карпати”, 2015. 475 сторінок) та “Листування з Петром Лизанцем” (Ужгород, Видавництво “Карпати”, 2015. 572 с.). Всі ці томи у 46-ти упаковках розіслані автором у 22 країни Європи та Америки як подарунок, за що автор отримав щирі подяки з вузів та 126 Академій цих країн. Особливу увагу дарунку ужгородського вченого приділила Британська бібліотека.

Основні наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська лексикографія, діалектологія, лінгвогеографія, фразеологія, ономастика тощо. Серед найважливіших праць: тритомна монографія “Українсько-угорські міжмовні контакти” (1970–1976), тритомна монографія “Атлас угорських говорів Закарпаття” (1992–2003). Він є співавтором і заступником голови міжнародної редколегії 7-томного “Общезакарпатского диалектологического атласа” (1989–2003). Проф. Петро Лизанець має ряд

публікацій з питань українського та угорського літературознавства. Він упорядкував і видав збірку “Угорські балади Закарпаття” (співавтор В. Васовчик), першу збірку “Угорські казки Закарпаття” (1973, друге видання 1977), першу Антологію “угорської літератури Закарпаття” (1985). Він є автором ряду підручників і посібників з практичних занять для студентів. На його праці є понад 1800 посилань різних вітчизняних та зарубіжних вчених, понад 100 рецензій.

Петро Лизанець читав лекції для студентів та науковців університетів і наукових інститутів Австрії, Бельгії, Естонії, Німеччини, Росії, Словаччини, Угорщини, Франції. Він є членом редколегії ряду наукових журналів УжНУ, міжнародного журналу “*Uralica Linguistica*” та ряду інших видань. Він був головою різних Спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських та докторських дисертацій з спеціальності “Українська мова” та “Самодійські і фіно-угорські мови (угорська мова)”. Під його керівництвом захищено 16 кандидатських дисертацій.

Проф. Петро Лизанець брав участь у міжнародних наукових конференціях (Бельгія, Естонія, Італія, Польща, Росія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція та інші), на яких виголосив понад 140 наукових доповідей.

Як директор Центру гунгарології, керував держбюджетними темами (14), включаючи і міжнародну тему, затверджену МОН за № Ф–20/3 згідно з договором з Дебреценським університетом кафедрою етнографії. Під його керівництвом в Центрі гунгарології було організовано і проведено 16 міжнародних наукових конференцій та симпозіумів.

Проф. Петро Лизанець був і є членом міжнародних комітетів і комісій: Радянського комітету фіно-угрознавців, Радянського комітету лінгвістичного атласу Європи, Міжнародної комісії з мовних контактів, Українського комітету славістів, Міжнародного товариства “*Uralica Altaica*”, Об’єднання професорів при Угорській академії наук, Закарпатського угорськомовного наукового товариства де був головою та інших.

Визнанням наукових досягнень Петра Лизанця є премії та медалі “За заслуги у розвитку вищої освіти СРСР”, яким його нагородив Державний Комітет народної освіти у 1980, 1984, 1988 та 1990-их рр. за успіхи в науковій та викладацькій роботі, почесними грамотами Міністерства освіти і культури Угорщини та Міністерства освіти України у різні періоди. Його обрано почесним членом Всеугорського мовознавчого наукового товариства та нагороджено дипломом ім. Чюрі Балінта за значний внесок у дослідження угорської діалектології. У 1989 р. отримав почесну грамоту та медаль “*Pro Cultura Hungarica*” за значний внесок у розвиток угорської культури. У 1995 р. Президент України присвоїв йому звання “Заслужений діяч науки і техніки України”. У 2005 р. Президент Угорщини нагородив його орденом “Лицарський хрест” за підготовку спеціалістів з угорської мови та літератури на Закарпатті

протягом багатьох десятиріч. Цього ж року він отримав звання “Заслужений професор УжНУ”.

Проф. Петро Лизанець отримав 5 почесних грамот обласної державної адміністрації “За розвиток регіонів”, серед яких і почесна відзнака “За заслуги перед Закарпаттям” (Золотий ведмедик – 2018 р.) Нагороджений також срібними медалями та почесними грамотами Дебреценського університету та загальних зборів Саболч–Сотмар–Берег області за визначні досягнення у науковій, навчально-виховній та організаційній роботі протягом десятиріч у галузі угрознавства. Кращий закарпатець 2001 р. в номінації “Кращий вчений”. Відзнака переможця конкурсу акцій “Ужгородський книжковий Миколай” за наукове видання “Угорсько-українського словника”. Він є членом Біографічних інститутів Америки та Великобританії.

Література про професора Лизанця займає понад 300 позицій, серед яких і його літературний портрет, написаний відомим письменником Закарпаття Володимиром Фединишинцем “Феномен Професора Лизанця” (видавництво “Патент”, Ужгород, 1996; 197 с.).

Персоналії про Петра Лизанця надруковані в енциклопедіях та лексиконах як України, так і в інших країнах, в тому числі і в тритомному лексиконі Анатолія Юдакіна “Виднейшие учёные мира” (Москва, 2000).

Джерельні приписи:

1. Галас, Кирило Йосипович. Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови / К. Й. Галас, П. М. Лизанець. – Ужгород, 1966. – 132 с.

2. Лизанец, П. Н. = Lizanec, P. N. Атлас венгерских говоров Закарпатья. Т. 3 = A Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. T. 3 / П. Н. Лизанец = P. N. Lizanec. – Ужгород : Патент, 1996. – 952 с. – Текст угор. мовою.

3. Лизанець, П. М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР : конспект лекцій. Ч. III / П. М. Лизанець. – Ужгород, 1976. – 326 с.

4. Лизанец, П. Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межязыковые связи / П. Н. Лизанец. – Будапешт : Изд-во Венгер. Акад. наук, 1976. – 683 с. – Текст рос., угор. мовами.

5. Лизанець, П. М. = Lizanec, P. M. Гунгаристика в Ужгородському національному університеті = Hungarológia az Ungvári Nemzeti Egyetemen / П. М. Лизанець = P. M. Lizanec. – Ужгород : Вид-во ФОП Бреза А. Е., 2013. – 266 с. : іл. + табл. – Текст укр., угор. мовами.

6. Лизанець, П. М. = Lizanec, P, M. Народні балади угорського населення Закарпаття : навч. посіб. = A kárpátontúli magyar lakosság népballadáai : segédkönyv / П. М. Лизанець, В. Ю. Васовчик = P. M. Lizanec, V. J. Vasovchik. – Ужгород, 1974. – 120 с. – Текст укр., угор. мовами.

7. Лизанець, П. М. = Lizanec, P, M. Програма питальник для збирання матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпатської області

УРСР : (Лексика, Ч. I) = Anyaggyűjtési program kérdőív az USZSZK kárpátontúli területe magyar nyelvjárásainak dialektológiai atlaszához: (Szókincs, I. rész) / П.М. Лизанець = Р. М. Lizanec. – Ужгород, 1976. – 199 с. – Текст угор., укр. мовами.

8. Лизанець, П. М. = Lizanec, P, M. Рецензії, відгуки та посилання на наукові праці Петра Лизанця = Recenziók, vélemények és hivatkozások Lizanec Péter tudományos munkáira / П. М. Лизанець = Р. М. Lizanec. – Ужгород : Карпати, 2015. – 476 с. : іл.

9. Лизанець, П. М. = Lizanec, P, M. Угорсько-українські міжмовні контакти: на матеріалі укр. говорів Закарпаття : конспект лекцій = Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok : A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján / П. М. Лизанець = Р. М. Lizanec. – Ужгород, 1970. – 249 с. – Текст угор. мовою. 129

10. Лизанець, П. М. Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області : [монографія] / П. М. Лизанець. – Ужгород : Карпати, 2008. – 440 с. ***

11. Лизанець, П. М. Вища освіта у поліетнічному соціумі на Закарпатті: стан, проблеми і перспективи розвитку / П. М. Лизанець // Законодавче забезпечення прав і свобод національних меншин в Україні та його відповідність міжнародним правовим нормам : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (23-24 трав. 2006 р., м. Ужгород). – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 61-65.

12. Лизанець, П. Відомий дослідник української ботанічної лексики : проф. І. Сабадошу – 75! / П. Лизанець // Погляд. – 2019. – 29 трав. – С. 6 : фот.

13. Лизанець, П. Кафедра угорської філології : [УжНУ] / П. Лизанець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 11. – Ужгород, 2005. – С. 114-115.

14. Лизанець, П. М. Михайло Лучкай – відомий лінгвіст, фольклорист та історик / П. М. Лизанець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Вип. 1. – Ужгород, 1995. – С. 29-32.

15. Лизанець, П. Петро Лизанець: “Наука – це мій відпочинок” : [інтерв’ю із зав. кафедри угор. філології УжНУ, проф. / вела Т. Літераті] / П. Лизанець // Ужгород. – 2010. – 10 лип. – С. 13 : фот.

16. Лизанець, П. Слова Рильського про Лизанця стали пророчими : [розмова з відомим проф.-гунгарологом / вів В. Нитка] / П. Лизанець // Голос України. – 2018. – 13 верес. – С. 4-5 : фот.

17. Лизанець, П. М. Слов’янізми в угорській мові (говірках) як джерело для поглибленого дослідження історії праслов’янської та слов’янської мов : [про славізми в угор. говорах Закарпаття] / П. М. Лизанець // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія. – Вип. 8. – Ужгород, 2003. – С. 109-112.

18. Лизанець, П. Чому не повернемо історичні назви своїм містам і селам, або Коли штучна Родниківка знову стане праслов’янським Ізвором? : [розмова із науковцем / вів В. Нитка] / П. Лизанець // Голос України. – 2019. – 6 квіт. – С. 14.

19. Професор Лизанець Петро Миколайович : (до 70-річчя від дня народж.) : бібліогр. покажч. – Ужгород : ІВА, 2001. – 240 с. : портр. – 130 Назва обкл.: Бібліографічний покажчик наукових праць професора Петра Лизанця.

20. Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород : Патент, 2010. – 696 с. : портр., іл. – (Acta Hungarica, XIX-XX-ий рік видання). – Текст укр., англ., угор. мовами.

21. Закарпатське угорськомовне наукове товариство : [в т. ч. про голову одноймен. т-ва П. М. Лизанця] // Хто є хто. Закарпаття : міжнар. довід.-бібліогр. вид. – Вип. 1. – К. : Поліграфкнига, 2004. – С. 61 : портр., іл.

22. Лизанець Петро Миколайович : [укр. вчений, професор] // Наукова еліта Закарпаття. – Ужгород : Гражда, 2005. – С. 66-67 : портр.

23. Олашин, Микола. Доля щедро обдарувала його талантом : проф. П. Лизанцю – 80 / М. Олашин // Трибуна. – 2010. – 3 лип. – С. 12 : фот.

24. Хланта, Іван. Лизанець Петро Миколайович : [вчений-гунгаролог, проф. УжНУ] / І. Хланта // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи XX століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 193 : портр

Календар краєзнавчих

Катерина Горват

пам'ятних дат Закарпаття

Hogyan oktassuk az ukrán nyelvet magyaroknak kárpátalján?

Lizanec Péter nemrég adott közre egy tanulmányt az Ukrainisztika a többnemzetiségű közegben Kárpátalján címmel. Dolgozatában az ukrán nyelv komplex tanulásáról és az országban két hivatalos nyelv – ukrán és orosz – megvalósíthatóságáról értekezik. Felhívja a figyelmet az ukrán nyelv használatának kárpátaljai sajátosságaira, illetve kitér a magyar lakosság nyelvhasználatának és vallási életének garanciáira.

A Hungarológiai Központ égisze alatt működő Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság összejevetelein rendszerint egy-egy aktuális kérdést vitatnak meg. Ezúttal a Hungarológiai Központ igazgatója, Dr. Lizanec Péter professzor szólalt fel a magyar nyelv védelme érdekében, és fejtette ki álláspontját az ukrán nyelvű oktatásról.

A filológiai tudományok doktora, az Ungvári Nemzeti Egyetem érdemes professzora, Ukrajna érdemes tudósa elmondta, a kérdés roppant aktuális a jelenlegi ukrajnai helyzetben.

A professzor szerint a nyelvkérdéssel foglalkozó szakemberek feladata az egy-máshoz közelálló és nem összefüggő nyelvi rendszerek sajátosságainak és működésének kutatása a többnemzetiségű Kárpátalján. Mint elmondta, ennek feltérképezése már 1966-tól prioritást élvez az ungvári egyetem Magyar Filológiai Tanszékén. A professzor több tanulmányt jelentetett már meg a témában, majd 1988-tól – a

Hungarológiai Központ megnyitásától kezdve – még nagyobb figyelmet szenteltek a kérdésnek. Számos szótárt, könyvet adtak ki, amelyek a magyarok számára könnyítették meg a nyelvtanulást.

Lizanec Péter kiemelte, a nyelv nagyon fontos konszolidáló faktor, amely információt hordoz a nemzetiségekről. Egyesíti, megszilárdítja a közösséget.

Az, hogy a kárpátaljai magyarok 98 százaléka megőrizte az anyanyelvét, nagyon fontos történelmi, politológiai, kulturális és pszichológiai szempontból is.

A kutatók szerint az Ukrajnában élő kisebbségek közül egyik sem ápolja olyan következetesen az anyanyelvét, mint a magyar, illetve a krími tatár népcsoport.

– Úgy gondoljuk, Ukrajna állampolgárai, akik magukat és az államot is, amelyben élnek, tisztelik, mindent megtesznek azért, hogy megtanulják az ukrán nyelvet, mivel így gazdagodnak még egy nyelvvel, kultúrával.

A professzor úr meg van győződve arról, hogy Ukrajnában nem kettő (ukrán és orosz), hanem csak egy állami nyelv lehet – az ukrán, amelyet minden, állami szférában dolgozó hivatalnoknak kötelessége tudni és használni.

Lizanec Péter emlékeztetett a nemzeti kisebbségekről szóló, 1992-ben elfogadott törvényre, amely kimondta, hogy jogunk van anyanyelvünk szabad használatára, kultúránk ápolására, és az anyanyelven történő oktatás jogát is rögzíti. Felsorolt közel két tucat szervezetet és társaságot, amely a magyar kultúra ápolásán fáradozik, kiemelte, hogy a magyarok lakta településeken 150 közkönyvtár működik, ezek magyar könyvvállománya eléri az 500 ezret.

– Csak az Ungvári Nemzeti Egyetemen közel 1000 magyar nemzetiségű diák tanul. Az intézményben több tanszék magas színvonalon biztosítja az utánpótlást. A Magyar Filológiai Tanszék 1963-ban nyílt meg. Az első évfolyamra húsz diák felvételizett, akik magyar középiskolákban érettségiztek. 1968-ban megkezdődött a doktori képzés, 1969-ben megnyílt a levelező tagozat. Mára 1045 magyar filológus diplomát adtunk ki.

A professzor értekezésében elmondja, mind a Hungarológiai Központ, mind a magyar tanszék a kezdetektől igyekezett tenni az ukrán nyelv magyar iskolákban történő oktatása érdekében. 1992-ben két kézikönyvet adtak ki, melyek a kezdőknek segít az ukrán nyelv elsajátításában. 1991-ben ezeket az anyagokat közzétették két megyei lapban, a Kárpáti Igaz Szóban és a Novini Zakarpattyában is. Ezenkívül még számos, a nyelvtanulást segítő könyv, szótár látott napvilágot a Hungarológiai Központ gondozásában.

A legfrissebb, amit a tudományos tanács gyűlésén a professzor bemutatott és hamarosan kikerül a nyomdából, az Ukrán–magyar–orosz társalgási kézikönyv (Lizanec Péter, Béres Erzsébet, Jaczkovics Marianna, Seres Kristóf).

Ezzel kapcsolatban a szerzők elmondták, ez az első olyan háromnyelvű társalgási kézikönyv, amelyben két rokon szláv nyelv egy másik nyelvcsaládba tartozó nyelvvel, a magyarral együtt szerepel. A tudós úgy fogalmazott, ezek a kézikönyvek csupán kezdésnek jók. A nemzetiségi iskoláknak még sok tennivalójuk van. Többek között:

- Az ukrán nyelv elsajátítására felkészítő kurzusokat szervezni az egy tömbben élő kisebbség számára, és ezeket a tanfolyamokat megfelelő eszközökkel (hanganyagok, kezdőknek és haladóknak szánt tankönyvek) ellátni.

- Az oktatási minisztérium segítségével minőségi tankönyveket kiadni.

- Gyökeresen megváltoztatni az ukrán nyelvoktatás módszertanát a magyar iskolákban. Mint ismeretes, a magyar iskolákban nem olyan tanárok oktatják az államnyelvet, akik mindkét nyelvet kiválóan beszélnek.

Az ukrán nyelvoktatás színvonala több magyar tananyelvű iskolában nagyon alacsony. Megfelelő tankönyvek nélkül, hiányos felszereléssel oktatnak, s mint tudjuk, többnyire nagy csoportokban (30-40 gyerek).

Ilyen feltételek mellett nem lehet elsajátítani az ukrán nyelvet.

Lehetőség szerint tízfős csoportokban kellene tanítani, és külön foglalkozni a gyerekekkel, nagy figyelmet fordítva arra, hogy mindennap társalogjunk velük a tanult nyelven.

A szakemberek nem tudnak megbékélni azzal, hogy a magyar nemzetiségű diákok tizenegy éven keresztül tanulják az államnyelvet, végül mégsem tudnak ukránul beszélni. A felvételizők, nagy arányban a falusi iskolák végzősei, kiváló ukrán nyelv- és irodalomjegyekkel érkeznek az egyetemre, az első évfolyamon mégis azzal szembesülnek, hogy nem képesek kifejezni magukat ukránul. Ennek kiküszöbölésére a központ munkatársai minden tőlük telhetőt hajlandóak megtenni. A nyelvtanuláshoz az alapot szótárak, kézikönyvek révén már biztosították, viszont még számos teendő elvégzése szükséges ahhoz, hogy a fiatalok valóban megtanulják az államnyelvet.

- Üdülési lehetőséget szervezni a magyar ajkú diákoknak nyári táborok formájában, ahol az ukránokkal együtt pihenhetnek (például a megyében vagy a Lembergi, illetve Ivano-Frankivszi járásban).

- Az elemi iskolákban nem ártana többet beszélni az alsósokkal ukránul, bővíteni a szókincsüket, és csakis ez után lehetne áttérni a fonetika és grammatika oktatására.

- A egyes házasságokban a szülőknek elengedhetetlen lenne mindkét nyelven beszélni a csemetéjükkel.

- Az óvodától kezdve fontos lenne ukrán nyelvű meséket és különböző műveket olvasni a kicsiknek, rádiót hallgatni és tévét nézni velük, emlékezetből megtanítani nekik néhány verset, éneket.

Lizanec Péter és a Hungarológiai Központ álláspontja, hogy a többnyelvűség gazdagít minket. Fontos, hogy az anyanyelvünk mellett megtanuljuk az államnyelvet is, szeressük, mint a sajátunkat, mert ezekkel a feltételekkel sikerülhet a magunkévá tenni az ukrán nyelvet, ami örömet szerez nekünk és megtanít tisztelni az ukrán nyelvet és kultúrát.

Kárpáti Igaz Szó 2020. március 5.

Simon Rita

Nagy család a hallgatók és tanárok kárpátaljai közössége

Lizanec Péter professzor válaszol

Balázs Géza és Nagy Natália kérdéseire

Mikor és miért fordult érdeklődése a nyelvészet és a magyar nyelvészeti kérdések felé? Vannak magyar gyökerei?

A Szolyvai járásban, Izvor faluban születtem 1930. július 2-án. Ez egy kis falu a hegyek között, ahol csak ruszinok laknak. 1936-ban a családuk áttelepült a Beregszászi járásban található Békési (földesúr) tanyájára, mely később a Somi tanya nevet kapta. Most Kastanovo. Itt először találkoztam magyar nemzetiségű gyerekekkel, játszottam velük, beszélgettünk, és lassan megtanultam magyarul beszélni. 1942–1944 szeptemberéig a munkácsi ruszin nyelvű polgári iskolában tanultam. Októberben átmentem a beregszászi ruszin nyelvű gimnáziumba, amelyet 1948-ban elvégeztem. Beregszászban elmélyültebben ismerkedtem a magyar nyelvvel és a magyarság anyagi és szellemi kultúrájával. Fontosnak tartottam, hogy ne külön vizsgáljam hol a magyar, hol az ukrán (ruszin) hagyományokat, kultúrát, nyelvet, hanem a két nemzet nyelvi és hagyománybeli kölcsönhatását is. 1948 szeptemberében felvettek az Ungvári Állami Egyetem Bölcsészeti Karának ukrán tagozatára, ahol 1953-ban kitüntetéses oklevéllel végeztem.

Mikor és hogyan indult Kárpátalján a magyar egyetemi oktatás?

1963 márciusában mint az ukrán tanszék docense azzal a kéréssel fordultam az egyetem rektorához, hogy az egyetemen be kellene indítani a magyar nyelvű oktatást, mert Kárpátalján már megnyíltak az elemi és középiskolák, melyekben magyar nyelven folyt a tanítás. A rektor úr egyetértett velem, és kért, hogy segítsen az egyetemi magyar nyelvű oktatást. Ezt megtettem. De a másik kérést, hogy legyek tanszékvezető, nem vállaltam, mert ukrán szakot végeztem, és már az ukrán tanszéken dolgoztam. Mondtam a rektor úrnak, hogy az idegen nyelvű kar dékánja és az orosz tanszék vezetője, Szimulik is tud magyarul, és vállalja el ő a magyar tagozatot. Sajnos a magyar oktatás nem felelt meg a követelményeknek, ezért a rektor úr ismét hozzám fordult, hogy mégis vállalam el a megbízatást. 1966-ban az Ungvári Állami Egyetem tudományos tanácsa a bölcsészeti karra helyezett Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetőjévé választott. A tanszék neve 1970-től Magyar Filológiai Tanszék. A tanszéket 1966-tól 2015-ig vezettem. Igyekeztem mindent megtenni annak érdekében, hogy a tanszékünkön tanuló diákok semmilyen szempontból ne kerüljenek hátrányos helyzetbe orosz anyanyelvű társaikkal szemben. Nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy minél több tantárgyat magyar nyelven oktassunk. Hol békés, hol pedig erélyes módon ezt sikerült is elérnem, s elmondhatom, hogy leköszönésem idejére csupán 3–4 tantárgyat oktattak ukrán nyelven, de minden, a filológus számára fontos ismeret magyar nyelven hangzott el.

Melyek voltak a tanszék életének további nagy fordulópontjai?

A Magyar Filológiai Tanszék vezetőjeként elsősorban az oktatást és a tudományos munkát szerveztem meg. Meghívtam Magyarország és Ukrajna ismert tudósait.

Kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy a jövő tudósa, a felnövekvő generáció széles körű, több szempontú oktatásban részesüljön. Ezzel kiszélesedik látóköre, s meg tudja ítélni, hogy melyek azok az információk, kutatási területek, amelyek számára relevánsak, jelentőséggel bírnak. Másodsorban aktív részt vállaltam az aspiránsok képzésében, fontosnak tartottam, hogy a Magyar Filológiai Tanszéken tanuló hallgatók nagy tudású tanároktól sajátítsák el az ismereteket. Az általam vezetett fiatal kutatók foglalkoztak az ukrán–magyar nyelvközi (nyelvjárásközi) kapcsolatokkal, a lexikológiával, szemantikával és nyelvföldrajzzal, hiszen jómagam is e témaköröket kutattam. Létrehoztam az aspirantúrát (1968), a Hungarológiai Központot (1988), az Acta Hungarica című szakfolyóiratot (1990), a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságot (KMTT, 1993), amely nagydoktorokból, professzorokból és docensekből áll. 1994-ben a KMTT-nek saját folyóirata lett: A KMTT közleményei. Megalapítottam a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetségét (1998). A Scientia Denique könyvsorozat 10. száma az imént jelent meg. Fontos volt számomra, hogy a fiataloknak megkönnyítsem a tudományos fokozat megszerzését, ezért szaktanácsot hoztam létre a kandidátusi értekezések védésére (2000-ben). A Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar létrejötté is a nevemhez fűződik, amelynek első dékánja voltam, most tiszteletbeli dékánja vagyok.

Hányan végeztek Ungváron magyar szakon? Mit tudunk róluk?

Eddig az ungvári magyar szakon 1045-en kaptak diplomát. Többségük a kárpátaljai magyar nyelvű iskolákban és líceumokban dolgozik. Köztük húszan megvédtek a kandidátusi disszertációjukat vagy PhD fokozatot szereztek, ebből 16-nak én voltam a vezetőtanára. A magyar szakos hallgatók és tanárok közössége olyan, mint egy nagy család. Szinte minden végzős diákunkról tudunk valamit, hogy hol tanít, időközben gyereke, unokája született, milyen eredményeket ért el. Említhetem itt a Simonyi Zsigmond helyesírási versenyt, melynek kárpátaljai fordulót egykori diákom szervezi, s kis pátriánkban immár több mint tízéves múltat tekint vissza.

Mi az, amit nem sikerült elérnie?

Határozott jellemnek vallom magam. Amit el szeretnék érni, azért mindent megteszek, hogy sikerüljön. Éjjeleket és nappalokat képes vagyok dolgozni, gondolkodni létrejöttének megvalósulásán. Elmondhatom, hogy amit eddig elterveztem, többnyire sikerült megvalósítanom.

Mire a legbüszkébb munkásságában?

Büszke vagyok eredményeimre, arra, hogy ruszin nemzetiségüként ennyi mindent sikerült létrehoznom a kárpátaljai magyarság számára. Büszkeséggel tölt el a tudat, hogy az általam vezetett tudóspalánták mára egyetemi docensekké fejlődtek, akikkel éveken keresztül együtt dolgoztam, s ma is együtt tudunk működni, tiszteljük egymás munkáját, s közös eredményeket érünk el. Örülök, hogy vissza tudtam adni a kárpátaljai magyar falvaknak a történelmi nevét. 15 monográfiám és 150 cikk külföldön jelent meg, amelyek nem voltak elérhetők a szlavisták részére, ezért 2008–2015 között az összes tudományos munkámat 33 kötetben kiadtam, beleértve két új

könyvet is: Recenziók, vélemények és hivatkozások Lizanec Péter tudományos munkáira (437 oldal); Levelezés Lizanec Péterrel (573 oldal).

Hogyan változott meg a helyzet a beregszászi főiskola beindulásával?

A beregszászi főiskola 1996-ban nyitotta meg kapuit. Azóta szép fejlődési periódust tudhat magáénak. Természetesen kihatással volt ránk létrejötte, hiszen Kárpátalja magyarsága immár több felsőoktatási intézmény közül választhat, így megoszlik a hallgatói kontingens. Úgy érzem, hogy mindkét tanintézmény megpróbál lehetőségeihez mérten tenni azért, hogy Kárpátalján megmaradjon a magyarság, s fejlődni tudjon szellemiekben.

Milyen értelmiségi, nyelvészeti, nyelvstratégiai vagy egyéb közösségi tevékenységre lenne szükség, hogy Kárpátalján ne szűnjön meg a magyarság, a magyar nyelv?

Mindent megteszünk annak érdekében, hogy a magyar nyelvet Kárpátalján továbbra is oktassák az elemi iskolától kezdve az egyetemig, hogy az őshonos kárpátaljai magyarság szülőföldjén megmaradjon. Erről tartottam előadást a KMTT ülésén 2020 februárjában. Erről jelent meg cikkem ugyanakkor a Kárpáti Igaz Szóban. Ezt a cikket ukrán nyelven mihamarabb elküldjük Ukrajna oktatási és tudományos miniszterének.

Édes anyanyelvünk 42. évf. 3. szám, 2020. június

Balázs Géza
Nagy Natália

О ЦЕНТРЕ (ИНСТИТУТЕ) ХУНГАРОЛОГИИ УЖГОРОДСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Хунгарология занимается исследованием венгерского языка, литературы, фольклора, истории, этнографии, культуры и искусства венгерского народа на разных этапах его развития. Она стала уже международной научной дисциплиной (подобно славистике, германистике, тюркологии) и ставит целью поддерживать и развивать национальные науки, раскрывающие и анализирующие знания об истории венгров, их контактах с другими народами, их материальной и духовной культуре.

В Закарпатье уже в начале XIX века появлялись отдельные исследования по венгерскому языкознанию и литературоведению, этнографии и истории. Эти материалы проработаны и опубликованы отдельной книгой: «Хунгарология в УжГУ» (160 с.). Однако более глубокое исследование этой тематики в Украине и в частности в Закарпатье началось в 1966 г., когда в Ужгородском государственном университете открылись венгерское отделение и кафедра венгерского языка и литературы (с 1970 г. кафедра венгерской филологии) и началась подготовка преподавательских и научных кадров.

Появилась необходимость сделать следующий шаг в развитии научных исследований, т. е. создать при университете научный центр, в котором исследования по хунгарологии стояли бы на первом плане. Таким центром стал Институт хунгарологии. Его создание поддержали руководство области, ректорат университета, министр образования и культуры Венгрии академик Кипеци Бейли, заместитель Председателя Государственного Комитета по народному образованию СССР В. Г. Зубарев, который своим указом в январе 1988 года назначил меня директором Центра (Института) хунгарологии. Началась кропотливая организационная работа, которая продолжалась почти полтора года. Были составлены и утверждены статут, финансирование, выделение помещения, подготовка документов для согласования в центральных государственных и партийных органах СССР и УССР. Затем началась конкретная работа по составлению проектов, которые были направлены в Министерство образования и науки Украины. После успешного прохождения республиканского конкурса темы были переведены в разряд госбюджетных. Выполнено на сегодня 14 тем, среди них «Венгерские говоры Закарпатья в их взаимосвязях с говорами соседних славянских и неславянских языков», «Венгерско-украинские межъязыковые (междиалектные) и межлитературные связи», «Интерференция языков (диалектов) Карпатского ареала», «Венгерская литература Закарпатья в ее взаимосвязи с литературой соседних народов (Румыния, Словакия)», «Взаимовлияние языков, литератур и культур в Карпатском бассейне», «Формирование украинского языка как государственного в многонациональной среде Закарпатья», «Восточнославянизмы и украинизмы в венгерских говорах Закарпатья» и др. Сейчас Центр хунгарологии работает над темой «Обычаи, обряды и поверья венгерскоязычного населения Закарпатья».

Очень важно было восстановление исторических названий населённых пунктов, в которых проживают венгры. В 1948 г. наименования почти всех населённых пунктов были переведены с венгерского на украинский или русский. Так, венг. Bene стало укр. Добросілля, Guth – Гараздівка, János – Іванівка, Kígyós – Зміївка, Szernye – Рівне, Téglás – Цеглівка, Som – Дерен ковець, Zápsony – Заставне и др. В 1991–2004 гг. Исторические названия были возвращены 69 населённым пунктам.

Кроме того, Центром хунгарологии был издан ряд монографий и научных статей, например: П. Н. Лизанец “Украинские южнокарпатские говоры Затисья Виноградовского района Закарпатской области” (2008), П. Н. Лизанец, К. И. Горват “Словарь венгерских говоров Закарпатья” в двух томах (2012– 2013), “Венгерско-украинский словарь” (2001); “Українсько-венгерський словарь” (2005, второе издание 2007.), П. Н. Лизанец “Українсько-венгерський словарь устойчивых словосочетаний и выражений” (2009) и “Венгерско-украинский словарь устойчивых словосочетаний и выражений” (2009).

За рубежом опубликованы 11 монографий и более 150 статей П. Н. Лизанца, которые не были доступны языковедам Украины и другим славистам. Поэтому в 2008–2015 гг. нами подготовлены и изданы научные труды в 30 томах, 31 том – библиографический указатель. Отдельно изданы рецензии, отзывы и ссылки на научные работы Петра Лизанца (2015) и переписка с Петром Лизанцем. Все эти тома были разосланы как дар в академии, университеты и языковедческие институты европейских страны, Канаду и США. Британская библиотека подготовила отдельный блог-пост для блога отдела европейских студий: <http://blogs.bl.uk/european/2017/05/petro-lyzanets-and-hislove-for-linguistics.html>.

Центр хунгарологии организует выставки картин закарпатских художников, изделий керамики, олимпиады конкурсы декламаторов, сказочников, исполнителей баллад, легенд и другие мероприятия. Систематически проводятся встречи с интеллигенцией Ужгорода и области, с известными писателями и поэтами, учеными и политическими деятелями Украины и других стран. Так, гостями Центра были Президент Венгрии Арпад Генц, Председатель Верховного Совета Украины Иван Плющ, Президент Национальной Академии наук Евгений Патон, министры образования Украины и Венгрии, послы Украины в Венгрии и Венгрии в Украине, генеральные консулы Венгрии в Украине, известные деятели науки.

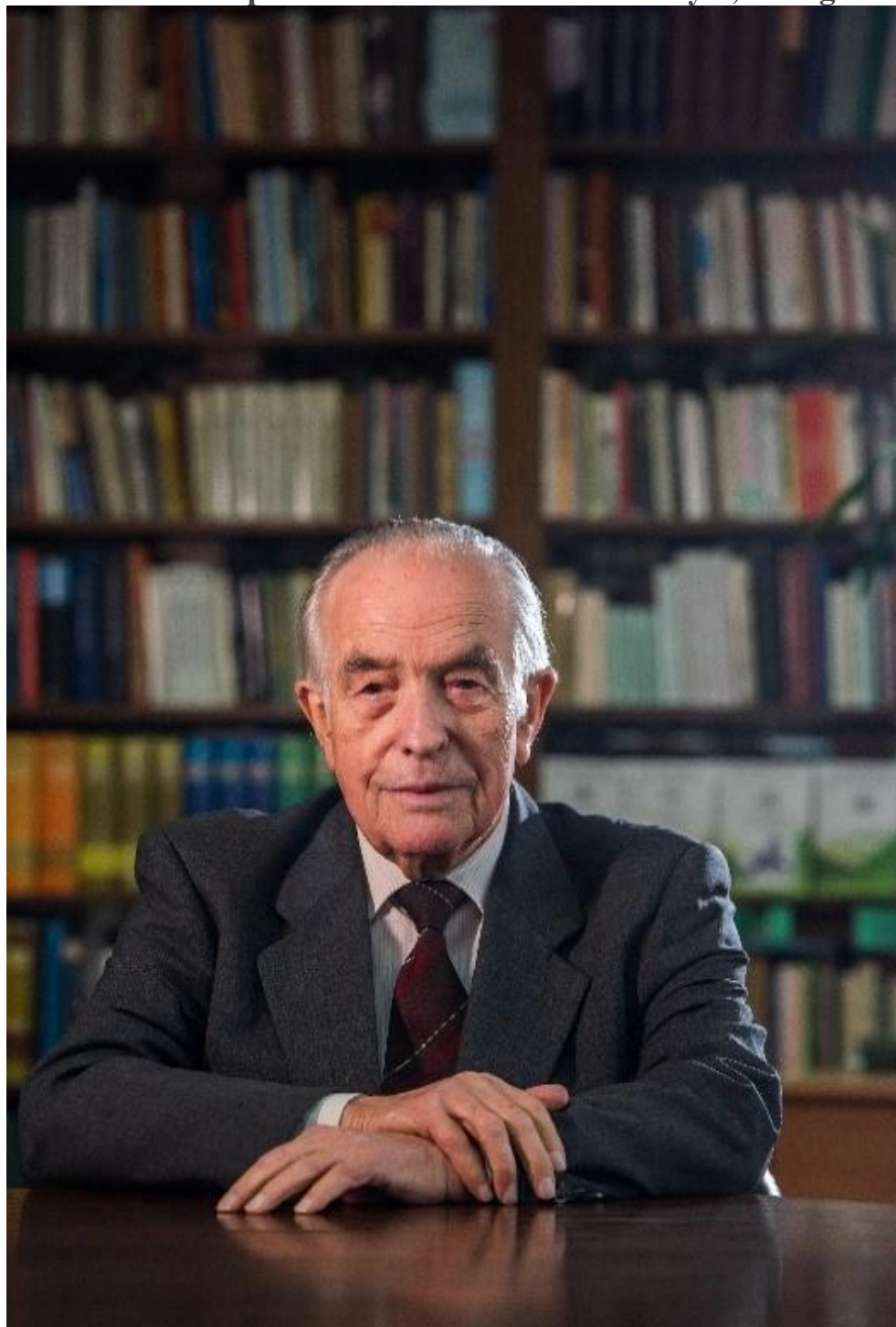
30-летию Центра хунгарологии была посвящена международная конференция «Взаимовлияние языков, литератур и культур в эпоху глобализации», участниками которой стали ученые Украины, Венгрии и Германии. С докладами выступили 44 человека. Состоялась интересная дискуссия, доклады опубликованы в 23 томе журнала Центра «Acta Hungarica».

Будем надеяться, что Министерство образования и науки Украины поддержит Центр хунгарологии, кафедру венгерской филологии, а также Закарпатское венгероязычное научное общество, венгероязычное общество студентов и молодых исследователей, деятельность которых тесно связана с Центром хунгарологии. Преподаватели кафедры венгерской филологии и научные сотрудники Центра приложат все усилия, чтобы эти учреждения работали согласованно и успешно.

Linguistica Uralica
2020 2 159–160 о.

П. Н. Лизанец

Lizanec Péter professzort köszöntik tanítványai, kollégái

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének professzora, a Hungarológiai Központ igazgatója, a filológiai tudományok doktora, az UNE érdemes professzora, Ukrajna érdemes tudósa kilencvenedik születésnapját ünnepli.

Az első kibocsátott évfolyam ballagása (1968 júniusa)

A kárpátaljai tudós társadalom meghatározó személyisége. Tudományos publikációinak száma meghaladja az 550-et. 1971-ben védte meg nagydoktori értekezését. Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban címmel, amelyet 1970–1976 között három kötetben jelentetett meg. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza három kötetben (1992–2003), több mint 250 ív terjedelemben látott napvilágot. 11 monográfia szerzője. 55 évi tudományos tevékenységének eredményét 33 kötetben tette közzé a magyar és az ukrán nyelv, a nyelvjárások, az ukrán–magyar nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatok, az ukrán és a magyar lexikográfia, frazeológia, névtan, az ukrán és a magyar irodalom, a népköltészet kérdéseiről.

A róla szóló irodalom 200 tételt tartalmaz, tudományos írásaira több mint 100 recenzió, 1700 hivatkozás jelent meg (monográfiákban, cikkekben, szótárakban) neves hazai és külföldi tudósok tollából.

1963. szeptember 1-je fontos dátum a kárpátaljai magyarság életében, ekkor indult meg ugyanis a magyar szakos tanárképzés az Ungvári Állami Egyetemen.

Az egyetem rektora a tudományos tanács javaslata alapján 1966. július 2-i 1157. számú rendeletével Lizanec Pétert nevezte ki tanszékvezetőnek. Ekkor három tanár: Zékány Imre, Gortvay Erzsébet, Lizanec Péter és egy laboráns, Hegyes Angéla alkotta a tanszéki állományt.

Az oktatói kar mindig az egykori diákok közül bővült. Jelenleg a tanszéken dolgozó magyar szakos tanárok elmondhatják, hogy tanítványai a professzor úrnak, az ő vezetésével védhették meg tudományos értekezéseiket az Ungvári Nemzeti Egyetemen. Köszönjük szépen. A kandidátusi értekezések védelmére létrehozott tudományos szaktanács 2000. február 16-tól 2005. április 10-ig működött, elnöke Lizanec Péter volt. Ez idő alatt 14-en védtek meg kandidátusi disszertációjukat a bizottság előtt.

Nincs olyan kárpátaljai magyar, aki valamilyen módon kapcsolatba ne került volna a Magyar Filológiai Tanszékkal az élete során, hiszen a magyar nyelvű képzésnek mindig is nagy presztízse volt Kárpátalján. Évtizedeken keresztül csak Ungváron folyt magyar nyelvű felsőoktatás, ennek eredményeképpen több mint ezer végzőssel büszkélkedhetünk. Ma nincs a régiónak olyan iskolája, főiskolája, ahol ne tanítanak egykori diákjai. De ők alapozták meg a magyar nyelvű médiát, jelen vannak a közéletben, képviselik a magyarság érdekeit.

A magyar tanszék vezetőjeként (1966–2015) fontosnak tartotta a kapcsolatok fejlesztését. 1966-tól egyre intenzívebb kapcsolattartás indul meg a magyar tanszék és Ukrajna, Oroszország, Magyarország s más országok felsőoktatási intézményei, tudományos kutatóintézetei között (az Ukrán Tudományos Akadémia O. O. Potebnya Nyelvtudományi Intézete, a Lvivi I. Kripjakevics Ukrainisztikai Intézet, a Kijevi Sevcsenko Nemzeti Tudományegyetem); együttműködtünk az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével, az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetével, a budapesti, a debreceni egyetemmel és

főiskolával, Moldávia, Macedónia, Lengyelország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Csehország, Montenegro felsőoktatási intézményeivel, kutatóintézeteivel az Összkárpáti nyelvatlasz hétkötetes munkálatai kapcsán.

Lizanec Péter tanszékvezető aktívan részt vett a hazai és külföldi tudományos szervezetek, társaságok munkáiban, fejlesztette a kapcsolatainkat az ország és a világ más oktatással és kutatással foglalkozó intézményeinek szakembereivel. Neves magyarországi tudósok tartottak tömbösített szakkollégiumokat, előadásokat nyelv- és irodalomtudományból, népköltészetből, finnugrisztikából a magyar tagozat hallgatóinak. Az egykori szovjet tagköztársaságok jeles egyetemei igyekeztek minél erősebb kapcsolatokat építeni a Szovjetunió más tudományos intézményeivel. Ehhez minden feltétel adott volt. Ismert ukrainai, oroszországi, moldáviai, észtországi tudósokat is fogadott a tanszék.

Kétségtelen, hogy a tanszék története összeforrott Lizanec Péter professzor munkásságával, aki közel ötven évig vezette a tanszéket, irányította a tudományos és oktatói tevékenységünket. Tudományos műhelyként a tudományos-módszertani munkára mindig is nagy figyelmet fordított. Lizanec professzor vezetésével egy- és többnyelvű szótárak, nyelvjárási atlaszok, irodalmi antológiák, mesegyűjtemények születtek ez idő alatt. Tanáraink évente jelentetnek meg módszertani kiadványokat, előadásjegyzeteket és egyetemi tankönyveket. Sokszor hallottuk tőle, hogy első a munka, s ő, aki nem magyar anyanyelvűként állt ki a magyarok érdekeiért minden politikai széljárásban, ezzel példát is mutatott. A tanszéken szinte mindnyájan az ő tanítványai és aspiránsai voltunk, minden elért eredményünkért neki tartozunk köszönettel. A Magyar Filológiai Tanszék bázisán az ő irányítása alatt nyitottak aspirantúrát (1968), majd a tudományos értekezések védelmére szaktanácsot hoztak létre (2000). Tudományszervezői munkájának köszönhetően működik az 1988-ban alapított Ungvári Hungarológiai Központ, valamint 1993-ban megalakult Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság.

Szükség van rá.

Kevés olyan ember van a környezetünkben, mint a professzor úr, aki munkabíráásával példát mutat mindenkinek. Ő még annak a generációnak a képviselője, aki a mai napig tollal veti papírra a gondolatait, az élő szó erejében, nem pedig az internet világában hisz. Neki köszönhetően szép és eredményes a múltunk, bizakodva formáljuk a jelent, és meg vagyok győződve arról, hogy a jövőben is szerves részét képezzük majd a magyarságtudomány intézményeinek Kárpátalján.

Tisztelt Professzor Úr! E szép jubileum alkalmából köszöntjük Önt, kívánunk jó egészséget, további eredményes munkát.

*A Magyar Filológiai Tanszék munkatársai nevében
Kárpáti Igaz Szó 2020. július 2.*

Zékány Krisztina
tanszékvezető

Egy nagyívű életpálya állomásai – Lizanec Péter 90 éves

Lizanec Péter professzor kilencvenéves. Ezt a tiszteletre méltó kort meghazudtolja fiatalos energiája, aktív pedagógiai és tudományos tevékenysége. Tanítványainak népes tábora, kollégái nagy tisztelettel és munkásságának elismerésével köszöntik a köztiszteletnek örvendő professzor urat e jeles jubileum alkalmából. Személyét röviden e szavakkal lehetne jellemezni: hűség az alma materhez, folyamatos tudományos kutatás, felelősségteljes és megfontolt tudományszervezés, kitartó munka.

Komoly feladat tudományos és szakmai pályáját röviden összefoglalni, a kárpátaljai ukrán/ruszin, magyar nyelv és nyelvjárások kutatásának elkötelezett híve évtizedek óta. 1966-tól munkássága szorosan egybeforrt az ungvári egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének, a jelenlegi Magyar Filológiai Tanszék, az Ungvári Hungarológiai Központ, 2008-tól az egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának létrehozatalával, történetével.

Tanszékvezetői tevékenysége a nagy feladatok kitűzésének, vállalásának és teljesítésének időszaka volt. Harmadéves magyar szakos hallgató voltam, amikor 1966-ban frissen kinevezett tanszékvezetőként célként tűzte ki tanárok és diákok elé A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának tervét, az Ukrán—magyar, Magyar—ukrán szótár stb. elkészítésének gondolatát, kidolgozta a szerkesztési elveket, vázolta a gyűjtési módszereket.

Alkotói tevékenységét a mai napig eredményesen folytatja a Magyar Filológiai Tanszék professzoraként, a Hungarológiai Központ igazgatójaként.

Nagyívű életútja Volodimir Fedinisinec életrajzi regényben örökített meg 1996-ban. 1930. július 2-án született a szolvai járási Izvor (Beregforrás, Rodnyikovka) nevű községben erdőmunkás családjában. Elemi iskolai tanulmányait 1936-ban szülőfalujában kezdte, családja még ez év decemberében átköltözött a beregszászi járási Som község melletti tanyára, itt fejezte be az elemi iskolát. 1941-től 1944-ig Munkácson tanult a polgári iskolában, 1944-ben átiratkozott a beregszászi gimnáziumba, itt érettségizett 1948-ban. Beregszászban kezd elmélyültebben ismerkedni a magyar nyelvvel. Sikeres felvételi vizsgát tett az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának ukrán nyelv és irodalom szakára. 1953-tól 1956-ig az Ukrán Nyelvi Tanszék aspiránsa, majd asszisztense, adjunktusa, docense. Kandidátusi disszertációját 1959-ben védte meg a leMBERGI egyetemen. A Nagyszőlősi járás ukrán nyelvjárásait tanulmányozta hangtani, alaktani, szókinctani szempontból. Nagydoktori értekezésének témája: Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban (1971-ben védte meg Lembergben, 1972-től professzor). E témakörből 1970 és 1976 között háromkötetes monográfiát jelentetett meg több mint 120 ív terjedelemben, amely elismerést váltott ki a kutatók körében Ukrajnában és külföldön egyaránt.

Ehhez a monográfiához több mint 25 éven át gyűjtötte az anyagot kérdőív alapján.

Kiemelkedő műve három kötetben A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza (1992-2003), az atlaszban 1215 nyelvészeti térképlap van. Tudományos munkásságának sokrétűségét tükrözik azok a publikációk, amelyeket pályája során közzétett, számuk félezernél is több.

Tanszékvezetőként a magyar szakosok színvonalas szakmai felkészítésének érdekében nagy figyelmet fordított a magyarországi felsőfokú oktatási intézményekkel való szoros munkakapcsolatok kiépítésére. A múlt század 70-es, 80-as éveiben olyan ismert szakemberek tartottak vendégtanárként előadásokat az ungvári magyar szakosoknak, mint Lőrincze Lajos nyelvművelésből, Hajdú Péter finnugrisztikából, Ortutay Gyula népköltészetből, Bárczi Géza, Benkő Loránd nyelvtörténetből, Szathmári István stilisztikából, Imre Samu nyelvjárástanból, Békési Imre szövegтанból, Nagy János az irodalomtanítás módszertanából, Margócsy József, Bánszky István, Pál György magyar irodalomból...

A magyar tanszék vezetőjeként (1966-2015) mindig fontosnak tartotta a tanszéki oktatók tudományos tevékenységének kiteljesítését. Mindenkit tudományos kutatásra ösztönzött, arra, hogy tudományos fokozatot szerezzen, tanulmányozza a kárpátaljai magyar nyelvjárásokat, a nyelvi kontaktusokat, a kárpátaljai és az egyetemes magyar irodalmat. Perspektívában gondolkodó tevékenységének köszönhetően a tanszék mai magyar szakos oktatói az ungvári egyetemen védhették meg kandidátusi értekezéseiket. Az UNE Filológiai Karán ennek érdekében hozta létre a 10.02.01 – ukrán nyelvtudományi és 10.02.09 – finnugor és szamojéd, magyar nyelvtudományi Tudományos Szaktanácsot kandidátusi értekezések védelmére (2000-2007). Tudományszervező tevékenységének példaértékű és páratlan eredményeként emelhetjük ki szerteágazó szervező munkáját.

Tíz kandidátusi értekezés tudományos témavezetője volt, 16 kandidátusi, egy nagydoktori értekezés írásának volt hathatós segítője.

Ezekkel nemcsak lerakta a magyarságtudományi intézmények, kutatások és szervezetek alapjait, hanem ki is teljesítette az ungvári egyetemen a hungarológiai oktatást és kutatást egyaránt. Az Ungvári Nemzeti Egyetem magyarságtudományi és oktatási alapegységeinek munkáját nagy körültekintéssel szervezte tanszékvezetői kinevezésének első perceitől: 1968-ban aspirantúra jött létre, 1988-ban megnyílt a Hungarológiai Központ, 1990-ben megalapította a Központ folyóiratát, az Acta Hungaricát. 1993-ban az ő elnöklétével jött létre a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, 1994-ben ennek folyóirata, a KMTT Tudományos Közleményei. 1998-ban a KMTT patronálásával megalakult a Kárpátaljai Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége. Ezeknek a magyarságtudományi alapegységeknek Lizanec Péter professzor, a filológiai tudományok doktora, az MTA doktora, az UNE érdemes professzora, Ukrajna érdemes tudósa, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjének kitüntetettje a lelke. Ez utóbbit a kárpátaljai magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése terén végzett több évtizedes munkássága elismeréseként kapta meg. 1993-tól a KMTT elnöke. A 2008-ban létrehozott Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar első dékánja volt, ezt a tisztet 2012-ig töltötte be, 2013-tól

tiszteletbeli dékánja a jelenleg Ukrán–Magyar Oktatási és Tudományos Intézetnek nevezett egységnek. 1986-tól 1996-ig a Nemzetközi Filológiai (ma: Magyarságtudományi) Társaság alelnöke volt. Mind a mai napig részt vesz nemzetközi tudományos fórumok munkájában. Tudományos tevékenységének, oktatói munkájának elismerésül több alkalommal is kitüntette a szokminisztérium. 1976-ban a Magyarországi Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagjává választotta, 1986-ban a kárpátaljai magyar nyelvjárások kutatásáért Csűry Bálint-émlékéremmel tüntették ki. 1989-ben a magyar kormány Pro Cultura Hungarica éremmel és Emléklappal tüntette ki a magyar kultúra ápolása és fejlesztése terén kifejtett munkásságáért. 1995-ben Ukrajna elnöke az Ukrajna érdemes tudósa megtisztelő kitüntetést adományozta neki.

Tevékenysége sokrétű, főbb kutatási témakörei: ukrán-magyar nyelvi és nyelvjárási kapcsolatok, ukrán és magyar dialektológia, lexikológia, lexikográfia, frazeológia, nyelvföldrajz, népköltészet.

Társzerzőként a kárpátaljai magyar népballadák és népmesék egyik első rendszerezője, szerkesztője. Szerkesztőbizottsági tagja és szerzője volt az Összkárpáti dialektológiai atlasz nemzetközi munkaközösségének. Tudományos írásai számos országban láttak napvilágot: a volt Szovjetunió köztársaságaiban, Magyarországon, Macedóniában, Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában, Bulgáriában, Franciaországban, Olaszországban, Kanadában stb. Életrajzi adatai különböző országok lexikonjaiban olvashatók.

A Hungarológiai Központ igazgatójaként ő alapozta meg tudományosan és terjesztette az Ukrán Legfelső Tanács elé a kárpátaljai magyarlakta települések történelmi nevének visszaállítását. Ennek érdekében tárgyalásokat folytatott Pljusc Ivánnal, az Ukrán Legfelső Tanács elnökével, aki 1991-ben Göncz Árpáddal, a Magyar Köztársaság elnökével látogatást tett a Hungarológiai Központba. Lelkes György ismert magyar helynévkutató a helységnevek történelmi nevének visszaállításáért elismerését és köszönetét fejezte ki.

Tudományos pályájának eredményessége az a tény, hogy írásait 33 kötetben jelentette meg, ezeket 22 európai ország, valamint Kanada és Amerika egyetemeinek, könyvtárainak juttatta el 46 csomagban, ebből 16 csomag Magyarországra került. A legtekintélyesebb monográfiákat emeljük ki: Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátaljai ukrán nyelvjárások alapján) – Ungvár, 1970, 430 oldal; Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. – Будапешт, 1976, 683 oldal; Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. – Ужгород, 1976, 327 oldal; A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. I. kötet. – Budapest, 1992, 884 oldal; II. kötet – Ungvár, 1996, 952 oldal; III. kötet, Ungvár-Debrecen, 2003, 827 oldal. Tudományos írásaira több mint 100 recenzió jelent meg, több mint 1700 hivatkozás található műveire hazai és külföldi kutatók tollából.

Tisztelt Professzor Úr, kedves Tanár Úr! E jeles jubileum alkalmából további eredményes tevékenységet kívánunk, őrizze meg sokáig lankadatlan munkakedvét, egészségét, optimizmusát mindannyiunk örömére!

Kárpáti Igaz Szó 2020. július 2.

Horváth Katalin,
a Kárpátaljai Magyar Tudományos
Társaság alelnöke

Люди мене зраджували. а наука – ніколи», – каже відомий учений, який 72 роки віддав УжНУ й досі працює

Ідеться про Петра Лизанця, котрий цього четверга відсвяткував 90-ліття, але на заслужений відпочинок не поспішає: вже 33-й рік очолює ним же створений Центр гунгарології в Ужгороді, є професором кафедри угорської філології УжНУ, пише чергову книжку – на 800 сторінок. Про його досягнення як ученого читайте в матеріалі вище, ми ж спробували розпитати в ювіляра про життя. Утім, розмова знову й знову поверталася до науки. З чого робимо висновок: він таки фанат своєї справи. (На фото: проф. Лизанець вітає з 20-річчям угорського наукового товариства студентів та молодих спеціалістів (2020))

БАТЬКА ТРИМАЛИ В ПІДВАЛІ, БО НЕ ХОТІВ ІТИ ДО КОЛГОСПУ

Ваш шлях до науки розпочався за принципом: «Не було би щастя, та нещастя допомгло». Я про колективізацію...

— Дійсно, в юності не мріяв про науку. Любив займатися господарством і хотів стати міцним газдою. Але прийшла радянська влада... Нас у батьків було п'ятеро, всі день і ніч працювали на землі. Проте тата мало не зарахували в куркулі: у чужому підвалі тримали, бо не хотів до колгоспу записуватися. А він же з бідної сім'ї, навіть у школу не ходив. Мама була з трохи заможнішої, через це її відмовлялися за нянька видавати, але в 1922-му таки поженилися. Словом, незважаючи на те, що родина всього досягла власним тяжким трудом, забрали й худобу, й наділи, й реманент. У селі в нас, дітей, перспектив не залишилося... Зате великим плюсом стало відкриття в 1945-му Ужгородського державного університету. І я вступив на філфак. Ми всі здобули вищу освіту: брат Михайло став медиком, полковником; Василь керував Свалявським лісохімкомбінатом, звів санаторій «Кришталеве джерело»; Микола був директором Берегівської СШ№4, сестра Марія – вчителькою. На жаль, усі вже помирали.

УГОРСЬКУ ВИВЧИВ У ШКІЛЬНІ РОКИ, ГРАЮЧИСЬ ІЗ ДІТЬМИ

А як сталося, що Ви, українець, очолили угорську кафедру? І як вдалося вивчити цю складну мову?

— Почну з останнього. Я народився на Свалявщині в с. Ізвор, що означає «криниця», «джерело». До речі, ніяк не можу повернути цю прекрасну старослов'янську назву селу, яке один русофіл абсолютно штучно перейменував на Родниківку. В «НЗ» я вже писав про це. Отже, там усі були русини-українці. Але 1936-го ми переселилися на Берегівщину, де поміщик Бийкеші пропонував людям із Верховини осушувати заболочені місцевості і взамін частину земель надавав колоністам. Так і мої батьки отримали свої 12 гольдів (5,184 га. – Авт.). Коли приїхали, там уже стояло зо 25 хат. Ми, діти, зранку перед школою встигали вигнати корів на пашу. Тяжко працювали, але все мали своє: від овочів-фруктів до молочних продуктів. Хіба що цукор і білий хліб докуповували. Мама ж пекла кукурудзяний або з тертої картоплі. Висотували собі жили, прагнучи до кращого, а в нас усе забрали... Я тоді вперше бачив, як батько плакав... Так-от, там я закінчив шість класів. Ми ходили на толоку, грали у футбол у сусідньому цілком мадярському селі Шом, тож угорську вивчив якимось непомітно. Спершу, звісно, суто на побутовому рівні. Потім пішов у горожанську школу до Мукачева, жив на квартирі в мадярки й додатково підтягнув мову. В 1944-му нас перевели в Берегівську гімназію, де в мене з'явилося дуже багато друзів-угорців. Так і опанував мову, яку офіційно ніколи не вчив.

А щодо угорської кафедри, то я спершу відмовлявся її очолювати, казав, що закінчив українське відділення, працював доцентом. Але ректор Дмитро Чепур попросив: тоді в університеті не було філолога з відповідним званням, котрий би знав угорську.

ЯК НАУКОВЕЦЬ ОБ'ЇЗДИВ 50 КРАЇН

Ви багато їздили по світу, причому навіть у радянські часи. А тоді ж важко випускали за кордон...

– Дуже. Велися тривалі погодження через партійні органи, КДБ... Коли я в 1966-му тільки очолив угорську кафедру й мене запросили в університет м. Нідердгаза, то мусив аж у Москву їхати за паспортом, а потім іще раз – аби здати його. Затим у Париж покликали, то ректор радив: простіше сказати, що хворієте, й відмовитися. Але я таки пройшов усі інстанції й потрапив до Франції. Коли вже став відомим ученим, виступав із доповідями в різних країнах світу – загалом побував десь у 50-ти, включно з Аргентиною, США, Таїландом, Японією. *(Називає мало не пів сотні в алфавітному порядку, навіть не за-тнувшись! – Авт.)*. А 1996-го, на конференції з гунгарології в Римі, ми з дружиною потрапили на прийом до папи Іоана Павла II.

Визнання за кордоном тішило: там вийшли 11 моїх монографій і 160 статей. Тож коли я, починаючи з 2008-го, повидавав усі свої наукові праці, рецензії, відгуки й листування у 33-томнику, не хотів залишати це вдома, а власним коштом розіслав у 28 країн Європи й Америки, частину подарував університетським бібліотекам і Академії наук Угорщини. Відома Британська бібліотека навіть 5-хвилинний ролик зробила на знак вдячності. А в нас не дуже вміють це оцінювати, заздять. Хоча науку треба розвивати, бо це – перспектива. Але для цього потрібно, щоб люди жили заможнo. Від бідного народу важко вимагати надзвичайного прагнення йти вперед. Утім, потенціал у нашої держави величезний.

А Вам ніколи не пропонували роботу за рубежом?

– Пропонували. У 1972-му кликали в Будапештський університет завідувати кафедрою. Але дружина тоді працювала лікарем, син учився в університеті, донька – у школі. Як було ламати то все? Потім іще в Сорбоннському уні-

верситеті в Парижі мав можливість влаштуватися, але знову подякував і відмовився. Кажу ж, хотів займатися наукою, радів, що з'являлися книжка за книжкою, їх високо оцінювали. І зараз продовжують виходити нові. Тепер працюю над спогадами десь на 800 сторінок, де описую життя – своє й родини. Можу похвалитися двома внучками і двома правнуками.

РОБОТА... ЯК ЗАСІБ ДЛЯ ЗНЯТТЯ СТРЕСУ

Щоб написати 550 наукових праць, із яких 25 монографій, треба дуже багато часу. Коли Ви це все встигали?

– Я дуже любив працювати. Поїздки, звичайно, забирали багато часу й сил, різні відповідальні посади – теж: був деканом, керівником профспілки, 49 років завідував угорською кафедрою, досі очолюю Центр гунгарології... Цікаво, що на 80% посад мене призначали в день народження – 2 липня. Але поза цим у вихідні, відпустки телевизор я не дуже дивився – повністю віддавався науковій роботі. Мав із того радість. Часом щось не так у житті складалося, але тільки сідав за книжку чи написання статті – настрої відразу покращувався. Правда, міг би більше часу приділяти сім'ї, але дружина, спасибі їй, багато взяла на себе. Слава Богу, ми ще самі потроху справляємося, хоча син і донька нам допомагають. Живемо у квартирі, немає в нас особливих матеріальних статків. Книжки – то моє багатство. Нині техніка змінила все. В кожного є смартфон, і за секунди можна знайти багато інформації. Вже й шпаргалки студентам не треба писати, і в цьому плані прогрес їх псує, нерідко страждає загальний розвиток. Я сам довго не мав смартфона, тепер уже користуюся ним.

Іменитих людей поважного віку я завжди прошу привідкрити секрет активного довголіття.

– Я глибоко переконаний: цьому сприяло те, що мій розум був постійно напружений. Мозок – це той орган, який керує всіма процесами в організмі. І

якщо його тримати в тонусі, тримається й усе інше. Це по-перше. А по-друге, треба щиро любити те, чим займаєшся. В науку має йти той, хто готовий присвятити їй життя. Люди мене зраджували, а от наука – ніколи.

Новини Закарпаття № 27 4 Липня 2020

Мирослава ГАЛАС

**Lizanec Péter professzor:
"A tudomány soha nem árul el engem,
mert mindig hűséges voltam hozzá"**

- Lizanec Péter professzor, az Uzhhorodi Nemzeti Egyetem Magyar Filológia Tanszékének hosszú ideje vezetője, az Uzhhorodi Nemzeti Egyetem Bölcsészeti és Természettudományi Karának dékánja nemrégiben átlépte a 90 éves jelet, de nem szándékozik elhagyni a tudományt, amelynek több mint 60 évet szentelt.

“...Életem során **450** tudományosmunkát, **19** monográfiát, **25** tankönyvet, kézikönyvet, szótárt és egyéb fontos kiadványt tudtam írni és kiadni. Gondoljon csak arra, hogy mekkora idő, szellemi és fizikai erőfeszítés igényel anyagot legalább egy alapvető publikációhoz, megír egy kéziratot, lektorálja és így tovább! Nagyon nehéz munka, de nélkül nem tudom elképzelni az életem...”, - **Lizanec Péter.**

Az Ungvár Nemzeti Egyetem Tudományos Könyvtárának alapjából

Lizanec Péter levélváltása külföldi tudósokkal

Kálmán Bélával

Ivan Halkinnal

Oreszt Tkacsenkoval

Fotóemlékezetek a filológia doktor, professzor, ukrán tudományos és technológiai tisztelt munkás, Petro Lyzanets évfordulójának ünnepségéről.

Лизанець Петро Миколайович – доктор філологічних наук, заслужений професор УжНУ, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри угорської філології (1966-2015), професор кафедри угорської філології (з травня 2015 по сьогодні), директор Центру гунгарології Ужгородського національного університету (з 1988 по сьогодні).

Народився майбутній професор Петро Лизанець у с. Ізвор Свалявського району Закарпатської області 2 липня 1930 року у сім'ї лісоруба. Хлопчик Петро був четвертою дитиною в багатодітній родині. Але всі п'ятеро дітей здобули вищу освіту завдяки невтомним рукам батька і матері, що виростили і вигодували їх.

"Крім доброї пам'яті про батьків, лишилася й фотокартка зі золотого весілля 1972 року". (З книги В. Фединишинця "Феномен професора Лизанця").

Після закінчення початкової школи Петро Лизанець у 1941 році вступив до Мукачівської горожанської школи, у якій навчався по жовтень 1944 р., а далі був переведений до другого класу Берегівської гімназії з українською мовою навчання, яку закінчив у 1948 р. уже як Берегівську середню школу № 1 (гімназію було перейменовано у середню школу 1946/1947 навчальному році). У Берегові починається його знайомство з угорською мовою, проявляється інтерес до матеріальної і духовної культури угорського населення Закарпаття.

яку він розглядає у тісному взаємозв'язку з українською культурою. Пізніше ця тематика стає домінуючою у його науковій діяльності.

У 1948 році П. Лизанець вступає на українське відділення філологічного факультету Ужгородського державного університету. Навчаючись на другому курсі він підробляє, працюючи в бібліотеці, де днює і ночує, поринаючи в море книг. Можливо, ще тоді, зі студентської прив'язаності до книг, і почався шлях потенційного науковця. Закінчив університет Петро Лизанець у 1953 році з відзнакою і отримав диплом філолога, викладача української мови та літератури. Дипломна робота Петра Лизанця була присвячена науковій діяльності Михайла Попа-Лучкая. Ця тема знайшла продовження і у подальшій науковій праці вченого: у 1989 році вийшла **“Граматика слов'яно-руська”** М. Лучкая, упорядкована професором Лизанцем, з його передмовою, примітками та словником діалектних слів.

Лучкай, Михайло Граматика слов'яно-руська = Lutska M. Grammatika slavo-ruthena/ упоряд. П. М. Лизанця; Пер.з лат. П. М. Лизанця та Ю. М. Сака. - Київ: Наукова думка, 1989. - 192 с. - (Пам'ятки української мови). - (комплект. вид.: фототипне вид-ня публ. 1830 р. і укр. перекладу грам.)

З 1957 року Петро Лизанець активно займається науковою роботою і публікує наукові праці. Основні його наукові інтереси: українсько-угорські міжмовні (міждіалектні) контакти, українська та угорська лексикографія, лінгвогеографія, фразеологія та діалектологія.

Кандидатську дисертацію на тему: **“Українські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області УРСР”** він захистив у 1959 році на Спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету ім. І. Франка. В дисертації детально описані фонетичні, морфологічні та синтаксичні відмінності чи специфіка в говорах Затисся.

На захисті роботи був присутній класик української поезії, академік Максим Рильський. Пізніше, на бенкеті на честь дисертантів, він зазначив, що виступ Петра Лизанця був аргументованим, що в роботу вкладено й душу, й любов до рідного слова. *“Я глибоко переконаний, що це тільки добрий початок... Я впевнений, Петре Миколайовичу, що ваше ім'я як вченого з'явиться як у наших, так і в зарубіжних енциклопедіях”*. – сказав поет-академік, і це були пророчі слова...

До захисту докторської дисертації Петро Лизанець підійшов зі 50-ма серйозними науковими публікаціями, монографічними насамперед. У 1971 році у Львові він захистив докторську дисертацію на тему: **“Угорсько-українські міжмовні контакти”**, яка протягом 1970-1976 років вийшла друком у трьох томах обсягом понад 120 друкованих аркушів і отримала високу оцінку як вчених колишнього Радянського Союзу, так і вчених Канади, Німеччини, Польщі, Словаччини, Угорщини та Югославії.

У цій тритомній монографії Петро Лизанець детально і глибоко розглядає важливі теоретичні і практичні питання міжмовного (міждіалектного)

контактування української та угорської мов на базі говорів Закарпаття, зокрема лексичні запозичення та їх типи, двомовність (білінгвізм), фонетичне засвоєння і морфологічне оформлення засвоєних слів (лексем), принципи етимологізування і семантика запозичень, лінгвогеографічний аспект у дослідженні угорських запозичень в українських говорах Закарпаття та інші питання.

Крім вагомої теоретичної частини, в тритомній монографії професора Лизанця вміщено 530 лінгвістичних карт з легендами і коментарями.

Робота П.М.Лизанця з міжмовних контактів висувалася на здобуття Державної премії СРСР 1979 року.

Лизанець П. Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи (Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok). – Издательство АН Венгрии. – Будапешт, 1976. – 683. с.

Лизанець П. М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР (A kárpátaljai ukrán nyelvjárások lexikai hungarizmusainak és megfelelőinek atlasza). ч. III. – Ужгород, 1976. – 327 с.

Академік **Імре Шому** (Угорщина) написав про роботу Петра Лизанця: "Розробка словникових статей переконливо доводить, що автор досконало володіє теорією і практикою укладання сучасних етимологічних словників.

Наведений П.М.Лизанцем на лінгвістичних картах матеріал має не лише філологічну цінність, але і є дуже цінним посібником з вивчення історії угорсько-східнослов'янських культурних зв'язків.

Книга П.М.Лизанця переконливо доводить, що вивчення східнослов'янсько-угорських міжмовних контактів в Ужгородському

університеті знаходиться на високому рівні і являє собою великий інтерес для угорської науки. Дуже важливо, щоб дослідження подібного характеру велися більш глибоко і ширше також з боку угорських вчених. Таким чином можна ліпше використати можливості, що відкриваються, для нашого подальшого плідного наукового співробітництва". (Незвудомані Кезлемейнес, т. 73, № 1 за 1971 рік)

Угорсько-українські міжмовні контакти (На матеріалі українських говорів Закарпаття). – Ужгород, 1970. – 430 с.

З ініціативи професора Лизанця у 1985 році вийшла перша антологія угорської літератури Закарпаття другої половини ХХ століття. Вона не лише охоплює літературний процес в 40 років, а й включає фактично заборонені на той час імена (наприклад, Вілмоша Ковача та цілої генерації молодих поетів), небажані твори тощо. Ця книга була високо оцінена і в Угорщині. Про це яскраво свідчать позитивні рецензії Ондраша Фодора, Пала Е. Фегійра, Йовжефа Моргочі, Ласло Мігая Молнара та інші. Наприклад, професор **Помогач Бийло** пише: «Про угорську національну літературу за межами Угорщини найменше знаємо про долю в Закарпатській Україні... Про неї в повному обсязі вперше довідуємося з книжки «Дорогою щастя»... Вона інформує читача про успіхи угорської літератури та письменників Закарпаття за останні 40 років...» (тижневик «Елет ийш іродолом» від 19 липня 1985 року).

Sugaras utakon = Дорогой счастья. Антология произведений поэтов и прозаиков Советского Закарпаття, пишущих на венгерском языке (1945-1985). – Ужгород, 1985. – 344 с.

Sugaras utakon: A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája (1945—1985) / [Balla László, Balla D. Károly, Balogh Balázs és mások; Összeállította: Petro Lizanec, a filológiai tudományok doktora, Gortvay Erzsébet, a filológiai tudományok kandidátusa, Vaszőcsik Vera, a filológiai tudományok kandidátusa]. — Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1985. — 344 old.

Лизанець П.М. – упорядник і співавтор першої збірки угорських народних балад Закарпаття (1974), збірки угорських казок Закарпаття «Три золоті стріли» (1973, 1975), «Угорські народні казки Закарпаття» (2019).

Угорські народні казки Закарпаття (угорською мовою). Упорядк. Лизанець П. – Ужгород: Карпати, 2019. – 244 с.

Három arany nyilvessző = Три золотые стрелы : венгерские народные сказки Закарпаття / Gyűjtötték: Gortvay E., Kótyuk I., Petro Lizanec, Punykó M., Vira Vaszcsovcsik és Zékány I., - Budapest-Uzsgorod: Móra Könyvkiadó- Kárpáti kiadó, 1973. - 128 c.

Lizanec P.M. A kárpátontúli magyar lakosság népballadái = народні балади угорського населення Закарпаття: segédkönyv/ P.M.Lizanec, V.J.Vaszocsik; [відп. ред. Г. Є. Федорівна]. - Uzshorod, 1974. - 120 old

Понад 25 років професор Лизанець збирав лексичний та семантичний матеріал за укладенням (ним же) у двох частинах програмою-питальником, що охоплює 28 тематичних груп і включає 1737 питань і близько 500 малюнків. Йдеться про "Програму-питальник для збору матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпатської області УРСР". – Ужгород ч.1 (1976), ч.2 (1985).

За цим питальником і був зібраний величезний фактичний матеріал, який увійшов до тритомника "Атлас угорських говорів Закарпаття", перший том якого вийшов у 1992 році у видавництві Угорської Академії Наук у Будапешті.

Петро Лизанець є заступником голови і членом Міжнародної редколегії і співавтором **"Загальнокарпатського діалектологічного атласу"** (ЗКДА), який уже вийшов у семи томах (1989-2003). Заснував і редагує два журнали **"Acta Hungarica"** (з 1990 р. – фаховий ж. ВАК), 23 номери якого уже побачили світ, а з 1994 року – журнал **"Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства"**, 5 номерів якого теж опубліковано. Він головний редактор понад 60 всесоюзних, республіканських, міжвузівських та університетських наукових збірників, підручників, навчальних посібників, у тому числі співавтор і відповідальний редактор **Угорсько-українського (2001) та Українсько-угорського (2005) словників**, **"Словника угорських говорів Закарпаття"**, що вийшов у двох томах у співавторстві з доцентом К. Горват та автор Українсько-угорського і Угорсько-українського фразеологічних словників.

Професор Лизанець є членом редколегії понад 100 монографій, наукових вісників, науково-тематичних збірників, підручників, періодичних видань міжнародного, всесоюзного, республіканського та університетського рівнів. Він є співавтором і відповідальним редактором вузівського підручника **"Вступ до мовознавства"** (угорською мовою), що вийшов з грифом Міністерства України у 1986 р., член різних Міжнародних комітетів та комісій з мовознавства. Під його керівництвом організовано і проведено 16 Міжнародних конференцій та симпозіумів.

Протягом 2008-2015 років професор Лизанець видав свої наукові праці у 30 томах. До цих томів поданий окремою книжкою покажчик їхнього змісту (31-ий том). Окремими томами опубліковано: **Рецензії, відгуки та посилання на наукові праці Петра Лизанця**. – Ужгород, 2015, 437 с. та **Листування з Петром Лизанцем**. – Ужгород, 2015, 573 с.

Всі ці томи розіслано в подарунок бібліотекам наступних країн: Австрія, США, Бельгія, Болгарія, Німеччина, Великобританія, Естонія, Італія, Канада, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Словенія, Франція, Фінляндія, Угорщина, Україна (Берегове, Дрогобич, Івано-Франківськ, Київ, Львів, Ужгород), Чехія, Швеція. Від національних академій, університетів та бібліотек цих країн отримано щирі подяки.

У 1966 р. вчена рада УжДУ обирає П.М.Лизанця завідувачем кафедри угорської мови та літератури (1970 року її було перейменовано на кафедру угорської філології) на нововідкритому угорському відділенні філологічного факультету УжДУ, яка є єдиною на Україні. Ставши завідувачем кафедри угорської філології, він присвятив своє життя питанням угрознавства: по-перше, як організатор науки і навчальної роботи на кафедрі, запрошуючи

авторитетів з Угорщини, України, Росії та інших країн для читання спецкурсів для студентів угорського відділення; по-друге, як науковець, активно взявся за підготовку аспірантів з угорської філології, а також

масштабними дослідженням українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, лексики, семантики та лінгвогеографії і взагалі матеріальної і духовної культури угорського населення Закарпаття.

У 1988 р. на базі кафедри угорської філології згідно укладених договорів між Радянським Союзом та Угорщиною було створено Центр гунгарології, який професор Лизанець очолив за сумісництвом і є його директором і зараз. Центр гунгарології був єдиним у колишньому СРСР і зараз є єдиним в Україні.

Лизанець П.М. з січня 1977 р. по 1984 р. був деканом філологічного факультету УжДУ, а з липня 2008 по квітень 2013 року – перший декан новоствореного Гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання. Після квітня 2012 і до тепер – почесний декан факультету.

Центр гунгарології професор Лизанець вважає насамперед науковим осередком. Проте сприяє і тому, аби він був і місцем проведення найрізноманітніших заходів культурного характеру, наприклад, художніх виставок. Також на базі центру створюються різні наукові товариства.

Міністр освіти України проф. В.Пархоменко перерізає стрічку при відкритті нового приміщення Центру гунгарології в Ужгороді. 1989

Міністр освіти та культури Угорщини академік Глатц Ференц з професором Лизанцем у новому приміщенні Центру гунгарології в Ужгороді. 1989

Професор Лизанець П.М. систематично виступає з доповідями на міжнародних та загальноукраїнських наукових конференціях, конгресах, симпозиумах та нарадах: III – VIII, X Міжнародні конгреси фінно-угрознавців (Таллінн, 1970; Будапешт, 1975; Турку, Фінляндія, 1980; Сиктивкар, 1985; Дебрецен, 1990; Ювіскуле, Фінляндія 1995; Йошкар-Ола 2005); IX і XI Міжнародні конгреси славістів (Київ, 1983; Братіслава, 1993); Міжнародний конгрес діалектологів (Бамберг, Німеччина, 1990). Міжнародні конгреси і наради з гунгарології (Брюсель, 1988; Будапешт, 1989; Париж, 1990; Нітра, Словаччина, 1991; Сегед, 1993; Рим, 1996).

Професор Лизанець виступає на Міжнародній нараді директорів гунгарологічних центрів у Сорбонському університеті. Париж. 1990

Професор Токійського університету Сібата з ужгородськими вченими. Будапешт. 1993

Міжнародні конференції і наради по Загальнокарпатському діалектологічному атласу (Москва, Краків, Варшава, Львів, Ужгород, Братіслава, Пряшів, Будапешт, Охрид (Македонія), Скоп'є, Белград, Кишинів), VII Міжнародний конгрес антропологічних та етнографічних наук (Москва, 1964), Міжнародні конференції з ономастики (Будапешт, 1970); фонології (Будапешт, 1973); етимології (Будапешт, 1976). Міжнародний симпозиум з діалектології (Сомботгей, 2015). Міжнародна конференція з питань ономастики (Ужгород, 2016), Міжнародна конференція з питань гунгарології (Ужгород, 2017), Міжнародна конференція з питань взаємовпливів мов і літератур в епоху глобалізації (Ужгород, 2018), Міжнародна конференція з питань діалектології (Будапешт, 2019) та інші. Ним виголошено 136 наукових доповідей на Міжнародних наукових конгресах, конференціях, симпозиумах, 24 на всесоюзних, 27 на республіканських та 10 на міжвузівських наукових конференціях. Щорічно виступає з науковими доповідями

на наукових професорсько-викладацьких конференціях УжНУ.

Учасники наради по "Загальнокарпатському діалектологічному атласу" на озері Охрид. Македонія. 1988

Життєве кредо професора П. М. Лизанця – працювати не для того, аби жити, а жити для того, аби працювати. Своїми науковими працями П.М. Лизанець здобув повагу і авторитет серед славістів, фінно-угрознавців та гунгарологів як на Україні, так і в інших країнах.

Література про проф. Петра Лизанця займає понад 300 позицій, серед них і його літературний портрет.

написаний письменником Володимиром Фединишинцем «Феномен професора Лизанця», вид-во «Патент», – Ужгород, 1986. – 197 с.

01001, Київ,
вул. Грушевського, 4

☎ (044) 279-0292 (телефон)
(044) 278-7182 (факс)

✉ inmo2006@ukr.net

📘 [Наша сторінка у Facebook](#)

Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України

**Сьогодні відзначає 90-річний ювілей
ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ ЛІЗАНЕЦЬ
– визначний український мовознавець,
літературознавець, фольклорист**

Українець за походженням, він провів дитячі роки серед угорців Закарпаття й досконало опанував їхню мову. Усе життя пропрацював у своїй alma mater – Ужгородському національному університеті. З 1966 р. завідував кафедрою угорської філології. У 1988 р. заснував і очолив Центр гунгарології при Університеті. Доктор філологічних наук (1971), професор (1972), заслужений діяч науки і техніки України (1995).

Ювіляр має значний доробок у дослідженні проблем українсько-угорських міжмовних контактів, угорської діалектології, лексикографії, лінгвогеографії, фразеології, ономастики, етнографії та фольклористики.

За свою 60-річну наукову діяльність Петро Миколайович опублікував понад 550 праць, зокрема 19 монографій, 25 підручників, навчальних посібників та інших окремих видань.

Серед них варто згадати:

- ◆ «Угорсько-українські міжмовні контакти» (1970);
- ◆ «Угорські запозичення в українських говорах Закарпаття» у 2 т. (1970–1976);
- ◆ «Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР» (1976);
- ◆ «Атлас угорських говорів Закарпаття» у 3 т. (1992–2003);
- ◆ «Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області» (2008);
- ◆ «Українсько-угорський словник» (2008);
- ◆ «Угорсько-український словник» (2009);
- ◆ «Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів» (2009);
- ◆ «Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів» (2009).

Петро Лизанець – співавтор і заступник голови міжнародної редколегії «Загальнокарпатського діалектологічного атласу» (випуски 1–7; 1989–2003).

Також упорядкував першу збірку угорських народних балад Закарпаття, збірку угорських казок Закарпаття «Три золоті стріли», першу антологію угорської літератури Закарпаття.

Бажаємо шановному ювілярові міцного здоров'я, радості, нових наукових здобутків і невичерпної творчої наснаги на всі справи!

Трішки лірики

Вірші, присвячені проф. Петру Лизанцю

Дуже красне нині свято!
Будапешт і Київ знає.
Ой, зробили Ви багато.
Хай Бог далі помагає.

У Ізворі - не у зворі,
В центрі славної Європи
Чи то в радості, чи в горі
Виростають мудрі хлопці.

Та до розуму докласти
Треба ще й багато праці,
Щоб із слів двомовних скласти
Текст вагомий дисертацій.

Батька й матері уроки
Публікації розлогі –
І йдете Ви в світ широкий
До вершин гунгарологій.

Коли глянемо на карту,
Львів, Свердловськ, Одеса,
Таллінн...

Виступали Ви і в Тарту,
В Ниредьгазі і так далі.

Вашим працям - добра слава,
Бо в них кожне слово схопне...
Видавала Братіслава,
Будапешт, Москва і Скоп'є...

І за ясної погоди,
І коли холодні зими,
Ви єднаєте народи
Як надійний міст між ними.

Лучкая являли світу,
Познайомили з Чопеєм...
І радіємо ми літу,
Що приходить з ювілеєм.

Дуже красне нині свято.
Будапешт і Київ знає.
Ой, зробили Ви багато.
Хай Бог далі помагає!

2.07.2000 р.

І. Сенько

Проф. Петру Миколайовичу Лизанцю в день відзначення 70-річчя

Життя своє задіяли в науку, -
Із роду коренастий чоловік.
І несете, мов хрест, солодку муку.

Най обминають здалеку напасті!
І най розвіялись усякий млі!

Ви – коренастий.

Ну, а коренасті
Стоять завжди міцніше на землі.

3 липня 2000 р. Володимир
Фединишинець

Велич на вершині
Експромт, присвячений 80-літтю професора Петра Лизанця

Простий замислений хлопчина...
Його з маленького села
З обійстя отчого стежина
У світ високий повела...

Ввела за руку у науку,
Як мати, доля непроста,
Натуру ту дала й спонуку,
З якої велич пророста:

Висока мудрістю й красою –
Така, як щедрий газди сад
В дворах осіннього порою
На райських кетягах Карпат,

Де манять лози виноградні,
Що пахнуть медом на вітрах,
В яких щедротами багаті
Дари від Лизанця Петра!

Юрій Шип

Назустріч ювілею!

Цьогорічного 2 липня наш відомий краянин — учений зі світовим іменем: педагог, мовознавець, краєзнавець і громадський діяч **Петро Лизанець** відзначить прекрасну подію — дев'яносту річницю свого життєвого шляху, наскрізно пройнятого самовідданою працею та щедрими набутками для духовного блага рідного краю.

Колектив редакції «РІО» щиросердечно приєднується до багатьох побажань Петрові Миколайовичу з цієї нагоди: ще довго жити і творити в здоров'ю, радості та Божій благодаті віршем поета Юрія Шипа «**Таку людину дав нам Бог**».

*Живе тубілець в Закарпатті,
Чіпкий до праці, як реп'ях,
Щодня дерзає в заповзятті
Цей неповторний патріарх...*

*А народився він в Ізворі —
Професор Лизанець Петро:
Зірниця там, де сяють зорі
У Вищій школі на добро.*

Покликання його — наука,

*Він — друг лісів і полонин.
Та людяності запорука,
Що любить край свій так, як
син...*

*Творець дав перших дев'яносто
Красивих ювіляру літ.
У чесній праці, як апостол,
Облагороджує він світ.*

*І пізнаннями, і знаннями
Його він щедро збагатив —
Томи ученим для зятями
Та їх нащадкам народив...*

*То є не вигадки порожні.
Вони — заслуги й шани час,
Бо у людині цій побожній
Дав скарб і приклад Бог для нас.*

Юрій Шип
РІО №26 (1159) 27 червня 2020

Подорожі як хобі (у світлинах)

Професор Петро Лизанець побував у багатьох країнах світу, куди його запрошували як науковця для участі в міжнародних конгресах, конференціях і симпозіумах. Крім цього, побачити світ – це його хобі. Дуже часто їздив в туристичні поїздки в різні країни сам або з дружиною. Крім республік Радянського Союзу, Росії та її республік, мав нагоду відвідати такі країни світу, як: Австрія, Аргентина, Бельгія, Болгарія, Бразилія, Великобританія, Голландія, Греція, Данія, Єгипет, Ізраїль, Італія, Канада, Лівія, Ліхтенштейн, Люксембург, Македонія, Мальта, Мексика, Німеччина, Норвегія, Палестина, Польща, Румунія, Сербія, Сирія, Словаччина, Словенія, США, Таїланд, Туніс, Туреччина, Угорщина, Уругвай, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чилі, Швейцарія, Швеція, Японія. Усі ці поїздки збагатили його науково і духовно. Він побачив цілий ряд країн Європи, Америки, Африки й Азії, тобто країни чотирьох континентів, крім Австралії. Знайомився із звичаями, культурою, гостинністю народів цих країн, їхньою архітектурою. Бачив різні моря, океани, озера й ріку Ла Плата шириною 50 кілометрів.

Безперечно, про всі ці країни писати не будемо, бо це зайняло б багато часу і сотні сторінок рукопису, проте самі світлини скажуть усе за себе.

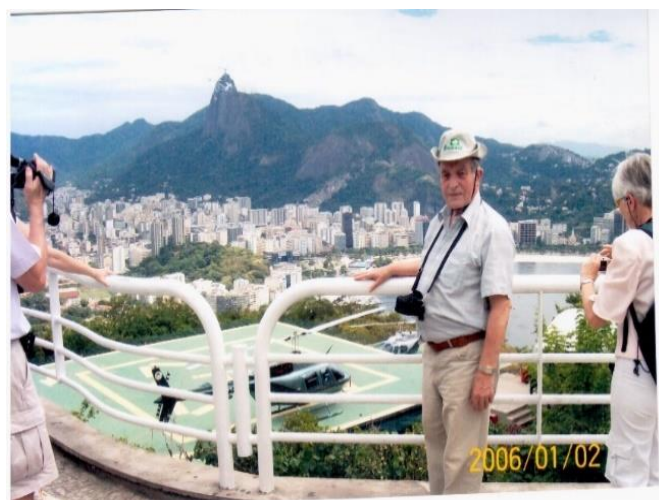
Німеччина (1992)

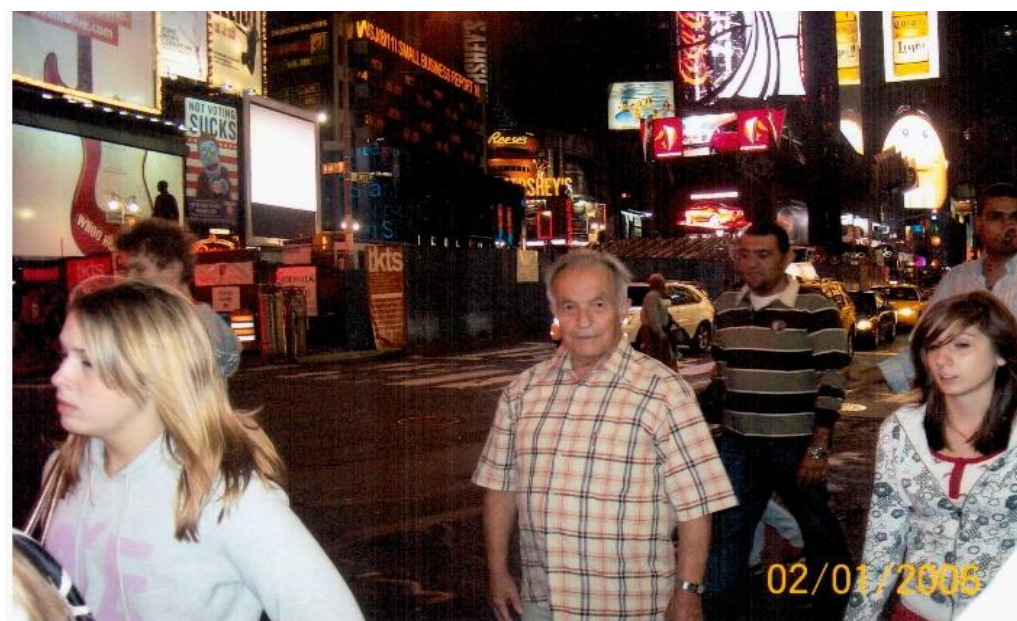
Фінляндія (1995)

Бразилія (2006)

Сполучені Штати Америки (2006)

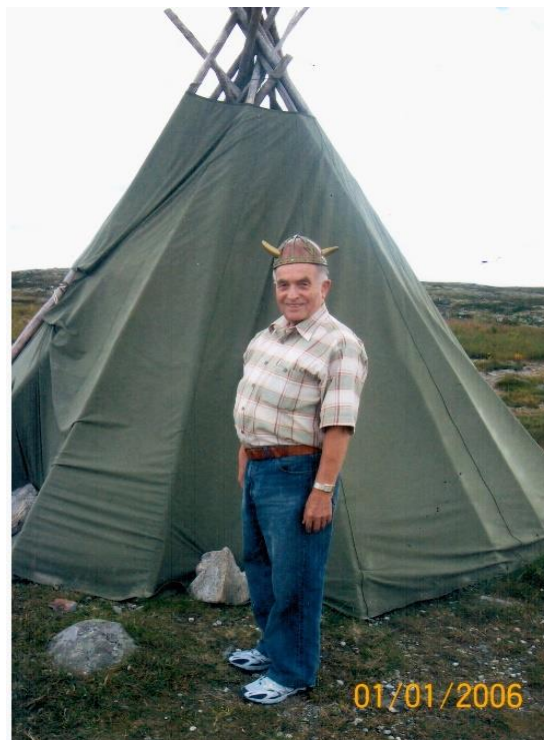

Аргентина (2007)

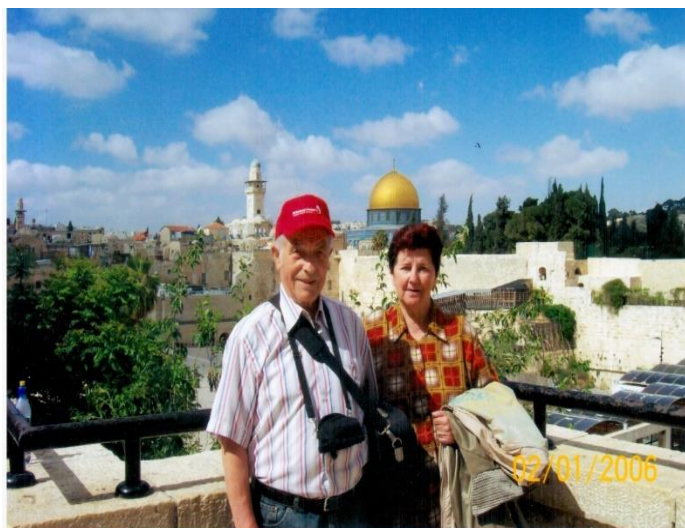

Ліхтенштейн (2006)

Норвегія (2006)

Ізраїль (2011)

Велика Британія (2013)

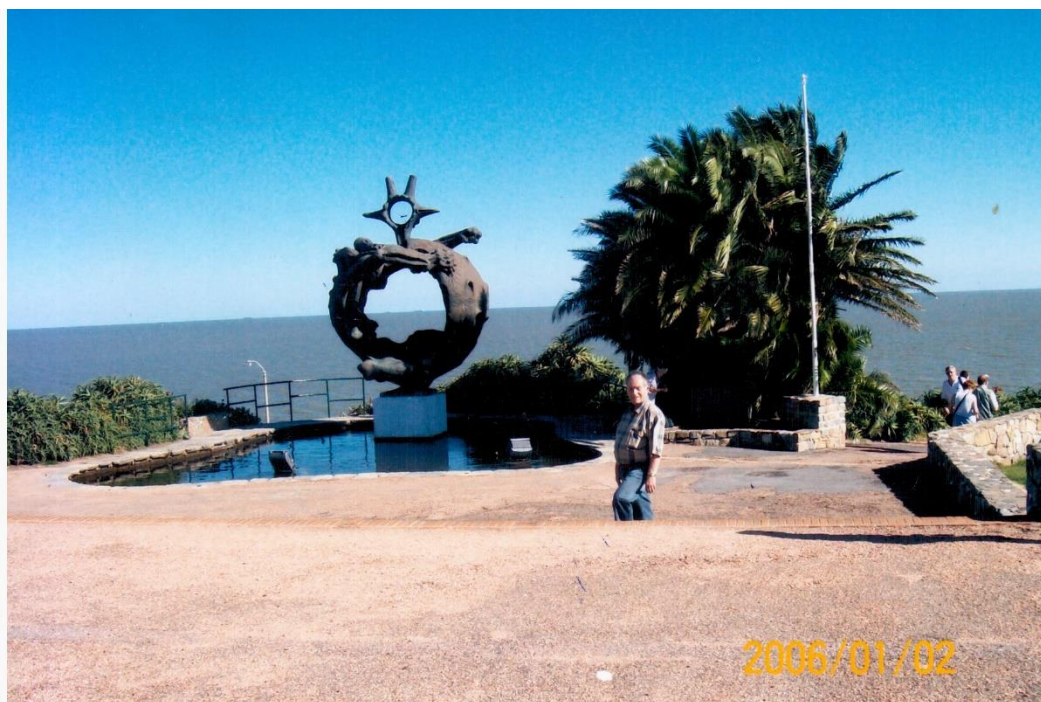

Чилі (2006)

Мексика (2006)

Уругвай (2006)

У книзі йдеться про життєвий і науковий шлях заслуженого професора Ужгородського національного університету, доктора філологічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, директора Центру гунгарології, володаря Ордена «Лицарський хрест» Угорської Республіки.

Книга містить біографічні дані, матеріали про викладацьку й громадську роботу, керівні посади, науково-дослідну діяльність, видання наукових праць у 32 томах, організацію та проведення наукових конференцій, нагороди, закордонні поїздки тощо. До цього видання увійшли також персоналії про професора Петра Лизанця в українських та зарубіжних енциклопедіях та засобах масової інформації.

Окремою книжкою видано «Бібліографічний покажчик наукових праць професора Петра Лизанця» (Ужгород: ІВА, 2001. – 237 сторінок), а пізніше науковий доробок знайшов своє продовження у ювілейних збірниках на честь 70-річчя (Ужгород: Патент, 2000.- 631 с.) та 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. (Ужгород:Патент, 2010. – 696 с.), а також у покажчику багатотомного видання 2010 р. та різних підручниках, статтях, що вийшли друком після 2010 року і не ввійшли до багатотомного видання.

Наукове видання

Ф 12 Фабіан М.П. Життєпис професора Петра Лизанця .-
Ужгород:Спектраль, 2021. 514 с.

ISBN